

ION MARIN SADOVEANU
SFÎRȘIT DE VEAC ÎN BUCUREȘTI

P
SERIA
Patrimoniu

Ediție îngrijită de
I. OPRIȘAN
Repere istorico-literare
alcătuite de
ANA MARIA SIRETEANU

Coperta seriei : *Constantin Guluță*

ION MARIN
SADOVEANU

SFÎRȘIT DE VEAC
ÎN BUCUREȘTI

EDITURA MINERVA
București — 1975

Ediție princeps: *Sfirșit de veac în București*, Editura „Socec”, 1944

Volumul de față reproduce textul după ediția *Scrieri*, vol. II, colecția „Scriitori români”, Editura Minerva, 1970

DESPRE ÎNCEPUTURILE ȘI INTOCMIREA ACESTEI CĂRȚI

Cartea aceasta n-a fost scrisă ca să treacă timpul și nici din vreo întrecere sau rivnă literară. Ea a fost impusă de realitate autorului ei și a prețuit pentru el cit o eliberare. Gîndul mai larg, care se va reflecta cîndva și în alte lucrări — cartea de față și cele care vor urma din lucrul meu de azi — vine din săvîrșiri dinainte de zilele trăite de autor. Felul lor însă el l-a simțit și răsunetul lor el l-a auzit. Cînd s-a apucat să transcrie, el a încercat să rămînă credincios înfățișării realităților de atunci, cu ciudățeniile, scăderile și contrazicerile lor, și cu îmbrățișarea largă și critică a întregii înlănțuiri. Sînt aproape două decenii de cînd lumea care avea să treacă prin *Sfirșit de veac în București* a început să ia ființă. Într-o noapte de decembrie viforos a anului 1935 s-a așternut prima pagină din ceea ce avea să fie povestirea vieții plină de izbîndă a lui Iancu Urmatecu. Apoi, după două capitole, redactarea a fost întreruptă, din cauze din afară de voința autorului. După publicarea acestor capitole, unii s-au mirat că cel ce le-a scris și-a părăsit „decantarea subtilă a esențelor literare” și „mandarinatul estetic”, pe care le practica, și că s-a apucat de o „supărătoare indeletnicire”. Aceștia erau cei foarte „de sus”, care își mai închipuiau că au dreptul să apere cauza boierilor Barbu, fiind prin naștere și poziție foarte aproape de ei. Alții au bombănit și au infierat apucăturile și firea lui Urmatecu și mai cu seamă „mitocăniile” lui. Aceștia erau cei care de părinți sau bunici fuseseră așezați pe aceeași treaptă cu eroul, treaptă de pe care încercau să șteargă urmele trecutului. În drum spre parvenire, nimic nu-i supăra mai mult ca amintirea celor ce au fost, fie în suflet, fie în minte, fie în purtări.

Pe autor reacțiunile acestea l-au încântat. I se dovedea astfel că e pe calea cea bună, că a lovit în plin, și mai ales — cât de cât se putea desluși numai din două capitoie — că oamenii lui sînt vii și că indispun ca reale și indezirabile vecinătăți. Astfel, autorul își făcea controlul său literar și al adevărului pe care îl mărturisea.

Dreptul pe care scriitorul și-l luase de a spune adevărul era mai ales pricina celor mai aspre dojene. Firește că aici nu era vorba de o critică literară, ci de una de la om la om, în care se recunoșteau cîteodată ca adevărate fapte folosite pentru zidirea și prăbușirea bătrînelui baron, de pildă, dar nu se recunoștea dreptul de a le da în vileag. În cele din urmă, cînd toate argumentele erau trecute, se spunea pur și simplu că e o chestie de bunăcreștere. Și astfel, „aristocrații“ întorceau spatele, denunțau „prieteniile“ și plecau.

Cu aceste experiențe, romanul a pornit să se întregască. Din primăvara pînă în toamna anului 1943 el și-a căpătat defilivă închegare, așa că a putut vedea lumina zilei în februarie 1944.

Firește că de tribulațiile unei cărți ce căuta să-și facă drum în lumea și deprinderile burgheze nici *Sfîrșit de veac în București* n-a fost scutit. A pornit mai întîi în înțelegeri cu alte edituri, care l-au părăsit pe drum. O dată era cât pe-acî să se sfarme întregul zaț, cu corectura în coale făcută de două ori; altă dată un editor a spus că e bun (dar nu l-a publicat) numai pe zece pagini citite de la începutul manuscrisului. Iar cînd a fost întrebat ce crede, el și-a arătat excelenta părere, scuzîndu-și criteriul de apreciere pe temeiul „că n-ai nevoie să mănînci o puțină de brînză ca să vezi cum e“.

Biruind piedicile adversității sau ale simplității, cartea a apărut, sprijinindu-se pe cîteva prietenii și obiective aprecieri.

Eliberată de orice suspiciune, afirmînd adevărul, aducînd din trecuta lume de umbre aspecte nefalsificate, cartea reapare. Firește că astăzi, în 1955, autorul vede că adevărul consemnat de el cu ani în urmă e limitat la viziunea lui de atunci. Totuși, socoate că volumul ar mai putea fi de folos.

ION MARIN SADOVEANU

București, 1955, februarie

I

Acolo unde astăzi, în inima Bucureștilor, e o răscruce de străzi și tramvaie numeroase, pe la sfîrșitul veacului trecut era o uliță abia însemnată, printre livezi și mai-dane rar împrejmuite, închipuită numai pe o singură latură, de-a lungul căreia se înșirau cîteva locuințe răzlețe.

Binale și temelii de o parte, scormonind un pămînt afînat și apos, dospit din vechi depozite de bălgare de la marginea orașului, iar de cealaltă, cît prindeai cu ochiul, nuci, meri, salcimi și tei, încurcați în crengile lor, pe deasupra zaplaurilor, pe jumătate putrede și dărîmate. Primăvara era numai floare albă și mirositoare, iar iarna, pe sub pomi, zăpadă groasă, cu haimanale zgomotoase și cîteva bețivi adormiți de Crăciun și lăsata secului.

Pe partea clădirilor, dintre locuințele scunde și soldii, se înălța de curînd casa lui Iancu Urmatecu, albă și nouă, pătrată, cu acoperiș de tinichea roșie, cu geamuri mari la catul de sus, trei trepte de piatră șlefuită la intrare și fiare pîntecite la ferestrele subsolului. Abia de cîteva luni fusese lăsată din mistrie.

Urmatecu, de cîte ori se întorcea acasă, din colțul străzii o vedea albind printre crengi și nu-și mai lua ochii de la ea. Odată ajuns în fața porții, tușea, își dregea glasul, ca și cum ar fi vrut să spună ceva, și se minuna. Se minuna de casă, dar se minuna și de el. Simțea atunci un fel de mîndrie, un fel de siguranță și își mîngîia mustața

lungă, mătăsoasă și adusă, puțin cărunță, ce-i cădea peste obrajii cărnoși și injectați.

O „muscă” stufoasă pune sub buza de jos un semn de bărbăte pe fața lui lată și sănătoasă.

Cu băgare de seamă, el trecea strada, căutînd colțuri de piatră uscată pentru ca să nu-și murdărească ghetele de lac rusesc, înflorite cu găurele. Iar în poartă, după ce respira adînc, de-și umplea bine pieptul cu aer, răcnea cu un fel de gîlgiit în vocea răgușită :

— Drepti ! Ce, ați murit ?

Capete speriate de slugi ieșeau la ferestre și după ziduri. O forfoteală trecea peste tot, ușile se trînteau, și pe scări erau numai duduile de pași grăbiți. Un lătrat gros, de cîine mare, se trezea și el, și un dulău cenușiu, cît un vițel, apărea bucurîndu-se în fața stăpînului.

— Ce mai e pe aici, boierule ? Își mîngîia omul cîinele, care cu două labe îi ajungea în piept.

Și așa se întorcea întotdeauna, fie zi, fie noapte, cu gură mare, cu lătrat de cîine, să se știe că vine el !

Pînă să ajungă în casă, de-a lungul curții, căci intra întotdeauna pe din dos, lua în cap o frînghie cu rufe, pe care cearșafurile puse la uscat trosneau iarna, înțepenite de ger.

— Iar spălați ! Iar scuturați ! O să-mi tociți lucrurile și o să-mi subțiați geamurile ! se răstea, zîmbind în mustață.

În realitate, era încîntat de vrednicia coanei Mița, soția sa, care, mică, sprintenă și pripită, clipea grăbit, de parcă i-ar fi suflat cineva în ochi.

— Dă-mi un vin, Mițo !

Și Urmatecu urca încet și greoi treptele, cu pași apăsați, de om mare și gras, bucuros că a ajuns.

Pînă să fie gata masa și să pice vreunul „d-ăia” — rude sărace, multe la număr, care întotdeauna găseau la el o masă, un ban și o înjurătură — Urmatecu golea de unul singur o sticlă de Drăgășani și trăgea un pui de somn.

În întunericul ce se lăsa în amurg, se cufunda cu plăcere. Toate ușile de la camere erau deschise, și o liniște adîncă plutea. Se auzea numai din cînd în cînd cum trosneau mobilele de nuc, și scuturătura, prin somn, a unui scatiu din colivie. O flacără roșie pîlpîia tocmai în a treia

odaie, ca un incendiu îndepărtat. Candela de la icoane trăgea să moară. Și iarăși o mîndrie îl cuprindea privindu-și mărimea asta de casă pe dinăuntru, întocmai cum s-a simțit cînd a privit-o din stradă. Dar parcă abia acum își putea bine măsura ceea ce a fost în stare să facă. Întunericul și tăcerea măreau încăperile și, odată cu ele, și inima lui.

Fericirea asta dulce și liniștită se topea în aroma vinului. Și o toropeală caldă îl cuprindea. De cînd s-a mutat în casa asta, ăsta îi era ceasul cel mai plăcut, venind cu un somn greu și cu un același vis...

E el, și parcă nu e el, copil de zece ani, în casa diaconului de sub Dealul Mitropoliei, unde a crescut. O pivniță lungă și rece, cu miros amestecat de băcănie și de poame : miroase vinul vărsat, icrele desfundate, lacherda tăiată, brînză frămîntată și de undeva vine și o boare de mere creștești și de gutui. Ce caută aici ? L-a trimis jupînul să scoată vin ! Și, lacom, cu mîna stîngă ține o cană de smalt verde la cana, iar cu dreapta, scobită ca o lingură, cară și înghite niște icre roșii și mari, cu un bob ce plesnește uleios între dinți. De sărătură multă, golește cana din mîna stîngă și iar o pune sub butoi, și iar îi e foame, și iar îi e sete. Și tot așa, nu-și mai aduce aminte decît de niște cizme mari de iuft, popești, care au coborît încet scara de piatră, de o pereche de palme, de o voce aspră și de o înjurătură. De la genunchi în sus, diaconul e numai neguri în amintirea lui ; nici visul nu l-a mai putut desluși vreodată ! Și apoi vine un gol, peste care închipuirile somnului sar întotdeauna. Viața trecută se leagă mai tîrziu, cînd se aprinde o lumină și iar pornește la drum, cu mulți, mulți ani în urmă...

De data asta e călare. Dichisit și scos ca din cutie. Caii au fost marea patimă a tinereții lui. Caii și muierile. Se vede acum, ca atunci, sîrind cu murgul peste varnițe pe maidane, în fața casei Pricuپیței de pe Cîmpul Cucoa-nei. Douăzeci de fete, grăsuțe, cu tistimel brodat cu arnici roș și cu un fir de busuioc la ureche, stau pe prispă și-și dau cu coatele, și zîmbesc, și-i fac din mină ca la o cunoștință veche. Pînă și Pricuپیța a ieșit să-l privească.

„Iancule, Iancule, mă craiule ! Frumos oi fi tu, voinic oi fi tu, da' vezi că Bălășica tot nu te vede !“

Asta o știe și el, că d-aia își face calul numai spume ! Nu l-a zărit doar adineauri, din deal, pe Matei Zăraful, cînd a intrat cu buzunarele doldora la Bălășica ? A văzut-o bine cum se codea, așa, doar de ochii lumii ; a văzut-o pe Pricupița cum sălta din turii ei grași, ca la mătânii, îmbiind și momindu-l pe Zaraf în odaia fetii ; a văzut mîna albă a Bălășicăi cînd a tras perdeaua roșie și parcă a văzut-o și cînd a furat cu un ochi negru, ca un tăciune stins, și dealul, și ulița, și un călăreț nebun, care se năpustea peste casele Pricupiței. Și atunci s-a pornit să facă zbeguri. Ar fi putut să și descalece, să-și lege murgul de poartă și să se ducă la oricare dintre fete. Care nu l-ar fi vrut și pe degeaba, că doar unu era „Iancu de la tre-bonal“ în toată mahalaua ?! Dar parcă nu-l lăsa inima ! Mai bine să le fiarbă pe toate deodată, că așa face un om „care nu e bou“, cum își spunea el în clipa aceea.

Dar nici în pielea lui Matei Zăraful n-ar vrea să fie ! N-o știe el pe Bălășica ?! Puțin numai să fie scîncită, și ce-i face ! Și doar el e el ! Și un fel de bucurie drăcească îl prinde deodată și îl întărită. Ocolește, sare, aleargă pe maidane cu murgul, dar nu se depărtează, ca să poată vedea mereu geamul cu perdeaua trasă. Cînd, fără să se aștepte, geamul se deschide și perdeaua se dă la o parte. În casă, Bălășica rîde și netezește cu podul palmei patul, iar Matei, gata de plecare, își aprinde ciubucul.

A fost atunci ca și cum l-ar fi plesnit cineva cu un par în cap ! La asta nu se aștepta ! Nu știa nici el de ce, dar parcă era mulțumit cînd era trasă perdeaua, și nici-odată nu și-ar fi închipuit că o să se isprăvească, și chiar sub nasul lui ! Un fel de nebunie îl apucă ; băgă pintenii adînc în burta calului și dădu un pumn de cîteva ocale în capul dobitocului. Murgul, surprins, sare, nechează, face o berbecească, și Iancu, moale în șa, e azvîrlit la pămînt, cu capul de un bolovan. Ce s-a întîmplat cu el nu mai știe, că s-a prăbușit în gol. S-a deșteptat mai tîrziu, în patul Bălășicăi, cu o usturime și o căldură la tîmpla dreaptă. Bălășica sta lîngă el, frumoasă, fragedă, spășită, de parcă

niciodată mîngiere de bărbat n-ar fi atîns-o. Un miros înecăcios de busuioc și de oțet de trandafiri plutea prin casă...

— Hai, Iancule, scoal', c-a venit nea Ivanciu ! Și coana Mița își zguduie de cîteva ori bărbatul.

Urmatecu scrișni din dinți, mestecă în gol în gura uscată de somn și plescăi de parcă ar fi încercat un vin. Duse iute mîna la tîmplă și se uită la degete, să vadă dacă nu era sînge. Cu ochii țintă la coana Mița, zîmbi mulțumit că a fost numai vis. Apoi se ridică iute pe coate, trezit, scuturînd capul.

— Veniși, bă ?

— Da' dormi, moi Iancule, de rupi pămîntul ! și Ivanciu își trosni degetele osoase, de parcă ar fi sunat un sac cu arșice.

De neam bulgăresc, de prin părțile Giurgiului, deși născut și crescut în țară, Ivanciu mai avea încă un accent, care punea un fel de greutate în vorbirea lui. Era mic de stat, supt și spin. Obrajii, găuriți și galbeni, se întindeau și se mototeleau la loc cînd vorbea. Ochii ceunșii, aproape albi, însîngerăți, pluteau într-o apă tulbure. La slăbiciunea lui, doar o burtică țuguată îl umfla caraghios.

— Iar ai buclarisit-o, liftă, ia spune ?

— Am mare nevoie de tine, Iancule !

— Vezi, așa ! Tot la neica, sireacul ! Dă-ne o sticlă, Mițo, că mi-e gura uscată. Iar tu dă-i drumul !

Și Urmatecu, abia acum trezit, mai căscă o dată lung și zgomotos, întinzînd mîna alene înspre o chisea cu tutun. O „macedonie“ fină risipea un miros amar și înecăcios. Luă o țigară groasă, răsucită cu mîna, potrivea fitilul de la lampă și repetă :

— Ei, hai odată ! Dă-i drumul !

— Moi Iancule, îmi trebuie livada dinspre Pietroșița !

— Oleo ! făcu Urmatecu, neîncercător și invidios în același timp.

— Am cu mine și măsurătorile, și banii. O vrea să mi-o vînză boierul ? insistă Ivanciu, dulceag și rugător.

— Apoi de, mă liftă, știu eu ? Cată să ne chibzuim !

Nimeni n-avea voie să intre în laboratorul lui conu Barbu. Era o cameră lungă și întunecată în casele bătrinești de pe Podul Mogoșoaiei. La cele cinci ferestre mari atârnavu perdele negre, iar pe jos, multe ligheane colorate felurit și mîncate de săruri. Parchetul era ars în mai multe locuri, fie de soluții tari, fie de cărbunii săriți din soba de tablă. Aci își petrecea conu Barbu partea cea mai mare a vremii, cînd treburile ministerului îi dădeau răgaz, și mai ales domnița Natalia. Boierul era un pasionat fotograf. Învățase meșteșugul la Viena, unde se mai ducea regulat de două ori pe an, să-și vadă unicul fiu, pe Barbu B. Barbu, și prietenii. Viena a rămas întotdeauna una din slăbiciunile vieții sale, mai ales după înnoibilare. Căci conu Barbu era autentic baron austriac. Blazonul său, compus cu atenție în birourile imperiale după toate regulile heraldice, avea în cartiere frumos colorate: o licornă, un trident, un snop de grîu și un curs de apă, toate sub tufiș bogat de pene de struț, care înflorea printre spinii coroanei de baron.

În salonul cel mare, sub sticlă, stătea stema autentică. Era săpată și în aur, pe un inel dintr-o singură bucată, turnat de două ori. Pe unul îl purta nedespărțit conu Barbu, pe celalt, Barbu B. Barbu, acolo, în școala lui de la Viena.

Bătrînul baron se legase de lumea austriacă în primii ani de domnie ai împăratului Frantz Joseph. Și moda de acolo o adusesese întocmai cu el la București. Pe lângă străbuni — ale căror portrete erau atîrnate pretutindeni prin marile încăperi ale locuinței sale, toți îmbrăcați ca la noi și la Stambul — capul micului și slăbuțului domn părea cu totul apusean. Două tufe bogate de păr roșcat și încărunțit îi creșteau pe obraji, favoriții imperiali, legați între ei de o mustață groasă, ce se arcuia de-a lungul buzei superioare. O mare chelie, binevenită, se adăuga să-i dea și mai mult asemănarea cu împăratul Austriei.

În ministerele cu miniștri puțini, dar cu vreme multă, de pe acele timpuri, conu Barbu avea întotdeauna un portofoliu cînd erau conservatorii la putere. De liberalism

i-a fost silă toată viața. Nu că ar fi fost lipsit de generozitate sau de finețea gîndirii. Dar pe cei mărunți îi plăcea să-i înalțe el, unul cite unul, cînd îl slujeau, neputînd suferi să dea mulțimea buzna peste el și să vorbească de drepturi în casa și pe moșiile sale. Și moșiile astea erau multe și întinse. Erau petice și în jurul Bucureștilor, dar acolo numai conacuri și parcuri. (Toate erau fotografiate și atîrnate prin casă!) Moșiile mari însă urcau înspre munte. De lângă Buzău și pînă deasupra Cîmpulungului, într-o parte, și pînă în Vilcea, în cealaltă, mergeai numai prin pădurile boierului.

Cumpărături pripite sau neglijente, și vînzări la fel, au făcut ca viața lui conu Barbu să se petreacă mai mult în fața judecăților. După importanța și valoarea proceselor, baronul stătea în instanțe de la judecătoriile de ocol pînă la Curtea de Casație. În lumea aceasta ahtiată și vicleană a ședințelor și arhivelor, întîlnise boierul pe Iancu Urmatecu. Prima dată cînd au stat de vorbă a fost la arhivă, la Urmatecu. Dintr-un proces mare (era vorba de o pădure care făcea cît o jumătate de județ), conu Barbu n-avea decît un număr scris pe manșetă, cu care urmărea să dezgroape un dosar aruncat de mult la pivniță.

Cînd l-a văzut mic, cu joben și gheroc lung și negru, din care Fantoche, cățelușa baronului, de care nu se despărțea niciodată, scotea un cap cît o nucă, lucios, cu ochii bulbucăți, printre reverurile de mătase veche și pătată, Urmatecu a simțit că nu trebuie să se mai despartă de el. L-a poftit printre dosare dincolo de bara de lemn, i-a oferit un scaun și l-a luat de la început cu „coane“. Baronul, cînd a dat să se așeze, a ridicat cu grijă pulpana gherocului, din care se ivi un pachet umflat și unsuros. Era un pui fript, învelit într-o hîrtie, pentru Fantoche. Nicăieri, nici la Cameră, boierul nu se dezlipea de cățelușă și de hrana ei.

— Dacă ar ști cînd trebuie să mănînce și cînd să nu mănînce, ar fi om! spunea el zîmbitor tuturor celor mișcați. Și tacticos, oriunde, rupea cite o aripă de pui.

Văzîndu-l pe Urmatecu dînd ordine la aprozi și el însuși scoțînd din minte, pe dinafară, coloane întregi de

numere „temeiuri“, din registrele arhivei, conu Barbu s-a minunat. Iar la prima ședință, după lungi amânări procedurale, toate după sfaturile lui Urmatecu încurcate în adrese greșite și executări nelegale, când l-a văzut suspendând pronunțarea, pentru că dăduse ceasul din sala de ședințe cu un sfert de oră înainte, conu Barbu a fost pătruns de admirație. L-a chemat acasă, l-a făcut omul său, dându-i mină liberă în administrarea averii.

Aci, vrednicul și vicleanul arhivar a găsit, ce e drept, pe o slugă mai veche, pe Ioachim Dorodan, un moșneag frânt, chel, cu un nas mare, plin de vinișoare roșii, și cu virfurile degetelor foarte groase, peste care se bombau unghii tari și lungi, ca de corn. Ca orice slujitor de nobil, Ioachim Dorodan era dăruit de stăpînul său cu mici giuvaieruri purtînd stema boieriei, păstrate cu sfințenie de bătrîn. Cravata lui, de pildă, veșnic neagră, de atlas, era trecută printr-un inel de fildeș, pe care stătea săpată coroana baronului. Acesta a fost primul lucru care a aprins gelozia și invidia lui Urmatecu. Un fel de sete de a parveni crescuse tot mai mare în el. Pînă atunci nu avusese cînd și cum să vadă așa ceva. Nu avusese unde și la cine rivni. La petrecerile lui de mahala și la bețiile din piață, toți erau ca el, deși el era cel mai bine îmbrăcat, după moda timpului.

Întotdeauna a avut o rivnă de a învăța, de a înțelege, de a imita și de a ajunge. Hainele și le tăia după ale avocaților și boierilor pe care îi înțilnea la tribunal. Și a crezut întotdeauna că asta e un semn bun în sufletul său, un semn ce îi dădea numai puțină mîndrie față de ceilalți ai lui, care, din lene sau prostie, nu vedeau mai departe de deprinderile lumii lor și n-aveau nici o rivnă să iasă din ea. Abia acum însă, cînd a văzut cravata lui Dorodan, trasă prin fildeșul de la baron, și-a dat seama cîte trepte are scara asta pe care o ar putea urca și la ce înălțimi amețitoare ar putea ajunge. Și pentru prima oară a simțit de ce o să-i fie atît de rușine în viață, după cum i-a și fost : de taică-său, măcelar, și de maică-sa, moașă, moartă de beție într-o magazie cu cărbuni. Acum morți erau amîndoi de mult. Și Urmatecu, în tăcerea saloanelor de pe Podul Mogoșoaiei, unde îl

astepta pe conu Barbu să se scoale, privind la strămoșii lui, simțea parcă o ușurare. Dar nu era destul, deși își știa sigur părinții îngropați în curtea Bisericii Capra de pe Șoseaua Pantelimonului. Dacă vor vorbi vreodată morțiiăștia rușinoși prin gura lui Dorodan mai ales ? Era bătrîn și nărod, e adevărat, și nu înțelegea nimic din cîte îl ard pe el. Dar odată, „Umflatu“ (cum îl botezase el pe Dorodan) l-a și întreat, în biroul rece, de toamnă, în care nu se făcuse încă focul și unde o slujnicuță în papuci afuma cu rășină : „Nu ești dumneata băiatul lui Gherasie, măcelarul ?“ La care el i-a răspuns iute : „Nu ! Tata a fost negustor mare, la Brăila. Eu nu l-am apucat !“ Și apoi a tăcut, și din clipa aceea a început să-l urască, pe față, pe Ioachim Dorodan. Umflatu n-a simțit nimic, așa își spunea Iancu.

Ca atunci, ca și de atunci, ani și ani de-a rîndul, Urmatecu se afla și acum în aceeași încăpere cu conu Barbu, abia sculat și îmbăiat, mirosind puternic a o apă de tandafiri ce îndulcea tot aerul camerei. De data asta, însă, omul de încredere era minat de Ivanciu, cu mare interes să isprăvească cît mai iute afacerea de la Pietroșița. Ca întotdeauna, conu Barbu sta la birou, cu ochii țintă într-o ghiulea de cleștar, plină cu apă, privind cum plutau cîțiva păianjeni negri și aurii, închiși acolo de fantazia cine știe cărui colecționar. Urmatecu, respectuos, în picioare, corectînd situația lui deferentă prin ostentativul joc al unui lanț gros de aur ce-i tăia vesta din buzunar în buzunar, iar Ivanciu, timid, așteptînd să se desfășoare tot ghemul gîndurilor baronului, pentru care avea acum un dublu respect : de om milogit și ridicat pe vremuri și de cumpărător interesat. Urmatecu, mult mai familiar și mai cunoscător al stăpînului său, nu avea nici o considerație pentru meditația baronului, pe care o cunoștea, de altfel. Numai în capul de cuc al lui Ivanciu putea să intre ideea că bătrînul Barbu gîndește în momentul acesta și că, mai ales, gîndește la treburile lui. Urmatecu citea aproape în mintea boierului și nu se înșela. Era acolo un fel de horă înceată din aceleași peisaje : treierul de la Bobești ; lunca de la Filipești ; heleșteul de la Bălășoieni și conacul de la Urlați, prin

care se rupea din cînd în cînd, ca o pînză, cite o frîntură de *Prater* vienez, de cariatide baroce, blestemate de sute de ani să ducă în spinare balconul vreunui palat austriac, sau de o chermesă în pădurea Vienei, urzită în leagănul vreunui vals. Și baronul surîdea în gînd unei siluete grațioase, în crinolină albă, cu o umbreluță cît o palmă, ținută strengărește pe umărul stîng, unei femei gingașe, cu numele de Natalia, ce se desprindea ca un nour lenș de dimineată din inima întunecată a unei dumbrăvi.

Urmatecu tuși. Baronul se trezi ca din somn și privi întrebător înspre el.

— Că ar vrea să se potolească odată și să se stringă de pe drumuri ! Și noi, coane, să ne vedem scăpați de el, roști mormăit omul de afaceri, cu ochii, lunecoși între gene, lăsați în jos, măsurînd parcă într-o suveică de privire furișă drumul de la colțul biroului pînă la o sofa mare, pe spatele căreia, din fire vechi și fanate, se des-trăma stema de baronie.

Conu Barbu simțea că acum vine clipa cea grea, care l-a plictisit întotdeauna : tocmeala. Îi plăceau banii să-i vadă în față, mai ales cînd era grăbit să îi aibă, ca acum. (O scrisoare trandafirie, nici el nu mai știa a cite, cu un scris prelung și ascuțit, primită chiar în dimineata aceea lingă ceașca de cafea neagră, îl vestea, cu nerăbdare, din partea domniței Natalia, că Ilie geambașul nu mai așteaptă și că dacă pînă în prînz nu are banii, vinde orlofii cei negri !) Îi plăcea boierului vînzarea gata încheiată, dar ura drumul întortocheat de lupte și înșelăciuni pînă la luminarea completă. În asta era tare Urmatecu. De-aia îi și era drag, pentru că îl scutea pe el de ezitări, de remușcări și mai ales de gîndul care îl chinuia în urmă : că s-a înșelat. Cum el nu știa în ce fel să cîștige bani mulți, atunci cînd îi trebuiau, decît imprumutînd sau vînzînd, și cum întotdeauna arunca o pădure sau o casă la repezeală, un elementar spirit de conservare îl făcea să simtă, vag, ce e drept, că sare cite o cărămidă din așezarea temeinică a averii sale. Să se opună, n-avea putere, și apoi îi era frică să privească în față și vînzarea și golul pe care îl lasă. Îi trebuia un fel de mîngiere și mai ales îi trebuia cineva care să-l convingă că nu face rău, că nu se păcălește și că nu se ruinează.

Și omul acesta nu putea fi altul decît Urmatecu ! Pentru a doua oară boierul se uită întrebător înspre el. Omul se făcu a nu înțelege și zise : „Că e grăbit, săracul ! Îl așteaptă acasă și fata, și nevasta, că de zestre o ia !“ Și iarăși lăsă să se facă liniște, că nu se auzeau decît ciocănitul de oțel al unei pendule mari de nuc, cu cifrele lunguiețe și înflorite pe cadran, și vuietul domolit al străzii, în care huruiău în depărtare roțile vreunei trăsuri prin strigătul unui precupeț.

Dar nu asta aștepta boierul de la Urmatecu ! Ce-i pasă lui pentru ce cumpără Ivanciu livada de la Pietroșița ? ! Conu Barbu voia ca Iancu să facă prețul, să înceapă tirgul, și în cearta dintre ei doi, să arunce și el, boierul, un cuvînt din cînd în cînd, care nu va trage la cîntar, dar să arate că el e vînzătorul.

Lăsat singur, nu știa de unde s-o înceapă. Ceea ce era mai ales foarte greu era să ceară prețul, căci nu știa nici ce întindere avea livada, nici cît ar face. De mult nu i se mai întimplase boierului să se simtă atît de părăsit și neajutorat de cînd se întîlnise cu Urmatecu. O clipă, dezmeticit din această încurcătură și adus pe pămînt din visarea lui, simți ca un fel de bănuială : adică să fi trecut Iancu de partea lui Ivanciu de-l lăsa atît de singur ? Dar un sentiment de siguranță și parcă de recunoștință șterse iute umbra aceasta. Că niciodată nu i s-a mai întimplat ! O fi, poate că vrea să-l ajute pe Ivanciu și d-aia lasă totul la voia lui, a vînzătorului. Și de îndată baronul își simți o mare bunătate și bucurie revărsîndu-și apele peste sufletul său. Fără să vrea, îi sună în ureche sfîrșitul de frază : „...că de zestre o ia“. Și își ridică privirea cu blîndețe și admirație către Urmatecu, ce se încăpățina în împietrirea lui.

„Ce bun e bietul Iancu !“ gîndi baronul, și de îndată își simți un fel de întrecere în bunătate cu omul său de afaceri. Și un colț de mîndrie boierească răsări în el. Că e bun, asta se vede, dar să fie adică mai bun decît el, ai cărui strămoși au botezat zece sate și au înzestrat de o sută de ani toate fetele de sub Cîmpulung ? Și un arc vechi se întinse în sufletul său. Voința și hotărîrea sa făcură deodată un salt și roști scurt și apăsător :

— Vind !

Nădăjduia că a spart tăcerea și înmărmurirea celor doi. Urmatecu se uită însă scurt și oțelit la Ivanciu. Acesta plecă pleoapele umflate, fără gene, în semn că a înțeles. Și tăcură mai departe. Precupețul se apropia pe stradă oferind mereu o marfă necunoscută cu un cîntec tăragănat și jalnic, iar pendula bătea nesupărată mai departe. Toți parcă se cufundau în tăcere și intrau sub pămînt.

Pentru prima dată conu Barbu își simți becisnicia și se dojeni amarnic, cu gîndul : „Proprietar sînt eu de nici nu știu ce să cer ? ! Firește că Iancu nu mă ajută, să nu creadă că de face un bine, vrea să mă și fure. Și apoi binele e bine ! Ori îl faci, ori nu !“

Și pentru ca să scape din încurcătură, luă ghiuleaua de sticlă în mînă și se hotărî să ceară de atîtea ori cîte o mie, cîți păianjeni vor fi adunați într-însa.

Închise ochii, clătina cristalul de parcă ar fi amestecat niște zaruri, deschise deodată pleoapele, privi și spuse iute :

— Cinci mii !

— Că bun mai ești, coane ! Da, e bine așa ! își legă iute vorba Urmatecu de prețul baronului. Și-apoi, de îndată către Ivanciu, care sta să deschidă gura : — Hai, mulțumește, zi săru-mîna și ieși ! Vecinătățile și scrisul le fac eu. Du-te la mine, că vedem noi !

Ivanciu se aștepta la de cinci ori pe atît. Nici un copil mic nu se putea astfel înșela. Ieși cu spatele spre ușă, rupîndu-se în ploconeli stîngace. Urmatecu îl urmă liniștit.

Conu Barbu era mulțumit de el, de gîndul care i-a venit și mai ales mîndru de mîndria strămoșilor. Dar după încordarea aceasta, își simți iarăși mîntea întorcîndu-se lin, ca pe o apă, înspre vis, unde silueta domniței Natalia începea să se închege.

Tresări însă deodată și strigă pe urma celor ce plecau de-a lungul încăperilor mari, cu glasul său pițigăiat :

— Iancule, trimite pină în prinz o mie lui Ilie geam-bașul, că, de nu, e prăpăd ! Și se scutură de un ris mă-runt și copilăros.

Toamna, tîrziu, inserarea cădea repede, cu neguri și lumini tremurate. Găzarii, întîrziați în amurg, țipau departe tăragănat. Prin curțile lungi, se strîngeau rufe de pe frînghii și lucrurile puse la aerisit. Porțile de lemn scîrțiau prelung ; iar în geamlăcuri, băteau cu degetul musafirii.

În seara aceea a fost masă mare la Iancu Urmatecu. Firește că stăpînul casei a venit cel din urmă, căci a avut chibzuală la el în odaie cu Ivanciu. Au stat două ceasuri și mai bine, cu o țuică ce mirosea a simbure, adusă din livezile Dîmboviței, și s-au luptat. O pană de somn fragedă, înecată într-un untdelemn străveziu, ce gilgia în jurul cîrnii, le-a ajutat pofta la băut. Au întors de douăzeci de ori, în toate felurile, aceleași neînțelegeri și tocmele. Cînd se aprindea Urmatecu, mai dădea Ivanciu ; cînd se potolea Urmatecu, tot el își amintea că mai are cuvinte să ceară. Și înțelegi tot nu erau. Pornind spre masă, după nu știu cîte chemări ale coanei Mița, amîndoi aveau tîmplele fierbinți. Scara trosnea sub mersul lor greoi și au coborît în subsol, de unde, prin geamuri pătrate care dădeau în curte și spre stradă, lumea din afară ți se părea sus, cu oameni din care nu vedeai decît picioarele și foarfeca pasului.

Musafirii erau mulți și infometați. Erau „ăia“, rudele sărace, venite la cazanul lui Urmatecu, după cum singur se rostea. Mai ales frați de-ai coanei Mița, că avea mai mulți ! Era nelipsit Tudorică, cel mai procopsit dintre ei, ofițer de pompieri, însoțit întotdeauna de soția lui, Juru-bița, cum o botezase nenea Iancu, cu doi ochi negri, scriși, mică și durdulia, ca o prepeliță de miriște, mirosind a proaspăt și a levănțică.

Printre femeile vrodnice și cumsecade, mătuși, surori și cumnate de-ale coanei Mița, cu frică de bărbat, numai cu gînd de gospodărie și mîinile înăsprite de roboteala casei, Jurubița n-avea un loc sigur decît prin voința lui Urmatecu, care o împunea. ..

În afară de el, nu plăcea nimănui nici felul ei cald de a privi, scurt și cu înțeles; nici zîmbetul ei luminos din dinți albi și lucii, nici mîna ei mică și catifelată. Singura care rîdea de glumele deochete ale lui Urmatecu ea era, după cum, în orice altă împrejurare, singura care să-i țină piept era tot ea, mai ales cînd Iancu își bătea joc de bărbatul ei, cam bețiv și cam bobleț.

Despre Jurubița, cumnatele nu știau nimic sigur din viața dinainte de a fi rudă cu ele. Și tocmai d-ăia, cînd erau singure povesteau fel de fel de întîmplări, temeinicite numai pe cîte o frîntură de vorbă adusă. Dar asta cu grijă mare, să nu afle nenea!

Pe masa întinsă tremurau în castroane piftii îngălbenite de grăsime, al căror adînc era întunecat numai de cîte o aripă sau picior de curcan. Un iz ușor de usturoi plutea prin sala de mîncare, amestecat cu scorțișoara unui lapte cu orez, ce aștepta deoparte. Rumeneli de fripturi de tot soiul și o brînză de burduf gîdilau nările și îmbiau.

Pofta cea mai mare însă o deslușea, printr-un mestecat în gol, un alt frate al coanei Mița, Lefterică. Pe cît era de supt și de pirpiriu ofițerul de pompieri, cu coșul pieptului îngropat, cu urechile mari și blegi și cu ochii umflați de beție, pe atît Lefterică era plin de ifos, purtînd o barbă lungă, neagră, fir de fir, căreia capul, printr-o hotărîtă aruncare pe spate, i se împotriva ca unei poveri. Un gheroc lung îi bătea genunchii, și omul își ștergea din cînd în cînd tîmplele cu mînele lustruite. Era sfios de felul lui, tăcut și cuprins cîteodată de nestăpînite toane de melancolie.

La chefuri, Urmatecu ar fi trebuit să și-l caute, dacă nu l-ar fi avut, pentru boroboatele lui. Se rîdea pe ascuns de ani de zile, în familie, de pățania lui Lefterică, odată la o petrecere de Paști!

De cînd se știa, Urmatecu, mai ales cînd Paștile cădea în vară, de Florii, își dădea drumul. Simțea așa, ca un fel de parapon, cu un gust de prăpăd, ce-i venea odată cu florile de cireș și de măr. Atunci îmbrăca pentru prima oară, de bucuria soarelui nou, pantalonii albi, călcați ca pe oală, rotund, de chiar coana Mița; își trăgea o legătură subțire de mătase, ca para focului, își umfla părul pe lîngă urechi cu degetele răsfirate, se suia pe ca-

pră, dădea bici cailor și pornea cu soția și fetița lui, Ame-lica, oriunde, la iarbă verde.

„Ăia“ puteau să vină cînd voiau și cîți voiau, el îi ținea bucuros din toate. Și „ăia“ veneau! S-a întîmplat însă odată ca Lefterică să nu ducă la băutură și să adoarmă cu capul pe masă. Urmatecu, de cum l-a văzut, l-a luat, l-a culcat pe-o cergă, i-a pus mîinile pe piept, i-a aprins o luminare la cap și i-a înmuiat apoi toată frumusețea lui de barbă, la care ținea ca la lumina ochilor, într-o strachină, după ce răzuiuse în ea un fel de clisă, dintr-o mlaștină de drum.

Și a chemat apoi pe soacră-sa, pe coana Tinca, să-și vadă băiatul. Bătrîna, puțin obosită, puțin amețită, cînd l-a văzut ca mort pe Lefterică, cu gura deschisă și cu barba lemn, întărită de clisa uscată, și de batjocură, și de jale, a început să se tînguiască și să plîngă, că abia au putut-o potoli.

Lefterică și astăzi, cînd își aduce aminte, se cutremură și își mîngîie barba cu tristețe, de parcă l-ar durea.

Acum stăteau amestecați, așteptînd și păzind scaunele. Cînd au intrat Urmatecu și Ivanciu, Jurubița se lăsă iute la tacîm, tocmai în celălalt capăt al mesei.

Urmatecu clipi de cîteva ori, ridică din colțul gurii de parcă ar fi vrut să muște și, netezînd cu palma luciul unei farfurii din dreapta lui, bătu ușor pe masă și spuse:

— Jurubițo, mai colea!

Femeia făcu a se fistici. Apoi, se ridică iute, alergă prin spatele comesenilor, sărută în treacăt creștetul pleșuv al soțului ei, care se și așezase la masă, dînd din cap cu gura plină, și mai mult lunecînd pe locul arătat, oftă:

— Cum vrei dumneata, nene!

Coana Mița, de la mijlocul mesei, se făcu roșie ca racul. Cu o coadă de lingură, ce-i scăpă din mînă, atinse o pomieră și rupse din buza de cleștar o țandără cît un deget. Pomiera sună lung. Lina, sora cucoanei, sări și-o făcu să tacă. Apoi, șopti printre dinți:

— Da' mai dă-o dracului, Mițo, ce te pui cu Iancu?!

Și masa trecu în toi. Tăcneau cuțitele pe farfurii, gîlîiau sticlele și era tăcere mare. Din cînd în cînd, cîte unul tușea și își dregea glasul de parcă ar fi vrut să spună ceva. Dar nici unul nu vorbea. Tudorică împătorea și

tăvălea prin sare pielea grasă de curcan și o înfuleca iute. Lefterică, mai molțuros, desfăcea pieptul până la limba de carne fragedă de lingă os și apoi o ungea cu o grăsime caldă, cu miros de frunză de dafin. Ivanciu zdrobea brinza prin semințe de ardei.

Vinul, vărsat din belșug, adăuga mirosul său acrișor și înecăcios miresmelor din încăpere.

Urmatecu, din capul mesei, îi privea. Se juca într-o doară, cu o scobitoare, pe care o îndoaia și o netezea, de-o făcea să scoată o vibrație surdă. Și făcând pași mărunți cu scobitoarea pe fața de masă, întâlnea mîna Jurubiței. Îi mîngîie mai întâi unghiile, una cîte una; apoi, pentru că nu știa care a spus o prostie și i-a făcut pe toți să ridice capetele din farfurii, se agăță deodată, ca și cum l-ar fi văzut pentru prima dată, de inelul femeii, numărînd mereu cele trei peruzele din trifoiul legat în argint. Inelul ăsta el i-l dăduse, la Herăstrău, cînd gura ei a fost mai dulce ca niciodată, în tihna și depărtarea unei odăițe vîrulte, prin geamul îngust al căreia se vedea un apus limpede și rumenit de primăvară, tăiat de praguri viorii.

Urmatecu mîncă puțin și îi era scribă de lăcomia celorlalți. Luă o bucată mare de piine albă și îngropîndu-și nările în miez trase adînc. Îi plăcea mirosul ăsta bogat de grîu, care te hrănește fără să-l mesteci. De cînd era mic, mai mult iubea decît gusta piinea. De la maică-sa învățase s-o ferească de murdărie și s-o strîngă oriunde ar găsi-o. Și așa făcea și acum, punînd cojile aruncate pe burlane, pentru păsări. El, care, la beție, cu o hîrtie de o sută își aprindea țigara, culegea cu buricele degetelor umezite firimiturile de pe masă.

Acum adulmeca, amestecînd prospețimea femeii cu prospețimea piinii, privind cu dezgust la unsorile care făceau să lucească boturile comosenilor. Și îi era silă și necaz că ăștia sînt ai lui, la el acasă, aduși de Mița aproape-n fiecare zi. În ani mulți de cîștig gras la conu Barbu, de-i ținea acum pe toți pe veresie în mîndrețea asta de casă, el știa că a fost și la ucenicie bună, pe furate, în d-ale vieții. Știa cum se mîncă frumos, la masa boierească, deși și el, cînd voia să guste cu totul isihia și răsfățul, se lăsa de cîte văzuse și învățase. Dar își spunea că numai să vrea, oricînd se pricepea deodată să se poarte

boierește. Asta pentru că trăsesese cu ochiul și băgase la cap! Dar ăștia mai buni nu puteau fi chiar dacă ar fi vrut! Și simțea atunci și mîndrie, și înciudare. Mîndrie pentru el, că stă deasupra lor; înciudare, că nu-i poate da afară, că-l rușinează cu purtarea lor și că la ei ține coana Mița, la care ține și el. Și clocotea, de multe ori, ca acum, de mînie! Și mai dînd peste cap un pahar, care-l încălzi deodată, iute luă mîna leneșă și mică a Jurubiței în mîna lui, strînse tare, îi dădu drumul, tuși și zise:

— Care mi-a văzut puiul din curte de-aseară?

— Care pui, nene? se trezi curios Lefterică, și tocmai el.

— Taci și mîncă! Nu-i treaba ta! se răsti la fratele său coana Mița.

— Lasă, Mițo, omu-n pace, grăi Iancu, bucuros de mușteriu. Cum care pui, mă? Ce, nu știi?

Și coana Mița sări de pe scaun și ieși din odaie. Urmatecu rise molcom. Luă iarăși în mîna mîna Jurubiței și, de data asta păstrînd-o, începu:

— A scăpat din cotețul Miții, ieri pe seară, un pui! Era peștiș, jigărit și cu gîtul roșu, fără fulgi. Și lacom, nevoie mare! Sărea pe treptele de piatră din fața casei și căuta să pigulească ceva. Și eu îl priveam... (Toți cei de la masă se uitau la Iancu atenți, deferenți și curioși. Unii dintre ei înghițeau tocmai cu plăcere îmbucătura de la sfîrșit, care dă tot gustul unui fel de mîncare, înainte de a lăsa tacimul.) Da' ce moaș-sa putea să găsească pe pietre? Nimic, că pune Mița să măture!... cînd, deodată, zări un sculpat. Îi trase un cioc și nu se dumiri. Iar încercă, și iar se miră. Era, sau nu era de mîncat?...

— Îi nene, că-i îmbolnăvești!... și Jurubița luă ea de data asta în mîna ei mîna lui Urmatecu, mîngîind-o ușor.

Într-adevăr, Lefterică, doldora de mîncare, cu imaginația aprinsă, înghiontită de poveste, începu să pălească. Înghițea în sec, și după el și Ivanciu. Amîndoi căutară scăpare într-o sorbitură de vin roș.

— Și iar se repezi, și iar nu se dumiri, și nu știa de ce se-ntînde... continuă Iancu, încet, rar, spionînd atent, să vadă efectul.

Lui Lefterică parcă i-a pus cineva mîna în beregată. Cît obraz îi mai rămăsese din barbă se îngălbeni și, clă-

tinându-se, se ridică și ieși. Ivanciu tuși, să-și stăpânească gîtul. Tudorică oftă adînc. Coana Lina scoase o batistă în trei colțuri, de dantelă scrobîită, cu miros de floare de portocală, și-și netezi nările cu ea. Urmatecu biruise!

— Așa vezi! Mîncărica mea, sireaca!... Și-ncepu să ridă tare și să facă haz.

Era ușurat. Se răzbunase pe ai care l-au mîncat și au să-l mănînce mereu, pîn' la sfîrșitul zilelor lui, cu ahtială, ungîndu-se pînă-n ochi de grăsimi!...

Și, pentru prima dată în seara aceea, gustă și el ceva: rupse o coajă de pîine, o așeză pe limbă și o udă cu o înghițitură de vin. O boare rece, cu viață în ea, îi umplu gura și-i înmuie îmbucătura asta curată. Și omul se potoli, ca după o doctorie.

Stătea acum, cu un zîmbet încremenit sub mustață, privind în gol. În tăcerea care s-a făcut, se simțea stăpîn, dînd de azvîrlita cu aștia toți, după împrejurări și după nutra lor: cînd cu înjurătura, cînd cu cîte un joc amar-nic. Se uita la ei de parcă nu i-ar fi cunoscut și îi cîntărea, rînd pe rînd. Erau ochi stinși, obraji căzuți și încărcați de sulimanuri; cravate legate greșit; cercei care atîrnau pe margini de urechi, în găuri lărgite și înverzite de ani, fețe rase pe întuneric, cu fulgi pe omușor...

Între toți aștia, Urmatecu închise ochii, să nu mai vadă. Cînd îi deschise, zări pe fata lui, Amelica, lîngă celălalt capăt al mesei, și se miră, de parcă o și uitase.

Semăna copila puțin cu el: la ochi. Încolo, aducea mai mult cu coana Mița: gura cărnăasă, bărbia rotundă, fruntea îngustă, și mai ales părul maică-sii, castaniu, tăiat în două de o cărare pînă în creștet și strîns apoi în melci de codițe, pe urechi.

De cînd se făcuse mare, și mai ales de cînd o dăduse la pension, simțea cum fata se depărtase de el. Își aducea aminte cu duioșie de vremurile în care, micuță, îi ieșea înainte și îl căuta prin buzunare, să vadă dacă i-a adus „ciocolată cu fetețe” — cum spunea ea — adică ciocolată învelită în hîrtie cu poze. Atunci Urmatecu se mai înțelegea cu copila lui. O lua pe genunchi, o sălta, o săruta, și în toate jocurile și năzdrăvăniile o simțea a lui, iubindu-l și bucurîndu-se cu el. Azi, nu era împrejurare în care să nu o simtă închisă și îndepărtată. O privea cu

drag acum, rugînd-o parcă să-l ierte de-o supără cumva și dacă ceea ce face nu e pe voia ei.

Amelica tăcea, cu gîndul și privirea aiurea. Deodată, căută înspre tatăl său. Surprins, Urmatecu se trezi și dădu drumul Jurubiței, trăgîndu-și mîna din a ei. Vrea să spună fetei ceva bun și drag cu privirea, dar ea își și întoarse ochii de la el. O nespusă mîhnire îl cuprinse. S-ar fi sculat de la locul lui, s-ar fi dus să-i ia fruntea în mîini, s-o mănînce de sărutări, să o roage să-i spună cum vrea să se poarte taică-su. Dar o rușine îl ținu pe loc. Rușine și de el, și de toți nărozii aștia din jur. Și neputîndu-și da drumul, se simți parcă prea mic, în cuprinsul ființei sale, pentru clocotul dinăuntru. Dar își spuse singur că nu e bine s-o ia cu smiorcăieli d-astea, că atunci nu mai e tat-său. Mai bine, și fără știrea și fără voia ei, s-o facă fericită! Să-i strîngă bani mulți, cît se va putea mai mulți, și așa, o să vadă ea mai tîrziu, după moartea lui poate, cît de mult a iubit-o! Acum, o să rabde și el și o să se mulțumească cu mai puțin. Dar nici pe mîna copilului nu-i cuminte să te dai! E, hei! Tîrziu de tot o să zică ea, cînd i-o fi bine: „Săracu taticu!...” Și el o să se mulțumească și cu atît.

Era tulburat. Privea fără să vadă. Și a rămas cîtva timp astfel, pînă ce i se lumină chipul mototolit al lui Ivanciu, care nu-și venise în fire și aștepta tăcut să-i treacă scîrba, sorbind din pahar.

Într-o clipă, Urmatecu revăzu prădăciunea becisnicului de boier, la care l-a ajutat. Și o dogoare cumplită se aprinse în el, de se năpusti cu ură împotriva bulgarului. Cu ce s-a ales el, Iancu, prieten și sfătuitor de totdeauna din pricopseala lui Ivanciu? Cu două butoaie de vin, cu unul de țuică și cu poame pentru dulceturi și magiun! (Baronul îi dăduse, ce e drept, o zeciuială din afacerea asta, dar aia era partea baronului!) Și lifta asta o să cîștige bunătate de livadă, cu acareturi, care lui i-au trecut printre degete. Și el — și nu el, feteța lui — nu o să se aleagă cu nimic? Apoi, dacă o scăpa azi una, mîine alta, așa o să se pomenească Amelica, de pe urma lui, cu avere?

Și ochii îi jucară între fată și bulgar. Amîndoi, acum mînceau liniștiți, legați între ei, fără să știe, unul de dra-

gostea, iar celalt de minia lui Urmatecu. Simți cum un fel de tremură începu să-i furnice trupul și să se adîncească în el. Și, aproape fără să vrea, puse mîna pe o gutuie galbenă și o trînti ca pe o piatră, cu toată puterea, pe masă, în fața lui Ivanciu. Paharul și farfuria se făcură țîndări. Toată lumea tresări.

— Moi, da' nebun ești, moi! bîlbîi speriat Ivanciu, scuturîndu-și așchiile din poală.

Urmatecu rămase nemișcat cu ochii la Amelica. Fata, palidă, se ridică de la masă, părăsind, ca și maică-sa, încăperea.

A fost o clipă grea. Mulți dintre cei de la masă nu înțelegeau. Cei mai deștepți, care îl cunoșteau pe Urmatecu, simțeau că se apropie furtuna. Ivanciu parcă bănuia, dar nu se dumirea. Îi se părea că dăduse atît de mult, sus, la cererile lui Iancu, încît nu vrea să creadă că ar mai putea voi ceva acum.

Au rămas o clipă toți împietriți, simțind că Urmatecu e stăpînul tăcerii acesteia ciudate. Bine nu știa nici el ce are de făcut. Se încureau toate lucrurile în el și căuta parcă o poartă prin care să dea drumul miniei, numai să se știe sigur împotriva cui și de ce!

Deodată ciînele de afară începu să latre, ca și cum s-ar fi dat. O hărmălaie cu voci ascuțite de slugi și strigăte ciudate pătrunse pînă în cameră. Urmatecu găsi în sfîrșit un motiv să se destindă. Lovi cu piciorul în ușa care se dădu de perete și întrebă, cu glasul aprig, ce se petrece.

— Au venit nebunii, conașule, îi răspunse cineva.

— Să între! și Iancu deodată zîmbi. Apoi, întorcîndu-se către Ivanciu: Boierul tot boier, mă liftă; ai și măscărici la cafea! Îl bătu pe umăr și-l trînti pe scaun.

Toată lumea, cită mai rămăsese, se așază.

Nebunii știa el cine sînt: cobzarul Ionică și surorile lui. Și mai știa încă ceva, și asta o cunoșteau numai el și Ivanciu: povestea cu popa Gose și milogeala lui la bulgar, în grele zile de aman. Pe vremea aceea, Urmatecu nu întîlnise încă pe conu Barbu, și era un pîrlit de conțopist, dar Ivanciu avea chereștele și era chiabur. Dar de cînd s-au cunoscut, și era mult de atunci, mai din obrăznicia lui Iancu, mai din blegenia lui Ivanciu, cel dintîi l-a luat cu „tu“ și cu „mă“, deși era mai tînăr. Cînd,

mai tîrziu, Iancu l-a ajuns pe Ivanciu în avere, a început și bataia de joc.

Popa Gose, atunci, le-a dat în genunchi, să-l ajute. Ivanciu n-a vrut. Urmatecu i-a spus: „Rău faci, că și tu ai copii! Cine știe ce-o să se alcagă și de ei!“

Iar lui Ivanciu i-au rămas cuvintele lui Iancu în urechi. Singurul lucru care zguduia liniștea lui mototoală, pînă în fundul căreia nu pătrundea nimic, era blestemul copiilor lui popa Gose. Și nebunii, acum slobozi, veneau cu hai mare înspre ei. Erau Ionică și surorile lui, Marișica și Vasilica. Coborau pe scară, cîntînd cîteșitrei. Cobza suna a dogit în brațele scurte ale omului, iar cîntecul lor era încălecat și felurit. Ionică, numai pe două note, îi zice un fel de romanță politică:

„Domnu Brătianu
Stringe numai voturi,
Stringe cu toptanu...”

iar ele, un același vechi cîntec de dragoste:

„Pasăre galbenă-n cioc,
Rar mi-ai cîntat de noroc.”

Și totul se amesteca într-o hărmălaie din care cu greu se putea înțelege ceva. Femeile erau mai înalte. Ionică, bondoc și veșnic între amîndouă. Neras, cu buze groase și răsfrînte, umede, cu ochii duși, acoperiți pe jumătate — pînă la luminile tulburi — de pleoapele grele. Mustățile, cu fire lungi și rare, îi intrau în gură, printre gingiile fără dinți. În fiecare ureche avea cîte un smoc de păr, crescut ca un burete.

Vasilica, mai nebună ca ei toți, umbla într-un palton bărbătesc, de căpătat. În picioare purta șoșoni, iar pe cap, un bariș tras pînă deasupra ochilor albaștri, ca de sticlă. Marișica era înfășurată, ca un copil, într-o broboadă cafenie, numai petice. Vițioane de păr fumuriu îi cădeau în ochi.

De cum i-a văzut intrînd pe ușă, Urmatecu le aruncă o băncuță, trăgînd cu ochiul la Ivanciu. Bulgarul se codi, se învîrti, pînă ce se hotări și făcu la fel. Băncuța lui se desprinsese de degete fără putere, cu scîrbă, cu frică, și căzu lingă el. Monedele sunară pe pardoseală, iar cîntă-

reții se aruncară, cu larmă și injurături, să le caute. Aveau, cîteșitrei, în gesturi ceva din stîngăcia și repezeala copiilor care se bat, pe maidane, pe arșice. Corpurile lor, însă, bătrîne și grase, se amestecau caraghios, feroce și animalic. Un fel de mormăit întovărășea înghionteala cumplită de sub masă.

— Ho, destul, că pun cîinii pe voi! se răsti deodată Urmatecu, văzînd că voiniceasca asta se întrece cu gluma. Și apoi: N-auzi, bă, vino-ncoace, la gîdileală, că-ți mai dau o băncuță!

Și Ionică se repezi, de-a bușile, cu cobza care suna după el, pînă la genunchii lui Urmatecu. Aici, se propti în patru labe și-l privi cu ochii lui moi și buni, cu gura deschisă, ca un dulău care așteaptă un os.

— Fă limba copale și joacă ursu! porunci boierul.

Omul se ridică în picioare, își frînse mîinile de la încheieturi, ca pe niște labe de cîine care face frumos, scoase o limbă lată și plesnită, o răsuci ca pe un sul și, săltînd greoi pe călcîie, grohăi a spaimă. Femeile schelălăiau pe lingă el, ca zăvozii. Comesenii aruncară din nou o monedă.

— Ei, și acum cîntă-mi, iute, colea, jos!

Ionică se mototoli din nou, își dresе glasul și începu:

„Domnul Brătianu
Stringe numai voturi,
Stringe cu toptanu...”

Urmatecu întinse un picior, și-l așeză pe umărul lui Ionică și-ncepu cu „gîdileala”, adică se porni să bată tactul cu vîrfurile ghetelor în urechea cîntărețului. Acesta scutura din cînd în cînd din cap, dar cînta înainte. Cînd i se întimpla să se oprească o clipă, să înghită sau să-și umezească buzele, boierul țipa:

— Ce, ai stat?! Aoleo, tilharule!...

Și omul pornea mai departe, clătînd capul, ca de amețală, cu ochii închiși, să nu vadă, dar să cînte...

Povestea lor era veche și tristă, și Urmatecu și Ivanciu o știau de mult. Erau copiii lui popa Gose, de la biserică din Dușumea. Acum, cîteșitrei erau nebuni, bătrîni și bolnavi. Trăiau într-un bordei, sub pămînt, dincolo de Belu. Dar au stat mai bine cîndva. Năpasta i-a

lovit deodată pe cîteșitrei, dar de despărțit tot nu s-au despărțit.

Erau mărunți, veneau la rînd, ca ulcelele: să fi avut cel mai mare, Ionică, doisprezece ani cînd popa Gose și-a pierdut preoteasa. (De mici, o boală urîtă, moștenită cine știe de la cine, intrase în ei!) Cînd s-a întors de la înmormîntare și și-a văzut casa rece și pustie, cu plozi murdari, scînciți și bolnavi, fără mîncarea de seară, popa a simțit că-i fuge pămîntul de sub picioare. Îl durea schia-unul lor și căuta un gînd să-l lumineze, cînd auzi deodată — că o nenorocire nu vine niciodată singură! — pumnii care băteau în dosul geamlîcului. Cînd a deschis, s-a trezit față-n față cu Chiflă, cumnatu-său, crunt și aprig, venit să-i ceară banii pe care îi dăduse surorii sale, preoteasa, în timpul bolii. Ceva știa popa de banii ăștia. Știa chiar că nu s-au luat numai doctorii și că o bună bucată de vreme toți au trăit din ei. Dar de unde să-i dea acum, după cheltuielile îngropăciunii?

Popa Gose mormăi deci ceva, din care nici el nu pricepu prea mult. Chiflă se aprinse. Bătu cu pumnul în masă, holbă ochii și urlă că el una știe: banii lui! Și deoarece popa o tot ținea că el n-a primit nimic, cumnatul său ieși trîntind ușa și amenințînd cu judecata.

Atunci popa, fiindcă îi botezase doi copii lui Ivanciu, s-a dus și i-a dat în genunchi, să-l împrumute cu ce va putea. S-a rugat popa, s-a tînguit, s-a jurat pe copii că o să plătească din capete și cu dobîndă, la vreme. Ivanciu a fost ca de piatră. Nimic nu l-a putut îndupleca.

Și Chiflă s-a ținut de cuvînt. Peste două săptămîni, popa Gose a fost chemat în fața judecătorului să jure că n-a datorat niciodată nimic. Cînd a fost să pună mîna pe cruce, popa a închis ochii, voind să uite deodată tot ce știa, să nu jure strîmb. Își încreți fruntea, ca să aducă sub ea, în lumina treziei pe care o simțea acolo, numai dreptatea lui, și greutățile, și zbuciumul vieții, cu trei copii de gît. Simți însă că nu era de ajuns. Simți că mai sînt gînduri libere, care nu voiau să moară, care zburau, slobode și vii, în dreapta și în stînga minții. Erau spusele preotesei, de Chiflă, care i-a dat banii. Spuse numai că bani nu văzuse niciodată. Și dacă nu-i văzuse, ce mai stăruia în mintea lui cunoștința aceasta?

Și popa Gose, cu capul în piept, cu mîna pe cruce, încerca să facă întineric în mintea lui, dar întinericul venea greu, căci perdelele minții nu voiau să se lase.

Și astfel fiind chinul popii, el încercă să se domolească cu o rugăciune.

— Iartă-mă, Doamne, de nu uit, dar privește-mă, Doamne, cît sînt de împovărat, de zbuciumat și de amărit !

Și popa Gose jură că n-a primit niciodată nici un ban. Chiflă dădu căciula de pămînt și trase o înjurătură tare în sala de ședințe. La plecare îl scupă pe popă în ochi.

Era toamnă. Un soare șters și fără raze, scăpat o clipă printre nouri, lumina calea lungă, pînă acasă, a preotului.

În ziua tulbure zburau stinghere fire argintii și se încurcau, ca un abur, în barba și în genele lui. Și pentru înția dată cînd a simțit, trecînd prin piață, mirosul proaspăt și reavăn de zarzavat strîns în maldăre mari și a văzut ce frumoase pot fi roșiile de toamnă, cu ape adînci în luciul lor ; ce gingașă ceapa, în foile ei subțiri, albe și viorii, și prunele cu brumă, scoase ca dintr-o fîntînă rece, popa Gose, care o viață întregă a citit *Evanghelia de la Ioan*, la înmormîntare, și pe toate celelalte, după tipic, cu gîndul fie la gospodărie, fie la gologanii de pe tava cu luminări, a simțit voința și mîna lui Dumnezeu în toată făptuirea lui. Deși de la hirotonisire, de douăzeci de ani, purta rasa, pentru înția dată simți lăsîndu-se în el ceva, în care era și binele și răul, ceva care, fără voia lui, dar pentru el, citea și-i răstălmăcea lumea. Pînă atunci, toate făpturile popa le cunoscuse după nevoi, nu după suflet !

Și era o vineri, zi de acatiste. Nemîncat, tulburat, popa se tîri pînă la biserică, bun bucuros să slujească în ziua aceea fără să ia un ban, pentru toate nădejdlile pe care fiecare închinătoare i le dădea să le urce la cer. Dar cum ar fi putut face un asemenea fapt fără să dea de bănuț ? Cum să vestească ? Cum să-i facă să înțeleagă, pe credincioși, care îl știau aprig la cîștig, că de acum se lipsește de toate ?

Să-i spună dascălului ? Mai întîi nu-l va crede, și apoi el va fi cel dintîi să-l bănuiască de cine știe ce ! Sufletul său frămîntat și sufletul nou, care licăreau în el, cereau să fie crezute. Cu capul și cu pieptul greu,

intră în altar. Și își trecea tocmai patrafirul peste cap, cînd, întorcîndu-se fără să vrea spre peretele din dreapta, l-a păru că sfîntul Vasile cel Mare mișcă.

Popa Gose incremeni și privi țintă. Și pentru a doua oară o umbră trecu de sus pînă jos și înfioră trupul subțiratic și înnegrit al sfîntului. De data aceasta popa pîli și, fără voie, se aruncă în brațele dascălului, lipînd :

— Mișcă sfîntul Vasile, Zamfire !

Biserica răsună adînc.

— Da' cum o să miște sfîntu, părinte ? răspunse neîncercător dascălul, cu popa în brațe și cu ochii țintă la chipul zugrăvit pe perete.

Din biserică venea din cînd în cînd cîte un zgomot surd, ca o bubuitură a genunchilor aruncați la cine știe ce icoană în mătănii prăbușite, cînd cel chinuit țipă iar :

— Uite !

De data aceasta, dascălul, lămurit, îi dădu drumul din brațe, respirînd ușurat :

— Da' uiți, părinte, că e toamnă și cad frunzele din copaci ? ! Iacă, umbre de frunze de castan, de afară, intră pe fereștriuca de colo și se preling tocmai pe sfîntul cel mare ! Da' spaimă-ți faci și dumneata, părinte ! Da' de ce ? Ai ceva pe suflet ? Te mușcă ceva de inimă ? De ce închizi, și de cînd ?

Și Zamfir dascălul, simțind că e aci ceva de spus și de dus mai departe, nu înceta cu întrebările. Popa văzu ochii iscoditori ai dascălului și se temu iar de scormoncala și curiozitatea lui. Își dădu seama că e pierdut dacă nu-și vine în fire. Se sculă iute, se plecă pe sfînta *Evanghelie*, o sărută îndelung, cu dezmierdări, și ieși în ușile împărătești, la icoanele cele mari.

— Urîte năluci are popa ! mormăi dascălul, dereticînd prin altar.

Pe la Ivanciu și pe la Iancu popa n-a mai dat. Și se spunea că nu mai mîncea și nu mai dormea. Un iad întreg clocotea în el, de nu-și mai putea găsi locul. Abia se mai tîra pînă la altar. Slujbele nu le mai înțelegea, și îl oboseau, și îl rușinau. Nici el nu știa cît o s-o mai ducă astfel. Singurul lucru de care își dădea seama era că voința fugise din el. Era ca și cum ar fi

fost pe capra unei trăsurii care alerga, alerga, iar el era cu mâinile tăiate.

Și au trecut așa câteva săptămîni, pînă la o duminică din postul Crăciunului.

Ca de obicei, a început să slujească, furat de gînduri ca de o apă murdară. Din cînd în cînd, abia se mai înțelegea ce săvîrșește.

Biserica era plină de oameni, și frigul de mormînt din altar se mai înmuia prin căldura tuturor trupurilor care se înghesuiau și de răsufierea din atîtea guri. În cropeala aceasta avea parcă ceva gras și înăbușitor în ea. Cald chiar nu era, ci mai mult te slinea. Tăcere adîncă se făcuse, numai glasul popii rostea înăbușit *Evanghelia*. Deodată, dinspre ușă o larmă mare. Ca acum, nebuni, deșuchiați, copiii lui Gose au dat buzna peste credincioși. Au început să cînte și să joace cu chipuri și vorbe spurcate. De dincolo de mintea lor, parcă le porunca cineva să rușineze biserica și să necinstească sfînta sărbătoare. Cîțiva gospodari au pus mîna pe ei, să-i țină, și totul s-a sfîrșit cu un schiaun ca la casa de nebuni.

Popa Gose, din ușile împărătești, privea dus de pe lume. În fața ochilor săi plutea, ca purtată de apă, crucea mică și neagră pe care jurase strîmb. Întinse mîna s-o prindă și s-o țină pe loc. Dar crucea fugea de degetele lui.

Zamfir dascălul, crezînd că popa vrea să întrebe ceva, se apropie de el și îi șopti la ureche :

— Sînt copiii sfinției-tale, apucați de ducă-se-pe-pustii !

Iar dintr-un colț, Chiflă urlă cît putu :

— Mai juri strîmb, popo ? Că Dumnezeu nu-i pisică și le vede pe toate !

Gose simți cum se învîrtește pămîntul cu el. Sub policantru i se păru că plesnește o lumină, după care se făcu întuneric. Și popa se prăbuși.

Ani de-a rîndul toată mahalaua a vorbit de moartea și blestemul popii, pe care-l purtau mai departe copiii, îmbătrînind în nebunia și zăpăceala lor pe la ușile oamenilor... De obicei, ei erau cuminți, zvăpăiați numai, ca plozii, în nepriceperile lor din tot ce e rînduială în viață. Aveau însă și clipe cînd puteau fi primejdioși. Rămăseseră cu un cuvînt pe care dacă îl auzeau se opreau

totl deodată, ridicau nasurile, adulmecînd copoiște aerul, și căutau. De li se părea că au găsit pe cel de unde venea cuvîntul, se năpusteau toți asupra lui, schelălăind, urlînd, dînd cu mâinile și cu picioarele. Și, cu greu, cel ce a spus vorba în glumă mai putea fi scos din ghearele lor. Iar vorba asta fără de înțeles era : Zbughie ! Se zice că ar fi spus-o unul cînd l-a scos pe popă mort, iar pe copiii i-a dat afară din casă. Era singurul lucru pe care nu l-au uitat, și de cîte ori îl auzeau făceau spume la gură. Iancu o știa. El glumea și rîdea cu ei, dar se ferea să rostească vorba, știindu-i de ce sînt în stare.

Pe măsură ce Urmatecu îi asmuțea pe nebuni, Ivanciu se închidea, cu capul tras între umeri, ca într-o frică. Tăcea și se uita în gol. Iancu zîmbea din ochi, lăsîndu-l pe Ionică să schelălăie sub masă în voia lui, că altele îi erau gîndurile acum.

Și cînd Ivanciu dădu să se scoale și să plece tăcut se luă după el și în ușă îl opri, șoptindu-i :

— Mîine dimineață ne vedem ! Livada de la Pietroșița, jumătate și jumătate !

Și pentru că Ivanciu îl privea ca și cum n-ar fi înțeles, adăugă, arătîndu-i pe nebuni, lăfăiți pe scaune și întinzînd din rămășițele mesei :

— Tu crezi în jurămîntul strîmb al popii ? Eu, nu ! Asta o spun numai proștii ! O mai fi făcut el și altele !

IV

Intr-o cameră întunecoasă, înspre curte, dădea biroul lui Urmatecu. Erau îngrămădite acolo mobile fel de fel. Nici un lucru însă nu se împerechea cu celălalt, dar fiecare avea un preț și o frumusețe a lui. Erau strînse de pe la boieri, cerute cîteodată ; cele mai multe, de la conu Barbu. Masa de scris din stejar, cu patru capete de urși, cu boturile lustruite la colțuri. Scaunele erau de palisandru, cu găurele în tăblii, și tot de palisandru era un fel de pupitru înalt, cu douăsprezece cutii de ținut acte,

pe care se împărțeau literele alfabetului, frumos ținute în alamă. O canapea verde, de catifea, umplea un gol, iar pe pereți, planuri albastre de parcelări, cu moșiile baronului. Un singur portret mare, în tuș, al tatălui coanei Mița, boier Grigore, cu favoritele lungi și cravată mică neagră, cu aripile ascunse sub colțul gulerului. Numai el dintre bătrînii familiei era îmbrăcat nemțește și scos la vedere. La vremea lui n-a fost fitecine : pe timpul musicalilor a avut școală și cor, de cînta la mai toate bisericile mari din București. A risipit banii, cu pungile, pe la drăguțe, și tîrziu, cînd a rămas cu o casă de copii, Iancu, care fusese strîns de boier Grigore de pripas, în vremuri bune, i-a sărit în ajutor. Mai la urmă s-a însurat și cu fata cea mare, cu coana Mița. Acum, de trei ani, boier Grigore zăcea într-o casă de nebuni. Iancu plătea regulat la spital, dar nu se ducea niciodată să-l vadă, că-i făcea rău. Numai coana Mița, o dată pe lună, punea caii la trăsură și se abătea pe la tatăl său, pe care îl găsea mereu același : necunoscînd pe nimeni, stînd la fereastră, rupîndu-și suviță cu suviță cămașa și privind tîntă, departe, spre un munte, pe care îl vedea, în nebunia lui, cu totul și cu totul de aur. Și de cîte ori soția i se întorcea de la balamuc, povestindu-i mereu același lucru despre bolnav, Urmatecu simțea ca un sloi de gheață care i se topește în ceafă. Un fel de tremurat ușor îl cuprîndea, și atunci ridica tăcut ochii spre portretul lui boier Grigore, prins acolo să-l privească la toate mînuirile afacerilor. De multe ori s-a întrebat de ce vede boier Grigore muntele acela tocmai de aur ? ! Și răspuns limpede n-a găsit ! Simțea numai că ar fi aici un fel de păcat al banilor risipiți, după cum își spunea spre mîngîiere, iar nu agonisiți. Și cu această tălmăcire se mulțumea. Din cunoștința lui de viață și din tot ce vedea, veneau multe alte lucruri să-l întărească în credința aceasta : risipa lui conu Barbu și a tuturor boiernașilor care își lăsau moșiile, petic cu petic, în biroul lui. Azi așa vedea. Mîine totul era însă mai tulbure și îndoiala se furișa în socotelile și rosturile conștiinței sale. Și lupta începea din nou, și cumpănelile la fel...

Un singur lucru era hotărît pentru el : că banul și bogăția sînt boală grea, ori pe venite, ori pe fugite, și

pentru ca să nu uite, privea în ochii galeși, de chefliu, al lui boier Grigore. Dar nimeni din casă nici măcar nu bănuia că portretul acesta era icoana raciei celei mai din adînc a sufletului lui Iancu Urmatecu...

Prospețimea aerului de dimineață năvăli prin geamurile de-abia închise, se încropea cu căldura odăii. Negurile toamnei se destrămau încet în lumina zilei cînd Iancu își ceru ceaiul — mai mult rom decît ceai — în birou. Lefterică era acolo și îl aștepta de mult, trist ca întotdeauna. Umbla ușor, ca o umbră, prin încăpere, scoțînd și orînduind hîrtii, ridicînd din cînd în cînd, dureros parcă, brațul în unghi drept, pentru a-și mîngîia lîmplele și firele lungi și lucioase de barbă, cărora degetele palide și nervoase le împrumutau un fior. Era tăcut și îndeplinea, cu o încetineală de melc, un fel de slujbă de secretar al cumnatului său. Încercase omul fel de fel de îndeletniciri pe la străini și nu izbutise nicăieri. Nu putea suferi nu dojanale cu vorbe tari, dar nici măcar glasurile ridicate. Și încetineala lui îl făcuse să audă de mai multe ori cuvinte răspicate. De cum i se întîmpla așa ceva, fără să rostească o vorbă, își lua, cu gesturile lui îndurerate și încete, lucrurile și pleca. După multe încercări, Urmatecu s-a hotărît să-l ia la el. Și aci îi era bine lui Lefterică ! De dimineață pînă seara din „mișcă“, „nagodă“ și „boule“ cumnatul său nu-l mai scotea. Dar Lefterică nu auzea nimic. Își spusese de la început că e nenea Iancu, și de atunci totul mergea bine ! Marea lui calitate era că nu pricepea lucrurile decît cînd i se arătau limpede și cînd i se înțelegea efectul mai îndepărtat al unui fapt. Urmatecu citise de mult sufletul acesta de copil la Lefterică și își spusese că prinde bine oricum. De îndată ce a intrat în cameră, Iancu, fără bună dimineață, trase dintr-un sertar un vraf de hîrtii și începu să caute. Fel de fel de file îi treceau printre degete : scrisori, coale ministeriale, plicuri desfăcute. Răsfoia iute, cu un anu-mit țel, cînd deodată se opri în fața unei pagini pătrate de caiet de școală, smîngălită stîngaci cu cerneală violetă. Se uită lung, zîmbi și apoi, cu un fel de rușine, zise :

— Tu pricepi ceva, mă nagodă, din ce e scris aici? Și-i întinse hîrtia lui Lefterică.

Acesta silabisi pe românește : „*La poire et le couteau. La cruche, le vin et l'eau...*“ apoi gîndindu-se puțin, spuse iute :

— E vorba de vin, nene !

Urmatecu, de cum văzu că Lefterică nici atît nu înțelege, dădu drumul la toată mîndria lui :

— Bine, mă, că eu nu știu franțuzește și nu știu ce scrie fata, mai merge ! Da' tu ? ! Că doar ești mai tînăr și te-a purtat mă-ta pe la școli ! Apoi, depărtînd foaia, o privi cu drag și încîntare. — Mă, asta e de cînd a intrat Amelica la pension. I-am furat-o, că de dat n-a vrut să mi-o dea. Or fi cîțiva ani de atunci ! Ia gîndește-te numai ce trebuie să scrie acum ! Să știe ea că eu am slova ei de începătoare, Doamne-Doamne ce s-ar mai supăra !...

Și cîteva clipe rămase furat de gînduri bune în fața scrisului ăstuia de copil. Îl linișteau și-i dădeau o bucurie de viață pașii stîngaci ai fetei lui într-o lume pe care, dintr-ai lui, numai el o știa și căreia îi bănuia frumuseți ce rămîneau străine pentru el. Dar așa, cum o pregătea pe Amelica, ca pe o adevărată domnișoară de familie, era sigur că nu-i va rămîne nimic necunoscut din viața în care el nu a putut intra. Pînă să-și vadă fata pornită pe drumul ăsta, pînă să fie sigur că cine îi era lui mai drag pe lume se va înfrupta din lumina, poleiala și bogăția mult rîvnite, lăcomia și gelozia, lupta din greu, își făcea loc prin prostia sau nevrednicia boierilor, cîștiga, nădăjduia, simțînd mereu locul nesigur sub picioare, căci știa ce-i lipsește. Acum, însă, s-a potolit. Nu mai face nimic care să-i placă numai pe jumătate, să-l strîngă-n obiceiuri, căci știe că are cine s-o pornească chiar de la început în lumea lor. Și lumea aceasta Urmatecu o vede ca pe un salon mare, mereu luminat și pregătit pentru o strălucită petrecere. Iar oamenii, ei între ei, politicoși, și chiar cînd ar vrea să-și spună ceva unul celuilalt, pofțindu-se să vorbească frumos și să asculte. Singurul lucru care-ți trebuie ca să ții acolo sînt banii, și bani bine chivernisiți, sigur așezați, de un om cu scaun la cap, cum e el. Că asta le lipsește boierilor ! Dar de Ame-

lica are el grijă să o asigure pe o viață întreagă ! Și trezindu-se deodată din visul lui, omul împături frumos pagina de caiet, o puse într-un plic și o furișă în teancul de hîrtii, căutînd mai departe.

Și deodată găsi. Era o scrisoare veche, scrisă greoi, cu litere mari și întortocheate. Din tot scrisul, numai cifrele aveau oarecare siguranță și îndeminare, cu o mai îndelungată deprindere de socoteli. Și Urmatecu o reciti în grabă, ca și cum i-ar fi fost frică să nu i-o smulgă cineva dintre degete :

„Iancule,

Zece mii de lei e mult chiar pentru un negustor ceva mai cuprins ca mine. Dar dacă spui că altfel nu se poate, îi dau, să scap cu fața curată. Ia numai, cum știi tu, hîrtie la mînă de la ai mortului, să nu mă pomenesc mai la urmă și cu banii luați, și băgat la pușcărie. Banii ți-i trimit diseară. Dumnezeu să-mi ajute ! Ivanciu. 1883, februarie în 23.“

Urmatecu sorbi din ceai și, chemîndu-l pe Lefterică mai aproape, îl întrebă :

— Dar pe asta o cunoști ?

Lefterică își aruncă ochii pe hîrtie.

— Sigur că o cunosc.

— Mai ții minte cum s-a întîmplat ?

— Țin.

— Ești în stare să mai povestești o dată, ca atunci ?

— Sînt ! Da' asta-i poveste veche, nene ! Să fie șapte-opt ani c-o și uitasem !

— Taci, că ești prost ! și Iancu băgă iute scrisoarea în buzunar, că tocmai intra Ivanciu pe ușă.

Noul-venit nu părea să fi avut o noapte bună. Negustor bătrîn, se obișnuise de mult să nu-și arate neînșteia și nesiguranța. Totuși, era ceva mai tare decît el, ca o spaimă, care i se citea pe față. Ochii lui mici și cenușii jucau în priviri scurte și cercetătoare, dintr-o parte în cealaltă. Se ferea parcă de capcane. Amenințarea lui Iancu din ajun, și mai ales toată întîmplarea cu copiii nebuni ai lui popa Gose, stricase ceva în fundul sufletului său. Pe Urmatecu îl știa „apucat“, cum îi ziceau mulți prieteni, și mai ales îl știa (pentru că nu-l

cunoștea de azi, de ieri) că era mai tare decât el în fel de fel de năzbitii și gânduri nouă, pe care mintea lui greoaie nu era în stare să le prevadă. Pentru toate acestea, de foarte multă vreme avea pentru Iancu, cu șiretenie și muțenie, un fel de admirație amestecată cu teamă. De aceea intra încet, ca și cum ar fi venit din altă încăpă, își rezemă într-un colț bastonul de vișin, cu mine-rul dintr-un corn lustruit de capră-neagră, și, așezându-se tihnit pe un scaun, zise :

— Moi, da' numai de pozne te ții, și surise lung, așteptînd să vadă ce o să se întîmple.

Celalt simți drumul îndepărtat de viclenie veche și cunoscută pe care voia să apuce Ivanciu și-i tăie scurt vorba :

— Veniși ? Uite vecinătățile ; sînt coale ! și, apropiindu-se de planul moșiilor boierești, urmări încet cu degetul un triunghi înscris în linii albe, livada de la Pietroșița. Apoi îi spuse lui Lefterică : Așază-te și scrie !

Și o tăcere se făcu. Urmatecu se aștepta ca, trecînd deodată la chestiunea lor, și mai cu seamă la redactarea actului, Ivanciu să sară, să limpezească toate lucrurile. Dar cumpărătorul tăcea, ca și cum toate erau hotărîte și nimic nu s-ar mai putea ivi. Pe Iancu începu să-l sîcîie clipa aceasta, care, oricum, era grea. Era gata să dea lupta, dar n-ar fi vrut să înceapă el. Se aștepta să-l răsucescă pe Ivanciu și să-l strîngă din turbarea lui, sau să-l ajute, luîndu-i ceva, în deznădejde. Dar în fața omului ăstuia liniștit, care nu spunea nici un cuvînt și surîdea mereu, prietenește, nici el nu știa cum să înceapă. Lefterică înmuia de vreo trei ori condeiul în călimară și aștepta privind, fără să se gîndească la nimic, o picătură străvezie de cerneală, care se prelingea pe lăcătura penitei. Urmatecu făcu cîțiva pași și deodată se opri.

— Văzuși, mă, ce prieten ai ? zise. Am mințit boierul pentru tine !

Ivanciu rise, dînd din cap.

— Auzi, continuă Iancu, tu și fată de măritat ! Eu, da ! Că mîine-poimîine îmi vin pețitorii ! Și-și umflă părul de lîngă tîmple și aprinse o țigară.

Ivanciu nu sufla nici o vorbă.

— Că nici tu nu te așteptai la una atît de gogonată !... Las', că te-am văzut : mai că-ți era frică, mai că-ți venea să faci haz... Ei, da' vezi, mă, eu îl cunosc, și uite așa, pe degete, ți-l învîrtesc !... Și pe urmă, cînd mă pun eu să-ți vin în ajutor, ori o fac, ori nu. Nu mă-mcure cu una, cu două...

Ivanciu, muț, își lăsă capul pe umărul stîng, deschise ochii mari și privi țintă, de nu puteai să deslușești : e așteptare, e admirație sau e aprobare în încremenirea lui. Iancu, și el era încurcat. Nu știa dacă e pe drumul cel bun, căci niciodată nu întîlnise la Ivanciu atîta moliciune. Mai se opri o clipă, și apoi, hotărît, porni de unul singur să vorbească. Fărîmiță bucată cu bucată izbînda asupra lui conu Barbu, arătînd priceperea lui de om de încredere, prietenia veche pentru Ivanciu și buna-credință a boierului, amestecată cu slăbiciunea lui.

Și cînd, după cîtăva vreme, a socotit că tot ce trebuia spus a spus și că e gata clipa după care umbla, se opri deodată și zise :

— Și acum actul îl facem... pe cît ?

— Așa cum a spus boierul ! adăugă, în sfîrșit, Ivanciu, aproape în șoaptă.

Cei doi oameni se priviră scurt, ca niciodată în viață : Iancu, ulmit, ca un stăpîn, de îndrăzneala unui rob de-al său ; Ivanciu, ca un răzvrătit de multe îndurate, strîngînd într-o singură privire cu curaj la care poate rîvnise de multe ori, dar pe care nu îndrăznise niciodată să-l arate.

Pentru Iancu nu numai că Ivanciu era un alt om, dar gîndul îl mina și mai departe, și măsură deodată importanța vînzării, care părea a fi mult mai mare chiar decât o bănuia el. Dacă bulgarul se încapățînează astfel, știe el ce știe, mai ales dacă nu vrea să intre nimeni peste el în livada de la Pietroșița. Și văzînd astfel că lupta începe să fie mult mai grea, Iancu se cercetă o clipă, să se convingă că e într-adevăr pregătit. Apoi, dînd drumul la fereastră, în fața căreia jucau primii fulgi de zăpadă, trase adînc o gură de aer rece și întrebă în vînt, ca și cum casa ar fi fost plină de oameni, iar el vorbea cu toți deodată :

— În cîți ani putrezește un om, fraților ?

Ivanciu presimți un pericol tulbure în jurul său. Era neliniștit de parcă ar fi simțit lângă el o gură de ciine gata să-l muște. Respirînd greu, se răsuci pe loc. Lefterică, trezit dintr-o piroteală, se bucură că mai aude și altceva decît tocmeli și vînzări, care îl plictiseau foarte. Apoi, întrebarea cumnatului său îl și interesa, căci dintre toți copiii coanei Tinca, mai mult chiar decît fetele, Lefterică se pricepea la toate rosturile înmormintărilor și tuturor obiceiurilor creștinești. De aceea, părăsindu-și desenul de care se apucase pînă să scrie actul — desena întotdeauna stingaci, din profil, un om cu barbă, țepăn, ca de lemn, și cu un ochi rotund de găină — răspunse cu glasul înviorat :

— Cred că șapte ani, nene !

— Vra să zică, cam p-aci ! spuse Urmatecu, scoțînd din buzunar scrisoarea. Da' vezi că acțiunea nu putrezește. Și ce-i trebuie ? O nimica toată să se aprindă și (cu o privire stăruitoare și grea asupra lui Ivanciu) să ardă, de parcă ar fi nouă, nouă...

Ivanciu se aștepta și nu se aștepta la lovitura asta. În timpul nopții nedormite pe care o petrecuse, îi fulgerase o clipă prin minte, că e drept, și povestea adevărată și veche a unui omor prin imprudență, în care, cu declarații ale fraților mortului și cu potrivite mărturii că mortul singur a greșit, Iancu îl scăpase din încurcătură. De atunci, însă, niciodată între ei n-a mai fost vorba de așa ceva. Era un lucru uitat, și mai cu seamă, credea el, sigur îngropat. Că, de întîlnit, s-au mai întîlnit și în alte negustorii, și Iancu aprig la cîștig a-a arătat întotdeauna. Dar mai dădea unul, mai lăsa celalt, și pînă la sfîrșit se împăcau. Dirz, ca acum, nu-l văzuse Ivanciu niciodată. Și gîndul îl fură și pe el și-l duse mai departe și simți că livada asta de la Pietroșița trebuie să aibă un rost mult mai mare, pe care nici el nu-l bănuia. Cine știe ce cîștig ascuns o fi în peticul ăsta de pămînt de îl rîvnește astfel Iancu ! Și neputînd lămuri bine taina, se aprinse, de-ar fi încercat orice. Dar deîndată îi veni în minte mortul și scrisoarea. Și bătrînul negustor simți dincolo de amărăciunea înșelării sale — căci în fundul inimii Iancu îi era drag — frica de a se găsi iarăși pe un loc nesigur și în mîna unui om primejdios.

Totuși, se hotări să reziste cît va putea. Știa că de pierdut tot a pierdut, dar măcar să dea cît mai puțin. Și fără amintire prea limpede și fără pricepere, ci numai din încăpăținare și ciudă de pierderea cîștigului întreg, zise :

— Da' ce, moi, pentru o judecată veche și închisă, alți avocați noi nu mai sînt ?

Urmatecu tăcu o clipă, lăsîndu-l pe Ivanciu să se bucure de născocirea lui copilărească. Apoi, cu glasul liniștit, aproape prietenesc, răspunse :

— Mă, nea Ivanciule, în chestii d-astea e mai bun un martor vechi decît un avocat nou ! Dă-i drumul, Lefterică ! și rise.

Dacă i s-ar fi prăbușit tavanul pe cap, Lefterică n-ar fi fost mai mirat. Trăia, cu deznădejde, una din acele clipe de viață în care omul vede că e sau că a fost prost. Tot jocul, toate vorbele, acum, tîrziu, i se lămureau. Stătea liniștit, fără să bănuiască ce are să vină, și se simțea strîns ca într-un clește. La nenorocirea de atunci fusese și el de față, trimis de Iancu la o tăiere de pădure arendată de Ivanciu. Văzuse tot și-i spusese tot lui Iancu. Acesta, însă, căzînd la înțelegere cu frații pădurarului mort, izbutise să nu se mai folosească de mărturia lui, din care, dealtfel, nu reieșea decît imprudența lui Ivanciu. Și ce n-a spus atunci, să spună acum ?

După primele clipe tulburi, Lefterică abia lămuri ce i se cere. Cei doi bărbați așteptau cu ochii țintă asupra lui. O nădușeală rece începu să-i broboneze fruntea, pe care neîncetat și-o ștergea cu mînele de la haine. Un oftat adînc îi zbuciuma pieptul, și, încetul cu încetul, se prăbuși cu coatele pe masă, fără să scoată nici un cuvînt. Apoi, pentru că tăcerea îi vuia în urechi și în mintea lui era un gol fără nici o licărire, se ridică pe brațele lui îndurerate și privi rugător, cu ochii înlăcrimați, rînd pe rînd, la Iancu și la Ivanciu. Și fără să poată rosti un cuvînt, gîtit de emoție, cu aceleași gesturi grele, începu să rupă fișii-fișii, în lung, coala albă din fața lui, pe care desenase, așteptînd să i se dicteze contractul.

Și omul acesta tăcut, cu privirea pierdută, care rupea în neștire hîrtie, îl cutremură pe Urmatecu. Fără voie, ridică ochii de la fiu la tată și privi în față portretul lui

boier Grigore. Un fior îl străbătu și, punînd mina pe brațul lui Lefterică, îl opri, șoptindu-i cald, frățește aproape :

— Astîmpără-te ! Nu mai face așa !

Ivanciu simți deîndată izvorul bun din inima potrivnicului său. Privind lung, cu mulțumire și recunoștință spre Lefterică, se ridică și, bătîndu-l pe umăr pe Urmatecu, zise :

— Ei, Iancule ?

Urmatecu rămase cîtva timp cu mina pe brațul cumnatului său. Stătea cu ochii țintuiți, privind portretul lui boier Grigore. (Vra să zică, nu se înșelase cînd dintr-un gînd nelămurit, copilărește aproape se legase de el. Iată că-l ajută, că-l îndrumează și-i dă o măsură omenească în tot ce face.) Apoi, trezindu-se, îi răspunse lui Ivanciu :

— Dă-mi trei mii de lei și facem actul !

Cumpărătorul, încîntat, tot mai cîștiga destul.

— S-a făcut ! răspunse acesta.

Și Lefterică, și de bucurie că a scăpat, și de fericire că Iancu și Ivanciu s-au împăcat, începu să plîngă tare, cu hohote, ca un copil. Apoi, luînd o coală nouă de hîrtie, pe care suflă cu grijă, s-o curețe de orice fir care ar putea să-i strice slova, se așază inviorat la birou, spunînd :

— Ascult, nene !

Ivanciu, cu miinile în buzunare, cu ochelarii pe nas, cerceta planul ; Iancu își dregea glasul, cînd deodată ușa se deschise, și coana Mița vesti din prag, într-un suflet :

— Vine boierul !

Urmatecu abia avu timp să-i dea afară din birou pe Ivanciu și pe Lefterică, și conu Barbu a și sosit. Era înfolfit în șaluri calde, cu joben pe cap și cu Fantoche ascunsă-n gulerul blănii. De cum îl zări, Iancu încercă să deslușească ce îl aduce la el. Nu s-o fi răzgîndit de la vînzare ? ! Dar omul se liniști deîndată de neliniștea boierului. Prea era sîciit, prea îi clipeau ochii pentru ca să fie vorba de bani. Și Urmatecu nu s-a înșelat !

Conu Barbu, cu pași mărunți, se îndreptă spre el și îi spuse, fără altă vorbă :

— Am venit, Iancule, la tine, să și scap, dar s-o și văd pe nebună ! Că o să vină și ea, sînt sigur ! Putem să

mergem în odaia din față ? Vreau să fiu mai la stradă, ce zici ?

— Putem, coane, de ce să nu putem ? ! și porniră umîndoi, de-a lungul casei, trecînd prin încăperi încă nedereticate, pînă ce au ajuns în odaia cea mare de lingă poarta de intrare.

De aci, de la fereastră, strada se vedea departe, și în dreapta și în stînga.

Conu Barbu se așază pe un jilț și oftă adînc :

— Doamne, Doamne, Iancule, că nebună mai e ! Dă-mi o dulceață de portocale de-a coanei Mița ! și începu să aștepte.

Scena nu era nouă. Conu Barbu se certase iar cu domnița Natalia și, ca întotdeauna, venise iar la Urmatecu, să se mai certe și să se împace. De peste douăzeci de ani, dragostea lor mai păstra viforos, ca în prima zi, doar un singur lucru : cearta. Nestăpînita gelozie a lui conu Barbu îl stîrnea întotdeauna.

Pentru el, domnița era ca atunci, la început, la Viena, cînd a cunoscut-o. El nu o vedea îmbătrînind și ar fi putut să nu o vadă deloc, cu o singură condiție : să știe că nici ea nu vede pe nimeni. Mai sus de locuința lui, tot pe Podul Mogoșoaiei, într-o casuță joasă, cu o grădină mare, unde locuia domnița, baronul strînsese tot ce ar fi putut să o facă pe o femeie să nu i se urască. Era altă socoteală, firește, că, de multe ori, el și uita să treacă pe la ea. Cărți avea, tablouri avea, slugi avea, căței avea, păsări avea, și conu Barbu nu vedea altă lipsă pe care ar mai putea s-o ducă. Acum îi abătuse cu cai ! Asta, de la început nu i-a plăcut baronului. Cu caii te miști, că doar nu sînt cîini să umbli cu ei după tine prin grădină ! Dar i-a luat...

— Și ce-a făcut domnița, coane ? întrebă cu un zîmbet în mustață Iancu, la destăinuirile lui conu Barbu despre cai.

— Ce să facă, Iancule ? ! I-a pus la trăsură și a venit să mă ia, să mă ducă pe străzi...

— Și nu te-ai dus ?

— Da' ce-s nebun ? ! Să ne vadă lumea ?

Urmatecu rise tare și cu poftă. Deodată baronul se încrunță. Peste toată făptura lui mică și slăbănoagă se

aseză ca un duh de asprime, care îl căli. Un fir de oțel îl legă pe dinăuntru, făcându-l să arate chiar ca o adevărată putere. Ochii îi sticliră și rosti încet, rar și rece :

— Urmatece ! (Vocativul acesta era cea mai mare se-veritate, puțin disprețuitoare, în gura baronului.) Nu te amesteca în ce nu înțelegi !

Iancu se feri, ca și cum i-ar fi dat cineva peste degete. „Iar, locul nesigur și pasul greșit ! E greu prin lumea lor !“ își spuse el. Dar Iancu nu s-a supărat. A mai învățat ceva : ei pot să vină peste tine, tu însă nu trebuie să îi apropii prea mult. Și, totuși, dogoarea de la fundul sufletului său, care parcă începea să crească, nu se domoli decât la același gând, că Amelica ar fi știut-o și pe asta.

Un huruit îndepărtat de trăsură se apropie și se opri în fața porții. Baronul se ascunse după perdea, și, cu o emoție a cărei frăgezime îi dădu parcă un timbru nou și tinăr în glas, spuse :

— Uite-o, Iancule !

Într-o clipă, nourul ifosului boieresc se topise, și omul de lingă el redevenise prietenul de la al cărui gând și pricepere își aștepta ajutorul.

Echipajul din fața porții era într-adevăr strălucit : trăsura, cu spițe roșii, avea o linie pricepută și rotundă, căci era doar de la Friț, renumitul caretaș. Se bănuia, cu privirea, moliciunea perinilor de catifea. Iar caii erau o mindrețe ! Negri corb, cu coamele și cozile fluturînde, cu ochii sperioși, injectați, privind în lături, cu spumă albă mestecată în zăbală, frământau pe loc, din copite lustruite, pământul, într-un joc mărunț de nerăbdare și putere. Ape de lumină treceau în părul lor curat și lucios, ca sănătoase podoabe.

Lipindu-și fruntea de fereastră, de a cărei răcoare avea nevoie, baronul, deodată palid, rosti înăbușit, de parcă ar fi cerut să nu i se ia viața :

— Uite-o cu deșucheatu, Iancule !

Urmatecu se plecă peste micuțul domn, pentru ca să vadă mai bine. Un zîmbet îi flutură sub mustață și poate ar fi și rîs dacă nu și-ar fi reamintit ce-a pățit. De ani de zile nimic nu se schimbase în rostul acestor scene de gelozie. „Deșucheatul era conu Ștefan, fratele mai mic al lui

conu Barbu. Mare iubitor de cai, priceput cît un geambaș, conu Ștefan, înalt, frumos, cu ochi albaștri adînci, codați și umbriți, femeiești aproape ; cu barba înspicată cu cîteva fire lucitoare de argint ; purtînd întotdeauna o cravată înfioată, cu picățele albe ; strîngîndu-și trupul zvelt într-o haină de catifea neagră cu ceaprazuri, iar piciorul lung și subțire, în botfor roș, îl sîcîia și îl încîiuda pe baron numai cu prezența lui. O anumită înțelegere de vîrstă mai tină, de îndrăzneală mai mare, de glume îl apropia, prietenește, de domnița Natalia. Urmatecu avea pentru el amiciție și admirație. Patima lui pentru cai se întîlnea cu patima lui conu Ștefan.

O gelozie veche, de care se rușina, îl făcea pe baron să se chinuiască fără mărturisiri. De aceea, împotriva fratelui său nu dăduse nici un fel de opreliște. Se muncea însă pe tăcute, rostind numai din cînd în cînd cîte un cuvînt de ocară, sau o poreclă. Iar cînd i se părea că și alții pot privi prea de aproape în sufletul său, dovedea tuturor că certurile și ocările aduse lui Ștefan se datorează vieții sale nechibzuite și risipitoare. În realitate, acesta nu era nici mai chibzuit, nici mai risipitor decât însuși baronul. Doar că unul o făcea cu tinerețe, cu voioșie, cu vin, cu petreceri și îndrăzneală, pe cînd celalt, cu tristețea unei bătrîneți venite prea devreme, cu mohoreală, cu un fel de neînfrîntă frică și manii. Și între amîndoi, baronul simțea cine ar putea sta mai aproape de inima unei femei. Era numai un gând al lui, mereu viu și dureros. Căci despre așa ceva nici nu putea fi vorba. Domnița era o femeie cinstită și ținea la baron, de care se legase de mult pentru bunătatea și delicatetea lui.

În fața porții, conu Ștefan sări sprinten din trăsură, ajutînd domniței să coboare. Au schimbat apoi cîteva cuvinte și au rîs cu poftă. El s-a înclinat adînc, i-a sărutat mîna, a bătut militărește călcîiele și a așteptat ca domnița să intre în curte. După acestea, s-a dus fluierînd pe stradă, aruncînd încă o privire atentă la cai.

În gelozie, pentru gelos, mici fapte care nu însemnează nimic dovedesc totul, după cum, cînd stă să treacă furia biruită de slăbiciune și dor, aceleași fapte, putînd însemna mult, cad de pe suflet cu o absurdă ușurință ! Astfel, baronul s-a simțit deodată mai liniștit din cîteva nimicuri,

ce puteau să însemne și una, și alta : mai întâi, că domnița tot a venit. Apoi, că n-au stat mult împreună, că n-au stat prea aproape în fața porții ; că pe cînd vorbeau, se tot uitau la cai, și mai ales că Ștefan n-a urcat și el. De unde adineauri conu Barbu se simțea ca un înecat, cerînd ajutor, acum era stăpîn pe întîmplare. Gîfiiala inimii și gîtuierea dureroasă au trecut, pentru că așa a vrut o anumită duioșie. Dar liniștea tot n-a venit. Vedea, judeca, dorea, dar de ușurat tot nu se ușura ! Îi rămăsese o încludare, o mohoreală din care nu putea ieși. Urmatecu, după ce îl privi cîva timp, se repezi pe scări, s-o primească pe domniță.

Baronul, nemișcat, cu capul tras în umeri, ascuns în gulerul uriaș al blănii, asculta glasurile lor apropiindu-se din odaia vecină, răsucind în același timp virful degetului pe nasul negru și rece al lui Fantoche.

Deodată ușa s-a deschis, și domnița, cu presimțirea furtunii, se opri în prag și spuse dulce :

— Mulțumesc, Barbule, pentru cai ! I-ai văzut ?

Ceremonios, baronul, fără să rostească o vorbă, s-a ridicat, i-a sărutat mîna și a dus-o pînă la locul său. Apoi, el însuși luînd un alt scaun, reîncepu ocupația cu cățelușă.

În lumina tristă, dar plină a zilei, frumusețea domniței strălucea. O față îngustă, al cărei farmec îl făcea linia fină a frunții și a nasului drept, înveselită de ochi albaștri, mari, copilăroși, se împodobeau cu părul lucios și negru, lăsat pînă deasupra sprîncenelor în doi colți, porniți dintr-o cărare de mijloc, abia zărită sub căciulița de blană așezată sus pe frunte. Cînd faldurile mătăsoase ale mantilei de jder au căzut, trupul femeii ce nu voia să îmbătrînească se ivi în toată mlădierea lui, sub o rochie strîmtă de catifea vișinie, împodobită cu linii lungi de nasturi mărunți de aur, de la sîni pînă la șolduri. Boarea rece de afară, adusă cu ea, i se risipi în jur, ca sufletul unui buchet, în care adîncile parfumuri ale stofelor dădeau un amestec dulce și pătrunzător.

O tăcere lungă se făcu. Domnița, încercînd să sfîrșească această clipă grea, privi prin casă, ca și cum ar fi căutat ceva. Apoi, ridicîndu-se iute, lunecă înspre un pian mare ce sta într-un colț, încă neîmprietenit cu lucrurile

din jurul său. Se simțea că e străin în casa lui Urmatecu, unde ajunsese și din întîmplarea tristă a unui stăpîn pe care nu l-a avut niciodată, și din lăcomia de alte rosturi decît de bani ale dezghețatului om de afaceri.

Trăia în Bucureștii de atunci un gazetar ce nu izbutise bine să cumpănească în el pe un foiletonist politic, pe un poet, pe un compozitor și pe un băutor al tuturor vinurilor și otrăvurilor. În puținele case cu mai multe caturi de prin centrul orașului, el ajunsese să găsească undeva un fel de pod cu lumina din cer, unde, cu cîteva lucruri aruncate, locuia, amintindu-și de un Paris pierdut, în care își petrecuse tinerețea. Purta pretutindeni, sub ochelarii mici și strîmbi, pleoapele roșii, ferecate de beție și oboseli, chelia cu un șant în creștet, obrații căzuți și o țacălie galbenă, cu firele năclăite. Fusesse botezat „Papillon“, grațios și fără răutate, pentru ușurința lui de a trece cînd în slujba gazetelor conservatoare, cînd în a celor liberale. Și din toate părțile, Papillon ciupea. Odată a crezut că vede venînd înspre el un cîștig mai mare, și atunci, nemulțumindu-se cu planele găsite prin prăvălii, și l-a comandat, de-a dreptul de la Paris, pe acesta. Cu năzuința absolută a rataților, el punea în alegerea pianului său o grijă și un dor ce se confundau cu însuși gîndul de creație și izbîndă scăpat mereu de sub mîini. Se hotărîse să strîngă și să dea totul pentru instrumentul care înfățișa, într-o tainică și tulbure presimțire, succesul. Cîștigul mult dorit a venit, dar el s-a irosit în puține zile. Și cînd, după cîteva luni, factura a sosit și ea, Papillon se stîngea, biruit de beție, în atelierul neizbutit, în zdrențele ce-l alcătuiau, ca și viața întreagă a omului. Domnița urca din cînd în cînd pînă la bolnav, întovărită de conu Ștefan. Acolo, cu ochii aprinși de friguri, Papillon i-a mărturisit că, pentru ultimele lui nevoi, bucuros ar vinde pianul, ce așteaptă la vamă. Și domnița i-a vorbit lui Urmatecu. Acesta, știînd că viitoarea zestre a Amelicăi, așa cum vrea el să fie, nu va sta frumos fără pian, s-a arătat gata să-l cumpere. Dar (și a fost rușinat în șovăirea lui) a arătat deîndată că e un lucru scump, că o dată se ia și că el nu se pricepe. Domnița, cu gîndul la Papillon, s-a oferit să-l încerce. Și în magazia vămii, printre scînduri și paie, cînd pe pianul abia desfăcut Urmatecu a văzut mîinile

domniței fugind pe clape și a auzit sunetele limpezi, rotunde și înălțuite ale gamelor, s-a gândit la Amelica așa cum o vrea el, și l-a luat. Papillon a murit la o săptămână după cumpărare, iar de trei ani, pianul, închis, aștepta o mină să-l învie. Stîngacea Amelica îl întrebuințara, pentru lecții pe care era bucuroasă să le sară.

Acum domnița se așeză în fața clapelor, întrebînd în treacăt, pe șoptite :

— Ce-ți face fata, Iancule ?

— Mulțumesc, măria-ta, sărută mina ! răspunse omul de afaceri, măgulit în dragostea și mîndria lui.

Și domnița începu să cînte. Degetele ușoare legau neîncetat un val de sunete, în care valsurile mari ale lui Johann Strauss se împleteau cu îmbătare și sprinteneală. Pianul suna plin și bogat. Pe ritmul tare și grav al mîinii stîngi, voit puternic bătut, exagerat, pînă a-l rupe de legătura obișnuită, în așa fel încît să pară aproape un alt instrument, arabescurile ingenioase, inspirate ale melodiilor la mina dreaptă se desprindeau distincte și luminoase. Iar unduirea specifică valsului vienez, leagănul unei tinereți fără umbre și fără griji, trecu ca o bătaie de inimă, neună de veselie. Se simțea că cea care cîntă îl auzise acolo, la Viena, valsul acesta larg, mare, făcut din zeci de valsuri ; îl dansase acolo, nădăjdise cu el, iubise cu el, visase cu el ! Din cînd în cînd, lăsîndu-și mîinile să-i fugă pe clape, domnița își întorcea capul înspre baron, cu un zîmbet și o privire ce căutau parcă să prindă din aer firele rupte ale unei înțelegeri. Urmatecu urmărea scena ca un om de care muzica nu se prinde și e mai vioi tocmai în timpul pe care ea îl cere și în care ascultătorul neinteresat n-are ce face. Dar baronul își încetinește gesturile și își lumina fața. După o privire lungă în gol, un zîmbet îl îmbună. Purta de mult, chiar dinainte de a cunoaște pe Natalia, din vremea tinereții sale cu mama lui Bubi, fiul său, vraja valsului. Fusesse prieten bun cu Johann Strauss. Îl admira și se uita la muzicant ca la o minune. Bucuros ar fi dat tot ce avea dacă ar fi putut și el să aibă numai o fărîmă din talentul compozitorului.

Încercase de multe ori să prindă tainele acestui dar, și nu izbutise. Și în legătura prieteniei lor și în dragos-

tea lui pentru muzică, ani de zile baronul se mulțumise, în cele din urmă, să facă pe omul care așteaptă. Mereu, oriunde, erau împreună. Oricînd baronul aștepta de la vienezul acesta un vals nou. Aștepta un nume, un fluierat de cîteva note, sau în serile molatice ale *Praterului*, în grădinile cu becuri albe ca laptele, aprinse printre frunze, surpriza unui nou început, cu acorduri melodioase. Baronul nu fusese niciodată cu adevărat tinăr. S-a sfîit întotdeauna de zburdălnicii, fiindu-i frică de ridicolul gesturilor care nu-l prind. De aceea, cu greu s-a ținut în frîu în tinerețe. Acum, și vîrsta, și obișnuința îl scuteau de a se mai lupta cu el. Îi rămăsese însă o vioiciune în fundul sufletului, și prin ea valsul îl stăpînea. Îi plăcea la vals prospețimea și tinerețea lui, lan-goarea, sentimentalul, dar îi plăcea mai ales — la valsurile amicului său Johann Strauss îndeobște — ștîngăria lor ! Știa Johann să ascundă un fel de clipit din ochi și ca o pălărie pe ureche în valurile lui de sunete, ca pe un fel de obrăznicuțe icoane tinerești, ce treceau iute, lăsînd în urmă un fel de poșteală, de îmbold pentru viață și cucerirea ei. Astfel, tocmai ceea ce nu îndrăznea baronul se găsea în sufletul valsurilor. Dacă nu s-ar fi stăpînit, ar fi luat mereu aceeași poziție, chiar acum, la bătrînețe, ascultîndu-le : cu mina în șold, cu nasul în vînt și cu o legănare și o trecere de pe un picior pe celalt... Sunetele călcau în inima lui pe locuri vii, care se înfiorau, răspundeau și îl fereceau.

Bucuriile mari ale vieții le dau sentimentele fără treceri. Ele sînt rare, și numai inimile fragede le cunosc. Intrarea într-o nouă stare de suflet te învîiorează mai întîi prin uitare.... Tot ce a fost înainte se spulberă, și un timp nou începe. Trebuie să fi fost ferit de lupta cu oamenii și mai ales de cunoașterea ființei și faptelor lor pentru ca să păstrezi aceste subțirimi și prospețimi de schimbări sufletești chiar dincolo de vîrsta bărbăției. Și baronul Barbu le avea ! De aceea, schimbat parcă de casă, de împrejurări și de zi, el se ridică deodată și, îndreptîndu-se înspre ușă, îi spuse domniței, de parcă ar fi întîrziat :

— Haidem, Natalie !

Iar domnița alergă după el, salutându-l pe Urmatecu, în treacăt, cu un zîmbet. Biruise !

Iancu abia a avut timp să-i ajungă la poartă. S-au suit amîndoi în aceeași trăsură și au plecat. Arhivarul, nedumerit, n-a putut nici să înțeleagă, nici să simtă purtarea baronului. Privind numai lung după trăsură, el mormăi o injurătură de admirație pentru femeie.

V

Școala la care învățase Amelica, de cînd a dat-o la carte — să fi fost zece ani de atunci — era un pension de fete cum se întîlneau pe vremea aceea. Răspundea mai puțin unor nevoi adevărate de învățătură și mai mult unei mode aflate de curînd de părinți, care știau că trebuie să facă ceva pentru copiii lor, dar nu știau bine ce. Mai ales mamele nu priveau cu ochi buni și nu dădeau însemnătate acestor școli, deschise și întreținute mai mult din rîvna soților pentru odrasle. Ei vedeau tot atît de tulbure ca și soțiile lor planul de educație și de formare a copiilor, dar aveau în plus o presimțire a transformării sociale a lumii, jertfind astfel pentru ziua de mîine. Și copiii simțeau neîncrederea aceasta și vedeau vrăjmășia pe care cei de acasă o purtau școalei, despre care se vorbea în familie ca de un dușman sau o pacoste.

Pensionul Amelicăi îl ținea o domnișoară bătrînă, cu socoteli chibzuite. Profesorii, îmbătrîniți și ei prin țară, și improvizații profesori, nu datorită cunoștințelor, ci naționalităților lor, erau cei mai mulți foști pedagogi pe la copiii de boieri. Francezi, elvețieni, austrieci, chiar polonezi cîteodată, cu bună cunoștință a unei limbi străine, ajungeau să le învețe pe fete o franțuzească sau o nemțească uzuală. Dar „măicuța“, cum îi spuneau fetele directoarei lor, nici nu se sinchisea să facă ceva mai bun. Știa doar că are căutare numai pentru străinii ăștia prăpădiți, care învățau elevele să buchisească. Școala ei se intitula pompos : „Institut de domnișoare“, și de asta trebuia să se îngrijească mai întîi : să facă

domnișoare. De aceea, cursurile se țineau și cu foarte mare libertate, mai toate pensionarele neavînd a se teme de examene și rigorile lor. Era o învățătură în continuare dintr-un an în celălalt, care nu izbutea să sporească temperamentele și inteligențele școlărițelor. Casa părintească se prelungea oarecum între zidurile clasei. Ca și pe la casele mai tuturor elevelor, și aci evenimentele cele mari erau cele gospodărești, aduse de anotimpuri. Bulionul și dulceturile de toamnă, de pildă, căpătau deosebite proporții. Pornite de lîngă mamele lor, cu aceleași preocupări, fetele găseau în jurul „măicuții“ imbolduri la fel, mai ales că buna ei socoteală trăgea și oarecare profituri după urma acestei pedagogii. Dar lucrurile acestea se făceau în taină, domnișoara directoare știind că părinții, în mintea lor, doreau cu totul altceva decît gospodăria în educația copilelor pentru care plăteau bani buni. Cu Amelica însă lucrurile se petreceau după pofta inimii directoarei.

De cînd începuse să-și dea seama de ceea ce se întîmplă în jurul ei, fata lui Urmatecu, mai din fire, mai din urît, mai din creșterea pe care i-a dat-o Mița, s-a legat cu bucurie numai de roboteala gospodăriei. Nimic altceva nu-i plăcea. Crescută între pereții căminului părintesc și în dorul plimbărilor pe stradă între case și de la o casă la alta, Amelica nu avusese de unde să deprindă gustul cîmpului, al pădurii și al călătoriilor cu gîndul. De aceea, nici nu-i plăceau, nici nu știa să îngrijească florile. Urmatecu băgase de mult de seamă aceste lipsuri la copila sa și fusese mîhnit. Căci el iubea și florile, și păsările. De la Florii, ferestrele lui începeau să se împodobească bogat cu ghivece cu zambile de toate culorile. Iar în nopțile calde de vară, după ce se trecuseră teii, sub care întîrzia la odihnă ceasuri întregi, la el, cu ferestrele deschise, sorbea parfumul dulce și tare al chiparoaselor, încrucișat de curenții calzi prin întortocherea camerelor. Amelica fugea de urgia aceasta de miresme, spunînd că o doare capul. Și astfel, și acum, ca și în alte împrejurări, fata lui nu avea aceleași gusturi cu el, și nu numai că nu le avea, dar simțea cum îi purta pică pentru că el le are. La școală, Amelica nu învăța mai nimic. Nu-i plăcea. Nu avea nici un fel de dorință de a ști, și „măicuța“ îi sfătuisese pe părinți să nu o mai chinuiască :

— La averea dumneavoastră — spunea ea — ce, o s-o faceți profesoară ? Mai bine nițică franțuzească, pianul și pictura, că asta se cere azi. Că, slavă Domnului, bani are, să-i mănince cu lingura !

Și Urmatecu, renunțând cu melancolie la învățătura Amelicăi, se mîngîia totuși că fata o să știe ce i-a spus domnișoara, măgulit și de complimentul de bogăție pe care-l primise. În loc de cărți grele și plicticoase de învățatură, fata își umplea pupitrul cu toate lucrurile de modă nouă pe care le aduceau colegele ei. Erau caiete subțirele legate frumos, cu întrebări tipărite în franțuzește și cu răspunsuri de dat. Te întreba, de pildă, ce culoare, ce floare, ce parfum, ce lună, ce zi, ce carte îți plac ? Din cînd în cînd, pe cite un colț de filă era pictat un fluture. Și fetele au învățat-o pe Amelica ce trebuie să răspundă, și dacă o face, apoi să știe că aceea de-acolo din răspunsuri e ea, mai subțire, mai nobilă decît părintii ei, care nici nu s-ar pricepe ce să scrie în dreptul întrebărilor, nici nu le-ar înțelege, pentru că nu s-au gîndit niciodată la ele și nu știu franțuzește. Și cînd Amelica a ajuns la întrebarea „ce floare vă place“, a scris, după ce a căutat în dicționar : *le lys*, pentru că știa că e singura floare care nu-i place lui Urmatecu.

Jocul cel nou al caietelor a fost pe gustul fetei cîtva timp, dar pe urmă i s-a urît și cu el, după cum de mult i se urise și cu pianul. După cîtiva ani abia izbutise să înfrîngă greutatea de a nu cînta cu amîndouă mîinile la fel. Cînd a văzut că poate să cînte cu fiecare mînă altceva, la început Amelica s-a bucurat mult. Dar pe urmă a trecut și asta. Ce cînta nu o înveselea, pentru că inima ei rece nu izbutea să se încălzească cu notele complicate. Numai ea știa cîtă muncă îi cereau pentru ca să le facă să sune ! Singurul lucru ce-i rămăsese în gust și despre care gîndea că merită trudă, fiind îndeletnicire serioasă, între altele gospodărești, era felul înflorit de a așeza șervetele la masă. Dealtminteri, patima ei pentru roboteala cu lucrurile și mai ales cu rufăria bine spălată și bine călcată, puțin întărită cu scrobeală și cu un miros rece și proaspăt, mergea mai departe, pînă în rostuirea marilor albituri de pat. De aceea, sîmbăta spre seară era un ceas ce-i cerea

atenție și-i dădea bucurie, cînd cearșafurile albe și fosnițoare se întindeau pe saltele, păstrînd, în foile lor fără cute, împărțelile pătratelor netede în care fuseseră strînse. De cînd se știa, se bucura de fețele de perine curate, ce se umflau deodată, tot sîmbăta, ca o spumă ; de puful curat, bătut, aerisit, afinat de mîna pricepută a coanei Mița, pe care Amelica o privea cu admirație. Cînd se închideau ferestrele după o îndelungată scuturătură și rămînea în casă un aer viu și înțepător în ușorul căruia lucrurile lustruite, dichisite și descărcate de praf își risipeau parcă fiecare ființa veselă și recunoscătoare de viața ce i s-a dat și mirosea a curat din dușumele, din colțuri și din încheieturi ; cînd picioarele lustruite ale mobilelor se mai ștergeau o dată, și cuțitele, furculițele, tăvile se mai frecau ; cînd în geamurile bine spălate, cu floarea perdelelor pe ele, stelele ce răsăreau aveau mai multe raze, mai albastre, în limpezimea sticlei clătite de mai multe ori Amelica simțea că pentru lucrurile astea, care fac bani buni, se făcuse treabă bună. Nici cărțile, nici pianul, nici caietele nu făceau cît toate astea la un loc. Oboseala unei zile de muncă, în care își pusese tot sufletul, o mulțumea. Stătea atunci în cite un colț, în întunericul vînat și încă luminos, înainte de a aprinde lămpile, singură și lăsa să intre în sufletul ei mulțumirea, bucurîndu-se de brațele și picioarele trudite. Era poate singura clipă din zi în care semăna la gusturi și la suflet cu tatăl ei.

Înțelegerea aceasta practică a lumii, căreia îi aparține și pe care simțea că o va stăpîni ca pe lucruri, scoțînd din îngrijirea lor cele dintîi bucurii ale vieții, Amelica o avea și din firea sa, dar și din pilda lui boier Lefter, unchi al coanei Mița, negustor cu vază în zărăfia din Lipscași, bogat putred, cu multe acareturi și hanuri, și nașul lui Lefterică. Despre boier Lefter, de cînd era mică, nu auzise în casă decît laude și recunoaștere de cinste și vrednicie, chiar și din partea lui Urmatecu, deși acesta nu se putea împiedica de a glumi din cînd în cînd pe seama caliceniei unchiului soției sale. De multe ori fata auzise pe tatăl său povestind că la masa boierului Lefter undelemnul se împarte chiar de stăpîn, și că după ce toarnă în fiecare farfurie după voie, cu o limbă lată și lacomă, boierul linge picătura ce lunecă pe sticlă.

— Aşa se fac banii ! nu uita niciodată coana Mița să adauge, spre descărcarea lui boier Lefter și cinstea familiei sale.

Cel puțin o dată pe săptămână, Amelica, fie cu tatăl său, fie cu mama sa, trecea să-i sărute mîna unchiului, la zărăfie. Era o dugheană scundă, cu ziduri groase, mai sus de Piața Mare, într-un fund de uliță unde nici în toiu verii soarele nu străbătea. La intrare stăteau date de perete ușile groase de fier, iar în fereastra dughenii, pe o sfoară trasă dintr-o parte în alta, hîrtille de toate felurile : lei, franci, mărci, ruble, de toate valorile, erau spînzurate și îndoite. În prăvălie era întotdeauna întuneric, și un miros de mucegai rece sufla ca o gură de pivniță. În fund, după o perdea verde, la o masă scundă, ardea o lampă. Casele de fier, vechi, cu firmele fabricilor roase, stăteau deschise, semn că stăpînul era acasă. Boier Lefter, uscățiv, veșnic cu o broboadă în spinare, cu ochi mici și șireți, vîrțiți prea tare sub nas, și miini mari și osoase, vorbea în șoaptă, neprivind niciodată în ochii vorbitorului său, ci făcînd privirea suveică de la un vîrf de ureche la celalt. Boierul avea întotdeauna o socoteală sau un sfat de luat de la Urmatecu, sau vreunul de dat coanei Mița. Și atunci, Amelica rămînea singură, dincoace de perdeaua verde. Înainte de a intra la tăinuirea din fund, zaraful, grijuliu, se ducea la ușă, o încheia, întorcea cheia și o puneă în buzunar. Copila începea să se uite în jurul ei, și totdeauna rîvnea la străchinile de lemn de măsline, aduse de bancher dintr-o călătorie în Orient, pline cu galbeni de tot felul. Era în ele aurul roșcat franțuzesc ; subțirea tablă bătută și tăiată ca taleri austrieci ; monedele grele englezești și mai vechiul aur turcesc, fără luciu, dar cu sunet plin.

Singură în zărăfie, Amelica se trudea să înțeleagă cum, din simplitatea asta tristă a odăii, vin banii. Nu vedea nimic în jurul ei din ceea ce ar fi putut să ia urma veniturilor. Spiritul ei modest, realist și practic avea neapărată nevoie să găsească o explicație într-o înmulțire pe care să o vadă. Cloșca, ouăle și puii — iată un exemplu care o satisfăcea și o lumina ! Dar aici ? Așa se trudea cînd era mai mică și abia se mișca în mintea ei gîndul. Încetul cu încetul, însă, tot văzînd bănetul și bo-

gățiile și tot vorbindu-i-se de valul de aur ce intra în buzunarul lui boier Lefter ba din chirii, ba din zăloguri, ba din lucruri pierdute de alții în mîinile lui, fata a început a se lămuri. Și pe măsură ce înțelegea, creștea și admirația ei pentru acest unchi înțelept.

Mult a ajutat la creșterea Amelicii și un fel de ritual cu care se sfîrșeau vizitele din zărăfie. Niciodată înainte de a pleca, nu uita coana Mița să-i spună, pe un același glas, deprins de mult, unchiului său :

— Arată-ne și amaneturile, nene !

Pe acest „și“ nu l-a înțeles niciodată bine Amelica. Și tocmai el dădea farmecul pe care nu-l uita niciodată coana Mița. Amelica nu știa ce se petrecea dincolo de perdeluța verde. Acolo, regulat, zaraful le vorbea părinților ei, cu schimbul, de averea lui. Dar nu amănunțit și nici pe cifre, sau nume, sau străzi de acareturi, ci așa, despre toate, văzute din depărtare. Le culegea cu vorba și privirea, recunoscîndu-le de ici, de colea, din uliți diferite, din tîrguri împrăstiate, și, cu toate la un loc, făcea un fel de tîrg al lui, pe care apoi îl mîngîia cu o privire pierdută și cu un gînd moale și înfiorat de bucurie. La această priveliște, mereu aceeași, se adăuga, din cînd în cînd, cite un petec nou de cuprins sau ziduri de case. Era un fel de spovedanie de cărămizi, de lemne și de prăjini de pămînt, de care bătrînul avea nevoie. Erau în ele rostul și fala lui în viață. Și întotdeauna, la sfîrșit, se încheia cu un iz de făgăduială, dar numai o adiere ascunsă în cuvinte bine lunecate. După cum el nu dădea decît o priveliște oarecum pietroasă a bogățiilor sale, tot așa nu dădea decît un fel de sentiment al moștenirii, iar nu o făgăduială. Și după această mărturisire, coana Mița simțea că nu-i poate fi neplăcută boierului și amințirea și admirația mărunțișului de avere. Acolo, în amaneturi, erau jucăriile lui de om bătrîn și priceput la stringere de avuții. Și iată cum acest „și“ întregia partea copilărească a acestei cuprinzătoare stări. Coana Mița simțea întotdeauna o plăcere privind podoabele strălucite din care mai degrabă și mai cu ușurință credea că se va înfrupta cîndva.

Bătrînul își mai pipăia încă o dată cheia din buzunar. Apoi, punînd umărul, împingea din greu ușa unei case

de fier. Și din cutii de tutun, rotunde, de tablă, revărsa pe geamul tejghelii giuvaerurile. Erau tot felul de inele, de brățări cu diamante, cu rubine, dar mai ales cu peruzele, după cum gustul vremurilor mai vechi le cerea. Lanțuri grele de aur purtau legate de ele medalioane, din care mai întotdeauna zîmbea mărunț un cap de femeie. Și erau și lucruri fără preț prea mare la cei de acum, ci numai cu unul, al inimii, la cei care au fost. De ani de zile Amelica nu a uitat, și revedea mereu, doi bieți dinți mici, strîmbi și tociți, dinți de lapte ai unui copil pe care darea de mîna a părintelui său îi prinsese în aur și îi agățase de lanțul ceasornicului. Cînd nevoia l-a ajuns, a vîndut lanțul cu totul. Iar boier Lefter, mărinos, a închis ochii la nimicurile fără preț și a plătit prețul aurului.

Coana Mița scormonea ușor, cu vîrf degetului, maldărul strălucitor. Și oprindu-și mereu alegerea pe o brățară, spunea cu un oftat abia auzit :

— Tot o mai ai, nene ? !

— Tot ! răspundea cuprinzător și liniștit bătrînul, cli-pind șiret a făgăduință.

Și coana Mița zîmbea. După cîtva timp, cele două rude mai tinere îl ajutau pe zaraf să-și închidă avuțiile. Apoi sărutau miinile și plecau.

Dintre toate neamurile, cel care o iubea mai mult pe Amelica era Lefterică. Holtei, mulțumindu-se cu puțin, neavînd ce pîzmuia la ea și la ai ei, el se înțelegea cu fata mai ales acum, după ce crescuse mai mare. Tot ce o interesa pe ea îl interesa și pe el, și în dorul de a învăța de-ale casei, se rușina mai puțin întrebîndu-și nepoata decît sora. Dealtfel, coana Mița îi știa slăbiciunea, și asta o supăra. Îi era necaz că îmbrobodeala lui Lefterică o face de rîs față de soțul ei, care din ce în ce avea mai multe cuvinte să-și bată joc de frate-său. Lui Lefterică îi plăceau liniștile după-amiezilor în odăi bine dereticate, cu cîte un pătrat de soare pe covor aprinzînd culorile. Îi plăcea lucrul migălos al albiturilor, la care se pricepea, dealtfel, și Urmatecu întrebă de el, cînd era bine dispus, țipînd prin casă : „Unde s-a vîrit Trei-piciorușe-și-o-gaură ?“

Îi rămăsese numele ăsta de la un model de croșetat ! Amelica îi potrivea degetele : înfășurase lina pe arătătorul de la mîna stîngă și-l învățase cum să gîtuie cu

iglița din dreapta firul, cum să-l înnoade și să-l petreacă. Și pentru ca să nu uite, îi spusese că, după trei noduri pline, lasă un loc liber. Și Lefterică era fericit ! Putea să stea liniștit ceasuri întregi într-un colț, să nu mai strige nimeni la el, dar mai ales să nu se mai gîndească la nimic și să lase numai să-i meargă miinile. În clipa aceea, însă, l-a chemat Urmatecu. Și Lefterică, pentru ca să nu uite ce învățase, a intrat în birou, mormăind ca pe un cîntec, mereu : „Trei piciorușe și-o gaură ! Trei piciorușe și-o gaură... „Urmatecu l-a batjocorit cumplit, dar de Crăciun, Lefterică își isprăvise modelul.

Ceea ce îi împrietenise mai mult pe el și pe Amelica era faptul că nici unul nu simțise clocotul tinereții și imboldul spre dragoste. El avea treizeci de ani trecuți ; ea de-abia nouăsprezece. Întîrziati și intimidați erau amîndoi. Și în casa zgîrcită în petreceri a lui Urmatecu, unde, în afară de mersul obișnuit al zilelor, nu se cunoșteau decît chefurile pentru bărbați și clevetirea pentru femei, unchiul și nepoata născociau mici jocuri, ce se potriveau mai bine cu frica lor de oameni. Se așezau, de pildă, unul lingă celalt, la fereastră de la stradă și se jucau cu trecătorii. Cei din dreapta erau ai Amelicii ; cei din stînga, ai lui Lefterică. Și petreceau astfel ceasuri întregi, biruindu-se unul pe celălalt cu numărul, vîrsta sau calitatea celor ce-și vedeau de drum. În felul lor, se desfătau, pentru că nu treceau ei prin lumea de care se temeau, ci lumea trecea prin fața lor. Și-și făceau de rîs și de glumă din te miri ce ! Ochi și observare n-aveau nici unul, nici celalt, nici simț de pătrundere. Îi făceau, de pildă, să petreacă lucrurile simple, neadîncite și copilăroase : un nas roș și un mers împleticit de bețiv ; o cocoasă de cucoană bătrînă ; o codiță împletită sub potcap la vreun popă. Doar că Lefterică avea mai multă înțelegere pentru cerșetori. Amelica, în privința aceasta, învățase de la părinții ei cîteva vorbe, pe care le spunea cu un fel de frică nelămurită, simțind că sînt bune să se apere cu ele mai înainte de a i se întîmpla vreun rău, de care bine nici ea nu-și dădea seama cam ce ar putea fi. Și de la distanță și fără ca nimeni să-i fi cerut ceva, ea repeta iute și uscat întotdeauna cînd vedea un cerșetor : „La muncă, la muncă, n-avem bani !“

În afară de slujba de copist în biroul lui Urmatecu, îndatorirea de căpetenie a lui Lefterică era să o ducă pe Amelia la școală. Porneau amândoi pe drumul cel mai lung, fără grijă de întârziere, căci fata se ducea la școală când vrea. Pe stradă își dădeau coate și pufneau de râs în nasul trecătorilor, dar nu pentru că ar fi vrut să-i jignească, ci pentru că voiau să petreacă și se simțeau mai liberi : unul de puterea, celalt de batjocura lui Urmatecu. Căci de foarte multă vreme de aci începuse nerostita neînțelegere între părinte și fiică, pe care dacă ar fi știut-o limpede, Iancu Urmatecu, ar fi suferit. Amelică îi era frică de el, de glasul, de râsul, de apucăturile lui. Îl simțea într-o viață cu care dacă s-ar fi apropiat mai mult de ea, n-ar fi îndurat-o. Și știa ce însemnează, în cele din urmă, nesupunerea față de voințele tatălui său, deși Urmatecu o iubea foarte mult ! Oricât era ea de ascultătoare și de legată de casa părinților și oricât de nelămurite i-ar fi fost gândurile, un fel de drum de lume mai nouă se deschidea prin ființa ei. Acum, de când se făcuse mai mare, înțelegea ce rost au vorbele de un anumit fel de glumă pe care Urmatecu le spunea Jurubiței în fața tuturor. Înțelegea că i se ia ceva mamei sale și se mira că aceasta nu spune nimic. De multe ori se întreba, dacă ar fi ea în locul coanei Mița, ce ar face ? Și iar își răspundea că n-ar îndura. Era destul ca noaptea târziu fata să audă glasul tatălui ei strămutînd la el cite un chef și sculînd toată casa, pentru ca să-și infunde capul în perine, strîngîndu-și tîmplele în pumni și urînd tot mai mult apucăturile unei lumî de care voia nelămurit să se despartă. Slăbiciunea lui Lefterică ea n-o prindea și nici ridicolul din întreaga lui ființă. Ce-i plăcea la el era ascultarea, supunerea lui adîncă la toate toanele ei, care erau aspre și îndărătnice, ca și hotărîrile și voința lui Urmatecu.

După ce casele se răreau și maidanele se-ntindeau tot mai mult, căci pensionul era la marginea orașului, ascuns între salcîmii și teii șoselei, ei se țineau strînși unul de celalt, și astfel ajungeau și sunau la poarta școliei. Aci, Amelia îl părăsea pe Lefterică deîndată și se pierdea prin umbra coridoarelor. Rămas singur, omul pregeta să plece. Întîrzia de obicei lingă un tablou mare,

unde, sub sticlă, se păstrau panglici și medalii de premiante. La început nu-l cunoștea nimeni. Fetele, grăbite, și profesoarele, două cite două, vorbind de-ale mîncării în drumul spre clasă, se uitau lung la domnul acesta cu barbă, sfios și tăcut, răbdător într-o lungă așteptare, sub tabloul de onoare. Cu încetul, însă, toată lumea s-a obișnuit cu el. Iar Lefterică, după ce dobîndise din încrederea directoarei și un scaun, număra în ceasuri lungi și singuraticе medalii și citea inscripțiile de pe panglici. Aci l-a cunoscut într-o zi de iarnă domnișoara Zehi, Paulina Zehi, supraveghetoare de albituri la interne. Săsoaică de la Brașov, Paulina, cu cîțiva ani mai în urmă, venise dădăcă la București. Avînd însă o fire singuratică și fiindu-i groază de larma și plinsetele copiilor, găsise postul în care era. Alerga toată ziua pe tălpi de pîslă prin dormitoarele pustii și reci, cu pașii ei mari și încălecați. Din cînd în cînd se refugia să se odihnească într-o odăiță îngustă și întunecoasă, unde pînă în tavan se ridicau vrafurile de cearșafuri și prosoape așezate frumos, din truda ei. Un miros de săpun de migdale, uscat, plutea în încăpere, iar femeia, tăcută de obicei, ofta adînc cu un vaiet înăbușit, lăsînd pentru cîteva clipe fruntea pe rafturile cu rufărie curată. Cînd fusese tînră nu mai știa nici ea ! Făcea parte din soiul ființelor de care vîrsta nu se prinde. Deșirată, cu umeri înguști și miini osoase, cu un păr spălăcit, rar și moale, de nu-i ținea bucla de pe frunte, Paulina avea o față mototolită și mică, în care ochii, ca boabele de enupere, se mișcau încet și îndurerat. Pe Lefterică îl găsise înghețat și îl poftise la „rufărie“, să se dezmortească. Cu încetul, pentru că el de la o vreme numai aci își aștepta nepoata, se legase între cei doi oameni un fel de prietenie. El îi povestea de-ai lui, de surori, de mamă, dar mai ales de cumnatul său. Și din spusele lui Lefterică, Urmatecu reieșea un fel de haiduc, pentru că, deși nu-l iubea, Lefterică îl admira și-i vorbea Paulinei despre bărbăția, curajul și puterea lui. Toate lucrurile acestea el nu avea istețimea să le mintă, să le înfățișeze ca pe ale sale, în icoane pe care femeia nu le cunoștea încă, după cum ar fi făcut oricare alt bărbat, ci le așeza frumos pe chipul ce-l preocupa neîncetat și dintr-o adîncă prețuire, fără invidie, și dintr-un fel de recunoștință, pentru că în afară de neca-

zul glumelor, și el se simțea în siguranță în umbra lui Urmatecu. Încercînd să se apropie mai mult de Paulina la adăpostul figurii cumnatului său, Lefterică simțea că femeile au nevoie, pentru a fi atrase, de o anumită înfățișare aspră, bărbătească, pe care el, în alt chip, nu știa de unde să o ia. Ea deslușise încă de la început sufletul lui moale și fără voință, bunătatea și blîndețea fără surprize și, dorindu-și-l prieten tot mai credincios, nu se putea totuși lipsi de o ispită pe care i-o aducea aprinsa curiozitate de a-l cunoaște pe Urmatecu. Dorința ei lui Lefterică i se părea firească; doar el o mînase într-acolo. Și un sentiment străbătut de lucruri abia întrezărite începea să se închege în el. Mai întîi, nu se mai putea lipsi de Paulina; avea nevoie de ea! Apoi era mîndru că are un cumnat ca Urmatecu și nu-i era frică de el, pentru că știa că-i plac femeile frumoase, iar Lefterică era sigur de uriciunea prietenei sale. Și mai ales nădăjduia că astfel fiind, ea se va mulțumi cu puțin, adică numai cu el. De aceea, de multă vreme se tot gîndea cum să facă s-o aducă la ei, cînd, într-o zi, Amelia îi prinse pe amîndoi vorbind printre rufe:

— Aș vrea să-l cunosc și eu, spunea Paulina. Așa, după cum mi-l zugrăvești dumneata, am avut eu un unchi...

— A! E mai bine, mult mai bine! se grăbea să adauge Lefterică. Și apoi e tare glumeț! Cu mine, mai ales, glumește mult! Te și miri de unde le mai scoate!

— Grozav aș vrea!... adause femeia, furată de gînduri.

Amelia, la început, n-a înțeles bine cum poate cineva să dorească atît de mult să-l cunoască pe tatăl ei. Mai în urmă, însă, nu s-a putut apăra de o mîndrie care i se furișa în suflet. Și încîntată și de gîndul că va mai fi cineva alături de mica lume în doi, a ei și a unchiului său, făgădui că va vorbi cu coana Mița, pentru ca domnișoara Zehi să fie poftită pe cît de curînd în casa lui Urmatecu. În ziua aceea Lefterică, la întors, alese drumul cel mai lung, și toată vremea n-a povestit decît de Paulina.

Soarelele coanei Mița, cu care se pornise, ca în fiecare an, din toamnă și ajunsese pînă acum în primăvara tîrzie, că bătea maiul la ușă, erau obișnuitele mese cu nea-

muri, după care Urmatecu, în loc să se ducă la culcare, rămînea să mai petreacă printre „ăia“. De cîte ori boier Lefter se ostenea să vină și el, sindrofia se prelungea pînă pe la miezul nopții. Bucuria pentru cumnați nu era prea mare, căci de unde, fără bătrînul zaraf, îl mai prădau pe Iancu la cîte un stos sau pichet, cînd era și boier Lefter, nu se juca decît loton „pe boabe de porumb, ca să treacă timpul“ cum spunea dumnealui. În realitate, și din loton ieșea un cîștig, dar mic, pentru că Urmatecu răscompăra în urmă cartelele împlinite. Și ca să-i facă o bucurie și bătrînului, pe care îl așeza întotdeauna la dreapta lui, Iancu singur îi muta nasturele pe numere (zaraful însemna cu un nasture alb, care îi aducea noroc) și le sărea, și le înmulțea, și le isprăvea înaintea tuturor, numai să cîștige boier Lefter.

În seara aceea fusese poftită și domnișoara Zehi. Toată după-amiaza Iancu abia de l-a mai putut ține pe Lefterică la birou. Fără să spună vreun cuvînt, tulburat, palid, omul se învîrtea prin casă, nu-și găsea rostul, avînd din cînd în cînd nevoie de a privi pe fereastră. Purtarea lui se deosebea mult de ceea ce era el de obicei, ascuns și uitat în cîte un colț. Urmatecu auzise ceva prin casă, că va fi o domnișoară de la școală seara la masă, dar nici nu-i trecea prin minte că tulburarea lui Lefterică poate fi în legătură cu noul musafir. Totuși, mai tîrziu, o bănuială că ar fi îndrăgostit cumnatul său de cineva îl făcu să zimbească. Apoi, gîndindu-se mai bine, lucrul i s-a părut atît de neașteptat și de caraghios, încît s-a hotărît să nu-l piardă din ochi pe Lefterică. Nu era numai faptul că dragostea nu se putea lega în nici un fel de ființa aceasta, dar pentru Iancu numai gîndul apăsător o necuviință. În mintea lui doar stăpînului care hrănește, plătește și comandă i se cuvine femeia, după fantezie, dincolo chiar de orice îngăduire. Și stăpînul era el! Dealtfel, se înțelesese parcă lucrul acesta la el în casă. Pînă și coana Mița, citeodată în glumă, citeodată cu supărare, credea în el și îl respecta. Urmatecu le trecea cu vederea tuturor toate metehnele: lăcomie, beție, prostie și oarecum și necinste. Dar femeia, oricare și în orice fel, înspre el trebuia să vină. Și Lefterică astăzi uita rînduiala asta nerostită. Privind tot mai aproape înspre el și tînjelile lui, Iancu Urmatecu, mergînd și repede, cu

pași mari ai înclădării, avu deodată exagerata impresie că i se pîngărește casa. Într-o asprime cu atît mai mare cu cît el își îngăduia mai mult, leșinăturile dragostei, cu dogoarea subțiată, apoasă de frică și timiditate ale cumnatului său i se părură grețoase, ca ale unei jivine mici, cătel sau pisică. Și, în felul acesta, glumele și zîmbetul s-au șters și au încremenit în tăcere, dirzenie și așteptare.

Domnișoara Zehi a sosit devreme. Lefterică s-a năpustit să-i deschidă, alergînd prin casă și dînd din brațele lui îndurerate, închise în unghi. La țuică, Paulina, cînd l-a cunoscut pe Urmatecu, s-a roșit și a făcut o reverență, după moda săsească. Apoi, tot timpul mesei l-a privit pe sub gene. Bărbatul își mîngîia mustața, își înfoia părul pe tîmple și-și sfîrșea toate spusele cu un fel de întrebare, mereu înspre Paulina întoarsă.

Seara s-a jucat loton. Erau toți risipiți în odaia cea mare de la intrare, după cum apucau : în grupe mici, unii cu spatele la ceilalți, urmărind cu degetul sau cu un semn cartelele. Iancu striga numerele, pe care le scotea dintr-un săculeț. Avea la dreapta lui pe boier Lefter, iar la stînga, pe Paulina. Lefterică, emoționat, nu juca, urmărind, din spate, cartela femeii. O liniște mare se făcuse, în care se auzea numai, din cînd în cînd, glasul gros, cu un gilgiit în el, al lui Urmatecu. Striga rar și lămurit, iar de cîte ori ajungea la numere duble, avea un fel al lui deosebit de a înviora jocul. Dar asta o făcea numai cînd era foarte bine dispus.

— Cocoșaii ! rosti el, de pildă, tare și rotund, așteptînd apoi o clipă, să vadă efectul.

Toți ridicară capetele, zîmbind. Singurul glas care îndrăzni să se audă a fost al Jurubiței :

— Bravo, nene ! zise femeia cu un iz de ciudă și bătaie de joc.

Iancu l-a prins și a privit înspre ea, pe deasupra ochelarilor, închizînd dintr-un ochi, a izbîndă. În timpul acesta, domnișoara Zehi nu știa ce să facă, pentru că nu înțelesese. Lefterică îi suflă la ureche :

— Treizeci și trei ! Uite că ai !...

— Oleo ! făcu Iancu, și continuă să strige.

Toată lumea era atentă. Boier Lefter, mai mult decît ceilalți.

— Stîlpii Moldovei ! strigă apoi Urmatecu.

Lefterică suflă timid Paulinei : „Unsprezece !“ Iancu le-a aruncat numai o privire, pentru că de data aceasta gluma și aluzia mergeau înspre altcineva. Se îndrepta înspre cumnatul său, Jean, moldovean domol și cuminte, fără fantezie, muncitor, purtînd un păr alb zbîrlit pe o față roșcovană, om turnat într-o liniște desăvîrșită.

Nici femeile, nici băutura nu-l ispiteau. Era cu totul închinat familiei sale, pe care o răsfăța. Sora coanei Mița, Lina, avea norocul să-i fie nevastă. La epoca aceea, atîția ani după Unire, munteni și moldoveni, chiar cînd se aveau bine între ei și nu aveau nimic grav să-i despartă, tot mai scoteau reciproc, din caractere deosebite, cîte o poreclă sau cîte un prilej de zăduf. Închipuirea mai înceată a lui Jean îl lăsa întotdeauna pe Iancu să i-o ia înaintea. Moldoveanul se mulțumi deci să joace și să mormăie printre dinți : „Talpa Dunării !“ Și se strigă mai departe.

Urmatecu se aprindea cu încetul. Loviturile date răzlețit, sfîciile, resemnările și admirația provocate la ceilalți, întreținîndu-se într-o atmosferă pe care el o stăpînea, îl făcuseră să se simtă tot mai viu, tot mai vesel. Simțea că femeia cea nouă, care nu-i plăcea, dar care totuși era femeie, trebuie să fi înțeles că el e cel mai bine dintre toți. Și la strigătul numerelor, minunat prilej pentru deșteptăciunea și hazul său, știa sigur că are un dar. De aceea, ca niciodată, el adause variațiuni de ton și de fantezie.

Cînd a strigat, de pildă, „ca la poliție“, toți au ridicat capetele, nedumeriți, l-au privit și l-au întrebat din ochi. Era o mare noutate și o neasemuită năzbîtie, și numai boier Lefter, liniștit, și-a mutat boaba. Culeasă din lumea micilor impricinați penali și de la chefuri, expresia n-avea de unde să fie cunoscută încă în sinul familiei. Lefterică, întinzînd brațul peste capul Paulinei, mișca mîna de parcă ar fi apărât-o de un rău, în așteptare să cadă pe numărul pe care nu-l știa. Era nervos, și fața i se albise.

Iancu l-a privit citva timp și, luînd mîna fetei într-a lui, îi mută semnul pînă la pătratul cuvenit.

— Douăzeci și cinci, domnișoară, și ai și ieșit! Apoi, către Lefterică: — Pe-asta n-o știai, Trei-piciorușe!

Paulina privi întrebătoare la cei doi bărbați. Urmatecu, după ce declară ieșită și cartela lui boier Lefter, să nu se supere, închise jocul. Tocmai se aduceau dulcetile. Pe tăvi mari, sclipirile paharelor curate și groase, lumina argintului din lingurițe, bine frecate, și umedul străveziu și colorat al fructelor, cu un gălbui dulce în ele, ca de chihlimbar, alcătuiau în bătaia lămpilor un joc de raze, a curățenie și poftă. Cafelele veneau și ele, cu caimacul gras, cu aromă de lemn și mirodenie, bucurind mirosul, după cum dulciurile bucuraseră ochiul.

— Și acum, fiecare cu ale lui! spuse stăpînul casei luînd un ghem de lînă și iglițe și zvîrlindu-le lui Lefterică. Fă la ciorap, că stau eu de vorbă cu domnișoara!

Și nimeni n-a mai putut spune vreun cuvînt. Iancu vorbea iute și rîdea singur. Tot ceea ce suferise bietul Lefterică de ani de zile s-a reînchegat în fața Paulinei ca într-o a doua a lui viață. Tot ceea ce, de urît sau de frică, bietul om încercase, refugiindu-se lîngă femei și liniștea lucrului lor, a fost scos la iveală ca singura lui înțelegere, ba, mai mult, ca un rost de viață. Cuvintele „muierce“ și „nagodă“ veneau des în acest tablou larg, ridicol și găunos al ființei sale, pe care Urmatecu îl zugrăvea cu aprindere și cu destulă pricepere. Ceilalți rideau cu poftă, adăugînd rar fiecare cîte ceva.

La început, Lefterică zîmbea, ca să umple golul ce simțea că se sapă și în jurul lui, și în el. Cînd însă Paulina, atrasă cu totul de povestire, s-a întors cu spatele la el, bătîndu-l mărunt cu palma pe genunchi a milă și mîngîiere, a simțit cum în cîteva clipe cumnatul său l-a subțiat, ca pe o pungă goală, între degete.

Singură coana Mița a încercat și a izbutit să facă să se vorbească și de altceva, întrebînd-o pe Paulina de viața Amelicăi la școală. Urmatecu însă nu renunța. Se simțea bine, mare, admirat. Dar pornirea lui scădea cu încetul. Închipuirea nu-l mai ajuta îndeajuns, și aceleași glume, aceleași bătăi de joc veneau din nou, mai palide, mai fără efect. Cei din casă îi scăpau din mînă, unul cite unul. Începuseră să vorbească între ei. Numai pentru Paulina farmecul rămînea același. Ea asculta,

simțînd o putere de dincolo de povestea aceasta. Poate pentru prima dată simțea un bărbat care o atrăgea.

Cînd s-a văzut însă urmărit numai de ea, obosit de succes, Urmatecu a tăcut.

Iar Lefterică plecase de mult, și nimeni nu luase în seamă lipsa lui.

VI

— Conu Iancu n-a putut să vină, și m-a trimis cu treburi la boier. Spune-i dumneata atît, că-i Lefterică, și o să priceapă!

Feciorul baronului îl mai privi o dată lung și-l lăsă să aștepte. Îl mai văzuse venind cu cumnatul său. Cădea pe un scaun și nu se mai mișca ceasuri întregi. Azi însă nu mai era același. Palid, cu ochii roșii de nesomn, cu hainele într-o ușoară neorînduială, totul dădea de bănuit. Apoi și ora — să fi fost opt de dimineață — i se părea nepotrivită servitorului.

Lefterică avusese o noapte de chin. Nu trecuse nici odată prin așa ceva. De cînd o cunoscuse pe Paulina, totul se limpezise și se înfrumusețase în jurul său. I se părea că lumea vedea ca și el, și că se bucură cu el. Ba, ceva mai mult, avea credința că atît de mult îl iubesc toți, încît dacă el ar fi greșit cu ceva și ar fi stricat din așezarea asta minunată, pe care nu o înțelegea prea bine și nu știa de unde vine, ar fi sărit unul sau toți cei care îl iubeau să dreagă și să-l dojenească. Aseară a crezut că, deștept cum e, înțelesese ce l-a apropiat de Paulina. Pe urmă, însă, a văzut că s-a înșelat, și nu numai asupra lui dar și asupra ei. Altfel își închipuia el că o să fie venirea femeii în casa lor. După cele dintîi șovăieli între ce ar fi vrut el să fie și ce era, a simțit cum i se urcă o mînă pe piept și îl pipăie înspre gît, să i se înfigă. Și abia la loton lumină s-a făcut. Dacă l-ar fi rupt cineva în bucăți, n-ar fi suferit mai cumplit! Și după ce și-a ascultat viața, povestită numai în zeflema și bătaie de joc de Urma-

tecu, s-a dus la el în cameră, s-a închis și a început să se gindească și el la viața lui. Și n-avea dreptate Iancu! Dacă a îndurat schimonoselile numelui și ființei sale, asta nu însemna că le va îndura, fără sfârșit, și pe ale sufletului. Era fricos, leneș și nepriceput! Asta o știa toată lumea, dar asta nu însemna că el nu se are pe el ca pe un altul, la care ține și de care nu se poate despărți fără să sufere. Sau Urmatecu, acum, tocmai asta îi cerea: să-și dea singur cu piciorul, să se scuipe singur, să taie toată partea aceea, acolo, unde el e lipit cu el. Și lucrul acesta Lefterică nu-l putea face!

La început s-a zbatut fără liniște. Nu putea să aleagă nimic din toate cite fugeau din el, ca un ochi de împletitură scăpat. Și ceea ce îl îngrozea mai mult era iuteala cu care totul se desfăcea. De vreo câteva ori s-a surprins, ghemuindu-se, cu pumnii viriți în burtă, unde îl durea de parcă i-ar fi băgat cineva un cuțit, agățându-se cu privirea răătăcită de pereți și rostind, între țipăt și geamăt, un „aoleo“ adinc, înlăcrimat, sfișietor. Cumințenia lui de o viață întreagă și timiditatea, care l-au făcut să fugă din fața marilor încercări, astăzi îl lăsau gol și neputincios, de parcă ar fi fost dezbrăcat. Lefterică nu știa să sufere, nu știa încotro s-o apuce. Se frământa în el, și atit. Simțea că se lovește în toate părțile de pereți ridicăți împotriva lui și simțea că are nevoie de o ieșire, oricare ar fi.

Deodată, privind în treacăt într-o oglindă, se văzu. Și atunci, amintindu-și de ființa lui cum arată, i se făcu o nespusă milă de el. Și începu să plîngă, cu capul în perine, trecându-i prin minte, fără să vrea, chipurile tuturor celor care ar putea să aibă și ei milă de el. Mamă, surori, frați, rind pe rind i s-au oprit în închipuire cu un zîmbet, dar ștersi, ca într-un fum!...

Cînd iată că apărură și Urmatecu. Nu zîmbea, nu-l liniștea, ci ridea. Ridea cu hohot și-l arăta cu degetul. Lefterică se rugă frumos de el; Urmatecu ridea. Lefterică se ridică în picioare, arătîndu-se întreg, mergînd spre el, aproape, mai aproape... Urmatecu ridea mereu! Atunci, Lefterică avu deodată întreaga conștiință de sine. O idee foarte bună despre el îl luminează. Și ea creștea uimitor, puternică. De unde la început se simțea numai

tare, curînd auzi în el și o voință poruncitoare. Și închipuirea îl crescă și îl aruncă departe. Se văzu om puternic: judecător, tiran, stăpîn... Și Urmatecu era tîrit în fața lui, iar el îl judeca. Și nu se mulțumea cu atît: se apropia, îl simțea, îl pipăia, îl biciuia, îl chinuia, îl tăia...

Gheara de fier înfiptă în el se descleșta. O plăcere de apă caldă, după o mare înfrigurare, îi furnică întregul trup. Un fel de coardă întinsă pocni în el, și o moliciune dulce, unită cu o respirație liniștită și adîncă îi aduseră o fericire pe care nu o mai cunoscuse înainte. Lefterică descoperise, în închipuire, răzbușnăria și dulcele ei. După ce s-a liniștit, a deschis încet ușa și a ascultat. Casa adormise de mult. S-a trîntit și el, îmbrăcat, pe pat, cu siguranța că oricît s-ar căuta în odaia lui, nimeni nu va putea găsi nimic!...

Cînd s-a întors însă servitorul și i-a spus că îl așteaptă baronul, omul s-a simțit, încă o dată, șubred și fricos. Cu fruntea în pămînt, cu pasul întins, a avut o ultimă smucitură din adîncul lui. Apoi, nîrîndu-se de liniștea din jur, de lucrurile așezate toate la locul lor și de tăcerea servitorului care-l aștepta privindu-l, se rupse din loc și porni încet spre boier.

În aerul cald a iatacului, un miros greu de mosc, amestecat cu fumul de tutun, făcea să apese și mai mult pereții încărcăți de fotografii și cadre. Perdele, netrase încă, întunecau camera luminată slab de candelă. Conu Barbu nu era acolo. Neîndrăznind să miște sau să facă vreun zgomot, Lefterică a rămas locului, ascultînd în umbrele acestea nelămurite glasurile deosebite ale mai multor ceasornice, care băteau mărunt de prin diferite colțuri, încălecîndu-se. Intrarea boierului nici nu s-a simțit. Deodată, numai lunecînd pe inelele de bronz, draperiile de catifea au căzut de pe ferestre, și conu Barbu, în bătaia luminii, în halat, cu o tichie pe creștet, se află în fața vizitatorului.

După ziua bună, Lefterică simți nelămurit că începe să crească în el teama, de care se apăra cum putea. Îi era teamă de boier pentru că era boier, și simțea o sfîșiciune de toată camera asta cu ceasornice multe și cu obiecte scumpe de piele, de pietre grele și de alămuri!

scrumiere, cuțite de fildeș cu minere de argint, mîini de bronz uitate pe teancuri de hîrtii. Iar de apărut, se apăra cu ciuda pe Urmatecu, pentru că el trecuse de toate astea. Conu Barbu îl mai văzuse și el pe nedumeritul om de vreo două ori. Stătu o clipă, apoi făcu un „ei?” întrebător și-l privi.

Lefterică oftă adînc, ridicînd umerii, și scoase cu greu cîteva cuvinte, care îl zgîriau în gît, de parcă ar fi fost spini :

— Eu sînt, coane, ăl de vă scriu actele ! Și vînzarea livezii de la Pietroșița tot eu am scris-o, și apoi tăcu.

Boierul zîmbi, clătînînd din cap. Se gîndi la Iancu și la mîna lui strînsă. Deschise un sertar, unde, printre pistoale vechi și ruginite, minere de bastoane rupte, tabachere cu capacele îndoite și foi multe, sfîșiate neregulat și scrise mărunt, se ascundeau, răzlețite, cîteva monede de aur. Luă două și, dîndu-le lui Lefterică, îi spuse :

— Pentru osteneala dumitale.

Acesta văzu că nu fusese înțeles. Căută în mintea lui un început și nu-l găsea. Rămăsese înfipt locului, cu banii în mînă, fără să mulțumească și fără să-i dea. Baronul îl privea lung, nelămurit. A trecut așa un groaznic răstimp de neînțelegere. Fiecare clipă săpa și mai mult tăcerea, dînd celor doi bărbați temeri felurite. În sfîrșit, Lefterică, după ce i-a jucat o pînză mare galbenă în ochi, ca o presimțire de leșin ce s-a topit, cu un pas tare, de parcă ar fi început să alerge, se apropie de o masă, puse banii și, gîfîind, zise :

— Fură !

Baronul încremeni. Apoi, cu glasul domol, în care suna ca o încercare de a liniști :

— Cine fură, băiatule ?

— Nenea ! Nenea fură ! Și te fură și pe dumneata !

Bătrînul nu răspunse nici un cuvînt, dar nu se simți bine. N-ar fi dorit să i se spună lucrul ăsta niciodată, pentru că îl bănuia, dar nu avea nici curajul, nici voia să-și dea osteneala să-l cerceteze. Trăsese ca o pînză peste viața lui de treburi plicticoase de cînd îl cunoscuse pe Urmatecu. Ce se frămînta sub ea nu mai voia să vadă și să știe, pentru că de acolo, de atîți amari de ani, îi venise neliniște. Tot ce îi trebuia avea acum,

după ce descoperise că averea lui singură, cu boclucurile ei, nu-i putea da mulțumirea, ci îi trebuiau neapărat averea cu Urmatecu împreună, în întortocherile ei supărătoare. Și iată că zevzecul ăsta vine într-o bună dimineată și îi strică liniștea !

Primul gînd a fost să-l mustre. Nu făcea de el să-l iscodească ! Dar omul sta cu gura plină de vorbe în fața lui și nu aștepta decît să fie întreat. În sfîrșit, baronul se hotărî și, cu ochii în pămînt, rușinat, zise :

— Ce știi ?

— Multe ! La Bălăsoieni, la Bobești, și acum la Pietroșița, roști repede Lefterică, de parcă ar fi numărat.

— D-apoi, nu așa ! Ce și cum anume ? întrebă din nou baronul, totuși bănuitor.

Lefterică la așa ceva nu se aștepta. Lucrurile mai vechi pluteau tulburi în mintea lui zdruncinată de emoții. Era sigur că dacă i-ar fi dat cineva o mînă de ajutor, și le-ar fi reamintit și le-ar fi legat între ele. Dar asta numai Urmatecu putea să o facă ! Numai el știa să scoată din capul său greoi tot ce voia. Cu un nimic, cu o vorbă sau cu un semn, îi porunceă. Și ceea ce putea să facă din el cumnatul său, el nu putea. La asta nu se gîndise. Acum stătea cu mîinile goale în fața baronului, care voia să asculte. Singurul lucru pe care îl știa pe de rost, pentru că îl repetase în povestea cu Ivanciu, era istoria cu omorul și scrisoarea. Și atunci se năpusti asupra ei. Încă totul în amănunte nefolositoare, se încurcă în dialoguri, nu putu să țină limpede rînduiala lui „am spus“ și „a spus“, în așa fel încît boierul a înțeles în cele din urmă că Iancu, din amicitie și mărinimie, și-a scăpat un prieten dintr-o grea încurcătură. Iar întrucît privea chestiunea cu reamintirea scrisorii și amenințarea, el văzu aci o dibăcie a omului său de afaceri la care nu s-ar fi gîndit. Împotriva lui Ivanciu boierul avea zădufuri vechi, de pe cînd vicleanul negustor îl obosea cu șireteniile lui, de pe urma cărora baronul în totdeauna ieșea păgubit. Astfel încît s-a și bucurat cînd a aflat cum l-a învîrtit Urmatecu.

Pentru conu Barbu era limpede atît cît să nu-i scoată ochii, și asta vrea și el ! Că era pe dedesubt bănuială,

de care se speria se la început că o să iasă la lumină atât de puternică încît să-i strice socotelile, nu se mai sinchisea! Și de unde mai înainte, în ciudat și dintr-un fel de datorie către sine, ridicase capul ducînd jocul, acum, liniștit, se cuibărea iarăși în mulțumirea și încrederea lui în Iancu, afinată de gînduri rare, pentru ca să nu fie oarbă. Și de lucrul acesta se felicita, ca un bun gospodar. Lefterică a simțit că lunecase în gol. După ce a spus tot ce a avut în minte, s-a oprit, neputînd născoci. Și iarăși s-a făcut o tăcere, în care de data asta bătrînul zîmbea. A început apoi să-l dojenească, încercînd să afle de ce a venit la el. Omul, înfrînt, întunecat, nu scotea nici o vorbă. Simțea cum crește și se zidește iarăși un perete în jurul său, unde va sta închis cu minia lui mocnită.

Că numai lipsurile l-au putut mîna pînă aci a fost concluzia la care a ajuns baronul. Și adăugînd încă două monede la cele de pe masă, tocmai se pregătea să i le dea cu vorbe bune, cînd intră în odaie Urmatecu.

— Să trăiești, coane Barbule, roști, cu ochii țintă asupra lui Lefterică. Dar tu ce cauți aici?

Intrase ca o secure, gata să taie, iar cei doi se temeau fiecare să nu-i prindă în goliciunea gîndurilor lor și să-i lovească.

— Avut-ai nevoie de mine, sau ce altceva te-a împins să stai de vorbă cu el? întrebă Urmatecu ireverențios și tare, adresîndu-se baronului.

Și fără să aștepte să fie poftit, își trase un scaun și-și aprinse o țigară. Baronul se simțea vinovat. Îngăimă o poveste cu o scrisoare de trimis undeva printr-un om de încredere, din care Urmatecu nu crezu nici un cuvînt, se uită pe furiș la Lefterică și vorbi despre slăbiciunea și paloarea lui. Iancu nu răspunse, mișcînd nervos din vîrfurile ghetelor înflorite. Tușea din cînd în cînd, scuturîndu-și scrumul. Drumul era greu, și tăcerea, cu vinovății în ea, pîndea, cînd deodată, ca o lumină, trecu prin cel ce se frămînta și se dezvinovăța. Și baronul spuse:

— Să te pregătești de plecare, Iancule, să te duci să-mi iei băiatul!

Și se strînse iute în el, cu teamă, dar și ascuțit de violenție, așteptînd să vadă efectul. Urmatecu ridică fruntea și privirile îi sticliră.

— Vine cu vaporul de la Viena, continuă conu Barbu, vesel că a găsit calea cea bună. Poimîine ai să te duci la Giurgiu. Și ia seama: aici, ție ți-l dau pe mînă!

Urmatecu, luminat, se ridică și se apropie de el.

— Bine, coane Barbule! zise el. Ai să vezi!

Baronul găsisese ce trebuia. Iancu privi prin casă, ea și cum ar fi vrut să-și dea seama dacă toate lucrurile sînt în regulă. Găsindu-l și pe Lefterică, zîmbi și-i întinse tabachera peste mînă.

— Iei, mă nagodă, și tu?!

— Mulțumesc, nene! se repezi omul, fericit că-i vorbește.

— Du-te și te culcă! Și nu mai fi prost! îi aruncă Urmatecu.

Și Lefterică plecă fericit, împăcat și cumințit.

Urmatecu avea gusturile și socotelile lui, pentru care sarcina ce i-a dat baronul era binevenită. De mult i se făcuse poftă s-o zbughească și să petreacă. Și firește că primul său gînd a fost la Jurubița. Ivanciu primi deci poruncă să-l îmbete pe Tudorică o zi și o noapte, lucru care nu era greu. Și într-o dimineață de primăvară, cu o trăsură ce urca la pas dealul Filaretului, pe lîngă tufe mari de liliac, plecate pînă în drumul călătorilor de ciorchinii lor de flori, și pe sub plopii ce se desfăceau în bumbac de argint zburător, au pornit să ia trenul de Giurgiu.

Vagoanele mici, ca niște cutii, scîrțiau pe roți și sunau din tampoane. Erau goale. Urmatecu s-a bucurat să intre, să nu rămînă și să nu aleagă compartimentele. Striga tare pe Jurubița dintr-un capăt în celalt al vagonului, și glasul său răsuna în fluturarea perdelelor, care scuturau din ele praf și un acru miros de cărbune învechit. În cele din urmă, și-a găsit locul. Iar pe Jurubița și-a așezat-o în față, s-o privească.

Cînd o femeie nu e chiar foarte frumoasă, din chipul ei uiți și ce are frumos de o vezi prea mult. Dar sînt unele zile cînd și o asemenea femeie se înnoiește, se

improspătează ca în prima clipă în care ai cunoscut-o ! Lucrul acesta se petrecea acum cu Urmatecu și cu Jurubița. Bucuria, libertatea, primăvara scriau din nou, într-o adevărată frumusețe, fața banală, ce se uita iute, a femeii. Ochii, mai ales, atrăgeau ! Scâldați în umbre, ca inimile de flori, umbre de sprincene bogate, umbre de gene lungi, parcă întoarse cu fierul, umbre de orbite adânci, ochii negri, toți, de nu li se deslusea lumina, se zbăteau, se mișcau, prinzind raze în ei. În jurul lor și a gurii cărnose, a cărei prospețime de duh cald, curat și tânăr înfiora când vorbea, aproape ca pentru un sărut cu șoapta, se refăcea chipul ca într-o uimitoare și neașteptată noutate. Și priceperea și pofta lui Urmatecu o cântăreau din nou pe Jurubița, cu liniștea și siguranța adaose ale unui trecut și ale unei stăpîniri. O panglică neagră de catifea trecută pe sub bărbie curma carnea albă a femeii și îi desena, subțire, prin strînsoarea ei ovalul obrazului. Plase de mănuișoare îi fereau mîinile, și o rochie albastră, foșnitoare, se lipea de trup într-un corsaj strîns și bine așezat, mărind în mișcări ispita întregii ei ființe de femeie mică, dar bine făcută.

Tot ce a fost pe drum de cumpărat au cumpărat, și mai ales de-ale mîncării. După cotiturile trenului, soarele cădea cînd pe unul, cînd pe celalt, mîngîindu-le ochii cu lumina și căldura lui tinăra. Deodată femeia trecu lingă Urmatecu, lăsîndu-și capul pe umărul lui. Mîinile lor se uniră, lovind ușor verighetele, care îi legau pe amîndoi de doi frați lăsați în urmă și înșelați. Femeia, fericită, se gîndea acum cu o remușcare ce abia se mai auzea în depărtările nezbuciumate ale sufletului, ca un ecou gata să moară. Fată săracă, se măritase cu Tudorică pentru ca să aibă un rost în viață. Și din sărăcia ei, simțise încă de la început vrăjmășia familiei. Cînd Urmatecu, la o petrecere, i-a spus deodată : „Jurubițo !” pentru că așa i-a venit și a sărutat-o pe gît, viața ei netrăită și mai ales atît de greșit începută, lingă un bărbat care nu putea și nu știa s-o iubească, nu i-a apăsât conștiința. Era prea mare ispita ce o chema din toată ființa ei. De cîțiva ani, legătura cu cumnatul său îi dădea atît cît să-și păstreze veselia. Alături de el, sprinteneala ei firească se limpezise din ce în ce. Și de

unde la început Urmatecu s-a simțit atras către Jurubița numai de farmecul unei muieruști, cu încetul a deslușit în ea și o minte gata să se deschidă și să prindă. Și asta i-a plăcut ! Simțea însă femeia, citeodată, că viața e și mai mult decît atît. Dar se ferea să încerce. Acum, printre genele încărcate de mărgelele soarelui, se juca alene cu zarea și cu firele de telegraf, urmărindu-le cum urcau și coborau pe linia verde din zare. În jurul ei, gîndurile erau ca o trecere mare, din care nici unul nu se oprea, dar unul voia mereu să întirzie. Ce e dincolo de ce știe ea, și cum ar putea fi, dacă ar fi ca acum, dar cu altcineva ? Și chip nu vedea, ci numai ființă, altfel făcută decît a lui Urmatecu : subțire, sprintenă, tinăra și mai ales cu același hai al sufletului, gata la toate fantaziile tinereții ei.

Leagănul scuturat al trenului a adus o tăcere care i-a cuprins pe amîndoi. Primele entuziasme au murit, bucuriile plecării au și îmbătrînit, iar pofttele, din obicei și din siguranță, știau să aștepte. Și deodată femeia, cînd vorbi iarăși, se pomeni întrebînd, ceea ce nici prin gînd nu i-ar fi trecut cu cîteva clipe mai înainte :

— Dar dumneata îl cunoști, nene ?

— Pe cine ?

— Pe boierul cel tinăra !

Urmatecu îl uitase și el, după cum uitase și rostul călătoriei.

— Da, firește că-l cunosc pe Bubi, răspunse ; pe conu Bubi, se îndreptă apoi iute, pentru a fi sigur că nu va greși peste cîtva timp, la întîlnire.

Și pentru că și Iancu simțea că se face un gol și că n-ar fi rău să fie împlinit cu lucruri amintitoare de încrederea bătrînului baron, ba, ceva mai mult acum, de prietenia lui, își legă cîteva amintiri despre cel în întîmpinarea căruia se duceau. Jurubița simți deodată în ea un fel de limpezire plină de curiozitate, ca o trezire din somn.

Pe tinărul baron Barbu B. Barbu, Bubi, cum i se spunea acasă, Urmatecu l-a cunoscut de copil. L-a văzut plecînd de cîteva ori la Viena, orașul mamei sale, unde stătuse închis în școală. De puțini ani, însă, om în toată firea, cutreiera lumea, fără să știe ce face anume. Atît știa, că cere bani neîncetat, și că el, din ordinul bătrînului, îi trimite.

Mai fusese mai demult în țară. Atunci îl văzu ultima dată. Era înalt, blond, zvelt, cu un păr moale, bogat, cu ochi albaștri, bulbucați. Ceea ce îl mirase întotdeauna pe Iancu la el era subțirimea și lungimea mâinilor. Degetele se răsfringeau ca trestiiile, ceea ce îi și dăduse, din copilărie încă, o mare îndemnare pentru a cînta la pian. Vorbea cu un ririit în glas, era vesel și deștept. Din increderea pe care vedea că tatăl său o arăta lui Urmatecu, Bubi a voit să lege și pentru el o prietenie. Era tânăr și avea nevoie să găsească în oameni îndemn și hrană pentru entuziasmul lui. Cu naivitatea celor șaptesprezece ani ai unei firi generoase, cînd credea că o femeie frumoasă e și o femeie bună, și cînd își închipuia că un om înțilnit zilnic pretutindeni în casa părintească trebuie să fie neapărat și un prieten înțelegător, Bubi încercase citeva mărturisiri către Iancu. I-a vorbit o seară întreagă sub nuci bătrîni de la Filipești de o dragoste a lui de la Viena cu o fată blondă, ce cînta la vioară, conducînd o capelă de dame, ascunsă în boschetele unui Prater de vară. I-a povestit cum a luat-o de multe ori, împreună cu părinții ei, într-o trăsură ușoară și s-au dus să mănînce pe puful păpădiei de la Krapfenwald, unde, în năvodul de aur dintre crengi, o rugă să-și despletească părul. Și Bubi, cu o patimă întîrziată și din cauza unei creșteri ce-l învățase prea devreme numai prețurile frumoase ale vieții, ca pe un apanaj și ca pe un semn de distincție al clasei sale boierești, îi povestea atunci lui Urmatecu bucuria de a mîngîia, de a săruta, de a dezmierda părul tînar, bogat, curgător. Trebuie să fi fost în fapta lui, ca și în povestire, o proaspătă adiere de viață și de nevinovăție, de curățenie sufletească, ce-i încînta pe bătrînii vienezi, îngăduitori, dar poate și cu gînd prevăzător de pereche puțin nevoiaș, albită în greutatea pe la „Grintzing“, întrezărind pentru Mitzi a lor o fericire alături de acest naiv și sentimental boiernaș de la Dunăre. Și Bubi i-a povestit mult și iute, cu r-ul lui boieresc, despre alergări printre copaci, despre risete limpezi, despre sărutări furate, despre rătăcirii prin pădure... Urmatecu asculta și aștepta. Aștepta păcatul, care nu mai venea, păcat ca al lui, de la aceeași vîrstă, cu fete lăsate obosite pe sub scări și prin poduri, și mai ales cu mîndria de crai

tînar, cu veste dusă prin mai multe mahalale. Din cite asculta, îl vedea pe Bubi sorbit ca pe un fulg de un ochi de apă! Și nu înțelegea, căci din tînărul acesta lipsea, după părerea lui, tot ce dă gust vieții: fala bărbatului. Sufletul lui Bubi i se părea puțințel și moale. Dar pentru că știa că nu e prost, simți că aci e ceva ce vine dintr-o lume care e altfel decît a fost a lui. Și stătu și cîntări care să fie mai bună! Și cînd iarăși Bubi s-a pornit să cînte și să descinte frumusețile fetișcanei, Urmatecu nu s-a putut ține și a întreat :

— Ei, și apoi, coane Bubi ?

— Apoi ? Ne-am întors la Viena și atunci, ca și altă dată !

— Ptiu ! făcu omul, cu necaz.

Astfel, Urmatecu a mai învățat ceva din lumea încurcată și misterioasă a stăpînului său și n-a uitat, știind că-i va prinde bine cîndva. Și-și mai aducea aminte și de o seară dinainte de a cumpăra pianul pentru Amelica. Bubi ținea cu tot dinadinsul să și-l facă prieten. Deslușea în Urmatecu o putere lingă care se simțea bine. Și pentru ca să și-l apropie, venea cu tot ce știa că are mai frumos în el ! Vîrstă și creșterea nu-l lăsau să creadă că oamenii, cînd se înțilnesc și au nevoie de prietenie unii pentru ceilalți, pot să ducă în ei lucruri, și încă din cele mai bune, care să le rămînă străine pentru totdeauna. Și după încîntarea celor dintii ale lui deslușiri de dragoste, el a încercat farmecul muzicii. De aceea, într-o seară i-a povestit despre un muzicant foarte mare, dar foarte nenorocit. Neîncetat el găsea cîntece mai frumoase, dar viața lui mohorită nu se mai însenina, pînă ce l-a ajuns și pacostea cea mai cumplită : surzenia. Muzicantul acesta a trăit și a murit mai demult la Viena. Urmatecu îi uitase numele. Ceea ce ținea însă minte era urgia de la sfîrșit, căci a spus Bubi că — la moarte — o furtună cu trăsnete și nouri rupți s-a lăsat tocmai cînd îl pornea spre cimitir o mulțime de oameni. Urmatecu se înduioșa și simțea că e foarte frumos să știi ciudațeniile astea ale lumii. Povestea n-a uitat-o și-și aducea aminte de ea cu mîngîiere cînd se simțea mai slab, și cu mîndrie, cînd, din capul mesei, vorbea rar către „ăia“, care îl ascultau cu ochii țintă și plini de admirație. Iar Amelicăi

i-o spunea ca o dojană cînd o vedea că fuge de învățătură. Îi dădea astfel pilda chiar cu el, cu delicatețe, amintindu-i nepriceperea lui, dar totodată și rodnicia lui curiozitate, de pe urma căreia culesese multe foloase în suișul greu al vieții. Și Bubi, după poveste, i-a cîntat ceva la pian. O compoziție de-a muzicantului, de bună seamă! Urmatecu a stat iarăși, ca de atîtea ori în fața domniței Natalia, în casa ei plină de scatii și privighetori, și a așteptat să se isprăvească. Atît putea face în fața muzicii acesteia, care în nici un fel nu-și găsea drum în el! Și așteptarea a fost lungă și atît de grea, încît se iroseau aproape povestea muzicantului și tristețea ei, la care se gîndea acum. Doar degetele lui Bubi îi legau privirea și îl interesau... Și așa îl revedea pe călătorul de azi...

Jurubița deslușea din caierul acesta de amintiri ca o tremurare palidă, spre care mergea inima ei. Tocmai în lucrurile lăsate de Iancu în umbră licărea parcă o nădejde, un răspuns la toate dorurile din ceasurile ei tulburi.

Ajunși la Giurgiu aproape de sosirea vaporului, un plan bine chibzuit al lui Urmatecu i-a despărțit, nu fără o ușoară supărare a femeii. Neshiind sigur la ce să se aștepte, omul a socotit că e mai bine să iasă singur întru întîmpinarea noului-venit. De aceea, Jurubița a fost lăsată pe terasa unei biete cafenele dinspre port, de unde, printre sălcii, departe, peste Dunăre, se vedea malul bulgăresc. Nu i se mai întîmplase niciodată nici să stea singură la o cafenea, nici să vadă în fața ei o țară străină! Gîndul acesta îi dădea amețeală. Un dor o cuprinsese, ca o lărgire de zare a sufletului, pe care toate întunecatele ei neliniști mișunau. Se rupsese pojghița de resemnare și cumîntenie, purtată ani de zile. Închipuirea urzea, sub linia încremenită a celui alt mal, o poftă de nebulie și o sete de dragoste și bogăție. În goana zvăpăiată a gîndului, ea se opri o clipă, privind înapoi, spre viața de toate zilele spre care se va reîntoarce chiar în seara aceea. Își văzu casa sărăcăcioasă, bărbatul îndobitocit, și mereu aceeași suveică de drum, pe ploaie, pe ninsoare, pe căldură, de la ei la nenea Iancu și înapoi. Și simți atunci un urît și o poftă de fugă fără urmă! Trecea prin ea în clipa în care femeile fac orice pentru ca să scape de ele și de rostul lor

în viață! Și în lumea asta anostă a lucrurilor cunoscute și așezate pentru ea, intra și Urmatecu, bătrîn, poruncitor și ciudat. Bucuria plecării de azi-dimineață ea înțelesese că e numai un strop din ploaia după care jinduia. Și se întoarse iarăși spre fuga gîndului, mîngîind cu privirea depărtarea, de parcă ar fi căutat pe cineva.

Urmatecu, în răstimp, ajunsese departe, lingă schela de coborîre, așteptînd. Dunărea, după o iarnă grea, era tulbure și umflată. În mijlocul ei se înălța o creastă de apă, pe care valurile se încălecau, puternice. Din mișcarea și repeziciunea de la mijlocul fluviului, la mal nu veneau decît unde subțiri și sparte, ce dispăreau iute, sorbite de nisip. Pontonul se legăna încet, și ochiul, obișnuit numai cu încremenirile dealurilor și ale cîmpiilor, amețea de trecerea undelor, care chemau totuși privirea. Deodată, Iancu văzu pe firul apei venind la vale ceva, săltînd ca un butoi spart, căruia i se vedeau doagele. Nu deslușea bine. Era ceva albicios și parcă zdrențuit. Cînd se apropie, văzu: era o vită înecată și dusă de spume, ruptă din umflătura ei putredă, prin care ieșeau coastele. Dunărea, vestită la băut, la cîntat și la iubit, îl dezgustă, mărunțită în scursurile și murdăriile ei. Înțelese că altfel trebuie să o privească: din căutături lungi, cercetînd brațele de argint sub bătaia soarelui, între care, ca o corabie neagră și veche, sta infipt un ostrov. Astfel învățînd priveliștea, zări în ea vaporul, răsărit după o pădurice de sălcii. Pe puntea cu lume înghesuită străluceau alămurile, iar steagurile austriece fluturau în vîntul subțire dar continuu, pe care numai întinderile de apă îl au. Fărîmînd valurile galbene sub zbaturi, înfoiat în propria lui spumă, vaporul trecu prin fața schelei, cu coșul dat pe spate, întins la drum. Apoi, ocolind deodată, sosi încet, să se așeze lingă schelă, mișcîndu-se tăcut și ușor pe foșnetul Dunării. Urmatecu își făcu loc cu privirea printre călători. Au coborît mai întîi cei de prin porturile apropiate, mici negustori și țărani, ducînd cu ei bagaje personale sau mărfuri pentru negoț. Se descărcau coșuri cu cireșe, legume, ouă, putini cu brînză, într-o îmbulzeală a hamalilor, care luau toate lucrurile de pe puntea caldă de cazanele înfierbîntate ale vaporului. Un miros greu de ulei încins plutea prin aer. Abia sosită,

toată lumea alerga înspre căruțele de țară și cele citeva trăsură vechi și mici, care așteptau să ia călători în oraș. Aproape că nu mai rămăsese nimeni dintre cei ce trebuiau să coboare, cînd, lingă punte, Urmatecu îl recunoscu pe Bubi. Se îngrășase. Purta o mustață lungă, roșcată, și ochelari legați în aur. Pe braț ținea o pelerină cenușie și arăta unui băiat cele citeva cufere și geamantane de piele ce trebuiau trecute pe schelă. Iancu se repezi să-l salute. A fost primit cu bucurie, dar și cu neatenția pe care orice călător ajuns la ținta călătoriei o are pentru cei ce-l așteaptă, continuînd încă, în preocupările lui, viața de drum, al cărui fir se rupe cu greu. De îndată ce au trecut pe țarm, vaporul a plecat. Și în liniștea ce s-a făcut iarăși deodată pe ponton, cei doi oameni au rămas tăcuți, printre cufere, sub arșița soarelui. Spiritul și curiozitatea lui Iancu dădeau ocol și îl cercetau pe tînărul baron. Voiau să știe cît e de nou și ce a adaos cu vîrsta bărbăției. Avînd acum în față un om în toată firea, pentru Iancu lucrul era de mare însemnătate, gîndindu-se la trecerea și la voința lui care ar putea schimba fața tuturor întîmplărilor pe lingă bătrînul Barbu. Voia, într-un cuvînt, să afle ce pierde sau cîștigă cu sosirea lui Bubi. Înfațișarea neobișnuită a noului-venit îl neliniștea oarecum. Nu mai avea nici pripierea stîngace, nici privirile nesigure, mereu întrebătoare, cu care cerea aprobare și ajutor odinioară. O liniște și o anumită rotunjime în mișcări îi dădeau greutate și poate și o voință necunoscută încă de Urmatecu.

Tăcerea dintre cei doi bărbați s-a rupt cu hotărîrea de a merge la masă. Pe drum, înspre un mic restaurant, așezat la marginea orașului între sâlcii, Bubi a întrebat de tatăl său, de unchiul său Ștefan și de domnița Natalia, de mult așezată în dragostea și admirația lui, aproape filiale. Iar cînd a fost să ia loc, Iancu și-a încercat cea dintîi socoteală. Prudent, și-o pregătise dinainte. Stînd încă în picioare, a întrebat respectuos :

— Am, coane, cu mine și pe-o cumnată ! Avea rude prin partea locului, d-aia am luat-o. Poate să mînce cu noi ?

— Da, firește că da, să poftească !

Și i s-a părut lui Urmatecu că în răspunsul acesta, chiar iute și sprinten, al lui Bubi parcă întrezărise ceva.

Cînd s-au găsit față în față Bubi și cu Jurubița, privirile le-au fugit peste umăr la amîndoi. Iancu însă i-a cîntărit dintr-o ochire. Apoi s-au așezat. Masa trebuia să se alcătuiască din lucruri proaspete, din pescărie și trufandale. Și, într-adevăr, veni o mămăligă rumenă, prinzînd coaja dulce chiar în fața musafirilor ; ochiurile înecate de unt cald sfîrșiau gălbenușurile lor coapte în cercurile albe ; șalăii argintii, teioși, cu carnea sărînd de pe os, lăsau o răcoare de baltă parfumată cu lămîie. Paharul era cu brumă, iar cireșele, mustoase și lucii, își innodau cozile în buchete, pe după bucăți mari de gheață. Cu privirea lui scurtă, dezbărată de ochelari, Bubi căta din cînd în cînd înspre femeie, adăugînd cîte o vorbă despre bunătatea mîncărilor și dorul dus după ele. Nădăjduia, cîteodată, că aceleași lucruri, pregătite de mîna ei, ar fi fost și mai gustoase. Jurubița zîmbea, roșea și tăcea. Sta la pîndă de la începutul mesei să spună ceva și nu izbutea. Îi era frică de amîndoi bărbații și de ea. Se temea că nu va găsi ce trebuie, cu adîncime și înțeles. Urmatecu nu-și părăsea auzul ascuțit și ochiul ager. Vorbea puțin și lega multe. Deodată Bubi ceru un taler. Cuvîntul îl neliniște pe Iancu și îi dădu parcă o urmă din ce căuta. Mai auzise vorba asta mereu, mai ales din gura unui anumit om, dar acum nu știa care. Și căuta, cu credința că e ceva serios de găsit aci. De aceea spuse în gînd de citeva ori cuvîntul taler, lăsîndu-l să cheme din auz în ochi imaginile în întretăierea pînzelor lor neclare. Ce nu trebuia, se destrăma ; ce era bun, se închegă. Și în felul acesta, rupînd, lăsînd și culegînd, văzu deodată în lumina minții pe Umflatu. Într-adevăr, Ioachim Dorodan îmbătrînise cu o vorbire mai veche și mai neaoșă. Obișnuita „farfurie“ nu se găsea în rostirea lui. Și în gîndul lui Urmatecu o apropiere se făcu și o umbră îl posomorî. Ura veche, paza nouă și nelămurirea mai ales nu-i dădeau pace. În realitate, însă, întortocheatele lui drumuri de bănuțeli erau greșite, căci uita acum că murise numai de puțin timp, la Viena, Dumitrache Barbu, unchiul mai mare al băiatului. De la acest Dumitrache, boier luminat, cu tragere de inimă pentru limba pe care o vorbea curat,

luptător în tinerețe, fugit pe la Brașov în timpul holerei și al urgiei, deprinsese Bubi nu numai un smalt al vorbelor, pierdut mai târziu, dar și un cuprinzător dor de oameni și locuri din țară, în care acum reîntoarcerea în-cerca să așeze realitățile cu înfrigurare. Din această în-cintare, dovedită încă din cele dintii clipe, veneau neîn-țeluse bucurii și curiozități pentru tot ce descoperea în jurul său noul-sosit, precum și nedumerirea lui Urmatecu și a Jurubiței, de atîta dragoste pentru ticăloșia româ-nească. Oricît era de uscată priveliștea și de dărăpănată circumstația, entuziasmele lui Bubi creșteau. Și nu era nu-mai ceea ce vedea și simțea, ci copilăria cu amintiri, ținute vii de boier Dumitrache ! Străinătatea trăsesese doar o pînă ușoară de vremelnică uitare, ce se destrăma. Și din regăsirea cu cele de demult, Bubi vorbea cald des-pre ființe și lucruri. Era credincios și evlavie lui se reîm-prospăta cu atmosfera pămîntului. În întrebările re-pezi pe care le puneam amintindu-și de servitorii bătrîni și de colțuri de casă, întrebă și de icoana lor, la care ți-neam atît de mult, așezată la biserica Olari.

Dar Urmatecu n-a știut ce să răspundă. Biserica nu l-a ispitit niciodată. În gîndul lui, el o puneam la un loc cu cîmîtîrul. De la Joia mare pînă la clopotele zilnice, care băteau rar, de cîte trei ori, vestind un mort în mahala, întristînd după-amiezile, Urmatecu avea groază de tot ce-i aduceam aminte de moarte. Și biserica pentru el, înainte de orice, era un loc al morții și pentru morți. Dintr-o pornire de a-i uita și a-i tăgădui, știau toți că, în împrejurări triste, el are un fel al lui ciudat de a fi, cu care dealfel lumea se deprinsese. Spunea, de pildă, că lasă, cu limbă de moarte, să fie așezat în coșciug cu un păhărel la ureche. Ceream ca la moartea lui să i se pună lăutari, cu cîntece fără perdea, iar el însuși, de cîte ori nevoia îl ducea prin case vizitate de moarte, nu voia să vadă mortul și ridea mereu, glumind cu lucruri deșuchete.

De întrebarea lui Bubi, însă, de data asta l-a scăpat Jurubița. Ca orice femeie, cu păcate multe de iertat și cu prevederea de a nu și le mărturisi decît la altarul „care are urechi, dar n-are gură“, după cum spunea ea, femeia se închina des în lăcașurile cu renume în lumea

credincioșilor din București. Și biserica Olari era una din cele mai des cercetate. De aceea, Jurubița, cunoscînd-o, dar neștiind icoana, dibui, pentru a-i face plăcere baro-nului. Ea vorbea cu căldură, dar nu putu să spună un lucru precis. Căuta, încerca ; dogoarea ei reținută, aștep-tînd de mult, găsise însă un drum. Și furînd căldura, răsunetul, cuvintele grăbite și privirile grele și stărui-toare, încărcate de clipiri mărunte, din nemărturisita bucurie a clipei de față, mai ales din nădejtile ei, femeia povesti cu ele frica, și speranțele, și credințele rugăciu-nilor sale. Urmatecu o asculta aproape uimit, nerecu-noscînd-o, iar tînrul simți cum cugetul i se aprinde. Era o emoție puternică care îl cuprindea în fața acestei sincerități și-i făcea bucurie Jurubiței. Cu mintea atît înțelegea baronul. Simțea, însă, nici el nu știa cum, ceva venind spre el, o dată cu vibrarea aerului luminos din jurul feței ei, încinsă de nămieț. Vicleana strecurare a femeii în altă haină a sufletului nu lăsa urme. Și mul-țumirea rară și subțire, din lucrurile inimii, Bubi crezu că o găsește în Jurubița. Se vedea bine însă că femeia nu cunoștea icoana. Numai aprinderile puternice și bine ticluite se asemănau între ele. Icoana lor, a Barbilor, și mai ales a lui, era un Isus. La plecare el l-a așezat la biserica Olari.

Acum însă nesiguranța Jurubiței și lunecarea ei pe vorbe și priviri făcu să se nască o bănuială la Bubi. Și bănuiala, strecurată încet, că femeia nu cunoștea icoana și că a încercat un joc, îi strică din frumusețea gîndului. Noua prietenie a lui Bubi cu Urmatecu și Jurubița se lega, dar cu ochiuri largi. Erau goluri care veneau și din firea și din noua stare sufletească a tînrului. În tren, el se lăsă furat de priveliștile care îl îndepărtau de ceea ce ceilalți doi ar fi vrut să aibă mai iute : Urmatecu, cunoașterea limpede la ce gîndește despre avere și gospo-dărirea ei, iar femeia, semnele, tot mai multe, legate între ele, de cum i-a plăcut ! Cînd au ajuns spre seară la București, amîndoi erau nelămuriți. În trăsura cu care se întorceau de la gară, după ce s-au despărțit de Bubi în casele boierești, au tăcut tot drumul, fiecare în colțul său. Se simțeau că, dacă vreunul ar fi rostit un cuvînt, s-ar fi certat.

Cînd Urmatecu a ajuns la el acasă, după ce a lăsat-o pe Jurubița, se întunecase. Aci s-a mirat de porțile de fier larg deschise, de o lăcăraie în curte ce nu semăna a urme de ploaie și de o neobișnuită neorînduială. Toată casa era stinsă, deși era devreme. Numai din fund, de unde locuia Lefterică, deasupra bucătăriei, bătea o lumină slabă. Cîteva vecine, ghemuite lingă poartă, sușoteau între ele. Una, recunoscîndu-l prin întuneric, se apropie sfioasă :

— Dumneata ești, maică, dom'le Iancule ? Da' mare noroc ați avut, începu ea, vrînd să prindă vorba.

Și Urmatecu nu înțelese. Cînd bătrîna l-a văzut atît de nedumerit și a auzit că a lipsit o zi întreagă, abia atunci și-a dat drumul cu toate pe cîte le știa.

Spuse că dimineața, să fi fost zece, domnișoara Amelica, vrînd să caute ceva, s-a suit în pod. Și aci, vecina nu știa bine și se frămînta toată, de la o luminare sau de la un felinar, s-a aprins podul. Și casa a început să ardă cu pâlălaie. Urmatecu n-a mai așteptat și s-a repezit în curte. O boare de vînt stîrnit îi aducea din întuneric un miros acru de fum și de foc stîns. Omul atunci începu să strige :

— Mițo ! Cucoană ! Lefterică ! Ce e aici ? Ce, ați murit ?

Și numai cîinele a răspuns, cu un lătrat infundat, închis undeva. Iancu însă nu înceta. Striga și căuta un drum, căci pe treptele obișnuite ale intrării erau îngrămădite o mulțime de lucruri, al căror rost, prin beznă, nu îl putea afla. Într-un tirziu, la chemările lui zgomotoase, îi răspunse un : „Sss ! Taci, pentru numele lui Dumnezeu !” Și coana Mița fu lingă el.

— Vino încoace, că scoli vecinii ! și cu o siguranță și tristețe în glas, ca o poruncă ce a supărat și mai mult nerăbdarea bărbatului și-i mări neliniștea, femeia îl apucă de braț și îl duse încet pînă în casă.

Cînd îl văzu la lumina lămpii, speriat și gata să strige, coana Mița îi spuse răstit :

— Ne-a ars casa ! Da, a ars în fund... Dar destul ! Nu începe iar cu nebuniile dumitale, că nu e numai atît !

— Da' ce mai e ? făcu el cu sfială.

— Fata și-a rupt piciorul, și Lefterică s-a prăpădit !

Și fața încruntată a coanei Mița în cîteva clipe se destinse și se lăți în schimonoseala obrazului care trece înspre rîs sau înspre plîns. Apoi veniră lacrimile, și un geamăt infundat, care în durere o schimbă pe femeie în copil, dădu măsura deznădejzii.

Într-o clipă Urmatecu se simți impresurat ca de dușmani. Vru să se apere și nu putu. Vru iarăși să strige, să înspăimînte cu gura, ca de obicei, dar simți că nu are pe cine. Fără să-i stea nimeni în față, trebuia să asculte și să se supună. Toate cele povestite de soția lui, și mai ales neașteptatul întîmplării se învîrteau în minte ca o morișcă. Deodată își aminti de Amelica. Sări și, iarăși strigînd, de parcă s-ar fi putut răzbuna de tăcere, zise :

— Ce-i cu fata ! Unde e fata ?

Coana Mița nu răspunse, dar îi făcu semn cu capul spre ușă.

Greoi, Iancu porni într-acolo. În odaia Amelicăi erau strînse toate rudele, vorbind pe șoptite despre cele întîmplate. Cînd l-au văzut, au tăcut, iar Amelica a închis ochii.

— Ce are fata tatii ? rosti Urmatecu, apropiindu-se de pat.

Privind-o sub plapuma umflată de perinele așezate dedesubt, pe care zăcea palidă și tăcută, el simți că i se umezesc ochii. A încercat atunci să o mîngîie pe frunte. Dar Amelica, fără să-l privească, întoarse capul, se trase la o parte înspre perete și gemu. Iar Urmatecu rămase cu mîna întinsă. Simțea cum durerile cresc pentru el, ca o apă. Și privind iarăși înspre toți „ăia“ care erau prin casă, avu poftă să urle la ei și să sfărîme ce-i cade sub pumni. Dar se stăpîni. Și, cu același pas greoi, trecu iarăși lingă soția lui, în camera vecină. Aci, coana Mița i-a povestit că fusese doctorul, că omul și-a dat toate silințele și că mai așteaptă și el pînă a doua zi, să vadă ce se va întîmpla cu fata. Și mai adăose că, dacă lucrurile nu vor merge bine, vîna nu e a lui. Și spunea coana Mița că doctorul a dat din umeri. La auzul acestor cu-

vinte, Urmatecu simți că ametește. Tot ce n-a putut împotriva nimănui zbutni deodată. Minia și mîhnirea de lingă patul fiicei sale acum îi zvîrliră brațele în aer. Și împotriva doctorului, care n-a spus cu siguranță că fata lui se va face bine, își descărcă furia și tînguirea dureroasă de părinte care nu mai găsea calea inimii înspre copilul său.

— Dacă nu o vindecă, îl impușc și mă-mpușc ! răcni Iancu, deznădăjduit.

Violența aceasta cu vorbă mare nu găsea preț la coana Mița, care-l privi lung, parcă acum îl vedea prima oară. Sub ochiul ei, bărbatul se zbătea în cuvinte umflate, după cum îi era firea la durere, dar se știa și urmărit, și cîntărit. Și privirea liniștită îl potoli cu încetul, ca o mină. Incepea să simtă Urmatecu că soția lui acum ar mai aștepta ceva de la el. Și o clipă și o mirare îl opriră din zbutium. Se mira că și lui i s-ar putea cere să mîngîie pe alții, cînd, după cite i s-au întîmplat, socotea că numai el are dreptul la mîngîiere. Dar cercetînd în el cu limpezime, se văzu vinovat. Și, apropiindu-se de soție, se așază alături, spunînd :

— Toate ne-au venit deodată, Mițo ! Cum s-a întîmplat ? !

Femeia îi povesti că, într-adevăr, din nebăgare de seamă, Amelica aprinsese podul ; că, la strigătele ei, nimeni n-a îndrăznit să alerge și să-i vină în ajutor, afară de Lefterică. A trecut prin flăcări, a smuls-o pe fată și i-a dat brînci pe scări, să o scape. În cădere, Amelica și-a rupt piciorul din șold. Iar el a rămas să scormonească prin pod. Căuta un lucru pe care îl pusese odată la păstrare și îl botezase, nici el nu știa de ce, „patul lui Napoleon“. Era o jumătate de ou mare de faianță, pe marginea căruia stăteau în echilibru doi îngerași. Îl aruncase domnița Natalia, fiindcă-i fusese trimis o dată, plin cu flori, de un necunoscut, și îl strinsese Urmatecu ; dar Iancu îl aruncase la rîndul său, pentru că i-l ceruse Jurubița, și-l strinsese Lefterică. Ce va fi adaos închipuirea lui acestei jumătăți de ou cu îngerași și ce va fi gîndit el despre împăratul francezilor, nimeni n-a știut niciodată ! Sigur însă era că ținea mult la acest lucru, și de frică să nu-i ia Jurubița urma, îl ascunsese în pod. L-a căutat cu înfrigu-

rare, pînă ce o birnă groasă, cu jeratic pe ea, l-a prăbușit. Cînd s-au suit pompierii și au stins focul, l-au găsit pe Lefterică respirînd încă, dar fără cunoștință. Înainte de apusul soarelui, s-a sfîrșit, și nici n-a mai recunoscut, nici n-a mai vorbit. Dădea numai semne, în neștiința lui, de groaznice dureri. Și coana Mița se ridică. Apucîndu-l iarăși pe Iancu de braț, porni spre ușă, fără să mai spună un cuvînt. Urmatecu nu îndrăzni să se împotrivească. Au trecut un ȝeamlic lung, au urcat în fund citeva trepte și au intrat în odaia lui Lefterică, unde Iancu nu pusese niciodată piciorul. Era o încăpere mică, în care se simțea parcă mîna unei femei. Cîteva scaune șubrede, cu ciucuri de lînă colorată, un scrin cu o mulțime de nimicuri, două oglinzi împodobite cu funde de mătase și un pat de bronz, cu dantele late și scrobite ale cearșafurilor, mobilau încăperea. Pe mescioare, lucruri de care nimeni nu se atîngea : ouă roșii învechite, pahare tăiate din sare, amintiri de la Ocnele de la Slănic și fotografii scoase pe tablă, de prin bilciuri, stăteau ca podoabe. O luminare ardea, iar o perdea albă, ieftină și curată, flutura prin ferestrele deschise.

Urmatecu s-a oprit în prag, lăsînd-o pe coana Mița să ingenuncheze lingă fratele ei, Lefterică, care fusese liniștit toată viața, zăcea acum cu un zîmbet pe față. Gura și ochii nu-i erau bine închiși, iar barba, pîrlită de flăcări, se mistuise, rămînînd numai cît o umbră. Capul se micșorase și semăna cu al unui iepure de casă. Mortul era puțintel, înfășurat în haina lui lungă și neagră, cu mîinile ascunse în mînecele largi, pentru a nu i se vedea arsurile. O neorînduială nouă a întîmplării, făcută din vase uitate, din lingurițe și foarfeci căzute, din sticle destupate ; se vedea dezordinea care schimbă, la moarte și la mutat, lucrurile de la locul lor. Un ciorchine de liliac ascundea o arsură mare la urechea dreaptă, iar o muscă grea revenea cu zbor zgomotos mereu pe fața mortului, pe un același loc al frunții, de unde alerga de-a lungul nasului înspre gură. Urmatecu, privind-o, nu a putut să nu-și treacă puternic palma pe față, scuturîndu-se de gîdilătură. Deși coana Mița deslușea cu simplitate și bunătate cele cîteva lucruri care puteau să i se întîmple în viață și ar fi fost înclinată să dorească în asemenea

împrejurări împăcarea și înțelegerea, moartea fratelui ei o apropia atât de mult de el și de soarta lui de totdeauna, încît, fără să vrea, cu ochii roșii, printre suspine, îi șopti soțului său, cu un glas fără intonație :

— Ții minte, Iancule, cît ți-ai ris de el pe cînd trăia ? ! Săracul !

Urmatecu, fără să spună vreun cuvînt, ieși, căci același lucru îl frămînta și pe el acum. Gîndul său rostit în același timp de Mița, în fața mortului, îl îngrozi. Trecu pînă în curte, unde, în întuneric, începu să respire adînc. Nici nu se împlinise un ceas de cînd se întorsese acasă, și multe lucruri la care nu se gîndise niciodată se năpustiseră asupra lui. Privea în dreapta și în stînga umbrele negre și scunde ale caselor vecinilor săi și dorea să li se fi întîmplat lor tot ce s-a abătut asupra lui. Nu-i ura, că nu-i cunoștea, dar le pizmuia liniștea în care își dormeau noaptea. Simțea că somnul lui n-o să vină în casa asta. De aceea, suind încet treptele de pe scară, și-a chemat soția. I-a dat bani pentru cheltuielile de a doua zi și a rămas tăcut și rușinat.

— Vrei să pleci ! Știu, îi spuse coana Mița, că dumneata tot nu ești bun la nimic ! Du-te, rămîn eu aici !

Și Urmatecu se bucură, de parc-ar fi fost iertat de-un păcat.

De cum a ieșit pe poartă, sufletul i s-a schimbat. Strada încerca să adoarmă. Trecătorii erau rari. Pe la porți stăteau de vorbă femeile, pe scăunele. Din cînd în cînd, se înfoia cîte un vînt iute, care făcea să foșnească plopii. Un miros dulceag de floare era risipit prin noaptea înaltă, în fundul căreia licăreau stelele. Urmatecu mergea încet, simțind tot mai mult cum scapă de povară. Pe el ceea ce vedea îl făcea să uite ușor ceea ce văzuse. Așa fusese toată viața ! Și acum, ajutate de depărtare, gîndurile i se așezau în alt fel. Pentru înmormîntarea lui Lefterică o să dea cît trebuie, ca să-l îngroape frumos. Casa are să o repare, că bani are, ba o s-o mai și mărească, pentru că tot îi mai trebuiau cîteva camere în fund, iar piciorul Amelicăi... Aci, o umbră întunecă bucuria cea nouă. Dar se risipi iute : Mița era liniștită, și doar ea a vorbit cu doctorul, și apoi mai e încă o zi pînă să se știe ! Și o zi multe aduce ! Un singur lucru știa : de acum s-a

isprăvit cu școala fetei. Nu mai vrea să o chinuiască. Și de învățat o să învețe și acasă. Că e aproape fată de măritat. Și liniștea și puterea se reîntorceau cu încetul în el. Pe măsură ce se simțea tot mai îmbărbătat, își încerca glasul cu un fel de mormăit prin întunericul și pustiuul străzilor, ca și cum se pregătea să strige sau să injure. Și, astfel, tot ceea ce cu cîteva clipe mai înainte i se părea greu și de neînvins, acum i se părea deodată firesc și ușor. Simțindu-și siguranța ființei sale, se bucură și, găsindu-se cu totul limpezit, se mîndri de el și de mintea lui „Capul să trăiască !“ rosti, în cele din urmă, cu jumătate de glas. Avea nevoie să se audă, ca pe cineva din afară de el, care să-i spună ultimul cuvînt !

Cînd a bătut la ușa Jurubiței, toată călătoria de la Dunăre și întîmplările ei îi erau departe în minte, de parcă s-ar fi petrecut cu ani în urmă. Proaspătă i se păru că e numai dragostea lor, ce ținea de atîta vreme. A bătut de cîteva ori pînă să-i deschidă femeia. Ea l-a întîmpinat în prag cu un simplu :

— Știam că ai să vii, nene ! sunind ca o resemnare.

Jurubița aflase totul de la servitoarea ei. Tudorică era la serviciu și fusese și la foc.

De la intrare, Urmatecu își luă iubita în brațe, acoperind-o de sărutări. Apoi trecură în iatac. Jurubița nu se culcase. Pe o masă, un pătrat de cărți de joc întinse arăta o pasență întreruptă. Cîteva dulciuri și țigări începute dovedeau că femeia își trecea de urît. Gîndul că pe el îl aștepta îl încîntă. Cuprinzînd-o iarăși, o sărută prelung pe ceafă și în părul moale, cu miros de levănțică. Ea se lăsa în brațe ca întotdeauna. Dar dacă Iancu i-ar fi putut atunci prinde privirea ce fugea peste umărul său și se agăța în odaie de un lucru pe care nu-l vedea, s-ar fi mirat și s-ar fi neliniștit de golul din adîncul ochilor ei negri.

Urmatecu îi făgăduise, în gînd, lui Lefterică o înmormîntare frumoasă, recunoscător poate că a luat asupra lui nenorocirea cea mai mare. A doua zi, după ce s-a incredințat că fata o să scape și nici măcar nu o să rămînă șchioapă, și după ce cu o nouă mulțumire de sine

a văzut că limpezile lui socoteli se adevereau, a pornit să se țină de cuvânt. S-a dichisit, reîntors la el acasă, îndelung, după cum îi era obiceiul. Acum, la lumina dimineții, toate urmele focului îl supărau mai puțin. Pînă și mortul, pe care îl știa în odaia din fund, nu-l mai neli-niștea. Calm, își făcea toate metehnele îmbrăcăturii, strîngînd slugile, trimițînd după coana Mița, pentru că nu-și găsea un nasture, înjurînd în gura mare, încurcînd toată lumea și glumind, ca și cum nu se întîmplase nimic. Aproape de miezul zilei, porni. Pregetînd să umble strigă cea dintîi trăsură ce-i ieși în cale. Birjarul îl întîmpină cu un : „Sărut mîna, coane Iancule !“ la care răspunse : „Bună dimineața, băiete !“ Și mica întîmplare îl mulțumi. Era iarăși una din mîndriile lui, pe care o amintea adeseori, spunînd că-l cunosc toți birjarii, chelnerii și lăutarii din București ! Stătu puțin, uitîndu-se la cai. Îi arătă birjarului că cel din dreapta se cosește, dar îl lăudă de luciul scos din perie la țesălat și de curățenie. Apoi se urcă, întirziînd pe scară și aplecînd trăsura sub greutatea lui. S-a așezat la mijlocul trăsorii, foarte în față pe perină, cu picioarele desfăcute. Pe genunchi își ținea culcat bastonul. Cu el făcea semn, atingînd umărul vizitiului. Privea cu mulțumire, din legănatul mersului, pe trecători, în soarele ce începea să se încălzească. Coti pe străzi, recunoscîndu-și la fiecare pas Bucureștii cu care se reîntîlnea. Largile priveliști ale Dunării, păduricile de sălcii, valurile galbene și pline de spume, apoi neașteptatul negru al nopții de la el de-acasă — cu apă vărsată, cu murdărie, cu mobile aruncate, cu un miros acru de brad stins și cu un mort scoțînd viața cea de toate zilele din obiceiurile ei și trecînd înaintea tuturor prin grijile pe care le cere — îi dădeau impresia unei reîntoarceri dintr-o călătorie îndepărtată, care ținuse foarte mult. Ca orice om legat de orașul său, Urmatecu avea numai cîteva privilegii pe unde își purta viața. Iubea mai ales, pe străzile dosnice, colțurile mai de curînd clădite, așa cum se întîlneau prin Izvor și pe Podul Girlei pînă la Piața Mare. Erau case cu unul sau două caturi, fără curte și cu intrare prin gang. Mai întotdeauna prăvălia de la colț era o băcănie, pentru care lăcomia ochilor lui Urmatecu avea o mîngiere. Ca o amintire din trecut îi venea mirosul de vin

vărsat, amestecat cu săpun și untdelemn. Butoaiile înșirate lingă ușa îl ispiteau și mai arunca din cînd în cînd cîte o privire la ferestre, totdeauna la fel împodobite la toate băcăniile din mahalalele Bucureștilor : cu sticle înșirate ca soldații, învelite în foiță roșie, galbenă și albastră, printre care atîrna un bec de gaz aerian. Casele acestea, cu cîte o tablă de doctor, de avocat sau de dentist la intrarea gangului, erau adeseori locuite de evrei, care, cînd se înstăreau, le clădeau după moda altor orașe, întrebunțînd tot locul și lipsindu-se ușor de curte și bolta de viță. Urmatecu n-ar fi stat pentru nimic pe lume în asemenea case, dar simțul lui practic îl făcea să bănuiască din chiverniseala lor cum, odată cu ele, începea să crească nu numai un alt oraș, dar și o altă viață de țesute afaceri și mari negustorii ! Și lucrul acesta îl atrăgea. El, ca și America, iubeau strada, negustorească mai ales, cu ochiuri și prăvălii de tot felul și cu pietre curate. Drept spațiu mai mare, le erau de ajuns curtea și maidanul, iar ca privilegii, grădinile de la marginea orașului, cu tei și nuci, locuri de chefuri și petreceri, unde o cîmpie ce începea, abia vălurită, strîngea în cute de vilcele cîte un braț de heleșteu, cu nuferi și stuf.

După această lume de dincolo de încăperi, măsurată de o viață întreagă, trăită prin colțurile tîrgului său, veneau, pentru viața trăită în casă, obișnuințele lucrurilor, puține, de care Urmatecu avea nevoie. Ceea ce se găsea pe la el prin sufragerie, de pildă : farfurii de papură, cu pești și vinat, de faianță colorată, spînzurate pe pereți ; sau în salon, vase de flori și etajere de stejar cu fund de porțelan și un foișor de burg german desenat ; sau halbe de plumb cu capace ; sau ceasornice de bronz oprite, purtate de doi cai de marmură ; sau mese turcești de abanos, încrustate cu fildeș — toate erau daruri de la bătrînul baron, sau lucruri strînse tot de la el, să nu se piardă. Nici unul dintre cei care intrau în casa lui Urmatecu nu le vedea, pentru că nimeni nu le prețuia. Viața tuturor și a lui trecea pe lingă ele. Adevăratele lui lucruri — în afară de proprietăți — erau în primul rînd hainele : apoi, banii, mai ales monedele de aur, și cîte un ceasornic sau inel. Iar ca lucruri de fantezie, avea un baston cu mîner de argint cu

monograma lui, un bici de patru cai înaintași și o chitară, la care nu știa să cînte decît un singur acord. Prețuirea citorva obiecte numai, din casa asta plină, lăncu o împărțea cu soția și fiica sa. Și ele țineau mai mult la puținii și borcane cu murături, dîndu-le zilnicele lor îngrijiri, decît la cadre și covoare ! Dar ceea ce îi atrăgea mai mult decît orice era viața vie, mai la îndemîna bucuriilor, decît cea trecută, greu de deslușit. De aceea, la ei, pe lingă casă, își găsiseră un trai bun fel de fel de animale. De la pitpalacii din ciur, atirnați de-a lungul geamlîcului, și de la scații și sticleții din colivii și pînă la rațele leșești și găinile moțate din fundul curții, păsările domneau aci, ca și ciîinii și pisicile. Iar în gîndul ascuns al lui Urmatecu, bucurîndu-se în împrejurarea locului și de o viitoare mărîre a încăperilor, trăia nădejdea îndeplinirii unei vechi dorințe, și anume : clădirea unui grajd pentru încă o pereche de cai, de a cărei lipsă nu se putea mîngîia.

La el în casă cărți nu se vedeau ci numai dosare în birou. Toată lumea știa, și mai ales Amelica și coana Mița, că în ele dorm fel de fel de tertipuri, din care meșteșugul lui lăncu se pricepea să scoată bogății. Acest meșteșug ele nu îl înțelegeau bine, dar aveau simțămîntul că ar fi ceva foarte complicat, plin de taine și puternic. De aceea, dosarele erau privite cu o anumită grijă. Erau strînse frumos și șterse de praf, pentru a le scoate puțin din fața de arhivă și a le păstra ca într-o casă locuită. Amelica mai ales, avîndu-le în seamă cu răposatul Lefterică, învățase să vadă din ele și o față juridică a tuturor celor care veneau pe la ei. Mai toți le erau prieteni, dar și impricinați, și, mai curînd sau mai tîrziu, clienții lui Urmatecu. Chipul omului pe care ea îl cunoștea i se lega în minte de scoarta dosarului, de culoare, de scrisul numelui, de numărul și de foșcala hîrtiei lunguiețe, acoperită cu rînduri de cerneală violetă, vorbind întotdeauna despre pogoane și vecinătăți și sfîrșind cu nedeslușite semnături de grefieri. În maldărele acestea de hîrtii, toată știința lui Urmatecu era deprinderea sa de a urmări, dintr-o veche practică de arhivar, trecut mai tîrziu portărel, procedura în forma executării ei. Cea mai mică neglijență a celeilalte părți era izbînda lui ! Cu agerimea asta îl atrăsese pe bătrînul baron, cu ea îl legase și din ea avea să-și facă norocul ! Și

la fiecare cofitură a vieții, cît de neînsemnată, el gusta binefacerile priceperii sale. Asemenea plăceri nu treceau neștiute prin el ; le simțea că sînt ale lui și că sieși și le datorește. Băgase de seamă, în cele din urmă, că, legîndu-le pe unele de celelalte, viața lui dobîndea un mers molcom, fără primejdii, ca un suîș abia simțit, pe care pasul îi era sigur, tîrînd și pe ai lui după el. Atîta vreme cît Urmatecu ținea în mînă urzeala aceasta ce creștea neîncetat, nu se temea de nimic ! Toate celelalte întîmplări, ca, de pildă, cele din noaptea trecută, cu puțin noroc și cu bani, se puteau drege. Și noroc avusese. Accidentul fetei era ca și trecut. Iar moartea nu intra în socotelile lui !

Acum cotea pe Podul Moșoșoaiei. Se simțea și după logănatul mai lin al trăsुरii, și după mersul cailor, sunînd în alt fel pe strada mai bine pietruită. Ulița era strîmtă și gîtuită, în așa fel încît oamenii se priveau de aproape. Aci Urmatecu începu să fie mai cu băgare de seamă la toți trecătorii. Saluta adînc pe orice cunoștință cu vază, punînd numai cite un deget la marginea pălăriei pentru ceilalți. Trăsura mergea încet. Lucrurile bătătoare la ochi, din ferestrele magazinelor scumpe, nu îi erau departe. Îi plăceau culorile vii. De aceea, de unde vreun magazin cu lucruri alese pentru bărbați îi chema privirea, se uita cu atenție, să nu uite nici obiectul, nici firma. A doua zi o trimitea pe coana Mița, pentru că ea se pricepea și la calitate și știa să se tocmească !

În fața clopotniței de la casele bisericii Crețulescu, unde strada era mai strînsă ca nicăieri și era îngrămădită de prăvălii cu nume străine, opri. Coborî și intră într-o prăvălioară, în fereastra căreia privirea neliniștită sărea, neavînd pe ce să se așeze. Era o îngrămădeală, ca de anticar, de statuete, de tabachere, de pîteni, de cuțite de bronz, de vase de metal, printre care, cîteva coroane de mărgelă umpleau locul. Aceleași obiecte erau zugrăvite și pe tabla firmei, unde numele neguțătorului : Aloïs Schweickert, Bronzuri și Coroane, stătea scris în litere negre.

Urmatecu împinse ușa, dînd drumul la o sonerie care îl vesti. Din fundul încărcatei prăvălii, prelungită cu salonul cel mare al locuinței întunecoase, înșirată de-a lungul

curții interioare a unui fost han, veni patronul. Era un om uscățiv și înalt, cu ochi albaștri, blânzi. Cu un cioc bogat, prins în bărbie, parcă scria din mișcările fălcii, în aer, cuvintele când vorbea. Plete cărunte îi acopereau urechile, rotunzindu-i capul, frumos desenat, purtat mîndru pe un gît subțiat de gulerul scund, în încheietura căruia se infoia o cravată neagră. Meseriaș vienez, Schweickert avea totuși o înfățișare de artist.

— Mă, Lică — îl întâmpină Iancu — astăzi am venit la tine ca la negustor !

O prietenie temeinică îi legase de cîțiva ani. Urmatecu, într-o intimitate în care vienezul puneă tot sufletul, cu o măsură și o tăcută delicatețe ce-i dădeau un aer oarecum de depărtare, îl răsbotezase, prescurtîndu-l pe românește, Lică din Alois. Schweickert fusese în tinerețea lui tipograf. Apoi încercase meșteșugul turnătoriei în bronz. La București îl adusese baronul Barbu, pentru o statuie cumpărată la Viena și hotărită salonului din casele cele mari boierești, statuie sosită cu amîndouă brațele rupte. Baronul, nemîngîiat, a cerut atunci un meșter de la atelierul care o turnase. Și Schweickert a venit și a lipit brațele, că nici urmă nu se mai cunoștea. Și a rămas. Vechiul han de pe Podul Mogoșoaiei fiind tot al baronului, bronzarul căpătă în el o prăvălie cu locuință. Și aducîndu-și și pe cele două surori gemene, Mili și Mali, fete bătrîne, singura lui familie, a pornit negustoria de azi. Vindea de toate, dar mai ales vindea coroane de mărgel. Erau marfa sufletului său, pe care o alegea, o lăuda și o recomanda.

Vienezul acesta de fel era sfios și cu multă măsură. La un pahar de vin bun, însă, cunoștea și clipe de entuziasm. Atunci, fără aroganță, dar stăruitor, trăgîndu-te de nasurii hainelor pentru a-ți opri atenția, voia să dovedească rolul pe care l-a jucat el în viața Bucureștilor. Era marea lui convingere și mulțumire ! Spunea că la venirea sa în țară, cîmîtirea capitalei semăna cu o cîmîtire de sat și că numai el, cu coroanele lui de mărgel, le-a dat o față care să le lege cu chipul mai nou al tirgului.

— Pomi și buruieni, în cîmîtire, aduce cîmpul ! Dar mortul ce aduce cu el ? se întrebă patetic Schweickert, în cele mai înalte clipe ale sale, în care buna dispoziție,

patima negustoriei și un simțămînt burghez al morții se uneau pentru a-i da cuvinte sincere.

Și tot el răspundea, făcînd o întreagă teorie a lucrului industrializat, care îl amintește pe om, munca lui, mîna lui, rîvna și gîndul lui. Și acest lucru, așezat de bronzarul de odinioară, într-o largă pornire, pe hotarul dintre două lumi, nu putea fi decît coroanele lui de mărgel.

— Da, mă Lică, am venit la negustor, și încă la al de coroane ! repetă Urmatecu, luînd loc tîhnit, ca pentru o vizită.

— Da' cine a murit, Iancu ? întrebă vienezul, căruia îi era greu să facă deosebirea între forme și nu simțea vocalul.

— Lefterică, mă săracu ! Și încă pîrlit !

— *Jesus, Maria und Joseph !* se grăbi mirat Schweickert închinîndu-se. *Mili und Mali !* strigă el apoi, înspre camera de locuit.

Cele două surori gemene apărură în pragul plin de umbră al salonului, unde, sub tristețea unor îmbrăcămîți cenușii ce niciodată nu se ridicau, mobilele stăteau să aștepte musafirii în jurul cafelei cu lapte. Mili și Mali trecuseră de cincizeci de ani. Spre deosebire de fratele lor, erau mărunte și agitate, trăind cu nesfîrșite serii de gesturi frînte, care dovedeau în același timp vrednicia, o copilărie întîrziată și candoare. Amîndouă aveau aproape aceeași înfățișare, care la prima vedere, atunci cînd nu se mișcau și nu vorbeau, putea înșela prin liniștea ei. Pieptănături cu colți, sub bonețele de dantele, volănașe multe pe rochii largi și negre și o risipă de podoabe de jeuri tot negre (lanțuri, brățări și cercei) le dădeau o eleganță romantică, încărcată, plină de linii rotunde și mici ca și ele. Știrea morții lui Lefterică le-arsîrnit de îndată. Cele două familii erau împrietenite. Mili și Mali, fete bătrîne, cu naivitatea și bunătatea lor, se dăruiseră tot atît de sincer și coanei Mița, în grijile ei de gospodărie temeinică, cît și Jurubeiței, a cărei veselie o împărțeau. Acum, la vestea cea nouă, plină de un lucru neașteptat, ce le scutura monotonia vieții, se agitău prin prăvălie, negăsindu-și locul. Își frecau mîinile, își așezau nervos podoabele lor, ce se ciocneau în mișcări, luau lucruri de pe rafturi, le puneau la loc și întrebau. Curiozitatea femeii, lacomă de amănunt

le făcea să se năpustească asupra lui Urmatecu, în româneasca lor strică, cerînd fel de fel de lămuriri. Urmatecu le da, cu o ascunsă mulțumire de zarva pe care a adus-o. O simțea prielnică pentru ceea ce avea de gînd. În această frămîntare a Schweickertilor, gestul său avea să cadă în plin. Neamțul nu va uita niciodată că înspre el s-a îndreptat într-o clipă mare, iar ele vor povesti, cu siguranță, coanei Mița despre delicatetea soțului său. Și cînd clipa i s-a părut coaptă, Iancu zise :

— Ei, și-acum, Lică, adu o coroană de mărgele pentru biata nagodă ! Merită, săracu ! Dau cît o fi !

În severitatea leală a figurii sale în fața morții, Schweickert se luminează cu un zîmbet. Era una din cele mai frumoase biruințe. Vede, după visul lui negustoresc legat de mari sincerități, cum coboară din lumea boierilor deprinderea cea bună și se întinde în lumea cît mai largă a micii burghezii românești, pe care din recunoștință o iubea, după cum îl iubea și pe Urmatecu, cu toate păcatele lui. De cînd îl cunoscuse și se împrietenise cu el, vienezul, dintr-un simț de devotament înăscut și dintr-o cinstită dorință de a face binele după mintea lui, se hotărîse în taină să-și ajute și să-și șlefuiască prietenul. La Iancu el iubea în primul rînd inteligența și voința, puterea lui stăruitoare de a voi să ajungă într-o altă lume. Îl vedea însă de multe ori stîngaci în căile pe care le apucă, după cum și pentru bucurii îl simțea cu zări închise. De aceea, pe nesimțite, el stăruia să-l atragă în făgașul gusturilor și credințelor sale. Coroana de azi, Schweickert și-o lămură și ca pe o înobilare a lui Urmatecu în adîncul unei dureri, și ca pe un sfat care cu încetul a ajuns să se schimbe în faptă.

Liniștit și sigur pe mișcări, negustorul aduse în fața prietenului o coroană nouă și mare, sunînd sec din florile ei de sticlă. Erau pansele, imitate în liniile și culoarea lor violet-închis, pe care vînzătorul o tălmăci ca pe una din cele mai alese culori ale tristeții. În mijlocul florilor, o sticlă bombată, ca o lupă, aștepta viitoarea fotografie a mortului. Schweickert privi obiectul îndelung, cu duioșie, apoi îl oferă cu un gest scurt, dar hotărît, lui Iancu. Acesta dădu cîteva bobîrnace, de încercare, florilor de mărgele și mormăi tărăgănat :

— Spune tu, mă Lică, dacă nu știu eu să fac lucrurile boierește !

Schweickert zîmbi mulțumit. Iar Mali și Mili se bucurară și-l laudară.

Din dealul Filaretului, inserările de primăvară tîrzie începuseră să aibă încremenelile de margini de lac ale frumoaselor nopți bucureștene. Asfințiturile fără o adiere, frunzele nemișcate, liniile netede ale caselor, care, cu încetul, trec de la tighelul de foc la contururile tari de cărbune ; turtirea de cîmpie în revărsare și în liniște, ce străbate Bucureștii vara, înainte ca nopțile limpezi să aducă înălțimea — toate se resimțeau la cimitir. Însmormintarea lui Lefterică întîrziase din cauza drumului lung, și acum, pe inserate, după ce sfîrșise ceremonia, jalnicii se căutau, rătăcind printre morminte. Iancu Urmatecu, în poarta cimitirului, fuma și aștepta, rezemat în baston. Pornise de-acasă pe jos, după dîric. După o bucată de drum, se urcase în trăsura, iar cînd au fost să ajungă, din nou a trecut în rîndul întii, printre frați și cumnați. La prohod nu luase parte, rămînînd să discute, ca să-i treacă de urît, cu intendentul cimitirului cît produce o grădină de zarzavat pe care acesta o avea prin împrejurimi. Măsurase apoi îngerii de ghiops de la intrare ; numărase cîte bolti are zidul cel mare și făcuse cîteva pași pe șoseaua Giurgiului, dar nu putu să meargă prea departe din cauza prafului. Niciodată nu i se păruse o însmormintare atît de lungă. Ar fi plecat bucuros, dar se temea de coana Mița, de Amelica și de ce au să descoase mai pe urmă muierile. Și-apoi, nu voia să strice impresia pe care o făcuse coroana de la el. Nimeni nu se aștepta, nici coana Mița, ca bietul Lefterică să aibă parte de așa lucru boieresc la mormînt !

— O fi nenea cum o fi — spusese chiar Lina, cumnată-sa (botezată Mau de Iancu, pentru că era mofturoasă și se scîlfoșea ca pisicile) — dar vezi, are suflet !

Urmatecu auzise și se bucurase, mai ales pentru că el și cu Mau nu se prea făceau haz.

Acum, însă, seara i se așeza în jur, seară de vară, și îl seca la inimă. În sufletul său liniștit de toate treburile izbutite, chiar moartea, care mai ținea în rosturile ei pămîntești, trecuse. Se simțea bine ! Și în curățenia de sticlă a amurgului, un neastîmpăr și o poftă de goană și

de dezmăţ îl cuprinse. Simţea că trebuie să scape, să dea drumul la ceva din el, să alerge şi să se obosească ! Era ca un must şi un furnicar de viaţă, ce-i umpleau obrajii şi degetele şi îi întindeau şi îi netezeau pielea. Acelaşi gust de prăpăd, care-l ajungea primăvara şi pe care-l potolea cu un chef, îi tremura în încheieturi.

Un brec mare, cu cai bine îngrijii, aştepta, tras la poarta cimitirului. Era brecul cu care Friţ, caretaşul, cu slujbă la palatul lui Vodă, prieten bun cu Schweickert şi cu ei toţi, adusese lumea lor la înmormintarea lui Lefterică.

Friţ şi Lică erau „nemţii ăştia cumsecade“, după cum le spunea Urmatecu, şi de care se lega tot mai mult, fie la petreceri, fie în orice alte împrejurări. Friţ era berlinez. Venise pe jos, adică într-o trăsurică uşoară şi înaltă, plină cu modele de cupèle, de trăsuri, de sănii, de hamuri şi de şei, tocmai din fundul Germaniei, la începutul domniei lui Carol I. Şi în puţini ani ajunsese să umple străzile, la Bucureşti, cu trăsurile lui de tot felul, pe capra cărora vizitiii şi feciorii purtau livrelele boiereşti. Conu Ştefan, cu patima lui pentru cai mai ales, era bun prieten cu Friţ. Acesta îi născocea trăsuri pentru fel de fel de toane şi împrejurări : pentru vinătoare, cu un scaun pe patru roţi, ce se învîrtea în toate părţile ; pentru drum lung pe moşie, cu o căsuţă bine închisă împotriva prafului şi legănată pe arcuri moi, şi o aşă-numită „urlătoare“ — botezată de conu Ştefan — brişcă joasă, tăcută, uşoară, de înhamat cu un singur minz şi cu două locuri : unul pentru boierul care mîna şi altul pentru ȋiganul care cînta... bună la lumină de lună şi la iubit ! Friţ înţelegea trăsările boierului şi pe ale muşterilor săi şi le servea, priceput. Scund, bine legat, cu un ciuf de păr cărunt pe frunte şi colţete zbîrlite pe obrajii rotunzi şi stacojii, sărea uşor pe roţi şi pe capră, cu toată burta ce-i pornea de sub ȋît. Era bun la chef, ştiînd să cînte frumos şi să bea bine. Şi brecul lui Friţ sta acum la poartă, parcă pentru pofta lui Urmatecu !

Cea dintîi care a ieşit din cimitir a fost Jurubiţa. Rochia neagră îi prindea şi mai bine formele, iar braţele, sub văluri, îi erau şi mai albe. Un parfum greu, obosit de căldură, îi plutea în jur. Cînd l-a văzut pe Iancu, parcă

s-a ferit şi şi-a împletit pasul. Urmatecu n-a pierdut-o însă din ochi. Va să zică, nu se înşela : Jurubiţa avea ceva, îl ocolea ! O mai prinsese încă de două ori : o dată, cu o privire piezişă, măsluită în clipit de pleoape ; iar a doua oară, cu cîteva vorbe, pe care abia i le-a înţeles, pentru că şi le omorise pe buze. Dar erau numai lucruri pe care greu le prindea. Omul a şi crezut că-şi face doar păreri, căci de îndată ce se apropia de ea şi stăruia în vorbă sau mîngiere, totul se topea. De aceea, acum, ca să o încerce în nedumerirea ei, îi trecu iute braţul pe după mijloc, cum nu se aştepta. Jurubiţa închise ochii şi i se lipi de piept, ca şi cum s-ar fi dat. El simţea fierbinţeala trupului moale şi jilav sub stofele subţiri şi îmbalsămate. Şi gustul de iureş al lui Urmatecu crescuse. De aceea, făcîndu-i vînt puternic, o urcă aproape pe sus în brec, rostind c-un glas sănătos şi rotund :

— Aruncă-te !

Curajul i se limpezise şi îşi hrănea singur pofta de ce o să se întîmple. Rînd pe rînd au venit Tudorică, Paula Zehi, Schweickert cu Mili şi Mali, Friţ caretaşul, Ivanciu şi boier Lefter. Pe toţi, Urmatecu i-a urcat poruncitor, cu acel nerăbdător „aruncă-te !“ El însuşi sta pe capră, cu mîna pe hăţuri. Iar cînd au apărut coana Miţa, cu cumnatul ei Jean, cu Mau şi coana Tinca, mama mortului, Iancu a mai strigat vesel :

— Noi o luăm înainte ! a dat bici cailor şi a pornit, ca nimeni să nu-l ajungă.

Fugea, pentru că îi era oarecum ruşine de nevastă-sa, îi era silă de gura lui Mau şi-l plictisea dojana tontului de cumnatu-său. Strînsese ce putuse şi pornise în seara asta de primăvară să-şi dea drumul inimii.

Brecul alerga prin praful moale şi gropile de la Filaret. Au trecut în zbor pe lingă Cuţitul de Argint ; au lăsat gara la stînga, unde se aprindeau triste lămpile de la intrare, au coborît în goană, şi cu o smucitură a lui Iancu, de care caii îşi aruncau capetele unii pe coamele celorlalţi şi îşi stricau gura de zăbale proptindu-se în picioarele din faţă, ca de o prăpastie, au oprit la „Suzana“.

Sub o tufă mare de liliac, pe deasupra căreia începuseră să sară stelele din înfiorarea plopilor, s-a întins masa, tăcută, cu o tristă cuviinţă, aşa cum se cade unui praznic

de înmormintare. Cu toți s-au spălat pe miini, ca după mort; apoi, cele dintii pahare le-au vărsat pe pământul uscat, pentru cei răposați. Între Jurubița, fără chef, și Paula, dispoziția lui Urmatecu crescuse iute. Repetind pe multe glasuri, mai ales lui Schweickert: „Vezi, mă, ce e emul!“, de la un pahar la altul, vocea i se schimba, privirea i se aprindea. Iar domnișoara Zehi îl admira. Cele câteva lacrimi ale prieteniei, vărsate pentru Lefterică, se duseseră cu totul, o dată cu imaginea lui, care semăna, față de ceea ce vedea și o atrăgea la Iancu, cu un chip din apă lingă o săpătură în lemn. Nu-l mai întâlnise pe Iancu din seara jocului de loton. Dar nu-l uitase. Dimpotrivă! Se mira chiar cum amintirea lui stăruie și o chinuiește. Firea ei, feciorelnică, romantică și întirziată, cuprinsă de această patimă, izbutise să-i dea un fel de aiurare a simțurilor. Ele îl reaminteau și-l chemau. Zgrunțurosul zidurilor de la școală, gros văruite; lemnul pălimarelor cu așchii și noduri; bolovanii din curte, unde piciorul se frământă și se chinuie — toate aceste dureri, îndurate cu greu de trupul slab al fetei, îi reaminteau de Iancu, și mai mult de gândul de bărbat și de putere pe care ea îl lega de el! Până la marginea suferințelor trupești ale domnișoarei Zehi, ajungea o amintire cu care purta și se încheaga acolo, din întreaga ei ființă, o icoană aproape eroică a lui Urmatecu, de care Paulina nu se putea dezlipi. Ochii ei mici și oblici, spunând bunătate și o nesfârșită naivitate, îi priveau cum se înfierbîntă neînfricoșat. Căci o anumită umbră de nelegiuire, de care ea se temea, plutea pentru Paulina peste ospățul acesta, ce uita, prin frînturi de cîntece începute ici-colo, de mortul abia închis în groapa lui. Din cînd în cînd, Iancu își ciocnea paharul cu al ei, șoptindu-i:

— Nu-i mai bine așa, domnișoară? Ba-i mai bine! Ei, atunce, hai noroc!

Apoi, ca și cum ar fi vrut să o îmbărbăteze, o apuca de mîna uitată pe masă, o stringea tare și rămînea așa cîțva timp.

Paulina se simțea pentru prima dată, cu groază, străbătută de o nespūsă fericire! Lumina, ce se așază pe frun-

tea oricărei femei în asemenea clipe, lăsa acum o palidă răsfrîngere pînă și pe urîtenia ei. Urmatecu simțea înspre ea ca un drum deschis, pe care oricînd putea să apuce. În schimb, spre Jurubița trăgea numai din cînd în cînd cu coada ochiului. Femeia voia hotărît să nu vadă ceea ce se petrece lingă ea. Găsea lucruri multe de spus soțului ei, Tudorică, adîncit în farfurie. Iancu însă n-o lăsa să-i scape ușor. Cînd i se părea că Jurubița, izbutește într-adevăr să-l uite și să nu-l vadă, lega vorba cu Paulina. Apoi punea cîte o întrebare pe care o îndrepta tot înspre ea, sau o apuca de braț. Jurubița tresărea și se dezlipa de degetele lui, privindu-l țintă, îndelung, tăcînd. Iar după ce jocul acesta a ținut mai multă vreme, femeia și-a tras puțin și scaunul de lingă el, lăsîndu-se obosită pe umărul soțului ei.

— Mă rog, mă rog!... mormăi Urmatecu, aplecîndu-se ca numai ea să-l audă.

La masă, fiecare își vedea de rostul său. Mîncînd, Mali și Mili mărunțeau pe limba lor întîmplările zilei. Friț încerca un cîntec cu Lică Schweickert. Tudorică picotea, sătul, fără să înțeleagă stăruințele nevastei sale, iar Ivan-ciu, tăcut, îmbuca. Boier Lefter își dezlipi într-un tîrziu buzele. După ce își jelise nepotul și finul și își băuse amarul, spuse ca pentru el, cu o privire sticloasă și tulbure:

— Omul e ca oul! Cade jos și se sparge! Asta e!

Puțină oboseală și o anumită stingăcie la petrecere se lăsau pe cei de la masă. Unii nu voiau, alții nu îndrăzneau să înceapă. Și cîntecelor lui Friț le era parcă teamă să urce. Chiar Urmatecu se simți furat de gânduri. Dar deodată, nelămurit, urzeala de vorbe și de gesturi dintre cele două femei îi stirni. Și dînd cu pumnul tare în masă, de sărîră farfuriile și se vărsară paharele, strigă:

— Drepti! Nu dormiți!

Toți au tresărit. După o clipă de încremenire, risetele și-au dat drumul. Un țambal, care abia aștepta, le-a răs-puns în surdina, cu un iz de cîntec vechi, dintr-un tufiș apropiat. Luna grea și plină urca încet pe după case, albind frunzele și potecile grădinii.

— Să vie vin și lăutari! porunci Iancu înviorat.

Glasul lui Frit, prinse putere. Simțind că de acolo o să înceapă, lăutarii s-au strâns în jurul lui, ascultînd un vechi cîntec de pădure și dragoste germană, după care alergau să-i lege isonul, după ureche.

— Bravo, neamțule! strigă Urmatecu, bucuros că s-a spart gheața. Vino-ncoace, să te pup!

Și cu paharele pline, și cu degetele ude de vinul rece, cei doi oameni s-au îmbrățișat îndelung la acest început de chef adevărat.

VIII

Întotdeauna cafeaua se servea în casa domniței Natalia în salonaș. De acolo, prin toate ușile deschise, se putea vedea întregul cuprins al locuinței fără etaj, întinsă de-a lungul unei grădini. Ceea ce din prima clipă te mira în casa asta încărcată era impresia că toată lumea nu calcă, ci plutește. Lipsa de orice fel de zgomot, datorită covoarelor groase și moi întinse pretutindeni, căpușea casa cu o liniște în care vocile se auzeau limpezi, desprinse parcă de trup, dacă închideai ochii, și tot atât de lămurit se auzeau ciripitul și întrebările feluritelor păsări din colivii.

Salonașul era închis în draperii grele de catifea. Fotoliile, cu picioarele aurite și întortocheate, legîndu-se în liniile lor de cadrele ovale ale portretelor, multe, aveau fiecare sub ele o blană. Etajere de lemn și de bronz, șubrede și înalte, abia ținîndu-se drepte sub povara nimicurilor de tot felul, daruri și amintiri, încureau colțurile. Singur un pian mare și veșnic deschis, încărcat de note, limpezia un loc, lângă perete. Alături, o sofa, cu multe perine de mătase, se vedea a fi locul ales pentru citit, căci avea pe o măsuță o lampă înaltă cu glob mat, care dădea seara o lumină rotundă și lăptoasă. Toamna, cînd ușile erau deschise la intrare, virtuțile aduceau pînă în pragul salonașului frunzele uscate, iar vara, de pe sofa, se vedeau trandafirii galbeni de lîngă ușă.

Fusese o masă de regăsire. Convorbirile țesute din constatări și amintiri, așa cum se întîmplă după lipsa îndelungată a unei ființe, ce vine dintr-un loc de care tu însuți ești legat, trecuseră încet cu oaspeții, fără a se întrerupe, din sufragerie în salonaș. Aci totul continua: și vorba, și serviciul amănunțit al ceștilor, dulciurilor și țigărilor, făcut de mai multe slugi decît ar fi trebuit. Ca și risipa lucrurilor, belșugul de servitori arăta că domnița își avea o viață foarte complicată, cu fel de fel de slujbe mărunte și metode în desăvîrșirea lor, născocite mai mult să-și omoare ceasurile de plictiseală decît să-i folosească.

Baronul Barbu se ghemui, cu Fantoche în brațe, într-un jîlt. Domnița se întinse pe sofa, privindu-se îndelung într-o oglindă rotundă cu minier de argint, care o văzuse aproape îmbătrînind, iar Bubi, rămas în picioare, îmbrățișă totul dintr-o privire în care se regăsea. Au fost clipe de tăcere. Un vînt de vară foșnea din cînd în cînd prin curte.

— Ei, și acum — spuse fiului său bătrînul baron, jucîndu-se mai departe cu Fantoche și avînd și cîndoare și tristețe în glas — după ce ne-ai povestit cîte toate de la Viena, pirăște-mă lui Natalie, c-abia aștepți!

Domnița, mirată, lăsă oglinda, privindu-l pe tînăr întrebător.

— Ce? V-ați certat? Așa curînd? O femeie, Bubi?

— Ba o idee, doamnă! răspunse bătrînul pentru cel întrebător, neridicînd ochii din pămînt.

— Papa exagerează, Taniți! (Era o poreclă, făcută dintr-o schimonoseală de nume încă din copilărie, cînd Bubi a vrut să-i spună domniței: tanti Natalie.) Nu e vorba de o idee, ci poate de un... sfat!

— La bătrînețele mele — mormăi conu Barbu, hotărît să întrerupă — bine am ajuns!

Domnița își dădu seama că e ceva serios după taina păstrată de cei doi bărbați în tot timpul mesei și după încludarea glasului dintr-o parte și liniștea și siguranța din cealaltă.

— Află, Natalie, că nu sînt numai nepriceput și be-cisnic, dar sînt și neomenos și hapsîn! adăugă bătrînul

baron, mai mult cu nerăbdare copilăroasă decît cu su-
părare.

— Dar nici nu ştiu despre ce e vorba, Barbule!
spuse femeia. Care din voi vrea să vorbească, în sfîrşit?

— El, mă rog, el! Eu iar ascult! Şi conu Barbu
se clătină, ghemuindu-se şi făcîndu-şi loc în fotoliu.

Bubi zîmbi.

— E vorba de gospodăria noastră, Taniţi, adică a lui
papa. Avere tot mai e, şi încă destulă, şi cred că —
nu vreau să spun mai bine chibzuită, dar altfel orin-
duită — ar putea să aducă mult mai mult decît aduce.
Asta e tot!

— Cunoşti tu toată averea? întrebă domniţa.

— Da!

— Şi de cînd?

— De cînd m-am întors.

— A! Şi cine ţi-a vorbit despre ea?

— Moş Dorodan!

— Asta acum o aud! sări în sus conu Barbu, dîndu-i
drumul lui Fantoche să se plimbe prin casă. Cum de-a
îndrăznit?

— Îndrăznit?! răspunse Bubi, căruia i se răci glasul
de o umbră de minie. Da' eu nu sînt fiul dumitale, şi
el nu e în serviciu la noi? Îl ştiu de cînd m-am pomenit!
După atîta lipsă în străinătate, ce rău am făcut că am
vrut să aflu şi că el mi-a arătat ce avere are tata?!

Domniţa, simţind ce are să vie, voi singură să des-
chidă vorba, ştiind că în acest fel lucrurile se vor înăspri
mai puţin.

— Da' la Giurgiu, Bubi, cînd ai sosit, cine te-a pri-
mit? Nu ţi-a ieşit înainte Urmatecu? spuse ea privind
înspre bătrînul baron.

Acesta o aprobă cu un semn afirmativ, îi întoarse
întrebarea din ochi şi aşteptă. Tînărul n-a răspuns în
nici un fel, şi vorba dintre ei căzu. Bănuiala domniţei
se întemeia: Bubi ocolea să vorbească de Iancu. Domniţa
Natalia se miră, şi lucrul i se păru nedesluşit. Îi ştiuse
pe vremuri prieteni, acum cîtiva ani, cînd Bubi fusese
ultima oară prin ţară. Pe Iancu îl cunoştea îndemînat şi
în a citi în oameni şi în a-şi cîrmui interesele. Era apoi
prea puţină vreme, gîndi ea, de cînd se întorsese băiatul,

pentru a se fi întîmplat ceva, pe care să nu-l fi aflat.
Dirzenia aceasta tăcută, fără nici o explicaţie la Bubi,
o plictisea, căci ei Iancu Urmatecu îi era drag. De cînd
luase treburile bătrînului baron în mină, şi ea era liniş-
tită. Veniturile pe care i le făgăduise prietenul său îi
veneau regulat, ba, ceva mai mult, toate poftele i se
înţelegeau şi se îndeplineau mai uşor şi de Barbu. Avea
acest Iancu un fel al lui de a fi şi de a pricepe din
cuvinte abia rostite doruri de femeie străină de lumea
lui, avea darul să prindă subţirimea unei clipe şi unei
toane, ceea ce pe domniţa o uimea şi o încînta! Apoi
îi plăcea şi felul său de a fi, şi dragostea lui pentru
Amelia, pe care o dorea, cu naivitate şi străşnicie, o
cucoană. Toate aceste rosturi acum era pe cale să le
strice Bubi, încordat, aşa cum îl vedea domniţa. O miră,
fireşte, şi ideea şi faptul cu totul neaşteptat de a-l în-
treba pe Dorodan despre avere, cînd Iancu Urmatecu îi
ieşise înainte. Bubi nu ştia că bietul bătrîn nu mai însem-
nează nimic şi că primeşte numai o pensie, fără a i se
mai cere vreun serviciu în schimb?! Oricare ar fi fost
pricina, domniţa simţea cu intuiţia subţire a femeilor că
de aci se va porni o neînţelegere mai mare decît sîcîiala
de acum care îl necăjea pe bătrînul baron, greşit, de nu
putea măsura destul de bine întîmplarea. Ce avea de
gînd să spună Bubi, domniţa nu aflase încă, însă orice
ar fi fost, adus cu el de aiurea sau strîns în fundul
sufletului, avea o introducere cu întîmplări nouă de acum
şi de aci, şi ei în faţa acestor lucruri se găseau. Şi dom-
niţa iarăşi nu se înşela!

Se petrecuse într-adevăr un fapt pe care nu-l aflase
încă nimeni. A doua zi după sosirea lui, Bubi pornise
între-o dimineaţă caldută de vară să-şi strîngă Bucureştii,
în jur, de care i se făcuse dor. De la ei de acasă, din
capătul de lingă apă al Podului Mogoşoaiei, coti pe
malurile Dîmboviţei, unde căruţele, venite de cu noaptea
în oraş, poposiseră. Un fel de tîrg se înşirase în stradă
printre paie risipite, aducînd un miros de sat, în care
coşuri cu ouă uşoare şi limpezi, doniţi cu bradul din care
erau făcute încă ud şi verde, scoarţe cu ţesătură aspră
şi bătătoare la ochi se întindeau printre paşii călătoru-

lui, ca o piață ce nu încăpea în Piața Mare, înspre care Bubi se îndrepta acum. Pe dreapta și pe stînga erau numai mărfuri; din ele se umpleau cu vîrf coșurile oltenilor, ce porneau apoi pe străzi, cu gură mare, plescăind de pietre tălpile goale. Erau acolo de toate: maldăre de dovlecei cu floarea galbenă, fragedă și neruptă; morcovi lemnoși și cărămizii; cartofi cu miros de pămînt; verze înfoiate, tighelite, pe frunze, cu picături de rouă; cireșe sticloase; crapi cu burțile pline de icre, cu aramă pe solz și cercuri roșii împrejurul ochilor rotunzi; lîni pămîntii, cu o mireasmă de iaz; plevușcă bună de ciorbă; bibani de saramură și coșuri multe cu plăși pe ele, sub care țopăiau și cotcodăceau găinile, în mirosul lor înecăcios de pene și praf.

Bubi călca rar prin revărsarea asta de roade, care, deși înșirată pe pietre de oraș și păzită de vardiști, arăta deodată plinul pămîntului, așa cum la Viena de curînd părăsită și aiurea nu se mai putea vedea. Acolo, toată frumusețea asta, gîndea Bubi, se pierde și se ascunde undeva. Spiritul său aprins și iute, îmbătat de strada revărsată, de vară și de un clocot tulbure, ce credea că-și găsisese drum pe cîteva poteci uscate de idei și dogme învățate de la alții — colegi străini, cu frămîntate întîlniri prin colțuri de cafenea și mici restaurante în cartierele populare ale Vienei — acum abia căpăta puteri și legături nouă.

Cu Bubi se întîmpla cu totul în alt fel decît obișnuit cu cei care se întorc în țară. Locurile regăsite i se păreau mai frumoase decît le lăsase! De aceea și inima negustorească a Bucureștilor, pe unde drumul îl purta acum, tăind înspre Sfîntul Gheorghe, nu l-a bucurat mai puțin. Ochiurile de prăvălii, mici și întunecoase, cu un bec de gaz aerian arzînd și ziua în fundul lor, cu galantarele îngrămădite fără gust, îl făceau să zîmbească, pe lîngă amintirile Vienei, dar îi plăceau. Umblind și regăsind, vedea ca un cuprins pustiu în fața lui și presimțea o muncă mare ce îl așteaptă, de care ar fi vrut să se apuce numaidecît. Îl neliniștea mintea și îl zorea. În el se împleteau visurile aduse cu locurile astea fără strălucire, dar puternice. Se uita cu drag la oamenii care mișunau pe ulițele înguste, cu fețele deschise, gata ori-

cînd să stea de vorbă și să piardă vremea. Pe cei mai mulți dintre ei îi vedea liniștiți, în începutul acesta de zi luminoasă și îmbelșugată de vară, în care se trăia cu puțin. Totuși, Bubi ar fi vrut să se jertfească pentru ei! Simțea nevoia aceasta. Undeva — nu putea să-și lămurească bine unde — în viața lor îi bănuia nefericiți. Și într-acolo ar fi vrut să alerge, să dea ajutor! Nepot al lui Dumitrache Barbu, boier înaintat la vremea lui, cu idei generoase, Bubi trecuse și prin prietenii purtate în atelierele de pictură sau sălile de muzică de un tineret ce lega de multe ori, după obiceiurile vremii, idealul de artă cu un ideal umanitar. Fără să fi trăit astfel nici-odată, Bubi de multe ori se surprindea dorînd o viață de lipsă și de mizerie, ceea ce nu era decît tot o fantezie de boiernaș răsfățat. Se și vedea în închipuirile decăderilor sale, îngrămădit cu tovarăși obosiți în cîte o încăpere rece, seara, aducînd fiecare cîte ceva și discutînd apoi pînă tîrziu noaptea planuri și numai planuri de viitor. I se părea că numai de acolo poate ieși un lucru într-adevăr mare. Și gîndul fericirii pe care o întrezărea și o purta cu el năzuia să îl înfăptuiască acum. Avea și pe cei asupra cărora să le încerce!

În drumul său, Calea Moșilor se strîmta și se întortochea. După un luminis, la întretăierea cu bulevardul, strada se limpezea, din lipsa prăvăliilor. Începeau curțile, care, fără să fie boierești, erau tihnite și încăpătoare, cu aceleași case ca și ale lui Urmatecu: ridicate de la pămînt, cu intrare de piatră și fiare pîntecite la ferestrele subsolului. La București, cînd a crescut o anumită lume ce deodată s-a înstărit, casele ei s-au risipit de-a lungul orașului, de la Moși la Cotroceni, și de la Radu-Vodă la Șosea. Erau mai puțin încăpătoare decît ale boierilor, iar noutatea lor se cunoștea și după grădini. Pomii erau puiendri, și nu aveau încă nici tei, nici plopi bătrîni, legănați în toate anotimpurile pe la porți de aproape o sută de ani. În afară de curți, străzile se întindeau și se împlineau din casele mai modeste, cu curți lungi, cu doi ochi în drum (ferestrele scunde de dădeai iarna cu mina în mormanele de zăpadă), învelite cu tablă, lucind ca zăvoaiele sub clar de lună, iar toamna, cînd se scutu-

rau pomii, acoperindu-se cu maldăre de aramă. Alături rate unele de celelalte, casele și curțile întindeau orașul.

În calea lui Bubi, biserica Olari răsări deodată. Bine așezată pe răspîntie, cu loc mult în jur pentru ocolirea din Vinerea mare, închidea în soare tare de vară întunericiile sale. Din ușă, mulțimea luminărilor aprinse părea mai mult belșug decît semn de credință în apele icoanelor de aur. Bubi intră și rămase smerit în prag. În nici un fel îndepărtarea și învățătura cea nouă nu i-au putut strica sufletul. Acum, mulțimea pentru întoarcere icoanei sale, pe care o vedea departe lingă altar, rumenită de lumină.

Cu ce judecată sigură sau cu ce presimțămînt va fi socotit Jurubița întîlnirea ei atît de grabnică, de aci, cu Bubi, ar fi greu de spus! Era, fără îndoială, o pîndă, a cărei hotărîre femeia o luase nelămurit, minată de atîtea lucruri ce trecuseră prin viața și sufletul ei în ultimul timp. Ea era singura ființă din biserică, ștearsă de umbre într-un colț, unde aștepta în strană. Bubi, cînd a zărit-o, a simțit cum tot ce purta revărsat în el se strînge deodată ca o piatră din întreaga sa ființă. Timplele au început să-i bată. Plutirea gîndului s-a spulberat, lăsînd în locul ei o mare emoție. Privind nesigur în colțul de întuneric care acum îl atrăgea, dădu din cap. Femeia a voit să înțeleagă că o cheamă. Și trecînd cu pași mici și săltați pe lingă el, a ieșit din biserică, așteptînd și clipind mărunt de puterea soarelui.

Jurubița își îngrijise pentru această întîlnire toate farmecele, după o modă atrăgătoare. De la pălăria din vâlurile căreia o păsărică verde parcă sta să-și ia zborul, pînă la volanul lung, bătînd pămîntul, nelăsînd decît din cînd în cînd să iasă de sub el botul ascuțit al gheții mici, care necăjea piciorul și necăjea și privirea atunci cînd la pași mai mari femeia își descoperea glezna, totul era ticluit să atragă, să ispitească și să stîrnească îndrănelile. Toate liniile ei erau pline și rotunde: bucla de pe frunte și de pe lingă urechile descoperite; umerii abia ascunși sub o dantelă; sinii chinuiți în strînsori; șoldurile plesnind sub un corsaj ascuțit care le tăia, lăsîndu-le să joace libere și ghicite sub largile falduri. O umbreluță, cînd strînsă, cînd deschisă, plină și ea de ape

și vâluri, arunca pe fața și ființa femeii umbre și culori ce mișcau și înviau neîncetat toate liniile.

Cînd i-a spus „bună dimineată“, Bubi a simțit o strîngere puternică de mină mică, voind parcă să vorbească. Apoi au plecat, unul lingă celalt, cu pasul și cuvîntul rar, căutînd o potriveală de început în ființele lor, oa și cum drumurile nu ar fi trebuit să li se întîlnească niciodată. El ținea pălăria într-o mină, pe care o legăna, ajutînd-o cu cealaltă pe femeie să sară sau să urce. La început o apucă de cot, apoi de subsuoară, unde degetele îi întîrziiau, prinse de brațul ei, ce se lipea tare de trup, ca pentru grija și încordarea mersului.

În asemenea împrejurări, cînd un bărbat și o femeie ar sta mereu unul lingă celalt pentru că simt nevoia, dar nu au nimic să-și spună pentru că nu se cunosc, și se sfîșiește fiecare, așteptînd ca celalt să înceapă, de obicei apropierea se face vorbind și criticînd oamenii și lucruri din afară. În felul acesta, părerile, cu încetul, încep să fie jumătăți de mărturisiri și de întrebări. Din tine dai cu măsură și urmărești cum se aprinde sau cum moare cuvîntul tău în celalt.

Bubi lăuda Bucureștii și vara. Jurubița nu-l contrazicea, dar zîmbea îngăduitoare, ca și cum ar fi cunoscut multe locuri și multe țări. Simțea femeia că tocmai ce dorea mai mult — evadarea din obiceiurile, din lumea și dacă s-ar fi putut și din orașul ei — trebuia să ascundă mai bine. Mai mult asculta, așteptînd clipa prielnică. Se mira numai, și îi era necaz că întîrzie orice apreciere despre frumusețea ei. Felul sfios de a fi al lui Bubi nu-l mai întîlnise. Îl auzea, într-adevăr, vorbind cu căldură despre tot ce era în jurul lor, ba chiar cu oarecare avînt despre amintirile pe care de-acum le aveau amîndoi, ale călătoriei de la Giurgiu, și din care și pe ea, cu cîte o vorbă, se răsfrîngea dogoarea, dar nu-i era de ajuns. Aștepta să se vadă mai bine prinsă de pofta și îndrăzneala lui. De partea lui, Bubi, de asemeni, nu știa încă sigur ce să creadă. Potriveala întîlnirii (atît de puțină încredere avea în el) tot o mai bănuia în bună parte în timploare. Și deși pentru prima dată simțea o puternică înclinare pentru o femeie, teama dojenei pentru un gest sau un cuvînt de dincolo de cuviință îl îngrozea. Mărtu-

risirile fiindu-i astfel închise, singurul lucru ce-i mai rămânea era gluma, cu ușoare umbre de adevăruri strecurate în ea. Și Bubi începu să vorbească iarăși despre călătoriile lor, despre stăruințele lui Urmatecu față de Jurubița, pe care le văzuse și care dădeau oarecum de bănuț. Mai spunea apoi că în rudele de la Giurgiu el n-a crezut niciodată și că toate îngrijirile și răsfăturile în mijlocul cărora a cunoscut-o îl fac să o creadă fericită. Cu acest cuvânt, femeia văzu, în sfârșit, sosită clipa pe care o aștepta. Dar simți că nu trebuie să pară nici revoltată, nici să vorbească prea mult la început, ci numai să se întristeze, lăsând pe seama întrebărilor lui Bubi, ce sigur aveau să vină, destăinuirile ei.

Astfel a urmat în primul rând mărturisirea — pe jumătate — a legăturii ei cu Urmatecu, împodobită cu toate dezvinovățirile, din care orice femeie are întotdeauna multe la îndemână. Din tristețea vieții ei, greșit începută alături de soț (căci despre cei dintâi ani ai tinereții sale, încă misterioasă și pentru familie, Jurubița urzi o poveste cu o înduioșătoare casă părintească de negustori cinstiți), zburdălniciile și rîvnele anilor veseli, spunea ea, au aruncat-o prosteste în brațele lui Urmatecu, unde acum, lângă o tiranie ce nu o înțelegea, își vedea irosindu-se zilele cele mai bune! Apoi mai spunea, cu o încruntare din sprincene și un oftat ce i se oprea în gît, că se miră de încrederea pe care a căpătat-o deodată în Bubi și că, oricum, se simte mai bine cu sufletul mărturisit și ușurat. Știa, adăugă ea, că soarta îi e închisă, dar că nădăjduiește, de acum înainte, să aibă totuși o mîngiere în prietenia cea nouă pe care o prețuiește foarte mult.

Drumul întors de-a lungul bulevardului îi scoase, nici ei n-au știut cum, în poarta Cîsmigiuului. Aci, femeia voi să se despartă. Avea de trecut prin grădină și să urce apoi înspre casă pe una din acele străduțe infundate și rău pietruite ce se deschid din Popa Tatu. Bubi întîrzia, ținînd-o de mîină și privind-o adînc și atît de puternic, încît nici el nu se recunoștea. Îi ceru voie să o mai întovărășească puțin, și porniră din nou, de data aceasta iarăși într-o tăcere grea, după ce firul abia prins al convorbirii fusese rupt de neașteptata întîmplare.

Acum Bubi, după mărturisirea Jurubiței, se gîndea la Urmatecu și stăruia să și-l reamintească. Deodată, omul acesta, uitat parcă, prin tot ce se întîmplase de la întoarcerea sa în țară era deosebit de însemnat pentru el. Cît timp a fost în străinătate, nu i-a mai rostit numele. Numai de cîteva ori, la Viena, cînd după ședințe lungi prin cafenele, se închea și în el tot mai mult figura ideală a unui om nou, făcut din dezinteresare și jertfă, pentru ca să-și lege mai bine icoana, Bubi se gîndea la cine nu ar putea fi niciodată în acest fel. Și fără să-și fi putut da bine seama de ce (poate din contraziceri și lipsuri prinse la omul acesta mai demult), întotdeauna îl vedea pe Iancu Urmatecu, cu mustățile lui lungi, căzute pe obraji revărsați din guler, cu buzele roșii, și veșnic umede, cu părul înfioat și privirea neagră și întrebătoare, și mai ales cu hotărîre curajoasă de a vorbi sau a se mișca, păsîndu-i foarte puțin că mai sînt atîtea fire neștiute în jurul unei împrejurări prin care neapărat voia să treacă. Voința și puterea se apropiară deodată de amintirile lui, ba, mai mult, de cunoașterea lui, ca și cum omul i-ar fi stat alături. Și Bubi n-a uitat că a fost cîndva o vreme cînd se simțea în siguranță lângă el. Astfel, fără să vrea, se pomeni rostind deodată, pe gînduri, privind pașii regulați și pămîntul.

— Da, da, e un om tare Urmatecu! E un om deosebit în felul lui!

Jurubița îl văzuse pe Bubi că visează și nu-l tulburase. Credea că se apropie de ea. Niciodată însă n-ar fi bănuț că are să rostească tocmai cuvintele astea! O încludare bruscă o cuprinse. Pe Bubi nu se putea supăra, căci îl simțea că nu e de vină. Toată minia ei se revărsă împotriva lui Urmatecu. El stăruia între ei, el îi tăia drumurile, el, care n-a ieșit destul de urît din povestirea suferințelor ei. De aceea, văzu că a venit vremea să vorbească:

— Cît e de tare, numai boierul o știe! Dar o mai știu și alții! spuse ea, dînd capul pe spate și respirînd adînc.

Bubi se opri cîteva clipe nedumerit. Apoi o întrebă rar, cu o hotărîre în glas:

— Și... știi și dumneata?

— Și dacă aș ști, nu-i treaba mea! Și-apoi mie nu mi-ar sta frumos să o spun!

— Și boierul cine e? E tatăl meu, nu e așa?

— Dar cine vrei să fie altul, că doar unul avem!

Pornită acum pe calea aceasta, Jurubița se gîndea la toate. De aceea a pus un anumit înțeles în cuvintele „că doar unul avem!” Voia să-l facă să priceapă pe omul ce-i mergea alături că, deși ea nu are nimic de împărțit cu conu Barbu, totuși o anumită obișnuință și un respect ce-i poartă o fac să-l privească drept al lor, ca stăpîn. Asta o învățase tot de la Urmatecu. Îl auzise întotdeauna cum le spunea la cumnați și la rude mai tinere că e bine să te ații pe lingă o curte și să te legi de un boier. Și dacă ai făcut-o, să le-o și spui, că rău nu ți se poate întîmpla. Și Jurubița nu se înșelase.

Deși clipa îi era tulburată mai adînc, o plăcere nelămurită a trecut iute prin Bubi. S-a simțit alături de tatăl său și el stăpîn la curtea lor, și încă recunoscut de femeia pe care o dorea. A simțit deodată bucuria că va fi mai ușor, mult mai ușor să o aibă! Dar nelămurirea și îndoiala de mai înainte, cu privire la Urmatecu, s-au întors iarăși. Acum omul închipuirii sale de la Viena i se apropia tot mai limpede. Asta e! Celalt e o amintire copilărească și atît. „Femeia aceasta știe multe și a îndurat multe”, își spunea Bubi, aruncînd o privire caldă înspre Jurubița.

În el se amestecau acum impresii vechi și necazuri nouă împotriva lui Iancu. Bănuieli de tot felul i se întretaiau în minte și o curiozitate, pe care abia o putea stăpîni, creștea.

— Și nu vrei să te hotărăști să-mi spui ceva măcar? întrebă el cu un glas în care era și mîngîiere.

Femeia tăcu.

— Vrea să zică, n-ai pentru mine nici urmă de prietenie! adăugă Bubi iarăși peste puțin.

Jurubița ridică privirea ei gălbuie și caldă. Se uită la el adînc și spuse:

— Dar de bătrînul Dorodan îți mai aduci aminte? Ține mult la dumneata! Știi că tot mai trăiește! De ce nu te duci să-l vezi?

Și strîngînd iute și tare mina tovarășului său de drum, fugi. Ajunseseră. Locuia într-o casă mică, ascunsă între tei și salcimi. După cele două ferestre de la stradă, joase, și după perdelele lor albe și scrobite, se putea ghici gospodăria ei, rînduită și curată. Bubi abia a mai avut vreme să întrebe, la întîmplare:

— Pot să mai vin să te văd?

Pentru ca femeia, ascunsă după crengi de leandru și talgere înalte de floarea-soarelui, să-i răspundă bucuros:

— De cîte ori vrei!

Apoi o ușă se trînti și o perdea abia de se dădu la o parte. Din casă, Jurubița îl privea. Știa că a spus ceea ce trebuia să spună. Se gîndea la Urmatecu și la ce ar fi în stare să-i facă, dacă ar afla că a rostit numele bătrînului Dorodan. Și se bucura de minia lui Iancu. Întîlnirea cu Bubi mersese cam greu, dar simțea că a jucat bine. Era mulțumită. L-a privit pe Bubi, de după perdea, cum s-a îndepărtat încet și îngîndurat. Apoi a început să se dezbrace. Așeza fiecare lucru, bine scuturat, la locul său, într-un garderob lucios de nuc. Pălăria, lingă umbreluță; ghetetele, dedesubt, iar pe două cuie de lemn, întinsă și înfoiată, rochia, mîngîiată cu drag, în toate volănașele ei. Panglicile late și roșii, cu care fuseseră trase rufecele cele bune, de parcă ar fi trebuit să fie văzute de cineva, le-a scos, le-a împăturit și le-a așezat între batiste. Robotînd, numai în cămașă, femeia intrase în garderobul cel mare ca într-o odaie. Trecea ușor mîinile peste toate cîte purtase, strînse acum într-un maldăr de culori. Un miros greu de garoafă și paciuli se risipea din încheieturile vechii mobile. Jurubița mîngîia ceea ce avea și se gîndea zîmbind la ceea ce o să mai aibă! Și la gîndul acesta începu să cînte cu un glas îndelung tremurat, pe note pline și cuvinte de dragoste...

Tot într-o casă de-a Barbilor, nu departe, pe cheiul girlei, deasupra unei fierării, locuia Ioachim Dorodan. Îl uitaseră acolo și oamenii, și vremurile. Numai neliniștita și neîncetata groază a lui Urmatecu, de omul acesta slab și blînd, i-l aduceau aminte. Umflatu trăia îngrijit de o nepoată, care descurca cum putea mica lor gospodă-

rie din pensia pe care o primea unchiul său de la conu Barbu. Bătrînul Dorodan nu mai vrea să iasă din casă. El, care a alergat o viață întreagă cu brișca de la o moșie la alta a boierului, acum se mulțumea să stea ceasuri întregi și să privească peretele de deasupra divanului, unde ca o floare, erau bătute în ținte fotografii vechi, făcute de baron. Multe erau iscălite. Toate purtau anul pe ele, cele ale lui Bubi mai ales, la toate vîrstele, Dorodan le privea, fuma țigară după țigară, și gîndul, greoi, abia de i se muta de pe una pe cealaltă, ca o muscă le-neșă de vară. În casă plutea întotdeauna un miros de cafea fiartă de curînd, pentru că Umflatu era un mare cafegiu. Era singura lui patimă. Ea îl ținea treaz din picoteala ce-i venise, ca o boală, o dată cu tristețea adusă de Urmatecu în viața lui.

Cînd l-a văzut pe Bubi intrînd, puțin plecat, pe ușa cu hîrtie colorată la geam, ce dădea din capul scării înguste și drepte în odaia lui, Dorodan a încremenit, rostînd într-un tîrziu, cu un glas gîtuît, de bucurie :

— Sfîntu Gheorghe s-a întors !

Întotdeauna în viața lui modestă și cînstită el a amestecat treburile și socotelile lui cu o liniște și cu vorbe ce-i veneau dintr-o neîncetată citire a *Vieților Sfinților* ! Cu „rumânii“ pe moșii (cum le spunea țăranilor), cu negustorii și cu boierii, o limbă și o rostire așezate și neașteptate prin ton și cuvinte îi tălmăceau buna-credință și cumînțenia. Iar în clipele sale solemne, el avea și izbucniri din acestea, în care își împletea viața cea de toate zilele cu viața din fața icoanelor. Simțămintele, ca și lucrurile pe care le strîngea, puține, trăiau nedespărțite în el și pentru el. Un pahar de argint de cumî-necătură, de pildă, sta alături de o tabacheră de la bătrînul baron, pentru că el nu știa să le deosebească în dragostea ce le purta. Lipsurile și uitarea, grea de umîlinți de cînd Urmatecu pusese mîna pe administrarea întregii averi boierești, adînciseră și mai mult, la el, purtările ajunse aproape nefirești.

De Bubi întreba mereu prin nepoata sa, și întotdeauna i se răspundea că nu s-a întors și că nu se știe cînd vine. Bătrînul îl aștepta ca pe o mintuire ! Viața lui searbădă căpăta o zare numai prin ziua reîntoarcerii lui Bubi. Și

acum îl avea în față ! O nădejde palidă — nădejde de om bătrîn, întrețesută cu frici și amintiri urite — mai pîl-piia încă în el. Se ridică, făcu doi pași înspre noul-venit, și, luîndu-i mîna să o sărute se prăbuși în genunchi, cutremurat de un hohot de plîns. Bubi nu se aștepta la o asemenea primire. Nu-l mai văzuse de mult și începu să creadă că va fi foarte greu să afle ceva cu rost de la bătrînul acesta, frînt și maniac. Privînd în jur, se îngrozi la gîndul că poate l-ar sili cineva vreodată să locuiască în încăperea asta peticită, mai tristă decît cea mai cumplită mizerie. Era în lucruri vechi — fețe de mese, cadre, chibritelnițe, cutii — în păstrarea și așezarea lor, o mărunțire, o orbire și o încredere ce dădeau și înduioșare, și deznădejde ! Bubi se mîngîia, socotînd că bătrînul nu simte nimic din toate acestea ! Și aproape că începuse să-i pară rău că venise și că o ascultase pe Jurubița. Fără să spună o vorbă, se așeză la masă totuși, lăsînd să moară ecoul cuvintelor cu care a fost întîmpinat. Dorodan a rămas în genunchi, căzut pe coate, cu fruntea în pămînt. Erau ca doi oameni ce nu știau unul de celalt în tăcerea grea aflată în odaie. Bătrînul oftă și ameți. Privirea îi scăpă de pe lucruri, cum el însuși a alunecat de pe mîna și inima lui Bubi. Se simțea dus pînă la o prăpastie neagră, dincolo de care nu mai vedea nimic. Gemu și își mototoli fața cu o strîmbătură, ca și cum ar fi vrut să stoarcă din frunte un strop de lumină. Și, într-un tîrziu, se mișcă. Bubi nu l-a văzut, dar l-a auzit cum se lupta să se ridice. Și bătrînul, de-abia așezat pe picioarele lui șubrede, trecu încet înspre fotografiile din perete. Și făcînd un gest larg peste ele, zise :

— Pe toate le am ! Te am, coane Bubi, de cînd erai cît o lingură !

Și o curiozitate îl cuprinse și pe tînarul baron. Se apropie de fotografii, pentru a se privi în colecția cea mai completă a chipurilor sale, din care multe nu-i plăceau. Privea în viața lui trecută cu sentimentul oamenilor tineri, care bucuroși ar tăia anii palizi și fără interes, știînd că mai au foarte mulți înaintea lor.

Se aflau unul lîngă celalt. Moșneagul era cu mîna întinsă, tremurînd :

— Uite așa erai, cucoane, șopti el, cînd a venit tilharul la noi ! Că eu pe la curte n-am mai dat și nu te-am mai văzut de atunci !

Bubi îl privi mirat. Bătrînul înțelese și, bucurîndu-se că a mai găsit un fir de viață între ei, începu :

— Da, da ! Era pe vremea procesului cu unul Buhor ! Cîte nu făcuse conu Barbu și cît n-am alergat și eu ? Era doar vorba de două mii de pogoane spre Baia-de-Aramă, cu moară și iaz. Cîștigasem pe hotarul riului de la un rumân pînă-n firul apei și mă muncisem doi ani cîrînd la bolovani, pentru o crescătorie de păstrăvi. Boierul pe atunci ședea mai mult la Viena, că dumneata erai mic. Mi-a depeșat într-o zi să-i trimit bani. L-am găsit pe Buhor. Avea negustorie mare în gura Oborului. Mi-a dat, dar cu drepturi la tăiatul pădurii. Am întrebat pe boier, tot cu depeșă, și pe depeșă mi-a răspuns că da. De-atunci a intrat omul dracului pe moșie ! Socoteli curate niciodată n-au fost ! De cîte ori spuneam boierului să dăm ce datorăm, numai să scăpăm, nu se învoia, că dumnealui lua bani mereu și n-avea timp de socoteală. Pînă ce, într-o bună zi, boierul a cerut iar, dar Buhor n-a mai dat. Și atunci, am început cu judecata ! Ne-am judecat la Severin, la Craiova și aci, la București. Procesul l-am cîștigat, însă numai cînd a început tilharul cu tertipurile, că eu d-astea nu știam ! Și de-atunci cine l-a mai scos pe conu Barbu din ghearele lui ? ! Cu cel care îți ia veșmintul nu te pune în pricină nici pentru cămașă !

Și bătrînul lăsă să-i cadă brațul, trăgînd peste fierberea amintirilor cuvintele aceste din *Evanghelie*.

Bubi începu să deslușească cine era Ioachim Doroban. Tînărul măsură deodată nedreptatea ce i s-a făcut și îl cuprinsese o rușine pentru cele cîteva clipe trecute de la sosirea lui cînd, după cuvintele ciudate, ce l-au întîmpinat, se purtase cu moșneagul acesta de parcă ar fi fost un copil sau un nebun. Odăița, dimprejur, nu închi-dea numai o tristețe cu care n-ar mai fi dorit să se întîlnească, ci viața amarnică a unui om pe care îl simțea tot mai aproape ! De aceea, îi întinse amîndouă minile și s-au așezat pe divan, ca doi buni prieteni ce se iubesc mult.

Gîndul bătrînului, însă, biciuit de întîmplarea cea mare, scormonea cu limpezime pînă în adîncul vremii.

— Acum știu sigur că tot băiatul lui Gherasie măcelarul e ! Am căutat eu mai tîrziu, zise el cu tonul unui om care vine cu o plîngere și-și cere dreptate. De la început m-a mințit, de la ușa lui conu Barbu, și așa a rămas !

Și Dorodan se porni să povestească multe și de toate. Cunoștea pas cu pas viața lui Urmatecu. După părerea bătrînului, fiecare lucru cumpărat de Iancu făcuse un gol în averea baronului. Casa cu care se mîndrea atît, grajdurile, mobilele, școala fetei, zestrea ei, pe care începuse să o pună la o parte, chefurile mai ales și ibovnica de cumnată-sa !

Pe Jurubița, Dorodan o ura. Vorbea cu gura plină de prefăcătorie și necinstea ei. (Și Bubi se gîndea că femeia nu l-a cunoscut îndeajuns de vreme ce l-a îndreptat, din inimă bună, înspre el.) Iar cu privire la cuvintele de ocară pe care le auzea pe socoteala ei, Bubi simțea cum ele nu se topeau cu totul în cugetul său, ca cele pe care le află despre Urmatecu, de pildă. Ceva în el li se împotrivea și îi spunea nelămurit că bătrînul, aci, nu are dreptatea întreagă. O apărau pe Jurubița, la Bubi, din amintire, parfumul sinului încălzit de vară, puterea brațului ce i-a strîns virful degetelor lui sfioase și întreaga-i ființă, supărătoare în străduința ei. Și, totuși, lucrurile povestite de Dorodan îi dădeau o aprindere. Era în el un simț al dreptății și al cinstei, dar mai ales o înclaudare de răsfățat, căruia cei din jurul său i-au făcut toate gusturile. Cu oamenii, Bubi avea nevoie de la început de mari sincerități. El dădea tot, dar îi plăcea să umble, la rîndul său, prin alții, prin viața lor, și nimeni să nu se supere, și toată lumea să-l îngăduie ! Cu Urmatecu simțise de mult că lucrul acesta nu era cu putință, încă de pe vremea primelor sale destăinuiiri. Și Bubi nu uitase ! Acum își dădea seama că de atunci, de cînd îi vorbea de blonda lui, Mîltzi, și Urmatecu rinjea, se așezase în el ca un frig și o pică. Vedea că ele îl minaseră, în zilele de încercare ale Vienei, să cheme imaginea lui Iancu, voind să vadă pe cel ce nu trebuie să fie. Și

iată că, în aprinderea aceasta nerăbdarea de a începe o luptă pentru alții, de a veni în ajutorul celor pe care i-a întâlnit pe stradă puțin mai înainte, și despre care gîndea că nu poate să nu fie nefericiți, căpăta o față. Bubi simțea cum sporește, cum trăiește mult mai plin ca pînă acum. Știa că, pe vorbe și fapte, Dorodan și Jurubița se ciocneau. În el, însă, ei se legau ca două puteri, hrănindu-i starea aceasta nouă și vie, după cum, deși potrivit ridicat astăzi cu hotărîre în fața lui, Urmatecu îl stîrnea la fel.

Și tînărul înalt, cu gesturi grăbite și ochiul aprins, îl luă la subsuoară pe bătrîn, strîngîndu-l lîngă el și acoperîndu-l cu trupul. Moșneagul se ghemui ascultător ca un copil fricos. Bubi se simți mare și mulțumit ! Simți că ce trece prin el acum dorea de mult, fără să știe. Nelămurit, gelozise pe omul de afaceri al tatălui său pentru siguranța lui și mai ales pentru cît de bine și de ocrotit lîngă Iancu s-a ghemuit și el odată. Acum însă îi venise și lui rîndul să ocrotească, și parcă ar fi și voit de îndată să plece, să se măsoare cu celalt.

În îmbrățișarea aceasta, doar bătrînul Dorodan vorbea mereu. Trebuia să-i povestească ani întregi. Cuvintele căpătaseră un fel de cîntec, pe care Bubi nu mai căuta să-l deslușească în cuprins. Ce ar mai putea adăuga faptele și povestirile stării lui de acum, înaltă, puternică și nerăbdătoare ? Numai din cînd în cînd auzea o aceeași frază, rostită neîncetat de moșneag : „Așa a făcut, că îi era frică de sărăcie !” Toate tonurile se strecurau în aceste vorbe ale lui Dorodan. Le rostea tare, sau în șoaptă ; cu taină, sau rîspicat ; cu frică, sau bucurie ; cu șovăire, sau siguranță.

După cîtva timp, stăruința acestei fraze risipi îmbătarea lui Bubi, silindu-l să-i cerceteze înțelesul. Și suflul său, nesigur și moale, bîntuit veșnic de o îndoială, trezit, destrămă, în șovăiri, puterea din jurul său. I se păru că refrenul lui Dorodan sună ca o proorocie misterioasă. Se simți deodată încolțit de un necunoscut pe care îl uitase și care venea înspre el din toate părțile. Înălțimea de entuziasm unde a stat o clipă se îneca în apa mare și tulbure de șovăieli. Și, descleștîndu-și brațele de

pe umerii bătrînului, începu să privească neliniștit primprejur, ca și cum, deodată sufocat, ar fi căutat aer și un liman.

Atunci, însă, pe fața bătrînului părăsit, Bubi citi o spaimă și o încremenire. Era ca o dojană, nu atît că îl părăsește, cît, i se părea lui Bubi, de ființa afînată pe care o purta în el. Decăderea asta din curaj, dojana mută a înfățișării lui Dorodan, toate l-au cutremurat. Și suflul său, ce luneca ușor, schimbat de drumuri, iarăși înviorat în putere, călătorea acum într-o reîmprospătare a nădejzii. Aflase tot ce voi să știe. Ba, ceva mai mult : lăsase să i se taie inima adînc, s-o încerce dacă mai duce sînge bun în ea.

Tîrziu, cînd s-a despărțit de moșneag, rămas zîmbitor în capul scării, Bubi, simțind încă întreg în el ultimul său curaj, și-a dat seama că aci trebuie să se mai întoarcă, pentru sfat și putere. Acum, însă, tot mai avea nevoie să se limpezească !

Lupta ce se dădea în el, tînărul n-a purtat-o cu mintea. Simțea că dacă ar începe să judece, sub cleștele puternic al rațiunii, ar sfărîma o mulțime de lucruri gîngăse, care alcătuiau lumea zbuciumului și nelimpezirii.

De aceea, el lăsă să se așeze și să se roadă impresii, sentimente și gînduri, purtîndu-le numai și nesilindu-le cu voința să intre în tipare. Simțea că numai în acest fel va putea stăpîni învălmășagul pe care-l ducea în el.

Din camera lui înaltă, plină de mobile grele, de covoare, învăluită în draperii lungi de catifea, prin ferestrele deschise, Bubi auzi, în noaptea liniștită și încremenită sub stele, glasuri ce se strigau pe marginea girlei în spatele casei părintești. Și se gîndi cum o fi ceasul acesta de noapte în căsuța Jurubiței, cum o fi mai sus, pe apă, deasupra fierăriei în odăița lui Dorodan, și apoi în casa pe care nu o cunoștea încă, a lui Iancu Urmatecu. Lumea aceasta de o zi intrase cu putere în el. Din timpul Vienei nu mai păstra decît o anumită schelă de gînduri, rece și nefolositoare, pentru că tot ceea ce ar fi încercat să așeze de aci acolo se ofilea. Îi trebuia altceva, o altă măsură pentru ca să se mulțumească și să găsească

drumul necunoscut! În pinzele care se întretăiau în minte și în ochi, a adormit tîrziu, sub dărimăturile acesteia, sub care nu se putea descurca. A doua zi, însă, cînd s-a trezit cu ciripitul vrăbiilor pe fereastra rămasă deschisă, totul în el era așezat ca de o mină ce-a rostuit. Știa hotărît că în gospodăria averii lor trebuie adus un lucru nou, care să producă, să întrebuițeze și să îndestuleze o lume întreagă și mai ales în care să nu se amestece, pentru că nu se pricepe, Urmatecu.

Trebuia o întreprindere pe temeliile de muncă, iar nu de viclesuguri și de cumpene de afaceri, așa cum făcea de atîți ani omul de casă al tatălui său. Și această întreprindere nu putea fi altceva decît o industrie.

Bubi și vedea de departe fabricile fumegînd, forfo-teala lucrătorilor. Parcă-i și auzea întîlnindu-l pe drum și dîndu-i ziua bună. Și în această închipuire cuprinzătoare, un gînd slobod fugea înspre Jurubița, din care frămîntarea, noaptea și dorința făcuseră o ființă cum ea nu era, ci era mai mult a lui Bubi, urmărită tot mai aprig și tot mai aproape de dorul ce-l stăpînea. Cu această închipuire, trecuse, cîteva clipe mai tîrziu, în camera lui conu Barbu, unde tinărul începuse să vorbească și să ceară. Aci se ivise neînțelegerea între tată și fiu. Bubi colindase apoi cu gîndul său toată dimineața orașul și venise la miezul zilei la masa domniței Natalia. Acum vorbea iarăși de nevoia unei asemenea industrii, plimbîndu-se prin casă. Arăta cît vor ciștiga și mai ales amintea de recunoștința ce se va cuveni Barbilor, care vor fi printre cei dinții boieri ai țării care au pornit pe această cale. Temeiurile adînci, personale, ale gîndului său, firește, nu le dădea la iveală. Nici numele lui Urmatecu nu-l rostea. Cunoștea prea bine prețuirea tatălui său pentru acest om și ar fi fost o mare greșală să-l pomenască fără laudă tocmai în clipa în care voia să izbutească.

Conu Barbu n-a scos tot timpul nici o vorbă. Domnița era furată de gînduri. Lucrul i se părea nou și foarte îndrăzneț. În cele din urmă, auzindu-l mereu pe tinăr

vorbînd despre o asemenea întreprindere, femeia întrebă cu sfială:

— Dar ce fel de industrie, Bubi?

Dacă bătrînul baron s-ar fi priceput cum să surprindă și să dovedească toată înflăcărarea fiului său numai ca pe o simplă închipuire deșartă, lucrul acesta ar fi trebuit să-l întrebă, și încă mai demult. La cuvintele domniței, Bubi nu se aștepta. Se opri și rămase mirat de el însuși, de drumul pe care-l făcuse cu închipuirea, de lungimea lui, cînd cea mai apropiată și principală chestiune nu și-o lămurise. Astfel surprins, simți că dacă mai întîrzie cîteva clipe în tăcere, pierde ceea ce izbutise să aducă în gîndul tatălui său și al domniței spre convingerea lor. Văzu că va face pe ceilalți să creadă că propunerea nu este temeinic gîndită dacă va părea încurcat, cînd se întîlni deodată în priviri cu el însuși, răsfrînt într-o lungă și clară oglindă venețiană. Era un lucru de preț, ale cărui ape fugeau în adînc, făcînd o scorbură de lumină, cu imaginea omului tot mai scăzută, și abia departe înecată în transparente cețuri verzui. Rama era tot de sticlă, înșurubată în cleștare colorate.

Și Bubi își zîmbi sieși, de multe ori, în răsfrîngerea oglinzii, căutînd să acopere în glas urma unei emoții scurte, în care simțise primejdia nepregătirii:

— O fabrică de oglinzi, Taniți, zise el, ar fi un lucru și folositor, și frumos!

Domnița, care nu bănuia acest răspuns, ridică iute capul, ca și cum ar fi ascultat la chemarea cuiva. Surprinsă, uitase parcă și cum ar arăta o oglindă. De aceea, căutînd cu privirea toate oglinzile din încăpere, mari și mici, pe unde erau ascunse, o luă în cele din urmă și pe a ei, rotundă, cu minier de argint, în care se privi adînc, aproape speriată. Acum, cînd auzi că Bubi vrea să fabrice oglinzi cu averea bătrînului Barbu, și că obiectele astea, care pentru ea păstrează întotdeauna o taină, vor începe să iasă de pe moșiile lor, multe și în toate felurile, domnița crezu că nu e cu puțință. Pentru bătrînul baron lucrul era de asemeni nou. Bubi văzu, însă, după surprinderea și tăcerea lor, că găsise tocmai ce

trebuia. Și încă o dată învăță despre sine că e o fire ce nu trebuie să-și așeze dinainte toate gândurile în legături hotărâte, ci că cele mai bune idei îi vin din ajutorul vieții dimprejur. Prospețimea aceasta născocitoare a temperamentului său îl mulțumi, îi dădu încredere și se bucură că se află pe calea cea bună.

Pentru a nu pierde însă ceea ce ciștigase, el îngră-mădi, în vorbe repezi, tot ce-și mai amintea de prin cărți cu privire la o industrie de oglinzi și de sticlă, lărgind în acest fel activitatea fabricii viitoare. Vorbea de nisipuri, de stinci, de așezarea întreprinderii pe o moșie de munte a baronului, cu toate avantajele căderilor de ape și a văilor pentru transporturi. Clădea puternic, din vorbe fără strălucire, afacerea aceasta în logica ei, cu o ușurință care îl uimea pe tatăl său, pentru a dovedi că nu e mai greoi și mai nepriceput decât Urmatecu în asemenea discuții, după cum iarăși adăuga gingășii de scurte descrieri de vase și alte podoabe subțiri și grațioase, pentru încântarea domniței.

Bătrînul baron tăcea cu încăpăținare, să nu arate că începuse și el să urmărească aceste planuri cu interes. Trăise prea mult printre lucruri frumoase pentru a nu se lăsa ispitit de gândul fabricării lor, cu adaosuri de un tot atît de mare preț pentru el, al unui viitor argument politic împotriva liberalilor și mai ales al unei fapte boierești și românești.

Cea dintîi însă care, din interesul adus de cuvintele lui Bubi, a trecut cu un gînd și la înfăptuirea lor, și mai ales la suma de bani de care va avea nevoie fabrica, a fost tot domnița. De aceea, ea spuse, aproape cu o părere de rău în glas :

— Dar la bani te-ai gîndit ? Cît o să faci și de unde o să-i aibă Barbu ?

Deși un răspuns hotărît Bubi nu avea, pentru că se gîndise numai la o mișcare a averii și a unor schimbări de investiții, dar nu și la anumite sume, el dădu iute o cifră, la întîmplare : patru sute de mii de lei. Nu știa dacă e prea mare sau prea mică, dar nici ceilalți doi nu știau, și nu știa nimeni, nici chiar Urmatecu. Ceea ce era necesar era răspunsul iute, cu o sumă de bani în

el. Simțea tînărul că acesta va fi cuvîntul hotărîtor. Și nu se înșela. Și după ce a spus suma, crezu că poate să spună și felul în care și-o vor procura :

— Trebuie să vindem o parte din moșii. Papa are multe petice răzlețe, spuse el. Venitul banilor băgați în fabrică va aduce de cinci ori mai mult !

Baronul Barbu, urmărind gîndul fiului său, găsisese de mult aceeași soluție și poate pentru prima dată fără groază prea mare, nădăjduind că va pune poate altceva în loc. De aceea intră și el în vorbă, întrebînd :

— Pe care ?

Bubi se bucură. Jumătate, drumul era făcut. Din lista numelor de moșii, învățată în ajun de la Dorodan, el alegea două : Dorodan îi spusese că sînt trupuri mai vechi, rămase stinghere, unde inventarul moșiilor celor mari nu s-ar putea întrebuița. De aceea tînărul răspunse cu un anumit ifos, nedeslușind dacă îl va supăra sau îl va bucura pe părintele său :

— Zidurile și Gliganul ! Știe și papa că au stat întotdeauna peste mîna gospodăriei noastre ! Apoi, nu e chiar pămînt de cîmpie și nici moșii de munte nu sînt. Pentru fabrică vom urca mai sus, în Dîmbovița sau în Vilcea.

Baronul nu răspunse, ca și cum ar fi aprobat. O tăcere mare se făcu. În liniștea casei, scaldată de soarele primelor ceasuri de după-amiază, canarii domniței își umflau gurile și își tremurau cu putere ciocurile lor mici, întredeschise într-un cîntec răsunător, bătut și din aripile lăsate ale ființelor lor gingașe și deznădăjduite. Albine din trandafirii de la intrare se rătăciseră pînă în salon, unde bîzîiau, amenințătoare. Fantoche le urmărea, alergînd prin casă, mușcînd aerul și lătrînd scurt, cu un glas îngroșat de bătrînețe.

Domnița visa, Bubi aștepta, tatăl său picotea, biruit de masă, de încordare și de căldură.

Intr-un tîrziu, veni o servitoare, să spună că trăsura domnului baron așteaptă. Deși casa domniței, cu covoarele ei groase, înfunda pașii, de data aceasta servitoarea a surprins și pe Bubi și pe Natalia cu apariția ei. Nici unul n-a simțit-o venind. A ieșit pe neașteptate, ca din pămînt !

Baronul se trezi, cu genele grele de somn. Și pe cînd se pregătea să plece, domnița l-a întrebat ce răspuns are de dat la propunerile fiului său. Chemat ca de foarte departe, conu Barbu își reaminti întreaga discuție. Apoi spuse domol :

— Bine. Am să vorbesc eu cu Iancu !

Bubi se întoarse brusc. O minie i se urcă în față, dar se stăpîni. Domnița îl văzu și, apropiindu-se iute de bătrîn, spuse :

— N-ar fi mai bine, Barbule, să vorbească chiar Bubi cu el ? Bubi știe toate rosturile și le va putea lămuri.

Baronul se gîndi puțin. Apoi începu să ridă mărunt și cutremurat :

— S-o văd și pe asta ! rosti el. Ei, acolo să-l văd pe dumnealui ! și făcînd cu degetul un semn de luare-aminte fiului său, se îndreptă înspre ușă.

Neîncrederea de la urmă și jignirea ce i s-a adus l-au îndîrjit și mai mult pe Bubi. Era însă mulțumit și așa. În sfîrșit, vî vorbi și va sta față în față cu Urmatecu ! Ar putea să se ducă de îndată la el. Dar a mai aminat cu o noapte. În felul acesta, va pune mai multă rînduială în gînduri și mai ales va mai purta cu el bucuria asta mare a biruinței de azi cîva timp. Dorea să o aibă întreagă și să o mai treacă și să o revadă, pentru că știa că după ce va începe lupta, poate i se va înjumătăți.

★

Dis-de-dimineață, o vizitatoare, care se vedea des prin casa lui Urmatecu, a intrat pe la bucătărie, „că atît îi era nasul“, după cum spunea coana Mița. Aci a găsit-o pe cucoană vrednicînd și pregătînd de mîncare. Stătea în jurul ei tot ce avea să fie o masă îmbelșugată : carnea roșie, împănată cu vine galbene de grăsime, peștii cu solzii săriți sub cuțit, legume date prin mai multe ape, păsări tăiate, aruncate în ligheane și risipind un abur grețos de pene opărite, precum și foile de plăcintă, întinse, și moi, cu praf de făină ușoară și lipicioasă pe ele, toate trecînd prin miinile pricepute ale coanei Mița, care le rînduia, le fierbea, le cocea. Într-un colț, Amelica, neîngăduită decît

pentru lucruri curate, drămuia fructele și zahărul. Coana Mița, înfășurată într-un șorț mare albastru, mult petrecut peste mijloc, găsea o glumă pentru fiecare vînzător ce aștepta în fundul curții, lîngă coșuri, cu cîntarul gata să măsoare marfa. Erau înșirați pescarul, zarzavagiul, fructarul, respectuoși și familiari totodată, pierzînd timpul cu glumele cucoanei, pentru că știau că nu păgubesc, ieșînd mai întotdeauna din curtea lui Iancu Urmatecu grei la pungă și cu coșurile goale. Noua-venită sărută mîna udă a coanei Mița, aproape de cot, și, uitîndu-se primprejur, șopti, să nu fie auzită de fată :

— Sărut mîna ! Dacă s-ar putea, chiar acum ! Veste mare !

Coana Mița înțelese. De aceea, porni de-a lungul geamliculului, ștergîndu-și miinile, înspre iatac. Aci, Urmatecu abia trezit, își fuma, cu dulceață și cafea, cea dintîi țigară.

— A venit Păuna, Iancule. Cică are lucruri mari, spuse cucoana.

— Să vie, să vie, mă rog, repetă cu glas tare și cu înțeles Urmatecu, pentru a fi auzit de oriunde s-o fi aflînd prin casă Păuna.

— Treci ! zise coana Mița către femeie și se întoarse liniștită la bucătărie, incredințată că treburile complicate ale soțului ei au în ele taine pe care nu le știe decît el și care nu trebuiesc cercetate.

Cumințenia aceasta adormea la ea, aproape cu dezinteres, de vreme ce era vorba de treburi, o cunoaștere mai veche de năravuri ale soțului ei.

Pentru că acum cîva timp — după ultima împăcare în casa lui Iancu dintre bătrînul baron și domniță — Urmatecu i-a spus soției sale : „Pe bătrîn îl țin eu strîns și nu-l scap din ochi, dar îmi trebuie cineva de încredere la femeie“, coana Mița i-a găsit-o pe Păuna și a trimis-o să se bage în casă la domniță. Căci de cînd cu întîmplarea de la pian, Urmatecu se temea de purtarea domniței Natalia.

Păuna era o fină de-a lor, rămasă văduvă, lucrînd cu acul, să-și țină o odaie pe la Apele Minerale. Cam de treizeci de ani, curată, bine făcută, roșcovană, cu umerii obrazului puțin ieșiți și ochii albaștri și vioi, ea se înțe-

lesese de minune, din prima clipă, și în casă, și în afară de casă, cu Urmatecu.

Coana Mița pricepuse numai că ceea ce se face e pentru binele lor. De aceea, când a chemat-o, înainte de a o duce să vorbească și să se înțeleagă cu Iancu, i-a spus: „Boierul nu știu unde vrea să te trimeată! Vezi să fii supusă și ascultătoare, că n-are să-ți pară rău!”

Și de atunci alte gânduri nu i-au mai trecut prin minte despre Păuna.

Noua-venită, cu sfială prefăcută, merse cîțiva pași. Apoi, privind cu un zîmbet pe urmele cucoanei Mița, intră.

— Ce mai veste, Păunițo neică? o întâmpină vesel Urmatecu.

Femeia se uită încă o dată în jur și apropiindu-se de Iancu, îl sărută, lăsindu-se în mîinile lui lacome, care o strîngeau, frămîntîndu-i sinii și șoldurile sănătoase:

— Nu-i rău muiere pietroasă dimineata, pe inima goală, spuse bărbatul, sorbind gîtul și brațele care i se dădeau.

Păuna era una din rarele legături pe care Urmatecu, și de nevoie, dar și de poftă, o ascundea. De obicei îi plăcea să lase să se vadă din prietenia lui cu o femeie atît cît să turbeze de tot coana Mița, dar cît să-și și îndeusteleze mîndria lui bărbătească. Păuna însă îi plăcea mult. Plăcerea pe tăcute și neștiute depășea ifosul de crai, la care Iancu ținea într-o bărbăție ce începea să se treacă. Cu femeile el își avea socotelile lui! Păstra un fel de cumpană între ele, luînd întotdeauna de la fiecare cîte ceva, pentru ca să nu rămînă în pagubă. Acum, de pildă, simțea cum se așază un fel de brumă pe Jurubița. Pe domnișoara Zehi, care nu-l ispitea, o răsucea și o ațîța, s-o facă să moară după el, și el să se poată mîndri. Nu-i păsa de coana Mița, oricît ar arăta, pentru că întîi nu va crede niciodată, și apoi pentru că nu era nimic între ei. Astfel că acum, focul cel mare la Păuna ardea. Și asta într-o odăiță a lor, din spatele bisericii Cuțitul de Argint, unde vara era răcoare și veneau cofe mari cu apă rece și dulciuri, iar iarna era cald și o mireasmă de gutui și de mere coapte.

Cînd a fost să se tocmească Păuna la domnița, Iancu a pus o vorbă bună. A dat-o drept o rudă scăpătată și mai de departe a unei cumnate. Și în lumea de slugi multe, fără chip pentru stăpîna lor, Păuna se strecura pe neștiute, neatrăgînd luarea-aminte, după sfatul lui Urmatecu, nici celorlalte slugi, nici domniței.

„Cu cît te-or uita mai mult, cu atît ai să ascuți mai bine!” fusese ultimul sfat pe care i-l dăduse înainte de a intra în serviciu.

Și noua angajată făcuse treabă, nu glumă, în cîteva luni numai! Nu se mișca nimic în casa plină de păsări, de cadre și flori, de pe podul Mogoșoaiei, unde vizitele erau dese, mîna largă, iar gîndurile domniței alergau oriunde, numai la gospodărie nu, fără ca omul de afaceri al baronului să nu afle. Și mai ales baronul era îndea aproape urmărit în tot ce face, ce spune și îndeosebi în ce făgăduiește domniței. De obicei Păuna nu se grăbea povestindu-i lui Iancu la întrevederile lor de dragoste cele ce auzise. Pe la el pe acasă dădea din cînd în cînd, dar fără rosturi mari, mai mult de ochii nevestei sale. Astăzi, însă, s-a grăbit, pentru că ieri, înainte de a vesti trăsura baronului, a ascultat tot ce se vorbea în salon. Acum povestea iute, cu vorbe întretăiate, adăugînd o importanță și o greutate deosebită lucrurilor pe care le aducea.

Și pentru Iancu, firește, erau fapte nouă și de seamă. Dar, ascultînd-o, i s-a părut că-i sună ciudat în ureche tonul pripit și priceput al Păunei. Femeia era deșteaptă. În cîteva luni de iscodire învățase nu numai să prindă vorbele, dar să le dea și cuvenita însemnătate. Și asta lui Iancu nu i-a plăcut, mai ales în fața unei situații serioase ca aceea pe care o afla.

Pentru bănuielile lui mai vechi, de la Giurgiu, și pentru istețimea sa, avu un zîmbet și de înțelegere, și de satisfacție, cu toată greutatea pe care o vedea înainte. Dar asta nu însemna că Păuna ar înțelege mai puțin. Nu-i plăcea povestea ei pentru că nu voia să simtă nimeni că i se șubrezește situația, și apoi nu-i plăcea pentru că femeia își dădea seama ce unealtă primejdioasă ține în mîinile ei. Și cu toată patima lui, oricînd ar fi vorba de o

despărțire, deșteptăciunea și cunoștințele ei ar îngreuna lucrurile pînă la cine știe ce tulburare. De aceea, după ce a ascultat totul în liniște și a avut o ochire a întregului, a început să aleagă cu întrebările. În felul acesta își întipărea lesne lucrurile cele mai de seamă și mai ales, cu tonul glumeț al unui om sigur de el, încerca să risipească ceea ce mintea Păunei văzuse prea limpede.

— Și spui că Bubi a vorbit de... Umflatu... de Dorodan vreau să zic? întrebă el, uitîndu-se în altă parte.

— La început, da! răspunse femeia.

— L-o fi văzut?

— N-a spus-o, dar prea îl apăra!

— Auzi dumneata! Ei, ne-am prăpădit! și Iancu începu să ridă, cu un ris fals, care aduse încă de la început oarecare nelămurire în mintea Păunei.

— Și... ce spui că vrea să facă? Fabrică? Ce fel de fabrică?

— De oglinzi!

— Oleo! Că asta ne mai lipsește!

Și învîrtind lingurița într-o dulceată de caise coapte, strîngînd cu grijă și simburii amărui, Iancu șopti: „Deschide gurița“, încînd vorbele femeii cu gestul acesta strengăresc, de dragoste.

— Și... care va să zică, așa! Vor să vîndă Zidurile și Gliganul... să facă fabrică! (Repetarea aceasta îi trăda tulburarea.) Da' pe mine m-au întreat?

Cuvintele de-acum, le spuse iute, ca pe-o greșală, de care și-a dat seama îndată. Era însă bucuros că Păuna, mîncînd, nu putea să răspundă. De aceea, vorbi tot el mai departe:

— Bine! Dacă vor ei, treaba lor! Ce-s banii mei? Și, liniștit, își aprinse o țigară. Bravo, fetițo, dar de ce te-ai grăbit? adăose uitîndu-se drept în ochii ei.

Păuna începu să simtă cum scade importanța vestii pe care a adus-o. Se aștepta la mai mult. Credea că o să-l vadă pe Urmatecu îngîndurat, negăsindu-și locul, nădăjduind tot mereu că ea va spune pînă la sfîrșit sau că nu e adevărat, sau că i s-a părut, ca să-i mîngie și să-i ușureze grija. Femeia, astfel gîndind, a început să creadă, cu încetul, că ea a depășit măsura. Și mai stăruind

încă pe o ultimă îndoială, pe care voi să și-o încerce, ea spuse, privindu-l foarte atent:

— Boierul cel tînăr o să vină pe curînd să te vadă și să-ți vorbească. Are învoire de la al bătrîn!

— Să poftească! Să poftească, mă rog! făcu Iancu. Bine că s-a întors și că vrea să mai dea o mînă de ajutor. Că și eu prea multe angarale am!

Cu fraza aceasta liniștită, în care se furișau cîteva palide lămuriri, Urmatecu știu că dă tocmai cît trebuie și ce trebuie. Păuna nu avu impresia că e nici înșelată, nici alungată. Ea singură se îndepărtă de întreaga poveste, fiind adormite deodată și curiozitatea, și spiritul ei practic de femeie. De aceea, ea trecu iute la dezmierdări, pe care Iancu, senin, le împărțea, adăugînd o sumă de bani și o zi de întîlnire, pentru ca bucuria ei să fie deplină.

În realitate, neliniștea lui creștea și bucuros ar fi vrut să rămînă singur. Prin camerele de alături auzi, întretăiat, glasul soției sale. O strigă, punînd, în semn de înțeleaptă chibzuială, un deget pe buze, pentru înțelegerea Păunei. Coana Mița sosi. Iancu o lăudă pe Păuna, în cîteva cuvinte vagi, pentru vrednicie. Coana Mița, veselă, în cele din urmă, că ei i se datorează totul, o luă să o mulțumească femeiește, cu o basma sau o broboadă. Iscoada se dezlipea însă cu greu, aruncînd o privire de deznădejde către Urmatecu. De rămas, nu mai putea rămîne, iar el părea că nici nu ia în seamă plecarea ei. În cele din urmă, cele două femei s-au dus, iar el a scăpat și a fost în siguranță.

Otrăvuri vechi și simțămîntul unor primejdii nouă se amestecau în el. Numele lui Dorodan făcea să i se întunece mintea de ură. Era ca atunci, la început, cînd Umflatu îl ghicise deodată, dar mult mai sporit de tot ce izbutise de atunci și știa că încă era clătînat numai de faptul că bătrînul trăiește. De la lovitură pînă la insultă, Iancu ar fi fost în stare de orice acum. Simțea cum Dorodan îl împinge la nesăbuite gesturi în afară, pentru ca să se isprăvească odată. Dar mai era și Bubi. Gîndul lui îl făcea dimpotrivă, să se strîngă și să se ghemuiască în el, pe viclenie. Între aceste două cumpene ale urii și răz-

bunării, drumul cel mai sigur era al apărării, și pe acesta îl căuta. Căci nu mai era, ca de obicei, el care pornea înspre altul și mai avea timp și de batjocură și de întirziere, ci vedea cum alții vin înspre el, să-l răstoarne, împreună cu ai lui, de pe locul pe care și-l muncise. Desigur că Bubi lucrează după un sfat. Dar cum a ajuns la sfatul acesta, și încă atât de iute? Aci era un lucru pe care Urmatecu îl întrezărea, dar pe care nu și-l putea lămurii. Și, totuși, în tulburarea lui se mai strecurau o nădejde și o judecată nelegată încă, venită din atâtea împrejurări grele de viață prin care trecuse. Experiența aceasta era risipită, tulbure în el. Învățase că, în impasurile cele mai mari, tot se mai află un loc de izbândă dacă știi să-l găsești. Și știa că e atât de prețios, încât de multe ori el te face să sari cu mult dincolo de liniștea și indestularea de unde ai plecat. Și în răscrucea asta de primejdii ce se apropie, de ce n-ar găsi și el locul acesta?

Astfel se frământa, în așteptarea celui care trebuia să-i aducă ceasul hotărîtor din viață. Neliniștit, aprins încă o țigară și deschise fereastra. Din salcîmul de dedesubt, zbură un stol de vrăbii greoaie, ca un pumn de bolovani aruncat de cineva. Vara, încă de dimineată, încălzea iute mîna ținută la soare. Peste acoperișuri și ziduri, cerul era albastru și neclintit. În așteptarea ce începea să i se urzească în jur și să-l cuprindă cu totul, Urmatecu, nerăbdător, voia să vadă drumurile, chipurile, întîmplările. Și la toate întîmplările frământate, greu întrezărite, iuți de nici nu ajungea să și le așeze bine în gînd, curtea și gospodăria lui răspundeau cu liniște și viața cea de toate zilele.

Pînă în clipa cînd a pornit de acasă înspre întîlnirea cu Urmatecu, Bubi și-a păstrat bucuria și încrederea în sine. Pe măsură însă ce înainta, își închipuia cum se vor petrece lucrurile. Și la multe nu găsea răspuns, și în multe împrejurări nu se vedea înconjurat decît de neguri. Lipsa lui de pricepere îi aducea îngrijorări cu atât mai mari cu cît știa ce om primejdios are în față. În special, în starea de acum, care îi răcea mîinile și-i îmbujoră obrazii, dîndu-i un fel de tremur și o gheară în piept, își reamintea cu neplăcere de ceea ce întîlnise la cîțiva

oameni de cînd începuse să-și dea seama de ei. Se gîndea la schimbarea unui același individ de la o clipă la alta, după greutatea pe care o avea împrejurarea în interesele lui. Ținea minte că oameni descoperiți, asemeni entuziasmelor și generozităților lui, în fața unei idei sau în fața unui lucru prin care treceau numai, într-o împărtășire fără parte și fără preț, deodată erau alții, de nerecunoscut, cînd era vorba de cîștigurile lor. Și Bubi își dădea seama ce început nedorit aducea, cu toate gîndurile sale nouă, și în mersul treburilor lui Urmatecu, și, mai ales, în toate nădejdlile pe care acesta putea să le țeasă de pe urma lor.

Vedea astfel întîlnirea lor foarte nesigură în înțelegere, el singur neștiind despre el ce o să facă și pînă unde are să meargă.

De bună seamă, de undeva din casă, Urmatecu îi pîndea venirea. De aceea, timpul scurt pînă să i se deschidă, poftirea politicoasă a unei servitoare în biroul singuratic și liniștit și scurta așteptare pînă ce să vină și stăpînul au fost ca într-o casă mare. Bubi nu a luat seama. Toate lucrurile acestea i se păreau firești. Urmatecu însă le chibzuise și dăduse ordine pentru executarea lor. În viața lui fără solemnitate, nici măcar cît ar fi o politețe obișnuită, aceste reguli voiau să dovedească cunoașterea purtărilor boierești și deprinderea lor. Dealtfel, era și un fel de a-l face pe Bubi să simtă că nu era nici o diferență socială între ei în datoriile vieții și înțelegerea lor.

În birou, Urmatecu a intrat iute, închizînd ușa după el. Aducea un fel de grabă și seriozitate politicoasă, pe care le tăia și le despărțea de intimitatea ultimei lor întîlniri cu închiderea strictă a acestei convorbiri de afaceri în cadrul unei camere, ce îl ajuta să răcească de la început întrevederea prin întocmirea ei cu rafturi, cu dosare și cu planuri.

Omul de afaceri cunoștea și sfiala, și nevoia de moliune și prietenie din lucrurile de primprejur ale Barbilor. De aceea, încă de la început nu se lipsi de aceste pregătiri, care treceau în socoteala lui, ușurîndu-i sarcina. El însuși își îngrijise înfățișarea. Imbrăcase un ghe-roc negru, bine închis, ce-l subția. O cravată umflată, ruginie, de mătase, pe un guler scrobit, cu colțurile frînte,

precum și jocul manșetelor rotunde, cu nasturi grei și pătrați de aur, îi dădeau o înfățișare de domn, urmărită de el cu tot dinadinsul.

Înspre Bubi, Iancu s-a repezit luându-i mîna cu amîndouă ale sale.

— Ce bucurie și ce cinste, coane Bubi, să te văd și la mine! zise el închinîndu-se respectuos. Da' nu cumva s-a întîmplat ceva cu conu Barbu de te-ai ostenit pînă aci?

— Nu. Numai pentru dumneata am venit, domnule... și Bubi făcu o pauză, căutînd cum să-i spună și pierzînd cel dintîi firul.

Această încurcătură lui Urmatecu i-a fost de ajuns ca să-l simtă. Sfiala și stîngăcia, pe care le socotise, erau aci. Prin spărtura lor va trece. Familiaritatea, de el adusă, iar nu de Bubi, ca de la stăpîn la slugă, putea să-și facă locul acum. De aceea el se grăbi să îndulcească relațiile.

— Da' spune-mi Iancule, moș Iancule mai bine, că te știu de cînd erai atît, coane! și trase un scaun nou-lui-venit.

În odaia plină de umbră, cu tot soarele de afară, colturile se pierdeau. Numai portretul lui boier Grigore făcea o pată alburie. Urmatecu ținu să-l așeze sub el pe tînărul baron. Era ca și cum l-ar fi închis, pentru o și mai mare siguranță, și în puterea asta tainică a talismanului său de afaceri, în care Iancu credea, cu toată viața lui de socoteală și chivernisire. El însuși s-a așezat în umbră, de unde putea mai bine privi. Ca orice timid într-o împrejurare grea, Bubi a început prin a fi rece și tăios. Vorbea rar, măsurîndu-și cuvintele. Urmatecu aștepta. Nu-l întrepruea și nu-l ajuta. Simțea cum are să se topească gheața aceasta sub chiar aprinderea vorbitorului. Și, într-adevăr, Bubi, pe nesimțite, avînd nevoie să-l convingă, a intrat în patima inimii lui, cu toate că își făgăduise că nu va scoate nimic la iveală din ceea ce, ca simțămînt și credință, ca entuziasm și generozitate, se găsea la temelie faptelor sale de astăzi. De la o vreme, însă, Urmatecu nu-l mai asculta. N-avea nevoie. Urmărea numai cîntecul vorbeii și creșterea ei. Acesta era firul său cel mai sigur! Dădea numai din cap, privindu-l pe

Bubi în față, știind cît îl încurajează și îl aprinde pe cel care vorbește atenția și aprobarea. Și cînd a socotit că a sosit clipa și că tînărul nu mai poate da înapoi din înflăcărările lui și dorința de a convinge, omul de afaceri, drămuindu-și cu pricepere și subțirime un ton în care să fie și admirație, și aprobare, și gravitate, zise:

— Frumos! Foarte frumos, cucoane!

Lăudă apoi ideea cea nouă de a face o fabrică, spunînd că se cunoaște numaidecît istețimea gîndirii tînești și înfrurirea strălucită. Lui și bătrînului nu le-ar fi dat niciodată prin minte așa ceva! Dar bucuria cea mare Urmatecu a păstrat să și-o arate în cuvinte calde pentru faptul că Bubi a simțit chemarea și datoria de a lua parte la munca și răspunderea lor, luînd parte la o mai bună administrare a averii. Mărturisirea totuși cu atîta convingere și bună-credință, încît în sufletul lui Bubi se risipea prevenirea și încordarea de la început. Tînărul se simțea atras de sincera înțelegere. Iar în mersul convorbirii, purtată tot mai strîns, el se gîndea să îndrepte, pe fapte nouă, greșalele din impresiile lui și neînțelegătoarele judecăți ale altora. Și iarăși îi apărură nedreptatea și ciudățenia firii omeniești, văzută de astă dată pe un cuprins mai larg, din amîndouă părțile.

Cel care s-a apropiat cel dintîi de fapte, după această plutire în generalități luminoase, unde Bubi se simțea atît de bine, a fost, firește, Urmatecu. Ca și în întrevăderea cu Păuna, după ce a aflat totul, începu să culeagă ceea ce i s-a părut că trebuie bine lămurit.

— Vrea să zică, spuse el, avem nevoie de patru sute de mii de lei! Pentru d-alde noi e mult, dar la conu Barbu se găsește și nu se simte! Dar bani n-avem! Dumneata ne sfătuiești, coane Bubi, să vindem Zidurile și Gliganul! Rău n-ar fi, că sînt greu de gospodărit! Apoi, oprindu-se și bătîndu-l pe genunchi pe tînăr, adăugă: — Da' pe toate le știi, coane! Și pe asta desigur că de la conu Barbu ai aflat-o. O fi scăpat vreo vorbă, așa fără să vrea, iar dumneata, ager cum ești, ai prins-o și ai și folosit-o!

Încîntarea lui Bubi pentru neașteptata lui înțelegere era atît de mare, încît nu a băgat de seamă nici iscodi-

rea, nici batjocura lui Urmatecu. Tinărul baron tăcu. Era tot numai încordare în privire și auz, așteptînd desfășurarea judecății omului de afaceri, pe care, cu bucurie, îl vedea apropiindu-se de planurile sale. Dacă pînă în cele din urmă va avea întreaga lui înțelegere, aceasta însemna că tatălui său nu-i mai rămîne decît să aprobe. Astfel de va fi, lucrul era înfăptuit, iar el ieșea biruitor! Ceea ce nu simțea însă Bubi în această alunecare era că el nu luptase cu Urmatecu așa cum dorise, ci că se săvîrșise aproape totul prin voința celui alt. Și mai ales ceea ce n-a aflat (pentru că fusese făcută cu adevărată cunoaștere de oameni și împrejurări) a fost învăluirea în care se găsea acum bine, tocmai pentru că avea toate colțurile unei potrivnicii roase de viclenia lui Iancu. Acesta, liniștit, urmărea un gînd ce i se împletea în minte.

— Și, totuși, spuse el iarăși, e păcat să vindem! Dumneata ești tinăr și nu știi încă ce greu e să pui la loc lucrurile de care te desparți. Cînd pornesc, se duc pentru totdeauna! Știu că în locul celor două trupuri de moșii vom avea fabrica! Dar dacă am putea să le avem pe toate, n-ar fi mai bine? Dacă ne-am chibzui mai mult, poate n-ar fi cu neputință!

În surprinderea sa bucuroasă, Bubi simți cum se strecoară și o admirație pentru Urmatecu. Și după ce a ascultat, în afară de tatăl său, pe toată lumea, el crezu că vede în sfîrșit cîtă dreptate avea bătrînul baron cînd se încredea cu totul în priceperea omului său. Dar cum părea că tot nu înțelege bine, acesta continuă:

— La ceea ce mă gîndesc, firește, e că n-avem ce face cu moșioarele astea! Pe ele le vinzi sau nu le vinzi! Dar dacă am lua una din moșiile mari ale boierului, cu pămînt bun de cîmpie și cu preț rotund, și am pune-o ipotecă? Pămîntul tot al nostru ar fi. El ne-ar aduce numai, în curînd, banii de care avem nevoie. Bobeștii, Bălășoiinii, Popeștii, Videle... da' cîte nu sînt! Pe oricare din ele! Numai boierul să aleagă.

Întregirea ideii lui cu soluția cea mai practică, dovînd în același timp și grija devotată pentru averea lor, a împins inima lui Bubi pînă la recunoștință. Dealtfel, abia acum vedea că Urmatecu se schimbase mult de la

ultima dată cînd a fost în țară, pentru că întîlnirea lor de la Giurgiu fusese prea scurtă și tulburată de Juru-bița. Tinărul era o fire care în fața unei bucurii era totdeauna gata să uite întîmplările pe care le văzuse sau le bănuise tulburătoare liniștii și frumoasei așezări a dorințelor sale. De data aceasta, și felul de a se înfățișa al lui Urmatecu i-a plăcut mai mult. Era un domn bine îmbrăcat, care vorbea potolit, limpede și mai cu seamă cu multă înlănțuire în idei.

Prevenirile lui Bubi acum i se păreau copilăroase și fără înțeles.

La rîndul său, Iancu își dădea seama de impresia pe care a lăsat-o. Și, pentru a o întări și mai mult, zise:

— Noi dăm banii, că d-aia sîntem noi, bătrînii, pe lume, coane Bubi, să dăm! Dumneata pui totul pe picioare și pornim. E bine așa?

Și lăsa deodată să cadă vorba, ca și cum ar fi vrut să dea să înțeleagă că totul s-a priceput și convorbirea e sfîrșită. Bubi, dacă ar fi insistat și ar fi intrat în mai multe amănunte, dar fi însemnat că nu era cine era, ci un om de afaceri isteț și cu experiență. De aceea lucrurile s-au desfășurat după cum a vrut Urmatecu și s-au oprit acolo unde el a hotărît. Cel care era încîntat acum nici nu bănuia ce primejdie sta în înțelegerea aceasta. Și pentru ca stîngăcia tinărului baron să nu lase nimic la o parte, el adăose cu încredere și prieteneste, plecînd:

— Atunci, vorbești dumneata cu papa, așa cum ne-am înțeles!

Erau aci și bucuria că a scăpat cu bine, și mîndria că a biruit, dar și teama că, încă o dată, cu tatăl său și cu noua chestiune a ipotecii poate că nu ar avea atît noroc. Apoi Bubi era și obosit de încordare și de emoții. Pe toate, Urmatecu le-a citit în el și a zîmbit. Ceea ce însă i-a rămas nedescoperit a fost nerăbdarea din sufletul tinărului, care într-adevăr îl mîna în taină, mai puternic decît oricînd, înspre Jurubița, unde alerga să mărturisească totul. Bubi era încredințat că ei i se cuvine întreaga spovedanie, după cum, pe drumul acesta al marilor sincerități de care avea nevoie, simțea că se apropie tot mai mult de ea.

După plecarea vizitatorului, condus cu toată cinstea pînă la poartă, Urimatecu se întoarse în biroul său. Aruncă o privire de stăpînire și recunoaștere peste toate lucrurile și i se păru că îi sînt tovarăși vechi și credincioși. Apoi bătu din palme și se așeză într-un fotoliu. Era iarăși mulțumit de sine! Și cînd veni o slugă sfioasă, care nu știa dacă are voie să intre, el ceru pălăria și bastonul și plecă, fluierînd fals un cîntec de dor, prins de la lăutari...

De mai bine de un ceas, Iancu Urimatecu dovedea bătrînului baron Barbu că afacerea cu fabrica avea sorți de izbîndă.

— Dar unde ai să găsești patru sute de mii de lei, Iancule? întrebă boierul îngrijorat.

— Asta să-mi fie greul, cucoane, cînd am la spate numele și averea dumitale! Și ce avere! Lîmpede ca apa! Pe oricare din pămînturi, dăm ipotecă în rangul întii. Ce-i puțin lucru?

— Vrea să zică, nu trebuie să vindem?

— Nu!

— Și o să avem și fabrica?

— Numai să vrem, și numai noi, că pe alții nu-i mai vîd! O să punem prețuri cîte ne-or trece prin minte și prin pungă!

— Și crezi tu că într-adevăr o să avem un cîștig?

— Sigur și mare! Ipoteca o facem pe timp scurt, să o plătim din recolta de toamnă. Și fabrica rămîne a noastră!

Ochii boierului rideau. Cînd i-a vorbit fiul său, a crezut că e o nebunie, care o să-l țină cît nu face. Astăzi, același lucru, înfățișat de Urimatecu, pare o afacere strălucită. Dar, gîndindu-se bine, vedea că și Bubi își avea partea lui de merit. Ideea a fost a lui, asta nu i-o poate tăgădui nimeni! Surprins, înduioșat și poate și rușinat, boierul abia șopti:

— E mai istet fiul meu decît mine, Iancule!

— E ștofă mare, cucoane! răspunse omul, recunoscător de încrederea mărturisirii și lingușitor de cale lungă.

Căci pentru ce îi umbla lui acum prin cap trebuia să-și ia ca tovarăși de drum nu numai neprioeperea, nevoia de bani și lenea baronului, dar și bucuria lui de tată, pe care

o vedea mijînd, în sfîrșit. Conu Barbu își mîngîie mulțumit favoriții. De băiatul ăsta stătuse înstrăinat multă vreme. Cu foarte rare excepții, ar putea spune întotdeauna. Bubi era rodul unei întîlniri din tinerețea baronului, fără dragoste, fără pasiune, doar cu un fel de sentimentalitate, pe care în urmă baronul o socoti primejdioasă. De cum a venit copilul pe lume, i-a dat numele și l-a luat de la maică-sa, lăsîndu-l în grija fratelui său. Dumitrache, acolo, la Viena. Apoi, de pe la zece ani, și mai tîrziu, cînd s-a făcut mai mare, l-a adus de cîteva ori prin țară. Natalia și cu el s-au înțeles numai decît, și de-a lungul anilor, domnița s-a legat sufletește tot mai mult de flăcăul care creștea. În ultima vreme politica și oboseala îl țineau pe conu Barbu mai tot timpul prin București. De Bubi nu știa nici ce învață, nici cu cine umblă, nici ce gînduri poartă. Îi trimitea bani, și atît. Egoismul său trist îi deschidea foarte rar dorul de băiat. Cînd a auzit că se întoarce pentru totdeauna în țară, după moartea lui Dumitrache, nu s-a bucurat. Iar cînd Bubi i-a vorbit pentru prima oară de planurile sale, a încercat mai întii să se apere, apoi s-a hotărît să-și jertfească o parte din avere numai pentru a-și dobîndi liniștea. Și iată că acum, împrietenit cu Urimatecu — lucru de care boierul purta mare grijă — același fiu vine poate să-i mărească averea. Conu Barbu era și mulțumit, și mîndru de Bubi. Și, ca întotdeauna, inclinat cum era să fugă din clipa de față chiar cînd îi aducea bucurii, baronul se lăsă dus de o plîtire în vis, unde, numai cu două-trei fire trase din viață, el își urzea lumea familiarelor sale odihne și desfătări.

Urimatecu îi cunoștea bine obiceiul acesta de călătorie cu gîndul din care trebuia să-l întoarcă. Înainte se mai ferea; acum, însă, îl trezea pe baron aproape sperîndu-l.

— Și tot nu mi-ai spus pe care din toate, rosti el cu glas tare.

— Pe care ce? întrebă nedumerit bătrînul.

— Pe care moșie o punem ipotecă?

— Fă tu, Iancule, alege tu cum e mai bine! Ia banii și dă-i băiatului, să înceapă! îi răspunse bătrînul. Apoi, stînd o clipă pe gînduri, spuse iarăși: — Bun băiat, Iancule, ce zici?

— Bun, măria-ta !

Cuvintele acestea de chibzuială adîncă ale lui Urmatecu, numindu-l „măria-ta“, au legat parcă pentru totdeauna ceea ce urmărea. Sigur pe el, putea să umble de-acum nesupărat prin voința ingenuncheată și în dragoste, și în orgoliu a bătrînului. Astfel socotind sosită clipa, el adăugă, ca și cum era gata să uite :

— Aș cere numai îngăduința să schimb cîte ceva și în casele pe care le avem ! Pe cheiul gîrlei ne stă o cocioabă, din care nu mai putem scoate nimic. Vreau să o dărîm și să clădesc o casă nouă, cu intrare cu gang și balcon, bună pentru doftori sau avocați. Deodată o să ne sară chiria și de acolo. S-o fac ?

— Da' în casa veche nu stă nimeni acum ? întrebă baronul, fără să lase să se vadă că știe sau nu adevărul.

— Ba da, răspunse Urmatecu. Jos, avem un fierar. Îi dau casă în schimb în curtea de la obor. Sus, stă Dorodan ! Ultimele cuvinte le spuse încet, apăsător, pentru a arăta că e hotărît.

— Bătrînul Dorodan ! rosti baronul, cu ochii în pămînt, ca și cum i-ar fi fost frică, dar s-ar fi și bucurat de o veche întîlnire.

— Mai mult ne țin dările și cîrpeala, că numai fierarul plătește ! adaose Iancu, de data aceasta pripit.

— Și unde o să se ducă bătrînul ? întrebă stăpînul cu același glas.

— M-am gîndit la asta ! Ce-i trebuie lui oraș ? De hrană bună și îngrijire la vreme are nevoie. Spre munte, e tocmai bine ! Mai avem lîngă livada de la Pietroșița, pe care am vîndut-o, un fel de cuprins cu o casă. Temeția e sănătoasă și stîlpii sînt de stejar. Pun să o deretice și să o întărească. Cu doi stînji de lemne, cu o vacă, și varză, și cartofi la pivniță, nici nu simte cînd trece iarna ! Pe astea toate i le dăm ! Și apoi mai are și pensia. Pentru el și o nepoată cu care stă, nici nu trebuie mai mult !

Și Urmatecu se opri o clipă, să aștepte și să cîntărească. De data aceasta, însă, era rîndul lui să simtă ce grea e tăcerea. Și văzînd că nu are nici un răspuns, zise, după un timp :

— Bine ! Eu las casa și așa ! (Avea o răceală în glas.) Dar dacă s-o prăbuși, că-i putredă, și s-o întîmpla o nenorocire...

— Încă o nenorocire, Iancule ? îi tăie baronul cuvîntul, cu un ton molcom și îndurerat.

Urmatecu nu socotise totul. Inima boierului veghea, și mai simțea lucrurile și durerile și, în viitor, și în trecut. Uitarea și indiferența sa topiseră sub noua dragoste pentru Bubi, și nu numai pentru el. Pe Dorodan, conu Barbu nu-l văzuse de mult. Din cînd în cînd, însă, îl trăgeau amintirile într-acolo, mai ales cînd stăpînul simțea asprimea și voința omului său de afaceri de azi. Iar acum, în duioșia ce i s-a așezat pe suflet, boierul se despărțea cu greu de umbra aceasta credincioasă nu numai din trecutul său, dar și al familiei sale. Simțea cum o aprindea își face loc prin picoteala lui obișnuită de om leneș la voință. O bunătate, hrănită de generozitatea lui, parcă începea să crească. Dar Urmatecu prinse de veste din privirea și vioiciunea neașteptată a stăpînului. De aceea, își dădu seama că trebuie să o ia înainte și spuse :

— Ce ar fi, coane Barbule, dacă l-am chema iarăși în slujbele cele vechi, pe Dorodan ? Eu mă dau bucuros la o parte, că mă simt și obosit. Să vină el, să alerge după ipotecă și să facă fabrica. E încă priceput și mai e în putere !

Baronul, deodată, fu cuprins de groază. Își vedea nu numai spulberată averea, din rosturile căreia nu mai știa nimic, dar vedea pierdut planul cel nou, simțea durerea lui Bubi și se îngrozea de toate încurcăturile care îl așteptau. Și el zise cu încredere și tristețe, neînvoindu-se :

— Ești nebun, Iancule ?

— Dacă nu mă lași să lucrez cum trebuie !

— Dar cine nu te lasă ?

— Atunci, dărîmăm fierăria și facem precum am spus ? adăugă el. Că eu, slavă Domnului, numai pentru dumneavoastră mă zbat ! Dar una știu : că în negustorie cîștigul inimă n-are ! Și parcă adineauri te bucurai de cîștig ! Trebuie să-l adunăm din toate părțile, și cu cît de puțin !

— Fie și cum spui ! se dădu iute bătut baronul.

Dar cînd a plecat Iancu, bătrînul boier a rămas ghem, în fotoliul său, cu o gheară înfiptă în inimă !

— Știi, Mișo, diseară n-avem nici timp, nici loc pentru „ăia“, c-avem treburi, nu glumă ! Și pune masa în grădină, că e vară și-i frumos !

Așa se rosti Urmatecu soției sale de cum se întoarse acasă, în amurg. De obișnuita lui isihie de înserat, cu o sticlă de Drăgășani, nici vorbă ! Omul era nervos și preocupat. Trăgea sertarele de la biroul său, căuta dosare, urmărirea planuri. De cînd a murit Lefterică, tinjea măruntă gospodărie a biroului. Amelica, singură, nu era în stare, sau nu voia să-i poarte de grijă, deși tatăl să o rugase frumos, de mai multe ori. De aceea, acum, Iancu pune singur penițe nouă în tocuri, netezea testelele de hîrtie, cerceta călimăriile cu cerneala îngroșată de praf. Le făcea pe toate și din neliniște, și ca să fie făcute ; dar de plăcut, nu-i plăceau. Era și greoi, și stingaci, pentru că niciodată nu i-a prins mîna la nimic din orice fel de roboteală. El, om ager la mînte, avea lenea asta și nepriceperea miinilor. Și deși nu-l vedea nimeni, simțea parcă în dogoarea și năzuința gîndului său mare, de acum, un fel de înjosire a treburilor mărunte. Așteptarea însă îi iuța în toate. Și negăsindu-și locul, ieși în grădină.

Grădina aceasta a lui Urmatecu era un fund de curte, între case și grajduri, unde, după gustul și priceperea lui Schweickert, se trăsese, prin ronduri cu pămînt negru și cu flori (mai ales părălute și pansele), cîteva poteci, de patru sau cinci pași, acoperite cu un pietriș ruginiu. La mijloc se așezase un bazin, din centrul căruia o barză de tuci, vopsită cu ulei în toate culorile berzei, cu ciocul spre cer, arunca un fir subțire de apă. După coroanele de mărgelă, bazinele cu figuri erau a doua săvîrsire a lui Schweickert. Și el se fălea cu astă născocire în Bucureștii de atunci ! Lumea nouă privea cu mîndrie, prin curțile ei, fel de fel de animale scuipînd apa. Iar spiritul serios și luminat al mecanicului a complicat încetul cu încetul, după pungă și după cerere, această căutată industrie cu o adevărată mitologie și istorie. De pildă, se dusesse vestea

de havuzul cu călăreț, opera cea mai mare a lui Schweickert, într-o curte pe Calea Plevnei, unde un cavaler în zale sta încălecat pe un cal de tuci. Coada animalului însă era o pompă, și cînd se mișca, sărea apă din nări. Era bună la petrecere și la glumă, pentru musafiri !

Urmatecu sădise în grădina lui trei trandafiri. Sprîjiniți de bețe verzi, cu globuri colorate, arbuștii își întindeau florile roșii și parfumate. Omul se apropie și pipăi cu delicatețe catifeaua foilor. Apoi alunecă privirea de-a lungul tulpinilor pînă la pămînt și se gîndi că privește pămîntul său, puțin, dar care și aici, între cărămizi, hrănește plantele. Parcă pentru prima oară își dădu seama de puterea aceasta ! El niciodată nu se gîndise la așa ceva, mai întîi pentru că nu avusese timp și apoi pentru că nu-i trecuse prin mînte. Tîrgoveț, crescut pe uliți și între case, Urmatecu era obișnuit să vadă bogăția prin cît mai multe ziduri îngrămădite. Și, din obișnuință, îi fugi privirea pînă la temelia casei, alergînd cu ochii pe linia pe care o face cu pămîntul. Pe aceasta o văzu ; pe cealaltă, însă, hotarul dintre două moșii, nu și-o putea închipui decît pe plan și tălmăcită în vecinătățile actelor. Și totuși își dădu seama că aduce o ameteală și o bucurie.

Cum trebuie să fie să ai pămînt pe care să nu-l poți vedea deodată pe tot ? Căci pentru moșiile boierului, pe care le administra și la care se ducea, el nu avea nici bucurie, nici pricepere. Semănăturile, vremea și taina lor erau treaba logofeților. Iancu, din toată minunea pămîntului, nu număra decît în vagoane și bani. Și de tainele și bucuriile astea încerca să se apropie acum și pentru el, nu numai pentru altul.

Din asemenea gînduri l-au trezit musafirii. Au venit cei chemați : boier Lefter, Ivanciu, Schweickert și Friț caretașul. Masa era întinsă între trandafiri. În întunericul care se lăsa, cîteva lumînări în globuri de sticlă luminau miinile și fluturau umbre mari pe fețe și pe umeri. Mai departe nu se mai vedea. Era noapte. Coana Mișă minca felurile cea din urmă, grăbită să le aducă pe celelalte, simțîndu-se nelalocul ei între bărbați care aveau de vorbit afaceri. Și cînd a sosit, caldă, încă, și o plăcintă groasă

și parfumată cu scorțișoară, din care vișinele dulci cădeau zemoase sub cuțit, cucoana a așezat, fericită că s-a isprăvit masa, răcitoarele cu vin în iarbă și nu s-a mai văzut. Un aer proaspăt, din adâncul nopții, începea în sfârșit să adie. Boier Lefter se înfioră și ceru o broboadă. Friș se desfăcu la vestă. O liniște venea dispre strada pe care nu mai treceau trăsurile. Casa, cu ferestrele larg deschise și întunecate, parcă adormise.

Și Urmatecu, socotind că le poate vorbi, începu :

— Mă știți, fraților, cât țin la boier, că sînt trup și suflet cu el ! De ani de zile îl sfătuiesc, alert și muncesc pentru el. Și m-a răsplătit boierește, nu pot zice că doar tot ce vedeți împrejurul vostru lui îi datorez. L-a ajuns însă, săracu, un mare impas ! Și singur nu-i mai pot face nimic. Să mă ajutați !

La asemenea cuvinte, nici unul dintre comeseni nu se aștepta. O curiozitate mare le țintui la toți privirile asupra vorbitorului, pe fiecare însă în alt fel. Cu capul plecat, boier Lefter se uita pe sub gene ; Ivanciu privea cu ochii lui albi și sfioși ca de bivol, de parcă nu vedea nimic ; Schweickert făcea niște ochi rotunzi, aprobînd, iar Friș își culcase capul pe un umăr, cu două lumini neliniștite între gene.

— Sînt nenorociri în viață de care nimeni nu te poate scăpa ! adaose Iancu tărăgănat și pe gînduri. Cum vreți să se descurce bietul bătrîn cu un fecior cît un munte, fără meserie și cu fel de fel de idei ? Că a venit Bubi și vrea să facă fabrică !

Schweickert tresări.

— Nu, Lică, nu de care crezi tu ! prinse iute Iancu mișcarea. Ar fi bine, că, uite, berzele tale aduc bani mulți ! Fabrică de oglinzi, să umple toată țara cu ele, asta vrea să facă dumnealui !

O incremenire trecu peste toți.

— L-aș fi putut sfătui pe boier să nu-i dea nici un franc și m-ar fi ascultat ! Dar la ce bun ? Zi și noapte l-ar fi chinuit și băiatul și domnița, care a trecut de partea lui. Dacă n-are nici o meserie, trebuie să se apuce de ceva ! Și mai bine e să-l lași să facă ce vrea decît să ne încurce cine știe ce treburi ! Și Urmatecu umplu paha-

rele la toți. De aceea, continuă el, i-am spus boierului : „Dă-i cît cere ! O să piardă paralele. Nu face nimic, dumneata ai de unde și ai să spui că așa a fost să fie. În schimb, îl avem pentru totdeauna la mînă ! Pe urmă, trebuie să ne asculte de cîte ori i-om pomeni de fabrică și de ideile lui, că băiat rău nu e“. Dar iată cum, din senin, va trebui să dăm drumul la o bucată de avere. Ați început ?

— Nu aveți bani ! spuse liniștit boier Lefter.

— Nici puțini, nici mulți ! Și ne trebuie mulți deocamdată și iute. Avem însă pămînt, curat, fără angarale și bun. Ce vrem cred că nu e greu de prins !

— Moșiile sînt mari, ce e drept, și aducătoare, le aminti, cu accentul lui, Ivanciu, trezindu-i pe toți neplăcut. Dar de ce, mă rog, atîta lume ?

Pofta pe care i-o bănuise Urmatecu ieșea la iveală. De aceea, el zîmbi și spuse :

— Pentru că nu vreau să fac nici negustorie, nici cămătă ! M-am gîndit întîi la prieteni. Să mă folosesc de ei, dar să-i și ajut. Pe toți : și pe cei de la care iau, și pe cel căruia îi dau ! Și ca să-ți dovedesc, nea Ivanciule, că m-am gîndit cu temei, iată că pe unul dintre noi îl las afară din socoteli : pe Lică ! Și se uită iute la Schweickert, pentru ca să-i stîrnească și mirarea, și părerea de rău, adăugînd : E pe de-a-ntregul al boierului ! Boierul l-a adus ; stă pe degeaba în casele lui și n-ar fi frumos să se amestece la împrumut...

Nedelicatetea lui Urmatecu îl făcu pe vienez să lase ochii în jos și să recunoască, tăcut, excluderea sa. Rămăseseră ceilalți trei. Acum se simțeau legați între ei de un lucru ce îi atrăgea și de care habar nu aveau cu cîteva clipe mai înainte. Un interes comun îi făcea să schimbe priviri de înțelegere, stabilind un fel de singură voință a tuturor, simțînd că afacerea e bună, uitînd însă că stau alături unul de celalt numai prin voința lui Iancu. Acesta, în micile pauze pe care le făcea, îi privea.

— Și cît îi trebuie și pe care moșie ne-o dai ? întrebă iarăși Ivanciu, de data asta învoit cu tovarășia celorlalți, dar grăbit.

— Să v-o dau ?! Dar nici nu mă gîndesc, nene, la așa ceva ! Doar zălog dau pentru bani, și atît ! Vom plăti la timp și dobînda, și capetele, că, slavă Domnului, bucate o să avem destule, că numai pînă în toamnă ne împrumutăm. Ce, îți șade rău să ciupești ceva ciștig fără să te doară capul ? Doar din venit o să facem fabrica lui Bubi, iar nu din capital !

— La început așa se crede întotdeauna, se sili să spună, glumeț, boier Lefter, voind mai mult să se audă proorocînd.

— Dacă nu vom avea noroc, norocul dumneavoastră ! strecură Urmatecu.

— Să te auză Dumnezeu ! și, înviorat, bătrînul Lefter își udă buzele cu un strop de vin.

— Așadar, domnilor, noi punem ipotecă, pentru patru sute de mii de lei, pînă la toamnă, moșia Bălășoieni. Una mie două sute de pogoane arabile, baș izlazul, heleșteul și conacul. Ei, ce ziceți ?

— Ce e drept, e una din cele mai frumoase ale boierului ! aprobă Ivanciu.

— Vrea să zică, nu vă înșală el, Iancu ! adăugă Urmatecu sprinten. Împrumutul, după socoteala mea, îl împărțim astfel : una sută de mii de lei boier Lefter, pe numele căruia se și face actul, ca negustor și proprietar cu greutate ; una sută de mii de lei, Ivanciu ; una sută de mii de lei, neamțul — și-l arată pe Friț — și una sută de mii de lei... eu !

— Dar tu nu ești cu totul și cu totul al boierului ? rise Ivanciu, să vadă dacă se prinde o glumă cu înțeles.

— Mai mult el e al meu ! răspunse Urmatecu iute și tăios. Pentru cît mi-a dat, numai eu știu ce-am stors de aici ! (Și se bătu cu degetul pe timpă.) Și apoi, nu uitați că eu sînt la roată ! După cum spuneam, boier Lefter ne dă la fiecare un înscris că a primit banii de la noi, socotiți capete și dobîndă pînă la termen. Și astfel treaba s-a făcut ! Nu-i bine ?

— Chibzuiala nu e rea ! afirmă boier Lefter.

— Și sigură ! își manifestă voința Friț.

— Da' boierul cere ipoteca, și noi doar un înscris al dumnealui ! îl arată pe bătrînul zaraf Ivanciu, neîncrăzător.

— Tot numai înscris am și eu, dar am și încredere ! zise Iancu, scurt.

— Dar executarea, Doamne ferește ?! tot se mai îndoia nelămurit Ivanciu.

— E pe drepturi, ca pentru oricine, dar și pe obraz, ca între noi ! explică Urmatecu. Nimeni nu va pierde banii, și, la o adică, toți pornim la despăgubiri, dar cu mănui și blajini, că ce e boierul de vină, săracul, dacă o fi să fie ?! De pe urma lui cu toți ciștigăm ! Este, jupîn Ivanciule ?

— Sigur că este ! interveni Friț, cuprins de un fel de bunăvoință plină de omenie. Cînd și ce iscălim ?

— Bravo, neamțule, așa te vreau, dar pînă la iscălit, mai va ! Deocamdată, haidem la ciorne ; restul, mîine, la tribunal !

Și porniră unul după altul înspre birou. Friț și Schweickert luminau calea cu luminările luate de pe masă. Urmatecu se ostenea pe fiecare braț cu cîte o răcitoare ; bătrînul Lefter și Ivanciu se țineau de umăr, căutînd pașii nesiguri prin întuneric.

Sub lampa aprinsă, sfatul a mai ținut pînă aproape de miezul nopții. Au trecut pe ciornele de învoială și de înscrisuri vecinătățile urmărite cu degetul pe plan și culese din acte ; au calculat dobînzile ; au stabilit termenele. Cînd au isprăvit, fiecare avea impresia că duce un lucru nou cu el. La plecare, în poartă, Urmatecu, duhul lor cel bun, i-a mai dat pe unii în grija celorlalți, suindu-i în brecul lui Friț și rînduind cum să fie lăsați pe la case, după bătrînețe și depărtare. Și pentru ca Schweickert să nu plece cu inima grea, l-a bătut pe umăr și i-a șoptit :

— Lasă, mă Lică, noi doi avem socotelile noastre ! Și s-au despărțit.

Lui Urmatecu nu îi era somn. Tremura încă în el înțimplarea. Se întoarse cu pași rari înspre birou, unde apăruse coana Mița ca prin minune. Ea strînsese cenușa țigărilor, pusese scaunele la locul lor, dereticase și acum răsucca liniștită, cu o măiestrie de ani de zile încercată, țigări pentru soțul ei. Căci Iancu, deși mare fumător, stîngaci cum era, nu a fost niciodată în stare să-și facă o țigară. Și în gospodărie, seara, înainte de rugăciune, asta

era ultima treabă a cucoanei Mița. Aerul era cald. Din casă, parcă numai ferestrele larg deschise mai aveau un rost. Noaptea și întinderea ei erau mai prețioase decât pereții încinși. Șerpuiau alene curenți, care aduceau din alte odăi parfum de zambile, amestecat cu greul fumului de tutun întirziat încă prin colțuri. Urmatecu simțea și el parcă sentimentul acesta era risipit în ființa întreagă. Era ca o bucurie, dar și ca o îngrijorare. Simțea că trecuse de un hotar pe unde nu fusese niciodată. Știa bine că toată viața lui, de neîncetată urcare, așa fusese întocmită: pași îndrăzneți, ținuturi nouă, necunoscute la început, pe care cu încetul se obișnuia și se gospodărea. Acum însă crezu că s-a depărtat foarte mult. Se simțea singur într-un pustiu, unde oricând s-ar putea stîrni o primejdie. Parcă-i era frică. Mai ales ceea ce îl nelinișteea era viitorul. Ce a făcut pînă acum era legat din lucruri săvîrșite fiecare la clipa lui. De aceea avusese și atîta siguranță. Acum, însă, și gîndul, și fapta alergau pe zări și depărtări. Și nu era vorba numai de el, dar și de toți ai lui, de fată mai ales și de viața ei. Îndoiala aceasta nu-l lăsa să-și guste bucuria pe de-a-ntregul. Ar fi vrut să vadă totul sfîrșit odată, ticluit pînă la ultimul amănunt, și nu ceea ce se va întîmpla mîine la tribunal, ci, ceea ce va fi peste cîteva luni, așa cum întrezărea el. Întîmplările posibile și potrivnice și gîndul lor numai îl nelinișteau.

Deși bănuia că se petrecuse un lucru foarte serios pentru el, coana Mița n-a întrebat nici un cuvînt la întoarcerea soțului său. Ea avea multă încredere și știa că el este capul. Dacă simțea el nevoia să-i spună ceva, spunea, iar ea era gata întotdeauna să-l ajute, după cît o purtau puterile.

Urmatecu, furat de gînduri, trecu să se așeze pe canapea. Cînd a fost lîngă coana Mița, a mîngîiat-o pe frunte și pe pîr. Aceasta, neobișnuită, își ascunse capul, trăgîndu-și gîtul între umeri, ca și cum s-ar fi ferit de o lovitură. Dar zîmbi și se uită recunoscătoare înspre el.

— Ce crezi dumneata, Mițo : îmi iese, sau nu-mi iese ? că pricina e grea și încurcată... spuse omul într-un tîrziu.

— Dacă ai pornit-o dumneata, Iancule, iese ! răspunse femeia simplu.

Trecură cîteva clipe. În noapte parcă se auzea un glas. Dar cucoana ascultă puțin și văzu că i s-a părut.

— Vezi, începu să-i explice Urmatecu, sînt în viață împrejurări în care joci tot ce ai pentru un singur cîștig, dar ăla trebuie să fie mare ! Așa sînt și eu acum ! Ce-ai spune dacă aș pierde ?

Mița așteptă puțin, ca și cum ar fi vrut să prindă bine înțelesul. Apoi, liniștită, răspunse :

— Dumneata nu poți să pierzi ! Dumneata de-acum, ai să cîștigi mereu !

— Dar de unde știi, Mițo, și mai ales cu atîta siguranță ?

— Pentru că așa e ! răspunse ea, fără nici o altă lămurire, și, liniștită, răsuci mai departe la țigări.

Urmatecu o privea. Pe fața ei, care fusese frumoasă în tinerețe, pluteau o pace și o bunătate. În afară de clipele rare, cînd și-a gelozit bărbatul, care de multe ori a făcut-o de ris la rude și prietene cu încurcăturile muieresti, clipe scurte de răbufneală sau de vicleșug, încheiate cu spargerea vreunui lucru sau cu o mărturisire glumeață a lui Iancu, iertată numaidecît de coana Mița, femeia ducea cu ea o liniște hrănită de mintea ei puțină, dar bine încheată în cunoașterea îndatoririlor de soție și de mamă. Lipsită complet de orice poftă, ea nu avea timp nici să dorească, nici să se plictisească. Era una din acele ființe muncitoare căreia aceeași treabă din fiecare zi nu-i aducea nici bucurii, nici oboseli, pentru că ea nu-și vedea ziua de trudă dinainte. Mergea bucată cu bucată pe timpul tăiat pentru ea în spălat, în călcat, în gătit, în dereticat. Plimbările cele mai obișnuite îi erau sărbători ; dar ea nu le privea venind și nu le voia. Lăsa să ajungă în ele, și atunci se bucura. Din belșugul de bani ce avea pe mîna, cheltuia cu măsură pentru găтели. Mai mult își ajuta rudele sărace. De la începutul căsniciei s-a hotărît să se lege de gospodărie și de Iancu.

Cu patimă nu l-a iubit niciodată, pentru că nu-i era firea ! I-au plăcut, cînd a fost vorba să-l ia, curătenia și obrăznicia lui. Încetul cu încetul, însă, aceste înclinări s-au preschimbat în admirație. Coana Mița știa cu cît stă mai prejos de deșteptăciunea soțului ei. De aceea îl asculta, nu-l ținea de scurt, și pentru ca să nu-i fie ru-

șine cu ea, îl întreba din cînd în cînd, învăluit, ca nici el să nu bănuiască, ce face și ce spune domnița Natalia în cutare sau cutare împrejurare. Pentru a se ajuta din cîte îi lipseau, ea avea ochii ațintiți asupra domniței. Din atîtea certuri, în aceeași casă, cu bătrînul baron, Natalia se împrietenise cu soția lui Urmatecu.

Cel mai mare copil dintre cinci frați, coana Mița luase parte la ruina familiei sale la o vîrstă la care înțelesese totul.

Pentru cei mărunți, printre care erau și băieți, ea trebuise să se lipsească de multe... De aceea, scriitura ei era greoaie și cu litere neînchegate, iar citirea, înceată și cu opriri îndelungi asupra cuvintelor, pentru a le prinde înțelesul, îndepărtat de accentele greșite pe care le punea. Din puținul lor, ea se deprinsese a se folosi la urmă, chiar după mama sa, obișnuindu-se de timpuriu cu jertfa pentru ai săi. În căsătoria de mai tîrziu cu Urmatecu, mai ales după ce un anumit belșug începuse să le intre în casă, ea văzuse o mintuire adusă de norocul vieții sale celorlalți. Și de instărirea aceasta ea se folosea cu măsură pentru rudele mai apropiate și cu recunoștință și credință pentru soțul ei.

Prietene multe nu avea. Firea ei molcomă prefera să umple tăcerile îndelungilor roboteli prin casă cu gînduri legate și cu explicații, pe care singură să și le dea, de mersul lucrurilor, pentru ale căror legi tănuite avea și timp, și înclinare. Făcea aceste călătorii îndelungi între ce a fost și ce o să fie cu ei toți, fiindcă pe Iancu îl simțea că nu e în stare de atîta liniște și înțelegeri de dincolo de „socoteli bărbătești“, cum le numea ea, și le făcea și dintr-un sentiment de răspundere pentru ai ei. Și apoi o și ispiteau și îi și plăceau !

Din lumea misterioasă de dincolo de lucruri și de oameni, pe unde umblă norocul sau piaza-rea, coana Mița își clădise, după mintea și simțul ei, o întreagă învățătură, cu zbuclume și trepte. Cea mai de jos și mai obișnuită erau semnele care i se făceau. Cu bătaia ochiului sting sau țiuitul urechii drepte, ea deslușea cu cîteva zile mai înainte o întîmplare rea de o vorbă bună. De aceste semne se legau faptele, pentru ea, de un fel sau de celălalt,

tari, puternice, pînă la mari bucurii sau la mari dureri, dar numai faptele singure și trecătoare. (Acum e adevărat că pleoapa ochiului sting i se bătea să-i sară din loc de cîteva zile !) Treapta de îndată mai mare din rostul tainelor, la coana Mița, era cumpănirea binelui și răului, pe cuprinsuri mai largi, pe ursite. Știa că nici norocul, nici piaza-rea nu pot ține ! Le vedea ca pe doi pași, ce se calcă unul după celălalt, dar mai învățase că, pentru fiecare om, are mare însemnătate timpul dintre acești pași. Ajunsesse să creadă că la unii trec numai cîteva zile, iar la alții o viață întreagă. Văzuse, nu uitase, și cu tăcerile și talmăcirile ei pricepuse toate astea la cei din jurul său. De aceea ea era convinsă că norocul și nenorocul se joacă nu numai pe ulițe, dar și pe spițe și pe neamuri. Norocul lui Iancu Urmatecu ea îl urmărise atentă încă din primele zile, pentru că nu era numai al lui, ci al tuturor alor săi. Îl văzuse întîlnindu-se cu nenorociri, care nu mergeau înspre el, dar care îl învăluiau și se risipeau apoi, după cum îl văzuse biruind, neclintit, potrivnicii ce țineau drept în inima lui. Îl încercase în vreme și avea încredere în el, după cum avea încredere în deșteptăciunea soțului ei și în toate afacerile lui complicate, la care nu se pricepea. Și siguranța norocului acesta pentru ea era atît de mare, încît se deprinsese să și-o mute (pentru ca să o aibă la îndemînă și să o repete de cîte ori va voi) într-o îndeletnicire casnică. După cum era sigură de aroma și gustul unui șerbet, cu care de multe ori se juca pînă aproape să-l dea în ars, scăpîndu-l apoi cu pricepere și două picături de apă de la o stricăciune de neînlăturat la orice altă gospodină, la fel, în lunecările norocului soțului său, cînd se iveau, ea nu vedea decît un joc periculos, dar sigur, pentru o și mai bună reînnoarcere. Tristețile singurătăților ei frămîntate veneau însă mai de departe, dintr-un viitor ce-i rămînea nedezlegat ! Acolo era Amelica, și ursita ei, și cei care vor veni după ea. Pașii soartei, care azi îl cruță ajutîndu-l pe Iancu, se vor lăsa, cine știe, tocmai în viața ei ? Atunci se va întoarce timpul ! Și gîndul acesta îi strîngea inima, și coana Mița nici nu mai vrea să-l asculte.

Dar treapta cea mai înaltă și cea mai chinuitoare a acestor legi, în care femeia credea, era acel vechi : „Ce

ți-e scris în frunte ți-e pus!“ Din ce stă acolo, neclintit pentru fiecare, și pentru viitor, ea știa că poate să fure cîte ceva, să întrevadă. Și mai mult nici nu vrea să știe. Dar ceea ce o îngrozea era de cîte ori încerca să privească din legea aceasta a fiecăruia — și întotdeauna se gîndea la ea — înapoi! Își vedea atunci viața pas cu pas: fata, soțul, căsătoria, nebunia tatălui ei, ruina lor, copilăria. Parcă era un drum cu gropi, în care trebuia să cadă, cum înainte mai e un alt drum cu gropi, în care va cădea! Și cînd coana Mița încerca să vadă drumurile tuturor, de pretutindeni, amețea, își stringea iute gîndul în singurătățile liniștite în care cirpea rufele sau așeza sertarele și se închina iute, rostind: „Mare ești, Doamne!“ și cobora din fuga minții ei, care i se părea nelegiuată.

Acesta era hotarul cel mai de sus al vieții de simțire și gînd al coanei Mița!

De multă vreme, Urmatecu deslușise că în soția sa se petrec lucruri care lui îi rămîneau nelămurite. Și pentru că, de cîteva ori, se potrivise o prevestire sau o încurajare, el ajunsese, fără să cerceteze, să asculte orbește de cuvintele femeii. Aceasta nu însemna însă că ar fi crezut-o și deșteaptă! Doamne ferește! Era numai ca un fel de putere, cu care s-a pomenit alături. Și ea trecea și în el și îl oțelea. Acum, de pildă, spusă copilăroasă, dar sigură, a nevastei sale despre biruință îi domolea neliniștile și îi ușura grijile.

Deodată, în tăcerea curții se auziră două feluri de pași. Unii erau mărunți și repezi, zoriți să ajungă; ceilalți, mai rari, mai greoi, mergeau în silă, cu opriri și cu porniri. Urmatecu și coana Mița se priviră întrebători. Și nici n-au avut timp să rostească vreun cuvînt, cînd din drumul bine cunoscut al casei, cu ușile și ferestrele deschise în vară, Jurubița se ivi în prag. Purta ceea ce putuse arunca în grabă pe ea. Dintr-o anumită întunecare a feții și stăruință a privirii, lipsită parcă de lunecarea firească, se vedea că duce o groază. În prag, respiră totuși ușurată și, întorcîndu-se pe urmele de întuneric din care ieșise, vorbi cu cineva, rămas în urmă:

— Poștește! Poștește! Că am ajuns! Aici e.

În lumină apără un om slab, mărunț și neîngrijit. Din umerii obrazului, înspre bărbie, fața parcă-i era tăiată

cu tesla. Era neras, privea sfios în pămînt și risipea în jurul său un miros acru de nădușeală și vin. Dintr-un clipit des și o înțelenire a vorbei se vedea că abia acum trece înspre o limpezire.

În nedumerirea tuturor, Jurubița aruncă deodată cîteva cuvinte întretăiate:

— Cu Tudorică... s-a întîmplat o nenorocire!... Dumnealui a văzut!... și căzu pe un scaun.

Coana Mița se uită cu neîncredere, la început, la scena aceasta. Priviri ascuțite, în care i se citea disprețul pentru o femeie nesăbuită ca Jurubița, i se aprindeau între pleoape. Urmatecu crezu că în începutul lor de despărțire, pe înțelese, despre care nu vorbisera încă nici un cuvînt, Jurubița încearcă, agățîndu-se de prilejul vreunei beții a lui Tudorică, o ceartă mare. Altă dată i-ar fi bucurat mîndria lui bărbătească. În noaptea aceasta, însă, cînd din grijile lui și din presimțirile coanei Mița se fierbea viitorul lor, toate acestea îl supărau.

De aceea, înciudat și scîrbit, el se adresă necunoscutului cu un ton aspru:

— Cine ești dumneata?

— Ghenea Toncu.

— Și mai departe?

— Prieten cu mortu!

— Care mort?

— Nea căpitanu!

— Tudorică e mort? ! Nu minți! strigă deodată coana Mița, încă îndoindu-se, dar cu un început de spaimă.

— E mort, cucoană! făcu nevinovat Toncu.

— Și l-ai văzut dumneata? zise Urmatecu.

— Văzut! răspunse omul.

— Da' ce s-a-ntîmplat?... Cum s-a-ntîmplat? întrebă cu frămîntare coana Mița.

— Apoi, începu Toncu, eu, nea căpitanu și-ncă doi am luat-o de cu ziua. Eram într-o circiumă unde ne duceam des, prin Pantelimon. Nea căpitanu avea poftă ca niciodată!

— Scurtează-o! se răsti Iancu.

— Și stînd așa, am tot ciocnit și-am tot vorbit, și-am tot ciocnit, că știe și boierul cum e la d-alde astea, pînă

cînd nea căpitanu își aduse aminte de tat-său și începu să plîngă.

— Și... și... ? făcu nerăbdătoare coana Mița.

— Și a spus că e p-acolo, pe undeva, bolnav ; că nu l-a mai văzut de ani ; că dumnealui, nea căpitanu, e un ticălos și că vrea să-l vadă numaidecît... Și s-a sculat și-a pornit. Ailaltă erau cu picioarele moi. Eu, ca prieten vechi ce mă aflam, m-am luat după el ! Și tot umblind, am ajuns la Mărcuța..

— Ei, ș-apoi ?... Apoi ?... făcu nevasta lui Urmatecu, îngrozită și nerăbdătoare.

— Pe mine m-a lăsat să-l aștept la poartă. Dumnealui însă a trecut, că era în uniformă. Și-am stat, am stat, pînă ce am adormit... M-au trezit în ghionți niște felceri îmbrăcați în alb, care strigau cît le lua gura : „Asta trebuie să știe, că a venit cu el !” Și nu mai pricepeam nimic !

— Ce au de-a face toate astea cu moartea lui Tudorică ? ! strigă coana Mița, ieșită din fire.

— Au, afirmă convins Toncu, pentru că, vezi dumneata, tatăl lui nea căpitanu era nebun ! Da' noi de unde să știm, că nu l-am fi lăsat ! Nebun d-ăla cu vedenii și cu furii !

Urmatecu, fără să vrea, ridică ochii înspre portretul lui boier Grigore. Cu favoritele bogate, frumos pieptănate, și privirea veselă și zîmbitoare, chipul se uita la el, din umbrele cărbunelui în care fusese desenat.

Iancu începu să simtă și el o groază nelămurită, ce se închea în jurul lor. Iar Ghenea Toncu, pornit de cele ce văzuse și purta în ochi, revenite parcă într-o viață și mai puternică acum, își dădea drumul, ca și cum le avea în față :

— M-au luat și m-au dus la nebun, să-l recunosc pe nea căpitanu ! Nebunu era legat, și urla, și scuipa spume. Tot striga mereu de hoț și de prădăciune, de aur și de tîlhărie. Nea căpitanu era cu capul spart, plin de sînge, de cum îl izbise nebunul de perete. De pe uniformă, avea rupte galoanele și nasturii lui lucitori de alamă.

Coana Mița își acoperi fața cu mîinile, gemînd :

— Taci, ticălosule, că nu-i adevărat !

Urmatecu privea țintă pe boier Grigore din cadră, muștrîndu-l cu aceeași frază : „Ce-ai făcut, boierule ?” Și îi era și frică de cele întîmplate, și groază, că de acum nu va mai sta acolo pentru el și pentru casă, de vreme ce s-a preschimbât într-un duh rău. Jurubița asculta pentru a doua oară, mult mai limpezită, povestirea asta. Se mai liniștise, de avea timpul și mîna să privească cercetătoare în jurul ei.

— Pe nea căpitanu, urmă Ghenea, l-a băgat la nebun o servitoare bătrînă, fără să știe nimeni, așa spuneau ăia de acolo. Și nebunu cîcă tot urla după un munte de aur ! Cînd l-a văzut cu fireturi și poleială pe el, s-a repezit țipînd că de ce i-a furat aurul. Nea căpitanu s-a apărut, da' greu, că era și băut. Și nebunii ăștia sînt tari ! Și pînă să vină careva, l-a băgat într-un colț, i-a rupt uniforma și l-a dat cu capul de perete, de i-a sărit creierii ! Da' eu l-am cunoscut pe nea căpitanu și am venit să-i spun cu-coanei, că știam unde stă.

Și Ghenea Toncu, sleit și el, căzu pe un scaun. Peste cei din casă se lăsă o încremenire. Numai plînsul coanei Mița se auzea infundat, continuu, dureros.

O pendulă mare, din iatac, bătu trei după miezul nopții. Toți tăceau. Din fundul curții veni limpede și înalt un cîntat de cocoș, urmat de o bătaie veselă din aripi. Trecea noaptea scurtă de vară, tulburîndu-se cu o lumină de dimineață.

Cea dintîi care, într-un tîrziu, și-a regăsit voința a fost coana Mița. S-a trezit ea din somn, cu ochii umflați, și-a șters lacrimile și, scuturîndu-l pe Toncu, adormit pe un scaun, îi spuse cu blîndețe :

— Hai să te odihnești, că trebuie să fii obosit ! Apoi, cu glasul ei de femeie care în împrejurări grele știe ce spune și cere să fie ascultată, rosti către bărbatul său : Iancule, eu pun caii la trăsură și mă duc să văd ce e de făcut ! Dumneata du-te și te culcă !

Pe Jurubița parcă nici nu o vedea. Și cînd femeia s-a ridicat spunînd : „Merg și eu țapo !”, i-a răspuns scurt :

— Nu mai e nevoie de tine ! și a ieșit, luîndu-l pe Ghenea Toncu după ea.

Urmatecu simțea cum în el nimic nu mai e la locul său. Privea în jur de parcă ar fi voit să caute un drum de scăpare. Se ridică, aprinse o țigară, făcu cîțiva pași și încercă să se așeze lângă Jurubița, luîndu-i mîinile și trăgînd-o înspre el. Femeia se desfăcu brusc și se depărtă. Nu desluisese încă bine ce vrea. Îl crezu, ca de obicei, neatîns de întîmplare, urmărind o poftă de a lui, sau o jignire de a ei. Dar cînd se întoarse deodată și îl văzu prăbușit pe un divan, așa cum îl lăsase mișcarea făcută înspre ea și din care ea se desfăcuse, cînd îi privi ochii încremeniți țintă într-o floare a covorului și gura întredeschisă, atunci înțelese că Urmatecu trece prin clipe neobișnuite, lipsite de putere. Mai întîi îi fu milă. Apoi își aduse aminte cum îi poruncea și cum a jucat-o cu Paulina. Și Jurubița, regăsindu-și limpezimea figurii, cu un zîmbet răutăcios însă îi spuse :

— Nu e așa că ți-e frică, nene, de neamul ăsta de nebuni ?

Urmatecu nu a răspuns. A rămas nemișcat, a închis ochii și și-a înfipt degetele în ciucurii de lînă. Jurubița își dădu seama că acum poate să rupă petic cu petic din el trufia de odinioară. Îl mai privi, și, cu un glas curat, aproape de bucurie, îi spuse :

— Dar vezi, eu am scăpat !

Și-și ridică brațele în sus, ca și cum ar fi vrut să prindă cît mai mult aer în mînele largi ale hainei. Iancu, zăpăcit de cele întîmplate, obosit de groază și de veghe, nu mai știa să se stăpînească. De multe ori i se mai întîmplase în viață să simtă cum obosește tocmai în timpul luptei. Dar atunci omul din fața lui, pe care trebuia să-l înfrîngă numai pentru că îi ședea în față, îl asmuțea din nou, și tot el biruia. Acum însă nu erau nici oameni, nici afaceri, ci întîmplări nelămurite și înspăimîntătoare, care pentru el șerpuiau în jur din icoane, din farmece și din ursite, că toate în aceeași negură stau. „Și numai femeile știu să se descurce din așa ceva“ gîndea el ! I se părea că Jurubița se depărtează în siguranță și că numai el rămîne în toate primejdiiile. Se simți încolțit și silit să facă ceea ce n-a crezut niciodată. Și astfel încercă, după cum auzise, să se poarte cu binele. Își ceru deci iertare, cu gîndul, lui

Dorodan ; îi ceru și coanei Mița pentru Jurubița ; Jurubiței, pentru Paulina și Păuna ; și pentru că pe toate celelalte și pe ceilalți nu-i mai vedea și nu-și mai aducea aminte, ridică ochii înspre o înălțime unde s-ar găsi toți iertătorii lui. Ceea ce i se păru mai greu în acest început de rugăciune, necunoscut pentru el, pe care nu știa către cine să-l îndrepte, era că avea prea multe de cerut deodată. Măsura lui din afaceri, lacomă, o mai păstra și aci și îi simțea întinderea. Și pacostea, și nenorocul se simțeau pentru el prin această îngrămădire. După ipotecă, încurcătura nenorocirii cu cumnatul său trebuia să se limpezească și nu nădăjduia să izbîndească în amîndouă, și oricare din ele n-ar fi ieșit, tot rău ar fi fost. În singurătatea în care se găsea acum, avea nevoie de Jurubița să-l mîngîie. Căuta și un adăpost, dar voia și o răzbunare, mai ales după ultimele ei cuvinte. Voia să o tragă cît mai aproape de el, să cadă și pe ea ceva din piaza-rea, dacă e în jurul lui. De aceea, luă urma femeii ce se ferea și îi scăpa din mîini. În cele din urmă, cînd o prinse într-un colț și o strînse tare lângă el, Jurubița, care nici ea nu mai vedea lămurit ce vrea Urmatecu, zbătîndu-se, îi aruncă în față :

— Ce mai vrei, nene ? Acu te-ai găsit ? Eu nu mai sînt de-a casei, iar a dumitale nu mai sînt de mult !

Urmatecu scrișni din dinți. Lovit de cuvintele femeii, care prima dată avea îndrăzneala să-i spună adevărul în față, se trezi. Groaza nu fugise din el, dar trecuse înaintea ei minia. Ea îl mișca acum. Jurubița îl cunoștea cum se aprinde și socoti că n-ar fi bine să-l lase pe drumul acesta. Iancu era în stare, într-un scandal, să scoată la iveală toată povestea trecută, tocmai cînd, prin moartea lui Tudorică, ea nu mai avea nevoie de asta. De aceea îi plăcea femeii să-l vadă mai degrabă sub groază decît sub furie. Și întorcîndu-se la întîmplarea de la care s-au depărtat, ea spuse ca o ușurare și o biruință :

— Și pe mine și pe dumneata ne-a scăpat ăla de colo ! și arată înspre portretul lui boier Grigore și fugi tocmai în capătul celalt al odăii.

Urmatecu stătu puțin să lege tot ce era neașteptat și îndrăzneț în ce a auzit, apoi strigă :

— Ticăloaso !

Dar se reîntoarse cu gîndul într-o tăcere în care părea că urmărește ceva. Simțea cum cuvintele Jurubiței își făceau drum în el, fără voia lui. Ele găseau acolo un fel de sete de a fi ascultate și parcă asta era mîngîierea pe care Urmatecu o aștepta, dar nu o bănuia. Femeia, văzîndu-l că e tot liniștit, se grăbi să adauge :

— Dacă ai sta și ai judeca puțin, nu ți s-ar părea chiar atît de urît !

Urmatecu nu răspunse. Atunci femeia îndrăzni mai departe :

— Ce se-ntîmplă nu te-atinge, nu-ți fie frică ! Mai greu e pentru țața Mița, că ăștia toți sînt sîngele ei ! Dar pentru dumneata, ca și pentru mine, e o ușurare !

Jurubița așteptă o clipă, să vadă ce se va petrece. După ce a spus același lucru a doua oară. Iancu sta nemișcat și asculta.

De aceea, pe un ton ce vrea să convingă, ea reluă :

— Îți trebuiau dumitale ghiulele de astea de picior tocmai acum, cînd norocul și averea îți cresc mereu ? Mîine-poimîine ai să ajungi om mare ! Nu-i mai bine să fii scăpat de ei ? Și, uite, cu asta s-au însărcinat soarta și nebunul de colo ! Ce vină avem noi, ce vină ai dumneata ? Zi bogdaproste și fii mulțumit, că ești om deștept ! Au pierit : Lefterică de foc, bărbatul meu — facă-l Dumnezeu bărbat ! — de mina lui tat-său ! Și iaca așa, de-acum ne vedem fiecare, ușurat, de drumul nostru !

Chiar la ce spunea Jurubița, Urmatecu nu se gîndise. Întrezărea însă că femeia ar putea să aibă dreptate. O tînjire lăuntrică îl mina spre cuvintele ei. Într-adevăr, se întîmplase o groaznică nenorocire ! Cui ? Lor : familiei nevestei sale ! Cel mult poate ei, coanei Mița. Lui însă i se întîmplase ceva ? Îl lovise cineva în sănătate sau în avere, așa ca să nu mai poată drege nimic, nici cu bani ? Nu ! O să mai dea, după cum a mai dat, parale pentru o înmormîntare frumoașă ; o să le facă rochii de doliu la toate ; o să mai dea și pentru ce nu-i vine în minte acum, și cu asta s-a isprăvit ! Fata nu îi e bolnavă ; casa îi e întregă ; ipoteca e pe drum bun ; conu Barbu are aceeași încredere în el, ba și Bubi se uită în gura lui ; Păuna îl așteaptă diseară lingă Cuțitul de Argint, și coana Mița și Jurubița

cred că mai are zile bune înainte. Atunci, unde e nenorocirea ? Nicăieri ! Și Iancu Urmatecu, după ce stătu cîțva timp tot cu capul plecat, gîndindu-se la istețimea Jurubiței, se ridică deodată, liniștit și luminat. Din cutremurarea prin care a trecut, el a înțeles că l-a pîndit o altă primejdie și și-a luat învățătură pentru viitor. A văzut că nu trebuie să se lase descoperit. Îi era ciudă acum de toate iertările pe care le-a cerut în gînd, ca un om aproape de pierzare, cînd el era teafăr și mai tare ca niciodată. Acum se îngrijea numai să nu fi simțit Jurubița ceva din slăbiciunea lui. Vedea că nu s-a isprăvit cu ea, și nu era bine să-l știe așa ! Și pentru ca să-i adoarmă și mai mult orice bănuială, o luă pe neașteptate în brațe și o sărută cu prefăcută lăcomie pe ceafă. Femeia se scutură.

— Tot nu te astîmperi, nene ? spuse ea. Ce mai vrei de la mine ? N-ai auzit adineauri cum ne-a lămurit nevasta dumitale ? De-acum, eu nu mai am ce să caut pe aici ! Iar la dumneata, cine să-mi ia locul, slavă Domnului ! Cît păr în cap ! Hai, fii cuminte !

Cuvintele nu mai aveau însă greutate. De aceea, Urmatecu o căuta. De plăcut, nu-i mai plăcea Jurubița ; parcă fugisc ceva din ea. Trebuia însă să-și ducă prefăcătoria pînă la capăt. Dar și fără gust, o mîngîiere prinde bine. E ca o fereastră deschisă în aer proaspăt, după fierbințeală. Și-apoi, era viață și era femeie !

Jurubița simțea poate același lucru în dimineața asta răcoroasă, care venise, albastră, pretutîndeni, prin casă și prin curte. În oboselile tirzii, și ei îi plăcea să se simtă frămîntată de mîini puternice. Își înșelau astfel amîndoi trupurile, dar gîndurile le erau alurea. Sub sărutările apăsate, Jurubița se porni să ridă, cu un glas abia șoptit, mărunțit, ca într-o amețeală de început. Ochii ei însă nu se mai închideau, ca altădată cînd se dădea. Pînă în cele din urmă, îl sărută și ea pe Urmatecu, dar gîndul o ducea departe, undeva unde căuta sau așeza ceva, pentru alte rosturi, nouă, ale ei. Deodată ea se depărtă de Iancu, îl apucă de umeri și, privindu-l în față, îi spuse :

— Noi doi sîntem singurii din toată casa asta care ne vom mai întîlni, nene !

— Și eu cred la fel, Jurubițo ! răspunse Urmatecu.

— Nu, nu așa, nene! se rugă frumos femeia, lipindu-i-se de umăr. Nu mai vreau să mi se spună Jurubița, că știi doar că mă cheamă Ecaterina!

Și omul a ris cu poftă.

Ziua venise de-a binelea.

IX

În casa încăpătoare a Barbilor, de pe Podul Mogoșoaiiei, scara principală era străjuită de doi harapi de bronz, purtând lampioane mari, de cleștar. În sus, mergeai înspre locuința boierului. Sub primele trepte, însă, se deschidea o ușă îngustă, care dădea în încăperile scunde ale unui cat, unde Urmatecu instalase birourile administrației. Erau odăi reci și întunecoase, cu mese lungi, pe care stăteau vrafuri de registre de toate mărimile. Pe polițe erau borcane de sticlă pline cu porumb, cu rapiță, cu orz și ovăz. Butuci grei, aruncați prin colțuri, arătau esențele lemnelor de prin pădurile boierului. Pe, netezimea tăieturilor se citeau, pe inele, vîrstele fagilor și ale stejarilor. Modele de stupi erau înșirate pe lângă mese, iar pe pereți, pretutindeni, se agătau fotografii făcute de conu Barbu prin toate crescătoriile sale. Hergheliile de la Urlați arătau armăsari nervoși, pe picioare subțiri, cu capete lungi și ochi speriați, înstelăți în frunte. Și în toate pozele unde se vedeau cai, conu Ștefan sta călare, cu o mină în șold, iar cealaltă în greabănul înalt. Mai erau tauri de prăsilă, cu gîtul puternic și coarnele lungi; mangalițe, culcate pe o parte și supte de cite nouă purcei; berbeci greoi, cu ochii orbiti de cîrlionții de lînă; ciini de stînă și ogari; cîrduri de păsări, cu curcani înfoiați și gîște grase, cu tîrțița de pămînt, și erau pînă și ciorchini de struguri uriași, cu boabe de rouă pe ele, toate vorbind despre bogățiile baronului. Un miros de grîne, de lemn uscat și mucegai usturător plutea prin încăperi. Trei case mari de bani se deschideau cu

greu sub mîna osoasă a unui om deșirat, cu un cap turtit, cu ochi bulbucați și mustață cenușie și deasă, sfîșiată de doi colți din față, cari îi dădeau un aer fioros. În realitate, om blind și fricos. Era Serian, casierul, pus acolo de Urmatecu, să refuze și să nu dea bani, fie chiar și boierului, fără înscris, fără trecere în catastif și fără știrea lui. De cîte ori umbla la casele de fier, pentru ca să ia sau să dea, casierul trăgea cîte o linie cu unghia degetului mare de-a lungul fișicurilor, să simtă zimții și mai ales să nu iasă vreo monedă mai în afară decît celelalte. Și lucrul acesta îl făcea și la argint, și la aramă. Aur n-avea, pentru că îl ținea Urmatecu, sub cheie. Se dusesese vestea de cîntea lui Serian. Iar cîntea aceasta pentru el nu era numai o podoabă nevăzută a firii sale, ci avea și o față care făcea una cu gîndurile de care asculta. El le purta pe toate împreună cu mîndria meseriei sale. De aceea, nu îi era mireasmă mai plăcută decît dimineața, cînd le deschidea, duhnirea caselor de bani, făcută dintr-un iz de vopsea crudă și oțel uns. Atunci, își descărca și mîntea de ceea ce așezase acolo cu o seară mai înainte și purtase, după un vechi obicei, spre neschimbare și neuitare: cifra depozitelor în hîrtie și monedă, cu care închisese casele de fier ale baronului în seara precedentă.

Pe omul acesta liniștit, care trăia singur în umbrele încăperilor de jos și își închipuia cu plăcere de multe ori că toate din jurul său sînt vii și sînt ale lui, îl necăjea de cînta timp un nou-venit. De multe ori, acesta aprindea lămpile ziua-n amiaza mare, ceea ce pentru Serian era aproape o nelegiuire. De cînd cu fabrica, în încăperile administrației, cîteva mese și cîteva dulapuri au fost date întreprinderii celei noi. Căci nici în ruptul capului Urmatecu nu a vrut să jertfească o odaie întreagă. Și, astfel, fabrica se risipise, ca administrație, peste tot. Omul ei, Marco Bellini, un italian cu părul roșu, pistruiat, gras, guraliv și agitat, cu unghiile negre și mirosind veșnic a mahorcă, adus de Bubi de la Murano, ca specialist, încă din zilele primelor lucrări, pentru ca totul să pornească într-o bună rînduială, tulbura molcoma viața a lui Serian. Chinul acesta ținea de pe la sfîrșitul verii, de cînd

italianul sosise în țară și începuseră lucrările pentru fabrică. După sfaturile lui Bellini, fusese aleasă o moșie din Vilcea, a baronului, pentru instalarea viitoarelor ateliere. La Negovanu, nu departe de conac, între muscele albicioase, spălate de ploii, și între drumuri de ape repezi, începuseră temeliiile. Cîteva lucrători, parte italieni, parte vienezi, fuseseră găzduiți în locuințe ușoare de lemn, așteptînd să se sfîrșească întreaga clădire și instalație, care pînă în iarnă trebuia să pornească. Doi frați de-ai lui Bellini, unul constructor, celalt instalator de mașini, trebuiau să supravegheze lucrările. Bubi a trăit în timpul de la început, al încasării ipotecii, al sosirii lui Marco și alegerii locului potrivit, o viață de grijă și muncă, necunoscută pînă atunci. Tatăl său îl privea cu mulțumire; iar Urmatecu, ținîndu-se în umbră, nu-l scăpa din ochi, neștiind încă bine ce să creadă. Hărnicia tinărului baron îi dădea de bănuît. Nu era numai o spoială și o frămîntare de pe deasupra lucrurilor, ci el mergea cu trudă pînă în adîncul lor. Nu era un joc, ci muncă la fel cu a lui, cu mese sărite sau întîrziate, cu seri pierdute în discuții, în tovarășia celor trei Bellini, sau numai cu Marco. Erau alergături prin tîrg, călătorii pînă la locul viitoareii fabrici, erau tocmiri grele și tot zbuciumul unei grele afaceri. Și Urmatecu își spunea că dacă va ține astfel, gîndul, bănuît găunos și ajutat de el, s-ar putea schimba într-o înfăptuire temeinică.

Zilele acestea de sfîrșit de vară, deși au adus cu ele încheierea dorită pe care o pîndea de mult, s-au trecut totuși, pentru Urmatecu, nesigure și cu multe neajunsuri. Căuta mereu să simtă un petec de pămînt sub picioare și nu izbutea. Era ca și cum trăgea cineva de el și-l clătina. După întîmplarea morții lui Tudorică, mama lui, coana Tinca, a căzut doborîtă de-o boală grea, po-vară pentru totdeauna pe capul lui Iancu. E adevărat că nu s-a întîmplat numaidecît, ci după cîteva săptămîni, astfel încît ursita părea că și-a rupt firul, dar asta nu însemna că îi era mai mică greutatea. De lăcomie, și poate și de inimă rea, bătrîna a fost găsită de coana Mița, într-o dimineată, prăbușită pe un ceaun cu vișine, din care mincase jumătate. Cînd au dat s-o ridice, coana

Tinca era damblagită. Îi luase mina, gura și ochiul drept. Doctorul a spus, ascultîndu-i inima și din întreaga ei înfățișare, că poate să o mai ducă doi, trei ani. Și coana Mița a dereticat frumos odaia de odinioară a lui Lefterică și a așezat-o la fereastră, de unde, de-a lungul curții, coana Tinca, pentru ca să-i treacă uritul, putea să vadă toată lumea ce venea la ei și să privească vara cum dă în toamnă, toamna în iarnă și așa tot mereu, de-a lungul anilor pe care îi mai avea de trăit. De-acum, de cîte ori se întorcea acasă, Urmatecu privea la geamul de sus, unde „cucoana“, cum îi spunea el, ședea, galbenă și strîmbă sub colții aduși mult pe frunte din părul ei subțire și rar. Jurubița, cu care se obișnuise de atîta vreme, n-a mai dat pe la ei. S-a ținut de cuvînt. De la parastasul de nouă zile, n-a mai văzut-o. Auzise că a trimis vorbă că e bolnavă și că apoi ar fi spus că pleacă undeva la o rudă din provincie. Și cu ea se dusesse și veselie. Lumina se împuținase și la masă. Acum Urmatecu își dădea seama că „ăia“, așa cum erau, țineau locuri astăzi pustii. O viață întreagă dorise să scape de ei. Știa, după cum îi spuse și Jurubița, că pe drumul pe care a apucat e mai bine fără ei. Dar abia de îndrăznea să-și mărturisască sieși că le duce dorul. Vedea că viața din casa lor se schimbă cu totul și că se face tot mai tristă și mai mohorîtă. Glumele lui, cînd le încerca, sau prelungirea vreunei mese, la o sticlă de vin, cu Ivanciu și Schweickert, erau rău văzute și de coana Mița și de Amelica, întunecate și îmbrăcate în negru după atîtea nenorociri. Și totuși el nu era trist. Toate treceau pe lângă el fără să le simtă cuibărindu-se în sufletul său. De cînd îl vindecase Jurubița, chiar în noaptea tragicei întîmplări, limpedea judecată nu-l mai părăsise. Singurul lucru care îl pune pe gînduri era hărnicia lui Bubi. Grija de a-l urmări pas cu pas și zilele care nu aduceau nimic nou, după cum ar fi dorit, socotea că e destul pentru ca să aibă dreptul ca măcar la el în casă să găsească mai multă voie bună și mai multă lumină. Dar se vede că treburile mai mari și mai grele schimbă viața și o întunecă. Mița de multe ori nici nu-i mai răspundea la întrebări și-l privea peste umăr. Iar el doar la slugi de se mai putea răsti.

Ivanciu, și el după ce a dat banii și s-a făcut actul, a fost cuprins de temeri și neîncredere. Venea în fiecare zi, spunându-i, când cu binele, când cu rău, că vrea să vadă mai iute desfăcută ipoteca. Și când, pe la mijlocul lui septembrie, a fost silit să mai amâne, cu încă două luni, de vreme ce nu strinsese toți banii din vânzarea bucatelor, a fost gilceavă mare cu bulgarul certăreț. În cele din urmă, au băgat dobinzile în capete și au mai amânat.

În zilele astea tulburi, viața lui Urmatecu a fost făcută din temeri și îndoieli, lipsit fiind și de puterea pe care i-o dădea încrederea oarbă a soției sale, care amuțise. Doar cu Păuna stătea, până noaptea târziu, prin grădinile de vară, privind în după-amiezi întregi de dragoste și petrecere cum cad frunzele galbene și timpurii pe fața de masă.

Cînd iată că într-o lipsă mai îndelungată a lui Bubi de prin birouri, Urmatecu a simțit că acesta a început să obosească. De multe ori l-a găsit pe italian singur, încurcat, neizbutind să se înțeleagă cu oamenii, mușcîndu-și de ciudă arătătorul îndoit. Pe masa fabricii se strîngeau scrisori nedesfăcute, veneau executări de plăți întîrziate și creșteau maldărele de modele de oglinzi și lămpi de tot felul, comandate mai ales de domnița Natalia, care acum își găsisese o ocupație, născocind tot felul de lucruri pe care fabrica trebuia să le execute. Tînărul baron lipsea cu zilele, și cînd venea, era cu gîndul aiurea, nu înțelegea ce i se spune și fugea fără să-și lase urma. Iancu privea liniștit văzînd cum limpezirile se apropiiau pentru el. Bătrînului îi spunea vorbe neînțelese despre mersul noii întreprinderi, și, pentru ca să nu supere pe nimeni, se ocupa, ca de obicei, de toată averea cealaltă, neamestecîndu-se în nici un fel în conducerea fabricii de oglinzi, urzînd numai pe de departe plictiseli și greutăți celor care munceau acolo.

Ca orice îndrăgostit, Bubi căuta să vorbească despre Jurubița cu sau fără de rost. Îndeosebi domnița era aceea care, din primele zile, trebuia să-l asculte. Discutînd orice, de pildă despre întîmplări de dragoste din lumea lor, deodată Bubi spunea :

— Desigur, Taniți, doamna de ieri, pe care am întîlnit-o la dumneata, nu are suflet ! Cunoasc o femeie bună, frumoasă, cuminte, care ar fi meritat și o altă soartă, și un alt bărbat ! Să o vezi totuși cu cîtă modestie și resemnare își duce viața și se jertfește pentru tot ceea ce ar putea fi liniștea căminului ei !

Sau, altă dată, deodată, întreba :

— Cunoști, Taniți, pe cumnata lui Urmatecu ? Ce femeie cumsecade ! și, nemulțumit numai să o judece cu un cuvînt, simțea nevoia să povestească despre ea lucruri pe care inima și mintea lui le urzeau.

În toiul tulburatelor zile de întîmplări și de afaceri din casa lui Iancu, nu se petrecuse încă nimic între ei. Mărturisirile lui Bubi întîrziiau din respectul adevărat pe care îl avea pentru femeia aceasta măritată. Iar dorința lui, și din sfîciune, și dintr-o creștere ce-i adusese în primul rînd în deprinderi și în gînduri politete pentru femeie, își făcea loc cu greu pînă la adevărata ei realizare și stăpînire. De aceea, ea întîrzia mai mult decît trebuia în plămuii sufletesti și morale de ale lui Bubi, în care cine o cunoștea bine pe Jurubița n-ar fi putut-o recunoaște. Obişnuitele descoperiri nesăbuite ale îndrăgostiților puseseră și ele stăpînire pe el. Aflase, de pildă, că cea mai priincioasă mahala din București dorurilor și bucuriilor sale era Popa Tatu, cu toate ulițele ei înfundate, cu gardurile pe jumătate căzute și bolovanii mari și gloduroși la mers din mijlocul străzii. Luna cea mai bună din an, la care nu se gîndise înainte, de-acum era februarie, pentru că o dată vorbind de carnaval, Jurubița îi spusese în treacăt că e luna în care s-a născut. Iar omul cel mai fericit era Arghîr, un bărbier scund și vorbăreț, cu o cocioabă de prăvălie în fața casei Jurubiței, stînd toată ziua pe o laviță, cu un motan leneș și murdar în brațe. Bărbierul intrase în vorbă cu Bubi cînd acesta, cu pași abia dezlipiți, se depărta încet și pe gînduri, după ce în plimbări tot mai dese o întovărășise iar pe femeie pînă în poarta casei sale. Arghîr era acolo și o vedea tot mereu, și nu părea totuși mulțumit, și parcă nici nu aflase de fericirea aceasta ! Dar ceea ce îl chinuia mai mult pe tînărul baron era socoteala pe timpul trecut.

I se părea că pierduse orice clipă înainte de a o cunoaște pe Jurubița și nu-și putea ierta că trăise liniștit la Viena sau aiurea fără să fi aflat nimic despre existența ei. Ce făcuse ea fără el, și mai ales fără ca el să știe? Pe unde umblase, pe cine întâlnise, cine îi făcuse curte, cui i-a zîmbit? Și de ce el atunci nu a pornit înspre ea, să o cunoască, să o apere, să o salveze poate? Toate întrebările astea intrau în el, ca vârtejuri, pentru prima dată. Și Bubi simțea că cele mai mari dureri ale noastre în viață ne vin dintr-o îndobitocire de care nu sîntem răspunzători. Lucrurile cele mai hotărîtoare, care ne privesc, se petrec fără ca noi să aflăm ceva despre ele. Și gîndul său, obișnuit cu șerpuirea și adîncirea, vedea că dragostea și moartea cresc undeva pentru noi, fără să știm, și că atunci cînd ne-am întâlnit cu ele, e nebunie să vrei să o ai întreagă pe cea dintîi și e prea tirziu să o mai privești pe cea de a doua.

Drumul folosit de Jurubița să-l aducă pe Bubi la viață din această îndrăgostită aiurare, din care singur poate n-ar fi coborît niciodată, a fost durerea, prefăcuta ei durere de văduvă tînără și fără rost. Diminueți întregi și seri limpezi, îl purta, tînguindu-se, prin boschetele îndepărtate ale Șoselei, pentru ca să nu fie văzuți. Pe băncile răzlețe sau prin tinzile circumumilor îndepărtate ședeau ceasuri întregi unul lîngă celalt, tăcuți, femeia așteptînd, scriindu-și marginea umbrei pe nisip cu virful umbrelutei, sau privind de aproape obrazul holbat al unei lăcuste prinsă pe genunchi, iar el apropiindu-se de ea, cu un gînd tot mai legat și mereu același, înalt. Gesturile erau puține și sfioase. Mina ei se pierdea în mina lui, și cînd Bubi îi lua pumnul închis, îl acoperea cu palma și îl săruta. Jurubița își aducea aminte de mina lui Urmatecu trosnindu-i degetele și răsucindu-i brațul de cum a văzut-o într-un colț de odaie, silind-o să se lase sărutată. Astfel, Jurubița și-a dat seama că începuturile dragostei ei cu tînărul baron nu se vor putea înfiripa decît tot din jeluiri, dar acasă, așa cerînd firea lui Bubi. Nici lacrimile, nici căderile în brațe, de care avea nevoie, nu se puteau arăta în timpul plimbărilor. De aceea, într-o seară, pentru prima dată, cînd au ajuns în dreptul casei,

femeia l-a poftit să intre. Pe un colț de divan și cu voită stîngăcie, Jurubița s-a tînguit, a plîns și s-a lipit de el. Mîngîierile lui sfioase le prindea de îndată și le întorcea înzecit. Și atît fusese de mare dorința, sfiala și năluca de dincolo de ei, în care o învăluisse Bubi, încît după prima noapte de dragoste, femeia se simțea mai puțin biruită de flăcăul acesta decît de Urmatecu și de alți oameni mai trecuți și mai obosiți. Dar priceperea ei îndelungată o făcea să aștepte și să guste farmecul începutului fraged, despre care știa că nu va rămîne aci. Îi plăcea la Bubi pielea albă și catifelată, curățenia și un fel de parfum topit în carne, pe care nu-l cunoștea. Dacă altădată se lăsase, cu bucurie, frîntă de oameni tari, acum gusta mîngîierea ușoară și delicată, pe care Bubi știa să o născocască fără sfîrșit. Niciodată nu se simțise iubită ca acum!

Dragostea lor a intrat în tînărul baron cu uitare de lumea lui, cu entuziasm și dărnicie. În cîteva zile, locuința modestă a fostului căpitan de pompieri era de nerecunoscut. Scaunele șubrede și subțiri fuseseră date afară, și, o dată cu ele, și dulapurile cu uși ce nu se închideau, și cadrele cu vînători de urși albi, sau cele cu lupte cu tigri, pe spinări de elefanți infuriați. Camerele scunde se umplură molatic de stofe, de perdele grele, de covoare, de lămpi înalte de bronz. Pentru cochetăria Jurubiței, între geamuri se așeză o oglindă lungă, ținută de rafturi de abanos, purtînd fel de fel de cristale, în care pudra cea nouă și fină, cu un amețitor parfum de floare, înlocuia pudra mai făinoasă și numai cocoloașe întrebuintată înainte. Un pian se instalează, de asemenea, într-un colț, pentru visările lui Bubi.

Ceea ce însă n-a izbutit femeia nici chiar în primele zile ale iubirii lor a fost să-l facă pe Bubi să ducă toate aceste frumuseți într-o casă mai mare și mai arătoasă, după care rîvnea. Timiditatea lui îl mîna să-și ascundă începutul fericirii ca într-un cuib. Și pe străduța aceasta, înfundată și liniștită, casa pierdută printre pomi și bolta de viță, singură în curte, era tocmai ce îi trebuia. Tînăr, el avea nevoie să fugă de lume cînd iubea, după cum, de îndată ce și trupurile lor au intrat pe calea obișnuin-

tei, nu doreau decît un singur lucru : dragoste. Cu fiecare dimineată pofta aceasta creştea. Şi Jurubiţa, prinsă şi ea în goana fără alte gînduri a patimii, începuse a fi fericită cum nu mai fusese pînă atunci. Acum vedea cîtă deosebire e între cîteva ceasuri furate şi aruncate în năclăiala vieţii de toate zilele şi viaţa cealaltă, de iubire continuă, trăită cu sufletul la gură. Citeodată, cînd se oprea o clipă să privească urcuşul acesta şi cînd îşi dădea seama că nu va putea ţine mereu, închidea ochii, îşi pustia mintea de orice judecată şi se arunca în braţele lui Bubi, să scape de frînturile de lumină prea tare, prea adevărată.

În cîteva săptămîni, Bubi isprăvisese toate cuvintele de dragoste pe care le ştia, sau pe care le născocea. După ele a urmat un gungurit făcut din sunete moi, din sfer-turi de vorbe, din lucruri aduse în jurul femeii, strînse şi mîngiate şi ele cu fel de fel de nume, pentru ca să nu fie prea tari şi să nu o supere cu vecinătatea lor. Apoi s-au isprăvit şi lucrurile, şi atunci Bubi a început să aducă pe fereastră lumea lui Dumnezeu, pentru cîntarea şi iubirea Jurubiţei. Ca plozii care abia învaţă să vorbească, el prindea un ram de leandru sau de măr, cu umbră cu tot, în sunete din care încheaga vorbe pentru ea. Căuta să sune şi să scrie razele subţiri şi strălucitoare, să prindă în pumni pata de lumină şi să o verse apoi ca pe o apă pe trupul femeii, care, întinsă în pat, primea, cu linişte şi îmbătare, sau cu zvîrcoliri scurte şi ner-voase, belşugul acesta de dragoste. Şi aşa, Bubi a adus în odăiţa lor nourii, stelele, vînturile, ploaia. Dar şi ce-rul s-a golit cu vremea. Şi atunci el se lungea lingă Ju-rubiţa, îi lua capul în mîini şi, gură în gură, îşi găsea scăparea într-o nebulă. Văzuse undeva (îşi aducea aminte şi nu se speria, şi nu-i era nici milă, nici frică de el) un biet nebun, care de dimineată pînă seara nu spunea decît un singur cuvînt : mamă, mamă, mamă... Biruit, fără vorbe, sărăcit de închipuire, pustiit de lumea dimprejur, Bubi simţea totuşi că trebuie să găsească ceva, de n-ar fi decît acelaşi cuvînt spus mereu, pentru fierberea lui lăuntrică. Şi, întins în pat, îi şoptea femeii în obraz ne-încetat, cînd rar, cînd iute, cînd în ochi, cînd în colţul gurii, cînd în buclele frizate ale tîmplelor : „Te iubesc !

Te iubesc ! Te iubesc ! Te iubesc ! Te iubesc !...“ Şi sub fiecare „te iubesc“, Jurubiţa tremura şi se înfiora. Nopti întregi se petreceau astfel, nopţi care, după ce tre-ceau, îl lăsau pe Bubi cu ochii învineţiţi, cu buzele us-cate, cu glasul stîns şi mîinile nesigure şi tremurătoare. Adormea apoi ca într-un leşin, sau ca într-o moarte cum-plită, şoptind : „Te iubesc !“ lingă femeia adormită de mult.

În jurul lor se făceau o linişte şi o taină care aţîlau pe vecini. Erau iscodiţi cînd plecau pînă în capul străzii, pe inserat, sau cînd se întorceau, iar ei nu vedeau pe nimeni. Şuşotelile şi birfelile şedeau roată în jurul că-suţei lor. Arghir avînd în fiecare zi cîte ceva nou de adus pentru ceilalţi. Dar viaţa închisă a îndrăgostiţilor le dădea foarte puţin de lucru şi îi înciuda. Ştia numai atît : că un boier mare a înnebunit după cucoana lui domn' că-pitan. Şi ceea ce nu puteau să afle, născociau cu biata lor minte, care nici pe departe nu-şi putea închipui pînă unde ajunsese dragostea dintre cei doi tineri.

Bubi uitase tot ceea ce nu era el şi iubita lui. Plecase de acasă fără să dea nimănui nici o lămurire. Numai bani cerea din cînd în cînd ; şi pentru ca să nu vadă pe nimeni din cei care i-ar fi tulburat fericirea, îl întîlnea într-un anumit loc din Cîşmigiu pe Marco Bellini, care, deşi era încurcat şi amărit de treburile fabricii, ce nu mergeau, de intrigile lui Urmatecu la bătrînul baron şi de furiile acestuia, avea destulă înţelegere pentru tînă-rul său patron, ascunzînd lipsurile, acoperind întîrzie-riile şi încurcăturile şi răspunzînd cu o vorbă închipuită de el la toate întrebările ce i se puneau pentru a se afla sigur cine e femeia : „*Una donna bellissima* !“ Simţea că toţi îl luau drept ceea ce nu era : un intim al tînărului. Lucrul acesta îl măgulea, şi n-a vrut să descopere nimă-nui adevărul pe care nici nu-l ştia.

După cîtva timp, însă, Bubi a început să simtă nevoia lumii de afară. Dorea o lume bună, să-l primească bine-voitor, să-l aprobe şi să-l admire. Avea nevoie să fie văzut fericit şi mai ales să simtă cum toţi rămîn uimiţi de frumuseţea şi cumînţenia Jurubiţei, şi el să ştie că toate astea sînt ale lui. Nu erau numai simţurile care i

se aprinseseră și plăcerea de a privi femeia cu atâtea ape și suflete în ochi, din care nici unul nu era străin sau împotriva lui, ci era și bucuria de a fi atins ceva, de care adâncul inimii sale de om sfios se îndoia mereu că va avea într-o zi. Bubi înțelesese din primii ani ai tinereții sale că mai bine de trei sferturi din lume era plămădită și mereu împodobită pentru femeie. Dar el, care nu avusesse mamă să-l îngrijească, să-l alinte, să-l caute la boală și, de multe ori, din dragoste adîncă și omenească, să îndure greutăți și să frămînte murdării pentru el, își făcuse despre femeie un gând de podoabă. Înconjurată de toată politețea și morala complicată ce i se acorda în lumea tineretului de studenți și de aristocrați de la Viena, nestăpînîndu-l nici una, niciodată, ca acum Jurubița, prin patimă, femeia rămăsese în afară de ființa lui întreagă, singura care ar fi fost în stare să o măsoare și să-i dea un cuprins. Și acum se întîmpla lucrul acesta. Noutatea vieții celei adevărate, descoperită, era îmbătătoare. Și de aceea ar fi dorit să o afle toți, să o știe toți, risipind în dreapta și în stînga pentru împodobirea ei tot ce avea...

Cînd a fost să iasă pentru prima dată împreună în oraș, Jurubița s-a sfiit. Mai roasă decît el de gura lumii și mai pricepută în uriciunile vieții, ea se temea să facă un început tuturor acelor lucruri care, mai curînd sau mai tîrziu, aveau să aducă sfîrșitul dragostei lor. Mai ales se temea să nu fie văzuți de familia fostului său soț, și îndeosebi de Urmatecu. Nu știa dacă acesta va fi aflat că ea l-a trimis pe Bubi la Dorodan. Și apoi, cu toată slăbiciunea pe care i-a surprins-o în noaptea aceea de groază și cu toată agerimea ei de mînte cînd l-a îndrumat pe calea cea nouă a unor asprimi înțelese de el, ea nu era sigură, din cîte îl cunoștea, că a iertat-o și nu va încerca să se răzbune de despărțirea lor fără un cuvînt și mai ales fără nici o umilîntă din partea ei. A întîrziat, de aceea, pe cît a putut această ieșire în oraș, deși tot visul ei din prima clipă de cînd l-a cunoscut pe Bubi acolo era. În plimbările acestea cu amantul ei cel nou, tînr și bogat, nemaicunoscînd nici o altă iubire, era mîndria ei de femeie, era bogăția, erau rochiile și po-

doabele dorite, erau petrecerile, salvate încă pentru cîțiva ani de tinerețe și din care nu gustase nimic. Plimbările astea trebuiau să șteargă amintirile uritului, plictiselilor, jignirilor din trecut și mai ales ceasurile acelea lungi de vis și îndoială, cărora nu le vedea nici un sfîrșit între bietul ei bărbat și amantul ei de atunci, Urmatecu, aspru și fără duioșie, gîndindu-se mai mult la el decît la ea, în scurtele lor întîlniri de dragoste, curînd obosite și îmbătrînite. O săptămînă, zece zile încă a mai întîrziat! Simțea însă că nu va putea mai mult.

Venise iarăși toamna, de data aceasta fără tristețe pentru ea. Zilele frumoase ale Bucureștilor cu cît se prelungeau, cu atît aduceau bucurii mai mari. Știa că de acum se vor umple galantarele magazinelor cu lucruri bogate pentru iarnă; nădăjduia că în nopțile senine și călduțe încă se va mai putea lua masa prin grădini și auzise că acum, cînd ceasurile tîrzii cer o pelerină de catifea cu dantele și funde pe umerii înfrigurați, sînt unele locuri în București unde e muzică, și femei și bărbați, frumos gătiți, urcă pe scenă, cîntînd. Se vedea în sală, la o masă cu prietenii lui Bubi, aplaudînd și trimițînd un gând înspre locuința lor, pe care și-o închipuia așteptîndu-i să se întoarcă tîrziu, puțin amețiți, pentru a se săruta nerăbdători, prin întuneric, din prag.

Cînd au început să prînzească și să cîneze prin restaurante, din cauza lumii și a vecinătăților, cărora Bubi le trimitea saluturi mindre în dreapta și stînga, ochii lui au prins să deslușească bine cîte ceva din purtările ei. Astfel, obiceiul Jurubiței de a duce cuțitul la gură acum de-abia l-a văzut, ca și cum în doi, acasă la ei, amețit de dragoste, ar fi fost cu ochii legați. Și Bubi, uitîndu-se iute în jurul lor, rugîndu-se frumos cu privirea, a întins brațul peste masă cu un gest ce semăna mai mult a mîngiere, oprindu-i mina. Femeia, înțelegînd de îndată, a roșit și s-a îndreptat. Bubi zîmbi cu recunoștință, împreună vîrfurile degetelor și îi mulțumi discret, mișcînd de cîteva ori mîinile în dreptul feței. Jurubița a simțit că nu se poate ascunde în nici un fel de el, într-o asemenea împrejurare, și că nu are decît un singur drum. De aceea, căutîndu-și un glas liniștit, cald chiar, spuse :

— Eu îți mulțumesc, iubitele ! Și te rog să ai întotdeauna grijă de mine ! Recunoaște și tu că nu aveam unde să învăț prea multe.

Cuvintele acestea i-au mers lui Bubi la inimă. Credea a fi deslușit calitățile cele mari : modestia, liniștea și râvna de a prinde și a învăța la femeia pe care o iubea. Și s-a bucurat foarte mult. În realitate, e adevărat că ceea ce a învățat Jurubița acum nu avea să uite niciodată, dar nu avea să uite, de asemeni, nici faptul că Bubi a prins-o mîncînd urît. Astăzi, ea ardea de dragoste pentru el, și tot ce îi arăta și îi spunea era bine și frumos din partea lui. Dar fără ca nici ea să știe măcar, se strecura, o dată cu noua deprindere, în sufletul ei și o pică împotriva omului care a îndrăznit să o îndrepte. Acum, cînd își vedea lipsa și își simțea ciuda, își spunea că de vină a fost Urmatecu de a lăsat-o așa. Peste cîtva timp, însă, cînd încîntarea ce-i înfășoară viața se va rări, va ști și va spune atunci că n-au fost bunăvoință și dragoste, ci îndrăzneală și răutate, poftă de a o umili din partea lui Bubi de s-a purtat astfel cu ea.

Dar descoperirile acestea de viață nouă, de deschidere de gusturi mai ascuțite și mai complicate, care să facă din ea o femeie de altă lume decît aceea în care înțirziase prea mult, nu erau toate dureroase și menite să o dea de gol chiar în fața amantului său. Dealtminteri, și ea se deprinsese a fi mereu cu luare-aminte, a nu se mira și a nu se bucura prea mult, lăsînd să se petreacă în adîncul ei surprizele ce-i veneau din purtări, din cuvinte, din felul lor de a le rosti, din mîncări, din parfumi, din culori altfel așezate și imbinate, după un gust pe care abia acum îl învăța, și încă din atîtea lucruri, de parcă nu mai aveau sfîrșit. La început, și mai ales la mîncare, erau pentru ea ciudătenii a căror plăcere a descoperit-o cu greu. Imbinarea, de pildă, a icrelor negre cu untul proaspăt, a fructelor cu șampania la gheață și aflarea gustului amar și de preț într-o ciocolată de bună calitate erau tot atîtea nimicuri la care nu s-ar fi gîndit niciodată ! Dar puse toate la un loc, din fiecare pas și fiecare clipă, Jurubița își dădea seama că dezleagă o altă viață, că schimbă în totul fața drumului pe care a apu-

cat și că oamenii se deosebesc între ei nu numai prin suflețe, ci și prin toate aceste deprinderi.

Intr-o zi, în liniștea lor, au fost descoperiți de nepoata lui Dorodan, care de mai mult timp întreba de Bubi. Acesta a fost silit să o primească și să stea de vorbă în sălița dintre camere. Jurubița, în odaia cealaltă, s-a lipit cu urechea de ușă. Nepoata aceasta a bătrînului era o femeie simplă. Vorbea greu și spunea monoton ceea ce vrea și o aducea. Îmbrăcămintea ei, mult prea groasă pentru vremea în care erau, mirosea grețos a închis și bucătărie. Bubi a simțit-o de la început și s-a depărtat de ea. Se deprinsese în ultimul timp, de cînd strînsese toate parfumurile în jurul femeii pe care o iubea, ca legăturile gîndurilor sale cu lumea din afară să fie îmbrăcate în bucuriile simțurilor. Viața aceasta îl depărtase mult de o judecată nepărtinitoare și puternică. Viena ideilor mari și generoase, vizate numai în lipsuri și sărăcie, dorite chiar, era departe. Acum nu știa ce vrea femeia aceasta cu el, dar după înfățișarea ei și după mirosul urît al hainelor, se prinse singur cu un gînd vinovat, care îi trecu prin minte : că ea nu poate să aibă dreptate ! Lunecarea aceasta adîncă din ființa lui nu numai că l-a mirat, dar l-a și întristat. Și biruindu-se și certîndu-se, căută să pară cît mai apropiat, cît mai bun, cît mai ascultător. Nepoata lui Dorodan știa despre vizita lui Bubi la ei. Bătrînul, de atunci, în fiecare zi, nu făcuse decît să i-o povestească, adăugînd toate nădejtile unei limpeziri și cîteodată și ocările despre lumea lui Urmatecu, în care intra și Jurubița. De legătura lui Bubi, femeia nu știa nimic, astfel încît, voind să fie cît mai convingătoare, ea repetă de mai multe ori, întocmai, cuvintele unchiului său. Tînărul baron, ascultînd, era adevseori nevoit să ridice glasul și să rostească tare, pentru a-i acoperi cuvintele :

— Bine, bine ! Spune dumneata mai departe !

Și povestea aceasta, mai departe, era că Urmatecu i-a vestit că trebuie să părăsească locuința lor de pe cheiul gîrlii și să plece la țară. Femeia era înspăimîntată. Nu știa încotro s-o apuce, căci Dorodan îi spusese că doar

mort de l-ar scoate din casa în care ședeau. Scăpare nu era decît la Bubi ! Fusesse de cîteva ori la bătrînul baron, dar nu o primise. Încercase unchiul său să scrie, dar scrisorile n-au ajuns. Și cel mai bun lucru ar fi ca Bubi să vină să-l vadă pe Dorodan, care nu mai ieșea din casă, așa încheie femeia printre lacrimi.

Ceea ce a simțit mai întîi Bubi ascultînd-o au fost remușcarea, dar și greutatea lucrului. Fără să-și mărturisască, suferea îndeajuns de cîtva timp de viață pe care o ducea. Făcea parte din acele firi în care fericirea alături de o femeie nu adoarme și nu dă uitării totul, după ce săptămînile primelor îmbătări au trecut. Zilnic se prindea fugind cu gîndul înspre fabrică și munca lui abia începută și părăsită. N-avea însă nici puterea să se reîntoarcă, nici să caute să împace cele două feluri de viață. Și peste toate aceste suferințe și remușcări, mai venea acum și femeia asta, cu hainele ei care miroseau urît, să-i arunce în brațe alte cunoașteri nouă despre părăsitele sale îndatoriri, cu atît mai puternice cu cît de ele atîrna ca de un fir subțire o biată viață de bătrîn, care îl iubea mult și care poate nu l-a mințit. Astfel fiind de obicei încercat de gînduri despre care nu pomenea niciodată nimic Jurubiței, putu să măsoare, dintr-o dată, povara pentru viitor adusă de femeia aceasta. Și i-au fost nesuferite și înfățișarea, și stăruința ei. Știa dinainte cît o să se zbuciume și nu voia să fîgăduiască. Dar era greu de luptat cu încăpăținarea deznădejdiei. Femeia se apropia de el, îl apuca de haine, îl atîngea cu hainele ei, stăruia într-un singur gînd : să vină să-l vadă pe Dorodan. Biruit, în cele din urmă, Bubi nu a avut ce face și a fîgăduit că se va duce. Iar femeia a plecat.

Cînd s-a întors în cameră, Jurubița l-a întrebat ce a voit, pieptănîndu-se încet și pîrînd că nimic n-ar interesa-o.

Bubi a luat o perină de mătase, cu miros de garoafe, și îngropîndu-și fața în ea, după ce a respirat, răspunse :

— Ce să vrea ? Bani !

Minciuna l-a făcut să roșească de lenea asta a sufletului în care se află.

— Oricît ar fi de cumsecade și oricît ar fi de bătrîni, toți numai după bani aleargă ! adăugă Jurubița, ca și cum ar fi fost sigură de răspunsul iubitului ei.

Și n-au mai vorbit nici despre Dorodan, nici despre nepoata lui, bărbatul fiind liniștit că femeia nu a auzit nimic, iar ea bucuroasă că el a și uitat toată această neașteptată întîmplare.

Despre el începuse să se vorbească în oraș, dar fără siguranță. Mulți așteptau să-i vadă. Bătrînul baron, cînd a auzit că Bubi nu se mai ocupă de fabrică, mai întîi s-a supărat, spunîndu-i domniței că ea e de vină, și s-a dus iarăși la Urmatecu, să se certe cu domnița Natalia. În urmă, s-a împăcat, a dat din umeri și s-a tras la adăpostul gîndului său cel vechi, de paguba care a trebuit să fie. Urmatecu, în discuția aceasta, a lăsat ochii în jos și, cu o voită sfială și cu o prefăcută tristețe, a spus :

— Așa a fost scris, coane, să vie nenorocul de undeva ! Că de început începuse bine !

— Da' femeia aia cine e, lancule, n-ai auzit ?

— Ei, e mare tîrgul ăsta, coane, și eu sînt bătrîn ! răspunse omul de afaceri.

Numai domnița Natalia a zîmbit și l-a privit lung și cu înțeles pe Urmatecu.

În cele din urmă, îndrăgostiții nu se mai fereau. Umbrele, care, fie din gînduri, fie din mărunte întîmplări, îl întunecau pe Bubi, se risipeau iute în mereu împrăștiata bucurie de a ieși în oraș, de a petrece și mai ales de a cumpăra. Jurubița ajunsese acum să-și facă o icoană limpede a deosebiților bărbați pe care i-a cunoscut după dărnicia lor și felul ei. Știa că trebuie să o păstreze tainic ascunsă de știrea lui Bubi, căci din cunoașterea ei multe lucruri rele se puteau întîmpla. Și cei doi oameni care apăreau în mintea ei neîncetat plătind erau Bubi și Urmatecu. Îl vedea pe acesta din urmă cum cumpăra, și astfel își deslușea acum, între altele, de ce oboseala și deznădejdea se strecuraseră de mult în dragostea ei pentru el. Urmatecu îi cumpăra mai ales de-ale mincării și mai întotdeauna lucruri după gustul lui. Pentru micile ei nevoi de femeie — săpunuri, pudre, dresuri, cîte o apă de toaletă din cînd în cînd — îi dădea bani, fără

nici o altă vorbă. Nici nu o îndruma, nici nu-i spunea în urmă că-i place sau nu. Lăsată singură, Jurubița nu avea de unde să știe a deosebi, și cu bani puțini pentru astfel de întrebări nu putea să guste și să dea alese bucurii. Lucruri, și mai ales lucruri femeiești, pentru a se îmbrăca și a se purta, Urmatecu îi cumpăra puține și ieftine. Simțea Jurubița întotdeauna la el un fel de zgîrcenie, pe care nu numai că nu o avea față de soția și fiica sa, dar se și lăuda cu banii pe care îi cheltuiește cu ele pentru rochiile lor. În felul acesta, Jurubița simțea mai bine ca oricine ce preț pune Urmatecu pe căsnicia și familia lui, o dată cu nepăsarea și poate și disprețul păstrat celorlalte femei de petrecere, dintre care nici măcar pe ea nu înțelegea să o deosebească. Faptele și purtările lui negîndite, glumele, îndrăzelile, zgîrceniile ce nu erau zgîrcenii, toate i le dovedeau. Și femeia suferea de mult, în tăcere, cu frica de a căuta ceva nou, mulțumindu-se cel puțin cu siguranța vieții pe care o avea. Din nevoile ei de femeie săracă, cu puține daruri de la amant și nici unul de la bărbat, Jurubița învățase să-și prețuiască și să-și păstreze lucrurile, dar să și pună un atît de mare preț pe ele, încît să dea totul pentru ele și să uite, dacă ar fi trebuit, orice sfială și orice rușine.

Firește că acum, față de Bubi, nu se putea întîmpla astfel. Fericirea ei era întreagă și mare. Ea nu-și tăgăduia, cînd privea în urmă, că ceea ce a mînat-o la început către el a fost dorul acesta femeiesc de a avea lucruri frumoase și cît mai multe. În urmă, însă, totul s-a schimbat. A venit și pentru ea vîrtejul, amețeala, nebunia tinereții și a dragostei. Și dacă la risipa și bucuria de a-i cumpăra mult, ales și frumos a amantului ei se adăuga și din gustul lui, Jurubița simțea că acest noroc îi umple în totul viața pînă la fericiri pe care nu a îndrăznit niciodată să le bănuiască.

Pentru Bubi era o mare plăcere să-și întovărășească iubita și să o călăuzească prin magazine. După-amiezile, mai ales, erau închinat acestor bucurii. Un birjar al lor, tocmit cu luna, trăgea în fața casei scunde, înveselită de dragoste și bogăție. Era în fiecare zi, aceeași oră, la care

întreaga mahala ieșea în poartă să privească trăsura aceasta largă, lucitoare și caii ei, boierești. Îndrăgostiții ieșeau, ținîndu-se strîns unul lingă celalt, și toate femeile de la porțițe făceau atunci aproape aceeași mișcare: întindeau gîturile, apucîndu-se cu palma de bărbie. Căci, de la zi la zi, Jurubița se făcea tot mai frumoasă, tot mai elegantă, schimbînd neîncetat toaletele. Și trăsura pleca.

Prin toate prăvăliile cu rochii, cu pălării și cu nimicuri femeiești, lui Bubi îi plăcea să aleagă și să aștepte ceasurile lungi în care orice femeie, potrivit, ochind, cîntărind podoabele cele nouă, uită de ea și de lume. Peticele de toate culorile care zbureau prin odaie; acele risipite; ucenicele mici, speriate, cu ațe în păr, doborîte de cite o rochie grea, pe care o tirau ca pe o armură și vorba neîncetată a stăpînei, lăudînd liniile și formele, de parcă nu erau de vînzare, și banii nu o interesau — toată lumea aceasta de ateliere și de muncă pentru frumusețea femeii îi legau lui Bubi gînduri gîngăse și odihnitoare. Dragostea lui aci se liniștea, zîmbea și cheltuia. Cîteodată se aprindea și el de frumusețea vreunei flori sau vreunei pene, și adăuga, cu un simțămînt îmbătător al inutilului și al risipei, peste maldărele de mătăsuri, de catifele și de dantele prin care își petrecea zilele, o bucată rară, scump plătită. Legase chiar, în lumea aceasta, necunocută înainte, citeva prietenii. Trecea în fiecare zi cu Jurubița pe la *madame Blanche*, de pildă, modista de lume bună a Bucureștilor de atunci, pentru a o auzi vorbind bine franțuzește și pentru a se bucura de politețea și blîndețea ei. *Madame Blanche* trăia printre oglinzi și pălării, ce așteptau capetele, cu pieptănături complicate, să se așeze zîmbitoare sub ele. Pariziană, venită de mai bine de treizeci de ani în țară, cu trăsuri întregi pline cu cutii înalte și rotunde, cu cufere încărcate cu măști, cu dominouri și fel de fel de costume pentru balurile mascate de atunci, izbutise să înjghebeze pe Podul Mogoșoaiei o prăvălie ce nu era de lipsă din dorurile nici unei femei. Ea însăși, îmbrăcată întotdeauna în catifea, cu un păr alb și bogat ce bătea

în albăstrui, cu un zîmbet încă proaspăt pe obrajii oboșiți, avea înțelegeri și bunătate pentru lăcomia de viață a tinereții puțin stîngace. Cu prietenie și respect, după clientă, ea călăuzea gustul, după cum nu numai că primea de multe ori să dea pe datorie, dar și puneă într-o mulțime de capete frumoase gîndul acestei primejdioase posibilități. Ca pretutindeni în atelierelor podoarelor femeiești, și la *madame* Blanche marile săvîrșiri ale încercărilor și potrivelilor se petreceau după un paravan. Din bunăcuviință, Bubi aștepta întotdeauna dincoace de această despărțire, furînd numai cu privirea ce se petrece dincolo, prin apele oglinzii. Din cînd în cînd, Jurubița, încîntată, cu palmele așezate pe șolduri sau brațele ridicate în sus, cînd erau la croitorese, sau cu capul dat pe spate și nasul în vînt, cînd erau la *madame* Blanche, ieșea de după paravan pentru ca să ceară părerea lui Bubi.

O dată, cînd au venit la *madame* Blanche, au găsit clienți înaintea lor. Nu știau cine sînt. În ajun Jurubița își alesese o pălărie, pe care o lăsase pentru cîteva schimbări. De cum au intrat, au auzit, din spatele paravanului, politicoasă, o discuție a modistei, dar aprinsă și ca o ceartă de glasuri ce nu se puteau înțelege :

— Plătesc și eu, madam, ca orice cucoană mare, dacă e gustul fetei ! spunea o voce de femeie cu o ciudată siguranță în ea.

— Dar nu e vorba de plat și de banii, răspundea cu accentul ei francez și vorba stricată binevoitoare modistă. Ast palari est vandut la o client, și nu pot sa dau !

— Atunci, să-mi faci asta ! Vreau una la fel ! se auzi un al doilea glas de femeie, mai proaspăt, mai tînăr, dar rece și hotărît.

Jurubița a ascultat din ușa convorbirea cu luare-aminte. Apoi a pălit și, fără să dea vreo lămurire și fără să aștepte un cuvînt din partea lui Bubi, l-a părăsit și, cu o hotărîre aproape provocatoare, a trecut dincolo de paravan. Recunoscuse glasurile.

— Pălăria asta e a mea ! rosti ea deodată, cu un ton ce nu aștepta nici un răspuns.

— A ! Tu erai ? Tot mai trăiești ? îi tăie cuvîntul coana Mița, care la intrarea Jurubiței se ridică deodată cu Amelica.

— După cum vezi !

Și femeia se încordă, căutînd să-și arate mai mult rochia decît pe ea.

— Dar cu cine, nu spune ! adaose printre dinți Amelica.

Ochii Jurubiței s-au aprins de minie. Virful ghetelor se agita sub rochia bogată și lungă de catifea, mîinile își frămîntau mînușile. Coana Mița, deși bucuroasă de curajul fiicei sale, o dojeni totuși :

— Astea nu-s vorbe pentru o fată... șopti ea, pierzînd cuvîntul care trebuia numai să fie spus, dar nu și auzit.

Jurubița însă l-a prins și, legîndu-se de el, completă :

— Obraznică !

Era albă de minie și tremura.

— Ticăloaso ! Ce, dacă nu e tătucu aici, ne și înfrunți ? țipă Amelica, punînd mîna pe pălăria cea nouă.

— Tătucu tău păcat că a cheltuit banii cu tine ! răcnii Jurubița.

— Otreapă !

Se auzea din odaie cum între Jurubița și Amelica se amestecau coana Mița și *madame* Blanche. Aceasta din urmă, îngrozită, arunca frînturi de fraze bilbuite pe franțuzește :

— *Mais, voyons, mesdames !... Dans ma maison !...* la care vocea coanei Mița răspundea :

— Lasă, că dumneata ești de vină, madam ! Dacă ne-o vindeai, pînă acum eram și plecate !

Dar glasul Jurubiței se ridică iarăși aprins, cu lacrimi în zbuciumul său :

— Voi credeți că sînt singură și că vă puteți bate joc de mine ? Nenea n-o fi aci, dar cine e cu mine e ! Și scoțînd capul de după paravan, începu să-l strige pe Bubi :
— Dragule ! Unde ești ? N-auzi că sînt insultată ? Vino, te rog !

Bubi nu-și dădea încă seama cine sînt cele două femei și-i venea și greu să se amestece în cearta aceasta.

De aceea se mișcă încet, ca sub o povară, înspre paravanul care acum se clătina.

Cînd a apărut, femeile își arătau una celeilalte, cu figurile apropiate, ura și minia.

— Vino, vino, dragule, și mă scapă! și Jurubița se aruncă în brațele lui.

— Da' dumnealui cine e? făcu Amelica, îndrăzneată și îndărătnică, neavînd de unde să-l cunoască.

Și tînărul, ținîndu-și iubita în brațe, se prezentă mîndru și rar:

— Sînt baronul Barbu B. Barbu!

Grijile toate, pe care le purta, ca și soțul său, de rosturi mari ce trebuiau să se îndeplinească, pe de o parte, sfiala și titlul de boier și de neamul ăsta de care era legată viața lor, pe de alta, au făcut-o pe coana Mița să simtă o ameteală. După ce au trecut cîteva clipe grele, ea șopti, ca să spună ceva și să dreagă, cu o supusă familiaritate, întîmplarea:

— Conu Bubi, nu e așa?

— Așa mi se spune acasă și între prietenii mei! preciză baronul.

Soția lui Urmatecu n-a putut chiar să prindă mica deosebire. Și voind o împăcare cu orice preț, apucă pe o altă cale, înspre o intimitate mai sigură:

— Dumneaei e o rudă de a noastră, lămuri ea, stîngaci, arătînd-o pe Jurubița. Și curînd după aceasta adăogă: Prin alianță! Apoi, către Amelica, ce sta încă încleștată cu mîinile pe pălărie: Are să-ți faci madam Blansa și ție una!

Și luîndu-și fata, care înțelesese și ea greșeala, dar se desprindea cu greu, au plecat.

Cînd, mai tîrziu, îndrăgostiții s-au urcat și ei în trăsură, avînd la picioare, într-o cutie albastră, înaltă și ușoară, ca de la marșandele de la Paris, obiectul aprig dorit de cele două femei, Jurubița, deși împăcată, îi șopti lui Bubi cu o asprime în glas:

— Să știi, dragule, că dacă nu vorbești cu bătrînul și nu mă răzbuni, înseamnă că nu mă iubești!

Bubi i-a luat mîinile și i le-a sărutat, fără să rostească vreun cuvînt. Pentru ca să facă gestul acesta, el

s-a aplecat mult, ca sub o greutate. Jurubița îl privea de sus, zîmbind, fiind sigură de scandalul pe care-l avea de înfruntat Urmatecu. Bubi, însă, în aplecarea aceasta închisese ochii, simțind și pîndind cum fuge dureros din el o mare bucurie, cu care trăise pînă atunci. Jurubița fusese numai nour dulce pentru el; acum începea să prindă carnea cea adevărată a vieții din apucăturile ei. Și se trecea ca o poamă, sau ca o floare. O clipă, sub groază și un ușor dezgust, Bubi a și crezut că a pierdut-o cu totul. Se înșela! Cînd gura avea să-l atragă și sinii să-l ispitească, avea să se reîntoarcă la ea cu aceeași poftă, de multe, de foarte multe ori.

Acum se aflate, în sfîrșit, de toată lumea, despre legătura dintre Jurubița și Bubi. Seara, cînd coana Mița i-a povestit soțului său cele întîmplate, Urmatecu a început să strige, certîndu-și nevasta și copila pentru lipsa lor de pricepere în a trăi în lume. Minia lui era atît de mare, încît femeia nu avea răgaz să spună nici un cuvînt de lămurire și să arate că nu ele au fost de vină și că nu ele au început. Iancu nu voia să asculte nici o dezvinovățire. I se părea că toate planurile sale de viitor i-au fost nimicite de această nefericită întîmplare. Nici judecată, nici înțelegere, nici mîndrie nu avea pentru familia lui, pentru că era stăpînit numai de spaima unei prăbușiri a socotelilor. Era inciudat și furios!

Amelica la început a strigat și ea, ținînd piept tatălui său. Apoi a început să plîngă, și Urmatecu nu s-a înduioșat. Era cel dintîi conflict mai adînc între tată și fiică asupra căruia tatăl n-a revenit numaidecît. Amelica nu era tare jignită și amărită de insultele Jurubiței, cum s-ar fi putut crede. Pentru așa ceva se aprinsese la început, dar prietenia și intimitatea de odinioară dintre ea și tînăra femeie o deprinseseră și cu vorbe și cu tachinări mai ciudate cîteodată. Era însă altceva. Acum, Amelica, răzbunătoare din fire, simțea că are un cuvînt împotriva tatălui său. Și cu temeiul acesta, umflat de toate auzitele despre onoare, pe care le aflate la școală de la prietene de familii mai bune, și fără să le înțeleagă și să le simtă bine, i se părea fetei că răzbună tot ceea ce tatăl său a

făcut sau n-a voit să facă pentru ea și pentru maică-sa în împrejurările vieții lor mărunte de-a lungul anilor.

De aceea, în iuțeala vorbei, Amelica a scăpat și câteva cuvinte care l-au durut pe Urmatecu. Au fost mai ales câteva aluzii la fosta lui legătură cu Jurubița. Fata, voind să ia apărarea mamei ei, acum, tirziu, fără să-și dea seama, făcea un lucru urit. Inima tatălui său nu o strica și nu o învrăjbea împotriva-i pentru că nu putea, dar săpa și mai adânc prăpastia dintre ei. Urmatecu nu își dădea seama că firea aceasta aprigă, tare și încăpăținată, Amelica de la el o moștenise, însă fără generozitățile, entuziasmele și gusturile lui pentru viață. „Deuă pietre tari“, — după cum vorbea de multe ori coana Mița despre soțul și despre fiica ei — se ciocneau acum, așa cum se vor ciocni mereu. Și încetul cu încetul, după certuri din acestea, care aveau să fie din ce în ce mai rare, înghețând însă răstimpurile dintre ele, tatăl și fiica aveau să se depărteze tot mai mult unul de celălalt, lăsând în urmă mîhnirea lui Urmatecu de a nu fi înțeles și de a nu vedea pe fata sa intrînd în viață chiar așa cum ar fi voit el.

Amelica, pe măsură ce creștea (se apropia de nouăsprezece ani), dovedea a fi rece din fire și ciudat alcătuită sufletește: și din copilării necoapte pentru vîrsta ei și din eresuri de om bătrîn. Obiceiurile creștinești și gospodărești le învățase pe toate, dar n-a simțit nicio dată unde să se oprească în deprinderea lor. Trecuse dincolo de rosturile unei vieți obișnuite, ce s-ar fi cerut limpezită și de învățătura cea nouă, ce nu se prindea de ea. Fata se întorcea cu singura ei mare curiozitate înspre indeletniciri băbești și farnece. Pentru vîrsta ei, știa prea multe din acestea și credea prea mult în ele. Adeseori, coana Mița găsea între ferestrele camerei sale și arunca inciudată, certîndu-și copila, cite un pahar cu apă, în care Amelica, la miez de noapte, sub stele, spărsese un ou. Inima ei nu dorea nimic și nici un chip de bărbat nu o neliniștea. Cunoștea totuși o lăcomie de a ști mai dinainte ce i se va întîmpla. Nu atît că ar fi așteptat ceva să-i schimbe viața, căci era mulțumită cu aceasta din casa părinților ei și o alta nu dorea, ci toc-

mai pentru ca să capete o siguranță că nimic nu se va prefăce.

Firele lungi de albuș, ce se prindeau ca o horbotă de pereții paharului, clătîindu-se ușor la fiecare mișcare și ducînd greutatea rotundă și plină a unui gălbenuș bogat ce plutea între ape, era o prîveliste și o tîlmăcire ce puneau un fior în sufletul incremenit al Amelicăi, în dimineți pline de nădejdi, astfel urzite pentru ea. Netulburatul „pod“, cum o învățase o țigancă bătrînă odată să deslușească și să numească firele de albuș, și „soarele“, cum se chema gălbenușul, erau pentru ea puntea de siguranță a viitorului, purtînd norocul și izbînda. Astfel închisă sufletește, iubind averea ca tatăl său, dar negustînd bucuria vieții ca el; fiindu-i dragă casa și gospodăria, ca mamei sale, dar pierzîndu-se dincolo de presimțămîntul femeiesc și de creștineștiile credințe și rosturi, amestecînd, ahtiată și bucuroasă, întotdeauna învățătura altarului cu practici necurate, Amelica, nevrînd nimic cu tărie, nesigură pe ea, cu marginile ființei sale încețoșate, mîndră mai mult pentru că își spunea că așa trebuie să fie, neștiind bine cît și față de cine, se supăra ușor, se bosumfla și purta pică.

Cuvintele mai ales, intrucît o priveau, nu erau limpezite și bine așezate în mintea ei. De aceea, pentru că înțelegerea lor pentru ea era lunecătoare, le tîlmăcea greșit, și dintr-un nimic ieșea o mare supărare, după cum, de multe ori, avînd credința că „subțire“ îi spune flecăruia în față ce i se cade, ea jignea lumea, înghețînd oamenii și împrejurările.

Din desfacerea minții ei, cu trecerea anilor, și din stăruințele părinților, ce i se repetau, că trebuie să fie și să se poarte ca o domnișoară de familie bună, ea atîta prinsese: să fie supărăcioasă și să dea două înțelesuri cuvintelor: pe unul cînd le primea și pe altul cînd le spunea.

Pînă la întîmplarea aceasta, Amelica se ferise să vorbească prea mult cu tatăl său. Urmatecu își purta în legăturile sale cu fiica lui și o resemnată îndurerare, și o nădejde, din care într-o bună zi aștepta surpriza inimii ei. Își spunea că, fiind fată, trebuie să o lase mai mult în grija soției sale și a profesoarelor. Ca întotdeauna, el se gîndea numai la viitorul ei și la banii pe care trebuie

să îi aibă. Astăzi, însă, cuvintele Amelicăi l-au trezit din așteptare. I s-a dovedit omului că fata lui nu era nici deșteaptă, nici bună, nici respectuoasă. Și încă o dată, trecînd peste durere, dar cu marea lui cunoștință de oameni, Urmatecu s-a îngrijorat de cum se va descurca Amelica în viață. Dar vremurile astea erau încă departe! Și schimbînd o grijă de ce o să fie pe una care este, Iancu se zbătea acum în încurcătura scandalului de la modistă. Ce să facă și cum să se poarte? Pe Jurubița o cunoștea, și din cîte auzise, știa pe ce drum a apucat-o! Dar ce va fi cu Bubi? Ce va face?

Urmatecu știa că Bubi, de cînd se încurcase cu Jurubița și locuia împreună cu ea, nu mai dăduse prin casele de pe Podul Mogoșoaiei. Și pentru ca lucrul acesta să nu scape nevăgării de seamă a bătrînului baron și pentru ca să înrăutățească puțin și să îngreuneze situația fabricii și a oamenilor ei, Urmatecu, sub cuvînt că nu-l lasă inima și că dă o mîină de ajutor, începuse să se amestece în treburi, descurcînd cîteva — atît cît să nu limpezească tot — și să lucreze din cînd în cînd cu Marco Bellini, care, călăuzit, cît de cît, nici nu-l mai supăra pe Bubi. Tînărul baron, văzîndu-i lipsa, la început s-a îngrijat, în urmă, însă, fericirea l-a făcut să-și uite datoriile și remuscările. După ce cumpăni cîțva timp ce are de făcut în furtuna aceasta de ceartă cu soția lui, ceartă pe care tot o mai purta cu glas umflat și vorbe mari, să țină minte că au greșit și să vadă și ele, soția și fiica, ce greu e să mergi prin lume fără să faci prostii, Urmatecu chibzui că tot e mai bine să o ia el înainte. Și cînd a tăcut, iar coana Mița, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, a început să-l întrebe de o mulțime de treburi mărunte, de parcă și-ar fi cerut iertare, Iancu se hotărî așa să facă, după cum s-a gîndit. Și s-a bucurat în gînd, el, pentru el!

Prietenia ce se legase de-a lungul anilor între Iancu Urmatecu și bătrînul baron Barbu adusese între cei doi bărbați o intimitate pe care omul de casă o întrebuința de cîte ori credea de cuviință și căreia boierul, din blîndețe, din lene și din tabiet, nu i se putea împotrivi. Era mai ales un ceas pe care Iancu îl știa și îl folosea ca fiind cu totul prielnic intențiilor sale. Și ceasul

acesta era pierderea de vreme într-o mulțime de gesturi rupte și fără legătură între ele, pe care bătrînul o gusta mai ales în umbra iatacului său, încărcat de lucruri, între deșteptare și îmbrăcare. Atunci, mai mult ca oricînd întreaga ființă a boierului lenevea cu plăcere. Între un pieptene cu dinții mărunți, ce-i descurca favoriții, și o țigară; între o sorbire de cafea și mîngîierea unui ou mare și galben de struț, vechi și neted la pipăit, tăiat de la mijloc, legat în argint și schimbat în cutie pentru o parfumată pulbere de săpun; între cravata zilei aceleia și un flacon greu, de cristal șerpuit, cu o uleioasă apă de trandafiri, erau multe, foarte multe lucruri mărunte, pe care boierul, cu gesturi leneșe, le atîngea și le părăsea, învîrtîndu-se prin casă. Primit de mult să privească la aceste robotiri ale micilor voluptăți și ale maniilor boierești, Urmatecu învățase pe dinafară nu gesturile care rămîneau neprevăzute, ci lucrurile care neapărat trebuiau să treacă prin mîngîierea bătrînului. De aceea, de multe ori el nu numai că le prevenea, dar le și sugera. Vorbînd, fără să-și dea seama, baronul lua din mîinile lui Urmatecu, și acesta i le oferea, lucrurile înviate de hora ceasului de dimineață.

Pentru fiecare, baronul se uita la Iancu și, fără să se intrerupă, îi mulțumea din ochi și dintr-un scurt gest de înclinare a capului, nepierzînd, nici pentru o clipă măcar, firul cuvîntului. Iar Iancu, de-a lungul anilor, se deprindea cu fel de fel de lucruri care să-i împodobească viața. El le dobîndea fie cumpărîndu-le, fie mai simplu, din ușoare aluzii și reamintiri făcute dărnicii stăpînului său. În felul acesta învăța Urmatecu mai ales să-și lărgească și să-și innobileze gustul. Și lucrurile astea erau de toate felurile, dar printre cele dinții erau ceasornicele de birou, cu arc puternic și bătaie limpede, cu un cadran mare cu scrisul orelor lămurit pe el și mai ales cu tocul de piele cu picior, ce le făcea să stea ca pe un cadru. Apoi erau chiar aceste cadre pentru fotografii, de ținut pe masă, din care Iancu nu mai văzuse pînă în casa boierului. Pe la ei fotografiile ființelor dragi se băteau numai în perete, lumea mică și modestă neștiînd decît să imite tîrziu de la boierime felul acesta intim și duios de a coborî imaginile pe masa de la căpătîiul

patului sau printre cărți și hirtile de lucru. Erau apoi obiectele ajutătoare de știință zilnică, termometre și barometre, care îl încântau pe Iancu de curate și precise ce erau. El le citea tare, cu un glas de cunoscător ce le consultă în treacăt, dar cu un ton de mulțumire și îngîmfare, pe care o ureche atentă l-ar fi prins întotdeauna la el. Aceasta, mai ales, pentru ca să acopere prețuirea pînă la respect purtată pentru taina mecanismului lor, neînțeles bine cînd i-a fost o dată explicat de baron și uitat după aceea. Și, peste toate acestea, mai era încă ceva, ceea ce Iancu a înțeles abia tîrziu; păstrarea și risipirea în jur a lucrurilor inutile, care azi nu mai au nici o întrebuințare sau sînt numai frînturi din foste lucruri nobile și bătrînești. Așa erau narghilele, felinare mari de falaitari de sande; bice și cojoace de surugii; pistoale nemțești ce se încăreau pe la gură și mai cu seamă panopliile, cu ghioage, săgeți, baltage și iatagane bătute în cuie pe cite o tablă mare de lemn, acoperită cu blană sau postav roșu. Iancu simțea că acolo e și o mîndrie și o strașnică bogăție de dincolo de parale. Panoplie încă nu avea la el acasă, dar era darul pe care și-l făgăduise de îndată după lovitura cea mare, căci la panoplie jinduia de mult și mai aprig decît la inelul de legătură al lui Dorodan.

Ceasul acesta de dimineată, de neîncetată învățătură pentru omul de afaceri și de măruntă și pătimașă iscodire din partea boierului pînă a sări chiar din cadrul solemn al strămoșilor săi, se petrecea mai întotdeauna într-o convorbire în care Iancu aducea și povestea tot ce auzise în ultima vreme. Erau mai ales povești de vinzări și de cumpărări de moșii și de case boierești, aflate de pe la tribunal, cărora însă priceperea și fantazia lui Iancu știau să le adauge întregul lor înțeles, căci mai întotdeauna pe vremea aceea, în spatele unei asemenea grăbite operații, se găsea o femeie. Și baronul Barbu, de cite ori auzea că un prieten din copilărie, boier vechi și el, pierdea cite ceva din avere de dragul unor ochi de fată, ridea mărunt, fără să spună nici un cuvînt, bucurîndu-se de virtuțile și cumpătările lui. Dar omul despre care întotdeauna se vorbea în amănunțime (și conu Barbu tot cerea mereu alte povești, și nu se mai sătura!) era

conu Ștefan. Gelozia și înclaudarea boierului urmăreau neîndurătoare pe fratele său, fie chiar numai în felul acesta nevinovat al unei ușoare birfeli. Și, într-adevăr, viața lui conu Ștefan avea ce să dea de vorbit! Cu datorii în toate părțile, pe care tot Urmatecu i le descurca din cînd în cînd, mai vinzînd, mai ipotecînd, mai imprumutînd din nou și mai astupînd goluri vechi cu jefuiri nouă, pentru care, din admirație, omul de afaceri nu lua nici un ban pentru osteneală, conu Ștefan își ducea viața lui veselă de femei, de chefuri și de cai.

Și în toiul petrecerilor celor mari, și el își aducea aminte de fratele său, căruia îi spunea „curcan bătrîn“, și ca răspuns la „deșucheatul“, din care conu Barbu nu-l mai scotea, dar mai ales pentru a-l reaminti umflat, pe bătrînul baron, în solemnitatea favoriților săi imperiali. Era apoi și o mică răzbunare, conu Ștefan neavînd titlul de baronie. Poveștile, cît mai multe și cît mai deșuchate despre fratele acesta mai mic, îl agitău, îl pasionau și îl ascuțeau pe bătrînul domn, în ceasurile lui de lenevire. Îi părea atît de bine că vorbește lumea despre Ștefan, și că mai ales vorbește de rău, încît aproape își pierdea buna lui măsură. Și clipa aceasta era mai întotdeauna întrebuințată de Urmatecu pentru a altoi hotărîri nouă în voința stăpînului său. Astăzi Iancu s-a în-deletnicit mult mai puțin cu el și cu învățătura lucrurilor, și a pregătit cu deosebită grijă, în schimb, trecerea înspre ceea ce aducea și ceea ce voia să i-o ia înainte lui Bubi. De aceea, după ce a aprins bine focul în sufletul lui boier Barbu cu nevinovate întîmplări mai nouă, de chef, ale lui Ștefan, meșteșugit tălmăcite mai ales în exclamații care de fapt nu spuneau nimic, dar frămîntau mult în pasiunea bătrînului gelos, Iancu strecură zizaniile urmărite:

— Că o fi avînd multe păcate conu Ștefan, spuse el într-o doară, pe mine nu mă privesc și nici nu am cădere să le judec, că, oricum ar fi, de la mine pînă la dumnealui, boier, e cale lungă! (Baronul Barbu protestă, mormăind din delicatețe ceva. Dar ceea ce auzea, era sigur că e adevărat, îi făcea plăcere și îi încălzea sufletul de și mai multă bunăvoință și încredere pentru cuviinciosul

său om de casă.) Da' cu una nu mă împac, spuse Urmatecu mai departe, și asta tocmai pentru că e boier ! Își pierde cumpătul, și în lume uită de cum trebuie să vorbească unei femei !

Baronul, tocmai mîngîia doi cai de bronz, care, grei, apăsau pe un vraf de scrisori rupte. Mîna i se opri în aer, fața îi păli și buzele au început să-i tremure. Urmatecu își dădu seama că greșise, cu puțin, calea. Văzu că mintea boierului bătuse deodată înspre domnița Natalia, și de aceea se grăbi de îndată să îndrepte :

— Că nu erau femei de lume mare, ci numai de chef, n-are a face ! Oricum, tot femei erau !

Iancu spunea pentru prima dată în viața lui fraza aceasta. Se auzea parcă din afară și i se părea ciudată. Parcă nu erau nici gura, nici glasul lui care o încheagau, căci orice s-ar fi putut schimba la el, dar ca să ajungă într-o zi să creadă ceea ce spunea acum, era cu neputință. Pentru el femeia nu merita stimă, iar încredere numai atunci cînd și-o lua singură, silindu-te să i-o dai, așa cum se întîmplase cu Mița, soția lui, care în împrejurări grele știa mai multe decît el, și dracu știe cum, simțea, mai din farmece, mai din icoane, acolo unde Urmatecu nici nu bănuia ceva ! Dar auzise de mult și mereu, în lumea boierilor, că orice ar face, femeia e tot femeie ! Asta însemna că, întocmai ca în fața unui nebun sau a unui copil, trebuie să te porți cu ea zîmbind, cu mîngiere cînd plînge, tăcînd cînd țipă și, mai ales, vorbindu-i frumos chiar atunci cînd minte și te insultă. Nici la început, nici după aceea Iancu nu a înțeles de ce trebuie să te porți astfel și nici n-a căutat să cerceteze, pentru că știa că n-are ce face cu argumentele care i se vor da. Dar a păstrat vorba și sunetul învățăturii, purtînd-o ca pe o cheie în anumite împrejurări, căci era una din multele lor zicale, cea mai prețuită poate, care deodată te pune la rînd cu ei. Dacă tu credeai în ea, nimeni nu te întreba ! Era destul să o știi și să o lași să cadă cînd să-ți fie de folos. Și vorba asta, la bătrînul baron, avea mai multă putere decît la oricine, și Iancu o știa. De aceea, boierul, liniștit pe de o parte, dar scîrbit pe de alta, se scutură din încreștarea lui mică făptură și zise :

— Și cînd te gîndești, Iancule, că poartă același nume cu mine !

Mai bine nici nu se putea ținti ! Conu Barbu găsise cuvintele stării de suflet pe care Iancu o căuta la el. Și ca să nu se piardă nici o clipă puterea acestei indignări, vicleanul om zise iute :

— Da' mai sînt și alții, și mai tineri și tot atît de aproape, ba mai aproape de mărița-ta, care se poartă la fel !

Solemnul „mărița-ta“, ca și altă dată, era lovitura de măciucă, de sub care bătrînul nu se mai putea ridica. Neliniștea și supărarea ce l-au stăpînit cînd a fost vorba de frate, acum s-au preschimbat în mîhnire mohorîtă auzind că e vorba de fiu. Și poate ar fi fugit bătrînul baron, cum îi era firea, și cu această durere într-o tulburare și întristată visare, după cum în visare fugea și cu toate bucuriile, dacă arcul mîndriei sale boierești nu l-ar fi ținut față în față cu Iancu din lingușirea cea mare, pe care acesta i-o aducea. De vreme ce i se spunea „mărița-ta“, trebuia să rămînă aci, să asculte și să se frămînte.

Și Iancu a început să povestească tot ce s-a întîmplat în prăvălia lui *madame* Blanche. Numai că, vorbind pentru prima dată, pe față, despre Bubi și despre Juru-bița, îi arăta mai puțin omenie și mai mult în ceea ce înfățișau : unul, banii fabricii, iar celalt lăcomia de bani. Asta trebuia să îi intre în cap boierului : că banii sînt pierduți și că izvorul lor, ipoteca, e șubredă, față de anul prost de la moșiile celelalte, și că el, Urmatecu, nu a fost de vină cu nimic, ba, dimpotrivă, a avut meritele lui într-o încercare de bună gospodărie. Necuviința față de femei, odată adusă în vorbire și prinsă la boier, își mergea acum drumul ei, de care lui Iancu nu-i mai păsa. Dar ca s-o hrănească și s-o rotunjească, el i-a dat și fapte, puțin mai altfel povestite decît cele întîmplate. Astfel, se văita că soția lui și fata au fost batjocorite de femeia aceea a lui Bubi, și că acesta n-a făcut nimic nici pentru a împiedica ocară, nici pentru a o șterge. Și încheia cu jumătate de glas :

— Și e și Mița femeie cinstită la casa ei, coane, iar Amelica e și ea domnișoară de pension !

Bătrînul boier se simți deodată înecat de rușine. Dacă s-ar fi putut ascunde, ar fi făcut-o. Simțea cum Urmatecu, umilit și cu blindețe în glas, îi cerea socoteală pentru insulta adusă familiei lui. Asprimile în afaceri ale lui Iancu și hotărîrile pe care de multe ori i le impunea, și care atunci îl necăjeau puțin, acum deodată se curățau și se înălțau. Dacă în cel mai de preț lucru pe care îl are omul, își spunea baronul, mindria familiei lui, Iancu e atît de domol, aproape sfios, e că la fundul sufletului său e numai respect, dragoste și bună-credință. Așa că toate celelalte sînt voînțe folositoare față de îndoielile și slăbiciunile lui de boier !

Și baronul stătea gata-gata să plătească oricît de scump răul pe care-l făcuse fiul său. După o scurtă tăcere, trecută cu fruntea întunecată, bătrînul s-a încordat, și-a strîns cuvințios halatul lui lung de mătase, s-a încheiat pînă la gît, și-a înțepenit pasul nesigur în papucii care-l scăpau din picioare și, apropiindu-se, cu capul puțin dat pe spate, de Iancu, i-a luat mîinile în ale lui, rostind rar, cu o neobișnuită putere în glas :

— Îți cer iertare în numele baronilor Barbu ! Cere-mi orice, Iancule, numai să uităm ceea ce s-a întîmplat !

Urmatecu măsură dintr-o ochire cît de neașteptată a crescut clipa aceasta. El voia să dobîndească o oarecare bunăvoință și un fel de leneșă îngăduire a spune și a propune orice. Dar purtarea asta plină de hotărîre, de ifos și de dărnicie nu o văzuse în socotelile lui. Și-o reamintea însă și din alte clipe. Din marile scene de gelozie ale baronului, de pildă, și din încercările respinse de baron cînd a fost să stea prea aproape de obiceiurile și datinile lor. Din toate, abia acum Iancu Urmatecu vedea un întreg, o singură purtare, un singur gînd, care era felul lor boieresc de a fi : aprinderi mari, încăpățînări bruște, gesturi bătoase și vorbe umflate. O fi fost poate odată în ele ceva care să facă tăria boierilor, atunci cînd zvicnirile astea se legau strîns între ele și în orice împrejurare, și grea și ușoară, astfel îi găseai. Atunci ei erau cu adevărat stăpîni, pe care dacă nu-i ascultai, te frîngeau. Acum, însă, cînd ani întregi se lăsau jefuiți din lene, din nechibzuială și nepricepere și cînd deodată își aduceau aminte că sînt boieri pentru că n-au spus anumite cuvinte

în anumite împrejurări și pentru că nu au stat chiar zîmbind cînd au fost despuiți de o parte din avere, Iancu vedea că toate sînt numai scurte și biete treziri înainte de o adîncă adormire.

Solemnitatea baronului l-a plictisit ; dărnicia lui copilărească însă l-a îndulșit și l-a bucurat. Și-a dat seama că, puțin dară va ști să speculeze această clipă neașteptată, va dobîndi lucruri pentru care, în alt fel, ar fi trebuit să lupte mai mult și mai greu. De aceea, ținînd încă mina baronului, se prăvăli, gîfîind aproape, într-o ingenucheră asupra ei, gata-gata să i-o sărute, rostind cu o tulburare voită :

— Da', păcatele mele, coane, că de știam așa, nici nu mai spuneam ! Da' nu asta am vrut eu de la mări-ta !

— Ba nu, Iancule, răspunse emoționat bătrînul, asta ți se cuvenea ! Asta, și cîte multe, nu mai știi ! Căci inima mea, de ani de zile, ține socoteală bună pentru tine, băiete ! Și odată și odată tot vream să fac mai mult decît am făcut ! Numai că nu credeam că am să ajung să o îndeplinesc cerîndu-mi iertare !

Și boierul înghiți cu greu un nod, care îi venea și din slăbiciune, și din mîhnire. Amintirile de atîția ani din urmă, bunătața, încrederea și tristețea sinceră a slăpinului său, de om bătrîn și îndurerat, au trecut prin Iancu o omenie caldă și blindă, care era să-l pună aproape să facă o prostie. Îi venea să dea în genunchi, să se spovedească — nu de toate, că nici nu le-ar fi ținut min'e — și să se lege pentru viitor că va lupta, va descurea, va gospodări și fabrică, și avere, ca pentru el sau America. Îl cuprinsese și pe el emoția bătrînului și îl gîtuia. Cînd, deodată, stătu să privească în urmă, peste cele cîteva lucruri întîmplate acum. Și cutreierînd din faptă în cuvînt, ajurse cu gîndul la început, acolo unde din femeie și pentru femeie baronul s-a umilit. Și Iancu se trezi și zîmbi. Cîntări, după el, nemeritatul acestui început de mîhnire, întreaga copilărie a faptei și se opri. Își aduse aminte că în atîtea împrejurări grele de avere bună pierdută, cu care adevărat se împutîna, baronul nici nu simțise nimic, nici nu se plînsese. Și acum, pentru că ar fi fost jignită o femeie care nu era a lui de un fiu pe care nu-l învățase ce e viața și nu-l ținuse de rău de la risipă, boierul se prăpă-

dea cu firea ! Și Iancu îl privi pe baron, care sta cu fruntea lipită de fereastră, iarăși pierdut în tăcerea lui, și socoti că milă poate să facă, dar că îndurare nu merită. Și, în felul acesta, sufletul omului de afaceri, lunecat o clipă pe îndoieli și înduioșări, se însănătoși. Își găsi deodată și ținta iarăși limpezită, și toată rostirea, de la asprime pînă la viclenie. Și hotărîndu-se la cea din urmă, pentru folosirea acestei clipe, spuse, întorcînd gîndurile baronului, care acum sigur erau departe, la frînteale măr-turisiri de dărnicie :

— Da' ce să mai capăt, cucoane, că, slavă Domnului, mi-ai tot dat și mi-ai umplut casa de lucruri !

Și Urmatecu se uită în jurul său și trecu iute prin miini, bucurîndu-se, cite unele din jucăriile de dimineată ale bătrînului. Acum mințea, însă, pentru că adevăratul lui gînd era că are prea puține din ele după cite i s-ar cuveni.

Dar, cu totul neașteptat, conu Barbu nu-și părăsise firul gîndirii. Și dovedind deodată o adîncime pe care i-o aducea mai mult inima decît mințea, spuse :

— Ei, sînt lucruri și lucruri, Iancule ! De-astea mărunte oi fi avînd, nu zic ba ! Dar cu altceva vreau eu să rămii de la mine !

Și Urmatecu, presimțind ce are să vină, trecu printr-o stare ciudată, ca și cum s-ar fi deschis deodată o ușă de care era rezemat. Inima începu să-i bată cu putere. O simțea cum i se suie în gît. Și el singur se mira că nu mai e sigur pe el și că se mai pot întîmpla lucruri pe care nici nu le bănuia !

Iar boierul, luminat, liniștit, mărit, așa cum era în toate clipele lui de boierească dărnicie, adăugă :

— Vreau să ai de la mine (că ai fată și neam care de-abia începe) nu lucruri ce se mută dintr-un colț în altul și se pierd, ci pămînt, că ești vrednic să-l ții și să-l ro-dești ! Așa vreau și o să ne chibzuim noi cîndva despre el. Și acum du-te și lasă-mă singur !

Niciodată nu i se întîmplase încă boierului să-l gonească de lîngă el ! Nerăbdător, Iancu de-abia acum ar fi rămas să iscodească, să vadă la ce se gîndea, în ce fel și mai cu seamă cînd se va întîmpla. Dar nu putea. Conu Barbu îi și întorsese spatele, așezîndu-se la masa de scris. Ce scria ?

Despre pămînt, sau cine știe ce-i trecea prin minte ? ! Și cu toată îndrăzneala și trecerea lui de atîția amar de ani, Iancu Urmatecu nu s-a încumetat să-l tulbure sau să-i spună vreo vorbă. A ieșit în tăcere, ducînd cu el o bucu-rie care îl tulbura, făcînd pași de-a-ndaratelea, cu fața la boiler, căutînd ușa cu mîna, de parc-ar fi fost Ivanciu cînd a cumpărat livada de la Pietroșița, de a cărui veselie ne-ghioabă, atunci, el își bătuse joc.

Dintre toți tinerii care dădeau buzna și îi căutau în plimbările lor pe Jurubița și pe Bubi, acesta și-a ales ca to-varăș un prieten din copilărie : pe Gună Licureanu. Era un boiernaș frumos, înalt, negricios, cu o mustață subțire, ce se scria pe buze roșii și umede. Părul des, vîlvoi, îi cădea în coamă groasă, ca o chică pe ceafă. Ochii lunguiți, întu-necați și calzi, ca de cadîină, mîinile puternice, cu vine um-flate și albastre ; pasul legănat ; glasul domol, adînc și răsunător, de parcă mereu ar fi spus o rugăciune ; hainele închise, bine tăiate ; cămașa tare, albă și proaspătă și un veșnic parfum de piele bună, rusească, ce se amesteca într-un miros înțepător cu tutunul, toate îi dădeau lui Gună Licureanu un farmec de neînțeleasă ispită și o mare trecere la femei. Pe lîngă el, blondul Bubi, cu ochii lui albaștri, bulbucați, ajutați de ochelari, părea și mai bătrîn (deși erau de aceeași vîrstă), și mai spelb. Gună Licureanu, fără învățătură și puțințel la minte, își moștenise părinții, morți de mult, și avusese timpul să și toace o moșie mare pe Ialomița și citeva vii de pe lîngă Valea Călugărească. Ce-i mai rămăsese era o casă așezată cu curtea ei largă, pe una din străzile liniștite din jurul Bisericii Albe. Acolo, de multe ori, cînd nu porneau înspre Vila Regală de la Șosea, în serile răcoroase, se întindea masa în curte, la lumina felinarelor colorate.

Bubi încărcă cu de toate, de pe la băcănii, trăsura lui Gună și o deșerta în mîna servitorilor vechi și vrednici, care știau să pregătească lucruri bune în vreme ce se ser-vea țuica. Trăsura aceasta, ca și casa, dealtfel, stîrneau pofta din ce în ce mai aprinsă a Jurubiței. De caii albi și spițele aurii ale roților se dusesse vestea în București. Toți cunoșteau echipajul boiernașului, fie că se oprea pe Podul Mogoșoaiei, la cofetăria lui Frederic, și-și cerea înghețata

la scară, cînd tînărul zvolt și frumos își scotea în lume o nouă iubită, fie că își odihnea caila la rondul al doilea sau mai departe, la Băneasa, de unde începea păduricea Moșoiaiei. Acolo, în primele zile cu soare ale lui martie, Gună culegea singur ghioceli, îi lega cu sfoară de aur, de la cutiile cu bomboane, și umplea trăsura cu ei. Numai pe conu Ștefan Barbu îl mai întâlnea atît de departe, veșnic cu altă femeie, și el, cocoțat și minînd singur, de pe gabrioletele lui înalte și galbene, cite patru cai înaintași împerecheați întotdeauna în alte hamuri, după culoarea coamelor.

Trăsura lui Gună Licureanu o tulbura pe Jurubița cu totul deosebit și o apropia de el. Ajunsese că nu mai voia să iasă nicăieri decît în trăsura lui, pînă ce Bubi se va hotări să-și facă una, ceea ce nu era ușor, Bubi neavînd nici grajduri, nici șoproane la căsuța modestă, cu chirie, pe care nu voia să o părăsească. Odată, Jurubița și-a mai aprins gustul acesta cu faetonul lui Urmatecu, dar atunci numai pe apucate, și mai mult să se necăjească, pentru că stăpîne erau pe el coana Mița și Amelica, și oricare altul, numai ea nu! De aceea, acum, nu numai că se plimba, dar la opriri, dîndu-se jos, urcîndu-se iarăși, înfrînzînd pe scară rezemată de capră, citeodată aruncînd brațul cu umbreluța pînă peste aripile pe care le mîngîia în felul acesta, încerca să-și sature pofta de trăsură, după care jînduise atîta vreme. La drumuri lungi, cînd opreau, se ducea pînă la cai, îi bătea pe gît, îi freca pe frunte, le dădea zahăr, arunca privirea la picioarele lor, după cum îl văzuse pe Urmatecu făcînd, și vorbea cu Vasile, vizitiul, despre ei, ca și cum ar fi fost stăpînă. Adresele, cînd se urcau în trăsură, și locurile unde să meargă ea le spunea și toate astea îi făceau o nespusă plăcere. Gună nu numai că o lăsa să se poarte astfel, dar făcea totul să simtă ca și cum ea ar fi fost adevărata cucoană. Îi plăcea să dea, numai că să dea, să facă bucurie și să știe că stringe undeva în sufletul Jurubiței un sentiment pentru el, de care nu-i păsa prea mult dacă e recunoștință, dragoste sau prietenie. Lacom de viață, de oameni și mai ales de femei, el alerga după bunăvoința tuturor. Bubi, îngăduitor, o lăsa pe Jurubița să se joace, urmărind cum

bucuriile și poftele i se deschid într-o viață nouă, pe care nu a cunoscut-o înainte.

De multe ori, seara, se duceau la teatru, ceea ce femeia aproape nu văzuse niciodată. Îi plăcea mai întîi intrarea, cum totul se deschidea înaintea ei, cum era poftită, instalată și nu se mai contenea cu întrebările pînă ce nu spunea că nu mai vrea nimic. Apoi se simțea bine între cei doi tineri, care atrăgeau înspre ei privirile sălii. La drept vorbind, ceea ce îi plăcea mai mult Jurubiței în serile astea era sala, cunoștințele și vizitele de la unii la alții, cu care se obișnuise iute. Aștepta cuminte și răbdătoare să se isprăvească ceea ce se petrecea pe scenă (și îi plăcea mai mult lui Bubi decît lui Gună), pentru ca pe urmă să poată minca dulciuri și ride după poftă. Atunci simțea cum, din toată lumea asta de femei frumoase, Gună stăruia cu privirea asupra ei. Era o privire care nu voia nimic, și nu aștepta nici un răspuns, și se lăsa numai așa, moale și cuprinzătoare, ca lumina și căldura. Bubi își purta, fără să vrea, interesul prin alte loji, obișnuința și cunoașterea prea îndeaproape a femeii aducînd aceea oboseală tihnită între ei, în care femeia crede că a găsit toate libertățile, iar bărbatul, toate siguranțele. O singură dată Jurubița s-a simțit atrasă de ceea ce a văzut pe scenă și aproape a fost săltată de pe scaun de emoție: la Ateneu la un scamator italian. Cînd artistul, un bătrîn deșirat, cu favoriți cărunți, într-un frac necălcăt, cu medalii multe ce-i sunau pe piept și mincile suflecate pînă la cot, a topit un pachet de cărți de joc în palmă, și l-a făcut mai mic, tot mai mic, mic de tot, pînă ce a dispărut, Jurubița a deschis ochii mari, rotunzi și a rămas mirată ca un copil. Cînd apoi scamatorul a spart niște ouă într-un joben, simțămîntul ei de curățenie i-a strîns buzele cu groază și grijă. Dar cînd după ce omul a bătut cu o vergea, și din același joben au zburat doi porumbei albi cu panglici tricolore la gît, Jurubița a strigat un „a“ scurt, a început să dea din picioare și a înfipt unghiile în mîna lui Gună. Acesta rise cu poftă și îi acoperi mîna încleștată, prinzînd-o astfel în mîinile lui, pe care, ca o mîngiere, le duse încet spre obraz. Bubi îi văzu. După amintirea întîlnirii lui cu Jurubița, cînd i-a tremurat sufletul crezînd-o credincioasă și cunoscătoare de icoane pentru

frumusețea lor văzută și nevăzută, depărtarea unde îl arunca acum bucuria ei vulgară pentru scamator ar fi trebuit să-l lase liniștit, pe drumul unei plecări, fără întoarcere, a inimii. Așa ar fi trebuit să se întâmple dacă lucrurile s-ar fi petrecut după judecata care le vede pe toate! Dar o necunoscută putere, acum simțită abia, legată de adîncul lui, îi trase dureros o gheară pe inimă. Și fără să mai dea nici o lămurire, se ridică, să plece acasă. Jurubița la început a fost mirată. Apoi, înțelegînd, se împotrivi. Bubi, în picioare, apăsă din ce în ce pe aceleași cuvinte, ca și cum n-ar mai fi știut altele. Licureanu tăcea. În cele din urmă, pentru că vorbele lui Bubi, rostite prea tare, făceau să se întoarcă, în timpul spectacolului, capetele înspre ei, femeia se hotărî să-l urmeze. Gună însă a rămas. Le-a dat numai trăsura. Și deși era noapte și coamele albe ale cailor abia se zăreau fluturînd în bătaia luminii de la intrare, Jurubița, mai mult ca oricînd găsi de cuviință ca, înainte de a se urca, să întreb pe vizitiu de starea echipajului și să meargă încet, să mîngîie caii. Bubi, ghemuit în fundul trăsorii, aștepta, cu o minie, care dacă nu-și da drumul, sporea cu fiecare clipă... Înainte de a pleca, Vasile întinse coșul, căci o burniță timpurie de toamnă se cerna ca prin sită. Jurubița, mai mult de ploaie, se grăbi să-și ia locul lîngă Bubi, și trăsura porni. Pe fețele lor încălzite, stropii reci îi ajungeau și îi înțepau.

„Așa trebuie să fie picăturile de vărsat!“ își spunea Bubi, nici el nu știa de ce, avînd însă deodată înaintea ochilor un obraz șters fără sprîncene, ciupit, cu buzele vinete, pe care parcă-l cunoștea.

Și începu să caute în amintire. Căutarea asta îi făcea bine, îl potolea. Și tot orbecăind prin el, în întunericul trăsorii și al anilor, găsi în cele din urmă; era unul Tănase Gușter, mort de mult, fost logofăt pe moștile lor. El își omorîse nevasta din gelozie... Bubi se înfioră, mai ales că, în aceeași clipă, prin întuneric, îl atînsese mîna Jurubiței, căutîndu-l. Bubi nu făcu nici o mișcare și ascultă cu luare-aminte, cu mîna lui liniștită, spusele mîinilor femeii, care, în frămîntarea lor neînchipuită, vorbeau. Niciodată tînărul n-ar fi crezut că se pot spune atîtea și că astfel se poate cere iertare cu degetele! Erau mîngîieri

lungi, de la încheietură pînă la unghii, după cum erau prinderi puternice în palmă, strînsori, lunecări de-a lungul fiecărui deget, poleiri de unghii și sunări seci, și iarăși grupuri de degete, de ale ei, ciupind și zgîrîind, ici-colea, pe mîna lui, de parcă ar fi vrut să fie sărutări. Din zbuciumul acesta mărunț, iute și priceput, oricine ar fi trebuit să înțeleagă și patimă, și duioșie! Scamatorul, Gună și-apoi el! Și lui Bubi îi se păru că în seara aceasta, de-a lungul ciudatei povești de mîini, care reveneau în toate felurile, a văzut-o pe Jurubița în tot ce simțea și în tot ce știa. Și nu era nici prea mult, și nu era nici prea departe. Asta era Jurubița, dar avea și farmecele ei! Și Bubi simți, ca și altă dată, că ceva din el începea iar să o apere. Apoi i se păru că tot ce a știut ea mai frumos tot lui i-a dat în seara aceea. Și întinzînd, în sfîrșit, brațul pe după talia Jurubiței, și-o strînse alături. Femeia i se ghemui la piept și se cutremură de cîteva ori. Prin întuneric, Bubi n-a putut să știe dacă a fost ris ori plîns. Mai în urmă, s-au potolit, fără să vorbească însă nici unul. Cînd au ajuns acasă, în liniște și în relativă împăcare, după ce a aprins lampa, Jurubița l-a sărutat în treacăt și i-a spus: „Prostule!“ El n-a răspuns. Apoi gîndurile lor s-au despărțit, deși se aflau în aceeași încăpere. Nu mai aveau să-și spună nimic. Ea s-a dezbrăcat de rochiile scumpe cu luare-aminte, ca pe vremuri, întîrziînd într-o pregătire mai complicată pentru noapte. Iar el căuta scrisori; cerceta să vadă ce a mai venit. De unde altădată zăceau teancuri nedesfăcute, acum, orice veste din afară, chiar neplăcută, îl atrăgea. Și pe masa lui de scris, de pe care nu se putea scăpa de pieptenii și pufurile Jurubiței, găsi într-adevăr două plicuri: unul, mai greu, mai mare, cu slova lui Marco Bellini, era de la fabrică; celalt, dintr-o hîrtie proastă, de băcănie, cu un scris ciudat, făcut din ciocuri și bețe, era de la Ioachim Dorodan.

„Coane Bubi! Copilașule!“... așa începea bătrînul. „De cînd îți împarți talerul și patul cu papina găinarului, ce-ai mai făcut cu mine! Și urma apoi povestea cea veche, cu cîteva amănunte nouă despre Jurubița.

De la început nu i-au plăcut nici tonul, nici vorba. Oricite păcate ar fi avut el față de Dorodan (și le știa, și le spunea în fiecare zi), tragerea asta la răspundere îl supăra. Conștiința lui îl chinuia, era adevărat. O simțea, dar nu voia să și-o mărturisească, ba, ceva mai mult, voia să scape. Și atunci răstălmăcea de la început că bătrînul se întrece, că nu e nici respectuos, nici recunoscător. Bubi se oprea din cînd în cînd, ridica privirea de pe scrisoarea care se citea anevoie și aștepta parcă să vadă altceva decît rînduiala obișnuită a lucrurilor în jurul său dezlipindu-se cu greu de realități și neavînd nici o chemare pentru conținutul scrisorii. Și, totuși, nimic nu se schimbă. Era viața cum o îngăduise el de la început să fie: Jurubița adormise în mijlocul patului. Respira mai adînc ca de obicei, așa cum se întîmplă în cele dintîi clipe în care vine somnul. Un zîmbet îi plutea pe față și o lumină liniștită. Și Bubi știa că la culcare, cînd va voi și el să se urce în pat, ca de atîtea ori după ce a rămas singur să citească tîrziu, și va voi să-și facă loc, femeia se va mișca greu, dar poate dacă o clipă printre pietrele somnului va licări conștiința că e el, îl va mîngîia cu mîină stîngace. Și viața asta de liniște și de tovarășie îi plăcea nu numai pentru că îi plăcea femeia, dar pentru că o gusta prima oară. Și erau clipe în care o simțea atît de puternic, încît gîndul că și altul va fi trecut prin aceleași împrejurări îi puneă ca o gheară în gît. Atunci, în loc să caute să fugă de vedenie, întîrzia în ea și o scormonea. Așa se întîmpla și acum, stîrnit mai ales de vorbele scrisorii. De aceea, cu ochii pe jumătate închiși, căuta să așeze chipuri în jurul patului său. Și nu avea decît două, limpezii, care se certau între ele și nici nu voiau să știe de Jurubița, dar nu plecau de acolo, pentru că erau cele sigure și adevărate: era Urmatecu și era Tudorică. Pe cel dintîi Bubi îl privea cu ură; pe cel de-al doilea îl învia din fotografii, deoarece nu-l cunoscuse. Neînțelegerea, mai degrabă batjocura lui Urmatecu, i-o povestise femeia. Atît vedea limpede Bubi și se chinuia mai puțin decît de ceea ce nu vedea. Ce n-ar fi dat să mai aibă un chip! Și nevoia aceasta creștea și ajungea tot mai mare, cît o suferință de neîndurat. Și cum știa

că tot ce îi trebuie se găsește în mintea adormită acum a Jurubiței, a avut de cîteva ori pornirea să o trezească și să o întrebe. Dar s-a oprit, și de rușine, și din mîndrie.

Reîntors la scrisoarea lui Dorodan, Bubi măsură în el, cu mirare una din acele surprinzătoare călătorii de cîteva clipe pe care le facem în depărtările ființei noastre, în care nu știm cînd plecăm, nu știm pînă unde vom ajunge, dar din care ne întoarcem mai schimbați, decît după o îndelungată vreme de fapte și trăire. Din zbuciumul geloziei și al gîndului revenit, omul a simțit mai întîi o mare singurătate, dar și o simpatie nelămurită pentru cel ce i-a scris. De aceea, în scrisoarea pe care o citea acum, acele „Coane Bubi! Copilașule!“ ce reveneau neîncetat printre fraze, cuvinte neluate în seamă la început, mîngîiau cu vorbe vii sufletul său. Și el își dădu iute seama că în scrisoarea unui bătrîn care îi cerea ajutor, el însuși își găsea ajutorul, în cîteva biete cuvinte trimise înspre el.

Mai departe, scrisoarea vorbea despre Urmatecu. „Nici de judecata lui Dumnezeu nu va avea parte, spunea Dorodan. Judecătorii lui sînt grefierii și arhivarii cari în cărțile sfinte nu încap! Acolo stau numai ticăloșii cei mari. Și el nici măcar atît nu e!“

Și tăgăduindu-i lui Urmatecu intrarea în *Evangelie*, Ioachim Dorodan adăuga neîncetat:

„Fie ce-o fi, întîmplă-se ce s-ar întîmpla, dar eu de mutat nu mă mut! Mort mă scoate din casă, viu, însă, nu!“

Și Bubi îl și vedea pe bătrîn, de cîte ori citea fraza aceasta, cu o încăpăținare de copil semănînd în săvîrșirile ei atît de bine cu deznădejdea oamenilor în toată firea, bătrînd lucrurile, călcînd cîte un singur loc în casă și lăsîndu-se greu de parcă cineva l-ar fi tîrît înspre ușă.

Dar stilul scrisului creștea, și dojana, o dată cu el. Bubi era certat că și-a părăsit credința și vechea lui mărturisire pentru cele sfinte, „care stau și așteaptă și ori cînd te primesc, scria bătrînul. Că trăiești dumneata acum, coane Bubi, copilașule, ca într-un vîrtej! Dar vîrtejete sînt toate în viață, și întru toate. Știi dumneata unde stă Mintuitorul în pustietatea văzduhului? Dincolo de noi și dincoace de furtună! În spatele Mintuitorului, Doamne, ce nu e acolo? Acolo se încaieră crivățele cu

focul, tunetul se rostogolește ca bolovanii și curge apa printre maluri, pe cer, unde nici paserea nu poate să se țină. Și în invălmășeala asta, acolo sînt toate simțirile vieților și ale sufletelor. Dar nimeni nu știe cum sînt, unde sînt și mai ales de unde vin. Și în fața lor, ca să nu le vedem, dar să le auzim, stă Mintuitorul. El le limpezește pe toate pentru noi și ni le dă cu picătura, căci altfel nu le-am putea îndura. Din el vin toate potecile, pentru că între el și noi e pajiște! Și pe pajiștea asta e rînduială și sînt biserici, și sînt altare, și mai cu seamă icoane, la care să te închini!... Dar de mutat, nu mă mut! Mort mă scoate din casă, viu, însă, nu!”

Și scrisoarea se încheia astfel: „Dacă nu vrei să mai vii pe la mine, nu veni! Dar ajută-mă, nu mă lăsa! Că și bune și rele ți-am spus, și odată tot ți-oi mai fi și eu bun la ceva.”

Abia acum în inima lui Bubi a pătruns o adevărată căldură. Era și ca o bucurie, și ca un entuziasm! Gata ar fi fost de îndată să facă orice, pentru că nu-i spunea pînă cînd trebuia să-i ajute. Era liber Bubi să poarte încîntarea unei fapte frumoase cu el, despre care credea că oricînd o poate săvîrși. Și pornirea îi era sinceră și adîncă și mai ales îl împăca și îl apăra de neîncetatele remușcări. Era numai bucuros că nu trebuie să facă acum fapta ce i se cere. Toată povara aceasta a lui Dorodan se putea limpezi în timp. Iar el sigur o va limpezi!

Din cealaltă scrisoare, însă, treburile îl chemau la fabrică, sus, în Vilcea, la Negovanu, unde lucrările clădirii începuseră de mult. Și ar fi fost chiar bucuros să scape cîteva zile de neliniștile de aci, cu jelanii bătrînului despre mutatul lui și năzbitiile Jurubiței. Timpul va mai limpezi lucrurile. Și mai avea și o datorie acolo sus de îndeplinit, la o treabă pornită pentru el; va găsi toate la locul lor, gîndi, și, mai ales, cu vești bune la el, va putea să ceară tatălui său mai multă milă și recunoștință pentru Ioachim Dorodan.

Gîndul plecării îl stăpîni deodată ca o neașteptată bucurie. Și, fără să mai întîrzie, încet, pentru a nu o trezi pe Jurubița, coborî de pe dulap un geamantan mare de piele, îl deschise pe două scaune și începu să-și așeze lucrurile pentru drum. Nu mai umblase în el de cînd se în-

torsese de la Viena și mai erau încă acolo lucruri răvășite și nedespachetate. Găsi țigarete și bomboane risipite, bilețele de pe la prieteni și cîteva intrări la teatre. Zimbi la amintirea lor, de parc-ar fi fost lucruri foarte vechi. Împachetînd, nu se putu hotări dacă să ia sau să nu ia o fotografie a Jurubiței de pe birou. Cîteva clipe nu știu ce să facă. În cele din urmă, se hotărî, luă fotografia, o culcă peste rufe și închise iute geamantanul. Apoi, urcîndu-se în pat, își cuprinse iubita în brațe, încet, cu blîndețe. Cînd l-a simțit, fără să se trezească, și-a făcut loc și s-a cuibărit la pieptul lui. Afară, dintr-o ploaie de toamnă care abia se pornise, se auzea cum cad stropii rari și grei. Burlanele începuseră să cînte, și Bubi a adormit iute în odaia aceasta scundă și caldă, unde se simțea atît de bine, după ce prin întuneric, tot mai slabe în apele somnului, vedea priveliștile de groază și mintuire din scrisoarea de la bătrîn.

X

A doua zi cînd tînărul baron Barbu B. Barbu luînd drumul prin Pitești spre Piatra-Olt, s-a suit într-un vagon de clasa întîi, înțesat de moșieri și vînători, care spînzuraseră peste tot șubele lor de blană de lup și ocupaseră toate plasele cu puști și cartușiere, nici nu-și închipuia călătorul ce iute se vor petrece anumite lucruri în lipsa lui, lucruri pe care ar fi dorit, dacă le-ar fi știut, să le împiedice.

Chiar în dimineața aceleiași zile, de pildă în casa de deasupra fierăriei, pe cheiul gîrlei, unde locuiau Ioachim Dorodan și nepoata sa, au venit doi tîmplari cu scule, cu blăni de lemn și o ladă de cuie. Erau trimiși de la administrația caselor baronului. Ei trebuiau să-i împacheteze lucrurile cu grijă, să nu se strice la drumul destul de lung cu căruțele pînă la țară, unde-l trimitea Urmatecu. Cînd i-a văzut bătrînul și a aflat de ce au venit și cine i-a trimis, la început a strigat la ei și a vrut să-i dea

afară. Apoi, cînd și-a dat seama că nu sînt ei de vină, nu i-a lăsat să pună mîna pe nimic, apărîndu-și cu înverșunare lucrurile. Lucrătorii, care îl cunoșteau de mult, nu îndrăzneau să nu-l asculte, oprindu-se înlemniți, fiecare în cite un colț. Și au stat așa cităva vreme, pîndindu-se unul pe celălalt și așteptînd să se întoarcă nepoata, trimisă iar cu o scrisoare la Bubi. În așteptare, Dorodan nu le-a îngăduit tîmplarilor nici să se așeze măcar, iar de cite ori unul din ei schimba piciorul, amortit în colțul lui, bătrînul, amenințător, slab în glas și slab în gesturi, tremurînd și lunecînd pe pași greoi de la un perete la celalt, striga :

— Să nu te miști și să nu ne atingi ! (Și Dorodan parcă se mîngîia cu lucrurile lui, pe care le tot pipăia și le apăra.) O să vedeți voi, tîlharilor, și tîlharul care v-a trimis ! Că acum vine boierul ăl tînăr ! Și vine cu putere, și vă dă afară, că el pe mine mă iubește, pentru că întotdeauna m-a iubit. Și să nu miști, că dau !

Și lucrătorii, neștiind nici ei cît va ține întîmplarea aceasta nu se mișcau, privindu-l pe furis, cu un zîmbet în ochi, și țesînd între ei un fel de înțelegere făcută din surprindere, din bunăvoință și din milă pentru bătrîn. Aproape că nu voiau să-i strice inima din jocul acesta, care li se părea copilăros și odihnitor pentru ei din munca neîncetată de o zi întreagă.

Obosit de vorbe și de mișcări, Dorodan s-a așezat în cele din urmă pe un colț de scaun. Gîfîia. Cu un braț se sprijinea pe genunchi, plecat jumătate înspre pămînt, cu capul căzut pe umăr. Cu celalt scutura din cînd în cînd o nuielușe prin aer. Abia își trăgea respirația și asculta. Aștepta să audă pașii lui Bubi urcînd pe scară. Și cînd i se părea că sînt pe aproape și că o să vină, pentru că nu poate să nu vină, mai spuse cu un glas pe care l-a îngroșat, ca să sperie cu el, cu șuierături, ca și cum ar fi voit să nu uite :

— O să vedeți voi, tîlharilor ! O să vedeți !

S-a scurs așa o bună bucată de vreme. În cele din urmă, scara trosni și răsunară pași care se apropiiau. Dorodan auzi și nu voi să audă pînă ce se deschise ușa și intră nepoata sa cu plicul nedesfăcut. Fusese la Bubi și nu-l găsisese acasă. Plecase din București.

Lucrătorii, cînd au văzut întîmplarea, au încercat să se miște. Bătrînul, iarăși în picioare, în mijlocul casei a început să-i amenințe și să strige cu vorbe în care o urmă de putere și încordare biruia :

— Stați, că nu s-a isprăvit ! Mai e unul pe lumea asta care să-și aducă aminte de mine ! Și oricît o fi el de amărit, tot e ăl mai mare dintre toți ! Și întorcîndu-se către nepoata sa : — Mai fă-mi un bine, felițo, și ăl de pe urmă ! Du-te la boierul ăl bătrîn. Plîngi, bate cu pumnii în uși, strigă, scoală toată casa, adună trecătorii, fă ce-oi ști, numai să te audă. Și întreabă-l de ce îl dă pe Ioachim afară după patruzeci de ani ? !

Și pentru că vedea că fata nu se hotăra, mai din neîncredere, mai din drumuri zadarnice bătute înainte și uși închise, bătrînul, tot aprig, adăugă :

— Dacă te temi de necuviință, să știi că nu e ! Că doar eu te-am învățat de cînd erai mică să te porți și să-i cinstești, după cum te-am învățat să te închini. Du-te și fă cum ți-am spus, pentru că tu în deznădejdea asta nu ești tu, ci sînt eu. Tu îmi dai numai picioarele și glasul. Pașii și cuvintele sînt ale mele, și amarul și ursita, și bătaia lui Dumnezeu...

Și, biruit, bătrînul nu mai putu să sfîrșească după cum a început. S-a frînt și s-a ghemuit pe-un scaun într-un hohot de plîns. Fata rămăsese lingă ușă, nemișcată, și-i curgeau lacrimile pe față. Tîmplarii și ei plecară capetele.

Într-un tirziu, să fi fost miezul zilei, fata le-a făcut semn celor doi oameni să o urmeze. Și cînd toți au părăsit încăperea, în vîrfurile picioarelor, bătrînul n-a simțit. Afară femeia a început și ea să plîngă tare și să le spună că știe că nu mai e scăpare și că de aceea nici nu mai îndrăznește să se ducă la bătrînul baron. Fusese zilnic, săptămîni în șir, chiar fără să știe Dorodan. Încercase în toate felurile să-l vadă pe boier și nu izbutise. Toate slugile îi puneau mîna în piept și îi ațineau calea, pentru că toată lumea o învățase și se vede că știau de ce vine. De bătrînul Barbu, fata nu spunea multe, nu-l cunoștea. Printre hohote, însă, pomenea din cînd în cînd de inima lui de piatră și atît.

Acum, ea se așezase pe ultima treaptă a scării și nu știa încotro să o ia și ce să facă. De dus, nu se mai ducea : de spus bătrînului toate astea nu îndrăznea. În cele din urmă, i-a rugat pe lucrători să-i vorbească ei, cu binișorul. Cel mai tînăr dintre tîmplari, un muntean scund, cu pumni mari și cu un păr des, care îi cădea în vișioane lungi pe față, își scutură capul, privi la tovarășul său și vorbi și el :

— De spus, i-om spune, fetișo, că nu-i mare lucru, dar ce facem noi ? Că de închis casa, trebuie s-o-nchidem.

Fata îl privi lung, dădu din umeri și tăcu. Omul celalt, cu două degete retezate de teslă la mîna stîngă, răsuci cu greu o țigară, o aprinse și întrebă :

— Da' acolo unde îl trimite casă nu-i dă ?

— Ba și casă, și cuprins, și o vacă, și am auzit că și bani pe deasupra ! răspunse cel tînăr, care, deși le știa pe toate, abia acum se limpezea, pentru că nu se gîndise la ele.

— Apoi, dacă e așa de ce nu vrea și ne-ncurcă ? întrebă iar ăl însemnat.

— Știu eu ? Uite-așa, să ne facă necaz ! Zău că e nebun bătrînul !

Și fata simțea cum cu încetul oamenii se înăspresc. La gîndul că dincolo, pentru Dorodan, e mai bine decît aici, ei nu mai înțelegeau nimic, iar mila lor se topea !

— Să poftească să simtă viața noastră de lipsuri și de necazuri și pe urmă să vedem ce-o mai zice. Că te omori, te ciopîrțești, trăiești ca un cîine, și nici dracu nu se uită la tine ! zise cel cu degetele retezate. Hai să-i spunem ce i-om spune și să ne-apucăm de treabă.

El vorbi și dădu să plece. Nepoata bătrînului însă le tăie drumul.

— Știu, grăi ea, că și pe dumneavoastră v-a supărat, dar tot vă mai rog să umblați cu binișorul cu el !

Și lucrătorii n-au mai răspuns și au pornit-o pe scară în sus. Iar fata și-a luat capul între mîini și a fugit pe stradă, să se ascundă la o vecină.

Cînd au intrat tîmplarii în cameră, Ioachim Dorodan se închina. Își așezase frumos icoana cu adormirea Maicii Domnului în pat, rezemată de o cutie, și ingenunchease pe scînduri, cu amîndouă mîinile puse pe macat. Cu ochii închiși sta, și din rugăciune și din durere, în închipuirea

lui, Dorodan mărea icoana, umplea întreaga cameră cu să-vîrșirile ei și intra în ea. De aceea patul său se schimbase în patul Maicii Domnului. Se umflase plapuma lui de trupul sfintei ca o piine mare, după cum era zugrăvită. Pe perina lui, înaltă, unsuroasă și murdară, capul Preacuratei dormea cu poleiala nimbului în jur, ca o strălucitoare pată de soare, moale, culcată pe toată cutele. În fund și alături, ca în icoană, sfinții, suluri de abur colorate felurit, pîlpiau, mișcați de bătaia unui vînt nesimțit. Sus, în chipurile lor bătrîne și mari, ochii scînteiau de parc-ar fi fost stele. Iar el, Ioachim Dorodan, ticălosul, își aștepta pedeapsa necunoscutei sale vine din ăi patruzeci de ani muncii la bătrînul baron. Ca nelegiuitul din icoană, aștepta acum, liniștit, să-i cadă mîinile din încheieturi sub loviturile arhanghelului, de va fi furat sau de va fi purtat sau urzit alte viclesuguri...

Lucrătorii cînd au intrat, s-au uitat la el, l-au lăsat în pace și, fără să-i spună vreun cuvînt, au trecut la treburile lor. S-au apucat de ceea ce li se ceruse îndeosebi : să bată ferestrele cu scînduri. Și cînd au sunat cele dinții ciocane pe piroanele lungi, care pătrundeau în scîndurile de brad și în cercevele, Dorodan a tresărit din visul remuşcărilor sale, ca sub topor. Degetele i s-au înfipt în macat și a așteptat sîngele și durerea. Simțind că minunea pedepsei nu se întîmplă și auzind mereu loviturile, el deschise ochii și se trezi.

Camera începea să se întunece sub obloanele astea bătute parcă pentru veșnicie. Tîmplarii, aprinși de lucru, nici nu mai luau seama la el. Atunci, bătrînul, văzîndu-se neatîns de judecata lui Dumnezeu, se ridică iarăși și, cu o rămășiță de putere, voi să-i oprească. De data asta, însă, lucrătorul cel mic strigă la el :

— Ia mai astîmpără-te, cucoane, și lasă-ne să ne vedem de treabă ! Că nu mai vine nici boierul ăl tînăr, nici ăl bătrîn, nici tata, nici mama boierului ! Mai bine fii cuminte și nu o mai chinui nici pe biata fata asta ! Că și-a luat și ea lumea în cap și-a fugit.

O tăcere se făcu. Ciocanele se opriră și nici un glas nu s-a mai auzit. Lucrătorii așteptau să vadă ce are să se întîmple. Dorodan părea că nu pricepe. Privea într-un

singur loc cu ochii sticloși, apoi clipea neconținut. În cele din urmă spuse, cu vorbe frunte, într-un geamăt:

— Departe nu e! Doar face colțul și s-a întors! Vine acum!

— Ba nu mai vine! strigă, cu o tărie socotită rău de el, dar care a fost cumplită, timplarul cel mare trecându-și tesla în mîna fără degete.

Văzînd apoi că toată povestea asta nu va mai ține mult, adăugă:

— Că nici nu s-a dus fata. Știa dinainte că nu o primește, că a mai tot fost, fără să știi dumneata, și tot nimic n-a făcut! Cîini or fi ei la inimă, și mai ales ăla, Urmatecu, dar trebuie să pleci, boierule, nu te mai codi! Și-am auzit că nici acolo unde te duci rău n-are să-ți meargă! Ai fost om cu noroc la viața dumitale! Să poțtești să vezi cum stau d-alde noi, cu copii și nevastă, căci noi muncim de ne frîngem brațele de dimineața pînă seara.

Și întorcîndu-se apoi înspre lucrul său, timplarul întunecă de tot o fereastră, bătînd ultima scîndură cu lovituri mari și puternice, de parc-ar fi voit să se răzbune.

Dorodan de data asta a înțeles. Îndreptîndu-se înspre pat, de unde ridică icoana, dădu plapuma la o parte și se culcă, de parc-ar fi fost noapte. Închise ochii, în întinericul ce se făcea tot mai mare în casă, și voind să nu mai audă groaznicele lovituri de ciocan, ațipi. Cînd au isprăvit de astupat toate ferestrele, de era beznă în întreaga locuință, lucrătorii au aprins o luminare și, mișcîndu-și pe Dorodan din amorteală, i-au spus:

— Grăbește-te, că mîine dimineață venim să batem și ușa! Mai mult nici noi nu putem întîrzia! Hai, boierule, că ai să vezi ce bine are să fie unde te duci!

Și apoi au plecat, fără scule, pentru a arăta și mai sigură reîntoarcerea.

Dorodan gemu singur cîtva timp. Apoi, coborînd din pat, la lumina slabă, începu să se îmbrace. Își puse gherocul, pe care nu-l mai întrebuițase de cîtiva ani. Își legă cravata lui veche prin fildeşul de la baron, luă pe mîineci un palton scurt, negru, cu gulerul și manșetele de astrahan, își așeză pe cap o căciuliță rotundă din aceeași blană. Și luîndu-și bastonul cu mîner de os, în

care era sculptată o femeie dormind într-o scoică prelungă, coborî pe scară. Jos, suflă în luminare și trase ușa după el. Cheie n-a întors, că n-avea. Apoi porni pe stradă, cu vîntul în față, printre picături dese și reci de ploaie, și fulgi mari și amețiți dintr-un început de ninsoare timpurie. Aerul îl tăia și era prea tare pentru el, care nu ieșise atîta vreme din casă. Pietrele erau alunecoase, pasul lui greoi și nesigur, iar după-amiaza de toamnă, tristă și rece. Bătrînul obosi curînd. De aceea, strigă prima birjă întîlnită în cale, și pe ulițe întortocheate, pe care le mai știa încă foarte bine, ieși în capul străzii lui Urmatecu. Aci, dînd drumul trăsorii, porni pe jos înspre locuința dușmanului său. În fața curții lungi și pustii, închisă cu grilajul de fier, Dorodan recunoscu de îndată casa, din auzite, deși nu fusese în ea. În perete, dincolo de fiare, era un mîner. Bătrînul își trecu mîna și trase de el. Departe, în fund, răsună un clopot, și de îndată un lătrat gros și rău de cîine mare și puternic îi răspunse. Dar în curte nu veni nimeni, pentru că nu era nimeni acasă. Era zaiafet de ziua cuvioasei Paraschiva la Mau, unde toți o sărbătoreau pe soacră-sa. Coana Mița încărcase trăsura cu bunătăți, de dimineață, și pornise cu toate slugile să pregătească masă mare la soru-sa. Acasă nu rămăsese decît coana Tinca, paralizată, sus, la fereastră, în odaia care fusese cîndva a lui Lefterică, și o fetișcană ce o îngrijea, lipsă acum. Căci de cum au plecat boierii și i-a dat ceva de mîncare bătrînei și a așezat-o la fereastră, să nu i se urască, fata a sbughit-o și ea pînă la circiuma din colț, unde un flăcău cu fotă verde o ciupea după teighea, vorbindu-i de dragoste, în timp ce ea, îmbujorată, cu ochii în jos, trecea printre degete, ca pe o apă, boabe de linte dintr-un sac ce-i sta alături. Dorodan așteptă și mai încercă o dată de mîner. Același lătrat de cîine și același pustiu. Apoi bătu cu bastonul în grilaj și încercă poarta. Era deschisă. Intră, o trase după el și porni prin curtea cea lungă. În fund, spre peticul de grădină, un gard scund, cu o porțiță pînă la brîu. O dădu în lături, și deodată fu lovit de ceva greu și puternic, ce-i căzu în spate. Dorodan se clătină, dar, rezemîndu-se în baston izbuti să se tragă cîtiva pași la o parte. Era cîinele lui Urmatecu, Boieru, după cum îl botezase, cîine mare, de

neam străin, cit un vițel, cu capul pătrat și urechile mici și ascuțite, înalt pe picioare, cu pieptul lat și mușchii umflați, cu colți galbeni și plini de bale, crescute de mic în curte, dintr-o spiță de la baron. După ce l-a lovit, ciinele s-a înfipt în pământ, mîrîind. O spumă albă și cleioasă îi cădea din colțurile gurii, și picioarele se încordau încet, ca niște arcuri, gata să se destindă. Dorodan, cînd l-a văzut așa, a întins mîna stîngă către el, firimițînd din degete și spunîndu-i : „Na, cline, na !” Omul și dobitocul s-au privit o clipă, pînă cînd, deodată, animalul porni. Măselele în mușcătură i-au sunat ca un clește, și cînd căzu de pe om, mîneca lui Dorodan era sfîșiată din umăr, iar mîna i s-a înroșit de sînge și degetele i s-au încheștat. Bătrînul, văzîndu-se rănit, a început să strige, iar cu brațul celălalt a ridicat bastonul, să dea. Ciinele, de data aceasta, s-a repezit sigur la piept ; iar cel ce se apăsă a căzut pe spate, cu capul de pietre, zbătîndu-se. Boieru s-a prăvălit atunci asupra lui și a început să-l muște, cu botul înroșit, de față, de gît și de umeri. Omul urla. De la fereastra ei, de sus, coana Tinca văzuse tot. Încă de cînd Dorodan a deschis porțile, ea a încercat să-i facă semn să o privească. Dar n-a izbutit. Se agita pe scaunul ei, de care nu se putea dezlipi, dînd peste umăr, slab, cu mîna sănătoasă în geam. Cu gura ei strîmbă de dambă, gîngăvea ceva. Pe măsură ce ciinele biruia în curte, coana Tinca se zbătea la fereastră, de parcă ar fi fost pusă în fiare. Pe bătrînul doborît și însîngerat bolnava îl privea cu o groază ce creștea mereu pe jumătatea ei de față sănătoasă, rotunjindu-i ochiul, în vreme ce celalt ochi, indiferent, acoperit de paralizie, cădea în jos, inexpressiv, ca și colțul gurii și toate trăsăturile jumătății bolnave.

Grămădit și însîngerat, bătrînul, pînă în cele din urmă, n-a mai mișcat. Ciinele l-a ocolit de vreo cîteva ori, l-a încercat, ascunzîndu-și botul în hainele lui, suflînd, mîrîind, dîndu-i cu laba. În cele din urmă, s-a așezat lîngă Dorodan și a început să urle. Se întindea din toate încheieturile, se înălța, se subția cu botul roșu spre cer, tremurînd pe colții întredeschiși buzele largi și băloase, pentru a modula a pustiu urletul său infundat. În grajd, după ce a plecat trăsura, nu mai rămăsese decît un armă-

sar tînăr și năvălaș al lui Urmatecu, Turturel. Calul, auzînd în curte țipătul omului și urletul ciinelui, începuse să-și macine culcușul. Își zornăia neliniștit lanțurile de la căpăstru, lovînd puternic cu copitele în parapetul de lemn.

Lumina nesigură a după-amiezii de toamnă avea să se stingă. Umbrele mari cădeau umede.

Din cînd în cînd, treceau cîte o trăsură pe stradă și oameni grăbiți. Nimeni însă nu a bănuț ce se petrecuse în fundul acestei curți lungi, triste și pustii, în care urletul ciinelui, copita calului și îngrozitul cap de ceară de sus de la fereastră povesteau încă fiecare, în felul său, despre sfîrșitul bătrînului Ioachim Dorodan.

Cînd s-au întors stăpînii acasă, abia se mai zărea prin amurgul iute încheiat, de toamnă. Pe la jumătatea curții, însă, caii s-au speriat, au început să sforăie și să bată în lături. Ciinele tăcuse din urlat. De îndată ce s-au deschis porțile, simțîndu-i pe-ai lui, le-a ieșit înainte, gudurîndu-se.

— E ceva în fund, că nu mai vor caii să meargă, coane ! zise vizitiul, ridicînd încă o dată, din ham, gura armăsarilor și plesnînd din bici.

— E pe dracu să te ia ! răspunse Urmatecu, din trăsură. Lor li se năzare, iar tu ești prost și nu știi să-i strunești ! Oprește aici, c-am și ajuns.

Și începură să coboare cu toții, descărcînd coșurile de farfurii linse și damigene golite. Urmatecu, îngreunat de masă și el de data asta, pentru că fusese la altul, era obosit. Abia aștepta să se culce, cînd deodată niște slugi începură să strige :

— Un mort mîncat de cîine, cucoană, un mort la noi în curte !

Coana Mița a alergat. (Pe Amelica a trimis-o iute în casă, să nu vadă.) Iancu a sosit cu încetul și el. Privea rezemat de un zid și întreba plictisit cine e. La lumina adusă în grabă, coana Mița căuta. Omul era căzut ghem, ud de bale și de burnița ce se făcuse tot mai deasă, cu pete de sînge încheștat și sînge proaspăt pe el. Mai avea cîteva răni la gît și la față, care sîngerau. Era fără simțire și moale. Cînd lumina dintr-un felinar

i-a bătut fața în plin, soția lui Urmatecu îl recunoscuse de îndată și tipă :

— Iancule, e Dorodan !

— Nu se poate ! răspunse, trezit de-a binelea, bărbatul său. N-are ce căuta la noi !

— Nu o fi avînd, după vorba dumitale, dar el e ! Vino să vezi și dumneata !

Toate slugile, strînse, ascultau, priveau și așteptau. Urmatecu simți că nu se poate da la o parte. Apropiindu-se, se aplecă mult înspre om, să privească. Dorodan era cu fața sfișiată și cu ochii închiși. Gulerul îi era smuls, cravata desfăcută, iar fildeșul de la baron abia se mai ținea într-un nod. Iancu, dîndu-și seama de întreaga împrejurare, întinse mîna aproape tremurînd și, cu o smucitură, luă inelul de fildeș între degete. Îl strînse tare cîtva timp, să îl simtă bine, și-l puse în buzunar. Apoi, ridicîndu-se, zise :

— El e ! Dar ce s-o fi întîmplat de a ajuns pînă aici ? A venit el la mine ?...

Ultimile cuvinte abia le-a șoptit. În răstimp, coana Mița și-a dat seama că omul mai trăiește. De aceea începu să strige :

— Ce mai stați ? Nu vedeți că nu e mort ? Puneți mîna și urcați-l în trăsură. Mă duc chiar eu cu el la spital !

Și așezîndu-se în fund, sub coșul lăsat, cu bătrînul pe moarte ghemuit la picioarele ei, femeia îi luă capul pe genunchi, mîngîindu-i fața, ștergîndu-i rănile cu batista. Cînd au ieșit în stradă, ea s-a aplecat și a mai strigat vizitiului :

— Să nu mergi iute, Tudore, că-i drumul rău și zdruncină ! Da' cînd vei ajunge pe străzi mai bune, dă-i drumul, că altfel îmi moare în brațe !

Și clătînată în fundul trăsurii, coana Mița se pierdu cu gîndul în lumea misterioasă de dincolo de lucruri și de oameni.

Urmatecu intră la el în birou și puse să i se aprindă lampa numaidecît, pentru că avea nevoie de lumină. Apoi se așază greoi într-un fotoliu. Văzuse sînge, văzuse aproape un mort (lucru de care avea groază !), toate astea la el în curte, săvîrșite de cîinele la care ținea, și totuși

nu era tulburat. Stătea într-o liniște și o siguranță care și lui i s-au părut ciudate. Ba parcă ridea chiar ceva în el ! Încruntînd din sprîncene, infundă pornirea asta în sine, dregîndu-și glasul, să nu cumva să scape cuvinte fără de noimă. Stătu o clipă mirat de el însuși. Vorbînd sincer, deznădăjduit nu putea fi de cele ce i se întîmplase lui Dorodan ! O milă omenească înțelegea să aibă, și atît ! (Și pe asta o simțea !) Dar nu putea înlătura întreaga împrejurare, care așa, din senin, încă o dată se amesteca tulburătoare în viața lui ! Acum s-ar fi putut clătina, după cum s-a mai clătina și altă dată. Dar simți cum, fără să o cheme, învățătura Jurubiței din seara morții lui Tudorică crescuse și era în el. Ea număra acum fără voia lui faptele, făcea socotelile și nu-l scotea dator cu nimic la nimeni. Urmatecu sporise între timp, se limpezise în grabnice ochiri ale năprasnicelor împrejurări, întărite și de credința nestrămutată a coanei Mița în soarta și în norocul lui. Urgia și de data asta i-a ocolit pe ei, pe toți din casă. L-a pîndit și a simțit-o, dar a trecut. Ce a mai lăsat, tot în mîna Miței căzuse, și Mița e meșteră să umble și cu bolnavii, și cu morții, și cu duhurile lor ! Astfel se mișca în el însuși, gîndind. Cînd a vrut să bage mîna în buzunarul vestei, găsi inelul de fildeș de la baron, prin care Dorodan își legase cravata patruzeci de ani. Acum putea să-l privească de aproape ! Era galben, ușor și lustruit de vreme. Coroana, frumos săpată, ciocnită însă, își pierduse o spiță. Urmatecu zîmbi, cîntărind în palmă jucăria asta, care i-a aprins totuși și lui sufletul cu mulți ani în urmă. Cîte coroane d-astea nu a strîns el de atunci ! Cîte lucruri nu avea la el în casă cu semnul ăsta, lucruri date de baron în clipe de grea încercare și ca unui prieten, nu ca unei slugi !

„Dar așa e omul ! își spuse el. Nici nu știi de unde pornește !“

Și furat de trecut, liniștit, Iancu Urmatecu se lăsa dus departe, pînă la începuturile lui. Nu-i părea rău de nimic și avea parcă simțămîntul că nu greșise niciodată. Dealtmînteri, nu era greu de văzut, gîndi el. Dacă ar fi greșit, n-ar fi avut tot ce are acum împrejurul său. De aceea, el credea cu putere că toți cei pe care i-a întîlnit în viață și nu s-au înțeles cu el, ei au

greșit. Și în felul acesta, se întoarse iarăși la Dorodan, pentru care, firește, ură nu mai avea, dar nici părere de rău. Și întâmplarea îi trecu iarăși prin minte, în toată grozăvia ei! Știa că a avut martori care au văzut cum au sărit, el cu toți ai lui, de la început, în ajutorul bătrînului. Și cine ar fi putut avea cea mai mică bănuială măcar despre altceva? Nimeni! L-a învățat el pe ciine să-l muște și să-l omoare? L-a chemat el pe Dorodan, și încă în lipsa tuturor de acasă? Întîmplările erau atît de sigure, atît de luminoase, încît nici cel mai crunt dușman n-ar fi putut spune vreun cuvînt! Și, totuși, simțea Urmatecu cum ceva de dincolo de pedeapsă sau de iertare își făcea loc aci. Toată lumea știa că nu-l iubește pe Dorodan; toți știau că bătrînul, care nu se mai stăpînea de cînd cu mutatul, scria și se plîngea în toate părțile împotriva lui, și-și amintea și de umbra aceea de milă și duioșie a baronului cînd i-a vorbit mai întîi că Dorodan trebuie să plece din București. Firește, potriveală nu era nici una. Dar ciinele era al lui, și parcă niciodată nu a fost atît de rău și de sălbatic. Și liniștea lui Urmatecu, care se credea atît de bine păzit de nevinovăție, începu să se tulbure. Simțea, nelămurit dar cu putere, că trebuie să jertfească ceva. Și în gîndul acesta, pe care nu-l chema, dar creștea din neliniște, ciinele, cu toată credința lui veche pentru stăpîn, se lămurea tot mai mult într-o hotărîre de luat.

Urmatecu se ridică încet și ieși pînă în pragul casei. Afară se stîrnise vînt, și noaptea de toamnă era neagră și urîtă. Fluieră de cîteva ori și așteaptă. În cele din urmă, se auzi venind tocmai din fundul curții o alergătură înfundată pe pietrele ude, și deodată, din întuneric, se ivi ciinele, vesel și zvăpăiat. Iancu îl lăsa în casă și luă iarăși drumul biroului său. Boieru îl urmă, orbit de lumină și fericit de ceea ce de obicei îi era cu grijă interzis. Boieru începu să alerge ca un nebun, strîngînd covoarele, răsturnînd mesele, spărgînd lucrurile. Stăpînul său a trebuit să strige la el pentru ca să-l potolească. În cele din urmă, dobitocul s-a culcat cu labelle întinse, frumos și mare, cu ochii țintă la Iancu, suflînd greu de alergătură, așteptînd parcă o poruncă. Urmatecu voi să-l

mîngîie, dar își opri mîna. Oftă adînc și trecu pînă într-o săliță întunecoasă.

Aci, de cînd începuse să se ocupe de moșiile baronului și era silit să călătorească la țară, își păstra hainele de drum. Cu obișnuita lui grijă de curățenie și cochetărie boierească, își făcuse un rînd de haine cenușii, pe care le purta cu cizme roșii și o șapcă ușoară din împletitură de pai de orez. Era cunoscut peste tot la conace și la sate, după costumul acesta, care li se părea tuturor mai arătos chiar decît hainele conului Barbu, obișnuit, în drumurile sale rare pe la moșii, îmbrăcat ca la oraș, cu gherocul lung și negru. Și pentru că știa că trebuie să-și dea și o înfățișare a cîmpului și a pădurii, Urmatecu își trecea peste mijloc și o cartușieră și lua la umăr o pușcă de vînătoare.

Era un dar tot de la bătrînul baron: o pușcă bună, englezească, avînd între cocoase, în bronz aurit, stema lui de noblețe, o coroană. Iancu o purta cu sfințenie, dar nu-i plăcea să o folosească. Cînd în brecuri sau în căruțe pornea pe moșii, el o ținea goală pe genunchi, cum își ținea bastonul în birje pe străzile din București. Trăgea foarte rar, și numai în cîte un pom plin cu vrăbii din marginea șoselei. Atunci, ca să nu-l vadă logofeții că nu știe să ochiască bine, ținea la mijlocul pomului și descărca o țeavă. Din roata de alice, cădeau cîteva păsărele, și Iancu Urmatecu, mindru, trimitea copiii de prin sate să le strîngă, și le dăruia. Acum luă pușca, puse un cartuș cu plumbi mari și se întoarse în odaie. Boieru își lungise botul pe covoare și începu să se gudure la venirea lui. Omul a stat nemișcat cîteva clipe de hotărîre, cu pușca plecată pe brațul stîng. Apoi, făcînd cîteva pași greoi, o lăsa, și porni de-a lungul casei, pînă în fund, la odăile servitorilor. Aci, trezi un rîndaș de curte, mai vechi, și îl chemă la el. N-a sunat, pentru că nu voia să afle nimeni ce-a hotărît. Cînd a ajuns iarăși în birou, Urmatecu era obosit, de parcă ar fi umblat ceasuri întregi.

— Mă Toma! Ești tu om de nădejde, sau nu? Își întrebă el servitorul, care, somnoros și abia îmbrăcat, sta respectuos și înțelegea greu.

— Sînt, conașule, să trăiți!

— Dacă e așa, ia pe Boieru, găsește o birjă, urcă-l în ea și du-te cu el unde te-o lumina Dumnezeu! Cîț mai departe, atît mai bine. Ieși din oraș, mînă pe maidane, caută un loc pustiu și dă-i drumul! Împinge-l, dă cu picioarele în el să coboare, că n-are să vrea! Apoi, pune pe birjar să dea bici cailor și gonește spre casă! Ne-am înțeles!

Toma, abia acum dezmeticit, se speria de cele ce trebuia să înțeleagă. El crescuse cîinele de cînd l-au adus și ținea la el. În cele din urmă, îngăimă, în apărarea cîinelui:

— Da' parcă el a știut sau a vrut de-a făcut ce-a făcut?

Lui Urmatecu îi păru bine că Toma îl apără pe Boieru.

— Bravo, mă! Ai inimă bună, îi zise și îl bătu pe umăr. Dar acum ia-l și du-te!

Și dîndu-i lui Toma bani pentru de toate, Urmatecu lovî cu piciorul în coapsa cîinelui, oftînd:

— Aburul și văzduhul tău de javră! Și începu să strige, de s-a speriat servitorul: Ia-l și ieși!

Cîinele întîi s-a ghemuit, cu coada între picioare, neînțelegînd de ce îl lovește stăpînul. Apoi, cuminte, a plecat la chemarea lui Toma. Urmatecu și-a ascuțit urechea și a fost cu luare-aminte pînă ce a auzit trîntindu-se poarta de fier de la stradă. Atunci a scrișnit din dinți. Pe urmă a rămas să asculte tăcerea, și a adormit, îmbrăcat, pe un scaun.

A doua zi de dimineață a venit veste de la spital că Dorodan a murit. Urmatecu a chibzuit cîteva elipe cum e mai bine să facă. Și în cele din urmă s-a hotărît să trimită pe cineva la bătrînul baron, fără o vorbă scrisă, ci numai așa, să ducă vestea din gură și să o spună oricui, lăsînd să se înțeleagă că o să vină și el pe curînd, să le lămurească pe toate. N-ar fi fost nevoie nici măcar de atît, căci nepoata lui Dorodan, după ce a așteptat o noapte întreagă la poarta spitalului, de cum a aflat de moartea unchiului său, s-a dus de-a dreptul acasă la baron și a început să se tînguie. Ședea în bucătărie, cu părul despletit, blestema și plîngea, iar slugile erau roată în jurul ei.

Fata îl iubea cu adevărat pe bătrîn, singurul ei sprijin. Și acum îl plîngea și pe el, dar se plîngea și pe ea, iar pe Urmatecu nu-l uita, și pușinul pe care-l știa îl sporea și-l înnegrea. De la curtea Barbilor, guri slobode au alergat să povestească întîmplarea cea mare, cu toate presupusurile și bănuielele, la casa domniței Natalia. Și în amîndouă părțile era zarvă și fierbere.

Cînd, aproape de miezul zilei, Iancu a venit, ca de obicei, să-și vadă stăpînul, ușile i s-au deschis mai încet, întîmpinările respectuoase au fost mai reci, pentru că fiecare din cei mărunți își închipuia, după capul său, că fapta prefăcută a lui Urmatecu e atît de vădită, încît nici boierul nu o va ierta. Zădufuri vechi de slugi ținute în frîu răbufneau după priceperea și după firea fiecăruia.

Iancu le-a simțit pe toate din prag. Și o poftă mare de palme și de înjurături îl ispitî. Se stăpîni, însă, așteptînd să-l vadă pe boier. De aceea, trecu sigur pe pas și se îndreptă spre camera unde-l găsea întotdeauna. De după perdeaua grea, de catifea, care închidea a doua oară intrarea, îl auzi mormăind și mergînd iute pe vorbe, parc-ar fi citit sau ar fi spus ceva învățat pe de rost. Cînd a intrat, conu Barbu tăcu și ascunse sub palmă o hîrtie pe jumătate scrisă. Ochii lui, blînzi de obicei și limpezi, căutau în lături și fugeau pe lucruri. Glasul îi era mai slab, dar tăiat puternic pe vorbe ciuntite și rare. Urmatecu începu să povestească nenorocirea cu bătrînul, de unde o știa. Ce fusese mai departe, și anume de ce o fi venit la el Dorodan, nu vedea!

Baronul Barbu asculta, cu ochii în pămînt. Din cînd în cînd scotea numai sunete scurte, înăbușite, pînă cînd spuse deodată:

— Hm! Adevărat! De ce-o fi venit adică, Iancule, la dumneata?

Și privirea o pironi asupra omului său de încredere, care îndură, fără să se clintească, întrebarea ochilor celuiilalt. Dar simți totodată ca un fel de oboseală în pleoape și luptă să le țină deschise. Între amîndoi, în elipa aceasta, bătrînul baron era mai tare. Urmatecu își dădu seama că trebuie să scape din strînsoarea de bănuiele și de cercetări ce se închidea pe nedrept în jurul său.

Și căutînd salvarea într-un gest care să rupă creșterea tot mai primejdioasă de puteri nevăzute, se dădu la o parte, ca din bătaia unei praștii, și își aprinse, fără să mai întrebe, o țigară. Trase cîteva fumuri și se liniști. Apoi, schimbîndu-și și glasul, ca pentru o poveste lungă, zise, prinzînd-o de sub un scaun pe Fantoche și luînd-o în brațe :

— Cu ce ți-ai omori, măria-ta, cățeaua, dacă ar trebui să o omori ?

Bătrînul baron îl privi nedumerit. Urmatecu își împleti degetele pe gîtul cățelii și adăugă :

— Că eu în al meu am tras, am tras cu sete, să mă răzbun de nenorocirea pe care a adus-o pe capul nostru ! Și rămase cu ochii în gol, ca și cum ar fi privit grozăvia faptei sale.

— Cum ? Ți-ai omorît cîinele ? întrebă baronul. Ai avut puterea asta ?

— Da, măria-ta !

Săracul de tine ! și glasul stăpînului se schimbă deodată ; era iar blind, moale și îndurerat.

Nemișcat, numai din auz, Urmatecu își dădu seama de cele întîmplate. Și atunci se grăbi să povestească totul. Zugrăvi amănunțit grozăvia scenei de reîntoarcere, ajutorul dat de soția sa lui Dorodan, durerea ce l-a cuprins, răspunderea simțită în fața oamenilor, apoi cumpăna grea a hotărîrii. Povesti toată dragostea lui pentru Boieru, împletind cu îndemîinare amintirea că avea cîinele în dar chiar de la baron. Nu uită să vorbească de bucuria ce o dau animalele de pe lingă casă și de credința cîinilor și nevinovăția lor și spuse că toate astea le-a învățat, cu înțet, din pilda de bunătate a stăpînului său. Apoi, deodată, aduse, cu glasul mai adînc și parcă înlăcrimat, clipa cea mare. Pentru Dorodan și moartea lui, cîinele trebuia pedepsit ! (Conul Barbu se cutremură.) Urmatecu se văzu iarăși luînd pușca, strigînd pe Boieru și coborînd în pivniță.

— Dobitocul parcă-și presimțea sfîrșitul, spunea el. Alerga în toate părțile, schelălăind. Se ascundea, îi era frică. A trebuit să umblu după el ca după o sălbăticiune. Simțeam că dacă nu se întîmplă mai iute, și mie îmi scade

puterea. În cele din urmă, l-am încolțit după niște zăcători. Văzînd că am gînd rău cu el, încercă să se apere. Rînji și vru să se dea. Atunci am văzut cele ce trebuie să fi fost : l-am văzut pe bietul Dorodan doborît și sfîșiat de colții lui. Și fără milă, fără durere, am sărit ca în ajutorul omului și am tras. Boieru a căzut însingerat, cu botul în pămînt !

Urmatecu, încălzit de povestire, a ridicat capul, prîvind de data aceasta el țintă pe baron. Izbutise iarăși să fie cel tare. Baronul, îngrozit, pierdea din el, din ce în ce, umbrele și chipul lui Dorodan. O admirație amestecată cu teamă creștea la el pentru Urmatecu. Și nerostind nici un cuvînt, întinse grăbit mîinile și o smulse aproape din brațele povestitorului pe Fantoche. Apoi o strînse la piept, o sărută, o mîngîie, abia acum simțînd-o în siguranță, de parte de omul ăsta, care a fost în stare să omoare un cîine. Iancu tăcea ca după spovedanie. Boierul Barbu oftă adînc. Pentru el dovada nevinovăției de gînd a lui Iancu era făcută. Apoi, luînd foaia scrisă de pe masă, mai adăugă ceva în cuprinsul ei și i-o dădu lui Urmatecu, spunîndu-i :

— Tipărește-o cu chenar mare, negru, și trimite-o la toată lumea. Baronul Barbu, și ai lui (și acum te-am trecut și pe tine), vrea să vestească la toți moartea unei slugi credincioase, de care îi pare rău... Și bătîndu-l pe umăr, cu aceeași încredere ca și altădată, îi șopti prietenește : Și nu uita, Iancule, să vii să mă iei devreme, că la înmormîntare mergem împreună !

În urzeala și forfoteala slugilor, Păuna se strecurase în casa baronului, să vadă și să afle. Astfel încît la ieșire, Iancu o găsi ghemuită într-un colț din antreul cel mare. Ea alergă iute și îi șopti :

— Ferește-te ! Toți sînt cu gura pe dumneata !

Iancu îi arătă hîrtia și îi citi în pomelnicul celor îndurerăți, alături de numele baronului, și numele lui.

Femeia rîse și zise : „Bine !“ Apoi se topi.

În bucătărie, zarva creștea din închipuirea fiecăruia, fiecare văzînd în alt fel sfîrșitul lui Iancu.

Păuna, care tăcuse tot timpul, spuse într-un tîrziu părerea ei :

— Dacă nu-i veți vedea împreună la înmormîntare, pe boieru și pe conu Iancu, să nu-mi mai spuneți mie Păuna!

Și toți au incremenit, gîndul acesta firesc neputînd intra deodată în mintea mică a celor neluminați.

Ca și lui Lefterică, Urmatecu i-a trimis lui Dorodan o coroană de mărgele; iar în după-amiaza hotărîtă a intrat pe poarta cimitirului alături de stăpînul său. Slugi mirate și slujbași mărunți se descopereau în fața lor. Urmatecu însă nu se mulțumea cu atît. Din tot ce ar fi putut vorbi cu baronul, alegea cîteva vești despre Bubi. Simțea că pe acestea poate să i le spună și la cimitir, fără să aducă vreo supărare sau bănuială. Și nu se înșelase. Bătrînul domn îl asculta, privindu-l, astfel încît conu Barbu și cu el păreau doi domni cufundați adînc în d-ale lor, schimbînd într-o bună prietenie gîndurile pe care nimeni nu le știa. Și asta îi ajungea lui Urmatecu! Sosiți lîngă mormînt, au rămas să asculte slujba, care începuse. Iancu s-a tras cu cîțiva pași mai în urmă, să nu vadă mortul și să fie și respectuos față de stăpîn. Se mulțumea cu intrarea lor, întîmplată tocmai după planurile și dorințele sale.

Erau acolo aproape toți cei care se amestecau în viața lui. De partea cealaltă, foarte aproape de groapă, sta Bubi, chemat cu depeșă de Jurubița după cele petrecute. La întîlnirea cu tatăl său, el s-a inclinat respectuos. Apoi era Jurubița însăși, mai la o parte, după un tei, ascunzîndu-l pe Gună Licureanu, care, din cînd în cînd, cînd nu era văzut, îi mîngîia, ca din întîmplare, soldul. Mai departe, să nu se vadă și să nu se salute cu Jurubița, stătea coana Mița și Amelica. Ele trecuseră în fața lor, ca pe copii, pe mărunțelele Mili și Mali. Ivanciu era singuratic, iar Schweickert privea în adîncul mormîntului. Singură, lîngă coșciugul lui Dorodan, se bocea nepoată-sa. Plîngea înfundat cîtva timp, și apoi, deodată, începea să strige:

— Cîinii te-au omorît, nene, cîinii mi te-au omorît!

La aceste cuvinte bătrînul baron simțea un fel de jenă, în care intra mai mult dorința de liniște și de politețe decît durerea. De aceea, se întorcea regulat la bocetele femeii, căutîndu-l din ochi pe Urmatecu, ridicîndu-și umerii, ca și cum ar fi vrut să arate zădărnicia și poate și necu-

viința acestor tînguieii. Iancu dădea din cap a înțelegere, privind departe, peste morminte. Dar pe furiș se uita și la ceilalți, să vadă ce cred. Și l-a prins de mai multe ori pe Ivanciu privindu-l cu ochii lui cenușii, în care nu putea citi decît lucruri nelămurite. Și o dată a simțit o privire ciudată și dinspre Jurubița. Își dădea seama că prostimea o amuțise, dar clevetirea cea mai rea, fără fapte, numai pe vorbe pierdute, uitate și răstălmăcite, era încă vie.

La plecare, Ivanciu l-a prins între două morminte și i-a spus:

— Măi Iancule, vine iar termenul de ipotecă. Fă ce-oi ști și dă-mi banii, că eu vreau să ies din împrumut!

Iancu se opri și-l întrebă aproape răstit:

— Mîine îi vrei?

Ivanciu la asta nu se aștepta. Mintea lui greoaie bănuia iarăși un vicleșug. De aceea abia îngăimă:

— Mîine nu, dar la termen!...

Și Urmatecu îi întoarse spatele, fără să mai spună un cuvînt, ceea ce nu l-a împiedicat pe Ivanciu ca peste două zile să vină iar la masă, ca de obicei.

În fața cimitirului aștepta trăsura domniței Natalia, care n-a venit, dar a trimis flori. Iancu își ajuta tocmai stăpînul să urce, și el însuși era gata, cu piciorul pe scară, cînd se pomeni doborît de o namilă ce se năpusti peste ei. Era Boieru. Nemîncat, murdar, cu botul îmbălat, ciinele se bucura că și-a găsit stăpînul, frămîntînd pe cei doi oameni cu zburdălniciile lui greoaie. Urmatecu a incremenit. Baronul, însă, ascunse iute în gulerul hainei pe Fantoche, lăsată în trăsură, și, potolind ciinele rătăcit cu o mîngîiere, zise cu un zîmbet nelămurit tovarășului său de drum:

— Măcar, Iancule, de mi-ai spune numai minciuni de-astea și de-acum încolo! Și-l rugă să se așeze lîngă el.

Urmatecu se gîndi că dacă n-ar fi fost vorba de un ciine pe care să-l creadă mort, bătrînul Barbu, chiar bun cum era, n-ar fi iertat atît de iute!

Boieru se ghemui la picioarele lor, și trăsura porni în trapul bătut al armăsarilor negri, lăsînd în urmă ultima zi încheiată pe ființa frămîntată de zbucium și de credință a lui Ioachim Dorodan.

Unul din nenumărații fini ai lui Urmatecu și ai coanei Mița era și Manolache Tîrcă. După ce l-a cununat și l-a pricopsit, Iancu l-a adus la portărei. Tîrcă era un om slab, mărunț și îmbătrînit înainte de vreme. El își murdărea ca nimeni altul hainele și cămășile, spre deznădejdea soției sale, Lisaveta, care, chiar duminică, dacă îl primenea și-l îmbrăca bine, știa că, în cîteva ceasuri, mînecele îi vor fi negre, pieptii pătați, iar omul întreg va fi scos ca din gunoi. Tîrcă era însă muncitor, iar din fire, tăcut. La cancelarie venea înainte de oră, nu ieșea nici după treburi, nici după vorbă și scria ceasuri întregi copii, cu răbdare și cu un zîmbet în colțul gurii. Numai din cînd în cînd se oprea, întindea dreapta, își desfăcea palma obosită, mișcînd degetele, și sufla în ele, să și le răcorească. Era singurul gest îndrăzneț pe care îl făcea, fără să-și dea seama, și acasă, și la masă, și aiurea. Căci încolo sta strîns și nemișcat, ca un gîndac, cu mîinile aduse în burta scobită de slăbiciune, și cu barba în piept, și capul căzut.

De Iancu, Tîrcă asculta într-un anumit fel : făcea ce-i spunea șeful, dar fără grabă și fără convingere, și asta lui Urmatecu nu-i plăcea. Era ca și cum în tăcerea și liniștea cu care arhivarul executa i-ar fi strecurat întotdeauna o indoială. Între el și Lefterică, prieteni buni pe vremuri, Urmatecu știa să deosebească tocmai gîndul acesta, necunoscut bine, dar care în Tîrcă era. La încercări mari nu fusese pus niciodată. Dar spre mai multă siguranță, nașul său îl avea la mînă cu cîteva polițe mărunte și cu o presupusă recunoștință.

Într-o sîmbătă după-masă, Manolache Tîrcă fusese chemat la Urmatecu și trecut într-o așteptare mai lungă prin sufragerie. Aci, ținîndu-l cu vorbă de femeie, coana Mița i-a dat de toate : i-a dat un picior de pui rece, i-a dat și brînză, i-a dat și mere, și o sticlă de vin negru, și țigări. Tîrcă le-a primit liniștit, le-a mîncat, le-a băut, le-a fumat, răspunzînd la întrebările și sfaturile cucoanei cu gura plină și cu brațul drept întins printre farfurii, mișcînd din degete de parcă ar fi vrut să se agățe de ceva : „Sărut mîna, nașe, așa am făcut, sau așa n-am făcut !“

Și după ce isprăvea de vorbit, avea parcă grijă să-și așeze numaidecît zîmbetul în colțul gurii. Mai pe seară, însă, l-a chemat Iancu la el.

— Ei, ia să vedem, mă Manolache, cum dichisim noi vînzarea, că d-aia te-am adus ! la scoate tu elementele ! îi spuse Urmatecu de cum îl văzu.

Tîrcă se căută prin buzunarele vestei și găsi un petec de hîrtie murdară, scrisă cu creionul.

— Ce-i aia ? întrebă Urmatecu.

— Elementele, nașule ! răspunse Tîrcă senin.

— Cum, mă ? În loc să-mi vii cu dosarul, vii cu zdreanța asta la tine ? !

— Dosarul nu e voie !

— Nu e voie ce ?

— Să iasă de la arhivă !

— Nici pentru mine ?

— Nici.

— Mă, că tîmpit mai ești ! făcu Urmatecu necăjit.

Tîrcă, obișnuit și el cu vorba nașului său, dădu din umeri, ceea ce ar fi însemnat : „Ei și ?“ Și tăcu, potolit. Așteptînd apoi să se mai întîmple ceva, el găsi în mășelele lui vechi și găunoase o sămîntă de măr. Deodată se gîndi numai la ea. O scoase cu vîrfurile limbii, o aduse între dinți și o zdrobi. Un fel de aromă amară și răcoroasă îi umplu gura. Și lui Tîrcă îi plăcu. O ronțăi liniștit și apoi zîmbi. Urmatecu, văzînd că n-are timp de pierdut, se hotărî să lucreze. Știa că termenul se apropie ; știa că Ivanciu nu mai vrea să aștepte ; socotea că întreaga chestiune a fabricii era destul de încurcată ; că bătrînul Barbu era destul de hărțuit, și el însuși voia să vadă, în sfîrșit, luminișul drumului ăsta, pe care îl apucase demult. De aceea se hotărî s-o ia cu metodă, pentru ca Tîrcă să nu facă vreo încurcătură.

— Cîte pogoane sînt trecute acolo, mă Manolache ? întrebă Iancu. E bob numărat, spun ei, nu-i așa ?

— Una mie cinci sute, arabile...

— Bun ! Ia hîrtie și scrie : opt sute...

— Da' de ce ? făcu Manolache neînțelegînd.

— Ai să vezi tu mai tîrziu ! Tacî din gură și scrie ! se răsti la el Iancu.

Arhivarul, după ce făcu un arc deasupra capului cu mina dreaptă și-și jucă degetele prin aer, luă tocul și scrisese ce i s-a spus.

— De izlazuri ce grăiește ? întrebă iar Urmatecu.

— Patru sute de pogoane !

— Bun ! Scrie numai izlazuri, fără pogoane ! Vorbește și de heleșteu ?

— Da !

— Atunci, taie heleșteul ! Da' de conac ?

— Conacul e trecut ca vechi, dar acareturile sînt noi toate.

— Atunci, lasă numai conacul, fără acareturi ! Ei, cam asta e ! Nu e așa ? Dă-ncoace !

Și Urmatecu luă însemnările și le citi încă o dată. Apoi aruncă mulțumit hîrtia pe masă și zise :

— Aștia sînt Bălăsoienii, mă Manolache, adevărații Bălăsoieni, pe care stă ipoteca de patru sute de mii de lei. Bani, nu glumă, băiete ! Uite, așa să-mi faci vorbirea în procesul-verbal de situație. De asta te-am chemat !

Se vedea că Manolache, încurcat, are ceva de spus și că nu îndrăznește. Frămînta aerul cu degetele și grohăia. Urmatecu se uită lung la el, ca și cum ar fi vrut să-i înțeleagă fărîma din gînd. Tîrcă întrebă șoptind :

— Dar drumul, nașule ? Drumul la fața locului !

— Care drum, mă ? Fața locului e aici, mă, caraghiosule ! zise tare Urmatecu.

Dar Tîrcă nu se potolea. Urmatecu, văzîndu-l astfel, îi spuse :

— Ei, ce e ? Ce te-a găsit ? Ce nu-ți place ?

La care omul răspunse cu greu, dar hotărît :

— Asta nu-i treabă curată, nașule !

— Ce mă ? Ce-ai spus ? răcni Urmatecu. Ai tu noroc că-mi ești fin și că ești prost, că altminteri te-aș scuipa între ochi !

Dar Iancu văzu că adineauri cînd îl privea a fost la doi pași de adevăr cu bănuiala lui. De aceea, schimbînd glasul, îmblînzindu-se, îl întrebă :

— Și de ce nu e curat, mă ?

— Nu e la fel cu actul de ipotecă și cu fața locului ! Acolo e mai mult !

Urmatecu se sili să ridă zgomotos și spuse mai în urmă, glumind :

— Bată-te să te bată, Manole ! Apoi abia acum e treabă cinstită, mă ! Asta e moșia, asta pe care o vezi tu aici, că mai mare nu e ! Atunci, în act, a fost mărită din alte pricini. Acolo măsura nu e dreaptă ! Dar cu actul ai tu ceva de împărțit ? L-ai făcut tu ? Nu ! Și-apoi actul e așa cum e, și banii s-au dat ! Acu, ce scrie la tine stă și pe pămînt. Că dacă nu le-oi ști eu, cine dracu să le știe ? Averea boierului doar e ca și a mea !

Manole pricepea, și nu pricepea. Urmatecu își dădu seama și continuă :

— Înțelegi tu, mă ? Boierul avea nevoie de bani. Eu sînt omul boierului. Atunci, ca să-l momesc pe zaraf să dea (Tîrcă nu știa că și Iancu are un sfert din ipotecă pe înscris făcut pe sub mînă), am mărit moșia. Zaraful n-avea decît să caute și să vadă. N-a căutat și a dat banii ! Asta însemnează că era înțeles cu tot ce sta scris. Ce am făcut eu atunci a fost bunătate pentru boier, mă, n-a fost lucru necinstit ! Și nimeni nu s-a plîns. Ai înțeles ? Acum, însă, cînd ești și tu la mijloc, că toate hîrțiile trec prin mîna ta, vreau să fie treabă rînduită și dreaptă, că d-aia mi-ești fin și d-aia te iubesc !

Și de multe ori un cuvînt aruncat poate mai mult decît unul grăit cu țile.

Lui Manole Tîrcă, nu i-a spus nimeni, niciodată, că-l iubește. Nici nevastă-sa. Acum parcă a simțit că se mișcă ceva în el, în piept, și a văzut de îndată că trebuie să se bucure, dar nu știa nici cum, nici de ce anume. După ce totul s-a clătinat o clipă în sufletul său, a înțeles că atunci cînd te iubește cineva trebuie să vie cu liniște și cu limpezime. Că cel care te iubește, cel puțin așa i se întîmpla lui acum, gîndește, vede și vorbește pentru tine și își desface toate și le așază frumos împrejurul tău. Cădea dragostea la el cu ceea ce n-a avut niciodată : aciuire sigură pe lîngă o ființă mai luminată și mai ales mai îngăduitoare decît nevasta sa.

În cel mai bun caz, Manolache Tîrcă, în viață, a fost lăsat să se descurce singur în dorințele și gîndurile sale. Și atunci, de cîte ori ieșea din el, o făcea pe tăcute și pe nelămurite, între două țigări, cu ochii pierduți peste

teancul de copii, cu priviri lungi, la sfîrşitul cărora nu se afla nimic. Dar acum Urmatecu parcă nu vorbea, ci umbla pentru el. Trecea prin desişuri de încurcături şi de frici, ţinîndu-l de mînă şi făcîndu-i loc. Şi toate cădeau, şi locul se lumina, şi Manolache trecea. Era frumos, era limpede, era curat şi sigur. Şi pentru prima oară Manolache, înflăcărat de ceea ce îi cerea naşul său, mai scrisese o dată şi încă o dată, tot mai citeţ, tot mai bine aşezate pe hîrtie, datele cele nouă. De acum nu numai că nu-l mai speriau, dar se împrietenise cu ele şi voia să le vadă cît mai multe, în multe copii, în faţa lui. Urmatecu îl privea fără a mai spune vreun cuvînt.

Cînd a plecat, iarăşi cu zîmbetul în colţul gurii, naşul său era sigur de el.

Un lucru de seamă în multe întîmplări din viaţă este timpul creşterii şi rodirii unui gînd sau al unei stări sufleteşti, imbinat cu hotărîrea unui om ! O întrebare care frămîntă pe mai mulţi, dată uitării de ei, deodată se apropie altfel, sporită şi desăvîrşită dacă a trecut timpul peste ea şi dacă în acest răstimp o voinţă de undeva a schimbat-o şi a împlinit-o. Faptele care o vor hotări mai tîrziu se aşază mărunte şi liniştite în jur. Dar nu ele sînt cele mai puternice, ci omul şi voinţa lui !

Toate acestea le învăţase Iancu Urmatecu din zile trăite şi le simţea după o măsură launtrică. De multe ori, cînd se gîndea de ce are să facă sau cînd va face un lucru, nu ştia să-şi răspundă. Simţea numai că e un fel de lăsare din umeri, cînd pe stînga, cînd pe dreapta, o apăsare pe fapte, pe oameni şi pe împrejurări. Asta era tot ; asta era ce ştia el mai de preţ din mersul vieţii. Văzuse de mult că e un „dar“, şi era foarte mîndru şi sigur de el !...

Acum, în cîteva zile trebuiau să facă ceea ce voia el, iar ceea ce chibzuia şi dădea trebuia să se strecoare şi să se primească de ceilalţi. Asigurările trebuia să şi le ia pe rînd.

De aceea, a urmat cu boier Lefter, după începutul făcut cu Manolache Tîrcă.

Niciodată nu i se mai întîmplase Amelicăi, nici cînd era mică, să se ducă şi cu tatăl său şi cu mama sa în vizită la zărăfia boierului. De data aceasta, însă, aşa a voit Urmatecu, şi încă fără trăsura lor : întîi cu o birjă şi apoi

pe jos. Nu că bătrînul Lefter n-ar fi ştiut că au trăsură, dar nu era chibzuit ca tocmai acum să i-o reamintească. Ca de obicei, zaraful s-a închis cu ei după perdeaua verde din fundul dughenii şi a început să asculte. A vorbit întîi coana Miţa. Apoi a vorbit Iancu.

Veneau să se împrumute, că „acu“ puteau să sară odată mai sus, şi nu pentru ei, ci pentru zestrea fetei. Amelica, după socotelile lui Iancu, trebuia să fie acolo. Era bine şi pentru convingerea bătrînului, şi era bine şi pentru ea, să vadă ce greu se strînge un ban şi se leagă o avere. De vorbit, n-avea nevoie, că asta era treaba părinţilor. Ceea ce cerea Iancu acum, urmărind Bălăşoienii ca zestre pentru Amelica (fata, cînd a auzit, a întrebă-o din ochi pe mama ei, şi coana Miţa, cu faţa numai zîmbet şi lumină, a dat de cîteva ori din cap în semn că : da !), era numai o sumă de două sute de mii de lei. Pentru ăştia era gata să-şi pună casa ipotecă la boier Lefter. Dealtfel, socoteala nu era grea : o sută de mii de lei, ai lui Iancu, se ştergeau ; o sută de mii ai zarafului, pentru ăia dădea Iancu înscris, că era mai bine asigurat bătrînul, zicea el, în două feluri de datorii ; iar acum lua două sute de mii, pe casă, de la boier Lefter, pentru ca să-i acopere pe Friţ şi pe Ivanciu. Atît în împărţirea afacerii, cît şi în explicarea ei, Urmatecu a căutat să fie cît mai încurcat.

De aceea, de fapt, voia să-şi păstreze datoria în două feluri : asta îl impresiona pe bătrînul Lefter, pe care Iancu îl cunoştea foarte bine. Oricît de multe şi iscusite afaceri va fi făcut în viaţă, boier Lefter avea un mare respect pentru însemnate schimbări de bogăţii şi treceri de sume de bani încheiate numai în socoteli pe hîrtie şi pe nevăzute. El nu îndrăznise niciodată aşa ceva. Averele lui a văzut-o bucată cu bucată cum a venit şi cum a crescut. Un amanet intra deodată în mîna lui ; ştia că mai trăieşte puţin pentru cel care l-a adus, atît timp cît scrie pe biletul legat de obiect. O dată ziua împlinită, lucrul murea pentru împrumutat şi creştea în maldărul tuturor amanetelor sale. Iar casele, viile, locurile şi le-a cumpărat întotdeauna cu bani gata, fără amînări, fără treceri, fără drepturi rămase. În cîteva minute, şi plătea, şi avea. Vedeo o casă cum trece din rîndul altora în rîndul lui ! Numai aşa

lucraseră boier Lefter toată viața, dar jinduia, de gust, după bancheria nouă, în care puțin se vede și mult se face.

Ar fi încercat de mai multe ori, dar nu avea încredere. Prima dată a fost datorită tot lui Iancu, împrumutînd cu ipotecă și dînd înscrisuri. I s-a părut atunci că se aruncă în gol. A făcut-o mai mult de rușinea lui și a celorlalți. Dar siguranța n-a avut nici o clipă; credea că sînt bani pierduți. Și aproape că se și mira acum că se întîlnește, tot pe nevăzute, firește, cu ei. Și, iată, i se propunea un lucru și mai încurcat. N-ar fi zis nu! Prinsese gust să urce încetul cu încetul încercările! Dar parcă era ceva în toată povestea asta și mai primejdios. Lipsea o siguranță. Și dus pe gînduri, căuta să o prindă, să vadă, ce e?! În curînd își dădu seama că lipsește averea baronului, siguranța și trăinicia ei. Și fără să dea vreun răspuns, zise ca și cum ar fi rostit tare, fără să vrea, un gînd:

— Păcat că boierul Barbu nu e de-al nostru!

Urmatecu atît aștepta. Din cuvînt, prinse de îndată firul.

— Adică, ce vrei să spui dumneata? zise el. Vorbești de avere, sau vorbești de boierie?

Bătrînul Lefter, surprins că neliniștea lui de bani se rupe în două, tăcu. Urmatecu se repezi asupra-i:

— Oricum oi lua-o, tot acolo ieși cu frică și fără îndrăzneală! zise el.

Apoi, oprindu-se o clipă, se pregăti pentru un gînd mai lung. Își aprinse o țigară, se așeză mai bine pe scaun, își propti cotul de masă, să nu aibă decît să-și răstoarne mîna pentru a-și scutura scrumul și pentru a nu-și schimba înfățișarea hotărîtă. Coana Mița, simțînd ce are să vie, își uită liniștită mîinile în poală și privirea pe ele. Numai Amelica, neînțelegînd niciodată clipele cele mari, deși despre viitorul ei era vorba, măsura din ochi pereții. Și Urmatecu începu domol:

— Eu sînt, care va să zică, rudă cu dumneata, boierule, că nevastă-mea și fiică-mea sînt sînge din sîngele dumitale! Asta o știm cu toții. Bun! S-a nimerit însă că în drumul meu (și mi-am văzut cîstit și cu muncă de el) să întîlnesc un om foarte cumsecade, care să fie și boier, și bogat. Și mai dînd el, și mai trăgînd eu din greu, iată că am ajuns aproape umăr la umăr. Este?

Bătrînul Lefter asculta liniștit. El făcu semn pe tăcute că e de aceeași părere.

— Cuprins am, ca și el; slugi am, ca și el; rost avem la fel, ba al meu e mai bun, mai gospodăresc și fără risipă, că îmi stă Mița alături: e de neam vrednic și bine învățată în de-ale casei!

Boier Lefter, simțitor la rudenie, zîmbi, măgulit; Amelica, trezită de noutatea cuvintelor, privi întrebătoare la tatăl său. Coana Mița se mulțumi să ofteze.

— Apoi, dacă e așa, boierule, continuă Iancu, și nu e vrăjitorie, ci numai muncă și pricepere să ajungi, do- vadă că am izbutit, mult, puțin, să ies la lumină, de ce să n-am și eu pămînt cum are el? Ce? N-o să vrea să stea pămîntul la mine? Ba ai să vezi că o să vrea! Și-atunci, cînd o fi să-l am, cită trecere are bătrînul Barbu, și noi vom avea! Așa că vezi, averea, oriîncotro o apucă, e bine apucată. Dar știu că altceva ai să-mi spui: că el tot mai e departe înaintea noastră, nu prin cite are, dar prin cite știe. Ei, aici ai dreptate! Dar pentru asta a avut timp de la tat-său, de la moșu-său și bănetul la spate! Ia să avem și noi așa ceva, și pe urmă să vorbim! Dă-mi dumneata bani, că de timp m-am îngrijit eu!

Bătrînul părea nedumerit. Urmatecu, din ce în ce mai increzător în vorbirea sa, zise:

— Am strîns și am dat Amelicăi, să treacă și ea mai departe, copiilor ei! Că banul agonisit e cu timpul slobod în el!

Apoi, apropiîndu-se de fiica sa, mișcat, aproape încurcat, Iancu apucă fata de umeri și o sărută iute pe amîndoi obraji. Amelica se șterse fără să vrea.

— Uite cine o să urce alături de ei, boierule! Domnișoara noastră! Tot ce va trebui să știe o să știe, și de rușine n-o să ne facă!

Zaraful, roșu, plecă ochii în jos cu timiditate și rîse mărunt și cu plăcere.

— Amelica, fetița mea, urmă Iancu, e și sîngele meu, și al dumitale. Pentru bucuria neamului trebuie să-mi dai banii, boier Lefter! Și-apoi tăcu și se așeză.

Foarte grea a fost așteptarea fără răspuns. Coana Mița simțea ca un bulgăre de gheață ce călătorea prin ea. Amelica însăși, smulsă din nepăsarea obișnuită, își plimba

privirea de la unul la celalt. Zaraful, cu capul în jos, nu se uita la nimeni, ci, printre pleoapele întredeschise, parcă privea în el însuși. Urmatecu știa că altceva nu mai are de spus. A așteptat așa câteva clipe. Apoi, hotărît, așa cum făcea întotdeauna cînd trebuia să se limpezească ceva însemnat, se ridică, spunînd femeilor :

— Haidem !

Știa că nu mai are decît o singură întrebare, cea de pe urmă și cea de care atîrna totul. La semnele lui, citeștrei se ridicară, în afară de boier Lefter. Părea adormit pe scaunul său. Glasul puternic al lui Urmatecu mai răsună încă o dată după cîțva timp de tăcere :

— Îmi dai, sau nu-mi dai banii, boierule ?

De data aceasta bătrînul Lefter ridică încet capul. Privirea lui, de obicei piezișă și rece, era dreaptă și bună.

Ba, în apele ei avea ceva cald, ca o întrebare și ca o rugăminte. Cătînd în sus, ea se țintui pe fața lui Urmatecu. Apoi capul se plecă de câteva ori în toate părțile, privindu-i pe toți : și pe Iancu, și pe coana Mița, și pe Amelia. În cele din urmă, bătrînul zîmbi.

Asta însemna că da, dar că nu avea curajul să o spună !

Ceea ce i-ar fi trebuit lui Urmatecu acum era să știe precis ce a scris baronul B. Barbu cînd i-a vorbit de pămînt, ce a fost în gîndul dărniceii sale și mai ales ce a mai rămas, de atunci, în bunăvoința lui. Știa prea bine că mereu nevoia îl va lega de el și că n-are încotro. Avusese doar atîtea dovezi : cu Lefterică, apoi cu Dorodan și cu Bubi. Dar se așezase între ei, și asta de foarte curînd, nenorocirea cu moartea Umflatului, și toată povestea cu care l-a dat de gol cîinele. Ținea minte Urmatecu blîndețea baronului din clipa aceea grea. Dar nu și-a putut limpezi nici pînă acum dacă fusese bun pentru el sau mai mult pentru cîine. Dealtminteri, de la înmormîntare nu-l mai văzuse. Îi venea și greu și făcea puțin și pe supăratul. Aștepta o întîmplare mai de seamă care să-l ducă la baron, o nevoie de a baronului. Și iată că tocmai împrejurarea asta cu termenul vînzării, ce nu putea să-i scape, îl duce cu o nevoie de-a lui. Potriveala nu era din cele mai bune. Și nici Păuna n-a putut să-i mai fie de ajutor. De cîțva timp, prințesa Natalia nu mai avusese ce să-i ceară bătrînului Barbu, iar

acesta, după cum i se întîmplase de atîtea ori, o uitase de tot. Astfel că Păuna nu mai aflase nimic.

Două lucruri, însă, chiar în zilele acestea mai încurcate, îi dădeau o liniște și o încredere lui Urmatecu ; întîi că bătrînul baron cu nici un chip, nici chiar cu prilejul morții lui Dorodan, nu se împăcase cu fiul său ; apoi că el, Urmatecu, se infățișează ca singur cumpărător serios al moșiei, aproape ca salvatorul licitației, fie că o vrea, fie că n-o vrea baronul ! Ceea ce urmărea Iancu acum era să se întîmple câteva lucruri mărunte în jurul cumpărării moșiei, lucruri de care avea neapărată nevoie nu pentru o dobîndi proprietatea, ci pentru a intra într-o altă lume odată cu ea.

La întîlnirea lor, baronul s-a arătat neobișnuit de tăcut și l-a lăsat pe omul său de afaceri să vorbească. Acesta a descris întreaga situație : cum creditorul, care era unul singur pentru baron, și nu-l cunoștea decît din nume : boier Lefter ! nu mai vrea să-l aștepte ; cum banii dați pe fabrică erau pierduți pentru totdeauna (și aci Urmatecu înlocuia numele lui Bubi cu vorba „întreprinderea“ și arăta în treacăt nepriceperea și lipsurile ei) ; cum față de alte datorii mai vechi de acoperit și față de nevoile obișnuite ale celor două case — a baronului și a domniței Natalia — celelalte venituri nu ajung să se plătească și datoria din ele. Apoi vorbi puțin și de el : de munca și devotamentul lui pentru casa baronului ; de bucuria lui de tată și de rivna de a o vedea pe Amelia mai sus și mai bine decît fusese el însuși ; de recunoștința lui pentru veșnica bunătate a baronului și, în cele din urmă, vorbind de o așezare pe care credea că o merită, nu uită nici cuvintele baronului de atunci, cînd a scăpat cîte ceva din fîgăduita dărnicie pe care o reamintea. Spuse, de aceea, aproape la fel, vorbele frumoase prin care se arăta temeinicia pămîntului într-o avere, neuitînd să repete că lucrurile, oricît de prețioase și de multe ar fi, se duc, și nimic trainic nu infățișează. Întrucît privește banii de trebuință pentru rîscumpărarea ipotecii, Urmatecu mărturisi că s-a îndatorat pînă în gît, legîndu-se cu munca întreagă pentru tot restul vieții. A vorbit mult, cînd mai repezit, cînd mai încet, cînd stînd respectuos în fața boierului, cînd umblind cu pași mari, punînd mîna pe lucruri și mișcîndu-le din-

tr-un loc în altul, ca un om de-al casei, sau fumind și dînd cu ifos fumul în sus, după cum urca sau scădea în el îndrăzneala și nădejdea. După atîția ani de slugărnice, astăzi, în fața unui mare interes al său, Urmatecu puse în timpul cît s-a zbatut și a vorbit aproape tot ceea ce a mai făcut altă dată, dar și ceea ce mai voia să facă : mîini împletite, alături de pumni încheștați și ridicați în gesturi largi ; priviri furișe, alături de căutături stăruitoare și reci ; cuvinte topite în oftături și rugămînți, alături de vorbe scurte și poruncitoare. Dacă l-ar fi privit cineva cu o dreaptă cîntărire (și boierul, deși din alte hotărîri nu o arăta, dar știa să măsoare astfel), l-ar fi văzut pe Urmatecu la jumătate de drum, cu zbuciume și cu limpezimi, cu siguranțe, dar și cu temeri. Ceea ce nu știa el să facă erau trecerile și legăturile dintre aceste stări. Se simțeau hopurile unui mers peste o clipă grea a vieții. Nerăbdările și ahtierele mai ales arătau fața lor, pe care, pentru a o ascunde, omul întrebuinta adeseori spuse ca : „Și eu cu pămînt“ sau : „Și eu moșier !“

Linistea veche a baronului, atît de mult încercată în vînzări și în pierderi, era ca un nour moale și tăcut, în care frămîntarea lui Urmatecu se îneca. Într-un tîrziu, cînd din tot zbuciumul vorbirii, la Iancu, n-au mai rămas decît fraze scurte sau cuvinte răzlete, care aminteau sau întăreau cite ceva din ceea ce spusese, baronul Barbu zise cu glasul său obișnuit :

— Mă bucură, Iancule, că tu însuși te-ai învrednicit să-ți cumperi pămînt ! Într-o anumită împrejurare, eu chibzuisem să-ți dau. Văd însă că astăzi nu mai ai nevoie de mine.

Oricît ar fi fost de sigur pe împrejurări, vorbele i-au sunat lui Urmatecu a amenințare. De aceea, căzînd deodată cu mulți ani în urmă, cînd din cuvinte respectuoase nu se ridicase încă apriga lui dorință, el spuse :

— Pînă la moarte o să am nevoie de măriia-ta !

Apoi, așteptînd puțin să se îndulcească în tăcere asprimea clipei, adăugă, pentru mai multă siguranță :

— Nu credeam că măriia-ta o să se supere ! Ori eu, ori altul, totuna e, că moșia de acum e pierdută !

Se părea că Urmatecu avea de gînd să înceapă cu ceea ce boierul sfîrșise de mult ! De mult, de cînd o schimbase

pe fabrică, pentru bătrînul Barbu moșia era pierdută. Așa se și hotărîse în el însuși, după obiceiul cel vechi. Se vede numai că Urmatecu nu-și mai dădea seama de asta, fiind vorba de el. Toate lămuririle și amănuntele de acum pe boier începură să-l plictisească. Îl purta din ce în ce prin lucruri tot mai încurcate, unde nimic nou nu vedea în afară de același Urmatecu, în fel și chip zbatut și neliniștit. Și deși îl iubea și îl și prețuia, baronul găsi totuși că stăruie prea mult, în același loc, numai despre el.

În fața marelui său birou, bătut cu bronzuri și săpat cu aurării, conu Barbu luă iarăși în mînă ghiuleaua de sticlă cu păianjenii închiși în ea. Iancu știa : era semnul plictiselii. Numărîndu-i și iar mestecîndu-i, boierul zise tărăgănat :

— Toate-s bune, Iancule, numai să nu se spună că m-ai prădat, că lumea e ticăloasă !

Și-apoi tăcu și privi la ghiulea.

Era atîta potriveală între ce grăia baronul și gîndul ascuns, dar stăruitor, al lui Urmatecu, încît acesta nici n-a băgat de seamă șuieratul ascuțit dintre vorbele bătrînului, deși i se întîmpla foarte rar să scape înțelesul ascuns al faptelor sau al cuvintelor. Dar era hărțuit și era grăbit. Astfel încît, văzînd deschisă cu totul calea rugămînții cu care venise în gînd, se grăbi să-și lege propunerea :

— La asta m-am gîndit și eu, spuse el. De aceea m-aș fi rugat de măriia-ta să fie de față la licitarea și adjudecarea moșiei. Mai întîi, pentru că de data asta și eu sînt parte ; apoi, să astupăm toate gurile ! E cel mai mare bine de care mă rog !

Boierul zîmbi și răspunse iute :

— Firește că e mai puțin decît ți-aș fi dat eu ! Voi veni, Iancule, și încă foarte bucuros, să-ți stau alături într-o zi mare.

Apoi se ridică și îi întinse mîna. Urmatecu se repezi, o luă și se frînse într-o adîncă închinare.

Cînd a fost să plece, însă, mulțumit, baronul Barbu îi mai spuse :

— Știi ce aveam de gînd, Iancule ? Să-ți fac danie Zidurile și Gliganul !

Urmatecu zîmbi, ca unor foarte îndepărtate vedenii, și, tăcut și grăbit, se duse într-ale lui ! Pe drum, însă, se gîndi că e mai bine cu un trup bun de moșie luat pe ieftin decît cu ciurucuri pe de pomană !

În ziua de 12 noiembrie, la scoaterea în vînzare a moșiei Bălășoieni, după cîteva aminări, nu s-au prezentat iarăși decît Iancu Urmatecu și un același singur necunoscut, unul Solomon, care nu i-a stricat prețul. Era și el un fin, cununat mai demult, aproape uitat. Ținea o dugheană cu mături și sfoară pe lingă Obor. Publicațiile, scrise de Manolache Tîrcă după procesul-verbal, descriau o moșie care făcea jumătate din prețul cerut.

În felul acesta s-au înlăturat mai dinainte de la toate termenele de licitație doritorii serioși care s-ar fi putut ivi.

De ani îndelungați, de cînd își găsise pe omul său de afaceri, baronul Barbu nu mai fusese văzut pe la tribunal. Revenirea lui a făcut zarvă mare. Se vorbea despre asta de la arhive pînă la cabinetele judecătorilor, mai ales că după cum stăteau treburile politice de cîtva timp, numele boierului se amesteca iarăși în zvonurile listelor ministeriale.

Baronul a făgăduit și s-a ținut de cuvînt : a venit împreună cu Urmatecu. Știa că pentru Iancu asta face mai mult decît plata unui preț între patru ochi. Era un consimțămînt public de care avea nevoie ; iar pe bătrînul baron, obișnuit cu judecățile, nu-l supăra licitația. A intrat în sala de ședințe, a asistat la întregul proces de adjudecare, ceea ce a simplificat mult formele, judecătorii aproape emoționați încheind iute vînzarea, aceasta consimțită de baron. La sfîrșit, după trecerea moșiei asupra singurului doritor și plătitor și după declarația lui boier Lefter că a primit banii, conu Barbu i-a strîns mîna lui Iancu în fața tuturor și i-a spus tare, ca să fie auzit :

— S-o stăpînești sănătos, dragă Iancule, și la mai mult și la mai mare !

Atunci l-a cunoscut baronul și pe fostul său creditor, pe zaraf. Acesta s-a grăbit să vină frînt, zîmbitor, să se gudură pe lingă boier. Bătrînul l-a ochit însă de departe și l-a oprit cu privirea. Apoi, fără să-i dea mîna, i-a spus simplu :

— Ai făcut o faptă bună ! și s-a depărtat.

După plecarea boierului, care lăsase în urmă ceva din averea, bunăvoința și prietenia sa, toți s-au strîns împrejurul lui Urmatecu, unii să-l felicite, alții să-l lingusească. Despre el, în lumea tribunalului, se vorbea de mult că ajunge și că răzbește. Se vorbea întotdeauna legîndu-i numele de al baronului, dar erau vorbe care săreau peste bucăți mari de vreme și care slăbeau sau se uitau de la o întîmplare la alta. Acum, tot ceea ce a fost risipit s-a legat și s-a învederat deodată pentru toată lumea : Iancu Urmatecu ajunsese moșier cu pămînt din pămîntul boierului, cu voia acestuia, pe bună cumpărătură, ba se alesese încă și cu o prietenie manifestată în public și cu semne de lungă trăinicie în ea.

Singur Manolache Tîrcă era neliniștit de întîmplarea nașului său. Era sigur că omul s-a păcălit, cu foarte mult, cu o avere întreagă. Dacă la împrumut, își zicea el, a umflat prețul pentru ca să găsească bani boierului, de ce a dat același preț la cumpărare, cînd, după cît era, moșia nu făcea nici pe jumătate ? ! Acum, că s-a făcut, s-a făcut ! Dar îi părea rău. Și își făgădui ca, mai tîrziu, pentru ca să nu-i strice bucuria de astăzi, să se ducă și, cu binișorul, tot să i-o spună lui Urmatecu și să-i deschidă ochii, poate s-o mai putea îndrepta ceva !...

După lunga domnie politică, de doisprezece ani, a lui Iancu Brătianu, opoziția liberală, tare încă, deși fărîmîțată, făcea greutăți guvernului, care, prin frămîntări neîncetate, lupte și dizidențe, abia de se mai ținea la putere. Fuseseră multe cabinete conservatoare peticite sau complet revizuite, cînd, în toamna asta a anului 1891, întărirea se căutau pe fel de fel de combinații. Baronul Barbu n-a voit să intre niciodată alături de noii-veniți sau în grabă născociți. I se păreau necurați și lacomi. De multe ori i s-a pus chestiunea la club să treacă fătîș la luptă. Ba o dată chiar i s-a aruncat în față de către ai lui că trădează cauza conservatoare, în vreme ce opoziția, speculîndu-i mîndria și cinstea ca pe o slăbiciune, vorbea de el ca de o figură trecută și îmbătrînită. De cîtăva vreme, însă, foile liberale, sub același titlu răutăcios : „Tatăl derbedeilor și mama cățeilor !“ (cu aluzii la oamenii săi

de casă, mai ales la Urmatecu, și la pasiunea sa pentru ciini), publicau mereu aceeași caricatură: conu Barbu, cu un cap mare pe un trup mic și firav, înfășat în gheroc, din care ieșea, ca un copil, cu încă un cap mare, tot chel și cu ochii bulbucăți, Fantoche. În jurul baronului, roată, o haită de ciini, de la dulăii de maidan, pînă la javrele de curte, pe care el o hrănea. Iar umbra lui, căzută pe un perete, și ea ca un cap, cu mustăți lungi și privirea cruntă, ar fi vrut să fie a lui Urmatecu. Dar de vreme ce despre Iancu se auzise numai în anumite cercuri, iar desenatorul nu-l cunoștea, caricatura nu semăna. Trebuia să știi ce vrea să spună și să-l cunoști pe om pentru a te lămuri. Toate aceste lucruri nu-l mîhnneau puțin pe bătrîn, deși căuta să ascundă în ris și în glumă batjocorirea lui din gazetele liberale, mai ales că în ultima vreme se întetise. Îndeosebi, de cînd cu fabrica, baronul Barbu ajunsese iarăși ținta atacurilor opoziționiste, neputîndu-se îngădui unui vechi conservator să aibă și să realizeze idei atît de înaintate. E adevărat că fabrica nici nu exista încă și că se aflase numai din anumite publicații și cîteva operații bancare pe care Bubi le făcuse în numele firmei, semnate de tatăl său. Dar parcă trebuia să fie fabrica pornită pentru ca dușmanii să injure, iar partizanii să se laude cu ea? Un lucru era sigur, că astăzi, pe renumele făcut de această fabrică, și mai cu seamă pe noua putere politică pe care ea i-o dădea, baronul era neîncetat hărțuit cu toate neplăcerile vieții politice, ca și cu propunerile de a intra în guvern.

Luna noiembrie fusese deosebit de nefericită pentru conservatori. Se desfăceau diferitele combinații în cîteva zile. De aceea, pe la sfîrșitul lunii, într-una din marile crize ale partidului și ale guvernului, baronul Barbu a găsit că este de datoria sa să nu mai stea la o parte. Era un înalt gînd conservator care îl mîna, firește, dar era și o veste pe care o primise prin Urmatecu, veste aruncată într-o doară de omul de casă într-o dimineată la îmbrăcat. Povestise Urmatecu împrejurarea surprinzătoare, dar firească în fond, că încercînd un împrumut la o bancă liberală, de acolo i se suflase la ureche că dacă baronul intră în guvern cu gînd de cumpănă bună și de înțelegere, poate or sări și liberalii,

pe sub mină, în ajutorul fabricii. Că numai în grija lui Bubi, totul se va duce de ripă. Și Urmatecu a oftat adînc și a rostit rar cîteva cuvinte de înțelepciune și de trecere la acțiune. De aceea, baronul a primit să intre în guvern și să ia Justiția. Dăduse răspunsul de dimineată și i se spusese să fie pregătit, căci pe seară — pînă ce se va isprăvi cu întocmirea listei și aprobarea ei — va fi chemat la depunerea jurămîntului.

Conu Barbu aștepta deci în mijlocul iatacului său, în tovărășia lui Iancu Urmatecu, după care trimisese dis-de-dimineată. În viața lui politică, mai mult opoziția liberală, cu acuzările și caricaturile ei, dar și zvonul de la banca liberală l-au făcut pe conu Barbu să-l tîrască și pe Urmatecu după el. Dacă nu s-ar fi întîmplat toate acestea, nici bătrînul boier, din dispreț, din scîrbă și din spirit de contrazicere, nu l-ar fi scos pe Iancu la iveală. Nu mai încape îndoială că nici stăpînului nu i-ar fi trecut prin minte așa ceva, nici omului de afaceri, mulțumit cu averea agonisită. Baronul Barbu însă avea ceva de femeie și de copil în el! Și în politică, mai ales, această frăgezime a sufletului, încîntat sau înciudat, îl descoperea întotdeauna ca pe un slab și un nepriceput. Cînd s-a văzut mereu atacat pe chestiunea omului său de casă, boierul a legat o scurtă și necăjită judecată și a spus: „Om de casă vreți? Om de casă o să aveți!“ și s-a hotărît să-i dea drumul lui Urmatecu în viața politică, sub sprijinul său. E adevărat că, judecîndu-l bine, gîndea boierul, după neam și apucături, Iancu făcea mai mult a liberal decît a conservator! Căci, altfel, de ce l-ar fi mirosit liberalii și l-ar fi momit cu chestia fabricii? Și Urmatecu de ce ar fi venit cu ea la el și i-ar fi spus-o? Lucrul acesta l-a văzut de la început. Dar tot el și-a spus, în urmă, că e nevoie și de de-alde Urmatecu pentru altoirea partidului și că, la dreptul vorbind, se mai și află mulți ca el în partid.

Iancu se găsea în dimineata aceasta mai mult în fața unei ispite decît a unei dorinți. Din cîte văzuse și încercase, politica pentru el era un joc primejdios, de care nu e bine să te legi prea mult.

De vreme ce, de cînd îl sluzea pe conu Barbu, intra pentru prima dată în viața lor vîltoarea asta politică (pe

celelalte ministeriale ale baronului nu le apucase), Urmatecu își făgăduia să privească de aproape o mulțime de lucruri, să cunoască fel de fel de oameni, să-și încheie socoteli rotunde de câte ori s-o putea și mai ales să învețe o mulțime de rânduieli, pentru care școală nicăieri nu se află și care sînt și frumoase și de nevoie în viață.

Astfel, acum, în așteptarea unui nou pas înspre mărirea al bătrînului baron, care și pe el îl purta să-l ducă cine știe pînă unde în urcușul acesta, Urmatecu, deși era mai trecut, mai domolit și mai satisfăcut în năzuințe decît la întîlnirea sa, demult, cu răposatul Dorodan, rîvnea totuși la decorațiile baronului. Acum le vedea pe toate, se minuna de ele și voia să le învețe. Baronul se lăsa întrebat, bucuros să dea lămuriri asupra decorațiilor sale, ca orice om decorat. În fața mulțimii de stele, de cruci și medalii, făcute din toate strălucirile metalelor prețioase, ale tăieturilor gingașe și grațioase și ale smalturilor vii, purtate de panglici colorate în toate felurile; față de lătimea panglicilor, de mărimea decorațiilor și de importanța lor; față de frumusețea mătăsurilor groase, cu ape și cu dungi în ele, care, după desene și după purpură sau azur, deosebeau nu numai pe un om de altul, o viață de cealaltă, o faptă mai mică de una mai mare, dar chiar o țară de alta, pe un împărat de altul, și toate erau numai vorbe de regi, spuse demult pentru cutare sau cutare, sau bunătăți de-ale lor și hotărîri de nestrămutat, strînse în semne strălucitoare, încărcate de înțeles, față de tot ceea ce prin priviri sau gînd poate stîrni un șir bogat de decorații, cei doi oameni erau despărțiți de un întreg drum, la începutul și sfîrșitul căruia se afla fiecare dintre ei. Urmatecu, neavînd nici una, rîvnind și cîntărind acum deosebirea dintre inelul de fildeș luat de la gîtul Umflatului, care trăgea să moară, și o decorație; baronul, avînd foarte multe, privind panoplia aceasta a trecutului și a vredniciei sale, despărțindu-se de strălucirea ei și înnodînd pe deasupra bucuriilor apuse numai o mîndrie ce se împletea cu valoarea istorică a fiecăreia dintre stele sau cruci. În felul acesta, nu numai că își trecea timpul, dar punea și o oarecare solemnitate în trecerea care îl pregătea pentru clipa gravă a jurămîntului, de

măreția căruia boierul se simțea legat și în puterea căruia întotdeauna a fost deprins să creadă.

Îmbrăcat, dar numai în vestă, conu Barbu își privea fracul, spînzurat pe un umăr de scaun. Făcea o numărătoare și dădea o lecție de decorații lui Urmatecu. Pe partea stîngă a hainei, se înșirau ordine și medalii românești, austriece, rusești, ba chiar franceze și italiene, împletind toate o țesătură multicoloră de panglici, din care atîrnau giuvaierurile de aur, de argint și de bronz. Minunîndu-l pe Urmatecu de cum stăteau prinse fără să se vadă, marile ofițerii împodobeau și luminau negrul hainei cu plăcile lor, în vreme ce cordonul de Mare Cruce al coroanei și comandoria cu panglicile albastre așezate pe albul curat al gulerului și al cămășii tari, prinsă în piepți cu doi butoni de briliante, dădeau baronului în puținătatea ființei lui un adevărat aer de boier, trecut și petrecut însă prin viață, solemnitatea cordoanelor legîndu-se ciudat cu ușoara vulgaritate a ținutei și mînechile cămășii.

— Va să zică, ai înțeles, Iancule! zise el. De la cavalier (uite-o ici), orice decorație merge în sus, pe grade, pînă la Marea Cruce! Uite-o și pe asta dincoace, și conu Barbu își bătu cu degetul pieptul scrobît, arătînd panglica lată care-l tăia din umăr în sold.

Iancu înțelesese și ar fi vrut să le încerce și el. În cutiile întinse, lunguiețe sau pătrate, toate căptușite cu catifea, mai erau încă multe decorații, de grade mai mari sau mai mici, ce nu mai aveau loc pe conu Barbu. De două ori dacă ar fi fost mai mare, și tot nu le putea pune pe toate. Urmatecu a fost ispitit să le ia, să le așeze pe gheroc și apoi să se privească în oglindă, să vadă cum îi vin. De cîteva ori a ridicat decorațiile din cutie, dar s-a oprit. S-a prins singur căzut în capcana asta a măririilor, care-i plăceau. Altădată, însă, nu s-ar fi înfrinat, s-ar fi lăsat orbit de ele. Ar fi crezut că dacă ești trecut într-o cancelarie cu număr și cu grad și dacă ai oricînd la îndemînă o podoabă din acestea să o porți, mărturisirea scrisă și rostită despre tine e bună pînă la fund. Ar fi crezut că în toate împrejurările vieții ai fost încercat, cîntărit și însemnat. Era — astfel își inchipuia el — ca o gură nevăzută lingă tine, care oricînd, în orice împrejurare

și față de străini, era gata să rostească: „Vrednic este!” În felul acesta, ca pe un fel de schivnicie a faptelor bune și a curajului, și-a închipuit el, demult, o decorație! Și astăzi încă îi plăcea. Îi plăcea să o vadă, să o pipăie, să o aibă, dar știa că nu mai acoperă totul ca în închipuirile lui. Îl vedea, de pildă, pe baron în toate felurile, așa cum l-a cunoscut: murind de gelozie și cerându-i ajutor; nepriceput și punându-l să vîndă; grăbit și pierzîndu-și averea; cu ifos și cerîndu-și iertare pentru cine știe ce fustă; iubindu-l pe Dorodan și fiindu-i frică să-l apere de el, de Urmatecu, după cum frică i-a fost și cînd l-a prins cu Lefterică, și totuși îl vedea decorat, de nu putea să-și spînzure pe întregul său trup cufărul de stele și de cruci pe care-l avea! I-ar fi plăcut și lui Iancu foarte mult să aibă decorații, dar se oprea și nu voia să arate acum, căci, în fundul sufletului său, el credea că le merită mai mult decît baronul. Bătrînului boier gîndul acesta al meritului nici nu-i mai trecea prin minte. Le avea și le arăta, ca pe o colecție de inele sau de ace de cravate, despre care însă credea că nu oricine le știe rostul și știe să le poarte.

Lungă a fost ziua aceasta de toamnă, cu întunecare și ceață venite curînd, lungă cît și așteptarea. Cînd au trecut la masă, numai ei doi, conu Barbu și-a îmbrăcat fracul, pentru că în sufrageria cea mare se încălzea mai greu.

Acum era gata pentru a se înfățișa lui Vodă. Și Urmatecu a simțit, totuși, la prînzul acesta trist, parcă mai mult respect ca de obicei pentru stăpînul său, astfel mutat în culori și în multe străluciri.

După-prînz au început să vie prietenii politici ai baronului. Au venit viitorul ministru de domenii; viitorul primar al capitalei și prefect al Poliției. Apoi, cîțiva deputați și senatori. Salonul cel mare era plin de lume. Se aprinseseră cîte trei lumînări în fiecare din candelabrele vechi de argint, înșirate de-a lungul unei lungi mese de marmură trandafirie, cu picioare grele de abanos. Înviau parcă din umbre pe portrete fețele și mîinile tuturor Barbilor, pierduți în caftanele lor negre și largi. Se fuma mult, se vorbea zgomotos, se făceau glume și pe seama

opozității, și pe seama celor care n-au intrat în guvern. După ce primea obișnuitele felicitări, conu Barbu avea grijă să-l împrietenească pe Iancu Urmatecu cu fiecare dintre noii-veniți. De multe ori a spus boierul:

— Prietenul meu Paciurea, viitor deputat; sau, prietenul meu Stinghe, viitor senator; bunul și vechiul meu prieten și colaborator, Iancu Urmatecu!

Unii, mai străini, îi spuneau: „Domnule Urmatecu!” Alții, care îl mai văzuseră cîndva: „Ce mai faci, nene Iancule?” Unii: „Îmi pare bine, nădăjduiesc să ne vedem cît mai des în viitor!” Alții: „De o mie de ani nu te-am văzut. Tot zdravăn și voinic!”

La început, Iancu a încercat să spună fiecăruia lămurit cuvinte de politețe sau de bucurie. După cîtva timp, însă, a văzut că nu se poate, după cum nu se poate nici să strîngi prea mult o mînă. Într-o asemenea învălmășeală, dacă ții prea mult mîna unui nou-venit, degetele încep să i se miște, o simți cum se face nerăbdătoare, cum se strecoară și fuge. Mult timp n-ai să-ți arăți pe îndelele prietenia, nici măcar buna-cuviință! Trebuie să știi ce să faci și ce să spui iute, atît cît să nu pari nici nesimțitor, nici stîngaci. Și numai după cei cîțiva musafiri, Iancu a și înțeles și a deprins lucrul acesta. La rîndul lor, noii-veniți, după ce îl întâlneau, treceau mai departe, și prin cîte un colț al salonului se regăseau și-i făceau, între ei, un chip omului acesta nou. Fiecare punea vreo vorbă purtată sau auzită despre el, unii chiar cîte o amintire fără nici o însemnătate, de la tribunal, de la ministere sau de la bănci, amintire pe care acum țineau să o răstălmăcească, dîndu-i greutate. Fața aceasta a lui Iancu Urmatecu, sub care urma să fie cunoscut, se țesea astfel cu priviri piezișe aruncate înspre el, din care toți voiau să-și serie bine în minte cum arată omul, să nu cumva să nu-l recunoască la o nouă întîlnire. Căci toți simțeau că, de data aceasta, din ministeriatul baronului, lucrul cel mai de seamă era acest domn Urmatecu.

Pe seară, în sfîrșit, a venit vorbă că noul ministru de justiție trebuie să meargă în grabă la palat, unde erau adunați toți ceilalți miniștri, pentru jurămînt. Conu Barbu a strîns mîna tuturor musafirilor săi și a urcat în caretă, cu blana aruncată pe umeri. S-a ghemuit într-un colț,

unde abia luminau felinarele înalte și gălbui ale caretei pe zîmbetul său liniștit. Apoi, el spuse, cu același glas simplu și copilăros pe care îl avea uneori, atunci cînd rîdea un gînd venit pe neașteptate și care îl bucura.

— Ce-ar fi, Iancule, dacă ai merge și tu? Mi-e urît singur. Rămii și m-aștepți, că nu țin mult!

Și Urmatecu, ispitit, a urcat în grabă, lăsînd pe toți viitorii deputați și senatori înșirați pe treptele scării celei mari, ca pentru o fotografie.

Nu departe, prin umezeala înspicată cu fulgi de zăpadă, cînd s-au apropiat de palat, au văzut toate geamurile, cele mari, luminate la sala tronului. Sergenții străjuiau la poartă și cercetau trăsurile. Careta lor a oprit o clipă, și vizitiul domniței Natalia, căci echipajul era al ei, a spus cu mîndrie:

— Conu Barbu, domnul ministru de justiție!

Și au trecut.

Cînd s-au oprit la intrare, și un lacheu, cu ciorapi albi, cu barbă lungă și o haină albastră tighelită cu fir, a deschis ușa caretei, înclinîndu-se, baronul, aruncînd blana de pe umeri, l-a întrebat pe Urmatecu, vrînd să-și petreacă puțin și să-l și cerceteze, în mijlocul tuturor acestor lucruri neobișnuite pentru el:

— Ei, ce zici, Iancule, vrei să te fac prefect pe undeva?

La care omul de afaceri, prinzînd cu limpezime gîndul stăpînului său, răspunse vesel, dar iute, să nu lase vreo bănuială de slăbiciune în așteptare:

— Decît prefect, mai bine cu perfecții, măria-ta!

Și Urmatecu era sincer și, poate pentru prima dată, mîndru și dîrz pe măsura lui. Iar baronul, plecînd, se mai opri o clipă, îl privi lung și spuse cu un ton nelămurit:

— Ești un înțelept, Iancule! D-aia mi-ai plăcut întotdeauna. Așteaptă-mă!

Și a coborît! Trăsura a tras apoi la o parte, în curtea palatului, la rînd cu celelalte.

La asta Urmatecu nu s-ar fi așteptat. Simțise, ce e drept, de-a lungul zilei întregi, în bunătațe și prietenia baronului ca un fel de încercare și ușoară zeflemisire la fiecare pas. Pe de o parte, îl prezenta ca pe cel mai bun prieten al lui, îl lua cu el la palat, în fața și invidia tutu-

ror, iar pe de alta, îl lăsa să aștepte în curte, cu vizitiul, fie chiar în curtea palatului! Ce e drept, Iancu intra prima dată într-o lume pe care nu o cunoștea. Boierul îl trăgea după el, și Iancu se lăsa luat. Pentru un început nu făcuse nici o prostie și știa bine că nimeni n-a rîs în spatele lui; ba, dimpotrivă, toți l-au privit cu sfială, ca pe o nouă pavăză a boierului. Atunci, de ce se purta astfel cu el? Pentru că era mai nou, pentru că trebuia să învețe, pentru că nădăjduia poate că n-are să învețe niciodată, sau tocmai pentru că era prea tare acolo unde îi dădea ajutor în încurcate afaceri bătrînului, și acesta voia să-i plătească ușor, și credea pe nesimțite, polița?

Iancu își aduse deodată aminte de Lefterică, de Tîrcă și de Tudorică. Și simți că timpurile îi zvînesc. Căzuse de pe locul lui printre „ăia“, la fel cu ei, și îi trecuse baronul în loc, să-l batjocorească. Se răsuci chinuit în strîmtoarea caretei. Nu mai avea aer. Deschise o fereastră. La picioarele lui, înfășurată în tartane, Fantoche mirîia, pentru că fusese supărată din somn. Altfel își închipuise Urmatecu drumul acesta! Se vedea ca secretar, lăsat în anticamerele palatului, prezentat la funcționari, strîngînd mîini în dreapta și în stînga, cunoscînd lume, zîmbînd și vorbind. Și iată ce a ieșit! Se mîngîia cel puțin cu gîndul că nici unul din viitorii deputați lăsați în urmă pe scară nu va afla vreodată ce s-a întîmplat, după cum nădăjduia.

Cînd au strigat careta ministrului de justiție, Urmatecu s-a făcut mic într-un colț. Conu Barbu s-a urcat, și trăsura a plecat, trecînd încet prin mulțimea strînsă în piața palatului. Partizanii ovaționau pe miniștri. Nu se putea merge decît la pas. Într-un tîrziu, bătrînul baron zise:

— Ei, nu mă feliciți, Iancule! Am vrut să fii tu cel dintîi!

— Ba să trăiești, coane, și la mai mare! zise Urmatecu, lăsînd să-i cadă glasul.

Abia acum noul ministru își dădu seama de supărarea prietenului său. Mai ales din neglijență și lipsă de observație n-a vrut să vadă că simțirea lui Urmatecu, odată încheată în forme de viață nouă, era mult mai vie decît

a unui om mai trecut și obișnuit. Intr-adevăr, el nu se gîndea la tot ce întrezărea acum. Obișnuit cu Urmatecu începuturilor lor, el n-a vrut să știe că omul pe care l-a înstărit ajunsese altul decît cel de demult, de la arhivă. Bătrînul își simți întreaga greșală și îi păru rău. Să discute faptul ar fi fost o stîngăcie din partea lui. De aceea, după ce tăcu puțin, zise :

— Bine, prefect nu vrei să fii ! Am înțeles ! Dar președinte al funcționarilor publici, ce zici ?

Urmatecu se mișcă încet în colțul său. Baronul simți că nu a vorbit în deșert. De aceea adăugă :

— Demisionezi de la tribunal ; te numesc șeful cabinetului. Apoi, în cîteva zile, vei fi ales ; iată-te om cu vază, bogat și prietenul meu !

Urmatecu se plecă peste baron și îi căută mîna prin întuneric. Apoi, cu glasul pripit, cu care rostise atîtea mulțumiri către stăpînul său, zise :

— Să trăiești, coane Barbule, că bun mai ești !

Și, pe nevăzute, baronul crezu o clipă că are lingă el pe Iancu cel de altădată !

XII

Sînt vremuri în care zilele astfel se împietresc, încît la fiecare pas te țin în loc și te rănesc, după cum sînt iarăși altele în care totuși se netezește. O astfel de epocă bună a început pentru Urmatecu, odată cu dobîndirea moșiei și cu ministeriatul bătrînului baron. Chiar din clipa reîntoarcerii de la palat, un eveniment important s-a petrecut : în salonul cel mare, îmbîcsit încă de tutunul partizanilor politici, așteptau liniștiți și zîmbitori, la lumina sfeșnicelor care se treceau, Bubi și domnița Natalia. Veniseră să-l îmbrățișeze pe baron. Astfel fără să vrea, Urmatecu avea să fie martor la împăcarea dintre tată și fiu.

De cînd bătrînul aflase de legătura lui Bubi ca Juru-bița, acesta nu mai dăduse prin casa de pe Podul Mogoșoaiei. Despre intrarea tatălui său în guvern aflase din

ziare, după ce îl zărise în treacăt la înmormîntarea lui Dorodan. Bătrînul, cînd i-a văzut, s-a oprit o clipă în prag, apoi, ducîndu-se înspre domniță, îi luă mîinile și i le sărută. Bubi, tăcut, abia de a îndrăznit să facă un pas sfios înspre tatăl său.

— Iată-ne iarăși cu toți laolaltă, Barbule, la o zi mare ! zise domnița lunecînd într-o parte dintre cei doi bărbați.

— Te felicit, papa, și mi-a părut foarte bine ! adăugă Bubi, dînd să-l sărute pe bătrîn.

Acesta însă îi opri pornirea și-i spuse rece :

— Mulțumesc !

Prințesa Natalia văzu că trebuie să intervină :

— Barbule ! Barbule ! Nu ești drept, îl dojeni ea. Nu uita că în bună parte noua ta situație politică lui Bubi i-o datorești. Știe toată lumea, și o spun și gazetele opoziției, că te bucuri de multă trecere în noul cabinet pentru că tu, vechi conservator, ai îndrăznit ceea ce nici unui liberal nu i-ar fi trecut prin minte : să strici o moșie și să faci o fabrică. Și iarăși știm cu toți că ideea nu a fost a noastră, ci a lui Bubi. Celelalte lucruri se uită la o zi ca asta ! Nu este așa, Iancule ? zise domnița, privind deodată înspre Urmatecu, rămas încurcat la intrare, în dorința de a-l atrage în vorba și întîmplările tuturor.

— Firește, măria-ta ! Și ce nu se uită, se aruncă ! răspunse omul cu multe tilcuri, arătîndu-se totuși bucuros de împăcarea tuturor.

El trecu iute și respectuos, sărută dreapta domniței, apoi îi întinse mîna bărbătește și deschis lui Bubi.

Acesta îi răspunse, șovăitor și mai reținut, spunîndu-i :

— Te felicit și pe dumneata pentru moșie !

— Și pentru cîte or să mai fie, coane Bubi, cu ajutorul domnului ministru, că de-acuma m-am pornit ! adăugă Iancu rîzînd.

Era o bucurie și un gust de împăciuire în el pe care greu le putea stăpîni. Lui Bubi, deși nu-l văzuse de mult, nu i se părea schimbat : același, numai mai sigur pe ce spunea, mai zgomotos, chiar mai întreprinzător. Iarăși, după atîta vreme, de data asta însă pe fapte desfășurate sub ochii lui, și nu numai pe închipuiri, ca odinioară, întrebarea se punea și rămînea aceeași pentru el, intru-

cît îl privea pe Urmatecu. Iarăși, în lipsa lui, figura i se întunecase după cîte văzuse și auzise mai ales. Dealtfel, de multă vreme, zi de zi, Jurubița avea grijă să i-l reamintească. Dintr-un nimic vorbea iar de Urmatecu, și vorbea mult și urît, cu amănunte, despre fel de fel de întîmplări. Și cînd slăbeau faptele, citeodată aceleași, femeia nu se ferea să intre în povestiri de dragoste, cu descrieri și citeodată cu prefăcute melancolii, ceea ce întotdeauna reaprindea gelozia lui Bubi. Și mai erau împrejurul lui Iancu, de curînd, toate zvonurile și șoaptele în legătură cu moartea lui Dorodan. Ele nu amuțiseră, ci se purtau învăluite numai cu mai multă grijă de cînd toată lumea văzuse că bătrînul baron, cu prietenie fățișe și netulburat, arăta ce trebuie să fie: liniște și uitare. Apoi, deodată, era iarăși o întîlnire de neînlăturat, ca acum, cu același Urmatecu. Îl regăsea întotdeauna la aceeași apropiere de el și de ai lui, liniștit, senin și încrezător, veșnic pregătit să dea socoteală oricui de orice și mai ales cu o putere care nu-l slăbea.

De pildă, acum, pentru că bătrînului baron, deși tîrziu, i-a trecut deodată prin minte că trebuie să-l vadă pe frațele său Ștefan, care nu dăduse semn de viață în ultimele zile, iertat de conu Barbu, tocmai pentru asta și pentru că toți, puțin obosiți de cele întîmplătoare și de bucurii, stăteau nepricepuți, ca în fața unei nenorociri, la gîndul că, în viața lui fără urmă, Ștefan e aproape cu neputință de găsit, cu o voință mereu trează, Urmatecu, judecînd lucrurile limpede, în cîteva clipe a și văzut planul miciei potere de căutare. Cu același glas lămurit și tare, a hotărît să se facă vreo cîteva scrisori, și bătrînul baron a scris; apoi a chemat mai mulți servitori; le-a dat cîteva adrese posibile, cu legături fiecare, de va fi fost nevoie de mers mai departe, cu răspunsuri lăsate și răspunsuri de luat preutîndeni; a gîndit iute și cu folos pentru toți, a aprins rîvnă în crainici, a stîrnit nerăbdări. Această mică întîmplare l-a făcut pe Bubi să-l vadă iarăși așa cum l-a lăsat, ba poate încă sporit. Și Urmatecul tuturor clipelor de față ștergea în el pe Urmatecul mîniatelor absențe. Și, astfel, lui Bubi nu i-a părut rău că s-a împăcat. Iar Iancu, pentru că simțise că din seara aceasta, după indoiala și supărarea din caretă, o nouă generozitate, mai largă, mai apropiată,

mai puțin rece, va începe să treacă de la bătrînul baron înspre el, și mai ales pentru că simțea că în intimitatea aceasta, clădită de-acum nu numai pe vorbe aduse și pe servicii, venea ceea ce aștepta de mult: puțină decădere a boierilor din ifosul lor, în fața lumii întregi, și strecurarea lui și alor săi alături de tagma boierească, lucru de neapărată nevoie pentru un strălucitor început al Amelicăi, Iancu Urmatecu ar fi vrut să lege clipa aceasta a bucuriilor și limpezimilor de familia sa, pomenind încă o dată numele soției și fiicei sale și vorbind despre devotamentul lor. Pofta i-a fost atît de mare, încît gata era în clipa aceasta mai aprinsă să săvîrșească o greșală. A fost însă prevăzător și s-a oprit la timp. Cînd să aducă vorba despre cele două femei, ochii săi i-a numărat iarăși pe cei de față, i-a cîntărit și i-a legat de trecut. Și a văzut deodată cearta femeilor de la modistă, în care, cu voie sau fără, Bubi fusese amestecat, și a văzut, mai ales, singura și cea mai mare minie a boierului împotriva fiului său. Și atunci, un simț sigur i-a spus că acum trebuie să se ferească de numele soției și fiicei sale ca de un lucru foarte periculos. Împăcarea tuturor era un bun ce se cerea păstrat cu grijă. Și astfel, în cîteva clipe numai, a renunțat și la o bucurie și la un pas sigur înainte spunîndu-și că va născoci pe curînd o altă împrejurare mai prielnică. Acestea, ca și altele multe, erau nesfîrșitele daruri ale lui Iancu Urmatecu, neînvătate nicăieri, duse după o cumpănă lăuntrică, așezată între atitea temeri și îndrăzneii, amestecîndu-se cu ele și făcînd ceea ce unii numeau ticăloșia, alții deșteptăciunea și, în sfîrșit, cei din urmă, norocul vieții sale.

De adevărata destindere și odihnă, Urmatecu, în seara aceea, s-a bucurat numai la el acasă, ca un început al tainei celei mai de la fund și un prilej al tuturor sărbătorilor și praznicelor care aveau să vină.

Cînd a intrat, înfrigurat, în birou, coana Mița, liniștită, ca în fiecare seară, răsucea pentru soțul ei țigarele zilei de mîine. Cîntărea cu privirea mănunchiurile galbene de tutun, luate în trei degete, și rostogolea iute și tăcut țigarete nouă, ce i se strîngeau în maldăr pe masă. Cei doi soți și-au dat bună seara ca de obicei, și Urmatecu se lăsă să se odihnească într-un jilț. Era o oboseală plăcută

în trupul său. Din ziua în care se întorsese de la tribunal și o sărutase pe frunte și-i spusese grăbit : „Moșia e a noastră“, Urmatecu n-a mai vorbit cu soția sa despre această întâmplare. Venise apoi, numaidecît, ministeriatul baronului, cu alergături, cu lipsuri de acasă, așa că abia acum cei doi soți petreceau cîteva clipe împreună. Au tăcut la început, fiecare la rostul său.

Urmatecu refăcea, pentru a nu știu cîta oară, aceleași socoteli, cu venituri și capitaluri, cu bani de cheltuit și de pus la o parte, cu zestrea Amelicăi și cu sume fără întrebuințări precise, lăsate libere pentru gusturile lui cele vechi, și altele nouă, pe care abia le întrezărea într-o viață ce se schimba cu încetul. Într-un tirziu, fără să-și ridice ochii de pe degetele ce se răsuceau cu pricepere împletindu-se pe țigarete, coana Mița spuse simplu, ca o frază dintr-o convorbire de mai demult începută :

— Ei, am avut dreptate, Iancule ?

Urmatecu se opri din socoteli, se întinse și, privind înspre soția sa, cu capul puțin dat pe spate, ca și cum ar fi fost foarte departe, îi răspunse :

— Firește că ai avut ! Dar cum de ai putut fi atît de sigură ? Grozavă ești dumneata, Mițo !

Femeia n-a mai răspuns, ci a zîmbit mîinilor sale, ca și cum dincolo de ele s-ar fi înțeles cu cineva, pe care numai ea îl deslușea ascuns în temelia casei, de unde primea nevăzute, dar sigure, semne. Plutea între amîndoi o clipă pe care o simțeau ca pe o răscruce a vieții lor : ea, cu mulțumirea unor presimțiri împlinite ; el, cu bucuria unor mari socoteli încheiate. Și după ce a trecut timpul puternic, dar scurt, pe care l-au simțit amîndoi cum îi lua cu el, tot coana Mița rosti gîndul cel mai de seamă al viitorului lor :

— Ai avut grijă de zestrea fetei, Iancule ? Ea, mai înainte de toate !

De data aceasta Urmatecu n-a mai răspuns, dar a privit-o într-un anumit fel.

Și coana Mița, mulțumită, a priceput.

În felul acesta se țesuse și se liniștise cea mai de seamă întîlnire și înțelegere dintre Iancu Urmatecu și soția sa. Și fără îndoială că femeia adusese și cuvintele și felul molcom de a face să treacă clipa aceasta. Dacă Iancu ar

fi vrut să arate el cum trebuia să fie trăită, ar fi ieșit, altfel, mai zgomotoasă, cu vorbe mai multe, mai late și mai umflate.

Acum, siguri și liniștiți, oamenii se reîntorceau iarăși la ale lor. Și după o altă tăcere, petrecută cu gînduri de nevoi mai mărunte, de foame, de sete, de somn — Iancu făcea mai departe socoteli, gustînd în același timp și mîncarea rece, găsită așezată frumos și curat pe o tavă, pe biroul său — bărbatul spuse, ca pentru o încheiere :

— Știi, Mițo, că mîine demisionez !

Vestea neașteptată păru că are mai multă putere ca orice altă întâmplare asupra femeii. De data aceasta ea se opri din lucru și ridică ochii întrebători. Apoi își părăsi locul și, apropiindu-se de masă, zise soțului ei, cu teamă și cu rugăminte :

— Iancule, dumneata știi întotdeauna ce e mai bine ! E bine ce faci ? Și chiar mîine ?

— Mîine !

Glasul lui Iancu era hotărît. Fără să ceară altă lămurire, coana Mița se depărtă. Toată ființa ei, obișnuită cu tăcerea în marile împrejurări, arăta o nespusă părere de rău. Iancu nu-i înțelegea prea bine purtarea. Siguranța vieții doar știa și ea că o au de acum înainte, și libertatea mai ales. Atunci, de unde îi vine mîhnirea ? De aceea întrebă :

— Cum, Mițo, ai vrea să nu demisionez niciodată, să rămîn toată viața funcționar ?

— Ba da ! îi răspunse aproape rușinată femeia.

— Atunci, cînd ?

— Mai tirziu !

— Și de ce mai tirziu ? întrebă stăruitor bărbatul.

Coana Mița nu îndrăzni să răspundă de îndată. Era în ceea ce ar fi cerut și o bucurie de-a ei, și întotdeauna s-a sfiit să-și arate dorințele și bucuriile. Urmatecu stăruî :

— Cînd ai vrea dumneata să demisionez ? zise el. Femeia tăcu mai departe.

— Cînd ? întrebă iarăși omul, înăsprindu-și vocea.

— După 1 ianuarie, Iancule ! S-ar bucura și Amelica ! și coana Mița roși și se ghemui pe un scaun.

În sfârșit, Urmatecu a înțeles. Înduioșat, se apropie de soția sa și o mângâie pe frunte. Apoi rîse și se înveseli de nevinovăția și de cuminenția ei. Pe lângă ambițiile lui, singura ei dorință era mult mai ușoară.

La fiecare 1 ianuarie, regele Carol I dădea un mare bal la palat. Se poșteau fruntașii din toate stările, iar funcționarii cu nume bun și ajunși la un oarecare grad în slujba lor puteau să tragă nădejde că dacă nu anul acesta, la anul viitor vor fi și ei chemați la serbarea aceasta, cînd regele voia să-și vadă supușii fie chiar din depărtare. Urmatecu, sigur de protecția lui conu Barbu, chiar înainte de a fi ministru, făgăduise odată coanei Mița, ca și cum ar fi stat în puterea lui, vorbind aproape ca de un drept al său de funcționar vechi, că la balul din iarna viitoare vor merge și ei. Așa că femeia, astăzi, cînd a auzit de demisie, a socotit singura ocazie rivnită de mult pierdută pentru totdeauna. A trebuit ca soțul ei să-i lămurească întreaga situație și să-i arate că, mai mult decît ca simplu funcționar, avea dreptul să nădăjduiască într-o invitație, în calitatea de președinte al funcționarilor publici, pe care o va avea pe curînd.

Totodată, îi arată că de acum încolo, cu cîte știa, își va îngădui altfel să se ocupe de afaceri și mult mai liber să vorbească. Căci odată demisionat, va putea, pe legi mai îngăduitoare și practici mai vechi, să-și spună : avocat. Și luînd o coală mare de hîrtie, Iancu scrisese în lat, cu litere înalte, ceea ce avea să fie viitoarea sa firmă :

IOAN G. URMATECU, AVOCAT

Coana Mița a ascultat și a privit tăcută. Apoi, depăr-tîndu-și foaia de ochi, zise :

— Și cum vrei s-o faci, Iancule ?

— Cu poleială pe negru ! răspunse mîndru Urma-tecu. Și am s-o bat la poartă, în partea dreaptă !

— Frumos o să stea ! șopti femeia.

Iar Iancu, cu creionul albastru, mai îngroșă încă o dată pe G. Astfel se vedea bine că e prima literă de la George, și în nici un caz de la Gherasie, pentru care ar mai fi trebuit un h ! Ultimul care l-ar fi putut da de gol era Dorodan, iar ăsta dormea sigur somnul cel veșnic.

— Da' e voie ? își reaminti deodată coana Mița, mereu temătoare.

— E, că-i conu Barbu tare ! răspunse liniștit Ur-matecu.

Și, într-adevăr, după demisie, după noua numire ca șef al cabinetului și o alegere biruitoare de președinte al funcționarilor publici, a venit și balul de la palat. Ba, între timp, s-a întîmplat și decorarea lui cu o Coroană a României în gradul de cavaler, pentru lungă și rodnică activitate în serviciul Ministerului de Justiție și organizarea corpului de portărei. După cum era și de așteptat, fiecare dintre aceste evenimente a fost prăznuit, dar în fugă, fără vîlvă mare, dealtfel ca și sărbătorile Crăciunului pentru că toată casa lui Urmatecu era în mare fierbere și nu se pregătea decît pentru un singur lucru : balul de la palat. Președintele funcționarilor publici fusese invitat împreună cu doamna și domnișoara. Și cîteștrei începuseră pregătirile și încercau costumele și toaletele. Urmatecu și-a comandat un frac. Cucoanele și-au cum-pănit multă vreme culoarea rochiilor și tăietura lor. Iancu fusese de părere ca Amelica să meargă în costum național. Spunea că el e român, că e președinte, că tot ce are de la țară are, că acum e și moșier și că auzise că multe cucoane din lumea mare au început să vină așa la baluri. Coana Mița însă s-a împotrivit din răspuțeri.

— Dacă acum nu și-o face fata o rochie de saten roz cu dantele și cu volane, cînd o să-și facă ? spunea dum-neai, și nici Amelica nu avea nici o tragere de inimă pentru costumul național.

De aceea, Amelica a avut o rochie roz, cu cerculețe și cu volane multe, multe ; iar coana Mița, o rochie de mătase neagră, cu baclavale pe foi. Seri întregi, cînd veneau toaletele de la croitorese, în cutii mari abia duse de biete fetițe rebegite de ger, Mili și Mali au fost oprite de cucoane să încerce și să mănince cu ele. Și-apoi mai era ceva : lui Urmatecu îi spusese baronul că la tre-cerea regelui și a reginei, doamnele vor trebui să facă o reverență. Și în toată lumea lor, în afară de domniță, pe care nu îndrăzneau să o supere, nu se mai găsea nimeni, decît Mili și Mali, care să știe așa ceva. Ele făceau ploconeli în fiecare duminică la biserică, în fața alta-

rului lor catolic, și se pricepeau și de-acasă, ca bune austriece, din Viena lor plină de arhiduci. Mali o învăța pe coana Mița, iar Mili, pe Amelica. Seara, cînd se întorcea Iancu acasă, împreună cu Schweickert, cu dorul unei tihnite sticle de Drăgășani, și le găsea pe citeșipatru, una în fața celeilalte, trăgîndu-se de fuste și ploconîndu-se, zicea tare, cu un fel de hohot de batjocură, dar și de mulțumire în glas :

Dă-i, dă-i, dă-i, coană Mișo ! Dă-i, dă-i, dă-i, fata tatii, dar vedeți să nu vă scrîntiți picioarele !

Și totdeauna Amelica se supăra. Începea să plîngă, ieșea din odaie și trîntea ușa după ea. Ultima dată chiar, firea ei bolnăvicioasă de simțitoare, încăpățînarea și mai ales felul de a nu îngădui nimic tatălui său au făcut-o să se închidă la ea în odaie, să nu vină la masă și să spună că nu mai merge la bal. Și Amelica s-a ținut de cuvînt cîteva zile. Doar coana Mița, singură cu Mali, în fața unei oglinzi mari de la șifonier, se pleca și se ridica în infoierea fustelor, continuînd lecțiile cu tragere de inimă și rivnă, spunînd că nu poate să scape nici o zi, că are oase mai bătrîne și mai tari.

În ziua Anului nou abia de s-au îmbrățișat și au gustat cîte ceva. Într-o scurtă plimbare cu sania, întreaga familie s-a repezit pînă la conu Barbu și la domniță, să-i felicite. Apoi s-au întors cuminți acasă, cu gîndul la seara care se apropia. Firește că Amelica hotărîse din ajun că iar merge la bal. Toate odăile erau pline de ceea ce Urmatecu și familia lui aveau să îmbrace peste cîteva ore. Se întindeau pe scaune și pe canapele rochiile infoiate, călcate, cu apele mătăsurilor bine scoase în lumină. Ciorapii subțiri, corsetele, fundele, mînușile lungi, batistele mici, făcute parcă din păienjiniș — toate erau risipite prin casă și așteptau, la un loc cu cravatele și pantofii de lac noi-nouți, ai lui Iancu.

O Coroană a României, strălucitoare, spînzura de panglica ei albastră în partea stîngă a fracului. Însuși Schweickert, cu ochiul lui sigur, se ostenise să o potrivească și să o agațe tocmai la mijloc, între rever și umărul hainei. Cucoanele aveau capetele mici, cu cărări de li se vedea pielea, pentru că părul era strîns și răsucit tare în niște legături de fier, innodate, din care, mai tir-

ziu, trebuiau să se reverse bucele. Întreaga familie Schweickert rămăsese, de la o mică petrecere din noaptea de Anul nou, în casa lui Urmatecu. Au dormit puțin, pe unde au apucat, iar Iancu s-a odihnit bine în timpul zilei, în acest an care începea atît de frumos, pentru ca să țină la noapte.

Afară ningeau încet și des. Pirtiiile făcute prin curte se ștergeau iute. Din cînd în cînd, se auzeau numai zurgălăii unei sânni ce se apropia și se topea apoi în depărtări.

Clopotele de la Sfîntul Vasile, din capul străzii, începuseră să bată dis-de-dimineată. Era o mulțumire și o bucurie în întreaga casă, ce se simțea în bacșișurile mai grase date slugilor ; în covrigii și merele azvîrlite copiilor cu sorcova, și pumnii de gologani pentru flăcăii cu plugușorul, care, din prag, presărau covoarele și colțurile încăperilor cu boabe de grîu. Era un început de an ca întotdeauna, cu bucuriile lui românești și datini vechi, așa cum le apucase Iancu din copilărie, dar și cu o măsură nouă și o grijă pentru balul din seara aceea ! De data aceasta, ziua de 1 ianuarie nu se va mai sfîrși cu mese întinse, cu fripturi și plăcinte și mult vin vărsat, cu glume piperate și sărutări prin colțuri de fete și de cumnate mai tinere — unde și cum o fi petrecînd Jurubița ? i s-o fi schimbat și ei ziua de Anul nou ? îi trecu deodată lui Iancu prin minte — cu *Vicleim* fără perdea, pus să joace în ușa sufrageriei, și cu multe, foarte multe rînduri de cafele. De data aceasta, Iancu Urmatecu se gîndea că seara va călca în palatul lui Vodă. Și iarăși, ca atunci cînd se minuna de casa lui nouă, abia lăsată din mistrie, stătu, înainte de a se lăsa somnului, să măsoare cu mîntea tot drumul pe care l-a făcut. Era și după numărătoarea zilelor și a lunilor o clipă bună pentru socotelile ce nu se fac pe hîrtie, ci în fundul sufletului, singurul fel lămurit pentru a putea citi cît ai dat și cît ai luat. Și s-a văzut, iarăși, cum a fost frămîntat de grijă și îndrăzneț ; făcîndu-și poftele, cheltuind și pentru el, dar și pentru alții ; nedîndu-se bătut ; neînțelegînd doar anumite lucruri în mersul vieții, dar atunci încurajat de soția lui, Mița ; trecînd mai departe, vorbind frumos, dar și răsîndu-se, luptînd și, în cele din urmă, biruind. Își dădea

seama că a înțeles de mult ceea ce alții, bieții de ei, „ăia“, de pildă, n-au putut prinde niciodată (că de asta le și spunea el „ăia“ și își bătea joc de ei), și anume că : în viață nu se merge numai pe un singur drum și că nu se clădește numai cu piatră și fier. Urmatecu a pus cit a putut, și de multe ori a și uitat ici o vorbă, dincolo o glumă, în altă parte un sfat ; și a dat și cu mîna, și cu gura. De n-ar mai fi fost să vină niciodată înapoi ceea ce a risipit, nu i-ar fi părut rău, căci nici n-ar fi știut cît și cum a cheltuit. Dar iată că acum toate se strîng și vin fără să le cheme. Dacă se întîmplă întotdeauna și tuturor astfel, Urmatecu n-ar ști să răspundă ! Mița crede că da, că sînt momeli, că sînt chemări ce se leagă de descintece și icoane și vin înspre un om după inima lui. Iancu n-ar avea nimic împotriva ; ba cu atît mai bine ar fi dacă s-ar găsi firul unei rînduiri și dacă s-ar putea da lecții de izbîndă și noroc. Dar dacă s-a adevărit de multe ori vorba Miței, el crede că a fost mai mult o dragoste și o tragere de inimă față de el și de casă.

Ca toți oamenii care nu cred hotărît în ceva, și Iancu Urmatecu se rușina în izbînzii ajutate de actul credinței trecute, dacă el va fi fost întîlnit în viață. Și îl întîlnise de vreo cîteva ori ! Și fusese grăbită credința lui, înfricoșată, cu inima-n gît, cerînd iute să scape de vreun rău, sau așteptînd nerăbdătoare să-l ajungă un bine. Dar nu știa după cine se luase (poate numai după sufletul lui) și în ce fel a apucat-o, că în toate poveștile astea nu se putea potrivi după conu Barbu, care era credincios în biserică și în legea veche, și de multe ori, cu toate prilejurile, o arătase. Se vede că pentru asemenea lucruri Urmatecu nu era încă îndeajuns de sigur pe el. Pentru ca să fii credincios și pentru ca să o arăți cu umilință, gîndea Iancu, trebuie să fii boier mare și să stai foarte sus și foarte tare, să ai de unde să dai din ifosul tău, la care te întorci, după ce ai bătut mătănii. Și Iancu simțea și credea că după ce s-o întinde de-a bușilea în biserică, orățăniile mai mici și mai proaste decît el, care nici ele nu credeau, „ăia“ și alții ca ei, își vor da cu coatele și vor pufni, și multe infoieri, și ifose de ale lui Urmatecu, agonisite cu poliță ținută la mîna și înjurătură, se vor duce cu rugăciunea. În socotelile lui de viață din seara asta intrau și

asemenea gînduri, aduse de o rămășiță de miros de tămîie care mai plutea prin casă, căci în ajun pusese coana Mița, cu toate treburile și grijile ei, pe popa Tudor să citească la icoane moliftele sfîntului Vasile cel Mare, pentru sănătate și norocul casei. Și norocul ăsta se și arătă, începînd parcă într-o peșteră de lumină, locul tuturor făgăduințelor și înălțărilor viitoare, de teapă și de minte : balul de la palat.

Sosise, în sfîrșit, ceasul în care toate cele pregătite trebuiau îmbrăcate. Cea dintîi gata a fost Amelica. Își trăsese și mînușile, își prinsese o coroană de trandafiri mici în păr, și acum, între două luminări aprinse, se privea în oglinda unui șifonier, care o cuprindea întreagă. Făcea ceea ce de cîteva ani făcea regulat în taină în noaptea de Bobotează, cînd, cu părul despletit, aștepta să-i răsară din apele oglinzii chipul celui hărăzit de soartă. De data aceasta, însă, ea nu aștepta nimic. Fundul misterios al oglinzii, de unde venea prevestirea, era închis în credința ei și răsfrîngea numai la suprafață imaginea de-acum, cu care ieșea în lume pentru prima oară. Și înfățișarea Amelicii era atrăgătoare și proaspătă. Tinerețea ascundea și grosolănia trăsăturilor, și asprimea caracterului ce se puteau citi în ochii vineți, sticloși, fără umbre și fără căldură. Zîmbetul era frumos și fraged în rotunjimile trandafirilor ale feței, și trupul, bine legat, mlădia, sub faldurile bogate ale rochiei, adevărate ispite. I-ar fi trebuit însă, pentru ca să-și întregască farmecul, o lunecare în mers, care-i lipsea.

Întîrzia să se vadă în ea femeia. Voința și greutatea gesturilor lui Iancu trecuseră la Amelica în încăpăținare și stîngăcie. Și ființele acestea două, atît de apropiate, înțelegîndu-se totuși atît de puțin una pe cealaltă, semănau uimitor !

În genunchi, cu ace în gură și degete subțiri și pricepute, Mili, mărunță și agitată în rochia ei neagră și obișnuită, sunînd din toate podoabele de brățări și de lanțuri, prindea ici-colea ultimele cute și volane pe toaleta de bal a Amelicii. Și pe furis, fără să fie văzută de fată, adăuga un buchețel mai mult de flori artificiale într-o adîncime de fald, ca pe un răvaș ascuns, pe care inima ei încă tinăra îl trimitea în lumina și splendoarea

sălii de bal, unde știa că nu va ajunge niciodată, dar unde, în dorul ei de vieneză încă lacomă de veselie și de dans, știa că ar petrece și s-ar purta mai bine decât America, un copil nepriceput să guste încă aceste mari lucruri ale vieții.

Cînd s-au așezat bine — tatăl, mama și fiica — în sanie, unde rochiile și hainele au fost potrivite amănunțit la lumina felinarelor, cu care slugile, Schweickert, Mili și Mali luminau curtea vătuită de zăpadă, au pornit. Fulgii răcoritori zburau deși peste capetele lor, se prindeau în păr și se topeau pe față. Amelia stătea nemișcată între părinții ei, simțind cum se amesteca în aerul rece, din bătaia caldă a blănurilor, câteodată, un puternic parfum de garoafă sau chiparoasă din batiste sau din volane de rochii.

Nu numai curtea, ci întreaga piață a palatului erau sărbătorești. Marile ferestre luminate azvîrleau pulbere de aur pe moliciunea zăpezii. Felinarele aprinse alcătuiau șiruri lungi de mătânii luminoase, iar soldați cu torțe despletite în fum și flăcări arătau drumul săniilor și caretelor. O mulțime de cetățeni înțesa trotuarele, întinzînd capete curioase înspre cei ce soseau. Din cînd în cînd se auzea numai glasul sergenților, puși să țină rîndulă. Cînd au ajuns la scară, doi lachei în uniforme albastre, cu fireturi, cu ciorapi lungi albi și pantofi de lac, s-au înclinat respectuos și au ajutat pe doamne să coboare. Coana Mița, puțin incurcată, a întîrziat, însă, peste rîndul celor grăbiți, îngrijorată de unde o să-i aștepte sania la ieșire în vîlmășeala aceasta. De aceea a și incurcat îmbulzeala celorlalți și a strigat puțin prea tare un ordin către vizitiul lor. Dealtmînter, ea era aceea asupra căreia palatul și lumea lui au făcut cea mai puternică impresie. În mărimea și în mulțimea aceasta, siguranța rînduielilor de lucruri și oameni pe care doamna trebuia s-o aibă, pentru a fi liniștită, nu se găsea nicăieri. I se părea coanei Mița că totul se pierde, că totul se rătăcește. Și, de aceea, încă o dată a tulburat liniștea solemnă sub care se frămînta mulțimea de la garderobă cînd, după ce au dat blănurile și paltoanele și au îndopat buzunarele cu șaluri și căciuli,

coana Mița a spus destul de tare lacheului care le lua, încît au și întors cîțiva musafiri capul și i-au privit :

— Vezi dumneata să nu se piardă ce-am pus în buzunare și ține-le pe toate la un loc !

Amelia, simțind mișcarea celor dimprejur, s-a depărtat un pas de mama sa, ca și cum ar fi vrut să-și îndrepte coronița de trandafiri în oglindă. Apoi, doi ofițeri tineri au venit, le-au dat brațul și au urcat încet scara cea mare. În sala tronului, schimbată în sală de bal, luminile candelabre aprinse și din sfeșnicele atîrnate cu gheare de bronz de pereți. Plante uriașe — ficuși, leandri și palmieri — împodobeau cele patru colțuri, lăsînd să se vadă, sub bogăția verzeții lor, scaune și jilțuri grele sau ușoare pe picioarele și arcurile lor de aur, așezate în grupuri, de parcă atunci ar fi fost părăsite de musafiri.

Lumea începea să vie din ce în ce mai multă. Se vedea că mulți nu se cunosc între ei. Intrau singuri sau cîte doi-trei, cu pași rari și sfioși, aruncînd, ca și Urmatecu și doamnele lui, priviri cercetătoare, de recunoaștere. Toate uniforme treceau în strălucirea lor. Erau artileriștii, cu tunicile cafenii și epoleții grei de aur ; roșiorii cu ceaprazuri negre și nasturi creți la cizme ; străinii, miniștrii cu fracuri ciudate, muiate în aur. Apoi, erau fracurile negre ale domnilor, acoperite de decorații, și printre ei, doamne multe, grațioase în eleganța și tinerețea lor, cu brățări grele prinse peste mînușile lungi, și mlădioase evantaie de pene de struț, pe care știau, dintr-o pricepută experiență, să le minuiască discret, elegant și cu un anumit înțeles. Două muzici, în două părți opuse ale sălii, ascundeau, sub bogate draperii, alăturile lor încă mute. Urmatecu, într-un colț, se întoarse cu fața la perete, pentru a nu fi văzut, și își potrivea în fugă ceașornicul. Apoi, vrînd să le asigure pe soția și fiica sa că ceea ce se așteaptă nu va întîrzia și dorind să arate și cîteva cunoștințe precise, spuse :

— La zece vin regele și regina ! Mai e !

Amelia, mai puțin interesată de acest eveniment, găsea că ceea ce aștepta ea de la balul de la palat, mișcarea și petrecerea, întîrzia.

Coana Mița își căuta un loc bun și liniștit, de unde să le vadă pe toate. În cele din urmă, departe, lângă intrare, Iancu desluși făptura mică și încărcată de decorații a baronului Barbu. Ușurat și bucuros că în sfârșit cunoaște pe cineva, se repezi înspre ministru. Soția sa, văzîndu-l că se depărtează, l-a strigat, cu glasul pe jumătate, pentru că, părăsită, numai cu fata în mulțimea aceasta, se simțea ca un înecat gata să se ducă la fund. Văzînd însă că nu are nimic de făcut, se mulțumi să măsoare depărtările dintre ea și diferite grupuri, pe luciul întins al parchetului, unde lumina orbitoare se așternea ca sulii sau ca pete de apă. Deodată, din lumea care creștea și se strîngea înspre intrarea de la fund, s-au desprins Urmatecu și baronul. Bătrînul boier era liniștit; Iancu, dimpotrivă, trecea cînd la dreapta, cînd la stînga ministrului, și era aplecat, servil și ascultător. Baronul a fost de o politețe deosebită față de coana Mița și de Amelica. Le-a felicitat pe doamne pentru rochii și i-a felicitat apoi pe părinți de frumusețea fetei. Cînd, într-o tăcere care de îndată se făcu, un glas vesti: „Maiestățile-lor!“, musafirii se și găseau înșirați pe două rînduri. Coana Mița simți o puternică emoție și încercă să se ascundă. Amelica, împinsă de curiozitate, făcu un pas înainte.

Perechea regală apărură. Carol I, în uniformă de geniu, cu decorații și cordoane, se opri în mijlocul sălii. Figura începea să se închidă în trăsături aspre. Tîmplele și barba încăruneau, ștergînd de pe față favoriții tinereții.

Zîmbea îngăduitor, dar numai aparent. În realitate, purta un adînc dispreț pentru toți cei din jurul său, care în nici un fel n-aveau nimic de împărțit cu germanismul predestinat în care credea Karl Zefirin de Hohenzollern. Purta vădit o voință în ochii vii, sub sprîncenele arcuite și ridicate. Mărunt, avea la mers topăituri de vrabie, dar și ușurința și mlădierea trupului. Lîngă el, regina Elisabeta părea și mai lipsită de un jîlț sau de un fund de trăsură de gală, pentru care întreaga ei făptură, grasă și afinată, ascunsă în faldurile largi ale unei rochii cenușii, era făcută. Încărunțînd și ea, pe o față lată și plină cu un veșnic surîs, congestionata regină plutea totuși cu privirea atît de deosebită și cu

atît mai împrăștiată și mai puțin sigură decît a soțului său. De curînd începuse să se afle prin mica lume românească de numele ei de scriitoare: Carmen Sylva. Toți cei care nutreau nădejdea vreunui cîștig — profesorași de tot felul și iarăși gazetărași abili — dădeau buzna la neprecupețite laude în jurul regalei literaturi dulcele, cu eroine despletite și lălii. Pentru ființe însă cum era coana Mița, lucrul acesta avea ceva tulbure și ciudat. Numele nu o lămurea cu nimic, iar îndeletnicirea, și mai puțin. Din cîte știa despre regină, coana Mița aflase numai că a fost o mamă nefericită, pierzîndu-și fetița. Și simțea că dacă n-ar fi acest Carmen Sylva, pe care nu-l înțelegea și care se așeza oarecum supărător, între ea și regină, dragostea și pornirea ei de mamă și-ar fi găsit mai iute drumul înspre făptura aceasta. Dar așa, rămînea rece și n-o putea iubi. Nu înțelegea cum, după atîția ani chiar, Elisabeta și-a găsit mîngîierea. În orice caz, ar fi voit să știe mai multe despre ea, să o asculte vorbind, povestind, pentru că poate, în cele din urmă, regina tot nu s-a mîngîiat, ci numai pare astfel! În felul acesta a gîndit coana Mița. Amelica privea departe, fără gînduri prea mari. Doar firea ei invidioasă, neștiind să lămurească bine ce și cui i se cade sau nu, simțea un fel de neplăcere personală în golul și tăcerea pe care o clipă solemnă o face în jurul a două ființe obișnuite. Fata nu se pricepea să lege cu nimic maiestatea, puterea și frumusețea ei. Frică nu îi putea fi, pentru că se știa sigur ocrotită în viață de tatăl ei. Regalitatea, în lumea ei de pizme timpurii, de eresuri și de îndeletniciri mărunte, nu avea încă nici un cuprins. Lipsa ei de emoție față de trecut și de strălucirea măreției, făcută din încăpățînarea unei timidități ce-i spunea să nu se sperie și să nu admire nimic pentru a nu pierde ceva din mîndria ei rău înțeleasă, o închidea încă în anii tineri într-o tristă și dureroasă neputință de a se aprinde, de a crede și de a iubi. Și poate lipsurile acestea, fără să știe și fără să vrea, o puneau pe Amelica pe drumul cel bun față de găunoasa solemnitate a regalității. Dar în nici un fel ea nu se pricepea să folosească drumul acesta. Iar întrucît îl privea pe Urmatecu, care măsurase în viață scara mărimilor și a puterii și care, tulbure, simțea și o mîndrie

națională fără cunoașteri, pentru că nu avea de unde să le aibă, dar cu o bucurie de fireturi și de înaltă rânduială, perechea regală și regele îndeosebi aduceau curiozitate și nădejdi, mai ales pentru urcușul vieții, luat de-acum înainte și pentru totdeauna. Fără să vrea, Urmatecu își aduse aminte de tablourile decolorate de soare de deasupra biroului său murdar și scobit cu briceagul de la arhivă : Carol I, regele României, și regina Elisabeta, regina României. Pentru el, totdeauna portretele astea n-au fost decît lucruri : ca dulapul cu dosare și ca o hartă a țării, spînzurată pe un alt perete. Astăzi, însă, era ca și cum s-ar fi întîlnit cu România însăși și cu toate grefele ei deodată. Regele și puterea lui, purtată și arătată în galoane ce urcau sus pe braț, îi înlesneau lui Urmatecu să înțeleagă și să vadă Statul, pe care îl credea făcut pentru el și pentru alții ca el. În alt fel, Urmatecu ar fi trebuit să facă un efort și poate tot n-ar fi înțeles și n-ar fi izbutit să vadă lămurit. Dar oricît ar fi fost de pregătît din experiența vieții, altfel făcît decît de coana Mița și Amelica, pentru întrevăderea cu perechea regală, Iancu Urmatecu se simțea acum zguduit, luă măsurile acestea tainice, ascunse în adîncul sufletului său, zguduit din tot ce-și făgăduia în urcușul acesta spre rege și regalitate, din tot ce putea poate cîndva să-i crească o mai cuprinzătoare chiverniseală. Căci, cu tot entuziasmul său, Iancu Urmatecu nu fusese părăsit nici o clipă de un robust simț al realităților, care-i spunea că și regele e un om cu gînd de agonisită și că, după cîte a auzit, nu disprețuiește o afacere bună și încă pe un priceput om de afaceri.

Trecerea regelui și a reginei a fost scurtă. Au făcut cerc și au strîns cîteva mîini. Apoi valul mulțimii a început să se miște, depărtînd pe stăpîinii palatului într-un loc împrăjmuit de miniștri, pe unde nici Urmatecu, nici cucoanele nu îndrăzneau să treacă. Muzicile, după obîșnuitul *Trăiască regele* la intrarea suveranilor, acum începură unele arii de dans. Ofițeri politicoși împărțeau cartelele de bal doamnelor și domnișoarelor, și cel dintîi răsună marele vals al lui Johann Strauss, *Dunărea albastră*. Perechile în vîrteje goleau mijlocul sălii. Doamnele mai ales se înșirau pe scaunele poleite și ușoare, îmbrăcate în

mătase vișinie, ce se întindeau nesfîrșite pe laturile cuprinzătoarei încăperi. Balul începuse.

Coana Mița și Amelica, numai ochi, ședeau alături, cu sentimentul unei părăsiri, cînd, deodată, ofițerul care i-a dat brațul Amelicii la sosire veni, se prezentă și ceru favoarea unui vals. Era poate singurul lucru de la școală pe care Amelica îl învățase cu patimă : să danseze. Și, într-adevăr, era ușoară și nu era lipsită de o anumită grație. Cu un bărbat însă nu dansase niciodată. Și nu i s-a părut nici mai ciudat, nici mai plăcut. De data aceasta a văzut încă o dată sala, în toate colțurile ei, i-a văzut pe toți cei care nu dansau, pe toți care stăteau de vorbă, din fuga învolburată a valsului. Cînd s-a reîntors, respira iute, cu buzele întredeschise, purtînd o oboseală plăcută în întreaga ființă. Coana Mița o privi cu drag și cu un zîmbet. Simțea că o bucurie de tinerete începe să o prindă pe fiica ei. Îi potrivea cîteva bucle, îi făcu vînt cu batista și, fericită, așteptă mai departe. În pauză se mai simțea parcă încă vibrarea muzicii tăcute și a veseliei aprinse. Mai tîrziu începură și murmururile acelor nesfîrșite convorbiri ce se leagă pretutindeni într-o mare sală de bal. Regele și regina s-au retras, lăsînd palatul acestor bucurii cuviincioase.

Și nu începuse încă bine o polcă, tot a lui Johann Strauss, pe compozițiile căruia dansa întreaga Europă, de la curți fastuoase pînă la petreceri populare, cînd același ofițer, cu un nume spus în pripă, că nici n-a fost bine înțeles de doamne, se înfățișă iarăși, de data aceasta însoțit de un tînr mărunt, grăsuț, negricios, cu un păr des, crescut stufos pe temple, și o frunte scundă, cu o privire vioaie și cercetătoare, îmbrăcat într-un frac bine croit. Ofițerul, politicoș, îl prezentă mamei și fiicei :

— Îmi dați voie, doamnă... domnișoară... d-l procuror Hangiu ! spuse el și, înclinîndu-se, plecă.

Noul-venit sărută curtenitor mîinile și invită pe Amelica la dans. Perechea se pierdu în învălmășeala sălii.

Alexandru Hangiu era o podoabă a magistraturii. La treizeci de ani, puțin după întoarcerea de la Paris de la studii, ajunsese procuror, fiind foarte prețuit atît

pentru cunoștințele sale, cît și pentru cinstea și integritatea sa. Fiu al unui profesor de la Focșani, el moștenise de la tatăl său, o dată cu o mică avere, ce-l punea la adăpost de toate nevoile, și un simț deosebit al datoriei, și o meticuloasă conștiință, atît în meserie, cît și în viață. Deși tînăr, ducea o viață ordonată, poate puțin lipsită de entuziasm și de fantezie, împărțită sever după un anumit program și avînd regularitatea unei existențe de pensionar. Putea fi văzut mereu la aceleași ore în aceleași locuri, plimbîndu-se singur sau în tovărășia unor domni mai în vîrstă, pe care îi căuta. Lucra și acasă : citea, nota, se informa. Era harnic și pasionat de meseria lui. Iubea dreptul, credea în el, și, ușor, își întindea și asupra vieții politice și sociale judecăți încheiate pe priveliștile din jurul său, după un anumit tipar al profesiei și după firea sa bănuitoare și ambițioasă. Purta, însă, cu aceeași ușurință și unele idei preconcepute. De pildă, ura Bucureștii, cu o veche teamă și neînțelegere de provincial, moștenite și păstrate întregi, fără posibilitate sau gînd de revizuire. Se ferea să cunoască oameni și nu primea să intre decît foarte rar în cercuri bine cunoscute, de unde era sigur că a doua zi nimeni nu va veni să-i ceară ceva. Dansul și-l îngăduia ca pe o obligație socială, firește, numai în anumite locuri și cu anumite persoane. Nu i se cunoscuse niciodată o legătură sau o întîmplare cu o femeie. Împodobit astfel cu toate prevederile și toate virtuțile, nu se putea ca procurorul Hangiu să nu fie și stringător. După cum își împărțea viața, își împărțea și banii, pe luni și pe zile. Iar din economii, cu care se deprinsese de mult, călătorea. Era un obicei luat încă din timpul învățăturii de la Paris. Atunci, oprindu-se în multe orașe străine, l-a cunoscut, la Viena, pe Bubi Barbu prin cafenelele studențești, pe cînd tînărul baron își făcea ucenicia teoriilor înaintate. Deși erau complet deosebiți ca fire, ei s-au împrietenit, Hangiu nedisprețuind un titlu și o trecere la noul său prieten. În țară s-au mai întîlnit de cîteva ori, iar acum, în urmă, de cînd Bubi avea un fel de cămin al lui, unde cu plăcere poftea cîte un prieten, procurorul mergea cîteodată să-l vadă, ținîndu-se însă într-o rece și puțin cordială depărtare atît de Jurubița,

cît și de Gună Licureanu, al cărui fel zvăpăiat de a fi risipitor, a cărui lipsă de greutate în vorbă și, mai ales, a cărui lipsă de lecturi îl supărau.

La balul de la palat, Hangiu a stat și a chibzuit îndelung alegerea dansatoarelor. Amelica i-a plăcut de la început, cu aerul ei încruntat, cu lipsa ei de veselie pentru vîrsta pe care o arăta, cu seriozitatea și stîngăcia mamei sale, ce părea mai mult severitate, văzută de departe, în puținătatea gesturilor. Apoi a observat și vizita pe care, în colțul lor, le-a făcut-o ministrul de justiție. Și, firește, cu toată integritatea lui, tînărul procuror nu disprețuia o relație sigură. Pe Iancu nu-l cunoștea. L-a bănuit a fi tatăl și soțul, dar îl credea cu totul altceva decît ceea ce era. Procurorul Hangiu acum se pornise tocmai la un dans, la care se cerea și pricepere și mai ales tinerească voie bună ; de aceea, acest observator socotit greșise. Dansa greu, încurcînd pașii, călcîndu-și de multe ori, pripit, dansatoarea. Neplăcerea pe care orice alt tînăr ar fi avut-o atunci, pe el nu l-a tulburat. Vedeă că nu știe bine polca. Asta nu făcea nimic ! Dacă nu știe, o să învețe. Și foarte atent, Hangiu era cu gîndul numai la picioare, căutînd să le potrivească după mersul muzicii. Au fost la început una din acele perechi triste și stingace, din care fiecare dansator urcă tocmai cînd celalt coboară. Cu încetul însă, și mai ales prin silințele și mlădierile Amelicii, au intrat în șuvoiul muzicii ca într-o apă, care i-a luat cu ea. De vorbit, au vorbit puțin. Tînărul a întrebato dacă e bucureșteancă, și fata a răspuns da ; apoi, dacă a fost la Paris. Fata i-a răspuns că nu, dar că ar vrea să se ducă. Hangiu i-a mărturisit că, de cîte ori va putea, se va reîntoarce în acest oraș minunat ! Apoi au tăcut, și polca s-a isprăvit. La cadril, procurorul iarăși a apărut. De data aceasta lucrurile au mers mult mai bine. Executa precis și tăcut figurile, lăsînd să se vadă că pentru el e mai important să nu iasă din rînd decît să-i facă plăcere dansul. Cînd muzica a tăcut, el a condus-o pe Amelica la locul ei, s-a înclinat fără o vorbă, și balul s-a sfîrșit. Tîrziu, după ce și-a petrecut toată vremea la bufet, Urmatecu a venit să-și ia soția și fiica. La ieșirea de la palat, ninsoarea se schimbase în vifor.

Au străbătut cu greu pînă acasă, unde seara s-a încheiat totuși cu o masă de noapte intimă, la care toți povesteau despre cele văzute lui Mili, lui Mall, lui Schweickert. După ce a vorbit despre vinurile și mâncările privite mai mult decît gustate, Urmatecu întrebă într-o doară :

— Cu cine ai dansat, Amelico ?

Fata a răspuns iute, fără umbră de amintire păstrată pentru ea :

— Cu un procuror !

— Cu un procuror ? făcu Iancu mirat. Cum îl cheamă ?

— Mi se pare Hangiu, din cîte am auzit ! răspunse pentru fată, mama ei.

— Hangiu !... Hangiu ! făcu Iancu de vreo cîteva ori. Nu-l cunosc ! Trebuie să fie din băieții ăștia tineri, veniți de curind.

Și Urmatecu trecu mai departe, și iarăși vorbi despre rege, despre felul cum nu dă decît un deget, în trecut, celor din jurul său. Schweickert ascultă îndelung. În cele din urmă, nemaiputîndu-se stăpîni, zise, puțin cam apăsător :

— Împăratul nostru n-ar face asta, pentru că ne cunoaște !

Urmatecu, jignit, se aprinse. Schweickert insistă și Iancu se inflăcăra. Devotamentul lui era tînăr, ce e drept, dar un patriotism abia trezit și o mîndrie făcută din gîndul a tot ce ar mai avea de dobîndit și din tot ce întîlnise în ultimele zile — palat, miniștri, ofițeri, decorații și putere — îi dădeau o mulțumire și o aprindere de român și de bucureștean care nu îngăduiau nici o observație din gura unui străin mai ales !

O dată cu starea cea nouă, multe lucruri au trebuit să se schimbe. Chipuri mai vechi și obișnuite în casa lui Urmatecu, rude chiar, au început să vie din ce în ce mai rar. Mesele erau tot atît de bogate, la fel de întinse cîcînd pentru musafiri, dar pentru alții. Celor vechi li se șoptea cîteodată, dacă nu înțelegeau, că nu mai sînt locuri, că ei sînt de-ai casei și că sînt bineveniți, dar în alte zile. Cei de-acum erau magistrați, bancheri, avocați și cîteodată cîțiva parlamentari. Vechile slugi s-au schimbat și ele, ca și felul de a servi. Servitoarele

nu mai umblau în papuci și legate la cap, ci în rochii negre, cu șorțuri albe ; coana Mița nu mai împărțea mincarea la toată lumea, ci se servea fiecare pe rînd, iar cafeaua nu se mai bea printre firimiturile de piine și furculițele uitate pe masă, cu sosuri sleite în dinți, ci se lua în odaia turcească, mobilată cu divane joase, cu covoare, cu mese scumpe bătute cu fildeș, unde străjuiau prin colțuri narghilele înalte, cu șleaul încolăcit de-a lungul gîtului. Schimbarea aceasta, în cîteva săptămîni numai, o adusese mamzel Hélène, de care s-a simțit mare nevoie încă din primele zile. Mamzel Hélène era franțuzoaică, purtată cu cîțiva ani în urmă pînă la București de toanele zburdalnice ale inimii. Unul din nenumărații români care au învățat în tinerețea lor la Paris să deosebească un tablou de un altul, să asculte o muzică, să citească o carte și să iubească o femeie și care, după întoarcerea în țară, trebuia să le uite pe toate pentru a se face om serios, păstrînd numai o meserie care îi îngreunează tot mai mult trupul și mintea, a prelungit cu o îndrăzneală mai mare decît a celorlalți tovarăși de străinătate visul său inutil și a luat-o cu el pe mamzel Hélène. Firește că, odată aci, femeia n-a mai putut să lupte cu părinții băiatului, cu grija multor hectare din Oltenia și cu fata unor vecini de moșie, care era hotărîtă să ajungă nevastă pentru că avea parale și n-avea trecut. Și mamzel Hélène a rămas în țară să dea lecții de limba franceză, mai întîi la cîte un pension, apoi prin familii. De la niște noi prieteni, funcționari la Curtea de Conturi, Urmatecu a aflat de ea. Și s-a gîndit că, oricum franțuzoaica asta trebuie să știe mai multe decît coana Mița în tilcul și rînduiala mai subțire a casei și că nu e rău să o ia la ei, Amelica avînd cu cine să mai vorbească franțuzește, mai cu seamă acum, în preajma măritîșului. Iubirea care a tulburat-o pe mamzel Hélène i-a sfărîmat viața foarte devreme, să fi avut douăzeci de ani, astfel că acum, femeie nici măcar de treizeci, își purta o tinerețe în plinul ei. Era una din acele femei care dogoresc de cum le întîlnești ; te lovește din întreaga lor ființă o căldură ca dintr-o gură de cuptor. Înaltă, bine făcută, blondă, cu o gură cărnoasă și ochii verzi, umbriți de

gene dese și negre, cu un sin bogat, cu mâinile albe și degetele subțiri, cu un picior mic, frumos îmbrăcată și cu gust, ea avea o înfățișare elegantă și ispititoare. Vorbea o românească destul de limpede, cu un puternic accent, și era de o mare blindețe și sfiiciune. Cu Amelica nu izbutise să se împrietenească, dar nici nu se certa. Era răsplătită numai cu tăceri sau repetări inciudate de cuvinte de cite ori o corecta într-o pronunțare greșită, sau în construcția unei fraze. Urmatecu, pentru a acoperi cât mai bine ispita și pofta pe care i le aducea femeia aceasta cuminte, se silea să se poarte politicos și cu nepăsare. Ceea ce nu-l împiedica să o privească lung și stăruitor când trecea prin casă și să-i ceară prea multe și prea dese servicii, pe care femeia i le făcea cu grație, cu bucurie și cu acel „oui, monsieur“, care îi plăcea lui Iancu atît de mult. De vreme ce multe și importante împrejurări i-au ținut la București în iarna aceasta, fără să aibă vremea să se abată pe la conacul de la Bălășoieni de cînd au cumpărat moșia, deși vremea nu era prielnică, au hotărît totuși să plece la țară. Un dezgheț timpuriu desfundase șoselele, care nu mai erau de sanie și doar cu greu de trăsură. Drumul nefiind însă prea lung, au rămas la hotărîrea lor. În două trăsuri trebuiau să meargă Iancu, soția și fiica lui, mamzel Hélène și Păuna, pe care coana Mița, cu consimțămîntul lui Iancu, a luat-o de la domniță. Plănuia să o lase femeie de încredere la conac, și deocamdată, pînă la vremea muncilor, un fel de administratoare a curții.

Au ieșit din București spre Ciorogirla. Șanțurile erau pline încă de zăpadă murdară, iar șoseaua, acoperită cu noroi pînă la scara trăsुरii. Pe cîmp, omătul întins se rupea în pete de pămînt negru și mustos. Cerul era trist acoperit cu un nour, mai negru înspre răsărit, ca un fum. Ciorile, puzderii, croncăneau și cereau zăpadă, întîrziind îndrăznețe pînă sub pasul cailor. Satele erau închise; oamenii, puțini. Cînd au fost să treacă Argeșul, s-au oprit. În lunca riului bătea un vînt ascutit, lovind sălcile uscate în crengile lor. Podul nesigur era șubred și au trebuit să coboare vizitii să ia cai de căpestre. O dată trecută apa, drumul se netezea. Și după o vale

și o cotitură prin sat, au urcat drept pe un dimb, pe creasta căruia se afla conacul. În fața porților au trebuit să dea gură mare, să vină logofătul. Dulăii curții s-au trezit și ei. Zvonul s-a dus în sat, din casă în casă, ba purtat de cei ce se găseau la curte, ba de oamenii întîlniți pe drum și care cu greu își scoteau căciula.

— A venit boierul ăl nou! năvăli cu gura plină la ai ei Sultânica, o fată subțirică și sprintenă.

— A venit, veni-i-ar numele și ăstuia! că n-o să ne ia de la umbră să ne pună la soare... îi răspunse un glas gros și amarnic.

Era taică-său, Voicu Strapalea, care bolea pe cuptor de ani de zile, cu șalele rupte în bătai. Cu trei-patru ani în urmă se răsculase și el și l-au răpus. Acum zăcea, și toată nădejdea lui scăpăra în ochii aprinși cu care își urmărea fiul la treburi și la vorbă, pe Manea, un flăcăiandru. Și în sat mai erau și alții ca el. Urmatecu mai fusese de vreo cîteva ori la Bălășoieni, pe vremea cînd moșia era încă a baronului. Pe oameni însă nu-i știa și nici nu-l mîna vreun imbold înspre ei. Casa și bunurile îl atrăgeau acum. Cunoștea din încăperi numai prima odaie pe stînga, unde avea administrația. În restul casei, nu intrase niciodată. Și ceea ce n-a făcut atunci făcea acum, cu greutate și importanță, ca stăpîn, întovărășit de întreaga familie.

Conacul era foarte vechi, dar bine clădit. În grosimea zidurilor, un om în toată firea putea sta bine pe pervazul ferestrelor. Odăi mari, cu un miros greu și stătut de mucegai și de praf, se deschideau una din cealaltă. De jur împrejurul casei era o livadă de pruni, acum înghețată și acoperită încă de zăpadă. Din fund, de la cele cinci ferestre zăbrelele ale sufrageriei încăpătoare, ochiul fugea în vale, peste butuci de vie îngropată, pînă la heleșteul acoperit în mohoreala aceasta de ianuarie cu o față de plumb. Lucruri bune și de preț îmbătrîneau pretutindeni, uitate în casa aceasta închisă și neumblată. Demult, conacul de la Bălășoieni fusese locul începutului de dragoste dintre conu Barbu și domniță, după ce s-au întîlnit și s-au întors împreună de la Viena. O vară întreagă îndrăgostiții de atunci au petrecut-o aci. Și se mai vorbea încă și acum, printre bătrînele curții, de

luntrea domniței, pe care i-o făcuse iubitul ei. Li se păruse țăranilor o minune, de vreme ce n-au uitat-o. După treizeci de ani, noii vizitatori au mai putut-o vedea fotografiată de baron și spânzurată în iatacul de odinioară al prințesei Natalia. Era o barcă pescărească, lungă și foarte lată, ca un bac, pe care un fel de cort înalt, făcut din mătăsuri învoalte, îmbia la dragoste și la odihnă, în liniștea din mijlocul apelor, unde luntrea putea fi legată. Pe tot cuprinsul ei, lăzi mari, împodobite, purtau flori și trandafiri. Tot ceea ce trebuia pentru o viață tihnită de câteva zile se afla pe această luntre ciudată, din care acum nu mai rămăsese nici urmă. Părăsită, ca întreaga moșie, dealtfel, putrezise cu încetul și o înghițise heleșteul. Se vedea, după lucrurile din odaia domniței mai ales, că moșia n-a fost uitată din oboseală sau din deprinderi ce se desfăceau, ci a fost părăsită deodată. S-a întâmplat ceva, de bună seamă, care, prin lucruri, a tăiat timpul și l-a ținut în loc. Poate o mare, poate cea dintii scenă de gelozie a baronului!

În sertarele mobilelor de nuc greu, în care acum scotoceau cu degete grăbite Amelica și mamzel Hélène, se mai găseau ace de păr ruginite, trezite sticle de parfum, funde, bucle, foarfece fine, și rîncede cutii de dresuri decolorate, lăsate de o femeie care într-o bună zi a plecat să se reîntoarcă și nu s-a mai întors. Tinerele femei căutau cu pasiune. Chiar Amelica era cuprinsă de o curiozitate și o aprindere neobișnuite. De cum au intrat și au dat la o parte perdelele grele, reînviind apele oglinzilor, aburite de praf și de ani, ele au simțit viața aceasta de dragoste împietrită aci. Mamzel Hélène descoperea neîncetat alte noutăți.

— *Tiens! Voilà, mademoiselle!* se minuna ea la fiecare lucru.

Și erau și foarte mult cărți. Poeti mai ales; francezi și germani. *Meditațiile* lui Lamartine se găseau însemnate în multe locuri cu acul sau cu unghia, pe hîrtia ruptă aproape, iar între filele volumului, două traduceri, în românește, din *Le lac*, de mîna domniței. Una era o copie după Eliade Rădulescu. Cealaltă, o trudă personală. Pe fila îngălbenită, scrisă ascuțit și înalt de aceeași mîna care mai tîrziu avea să trimită multe bilețele cu

neîncetate cereri, poezia purta într-un colț un fel de închinare: „Barbule, pentru tine am încercat! Natalia. Iulie, 1864.” Scuza aceasta sfioasă și delicată, alături de poezia care sigur îi era cea mai dragă, o înfățișa pe domniță așa cum era și acum și cum rămăsese din marele său an de fericire, aci, în casa înstrăinată, cu suflul ei cu tot.

Celelalte camere se păstrau la fel, cu puști și săbii atîrnate pe pereți, în fosta camera a lui conu Barbu; cu dulapurile din sufragerie înțesate de farfurii și de pahare, numai bune de întrebuințat; cu pod vechi din birne groase de stejar, în care mai erau lăzi înalte pline de lucruri uitate chiar de o spiță mai veche decît a lui conu Barbu. Era acolo încă un amestec zdrențuit de antereie, de islice, de meși și de hamuri ușoare, de șei din piele de căprioară, de tacîmuri, și de scris, și de purtat la briu, cu loc pentru cerneală de boz și de gîscă; de cobze sparte, cu corzi plesnite, de marama și de scurteici. Sigur că nu mai era nici o minte de om să-și mai fi adus aminte de ele...

Noaptea de iarnă se lăsa iute și vinătă peste conacul de la Bălăsoieni, unde, după atîția ani, se aprindeau iarăși luminile. Coșuri de coceni aduceau un miros de pătul în jurul sobelor, în care flăcările se luptau cu un frig înțelenit. Odăile mari, de multă vreme nelocuite, se încălzeau cu greu. Pînă la cină, coana Mița cercetase și rînduise toate colțurile, dîndu-le în primirea Păunii. Argații tăcuți și femeile de la păsări și de la putineie ascultau și priveau, fără mirare, fără părere de rău și fără bucurie, cu o mîna pe burtă și alta proptită în cot și cu palma pe gură. Numai din cînd în cînd cite una, obidită de cine știe ce durere de acasă, afurisea mormăit și trecutul cu oamenii lui, și viitorul cu aștia de acum, care mai buni nu erau și nu se uitau la ele și nu le întrebau mai mult decît pe lavițe și pe scaune.

Urmatecu se închisese cu logofătul, să vadă ultimele socoteli. Era vesel. Golise singur înaintea de masă o sticlă de vin.

Noii stăpîni au cinat cu ceea ce s-a găsit prin orăntăniile curții și în beciul administrației. Au stat sub o

lampă mare, aprinsă tirziu. Toți mincau tăcuți, fiecare furat în felul său de casa aceasta ! Din politețe, dar și din nevoie de a întovărăși cu vorbe o privire fătisă, Urmatecu prins pînă atunci de mîinile albe ale lui mamzel Hélène, îi spuse :

— Îți place aici, la noi, madmoazel ?

Femeia răspunse iute, cu un zîmbet care să ierte neatenția ei, căci venea de foarte departe :

— E foarte frumos, foarte frumos... romantic !

— Ei vezi ? așa ! adăugă Iancu. Dacă-ți place atît de mult, n-ai decît să vii mai des !

Și o privi drept în ochi, cu înțeles, și apoi îi turnă un vin gălbui și parfumat, sfătuind-o să-l bea curat, pentru ca să-i simtă aroma. Apoi începu să-i povestească ce are de gînd să facă din moșia asta înainte de a o da de zestre Amelicăi. Hotărîrea lui astfel mărturisită a încîntat iarăși pe fiică și soție, adormind orice bănuieli. Tot ceea ce ar mai fi putut să pară curios, de-acum încolo cele două femei n-au mai vrut să vadă și mai ales să răstălmăcească, dînd totul pe seama firii cu toane a lui Iancu. La adăpostul acestui viclesug, la o masă ce se prelungea și de la care coana Mița se ridica adeseori după cîte o rînduială, iar Amelica fugise iar, cu o indiscreție ce creștea în plăcerile ei nouă, să caute mai departe prin sertare, Urmatecu vorbea numai pentru mamzel Hélène. Nu se ferise, în împletirea cuvintelor, să-i spună în cele din urmă că-i cunoaște întreaga poveste de dragoste. Nu uitase să-și mărturisească gîndul despre fostul iubit al femeii, pe care îl cunoștea, de asemeni, și acum ocolea, mereu cu aceleași propuneri, cu aceleași vorbe, un singur fapt, stăruind, aproape rugîndu-se : să rămînă cît mai mult la ei ! Vorbea de veselia casei, de strălucirea lucrurilor, de mersul plăcut al vremii de la venirea ei. Era adevărat că femeia asta, făcută să-i ațîțe poftete, aducea cu ea în același timp și o eleganță de cucoană adevărată, după care Iancu rîvnea de atîta timp. Se nimerise ca acum, la vîrsta la care poftetele i s-au încărcat și de gusturi ce-au luat cu ele pe drum, din zile trăite, și alte subțirimi, mamzel Hélène să corespondă în totul năzuințelor, plăcerilor și mîndriilor lui Iancu Urmatecu. O dată cu ispita aceasta, intrase în el

— lucru nemaiîntîmplat — aproape și un fel de dragoste, așa și-o lămurea singur, adică un fel de gînd ce-l mulțumea dinainte nu numai în întîmplările întrevăzute cu franțuzoaica asta plină și frumoasă, ci și în prietenia, mîngîierea și ceasurile lungi și tihnite petrecute în tovărășia ei. Și această dorință venea la Iancu cu o nerăbdare ce ar fi putut să-l împingă înspre multe greșeli și mai ales cu o dărnicie de care nu s-ar fi crezut niciodată în stare. Din cuvintele lui calde, acum se opri o clipă și privea în jurul său, căutînd pretutindeni, în casa pe care nu o cunoștea încă, ceva ce-ar putea dărui lui mamzel Hélène. Simțea această nevoie ! Era încurcat, nu vedea bine și tot ce îi sta împrejur nu se lega în nici un fel nici cu dorința lui, nici cu posibilitatea unui dar, care să însemne tocmai cît trebuia. De aceea, omul, ca și cum ar fi intrerupt pentru o clipă o poveste între doi prieteni, îndrăzni să acopere și să mîngîie prelung mîna femeii, întinsă, în bătaia luminii, pe masă. Mamzel Hélène era furată și ea de gînduri, cu capul plecat, ascultînd poate aci, poate mai departe. Apoi Iancu s-a ridicat greoi, după ce au rămas numai ei doi în încăpere, și s-a îndreptat înspre bufetul adînc de nuc, unde, din mulțimea sticlărilor vechi, a găsit, în cele din urmă, umbînd cu stîngăcie, un șir de pahare mari, potire aproape, așa cum nu se mai vedeau și cum nu se mai făceau. Erau atît de mari, încît ar fi putut sluji pentru flori. Erau frumos împodobite, pe cleștarul masiv și curat, de virteje și desene scrise într-o pulbere albă și zgrunțuroasă, ca un nisip ; iar piciorul și buza, încercuite de o poleială, din care un aur bun și curat strălucea. Ape trandafirii, în lumina lămpii, dădeau gingășii de piersică sticlei slefuite și grele. Iancu luă un pahar din rîndul cel mai ascuns, îl șterse, îl clăti, apoi, turnînd pînă la jumătate vin, îl dădu lui mamzel Hélène, să închine. Ridică și el paharul său.

— Bine ai venit la noi, domnișoară ! zise. Păstrează-l și să-ți fie cu noroc !

Mamzel Hélène zîmbi, mulțumi și bău. Apoi rămase pe gînduri mîngîind în palme cleștarul acesta rotund, pe fața căruia își plimba degetele distrase.

Nepăsarea și lipsa din cameră a soției și a fiicei sale îi dăduseră lui Iancu prilejul acestei simple dar mari bucurii.

O singură ființă însă nu-l scăpase o clipă din ochi : Păuna.

Încă de la sosire, Păuna văzuse privirile stăruitoare ale lui Urmatecu, ascultase rugămintile lui de fiecare pas și a stat pe cit a putut pe lângă omul ce părea îndrăgostit și cerea fel de fel de lucruri pentru ca să ascundă tot ce ar fi vrut să ceară, să facă și să spună. După ce a servit la masă, Păuna a stăruit prin sufragerie. Iancu nici n-a luat-o în seamă. Apoi, deodată, a dispărut. Urmatecu și mamzel Hélène tocmai sorbiseră ultimul strop și, cu paharele ridicate, simțeau în jurul lor ca o învăluire caldă, adusă de vin și de privirile stăruitoare, când fără să spună o vorbă, coana Mița a intrat în odaie. Ea s-a dus drept la bufetul încă deschis, făcându-se a căuta. Apoi se întoarse și spuse fără nici o tremurare în glas :

— S-a pierdut un pahar, Iancule ! Adineauri le-am numărat !

Mamzel Hélène roși și puse paharul pe masă. Urmatecu s-a încruntat și a răspuns hotărât :

— Știu ! L-am dăruit eu domnișoarei, de bună venire !

Coana Mița o măsură cu privirea de câteva ori pe femeie, strinse din buze și adăugă :

— Bine, dacă l-ai dat dumneata ! Că de vor începe așa să piară lucrurile din casa asta, în care de-abia am intrat, nu mai rămânem cu nimic !

Și ieși. După ea, se făcu nevăzută din prag și Păuna, răsărită acolo ca prin minune. De bună seamă, își mințise, cine știe în ce fel, stăpîna.

Mamzel Hélène, fără să spună un cuvînt, împinse paharul pe fața de masă înspre Iancu, în semn că nu-l mai poate primi. Și ochii i se umplură de lacrimi. Omul se făcu roș de minie, apoi o rugă frumos :

— Ia-l ! Te rog mult să-l iei ! Nu mă cunoști încă ! În casa asta nu se face decît ce vreau eu.

Și punîndu-i-l în mînă cu de-a sila, plecă, scuturînd ușa, ca o furtună.

A doua zi de dimineață, coana Mița a spus, că, isprăvind cu tot ce avea de lucru, au prins-o grijile de casa de la București, lăsată pe mîinile slugilor. De cu noaptea începuse iarăși să viscolească : la început a bătut și un crivăț puternic. Apoi a nins liniștit. Zăpada creștea, și toate drumurile se acopereau. Iancu trebuia să mai rămînă cel puțin încă o zi la moșie. De aceea, de îndată după prînz, cucoanele au plecat, cu caii cei buni. Deși mai era loc în fundul trăsorii și deși ningeaa des, chiar pe sub coșul lăsat, coana Mița n-a primit-o pe mamzel Hélène să stea lângă ea și Amelica. Îngheșuită de coșuri, de damigene și de pachete, femeia a trebuit să ia loc pe scăunel. Și s-au dus, și Păuna a rămas stăpînă la conac. Pînă la masa de seară nu l-a mai întîlnit pe Iancu și nici n-a vrut să-l mai vadă. Au cinat în doi, în iatacul mai cald, la gura sobei. Urmatecu minca tăcut și grăbit. Păuna se răsfața. În cele din urmă, ea căută să treacă lângă el, șoptind :

— Nu-mi spui nimic ?

Omul se feri. Femeia insistă. Urmatecu, scuturînd brusc umerii, răspunse :

— Dă la masă ce mai ai, deretică și fă-mi patul că d-aia te-am adus !

Păuna abia putu să lege, nedumerită, aproape rugătoare :

— Iancule !

Drept răspuns, el întinse piciorul și-l așeză greu pe genunchii ei.

— Trage-mi cizmele, c-am să mă culc ! și începu să miște nervos vîrfurile pline de noroi al cizmilor lui roșii, din piele groasă și unsă.

Păuna îi aruncă minioasă și cu scîrbă piciorul, care căzu ca un butuc pe podea. Apoi, ridicîndu-se, spuse iute :

— Îți bați joc de mine ? Rușine să-ți fie ! Da' eu nu sînt bleagă ca nevastă-ta, asta s-o știi !

Iancu se ridică și el cu greu. Aruncîndu-și șervetul pe masă, zise răs-picat și tare :

— Ei, femeie ! Bagă-ți mințile-n cap cu cine vorbești !

— Cu un porc ! urlă femeia și se trase cîtiva pași înapoi.

Urimatecu ridică mîna, să dea. Se stăpîni însă și își vîrșă focul scrișnind din dinți și scuipînd o înjurătură. Respiră adînc și-și aprinse o țigară. O liniște se făcu. Păuna, văzînd că nimic din ce ar fi crezut nu se întîmplă, începu iarăși :

— Faci pe grozavu acu, după ce te-ai văzut boier și tu, aici, la moșie ! Că nu se dumireau nici țărani, și m-au întreat ziua întreagă dacă e adevărat că e moșia ta. Se mirau și ei, că doar pînă mai ieri te știau alergînd pentru stăpîn-tu ! Și știi ce le-am spus ? (Eu, asta, care-ți vorbește acum !) Le-am spus : „E deștept foc, mă băieți, conu Iancu, de l-a rămas într-o treabă de-a lor și pe boieru ăl mare și i-a luat moșia“. Cum m-ai adus, am și început să te laud ! Și slavă Domnului, numai eu știu cît am ascultat pe la uși, cît am iscodit slugile, cît am tras cu ochiul pe după perdele și cîte tîlpi am tocit alergînd zi și noapte să-ți aduc de veste ce se mai petrece prin pofta domniței și în mintea bătrînului. Am pigulit pentru tine toate firimiturile, și cînd ți le dădeam, le și vedeam cum se leagă și cum îți folosesc, că Păuna multe cusururi o fi avînd, dar proastă nu e ! Așa că, boierule, dacă nu ți-e cu supărare, moșia asta ai agonisit-o și cu ajutorul meu, ca și cu multe alte viclesuguri. Că treabă curată n-a fost ! Și acum vrei să faci din fiica ta domnișoară și să i-o dai de zestre ! Halal de domnișoară și halal de boier !

Urimatecu se hotărîse să nu răspundă. De mult îl îngrijea agerimea Păunei. Și în ultimul timp aproape că se căise de vreo cîteva ori că a pus-o chiar el acolo de unde multe vedea și nu cu puține putea să-l aibă la mînă. Astfel că în clipa în care coana Mița s-a gîndit la Păuna să o mute la conac, femeie de încredere, Iancu a fost bun bucuros să o îndepărteze, scăpînd de ea de două ori : și ca iscoadă primejdioasă, și ca ibovnică ce începuse să-l oboască prin libertățile pe care și le lua. Urimatecu se trînti deci pe patul din care mai ieșea un miros de lînă veche și de praf. Își puse mîna sub căpătîi, închise ochii și se prefăcu că doarme. În realitate, voia să o lase pe Păuna să vorbească orice și oricît, căutînd în felul acesta să afle ce știe. Și fără să-și mărturisească, era în întîmplarea asta și una din bucuriile de totdeauna

ale lui Iancu, să vadă pe o femeie cum se frămîntă pentru el, cum îl injură de cîudă, cum nu poate să-i facă nimic, cum tot el rămîne cel mai tare, și de toate să se veselească și să petreacă. Păuna îl simțea că nu doarme și că o ascultă. La început, cînd omul a ridicat mîna să o lovească, i se făcuse frică. Acum însă nu numai că i se păru că va putea să-i spună ce avea pe suflet, dar că, încercînd să-l facă pe Iancu să îndure o scenă mare de ocări, cu vremea ea va izbuti să-i treacă înainte, cerîndu-i și obișnuindu-l cu ascultarea. Și a încercat toate fețele sîcîielii ; la început a crezut că, lovit în cîntea lui, Urimatecu are să sară în sus. Și nu s-a întîmplat nimic. A început apoi cu spoiala asta nouă, boierească, pe care Iancu vrea să și-o ia și la care ținea, și omul nu s-a supărat. Era aproape sigură, după cum știa că îi e de dragă fata, că vorbind-o de rău pe Amelica, tatăl ei se va mînia cumplit. Și Iancu a tăcut și s-a trîntit pe pat, prefăcîndu-se că doarme ! Sau era biruit, sau nu era destul, și-a dat cu gîndul Păuna. Și urmărindu-și răzbunarea din gelozia ce o împinsese la atîtea de cînd sosise la Bălășoieni, și încercînd și un început de stăpînire asupra lui Iancu, femeia nu se opri. Mai aminti, de pildă, de moartea lui Dorodan. Îi povesti clevetirile slugilor și ale multor din afară. Îi spuse celui pornit să o asculte să nu creadă că lumea s-a liniștit cu bănuiala dacă l-a văzut la cimitir cu baronul și dacă a vrut să [se] înțeleagă că el a încercat, într-un fel sau altul, să pedepsească un cîine. Dimpotrivă, toți cred și acum că toate n-au fost decît chibzuite fapte și socoteli, pentru ca să acopere adevărul. Unii spun chiar, zicea ea, că Urimatecu știa că o să vină Dorodan și că, plecînd de acasă, s-a întors, fără să-l vadă nimeni, și i-a dat drumul din lanț dulăului. Alții, continua Păuna, povesteau cum l-au văzut chiar ei pe Urimatecu umblîndu-i prin buzunare și luîndu-i banii lui Dorodan cînd l-au găsit fără cunoștință și sfîșiat de cîine ; în sfîrșit, credeau cîțiva că dacă se va putea dovedi cu bătrîna damblagioaică de la fereastră, coana Tinca, faptul aproape sigur că Iancu s-a întors și a dat drumul cîinelui, Urimatecu ar putea fi tîrît în fața judecății și că s-ar putea chiar alege cu cîțiva ani de ocnă ! Pe toate acestea Păuna le spunea iute, plim-

bindu-se prin casă, oprindu-se numai între o clevețire și alta, căutînd parcă o lămurire și o putere în ele, încît aproape că făcea impresia că e mai multă născocire decît lucru auzit. Urmatecu stătea liniștit, cu ochii închiși. Numai la ultimele presupuneri ale lumii și ale Păunii, după bucuria din glas cu care le aducea, el începu a clătina iar iute și nervos din vîrful cizmei, lovind lemnul din bătaia aceasta. Păuna auzea și zîmbea, bucurîndu-se prin colțuri, simțînd că se apropie ceea ce a dorit. Dar nici acuzările acestea de omor cu precugetare nu l-au ridicat pe Urmatecu din prefăcuta lui liniște, cu atît mai mult cu cît el vedea limpede că Păuna începuse să-i dorească, iar nu să-i vestească nenorocirile din zvonul lumii. E adevărat că la început toate ticăloșiile astea l-au ros : și hoția, și omorul, și batjocura lui și a fetei, mai ales. Dacă ar fi fost să se oprească la ele și să creadă pe Păuna, ca odinioară cînd iscodea pentru el, s-ar fi miniat și poate chiar s-ar fi înfricoșat. Simțea însă că, orice ar spune femeia, erau numai vorbe fără greutate, născociri ale inimii ei otrăvite. Ceea ce era adevărat acum, singurul lucru de seamă, era înciudarea neputincioasă a răutății și a geloziei, și asta îi făcea o mare plăcere lui Urmatecu. Astfel, gîndind, se potolise, ba se și bucura. Și după ce a lăsat-o cîtva timp pe femeie să se zbată cu verzi și uscate, văzînd că obosește și că nu mai are ce găsi, se hotărî chiar el să țină mai departe focul aprins. Pentru rușinea și incurcătura făcute de Păuna în întîmplarea cu paharul, Iancu o socoti destul de pedepsită. Adevărata lui minie căzu, și acum vroia să o joace el pe ea, că e mai tare și mai șiret. De aceea, prefăcîndu-se că se întinde și cască, deschise ochii ca într-o altă odaie, cu o altă femeie, ca și cum nimic nu s-ar fi petrecut.

— Trăsei un pui de somn ! Tare eram obosit ! zise el și se ridică între perinele vechi și zdrențuite ? Tu ce-ai făcut în vremea asta ? Ai mai dereticat pe-aici ? Aaa ! O mai fi ningînd afară ?

Păuna îl privi lung și rămase nelămurită.

— Mi-e grijă de cum or fi ajuns la București cucoanele ! mai adăugă el și își aprinse o țigară.

Femeia stătea lingă masa nedereticată, clipind mereu, voind parcă să vadă mai bine. Nu simțea că, încetul cu încetul, cădea ea în cursa întinsă de Urmatecu.

— Că drumurile sînt numai hîrtoape și trăsura era tare încărcată ! mai adăugă el. Dintr-un nimic, și ai și scăpat în zăpadă !

Astfel ajutată, acum și Păuna se apropia de gîndurile vicleniei lui Iancu. De aceea, ea spuse cu o nouă aprindere :

— Din fundul trăsorii nu cade nimeni !

— Din fund nu, dar de pe scăunel ? !... Ai ? și Iancu se ridică și se îndreptă spre fereastră, ca și cum n-ar fi spus nimic.

După un atît de mare ocol și prefaceri, erau iarăși ajunși de unde au pornit, totuși cu deosebiri. Iancu, acum sigur de el, se juca numai, iar femeia, silită să părăsească toate celelalte minciuni și închipuiri, trebuia să intre în chiar necazul ei, de care s-a ferit, să-i țină piept omului, mult mai tare decît ea.

O tăcere scurtă se făcu. Apoi Urmatecu, privind pe fereastră, zise ca pentru el :

— Subțire fată, madmoazela asta ! Și învățată, și pricepută, și politicoasă, că de frumoasă nici nu mai e vorbă ! Îmi place, ce să zic, și se întoarse iute, să o vadă pe Păuna.

Aceasta începuse să-și facă de lucru strîngînd masa. Se ferea să-l privească.

— Și nici la ochiade nu e oarbă ! continuă, mîngîindu-și încet mustața. Că dacă nici eu nu m-oi pricepe la așa ceva, nici dracu nu mai știe ce e aia ! Am cîntărit-o dintr-o privire ! Se lasă greu, dar se lasă ! Și îi rid ochii în cap, și trebuie să aibă o gură dulce, ca mura...

— Pentru cine o fi ! răspunse femeia cu un glas ce nu avea nici minie, nici răutate în el.

Păuna se silea să și-l țină astfel, ca într-o convorbire obișnuită între doi bărbați, nevrînd să-și dea pe față înciudarea, așa după cum simțise că încerca să o silească Iancu.

— Ba pentru cine s-o nimeri. Și departe nu-s ! adăugă omul, frecîndu-și mîinile.

— Oleo ! făcu Păuna, pufnînd de rîs.

Deși era pregătit pentru toate, la batjocura asta Ur-matecu se aștepta mai puțin ca la orice. Simți ca o um-bră ce se lăsă în adânc peste voia lui bună. Deodată îl supără ceva tulbure. Și în loc să treacă și să n-o ia în seamă, se opri. Tăcu citva timp și apoi întrebă :

— Adică cum vine asta ?

— Iacă, bine ! răspunse femeia, robotind fără să se uite la el.

Avea însă un zîmbet ușor în colțul gurii, care în-semna că, după o clipă de nesiguranță, Păuna își dă-dea seama că găsisese iarăși calea cea bună.

Iancu, mînat de ceva din adîncul său, întîrzia și se îm-potmolea. Se apropie și, luînd-o de braț, o sili să-l pri-vească în față.

Femeia întoarse capul.

— Ia să nu mă iei pe mine așa ! Spune iute ce-ai vrut să zici ! insistă el, nerăbdător.

Se prinsese. Erau toate semnele că tot în mîna Pău-nei stă jocul.

— De, era să-mi scape și mie o vorbă, da' bine că nu mi-a scăpat ! se feri ea, desfăcîndu-se din strînsoare și alergînd cu ris zgomotos tocmai în capătul celalt al odăii.

— Ce vorbă ?

— Nu de dragoste, ci mai degrabă de pe urma dra-gostei, răspunse femeia.

— Cu mine ? se grăbi el să greșească.

— Ba cu tata ! Că de cînd te-am întîlnit, numai ibov-nici am avut !

Cuvintele astea Păuna le-a spus serios și cu amă-răciune.

Iancu le-a prins înțelesul. Și din ele bănuia că ceea ce Păuna nu vrea să-i spună e un lucru mare, la care nu se gîndise niciodată.

Îndoiala aceasta îi făcea și mai rău și nu-i dădea liniște. Totuși, mărturisirea de femeie cînstită, făcută la necaz, îl mulțumi oarecum, și parcă îi aducea iar puțină încredere în el. Și nevrînd să se dea bătut, își luă iar mindria lui de bărbat și încercă să vorbească de succesele sale cu siguranță :

— Ehe ! Multe ca madmoazela am dat eu peste cap, fetițo ! Încă una la rînd, că așa e bărbatul ! zise el cu ifos și cu grijă să ascundă sub cuvinte lăudăroase nelă-murita emoție simțită cînd se gîndea la mamzel Héléne.

— Sărăcuța de ea ! Că-i fată tinărară și frumoasă ! adăugă otrăvit Păuna, și așteptă.

Iancu n-a înțeles și nu și-a găsit răspunsul. Nesigu-ranța din el a lăsat să treacă vremea și tăcerea, pe care femeia le rupse spunînd :

— Că ești urît și greoi, asta n-ar fi mare lucru ! Dar te mai știu eu cum ești, că la d-astea numai gura-i de tine ! Na !

Și dîndu-i cu tifla, strengărește, ea începu să alerge peste perinile și sofalele din care ridica un praf înecă-cios, vîrsîndu-și în bucuria asta zgomotoasă întreaga ei ciudă și tot amarul ! În Iancu, turbureala presimțită, venînd cu mare tristețe, se adînci. Își văzu deodată par-tea cea mai bună a vieții scăpată din mîini și trecută. Adică să nu mai poată încă o dată să facă ceea ce a mai făcut de atîtea ori ? Și tocmai acum, cînd ar da orice pentru mamzel Héléne, care aducea cu ea atîta ispită și atîta dulceată ? Gîndul ăsta nu putea să-i intre în minte. Să aibă dreptate Păuna, că el era un om aproape sfîrșit ? Dar atunci l-a mințit, l-a mințit cu nerușinare de cîte ori o întrebă dacă îi place de el și ea îi răspundea, sărutîndu-l că numai cu el a aflat gustul adevărat al dragostei. Cu mîinile pe o spetează de scaun, Urmatecu sta abătut, cu capul plecat, fără să spună o vorbă. Păuna s-a dat jos încet, tiptil, după goana ei pe sofale, s-a apropiat de el, l-a ocolit, l-a privit de aproape, ca și cum ar fi vrut să vadă locul unde a fost lovit. Apoi, depărtîndu-se iarăși cu pași mărunți și ușori, zise rîzînd :

— Așa, draguțule ! Că tare mi te mai credeai ber-bant ! Ce ? Tu nu ți-ai dat seama ce mai e și ce nu mai e pentru tine ? Că și de mine, cînd te-ai apropiat, bărbat întreg nu mai erai. Știa ea și Jurubița de ce te-a lăsat pentru boierul ăl tinăr ! Numai că i-a venit greu, pînă ce n-a fost sigură, să se despartă de bănișorii tăi, și d-aia te-a încornorat ! Și acum vrei să mă lași tu ? Că eu, și așa neom, te-am răbdat ! Da' gînduri să nu-ți mai faci și nici să nu mai încerci, că te faci de rușine !

A fost ca și cum Păuna ar fi descărcat un pistol cu multe gloanțe. Și ei îi mai bubuiiau vorbele încă în urechi. Iancu a băgat capul între umeri, a încheștat pumnii pe spetezele scaunului, l-a ridicat în aer și a dat cu el după femeie. Aceasta abia a avut vreme să se tragă în lături. Scaunul s-a frânt de perete cu un zgomot asurzitor. Apoi, omul răcni, gata să i se spargă timplesle : — Ieși !

Citeva clipe Păuna nu știu ce să facă. Și a fost prea multă întârziere pentru mînia lui Iancu. El se repezi, o ajunsese și, cu o lăcomie de ciine cînd ești flămînd și de apă cînd îți e sete, închise ochii și se năpusti cu palmele lui grele pe capul Păunei. Lovi peste ochi, peste creștet, bătu cîteva pumni în ceafă, grohăind din toată făptura lui grea, nădușită, gata să plesnească, aceleași cuvinte :

— Tirfă ! Să ieși ! Cătea !

Masa s-a sfărîmat. Scaunele s-au răsturnat și au încurcat pașii celor doi oameni care se alergau. Ultima palmă Iancu a dat-o în gol, de a căzut cu virful degetelor întinse într-un perete. Din puterea loviturii, și-a scrîntit un deget. Durerea l-a dezmeticit și l-a oprit. Păuna a ieșit, prăbușindu-se în odaia de alături. La început a fost un schiaun ca de ciine, apoi plînsul ei prinse glas, trecînd din bocet la urlet. Blestema cu vorbe tari, mîncate pe jumătate și pline de lacrimi, în care cel deznădăjduit seamănă cu un damblagiu, încurcîndu-se în ghemul limbii, ce nu poate să lege cuvintele.

După țipete ascuțite, se potolea, și apoi iarăși, cu mai multă mînie, se repezea singură împotriva ei. Unde a dat Iancu, mai dădea și ea ; părul smuls adineauri și-l sfîșia încă o dată, și nu-i mai ajungea locul, și nu era destul de mare să dărîme totul în jurul ei, după cum ar fi vrut, și zgîria pereții, și mușca din pumni. Mersul îi era împleticit, de bețivă, iar amenințările înspăimîntătoare. Oprindu-se lingă ușă, cu mîna pe clanță, deodată parcă se limpezi. Ar fi mirat atunci pe oricine gîndul ei neted dacă l-ar fi prins. Era gînd de răzbunare cu orice preț ! De aceea, iarăși după o tăcere scurtă, începu să țipe cît o ținea gura, pentru ca să fie bine auzită de Iancu :

— Plec ! Plec ! Să mă mănînce lupii ! Să nu mă mai poți ascunde și pe mine ca pe nenorocitul ăla de Dorodan ! Tilharule !

Și deschizînd ușa, ieși în întunericul de afară, în furtuna de zăpadă. Vîntul fluiera pe sub streășină, toată curtea dormea, că era tîrziu, iar dulăii de pază, făcuți colac, cu boturile în blănuri, pe unde au apucat, n-au simțit-o, rebegeți de ger și asurziți de crivăț. Prin zăpada înaltă, Păuna călca anevoie. Ea, care era fricoasă din fire, parcă nu mai era ea. Tot ce mai știa se strînsese undeva, tulbure, în adîncul ei, restul ființei sale fiindu-i aproape indiferent. Un gust de sfîșiere și nimicire o mîna, dîndu-i curaj. Și ieșind cu greu pe poartă, răzbi pe culmea dealului. Drumul nu-l cunoștea, și chiar cunoscut, nu l-ar fi putut găsi. A plecat așa înainte, dorind, de n-o da ea peste moarte, să o ajungă moartea de undeva.

În tăcerea ce se lăsase în casa veche și pustie, Iancu se dezmeticise de-a binelea. Acum, fără urlatele Păunei, îi era mai urît. Simțea cum se învîrtește o nenorocire în jurul său. Trezit, trecu iute în odaia de alături și văzu zăpada suflată pînă în mijlocul casei de vînt, prin ușa lăsată deschisă. Amenințarea femeii, numele lui Dorodan le auzise foarte lămurit și i se făcu frică. Ieși pînă în prag și stătu față în față cu întunericul și vijelia. Strigă de cîteva ori numele femeii și simți cum vorbele i le întoarce parcă cineva în gît, i le înfundă și i le înecă. Și atunci o groază îl apucă. În jurul lui nu era nici un suflet căruia să-i ceară ajutor, și în timpul ce trecea, Păuna se pierdea și se omora din cauza lui ! În cele din urmă, îi veni un gînd : alergă iute la administrație, sculă pe logofăt și-i dădu poruncă să pună caii la sania de lemne și să plece să o caute pe femeie.

Departa nu putea fi.

Cam după vreo jumătate de ceas, în care timp în Iancu se frămîntau remuscarea și frica, oamenii au pornit cu două felinare orbite de vîfor, dînd gură și bice cailor, care nu voiau să o ia din loc. Apoi s-a topit și sania în întuneric și iarăși a început îngrozitoarea așteptare. Cînd au adus-o — fusese găsită la vreo sută de pași de conac, ghemuită în zăpadă — era vinătă de frig. Avea ochii întredeschiși și duși și-i clănțăneau dinții ca de un

fior, fără încetare. Au culcat-o într-o odaie bine încălzită, i-au frecat trupul cu rachiu și i-au turnat și un pahar mare de țuică pe gît. Și pe cînd femeia tremura sub un maldăr de perine și de covoare azvîrlite pe ea, cu sfială, dar și curios, logofătul l-a întrebat pe Iancu :

— Da' ce s-a-ntîmplat, boierule ? A vrut să fugă ? Și de ce ?

Iancu simți cum alte zizanii și clevetiri vor să înceapă și să-și facă loc, și-și văzu amenințată fața și puterea lui de stăpîn.

De aceea, se gîndi puțin și răspunse :

— Are un nepricopsit de băiat la București, de lîngă care abia am luat-o. Și deodată a apucat-o dorul de el ! Că m-am și luptat cu ea să n-o las să plece, dar parcă turbase, nu altceva !

— Hm ! făcu logofătul neîncrezător. Noi am tot auzit-o aiurind de unu Dorodan, de dumneata și de pe-deapsa lui Dumnezeu ! Dar la cîte nu dă drumul omul cînd i se tulbură mințile..., adăugă de îndată logofătul, temîndu-se că a spus prea mult.

Iancu roși, și de faptă și de minciună. Apoi rămase singur, să vegheze. Cînd a văzut că s-a mai liniștit, s-a întins și el în sufragerie, îmbrăcat.

A doua zi, în zori, fără să mai treacă pe la Păuna, a pus caii la sanie și a plecat la oraș. Ninsoarea nu conțenise. Crescuseră nămeții cît omul și abia de puteai răzbi. Cîmpul proaspăt acoperit cu zăpadă, aerul rece, mersul fără zgomot, numai în cîntecul zurgălăilor, l-au mai liniștit. Pe la mijlocul dimineții a sosit la București. A intrat întunecat în birou și și-a poruncit ceaiul. Coana Mița, după obiceiul ei, robotea prin casă, tăcută și cu pași mărunți. Se simțea că plutește o neînțelegere între cei doi oameni, ceva greu de spus și de început. Și pe cînd soția lui Urmatecu lăsa mîinile să-i fugă pe lucruri pe care le stringea și le depărta de Iancu după nevoie și după un rost deprins de mult, cu îndemînare de femeie vrednică, ea spuse, ca și cum ar fi fost o vorbă despre zahăr sau despre ceai :

— Domnișoara Elena a plecat de la noi... aseară ! Mi-a spus că de mult își găsise ceva mai bun în provincie !

Urmatecu s-a oprit cu lingurița în ceașcă, încremenit, aruncînd o privire ciudată soției sale. Aceasta s-a făcut că nu-l vede, continuînd cu îngrijirile pe care i le dădea. Deodată, Iancu puse mîna pe fața de masă și, trăgînd de ea, răsturnă, cu un zgomot asurzitor, tot ce era întins, prin odaie. Atunci l-a privit, în sfîrșit, și coana Mița : aspru, dojenitor și cu un fel de scîrbă pe care o arăta. Apoi, plecîndu-se să strîngă cestile sparte și ceainicele vărsate, zise cu o stăpînită minie :

— Să-ți fie rușine, Iancule ! Om bătrîn, cu fată mare, de măritat !

Și ieși. Iancu era urmărit ca de un vis urit. Credea că, plecînd de la țară, de lîngă Păuna, a scăpat de el. Acum însă își dădea seama că nu. Cele două femei parcă păreau înțelese și în cuvintele lor, și în ura împotriva lui mamzel Hélène. Prea era mare potriveala să nu fi fost și răul în el. Să fi îmbătrînit oare cu adevărat ? Și să le facă atîta plăcere femeilor să i-o spună ? Dar coana Mița se răzbuna că a înșelat-o, iar Păuna, că ar putea să o înșele. Și gîndul acesta îl mai învioră.

„Va să zică, nu vor să mă lase ! Asta însemnează că încă mă mai iubesc ! își zise el. Da' eu tot știu ce am de făcut, și le arăt eu cine e Iancu !“

Și trecînd cuvîntul acesta de mîngîiere peste o rană pe care nu mai voi s-o zgîndăre, Iancu Urmatecu, renunțînd cu greu la viața lui de berbant și de crai, își aduse aminte de urita Paulina Zehi, care nu i-a plăcut niciodată.

Și liniștindu-se singur, cu sfatul și cu nădejdea, și uitînd-o pe mamzel Hélène, își zise mulțumit :

„Pentru cît îmi trebuie, e bună și asta !“

Și trecu în dormitor, să se culce, că era obosit.

XIII

Bubi avea ochi lacomi și-i plăcea să cumpere. Pentru mesele pe care le dădeau în casa lui Gună Licureanu, de lîngă Biserica Albă, tinărul baron trecea cu birja prin

pieță și pe la băcării și venea încărcat cu de toate. Era însă la el mai degrabă o lăcomie de viață, decît de mîncău, și un gust de risipă. De multe ori îl încîntau mai mult oamenii de la care cumpăra decît marfa pentru care nu se tocmea. Ici și colea descoperea și cite un lucru bun de tot și rar : stridii de Ostanda, homar de Bosfor sau fructe din Italia și nu se ferea să plătească foarte scump, în ianuarie, micșunele și liliac de la Nisa, pentru ca să împodobească mesele prelungite pînă seara, sau pînă noaptea tîrziu, în jurul cărora îi plăcea să strîngă prieteni și să vorbească.

În cîteva luni, legătura cu Jurubița, tovărășia prietenilor cheltuitori, felul nou de a trăi și belșugul de bani spulberaseră din el toate romantismele, toate idealurile de artă, de lipsă și de sărăcie cu care se întorsese din cafenelele Vienei. Fire neegală, Bubi nu izbutea să țină o cale de mijloc, după cum se și răcea iute din entuziasmele de care se lăsa înflăcărat. Numai două lucruri își păstrau puterea în el : în orice împrejurare, muzica, de la lăutari pînă la acel veșnic Beethoven, pentru care nu era zi să nu se așeze la pian ; și în ceasuri singuratiche, credința, ce-l apropia tot mai mult de gîndul unei vieți de dincolo de lumea aceasta. Simțea o plăcere nespusă, tot atît de mare ca și în fața bucuriilor de roade, de parfumuri, de cîrnuri și de poame, să se umple cu stele în nopțile senine, să ametească pe prăpăstiile gîndului și să se desfete într-o liniște și pace înspre care întreaga lui ființă, nefăcută pentru luptă, se îndrepta. De aci, și o chemare puternică la el, în zilele de toamnă și primăvară, înspre lungi visări prin cimitire. Îi plăcea mai ales dealul semănat cu cruci și fel de fel de monumente pe sub sălciile și teii de la Belu. Balta aceasta de viață trecută, după cum spunea el cimitirului, i se potrivea, dînd spiritului său o mișcare și o adîncime. De multe ori întîrzia lîngă un mormint necunoscut din fund, de deasupra Văii Plîngerii, de unde Bucureștii se vedeau în depărtare cu bisericile și casele mai înalte, pierdute în apa bogată a verdeții. Și o poftă de viață, de dragoste și de putere se aprindea atunci întotdeauna în el ! În fața cavoului lor, al Barbilor, își număra ade-

seori strămoșii. Erau, într-o boltniță, oase mai vechi, dezgropate de prin curțile bisericilor. Numele lor erau scrise în slavonește pe fețele unor pietre întoarse acum, străjuind pe morții mai noi. Bunicii lui aveau însă două frumoase busturi de marmură, așezate alături, icoană veșnică a unei căsnicii de o jumătate de veac, traimică și liniștită. Prin adîncimile pietrei, praful și ploile lăsa-seră urme negre, punînd un fel de umbre de viață nouă în chipurile încremenite : Ienache Barbu, bunicul, avea ochii bulbucăți ca ai lui, barbă și plete ; iar Bălașa Barbu, bunica, o frunte înaltă, luminoasă, doi zulufi bine potriveți și un zîmbet înghețat în colțul gurii. Încolo erau unchi și mătuși. Cel mai de curînd sosit era Dumitrache, mort la Viena, unde a avut grijă să-l învețe multe pe nepotul său. Iar în colțul cel mai modest al acestui mare cavou de familie, o simplă placă de marmură, cu un nume pe ea : Lotte. Era mama lui Bubi, uitată, mai la o parte. N-a cunoscut-o nimeni în viață în afară de bătrînul baron, și apoi era și catolică. Astfel se putea lămuri această părăsire, care îl durea întotdeauna pe fiul ei.

Gustul acesta al lui Bubi pentru cimitire nu l-a înțeles niciodată Jurubița. La început l-a întovărășit, pentru că la început n-a vrut să spună nu, în nici o împrejurare. Cu încetul, însă, a plictisit-o și i se părea ciudat. „În definitiv, dacă-i place să stea cu morții, de ce nu se duce singur și mă cară după el ?” își spunea femeia, nefiind în stare să prindă tocmai ceea ce atunci făcea plăcerea lui Bubi, plăcere din ce în ce mai complicată, în care temele cele mari — dragostea și moartea — urzite din literaturile timpului, familiare tînărului baron, fără să lipsească și Eminescu, firește, se împleteau și dădeau, în năzuințele lui, nevoia acestui pelerinaj romantic. Cu încetul Jurubița a căutat să se desfacă de mania amantului său. De aceea, sau rămînea afară din cimitir, să-l aștepte, sub un cuvînt oarecare, sau nu se mai ducea, făcînd pe bolnava și obosită. Abia mai tîrziu a izbutit să scape, rîzîndu-și chiar de Bubi, cînd au ajuns destul de buni prieteni cu Gună Licureanu, străin și el de sălci plîngătoare, de morminte și poezia lor. Iar cel care a încercat să-l lase cu totul singur și cu batjocură pe Bubi în pornirea lui a fost un alt comesean pripășit prin casa lui

Licureanu, un grecoțel, un anume Panaiot, sau, cum i se mai spunea, Panaiotache Potamiani.

Urmas de slugă de fanariot (străbunicul său fusese vătaf de robi la curtea lui Hangherli-vodă, iar bunicul a murit amestecat în zaveră, fapt din care Panaiotache trăgea ifos mare și îl povestea mereu), acest Potamiani se hrănea din zavistii și vorbe duse de la un partid la altul, de la un ministru la un dușman, sau invers; de la un amant la o amantă, și dacă putea, făcea și vederi. Se subțiasse printr-o lăcomie de cititor, singura calitate pe care o avea, adaosă unei netăgăduite sprinteneli a minții.

Pentru toată lumea, era gazetar. Înjura și-și iscălea întotdeauna articolele: „Achillevs“. Progresist și liberal, avea câteva rubrici ale lui, intitulate *Săgețile lui Achillevs*, unde, după gustul vremii, sau se lega de chelia ori grăsimea miniștrilor, sau lingusea pe politicienii pregătiți să vină la putere, pe cucoanele cu trecere, sau pe negustorii avuți. Ținea gata întotdeauna, pentru laudă, întreaga mitologie; „S-a plimbat ieri Afrodita însăși la Șoseaua Kiseleff“, sau: „Nici Hermes n-ar fi încheiat o asemenea afacere!“ erau formulele lui obișnuite.

Lung, cu un cap osos, turtit pe lături, de i se zicea „Pepenoaica“, Panaiot Potamiani nu-și trecea niciodată hrana în socotelile lui. Mare iubitor de mâncăruri bune și vinuri alese, el se poftea singur la mesele altora. În discuții, ca și în scris, era îndrăzneț și de foarte multe ori obraznic. Când găsea însă pe cineva să-l pună la locul lui, se făcea că nu s-a întâmplat nimic, uita orice și pornea după câteva clipe la fel, scăzând însă față de cel ce se dovedise mai tare decât el tonul, încercând să-l impace cu un „coane“ ce nu lipsea niciodată. De la început, Bubi nu l-a făcut haz, cu atât mai mult cu cât aflase că multe din articolele strecurate în gazetele liberale împotriva tatălui său lui i se datorau. Îl cunoscuse în seara unui scandal de la Teatrul Național, când necuviința unui impresar străin jignise pe un societar, iar studenții au sărit în apărarea artistului bucureștean. Îl găsisse noaptea, târziu, după teatru, la „Cosma“, pe jumătate beat, la masa unor deputați liberali aleși de curind,

vorbind singur în fața a vreo douăzeci de oameni, care, minunați, stăteau și-l ascultau cu gurile căscate. Vorbea de Molière, de copiii lui Molière, artiștii străini veniți în turneu, și de îndrăzneala românească și anticulturală de a tulbura „altarul sfânt al artei apusene, vremelnice ridicat pe marginea Dimboviței“. Întregul auditoriu, rușinat, îi dădea dreptate și vin. Apoi, nemulțumit numai cu un asemenea succes, Panaiot Potamiani pornea din masă în masă, să propovăduiască. Toată lumea, onorată, îl primea bucuros.

— E dat dracului grecu! se auzea în urma lui.

Și Potamiani asculta, o știa, zîmbea și trecea mai departe. În felul acesta a ajuns și la masa lui Bubi. De prin cafenele și restaurante, unde scene asemănătoare au avut de multe ori loc, dînd un fel de faimă gazetarului, îl cunoscuse mai demult Gună Licureanu, care nutrea, în puținătatea lui, o mare admirație pentru vorbitor.

De cum a venit, tînărul s-a ridicat, i-a dat un scaun și a făcut prezentările.

La numele de Barbu, Potamiani a cerut o precizare:

— Băiatul ministrului, fabricantul, nu e așa? zise el.

Și cînd Licureanu i-a spus că nu se înșală, Panaiotache întinse mîna peste masă lui Bubi și-i spuse:

— Îmi pare bine, baronetule!

Bubi a tăcut. Jurubiței îi plăcea mult grecul. O ametea cu vorba. Spunea o mulțime de lucruri care trebuie să fi fost foarte frumoase, ieșite din mîntea unui om tare deștept. Și le spunea iute, pe nerăsuflăte, nemailăsînd pe nimeni să rostească vreun cuvînt. Din cînd în cînd, însă, nu uita că e și ea la masă. Ridica paharul, o privea drept în ochi și cînta pe nas:

— Cu roze aş încununa bucele tale, silfidă!

Apoi bea pe nerăsuflăte, într-un fel ciudat, fără înghițituri, turnînd ca într-o pîlnie. Jurubița nu înțelegea nimic din închinare, dar își dădea seama că nu puteau fi decît lucruri bune și măgulitoare. Roșea, zîmbea, mulțimea cu o ușoară înclinare de cap și pleca ochii în jos. Toate acestea l-au supărat mult pe Bubi, care s-a închis în el și n-a scos o vorbă noaptea întreagă. Dimpotrivă, lui Potamiani i-a plăcut foarte mult la masa lor de vreme ce a și rămas pînă la ziuă. Gună, încîntat și el,

comanda mereu mincări și băhuri, pe care avea să le plătească Bubi. Din ce în ce mai amestec, ziaristul amesteca într-un torent de vorbe istoria universală, mitologia și întâmplările ultimelor alegeri, din care liberalii, deși în opoziție, intraseră cu o mare majoritate în Parlament.

Cînd s-au despărțit, Licureanu l-a poftit stăruitor acasă, iar grecul a făgăduit că nu o să uite. Și n-a uitat! Aproape că nu mai era cină fără el. Chiar de a doua zi, pe trezie, Potamiani și-a dat seamă că nu e pe placul lui Bubi. Și obraznic cum era, la lichioruri, după ce toată vremea încercase să-l facă să vorbească și nu izbutise, a și spus:

— Baronetul nu mă-nghite!

Și Bubi iar a tăcut. Se vede că această delicatețe firească a lui, grecul a luat-o drept slăbiciune. Și în ciuda rugămintelor tânărului baron către ai lui, de a nu-l mai pofti atît de des (Jurubița mărturisise că ei îi place și că ea n-are nimic de împărțit cu politica bătrînului Barbu), gazetarul, avînd ușile deschise, venea și se credea de nevoie. De aceea, încetul cu încetul, a prins naș și a început să se întrecă, pînă într-o seară cînd tocmai Jurubița se plîngea, obosită, că fusese purtată de Bubi la mormîntul lui Dorodan și întîrziase la cimitir, Potamiani a început să vorbească atunci despre morți și credință. El nu credea în nimic, bătîndu-și joc de credința în viața viitoare. Adăugînd și o netăgăduită culoare și vervă gazetărească în desfășurarea teoriilor sale pentru înțelegerea Jurubiței și a lui Licureanu, cîștigase de la început, creînd o atmosferă de ușoară zeflemea împotriva lui Bubi, la care ceilalți doi, în sfîrșit găsind cuvintele altcuiva, se adăugau și ei. Argumentul boccelei cu putregaiuri (omul de îndată după moarte) și al orgoliului speței umane de a-și presupune singură un suflet nemuritor, cînd toate celelalte animale, care simt ca noi, se hrănesc și se înmulțesc ca noi, mai modeste, n-au asemenea năzuințe sau le ascund și nu fac cimitire și monumente; apoi, credința ridicolă, cu scînduri vopsite și poleite la care te închini, lipsită de minuni convingătoare, ce nu se mai pot oricînd repeta cu vechile minuni, în vreme ce oricînd poți face apă trecînd un curent electric prin volume diferite de oxigen și hidrogen; nebunia

discuțiilor inutile, ca la Bizanț, despre sexul îngerilor — toate se amestecau în gura largă și lacomă a lui Potamiani, întrerupîndu-se numai după fiecare argument de cîte un „nu e așa?” și o înghițitură de vin. Toate acestea erau strînse, în urmă, cu îndemînare, împodobite de cîte o figură comică sau de cîte un gest solemn, caricaturizate și azvîrlite împotriva baronetului. Gună și Jurubița rideau și făceau haz după ce ascultau foarte serioși de ce au sau n-au animalele suflet, lucru la care ei nu s-au gîndit niciodată. Băteau din palme și se înveseleau, în cele din urmă strigînd:

— Bravo, grece, l-ai răpus!

Atunci, Bubi n-a mai tăcut. Liniștit și cu scîrbă, ridicat privirea înspre Panaiot Potamiani și i-a vorbit rar și cu înțeles:

— Dumneata, domnule, ai spus o dată, în felul vorbeii dumitale, că eu nu te fac haz! Află că ai avut dreptate! Și se ridică de la masă.

După o scurtă încremenire, cînd nimeni nu știa ce are să se întîmple, gazetarul începu să ridă și alergă după Bubi.

— D-apoi bine, coane, îi spuse el, luîndu-l de braț, se poate tocmai dumneata să mă înțelegi greșit? Nu simțim noi doi capetele tari ale societății: dumneata — metafizicianul, iar eu — pozitivistul?! Restul a fost pentru galerie! Și întinse cu dispreț bărbia înspre Gună și înspre Jurubița.

Bubi se desfăcu încet din strînsoarea lui și-și scutură mîneca atinsă. Din seara aceea, însă, Potamiani, în loc de „baronet“, a spus întotdeauna „coane“, și ca să-i facă să petreacă pe Gună și pe Jurubița nu se mai pornea decît împotriva femeilor, a alegătorilor și a încornoraților.

În amurgul ce se încheia devreme în ziua tristă de sfîrșit de ianuarie, se aprindeau lumini trandafirii sub lămpi înalte, cu abajururi de mătase, în casa de lîngă Biserica Albă, unde, ca de obicei, se pregătea o cină bogată din ceea ce Bubi cumpărase cu grijă. În afară de ai casei, erau poftiți procurorul Hangiu și nelipsitul Potamiani.

O iarnă aspră se așternuse peste București, aducînd cu ea pace și o minunată și fantasmagorică împodobire

a oraşului. Pomii stăteau liniştiţi şi grei, nu cumva să piardă ramurile de puf alb întinse pe ramurile de lemn; casele purtau căciuli albe şi ele, iar drumurile, şterse din rînduiala străzilor, se săpau pînă departe cu urmele săniilor uşoare. Prin oraş se auzeau numai glasurile, atît de mare era tăcerea, şi, din cînd în cînd, zurgălăii vesteau caii cu valtrapurile pînă-n pămînt, cu nările îngheţate, aburind din trupurile lor încălzite de alergare. Porţiţele de lemn tăiau cercuri în omătul înalt cînd se deschideau, iar trecătorii, îmbujoraţi, căutau pietrele sigure sub mormanele pufoase şi moi. Şi ninge liniştit, şi mult, şi din plin, de parcă erau miini care mîngîiau oraşul şi-l potoleau...

Toată după-amiaza Bubi rătăcise pe străzi. Îi plăcea mult tîrgul ăsta domolit, cu viaţa ascunsă în grosimea zăpezii, pe care nu o arunca, nu o murdărea şi o respecta. Pe Jurubiţa o părăsise în neîncetatele ei drumuri prin prăvălii, iar de Gună se despărţise în uşa clubului, pe unde nu-i plăcea să treacă niciodată. Îşi făcuse un fel de vacanţă, în care toate libertăţile luate îl nemulţumeau. Mai întîi, părăsise fabrica, abia ridicată de roşu pînă la sfîrşitul toamnei. Dragostea lui cu Jurubiţa l-a împiedicat să muncească aşa după cum ar fi vrut. Cîteva zile, smulse din cînd în cînd fericirii sale şi închinete de dimineată pînă seara unor neobişnuite hărnicii, nu izbutiseră să pună pe picioare întreprinderea. În vreme de iarnă, maşinile nu se puteau urca pînă la locul ales. Lucrătorii, plătiţi degeaba cîteva luni, fuseseră concediaţi, iar dintre cei trei Bellini, Bubi a fost silit să-l păstreze numai pe cel mai mare, rămas peste iarnă să se îmbete în cîrciumile din Bucureşti. El şi cu zidurile de la Negovanu erau garanţia că la primăvară lucrul va începe şi erau răspunsul la toate birfelile politice ale duşmanilor bătrînului baron, că marea lui idee industrială şi economică n-ar fi existat decît pe hîrtie.

Apoi, şi în legăturile cu tatăl său, Bubi n-a fost în stare să aducă o limpezire şi o căldură. Din seara jurămîntului ca ministru, dacă-l mai văzuse o dată, în casa domniţei Natalia. Şi atunci i s-a părut obosit şi slab, de n-a îndrăznit să înceapă o discuţie mai mare şi mai serioasă cu el. În ultimul timp viaţa lui Bubi se închidea

între aceste două fiinţe: Jurubiţa şi Gună Licureanu. Mulţumiri mari nu avea şi parcă simţea casa care se subrezeşte şi într-o parte, şi în cealaltă.

Dar îi era şi frică, şi lene să cerceteze. În Jurubiţa avea încredere pentru că îşi spunea că prea a făcut mult pentru ea ca femeia să fie nerecunoscătoare. Nădăjduia mai mult să o ştie în felul acesta legată de el decît prin dragoste. De simţămintele ei nu se îndoaia şi nimic sigur încă nu bănuia, dar se petreceau cu Jurubiţa anumite lucruri greu de înţeles pentru el.

De pildă, avea zile în care cu nimic nu putea să-i intre în voie şi se repezea, din senin, împotriva lui. Dacă încerca atunci să vorbească dorind să ştie mai lămurit ce se întîmplă, îl ameţeau la început, apoi îl miniau absurdul şi reaua-credinţă de care femeia făcea dovadă în discuţie. Şi nici lucrurile, după importanţa lor, nu ştia să le cumpănească şi să le azeze. Pentru un nimic răsturna sau oprea rostul unei zile întregi, în vreme ce pentru un lucru serios nu avea luare-aminte şi de multe ori nici nu-l vedea. Ceea ce însă în ultimul timp ajunsese într-adevăr supărător la ea era un fel de necuviinţă amestecată cu răutate şi un ciudat gust de răzbunare împotriva bătrînului baron, pe care nici nu-l cunoştea, de altfel. Încercase de vreo cîteva ori femeia, şi Bubi se împotrivise, să se apropie de familia lui. La început, pe vară, o dată, la Şosea, pe cînd trăsura lor şi a domniţei Natalia erau, după obiceiul plimbărilor, la umbra unor tei, aproape una de cealaltă, Bubi, fericit încă atunci să o arate şi să o prezinte peste tot, a coborît cu Jurubiţa, gătită şi parfumată, şi, ducîndu-se pînă la scara celeilalte trăsuri, le-a apropiat pe cele două femei. Domniţa a fost foarte politicoasă. A spus că Jurubiţa are ochi frumoşi, i-a întins o mină ţinută puţin cam sus, şi după ce, cu o discreţie de boieroaică, a cîntărit-o la com, şi cu un zîmbet, ca o femeie, s-a scuzat că e în întîrziere. În cîteva cuvinte l-a poftit pe Bubi la masă pentru a doua zi, a zîmbit iarăşi, uitîndu-se în altă parte, împrăştiat, şi a poruncit vizitiului să pornească. În seara aceea, pentru prima dată, Bubi a simţit-o pe Jurubiţa mai nervoasă ca de obicei. Deşi era îmbătat de dragoste şi îmbunat de generozitatea în care ierţi totul, ceea ce

aștepta și de la iubita lui, Bubi simțea totuși că Jurubița a înțeles și nu iartă o anumită răceală și depărtare din purtarea domniței Natalia. De aceea, a căutat să ocolească subiectul acesta, ba a încercat chiar să o facă să uite. Și crezuse că a izbutit, când seara, înainte de culcare, deodată, cu simplitate, dar și cu o minie în glas, Jurubița îi spuse :

— Nu vă omoară politetea în lumea voastră ! De multe ori, noi,ăștia mai mici, sîntem mai cuviincioși !

Și-apoi vorbea despre altceva, încheind cu cîteva laude despre Licureanu și sufletul său bun. Alte nume nu s-au mai rostit nici atunci, nici mai în urmă.

În fericire și voie bună, Bubi a crezut că Jurubița a trecut peste toate aceste întîmplări și că a înțeles că sînt anumite lucruri pe care nu e bine să le încerce dacă nu din alte motive, cel puțin din dragoste și delicatete pentru el. Dar Bubi s-a înșelat. O a doua întîmplare n-a întîrziat să vie : la înmormîntarea lui Dorodan. De cum s-au arătat bătrînul baron cu Urmatecu, tot timpul prohodului, ascunzînd nebuniile tinerești și glumețe ale lui Gună, Jurubița a șoptit stăruitor în urechea lui Bubi :

— Prezintă-mă tatălui tău !

La care tînărul baron a sisîit de cîteva ori, iar mai în urmă, nu s-a mai întors, mulțumindu-se să dea din umeri.

La plecare, Jurubița s-a făcut aproape de ris. Îl trăgea de minecă pe Bubi, pe aleile cimitirului, după baronul Barbu și Iancu Urmatecu, repetînd neîncetat :

— Uite-acum, că sînt singuri ! Uite-acum, haide, prezintă-mă !

Pînă în cele din urmă, ca să fie lăsat în pace, Bubi a încercat să-i explice că nu e împrejurarea bine aleasă. Drept răspuns, Jurubița s-a pierdut în mulțime cu Gună, iar la sfîrșitul înmormîntării, Bubi n-a mai găsit nici prieteni, nici trăsură și a fost silit să se întoarcă pe jos în oraș. De atunci s-a întetit mai ales ura Jurubiței împotriva lui Urmatecu. Înjurăturile nu mai încetau, întinzîndu-se și pînă la bătrînul baron, care e în stare, spunea ea, să țină pe lingă el și să iasă în lume cu un asemenea ticălos. A mers pînă acolo, încît, în marile ei

scene de enervare, a spus că-l părăsește pe Bubi dacă tatăl său nu-l dă afară pe Urmatecu. Trecutul ei, măr-turisit, îi explica însă tînărului inciudarea femeii și-i dezvăluia cu încetul și adevărata fire. Cînd o dată, mai obosit, i-a spus că nici el nu-l iubește pe Urmatecu, dar că nu se poate amesteca nici în voința, nici în treburile tatălui său, Jurubița a simțit la ce era să se aștepte, și din ziua aceea a început să cheltuiască de trei ori mai mult, risipind banii cu și fără de rost. Toate nimicurile de prin magazine se strîngeau în dulapurile și cuferele ei, în afară de rochii, de blănuri și de pălării. Bubi o privea liniștit și îi dădea bani, bucuros că s-a cumințit și n-a mai încercat niciodată să-i ceară să-l cunoască pe bătrînul baron, și nici pe Urmatecu nu-l mai injura. Ba, în adîncul sufletului său, îi dădea dreptate Jurubiței, căci era o oarecare jignire, socotea el, în refuzul acesta de a nu o duce pe femeia pe care o iubea în lumea lui. Astfel, se simțea vinovat și căuta să fie iertat pe altă cale. Ceea ce-l ținea însă mai departe în legătura aceasta era patima de care nu se putea desface și un fel de grijă mărunță a Jurubiței pentru el. Lucrurile obiceiurilor lui îi erau așezate întotdeauna în jur, bine orînduite și nerătăcite. Cărți, partituri, cravate, pungi, țigarete, uitate de mult în mulțimea strînsă de tînărul cheltuitor de pretutindeni, erau readuse, după întîmplarea amintirii, de rînduiala precisă a femeii. Și de cîte ori astfel îl surprindea cu un lucru vechi ce deodată era iarăși nou, Bubi avea impresia că Jurubița îi face un dar neașteptat și se bucura.

În viața aceasta, în care înfrîngerea venea pe ne-simțite cu o lene și cu o lipsă de zăre, zilele se destrămau, iar banii se împrîșteau. Îi vedea cum descresc mai ales acum, după ce lucrările fabricii au fost oprite. Intrase de mult în sumele destinate primăverii și nevoilor să pornească iarăși întreprinderea. Bucuros că nu mai are de făcut plăți cu ziua și cu săptămîna, avînd rezerve pe care singur era stăpîn, nedînd socoteală nimănui, Bubi lua neîncetat, cu durere, din ele, dar lua. Știa că o să vină odată o zi de mari greutate, dar la ea nu voia să se gîndească. Credea și el că lucrurile în viață se desfac și se potrivesc de la sine.

Cînd a ajuns pe seară, obosit de atîta colind prin zăpadă și îngîndurat de ale lui, în casa de lîngă Biserica Albă, nu venise încă nimeni. S-a dezghețat, frecîndu-și mîinile în bătaia sobei de cărbuni din antreu, prin tipăla căreia trecea dogoarea bulgărului de jar incandescent; a respirat cu deliciu un miros de vanilie dulce, ce venea pe sub uși, din prăjiturile ce se pregăteau; a ridicat capacul la multe chisele de cleștar și cutii de argint pînă ce a găsit o țigaretă care să-i placă și s-a așezat apoi la pian, unde, în fluturarea indoienică a unei lumini ce venea din altă odaie și în lumina zăpezii ferestrelor, ce străluceau prin întuneric, și-a lăsat mîinile să alerge pe clape. Erau motive beethoveniene, pe care le dezlega din minunatul lor tipar, păstrîndu-le numai expresia și dureroasa lor adîncime. Parcă, ajutat de ele, Bubi ar fi vrut să spună ceva personal cu muzica pe care o improviza. Încearca acum să se depărteze de idolul său, să fie el, și nu izbutea să se mărturisească într-o invenție nouă. De aceea, desfăcea și reîmpletea aceleași sonate, același *andante* sau *largo*, după o lege a lui, a inimii și îndeminării, care îi povestea în ceasul acesta de singurătate și de visare, dar care tot în umbra lui Beethoven îl țineau.

Cel dintîi dintre comeseni a sosit Gună. Era vesel. Cîștigase la stos o sumă destul de frumoasă. De cum a intrat, a întrebat de Jurubița și a așezat pe pian o cutie înaltă de catifea vișinie. A descuiat-o apoi cu o cheiță poleită și a scos un flacon mare, gîtit de mai multe ori în înfățișarea lui urîtă și voit fantazistă, cu un parfum dulceag, între chiparoasă și zambilă. O fundă înfioată purta marca vestită a unei fabrici franceze, și un carton agățat, prețul. Gună a rupt prețul și a ridicat cu mîndrie flaconul, arătîndu-l lui Bubi. Acesta a cîntat, mai departe, dînd din umeri. Apoi deodată se opri și zise:

— Știi, Gună, dacă nu te-aș crede un prieten cînstit, aș putea să intru la bănuiele!

— Ești nebun! răspunse iute celalt, împachetînd cu grabă parfumul și căutînd o umbră în care să se ascundă.

Și Bubi și-a reluat visul la pian. Cînd, puțin mai tîrziu, a sosit și Jurubița, casa s-a umplut deodată cu

pachețele desfăcute de pe toate degetele. Din manșon, ea scoase o pungă cu castane calde, pe care le curăța și, cu grijă, le dădea prietenilor. Sticla de parfum de la Gună a fost primită cu o bucurie zgomotoasă. Apoi, adresîndu-se lui Bubi:

— Tu nu te gîndești niciodată să-mi faci o plăcere! spuse ea și, îndreptîndu-se spre o oglindă, își scoase părulăria, umflînd cu degetele bucla părului de pe frunte, de-abia frizat.

Se întunecase de-a binelea cînd a sunat Alexandru Hangiu. Ca întotdeauna, era solemn și îmbrăcat într-un gheroc lung, negru, ce turtea și mai mult făptura lui scundă, îngrăsată înainte de vreme. A intrat, oferînd o cutie cu bomboane Jurubiței și stringînd mîna bărbatilor. Apoi s-a așezat lîngă pian, ajutîndu-se, într-un început de sindrofie, cu cîteva mîngieri amicale date pe umărul lui Bubi.

A început să se vorbească de toate. Hangiu, pentru ca să iasă puțin din preocupările ușuraticе și glumele, voite și nevoite, făcute de Gună și Jurubița, amintea din cînd în cînd întîlnirea lui de la Viena cu Bubi și interesantele cercuri în care au trăit citva timp. Ade-seori el a adus în conversație cuvintele „liberalism“, „parlamentarism“, cuvinte care cădeau în gol, fără răspuns, făcînd numai piedici de cîteva clipe veseliei celorlalți, porniți curînd peste ele.

Cel din urmă sosit a fost Potamiani. Era rebegit. Întîrziase să cumpere o floare, un singur fir, pentru Jurubița, care a primit-o cu bucurie, i-a mulțumit, certîndu-l de ce s-a ostenit.

— E scepтрul dumatăle, grațioasă! încercă el să complimenteze și să zîmbească, fiind singur plictisit de ceea ce a spus și lăsînd iute să-i cadă vorba.

Venea de la Cameră. Fusese o ședință agitată. Potamiani povestea iute. Apoi deodată se opri, adresîndu-se lui Bubi:

— A! Bine că mi-am adus aminte! Tatăl dumatăle se simțea foarte rău. S-a suspendat ședința din cauza lui, pînă ce a venit alt ministru. Nu mai putea să stea pe banca ministerială. Cînd s-a urcat în trăsură, cu cătelul la subsuoară, se clătina.

Lui Bubi nu i-a scăpat nici felul neglijent al gazetarului de a-i da această informație tîrzie, nici ironia, nici tonul cu care era împletită. Robul acesta îi plătea la rîndul său polița din ziua în care l-a umilit. Bubi se ridică deodată și zise :

— Pe mine vă rog să mă iertați, trebuie să plec !

— Ei, dar ce-i asta ? săriră ceilalți, afară de Hangiu, care-și măsura prietenia în cuviință.

— Ne strici masa, dragule, nu-i frumos ! adăugă Jurubița.

Bubi mai spuse încă o dată : „Să mă iertați !” și plecă. Jurubița cînd și-a adus aminte, după un semn al lui Gună, că trebuie să-l conducă, tînrul baron ieșea pe poartă și se pierdea printre nămeții de zăpadă.

— Ciudată ființă e și Bubi ! spuse Jurubița reîntrînd în cameră. Cînd are o idee în cap, nu mai vrea să știe de nimeni !

— E mai degrabă un sentiment decît o idee, doamnă, îi răspunse Hangiu.

— Sau o idee prea tîrzie ! se grăbi să adauge Potamiani.

Gună spuse să se ridice un tacîm, și cei patru s-au așezat la masă. S-a mîncat mult și s-a băut și mai mult. Nici nu se simțea lipsa lui Bubi. Numai spre sfîrșit, după ce grecul s-a săturat și a început iarăși cu veștile și presupunerile politice (s-au înțeles discret și iute Hangiu și cu el asupra unor aceleași idei liberale), a venit vorba iarăși de bătrînul baron Barbu, de politica și de familia lui. Și de data aceasta, Potamiani, neavînd de cîine să se mai teamă, își dădu drumul. Bătrînul baron apăsă din spusele lui ca un incapabil și ca o umplutură a cabinetului. Nepriceput și maniac, și-a risipit viața și averea, spunea el, alergînd după titluri. Gazetarul pretindea că diploma de baronie a căpătat-o împrumutînd la o ananghie de joc de cărți pe un arhiduce. Vorbea apoi de imoralitatea trecutului boier cu o biată femeie, mama lui Bubi, găsită la Viena și chinuită aci de legătura lui cu o boleroaică vestită în amanți (se gîndea la domnița Natalia), biata vieneză fiind părăsită la o a doua naștere în spital, unde i s-a tras moartea, și a fost aruncată, ca un cîine, nici nu se știa unde. Apoi și băiatul (astfel se

apropia de Bubi) : leneș, cheltuitor și înfumurat. A stat mult pe la Viena, unde avea trei amante în același timp (și grecul se uita pe sub gene la Jurubița) : o balerină, o modistă și o englezoaică. N-a învățat nimic ; cu banii pe care îi avea făcea camătă cu prietenii și a pierdut o avere la jocurile de noroc de la Baden. Potamiani povestea fără să privească pe nici unul dintre comeseni, jucîndu-se cu firimiturile de piine, printre care treceau degetele lui păroase și lungi, cu unghiile negre.

— Pentru mine, gazetar liberal, încheia el, vedeți că toate astea ar fi fost o comoară dacă n-aș fi avut caracter !

Nici Gună, nici Jurubița n-au găsit să spună vreun cuvînt la povestea lui Potamiani. Procurorul, însă, după ce l-a ascultat și a văzut cum, din purtătorul celor cîteva principii de la început, față de care și el s-a mîrturisit într-un anumit fel, a ieșit omul acesta ahtiat și nesigur, a ținut, și pentru el, și pentru dreptatea ce i se cuvenea prietenului său, să intre în vorbă :

— Chiar fără caracter presupunem, firește, poate ai avut noroc, domnule Potamiani, zise el, tăind o pară galbenă și zemoasă cu parfum de tămîie, din cele pregătite pentru toți musafirii de cheltuiala lui Bubi. De obicei, chiar pentru un gazetar bine informat, cum ești dumneata, fără îndoială, materialul acesta intim și greu de verificat, întins pe mai multe generații, cules din mai multe locuri, este primejdios !

Pe grec, destul de subțire în a prinde și folosi în viață înainte de înțelesul cuvintelor tonul și accentele frazelor, după indivizi și împrejurări deosebite, dojana și prevenirea din vorba lui Hangiu l-au plictisit, pentru că de-acum trebuia să se țină treaz și pregătit pentru un fel de luptă. Ghiftuit după o masă bună, bucuros în fața unor lungi șiruri de pahare pe care le avea de băut, el socotea că fericirea lui va fi completă într-o plutire cu autoritate, în care nimeni nu-l va ține de scurt și toată lumea îl va admira, iar el, de la înălțimea tăcutelor ascultări, va face astfel încît să se audă că-și servește partidul, strecurînd ici și colea și mici zădufuri personale. De aceea, prefăcîndu-se că se înveselește de tinerețea și cuvintele neaoapte ale lui Hangiu, zise :

— Va să zică, dumneata crezi că am fi avut prilej să ne întâlnim și în altă parte, domnule procuror?

— Poate... răspuse liniștit acesta și zîmbi.

Potamiani ridică brațele în sus, ca un înecat. Apoi, după un oftat prelungit, cu un fel de văicăreală comică și voită, mîngîindu-și țeasta diformată, numai cu câteva vițioane năclăite prinse de ea, exclamă :

— Of ! of ! of ! Tinerețe, tinerețe ! Că mult mai ești aprigă și simpatcă și — te superi dacă ți-o spune ? — neștiutoare ! Apoi, bine, domnule procuror, că dumneata ești un magistrat de modă nouă, cinstit și integru, o știm cu toții cei de aici, și mai ales o știu eu ! Dar te-ai întrebat vreodată dacă au aflat-o și cei care ar trebui să o știe ? Patronul dumatle, de pildă, domnul ministru al justiției și cei de pe lingă el ?

Baronul Barbu, readus iarăși în discuție, îngreună mișcările și pornirile lui Hangiu. Oricît ar fi fost de bănuît de nepricepere și oricît ar fi fost de conservator, era ministrul lui. O elementară cinste și prudență îl făceau pe tînăr să nu primească lupta în felul acesta. Și aci poate discuția s-ar fi închis, din îndeminarea lui Potamiani, procurorul crezîndu-se, prin cît a spus, plătit de îndatorirea sa față de Bubi, dacă Jurubița, care aștepta de mult, n-ar fi simțit că a venit vremea să răscolească întîmplări mai vechi și să ațîțe focul cel nou.

— Da' de unde vrei dumneata să cunoască domnul procuror toate nimicurile și pe toți ticăloșii ? zise ea, ca și cum ar fi suferit de mult de nedreptățile pe care le vedea.

— Să le cunoască ! răspuse cu înțeles ziaristul. Asta îi e meseria, și-apoi, așa cum e dumnealui, are o chemare în țara aceasta !

Față de Jurubița, Hangiu s-a ținut într-o anumită rezervă încă de la început. Nu-i plăcea. Găsea că Bubi îi dă o nemeritată atenție și primise, trecînd peste grijile lui sociale și profesionale, să o vadă și să vie la ei, fiind sigur că niciodată femeia asta mai simplă, cu toate poftele îndestulate de banii prietenului său, nu va avea să-i ceară ceva. Cu încetul, însă, începuse să o cunoască mai bine. Și dacă a văzut că nu se înșelase cu privire la

caracter și creștere, își schimbase totuși părerea întrucît privea deșteptăciunea ei. Din multe împrejurări și-a dat seama că e destul de vioaie și că are un simț mult mai limpede pentru viață și nevoile întîlnite decît amantul său, pe care (și Hangiu era sigur) nu-l iubea, după cum ar fi vrut ea să se creadă. Fără să spună vreo vorbă, el păru totuși interesat.

— Și greu n-ar fi, că mulți nu sînt ! Unu-i destul ! spuse Jurubița, cu ochii țintă în cafelele pe care le servea.

— Unul și bun ! Dar domnul procuror nu-l cunoaște ! adaose, în sfîrșit, Gună, ca să spună ceva și să se răzbune de o vorbă auzită, și anume că Urmatecu îl făcuse nu știu cu ce împrejurare „scatiu“.

Hangiu n-a întrebat, și toată lumea a tăcut.

Cînd, deodată, tot Potamiani, nevrînd să piardă clipa asta atît de bine pregătită, zvirli :

— De unu, Urmatecu, ai auzit dumneata ?

— Nu ! răspuse procurorul.

— Rău ! Pentru că ăsta e mîna dreaptă a ministrului dumatle ! Om, nu glumă, cată să te pui bine cu el !

Și cîteșitrei începură să ridă cu hohot.

— Meșter mare ! făcu Potamiani.

— Om bogat ! sublinie Jurubița.

— Pe lingă el, Bubi nu-i nimic în fața tatălui său ! prelungi Licureanu.

Și începură să povestească toate cîte se știau și se vorbeau despre Urmatecu. Ce uita Potamiani din afaceri și mărunțișul femeilor, multe, din viața lui Iancu, completa Gună. Jurubița întărea numai, ici-colea, cîte o înțîmplare. Ultimele evenimente — demisia, alegerea, decorația, cumpărarea moșiei și mai ales toate privite și răstălmăcite prin povestea mai veche cu moartea lui Ioachim Dorodan — erau cercetate mărunt și răsfirate.

În vreme ce se povestea, lui Hangiu i se lămurii o aducere-aminte. Din pînzele minții, la sunetul numelui, i se limpezi deodată Amelica, în rochia ei trandafirie, la balul de la palat, cu figura încrunțată și serioasă, cu farmecul tinereții și cu acea atracție și siguranță pe care le-a presupus la orice soție într-o căsnicie trainică și să-

nătoasă. Rămas cu privirea legată în depărtare și urmînd imaginea, el întrebă aproape fără să vrea :

— Are o fată domnul acesta, Urmatecu ? ! Nu e așa ?

— Are, cum să n-aibă ! răspunse iute Jurubița. Un scaloii afurisit și obraznic !

— Nu te înșeli ? o întrebă procurorul.

Uimită, neașteptîndu-se la așa ceva, femeia șuiera aproape :

— O cunoști dumneata ? Cum și de unde ?

— Nu-i nici o lună, de la balul de la palat !

— Trăsni-m-ar Dumnezeu ! Au fost și la bal la palat ? ! nu izbuti să-și înghită Jurubița un strigăt, după care Hangiu iarăși putu să-i măsoare în ciudarea și paraponul.

Apoi, între dorința de a-i plictisi puțin pe acești trei clevetitori și plăcerea de a reinvia cu vorbe vîrtejului solemn, și totuși tineresc prin ființa Ameliicăi, al balului la care a fost, Hangiu începu să povestească, de la ochirea mai largă a întregii săli pînă la amănunte de toaletă și palpitarea sîinului abia înmugurit al aceleiași Amelica, în jurul căreia gîndul său dădea ocol.

Jurubița îndura cu greu povestirea aceasta. De cînd se încurcase cu Bubi și nu mai punea piciorul prin casa lui Urmatecu, în afară de scandalul de la modistă și înțînirea de la cimitir, ea nu mai avusese unde să vadă pe coana Mița și pe fiica ei. Totuși, se gîndea la ele adeseori, cu fiecare purtare nouă învățată, cu fiecare rochie sau pălărie comandată, cu fiecare lucru cumpărat. Legătura cu Bubi o înstrăinase de lumea ei, care, în cele din urmă, nu era alta decît aceea a rudelor și femeilor din jurul lui Urmatecu. Dar numai acolo privind, la această lume, putea să se vadă Jurubița, cît a crescut și cît s-a deschis, ca apucături și ca bogăție. Aci, între ceilalți, nu se băga de seamă ! Și ce bucurie ar mai face un lucru nou sau o manieră subțire dacă n-ar face în necaz cuiva ? își spunea adeseori Jurubița. Nevoia aceasta de a se simți trăind mai bine, de a se simți șlefuitu-se era atît de mare la ea, încît de multe ori s-a surprins aproape hotărîtă să se împace cu Mița și cu Amelica, pentru a avea cu cine să se măsoare, otrăvindu-le. În orice caz, în ciuda zvonurilor și a aprinderii ei, Jurubița își păstra ca pe o

mingîiere părerea că în casa lui Urmatecu nu s-a mai petrecut nimic în bine ; că cele două femei sînt tot așa după cum le-a lăsat și hrănea speranța că niciodată nu se vor mai schimba. Și iată că pe neașteptate află că ele au sărit cu mult peste ceea ce ea își închipuia că nu se poate întrece : viața ei de acum, luxul în care se lăfăiește, plimbările, lumea, teatrul, mesele !...

Mița și Amelica au fost la bal la palat !

Gîndul acesta i se învîrtea ca o morișcă în cap, îi dădea o sîcîială de nu-și mai găsea locul și făcea să-i bată inima. Și femeia, avînd neapărată nevoie de o satisfacție, căută iute să vadă cine e răspunzător de această nenorocire. Firește că, cel dintîi, i s-a înfățișat amantul său, Bubi. Dacă el n-a vrut să o prezinte nici măcar tatălui său, cum era să o ducă la balul de la palat ? ! Și pe drumul acesta, ce i se părea luminos și fără nici un alt cuvînt de oprire, Jurubița se adîncea într-o minie ce venea ca o furtună. O orbire, atît de obișnuită femeilor în judecăți, o cuprinse. Din ea nu s-ar mai fi putut clinti în nici un fel dacă n-ar fi venit să scoată o induioșare despre ea însăși, o tînguire despre viața ei, care este singura posibilitate, tot a femeilor, de a generaliza. Dădea la o parte din legătura ei cu Bubi risipa, ghiftuiala și bogăția și păstra numai jignirea și insulta. Și deodată se simțea insultată de cînd se știa ! Și, în felul acesta, trecea iarăși de la Bubi la Urmatecu, de la care n-a văzut decît înjosire, alături de zgîrcenie și înjurături, că se mira cum de le-a îndurat. Și aci, la Urmatecu, găsea începutul tuturor nenorocirilor, și pe a celei mai mari, cea de astăzi ! Astfel se oprea, se adîncea și creștea ca dintr-un simbul pierdut ura Jurubiței împotriva lui Iancu !

În fața ei, însă, Jurubița n-avea acum pe nici unul din marii vinovați, ci pe cîțiva oameni care îi erau numai indiferenți sau binevoitori. Privea pe procurorul ăsta rotofei, îndulcit de amintiri, cu capul rotund și pielea întinsă de tinerețe, și un fel de silă i se făcea. O supăra gîndul că omul scrobît și cîstit cum era ar putea să dea de la început — o dată cu dragostea și cu banii — și prețuirea, și onoarea, și numele unei femei, și că aceea femeie ar putea fi Amelica, după care îl vedea oftînd.

Și iarăși, ca orice femeie, care poate să facă iute o primăvară în fața înghețului ei sufletesc, din viclenie și răzbunare, Jurubița începu să glumească pe socoteala lui Hangiu :

— Ei, iată-te și îndrăgostit, domnule procuror ! zise ea, uitându-se pe furiș la ceilalți doi.

— Se vede ! spuse Gună, care îndrăzni o vorbă și o mîngîiere, pe față, spre Jurubița, bucuros că e iarăși veselă.

— Se simte cît de colo ! adăugă Potamiani, începînd să clipească. Numai că e păcat !...

— De ce ? sări Jurubița să ia apărarea sentimentelor lui Hangiu. Ce-am spus eu adineauri se potrivea cu un copil ! Căci era un copil Amelia cînd am văzut-o ultima oară. Acum însă domnul procuror poate să aibă dreptate : frumușică și cuminte a fost întotdeauna !

— O prețuire nu însemnează o dragoste, vorbi, în sfîrșit, Hangiu.

— Ce am eu cu fata ! Poate să fie drăguță și bună ! se dezvinovăți Potamiani. La altcineva ne-am gîndit cînd am zis că-i păcat !

— La tatăl ei, nu ?... făcu simplu Jurubița, dar cu vădită grabă.

— În orice caz, te-ai gîndit prea departe ! adaose, serios, procurorul.

Și iarăși o tăcere se făcu. Hangiu era greu de ispitit și de atras în lumea clevețirilor. N-avea încredere în vorbele astea, pe care le prevedea purtate fără nici un temei. Și apoi i-a displicut și felul familiar de a se glumi cu el, pe citeva slăbiciuni omenеști scăpate fără voia lui. Potamiani simți că e nevoie de ceva serios pentru a-l convinge. De aceea, scoase ca la comandă ultima mare afacere a lui Urmatecu, falsificarea vînzării Bălășoienilor, după cum o numea el. Avea toate datele exacte. Chestiunea îi fusese adusă la cunoștință de un reporteras care făcea notariatul la una din gazetele liberale. A pus să se urmărească îndeaproape. Și vînzarea, și diferența dintre actul de ipotecă și procesul-verbal de situație vorbeau de la sine. La început a crezut că aduce partidului său una dintre cele mai senzaționale bombe, de pe urma

căreia va sări în sus, pentru totdeauna, baronul Barbu. Și-a dat însă de îndată seama că nu numai că bătrînul boier n-a făcut nici o afacere, ci, dimpotrivă, a dat, cu bună-știință și cu voia lui, de vreme ce singur luase parte la vînzare și adjudecare. A fost un fel de danie acoperită în favoarea lui Urmatecu, și o asemenea chestiune, politicește, n-avea nici un sort de izbîndă. Și-apoi nici nu era ministru la epoca vînzării. „Falsificarea“, cum iarăși o numea stăruitor gazetarul, nu rămînea însă mai puțin vădită și, fără îndoială, pusă la cale de altcineva.

Pentru Jurubița lucrul era cu desăvîrșire nou. Ea făcu ochii mari, încremeni și începu să zîmbească deodată, ca unei ființe venind spre ea de departe. I se citea pe față bucuria unui gînd care o străbătea. Ceru o mulțime de amănunte și voi să știe ce și cum s-ar întîmpla mai departe. Întrebă cine ar putea deschide chestiunea asta și cine ar putea porni scandalul. Hangiu, pentru care lucrurile se lămureau din ce în ce, se vedea deodată împresurat chiar în meseria lui, lucru de care avusese groază întotdeauna. De aceea el răspunse scurt și fără alte lămuriri :

— Cei interesați !

— Și cine nu e interesat în dreptate ? Dumneata, cel dintîi, nu e așa, domnule procuror ? ! adaose, cu un rînj, Potamiani.

Simțea grecul că ceea ce doreau el și cu Jurubița nu era pe cale să se întîmple : Hangiu nici n-a sărit în sus de indignare sau bucurie profesională, nici n-a făcut vreo declarație. Ce se petrecea în el era greu de știut ! De aceea, gazetarul îndrăzni să mai facă un pas :

— E, hei ! Viața e atît de ciudată, domnule procuror, încît te aduce citeodată să-i dai dreptate tragediei vechi. Te simți sfișiat între dragoste și datorie !

— Datoria mea e precisă ! răspunse omul și se ridică.

Era tîrziu. Bubi nu se mai întorcea. Hangiu mulțumi și își luă rămas bun. A fost condus pînă la ușă de Jurubița, care tot mai simțea în ea fierberea veștii celei mari. La despărțire, ea nu se putu opri să întrebe :

— Și dacă, pînă în cele din urmă, tot se va găsi unul dintre cei interesați ? Ce se va întîmpla ?

— Ce trebuie să se întâmple! răspunse procurorul plecînd.

Jurubița, furată de gînduri, zdrobind cu mintea fel de fel de închipuiri, a avut impresia că încearcă să găurească un perete cu un ac de gămălie, și-a obosit. Cîteva clipe mai tîrziu, pe cînd o conducea acasă cu sania, Gună a simțit-o cum lasă capul pe umărul său și, cu ochii închiși, a auzit-o mormăind ceva. A întreat-o de cîteva ori: „Ce-ai spus?” și nu a primit nici un răspuns. Apoi a lăsat-o în pace, Gună nefiind obișnuit să urmărească prea mult o idee.

De mai multă vreme, pe conu Barbu îl supăra o durere seacă în capul pieptului. La început, numai un fel de gîdilătură, apoi, ca o apăsare. Din ce în ce, însă, se înțețea. Și baronul a simțit cum trece încet la usturime și se preschimbă, în cele din urmă, într-un junghi îngrozitor. Bolnavul nu a spus nimic, nimănui, pentru că nu-i plăcea să amestece pe alții în necazurile trupului său. Toată viața fusese sănătos și n-avea nici o încredere în doctori și în meșteșugul lor. Rar, cîte o răceală. Iar la boală, ca și la îmbrăcare, boierul a fost întotdeauna rușinos, și nimeni, în afară de Iancu, nu l-a văzut gol sau schimbîndu-se. Acum, însă, pălea, nu se putea hrăni și slăbea. A dus-o cîtva timp pe picioare. Întotdeauna a mîncat puțin, astfel că mesele lui neatinse aproape n-au atras atenția nimănui, iar din cînd în cînd, dacă închidea ochii și aștepta să-l lase durerea, răspundea liniștit îngrijatelor întrebări ale domniței:

— Nimic, Natalie! Un junghi trecător! M-o fi tras undeva.

De cînd a luat ministerul, însă, i se făcea din ce în ce mai rău. Se hotărîse chiar să se abată pe la bunul său prieten, doctorul Florea Petre, să vadă ce are, dar să știe numai el. Dînd zi după zi, nu și-a găsit vreme, și la ședința Camerei, de la care a fost nevoit să plece, s-a simțit deodată străpuns ca de-un cuțit. Camera întreață a început să se învîrtească în privirea lui, a amețit și a pus capul pe pupitru. Un orator opoziționist interpela guvernul. Ajuns la fraza repetată de multe ori acasă și

spusă mereu în mîine pînă să se suie la tribună, tocmai o rostise cu gesturi mari și cuvinte umflate. Cînd conu Barbu a leșinat pe banca ministerială, vorbitorul a crezut că e un fel al lui conu Barbu de a nu voi să asculte. De aceea, el repetă fraza, apăsînd și mai mult pe cuvinte. La aceeași tăcere și atitudine a ministrului, întreaga Adunare și tribunele s-au strîns într-o încordată atenție. Deputatul, inciudat, spuse fraza pentru a treia oară. Ahia atunci, văzînd că nu urmează nici un răspuns, președintele a suspendat ședința. În jurul băncii ministeriale s-a îngîmădit Camera întreagă: majorități și opoziție. Conu Barbu a fost ridicat de cîteva secretari, dus în salonul guvernului, și aci, încetul cu încetul, și-a revenit. Președintele Adunării, oratorul, mulți prieteni politici, cîteva liberali, chiar, au venit să-și arate părerea de rău pentru cele întimplute și nădejdea că va fi un lucru trecător. Cu o caretă ce-a trebuit să meargă la pas, pentru ca bolnavul să nu sufere prea mult, ministrul de justiție a fost adus la locuința sa. De îndată a fost culcat în pat, și de trei săptămîni nu-l mai părăsise. Doctorul, pentru care nu avusese vreme baronul, a venit el să-l vadă. Profesorul Florea Petre era un om admirabil! Înalt, cu o statură și un chip de mare duce rus, cu o barbă căruntă, despărțită în două pe mijlocul bărbiei, cu privire caldă și prietenoasă, îmbrăcat întotdeauna în gheroc, purtînd joben și cravate mari de mătase, frumos legate, cu o potcoavă de briliante la mijloc, el învîrtea neîncetat pe degetul arătător de la mîna dreaptă șnurul negru al ochelarilor legați în aur. Cînd se încolăcea șnurul pe dreapta pînă la capăt, începea aceeași mișcare pe stînga. Avea o veselie care nu era nici profesională, nici prefăcută, ci venea din optimismul său robust de băiat de la țară. Căci strălucitul internist de astăzi, profesorul prietenos cu toți studenții care îi umpleau sălile la cursuri, învățatul și mai ales talentatul doctor Florea Petre, marele diagnostician, era de fel de la Bolintinul-din-Vale. Unii din frații lui se mai găseau încă moșneni pe lingă moșile baronului. Ministrul conservator și decanul Facultății de medicină astfel s-au cunoscut, într-un început de viață, cînd rîvna

de carte a tînărului Florea a primit un sprijin hotărîtor din partea bătrînului Ienache Barbu, tatăl baronului.

Deşi avea un serviciu cu multe paturi, fiind şeful celei mai mari clinici din Bucureşti, deşi avea cursurile, o foarte numeroasă clientelă şi şedinţe cînd era Parlamentul deschis, pentru că profesorul Florea Petre era senator liberal, medicul acesta conştiincios se oprea asupra fiecărui bolnav care îl chema şi examina cu o aceeaşi luare-aminte şi amănunţime pe toată lumea. Apoi se aşeza tihnit la masă şi scria o reţetă lungă cu un scris de nici el nu îl mai descurca, cerînd o tăcere şi o linişte absolută din partea tuturor în timpul redactării reţetei. Erau poate şi taina perfecţiunii sale clipele acestea de reculegere pe care le cerea, în timpul lor legîndu-se în minte după o metodă şi într-un fel al lui anumit observaţia şi intuiţia, dar era şi o anumită solemnitate a meseriei, în care credea şi pe care o reprezenta. Doctorul ţinea să lase după plecarea sa, prin casele unde adusesse vindecarea şi bucuria, şi acest prestigiu al ştiinţei, strîns în cele cîteva clipe de tăcere. Pînă la reţetă, însă, el era vesel şi familiar, nelăsînd să se vadă nici cea mai mică îngrijorare din orice ar fi găsit. În timp ce bolnavul, după indicaţiile lui, îşi schimba poziţia pentru a fi cercetat, profesorul, răsucind neîncetat şnurul ochelarilor pe deget, spunea :

— Lasă, c-o să treacă, neică ! Lasă, c-o să treacă !

Pe conu Barbu l-a luat, de cum a intrat în cameră, cu vechi glumă prietenească, şi baronul a încercat să-i răspundă la fel pe cît a putut. Apoi l-a cercetat aproape două ceasuri. Cine l-ar fi privit, cu oarecare cunoaştere, pe profesor în timpul cît examina ar fi văzut că în ochii strînşi, de unde pornea o privire căutătoare şi împrăştiată (goală de multe ori de orice expresie, pentru că toată atenţia trecuse în ureche sau în virful degetelor cu care palpa), încremenea cîteodată ca o pironire şi spunea o mirare. Atunci, părăsindu-şi firul cercetărilor, doctorul învăluia iute pe prieten într-o căutătură caldă, induioşată, care ar fi vrut să mărturisească un lucru grav şi să mîngîie în acelaşi timp. Aceste treceri frînte şi numeroase, timp de două ceasuri, au frămîntat fără o vorbă, de la uimire şi groază pînă la hotărîre, milă şi durere, sufletul acestui

urias. În cele din urmă, profesorul oftă adînc, îl bătă uşor pe ministru pe spate şi zise :

— Ca tunul, ca piatra, ca simburele de piersică ! Bravo, Barbule ! Bine te ţii ! O să te dreg şi o să-ţi dau drumul !

— Crezi ? îi răspunse baronul, în care puterea mai veche de a ascunde boala se sfîrşea deodată cu prima zi grea, intrînd într-o nemărturisită spaimă.

— Ei, asta e ! Ai să vezi că tot sîntem şi noi buni la ceva pe pămînt, numai că trebuie să mă şi ascuţi ! zise profesorul.

Conu Barbu era gata să creadă şi să facă orice, ca un copil. Îl biruise durerea. Se pricepea foarte puţin la tai-nele fiinţei omeneşti şi ştia tot atît de puţin din medicină, pentru că nici nu-l ispitise, nici nu avusese nevoie. Pentru el fizica şi mai ales optica erau ştiinţele cele mari. În om vedea limpede numai cum erau aşezate organele nobile : creierul, inima şi plămîinii, pe care le preţuia. Mai jos de mijloc, ideile lui erau confuze despre celelalte organe rînduite în adîncimea trupului. Stomacul nu şi-l simţise niciodată şi nu avea un gînd limpede despre el. Sfiiciunea şi curăţenia lui firească îl îndepărtau de la funcţiunile complicate ale măruntaielor, unde totul se transformă de îndată în dospeală şi lichide dezgustătoare. Aşa fusese toată viaţa, şi în toate. Fugise de ceea ce i se părea că nu e curat şi mersese atît de departe, încît în grădinile sale secătuiseră pămîntul şi nu mai izbutea să crească flori, de groaza bălgărilor, după cum îndepărta de la el multe feluri de mîncare, mai ales prin restaurante şi case străine, la gîndul bucătărilor. Oboseala lui timpurie şi fuga de putreziciunile, dar şi de mustul vieţii, îl făcuseră să preţuiască, de mult, mai degrabă pe omul matur decît pe cel tînăr, prea amestecat, prea murdar în lăcomia instinctelor. Iar din femeie, alesese prietenia, aşa cum o fiinţă mai domoală, ca domniţa, se pricepea să i-o dea, deşi gelozia stăruia atît de ciudat în el.

Acum, cu frică de necunoscut şi groază de murdăria pe care o va întîlni, trebuia să coboare în cunoaşterea trupului său. Simţea că e ceva primejdios şi dezgustător şi avea încredere în doctorul Florea Petre ca într-o călă-

uză care-l ducea printr-o mlaștină. Toate aceste sentimente îl stăpîneau din ce în ce mai mult, mai ales după ce a fost scăpat de dureri.

Doctorul, însă, în salonul cel mare, unde a cerut de la domniță, de la Bubi și de la Iancu tăcerea și cuviința pentru lungile rețete pe care le-a scris, nu și-a ascuns îngrijorarea. Conu Barbu era foarte greu bolnav. Medicul ar fi dorit, pentru îngrijirea specială de care avea nevoie, ajutorul unor oameni de meserie. Ziua, spunea el, va trimite un student de al lui; iar seara, pentru că nopțile sînt mai grele și mai tulburi, însuși ajutorul său, un doctor tînăr, ieșit de curînd și nu prea bogat, ar veni bucuros, să fie aci gata la orice împrejurare. Atît bolnavul, cit și ceilalți au înțeles de îndată și au primit. Pentru protejatul său, însă, profesorul a avut o grijă deosebită:

— Ai să vezi, Barbule, ce mult are să-ți placă băiatul, l-a înfățișat pe tînăr, lăudîndu-l ca pe unul dintre cei mai buni medici pe care îi vom avea. Știe multe și o să-ți țină și de urît! Și-apoi în casa asta a ta, plină și bogată, o să se mai bucure și el de viață, de un pat moale, de o mîncare mai bună, de catifele și de mătăsuri după atîția ani de internat și de veghe lîngă bolnavi!

Și chiar în seara aceea, sînt de atunci mai bine de trei săptămîni, doctorul cel tînăr a sosit. Îl chema Matei Sintu. Era cam de vreo treizeci de ani, mai mult scund, bine legat, cu ochi albaștri, cinstiți, cu un rîs plin și glumeț. Doctorul Sintu făcea parte dintre acei oameni care încă din tinerețe și-au măsurat cuvintele și gesturile. Știa ce să spună și ce să ceară, nu se grăbea și dovedea foarte des că a avut dreptate prin toate ce se întîmplau după vorbele lui, inspirînd astfel încredere. A ținut să-l examineze și el cu de-amănuntul pe bătrînul baron; după aceea, a avut o lungă convorbire cu profesorul său. Lui conu Barbu i-a fost simpatice de la prima vedere, și atît de iute s-a legat de el, încît abia aștepta să se întunece, pentru ca să-l vadă. Toți ceilalți, în aceste zile grele, nu se mai simțeau în siguranță decît dacă era și el în casă.

Și, încetul cu încetul, iatacul bătrînului baron, plin de lucruri strînse în atîția ani de viață, s-a schimbat într-o cameră de bolnav. De unde într-o odaie obișnuită

toate lucrurile stau risipite, putînd oricînd fi legate de pașii ce se fac de la unele la celelalte, aci ele se aleg și se strîng lîngă patul bolnavului. Apoi, în orice cameră obișnuită, ușile pot fi deschise pentru toate drumurile și toate fapăturile, pe simple înțelegeri dintre oameni, pot intra prin ele, și totuși se simte în acea odaie o siguranță și o stăpînire a omului care o locuiește; pe cită vreme într-o cameră de bolnav, toate ușile sînt zăvorîte; după măsura ceasurilor neștiute și neașteptate ale bolii, stau străjile dragostei și ale grijii pretutindeni; cei care vin sînt aleși, toate măsurile de siguranță sînt luate și totuși se simte undeva ca o poartă, pe cheia căreia nimeni nu poate să fie stăpîn. Nimic nu e mai puțin bine închis ca o cameră în care zace un bolnav! Și lucrul acesta îl simțea din ce în ce mai mult bătrînul baron. Nici vizitele cîtorva prieteni din guvern și de la club; nici obiectele risipite prin casă, pe care de atîtea ori le-a luat în mînă, strînse acum, după cum le-a cerut în jurul său; nici chiar valsurile lui Strauss, cîntate de domnița Natalia după-amiezi întregi în a treia odaie, nu izbuteau pentru baron să închidă ușa nevăzută din care bătea un vînt ce cutremura întregul său trup. În timp ce domnița cînta, baronul, slăbit, ridica și lăsa un deget galben și osos pe marginea plapumei de mătase. Făcea așa pentru că știa că așa făcuse o viață întreagă. Dar atunci bătaia degetului nu mai putea fi ținută în friu dintr-o mare bucurie a mișcării, a unui dans ce venea, ce creștea din suflet și căruia trebuia să-i dea o față și o descărcare. Acum, însă, degetul acesta nu mai era legat de nimic. Chiar dacă trecea durerea citeodată, în sufletul bătrînului bolnav nu se mai putea închea pasul vieții ca un val sau ca un puls, asupra căruia muzica valsului, cu salturile și mîngîierile ei, să aibă vreo înrîurire. Cunoscută, familiară, acum baronul vedea muzica în afară de el, o privea trecînd prin casă, aburînd sau curgînd ca o apă printre fotografiile de demult, dar nu o mai simțea. Din ceafă pînă în călcîie se lăsa o greutate de-a lungul trupului culcat în pat. Plumbul acesta, pe care valsul nu-l mai putea topi, dacă l-ar putea risipi doctorul Florea Petre, ar fi lucru mare, gîndea bătrînul, simțîndu-l din zi în zi tot mai mult, cunos-

cindu-l tot mai bine cu o inteligență ce i se ascutea, și n-avea nevoie să se împărtășească celor din jur, pentru că avea siguranța în ea. Lumina nouă a minții îl desprindea de pământ. Îi dădea răbdare pentru durere și o ușurare ireală a trupului său chinuit și măcinat. De patruzeci de ani, într-un colț întunecat al iatacului, bătrînul baron păstra neatins iconostasul mamei sale. Era o tîmplă grea de stejar, frumos horbotită dintr-o împletitură tăiată în ramuri de lauri, în frunzișul căreia se repetau, de jos și pînă sus, niște călăreți mici, cu sulite subțiri și cai ridicați în două picioare pe șopirle lungi. Ca o armată mărunță, alcătuită dintr-o mulțime de sfinți Gheorghe, urca într-o lumină roșiatică și nesigură spre cer. De tîmpla aceasta erau atîrnate icoanele. În mijloc, o Maica Domnului, mare, suflată cu aur; sfîntul Niculae, episcopul Mirelor, și sfîntul Haralambie, amîndoi purtînd cărțile înțelepciunii; cuvioasa Paraschiva, cu îndepărtatul schit, umflat din table de argint, în fund, pe linia ce-i povestește țara; sfîntul Stelian, apărătorul copiilor, alături de sfîntul Cristofor; sfînta Varvara, patroana familiei lor, în aghiazma căreia numai mama Mitana mai îmbărbura la zile mari, și puzderie de alte icoane mai mici, de sidef, de aur și de argint, pe care sfinții sau erau subțiați grecește, sau împodobiți rusește, cu frunze și cu hlamide, purtînd cruci cu cîte două brațe transversale și flamuri ce fluturau din vîrf. Pe lingă iconostasul acesta, baronul a trecut în fiecare zi, iar dimineața și seara s-a închinat. Niciodată însă, ca acum, nu s-a oprit să-l privească. Din pat, pe unde era întins, aurăriile sclipeau, în bătaia candelor, iar tîmpla era ca un început de pădure. Dintr-acolo simțea bătrînul Barbu că vine frigul care îl cutremura, după cum într-acolo simțea că se îndreaptă noua înțelegere pe care o avea. În spatele iconostasului, a început să creadă cu hotărîre că odaia lui are o gură ce se deschide undeva, sub pământ. Și în fiecare zi îl înspăimînta mai puțin, și a ajuns cu încetul, după groază și curiozitate, să o privească liniștit. Astfel, murdăriile bolii sale au început să nu-l mai înspăimînte și să nu-l mai scîrbească, vîrsăturile lui acre și negre, ca drojdia de cafea; mirosul dulceag al

trupului totuși abia spălat; laptele pe care îl bea și trecea prin el cu zgomot de găunoșenie și iarăși ieșea nemistuit roșiatic, cu vine lungi de sînge închegat — toate desfacerile acestea dezgustătoare ale trupului se petreceau în fața neclintitelor și curatelor icoane, după o lege pe care baronul o înțelegea și cu care se împăcase. Îi rămînea tot mai viu, tot mai curat gîndul care se ținea pe aripi, ca o pasăre în fața iconostasului, pigulind de ici de colea scintile, înviorîndu-se cu sucumbul umbrelor și al luminilor. Iar baronul, din pat, se închina fără să fie văzut...

În afară de alte multe daruri și priceperi, tînarul doctor Matei Sintu îl avea și pe acela de a ști și a voi să-l ajute pe bolnavul său în îndurarea chinurilor sale. El nu era credincios, dar respecta credința și fețele ei. Așa apucase de acasă, și purta prin lume cuviință pentru credința altora.

Fiu de țaran și el, din Dolj, dintr-un sat de pe marginea Dunării, ceea ce lămurea poate într-o oarecare măsură dragostea și grija profesorului Florea Petre pentru el, doctorul Sintu văzuse și simțise biserica de copil. Avea un unchi preot și doi frați la fel. Oltenesc prin așezare, neamul lor era, cu multe spițe în urmă, de obîrșie ardelenescă. Tatăl său murise demult, și Matei nu și-l mai reamîntea decît șters, ca pe un om bine legat, cu o barbă căruntă ca o spumă în jurul obrazului, schiopătînd greu pe ulița satului, unde toate căciulile se scoteau pînă la pământ în fața lui. La 1848, răzvrătit, fusese silit să fugă din sat, și timp de trei săptămîni a rătăcit cu doi tovarăși într-o luntre, pe care o mînuia iscusit printre ostroavele Dunării. Așa a trăit, cum a dat Dumnezeu, pînă ce, urmărit de o poteră, cînd a pus piciorul pe pământ în dreptul Severinului, a fost fugărit și l-a ajuns unul cu un drug de fier, de i-a rupt laba stîngă. Mai tîrziu, întors în sat și iertat, să fi avut doctorul cinci ani cînd a murit. Matei a rămas în grija fratelui celui mai mare, care l-a dat la seminar. Nimic din viitorul medic nu se lega cu popia, căreia îi fusese hărăzit. A învățat latinește, grecește și cînta și acum frumos, în clipele molcome, dar rare, ale vieții lui, *Primăvară dulce!* Pe la șaptesprezece ani a fugit din școală și a

luat-o pe jos de la Craiova înspre București, deși nu avea nici un rost și nu cunoștea pe nimeni. A nimerit la o gazdă, unde făcea robotelile curții și ale pivniței, pentru un pat și o îmbucătură. Mult n-a stat și a trecut într-un pension de băieți, ținut de un profesor aspru, dar deschis la minte și la inimă. Aci a fost găzduit, cu dreptul de a-și face și el ultimii ani de școală, meditănd însă pe cei mai mici. Și i s-a dat să prepare istoria cu toate clasele. În felul acesta, și după înclinare, doctorul Sintu a ajuns să știe minunat istoria universală, mai înainte de a-și găsi adevărata meserie, spre care a fost îndreptat de profesor.

Din pregătire și în special din citiri l-au atras marii cuceritori: Caesar, Alexandru cel Mare și Napoleon. Le știa viața pe de rost, și astăzi încă, de se pornește, el face din ei icoane vii, împodobite cu multe culori și lumini, în care se răsfrîng ochiul său deschis, sufletul proaspăt și felul țărănesc de a privi lumea, care nu l-a părăsit niciodată.

De cum vine seara, doctorul Sintu intră rizînd în camera lui conu Barbu, de unde se retrag după o veghe de o zi întreagă domnița Natalia și Bubi. Singurul care întârzie încă, în tovărășia doctorului, e Urmatecu. I se întâmplă chiar, adeseori, să rămînă și pînă a doua zi în casele de pe Podul Mogoșoaiei. Noptile de februarie sînt lungi și de multe ori vîntul zgîlție ferestrele, iar ninsoarea se schimbă în boabe de gheață, bătînd cu ropot în geamuri. În odaia baronului e liniște, lumină scăzută și un miros amestecat de doctorii, de rană proaspătă și deschisă, pe care conu Barbu nu-l mai simte, și de o urmă de parfum tare de femeie, rămasă din părul, din batistele și rochiile domniței Natalia. Aerisirea se face greu, ca și primenirea patului, pentru că, de o săptămînă, bolnavul, înțet de dureri, nu a mai voit să se miște dintr-o anumită poziție. Ghemuit sub plapumă, el vorbește puțin în clipele cînd își găsește cunoștința, și, dimpotrivă, spune multe în aiurările în care se pierde și din care revine ciudat, fără hotare, cu treceri nesimțite, de ai crede că limpezimea minții și aiurările sînt una și

aceeași viață. Pielea lui uscată e caldă de friguri ce nu încetează; ochiul e turbure, și numai din cînd în cînd pe omul acesta mic și chinuit brobonează o sudoare rece. Delirul vine întotdeauna cu aceeași vedenie: pe un piept de cremene, în vîrf de munte, baronul spune că vinează și urcă. Abia vede o potecă îngustă pe buza unei prăpăstii, iar înaintea lui, mereu aceeași capră-neagră, care fuge de nu poate să o ajungă și care se oprește din cînd în cînd, îl privește cu niște ochi roșii, ce se măresc și se micșorează, și ride la el! Atunci baronul horcăie puternic și se trezește.

Iancu Urmatecu și doctorul Sintu, fiecare de cîte o parte a patului, așteaptă liniștiți revenirea. Bolnavul se uită întîi speriat la ei, apoi face de mai multe ori: „I? I? I?“ ca și cum ar întreba și cu încetul își regăsește cunoștința. Atunci începe doctorul să vorbească, după ce i-a dat încă o îngrijire bătrînului. Povestește mai ales despre plante și despre animale, așa cum le-a văzut o copilărie întreagă și așa cum le împodobește acum cu bogata lui închipuire și cu dorul depărtării. Știe cît de usturător e mustul zăpezii în care se ară primăvara; cunoaște ceasul și încetineala deschiderii nărilor de pe iaz; a însemnat cercul de umbră făcut de floarea-soarelui printre brazde; mai are în nări mirosul înecăcios al nalbei, și în gură, amarul frunzelor de nuc. Povestește despre albinele care stau pe loc în zbor, închise ca într-o boabă de lumină făcută din bătaia aripelor; a prins licuricii ziua sorbind din melcii topiți în șuruburile caseilor de var; știe cum bate inima speriată a vrăbiilor ținute în palmă; a privit în ochii verzi și plesniți de lumină neagră a bufnițelor prinse dimineata și a ascultat șoapta lungă ce fuge prin pădure, sare șoseaua și vine să moară prin tufișurile curții, în salcîmii domoli și cumiști. Dar mai ales doctorul știe, și povestește ca nimeni altul, dragostea animalelor. Baronul atunci zîmbește trist și depărtat, de parcă abia s-ar deschide lumea înaintea lui, iar Urmatecu ascultă cu lăcomie, cercetînd tot mai în-deaproape, mirat, chipul doctorului. Simte că în omul acesta, dincolo de știința lui, e o adîncime și o minte

nouă pentru el, că are ochii făcuți să vadă altfel lumea decît ai lui. Și în puține nopți Iancu s-a împrietenit și a început să-l iubească pe doctorul Matei Sintu, de la care, deși mult mai tînăr decît el, a învățat din belșug. Mai ales tot ceea ce sta dincolo de bariera orașului și era mort pentru Iancu, acum a început să învie. Și un fel de bucurie, de entuziasm și de recunoștință l-au cuprins. Tîrgovețul din el începu tîrziu să cunoască viața de la țară. Și încă o dată se bucură că are moșie. În afară de mîndria și de banii pe care îi aduce, va avea de acum înainte unde să le vadă și pe toate acestea! În fiecare seară, însă, el nu lăsa pe doctor să isprăvească pînă ce nu-l aducea iarăși la povestea de dragoste a animalelor. Și doctorul povestea bucuros. Amintirile lui cresc atunci și se înfrumusețază cu cunoștințele și credințele de astăzi. Cum e și firesc, Matei Sintu crede într-o puternică forță vitală, pe care natura, adîncă și darnică, o risipește, după el, în nobile lupte, ca și în viclesuguri subțiri. După spiță și după felul vieții, dragostea — așa cum a văzut-o el și o povestește — e molcomă sau aprigă, pe pajiște, în poiană, ca și în cîcină și în țarc. Și din rîndul animalelor mari, crunte sau frumoase în călduri, doctorul trece apoi la neamul nesfîrșit al mărunțișului și al orățăniilor, din care toate infoielile, toate chemările, împăunările, deznadejdele și gunguriturile sînt scrise în mintea și în evocarea lui. Iancu Urmatecu și-a dat seama cu încetul că, dacă n-ar fi fost Matei Sintu așa cum e, aducînd viață și voie bună cu el în orice împrejurare, poate n-ar fi putut să îndure nopțile chinuitoare din iatacul lui conu Barbu, unde vremea e grea și înceată.

Februarie și carnavalul aduceau, în Bucureștii ahtiați de petreceri, nebuniile lor. Aproape de miezul nopții, cînd în casa mare, stînsă, de pe Podul Mogoșoaiei, nu se vedea decît o lumină slabă la fereastra unde zăcea bătrînul baron, și ceasurile, venite o dată cu întunecarea, nu se mai sfîrșeau și urcau încet, minută cu minută, luptînd cu noaptea, aiurea, nerăbdările și pregătirile erau în toi. După pungă și după fantezie, costumele închipuiau, din lumea țărilor îndepărtate, a fluturilor sau a florilor, a călugă-

rilor sau a oștenilor, fel de fel de travestiri pentru balurile mascate. Lapovița și zăpada nu stinghereau cu nimic nevoia de petrecere. Și pînă în zorii tîrzii și tulburi, alergau pe străzi, în sânni și în carete, pe sub lumina nesigură a felinarelor, oamenii roșii, verzi, galbeni, ascunși în mă-tăsuri, cu fețele acoperite de măști, cu săbii, cu arcuri, cu aripi, cu mărgelile pe ei, ca omizile, rizînd zgomotos, glumind, sărutîndu-se.

În seara unei asemenea nopți, Bubi se reîntorcea, furat de gînduri, de-a lungul magazinelor luminate încă, rămase deschise pînă tîrziu, înspre casa de lîngă Biserica Albă, unde cina, ca de obicei. Venea de lîngă patul tatălui său. Stătuse toată după-amiaza. O strîngere de inimă, o grijă și o frămîntare îl stăpîneau. În sfîrșit, după atîta vreme, doctorul Florea Petre i-a chemat pe el, pe domnița și pe Urmatecu, în salonul cel mare, și le-a spus boala bătrînului baron. Era cancer. Pornit de la stomac, așa credea profesorul, se întindea și rodea totul. Sfîrșitul departe nu mai putea fi! După plecarea maestrului, doctorul Matei Sintu le-a dat amănunte. Vorbea cu limpezime despre boală și despre tot ce se va mai întîmpla. Prevedea o criză mare, apoi o liniște, poate lipsită de dureri, în care bătrînul se va stinge pe nesimțite. În cît timp n-ar fi putut s-o spună, dar și el era de părere că mult nu o va mai duce. În această prevestire simplă, îngrozitoare pentru ceilalți, doctorul Sintu stăruia pe cuvinte și aducea o neobișnuită căldură în glas vorbind de profesorul său. Încă o dată admira preciziunea diagnosticului. Din prima zi, spunea el, Florea Petre îl prevenise asupra bolii și asupra fazelor ei, care se îndepliniseră întocmai. Cu acest dar neobișnuit, adăuga el (și nici unul din ceilalți nu-l mai asculta, legînd fiecare, cu inima sau cu mintea, ceea ce îl privea de viitoarea moarte a baronului), l-a văzut în împrejurări mult mai grele pe clinician. O femeie, continuă doctorul Sintu ca la un curs, a venit la ei la spital cu tulburări specifice, dar neprecise. Profesorul s-a rostit că ar fi cancer. Peste cîtva timp, femeia a murit otrăvită. La autopsie, însă, s-a găsit o tumoare de mărimea unei nuci, ce mai avea sigur înaintea ei, dacă bolnava ar fi trăit, tot timpul de creștere și de dezvoltare. Era, într-a-

devăr, minunat să poți simți — și nu era vorba numai de știință, ci de o uimitoare intuiție — răul și să-l numești ! Din tăcerea însă cu care a fost primit entuziasmul său, doctorul Sintu și-a dat seamă că celor de aci le scăpa frumusețea temelor și biruințelor medicale. De aceea, se depărtă de cercul celor trei, furati de alte gânduri, aproape rușinat de patima pe care o avea pentru meseria lui. Apoi s-au despărțit. Bubi, după cele ce a aflat, a mai ținut să-l vadă încă o dată, în seara aceea, pe tatăl său. Știa că îl va privi altfel cu noua cunoaștere pe care o avea. A trecut încă o dată pînă în odaia bolnavului și s-a oprit în prag. Conu Barbu dormea.

Slăbiciunea lui ajunsese de neînchipuit. Chipul ră-măsese cît un pumn ; trăsăturile erau chinuite, pielea — galbenă, pămîntie și fără luciu. Dintr-un colț a apărut o îngrijitoare, în șorțul ei alb, și i-a făcut semn să tacă și să fie liniștit. Bubi a închis fără zgomot ușa și a plecat.

Pe strada cu lumini, cu trecători și cu sânni, ducea încă în el icoana celor văzute, și o durere, și o deznă-dejde care nu voiau să treacă.

Nici nu era obișnuit, nici nu se aștepta la tristețea aceasta mare. Trăise atîta vreme departe de tatăl său, și acum, de curînd, de cînd se întorsese în țară, se înțe-legeau atît de puțin încît Bubi a fost în primele zile sur-prins de ceea ce simțea. A crezut la început că e milă omenească numai ; apoi, că e teamă de răspundere și de viață. A vrut chiar să găsească în el, în fața întregii moș-teniri viitoare, o vinovată bucurie de bani și de libertate, și o umbră s-a prins cîndva din toate acestea. Dar s-a trecut iute, o dată cu celelalte gânduri. În astă seară sim-țea numai durerea ce creștea din el, fără voie. Erau lacrimi și suspine ce i se opreau în gît, era o nevoie de tînguire. S-ar fi dus oriunde, la oricine ar fi bănuît că ar putea găsi o mîntuire. Și mai ales ar fi dat tot, ar fi risipit în-treaga avere, numai să-l scape pe tatăl său. Astfel fră-mîntîndu-se, ajunsese la casa lui Gună Licureanu, unde trebuia, ca întotdeauna, să o întîlnească pe Jurubița.

Luminile erau aprinse și o forfoteală se vedea prin geamurile colorate de la intrare. Jurubița, de cum l-a

auzit, i-a ieșit înainte, i-a aruncat brațele după gît și a început să-l sărute din virful buzelor. Se simțea că nu vrea să dea îmbrățișări mai calde, mai apropiate, pentru a nu-și strica fața și mai ales pieptănătura, din înălțimea căreia bucele nu trebuiau să se miște.

— Bine că ai venit, dragule ! De cînd te aștept ! zise ea, trecînd un braț pe sub al lui Bubi și urcînd împreună scările.

— Am stat mai mult astă-seară ! E foarte rău ! răs-punse încet Bubi.

— Ei, lasă, c-o să treacă ! Așa sînt bătrînii ! adaoase ea nepăsătoare, preocupată de altceva. De azi-dimineață, de cînd nu ne-am văzut, numai la tine mă gîndesc ! Am o surpriză mare, mare și frumoasă. Ai să vezi !

Și tirîndu-l de-a lungul odăilor, sîrînd, gungurînd, rîzînd, ea îl duse pînă în salon, unde, întinse pe scaune, așteptau trei costume bogate. Era unul alb de paiată, cu nasturi mari colorați și o tichie țuguiață, pentru ea ; era un costum greu, de mătase galbenă și albastră, de manda-rin, pentru Bubi, și o piele de drac roșie, cu o pelerină neagră, cu botfori subțiri și o mască verde, cu coarnele poleite, pentru Gună.

— Mergem la bal ! Mergem la bal ! începu ea să cînte, bătînd din palme și învîrtîndu-se împrejurul scaunelor.

Bubi, rămas în mijlocul camerei, o privi lung, cu tris-tețe și cu un fel de compătimire. Apoi, cu un glas obiș-nuit, zise :

— Eu nu merg ! Nu pot să merg !

— De ce ? făcu femeia.

— Dacă te-ai gîndi mai bine, nu m-ai întreba !

— Dar nu te vede nimeni sub mască, dragule ! a fost răspunsul ei. D-aia ți-am și luat un costum de chinez, să nu poți fi recunoscut ! Apoi, după cîteva clipe, cu se-riozitate : Știi, dragule, nu ne strica bucuria, că ne certăm ! Astă-seară sînt prea veselă, pentru ca să mai îndur toate jălaniile tale !

Bubi o privea însă liniștit, cu o surprindere ce creștea din ce în ce.

„Nu simte, sau nu vrea să simtă ?“ se întrebă el, și tîmplele începură să-i bată.

Dîndu-și apoi seama că, dacă ar mai întîrzia în fața costumelor și în bucuria provocatoare a Jurubiței, s-ar certa poate ca niciodată, Bubi se depărtă spre ușă, fără a spune vreo vorbă.

Femeia fierbea. Era inciudată. Simțea și ea ce are să vie, la fel cu Bubi. Dar nu numai că nu se temea de ceartă, ci, contrar celor spuse, o dorea. De aceea, alergînd după el, îl apucă tare de braț și, privindu-l în față, îl întrebă :

— Nu vrei să mergi ? ! Asta e ultimul tău cuvînt ?

— Nu ! răspunse, stăpînindu-se, omul.

— Bine ! Să nu-ți pară rău atunci de ce se va întîmpla, că eu de dus tot mă duc ! Și se răsuci într-un picior și căută să-nceapă să cînte.

Amenințarea pătrunse adînc în bănuiala mai veche a bărbatului. Și într-o clipă, adormind durerea, gelozia își făcu loc, înveninată de clipa care aștepta. Buzele lui Bubi tremurau. În cele din urmă, neașteptat, nefiresc, el strigă puternic, poruncitor, ca niciodată :

— N-ai să te duci !

Avea nevoie de comanda aceasta, pentru a se găsi pe el, în viața și în voința lui.

Jurubița se opri din zburdălniciile ei, se întunecă și-i aruncă aproape șuierînd :

— Ce-ai spus ? Și-apoi, copilăros și cu o vulgaritate pe care nu și-o putea domoli : Mai zi o dată !

Bubi nu mai răspunse. Se trezise în scîrbă și în oboseală. Abia acum, însă, răbufneau ura și adevăratul gînd al Jurubiței :

— Auzi dumneata — spuse ea cu o groaznică voce pitigăiată și acră, întrebuițată totdeauna de femei pentru a rosti cel mai mare necaz al lor — nu-mi dai voie să mă duc la bal ? ! Și cu ce drept, mă rog ? Și pentru ce ? Pentru că e bolnav excelența-sa baronul Barbu ? Ce-am eu cu el ? Ce-i sînt eu, noră, fată, copil ? Nici n-a vrut să mă cunoască și mi-a-ntors spatele cînd m-a întîlnit. Iar eu să stau, să-mi pun cenușă pe cap și să-l boțesc ? Nu zău ! Chiar atît de timpită nu sînt !

Și luînd largul costum de pailă, îl îmbracă, îi infioă gulerul înalt împrejurul gîtului (și-i venea foarte bine),

apoi, privindu-se în oglindă, spuse ca și cum ar fi vorbit cu cineva din altă odaie :

— Fă-mă întîi baroneasă Barbu, și pe urmă cere-mi să nu mă duc la bal !

Nici nu se putea vorbi mai lămurit. Pe Bubi îl trezi ca o lovitură. Simțea acum că n-a fost niciodată vorbă de ceea ce abia a îndrăznit să nădăjduiască la începutul legăturii lor, trîinicia unei prietenii măcar. O crezuse totuși a lui pe Jurubița, și astăzi vedea cu cită înverșunare i se ridică împotriva. Nu mai era mînios, ci se simțea singur și caraghios în casa asta în care nu avea ce să caute. De aceea, se ridică și, cu pas hotărît și fără a mai spune ceva, trecu să-și îmbrace blana. Jurubița nădăjduise că cearta o să fie mai lungă și mai zgomotoasă. Mai avea multe de spus, sau poate tot aceleași lucruri, dar în mai multe feluri. Apoi și liniștea lui Bubi nu-i plăcea ; era un semn de adîncime și de seriozitate de care îi era teamă. Ar fi vrut să încerce o ușurare a clipei, dar i s-a părut că dă prea mult. Nesigură, neștiind bine ce să facă, ea se hotărî în cele din urmă să-și păstreze glasul pe care și l-a luat. Alergă deci după Bubi și îi strigă din capul scării :

— De dus, tot mă duc ! Asta s-o știi !

Și trînti ușa, de zăngăniră toate geamurile colorate în cercevelele lor de plumb.

Alungat de mîhnire și oboseală din casele unde ar putea să o regăsească sau să și-o reamintească pe Jurubița, Bubi se îndreptă prin noapte limpede și ger uscat spre locuința tatălui său. Se bucura dinainte că împrejurarea prin care trecuse l-a mînat să-și îndeplinească o datorie, de la care, fără voia lui, se abătuse. Acum, nici el nu înțelegea de ce nu i-a venit mai devreme gîndul acesta.

Porțile mari de fier erau ferecate. A trebuit să bată, pînă ce un sergent din fundul curții l-a recunoscut și a venit. Toate ușile erau încuiate, toate sălile erau stînsse. O slujnică somnoroasă a alergat și i-a aprins un bec de gaz în sala cea mare. Flacăra albastră, nesigură, juca, risipind pe pereți și pe tavan umbre uriașe din lucrurile polițelor și din statuile înfipite pe pedestale. Încet, el

trecu într-o cameră mai mică, întunecoasă, ce dă în iatacul bătrînului baron. Din întuneric, privi dîra de lumină de sub ușa de la odaia bolnavului. Ascultă. Abia se auzeau șoapte nelămurite dincolo. În cele din urmă, deschise. Bolnavul dormea așa după cum l-a lăsat. Lîngă el, îngrijitoarea picotea și ea, cu capul frînt, căzut pe piept. Într-un colț, pe două divane joase, doctorul Matei Sîntu și Iancu Urmatecu povesteau ceva. Cînd l-au văzut, nu s-au mirat. I-au făcut loc și l-au chemat lîngă ei.

Numai Urmatecu l-a întrebat în șoaptă :

— Cum de se face, coane Bubi, c-ai venit ?

Atunci Bubi simți nevoia să se mărturisească cuiva de ceea ce ducea cu el. Și începînd cu un „poate dumneata mai mult decît oricare altul, ai să mă înțelegi !”, se porni să-i povestească lui Urmatecu tot ceea ce suferea de pe urmele Jurubiței : lăcomia, nedelicatețea și acum în urmă ura ei neînțeleasă și dorința de a se răzbuna pe bolnav, pe el, pe toți. Iancu asculta, foarte serios. Din cînd în cînd numai punează un deget pe buze pentru a-i arăta lui Bubi că, în aprindere, a ridicat glasul. Luase și el obiceiurile bătrînului baron. Sădeau cîteșitrei lîngă o masă de abanos încărcată cu fel de fel de lucruri, de pe care încet, cu un fel de joc al degetelor, Urmatecu căuta obiectele prin întuneric. Apoi le trecea în palmă, le cîntărea, le mîngîia, ca și cum pe ele și-ar fi tors firul întîmplărilor și al poveștii. Din cînd în cînd se auzea numai un fel de plescăit, cînd prindea în mînă un lucru luciu și-l ținea apoi, strîngîndu-l bine, semn că vorbele lui Bubi intrau mai adînc în el.

Pentru prima dată de la legarea ultimelor întîmplări, Bubi și Iancu vorbeau despre Jurubița. Și i se păru tînărului baron că se reîntoarce cu mult în urmă, pe vremea cînd îi povestea numai deșarte visuri de dragoste, sub nucii de la Filipești. Doctorul Sîntu vru să se ridice, să se îndepărteze. Urmatecu, cu un aer de hotărîre, ca și cum cele ce se povesteau erau ale lui, îl reținu, lămurindu-i în cîteva cuvinte. Nu s-a sfiit să o arate pe Jurubița ca pe fosta lui amantă ; nu s-a ferit să vorbească de greșalele și purtarea lui Bubi ; nu s-a ferit să-i arunce acum în față o mulțime de lucruri pe care de mult ținea să i le spună, pîrintește. Bubi asculta cumințe,

înfrînt, dojenit. Avea nevoie să-l certe cineva, dar să-l și apere. Cuvintele strigate, violența, voința lui față de Jurubița, neobișnuite la el, l-au obosit. Acum privea în urmă și se îngrozea de ceea ce făcuse, și mai ales de cum putuse să le facă. Și ca în tinerețe, lîngă omul acesta tare, lîngă Urmatecu, ocrotit, el își simțea întreaga lui fire cum se reîntoarce și pune stăpînire pe el. Și în liniștea aceasta firească, în care se afla de obicei, simți că are iar nevoie de Jurubița și de dragostea ei, dar fără larmă și fără scandal. Ar fi dat orice să nu se fi întîmplat nimic. Și lui Urmatecu, după ce i-a deschis sufletul, i-ar fi cerut și lucrul acesta, împăcarea și siguranța reîntoarcerii la Jurubița dacă nu i-ar fi fost rușine ! Tot drumul schimbărilor de dorințe se trecuse în Bubi uimitor de iute. Cînd s-a dezmeticit după atît de îndepărtate înlănțuiri sufletești, era departe de ceea ce îl oprise pe Iancu în loc. Omul de afaceri, mai greoi și mai simplu, nebănuind ceea ce se petrecuse în tînărul baron, fărîma încă vorbe tari, care nu erau decît judecăți ale experienței pentru doctorul Sîntu și uri, ciude și porniri ale lui Urmatecu împotriva Jurubiței. În cele din urmă, Iancu mormăia apăsător, dar nu fără oarecare admirație și parcă într-un fir de amintire :

— E muiere afurisită Jurubița ! Și-i primejdioasă foc, pentru că nu e proastă !

Pe Bubi l-au surprins urît cuvintele astea și l-au și supărat neîngăduind să se vorbească astfel despre femeia cu care trăia. Părțile nelegate și opuse ale ființei sale începeau să se ciocnească iar între ele !

De aceea se ridică și trecu spre fereastră.

În liniștea din odaia lui conu Barbu, numai ceasornicele, multe, se încălecau cu mersul lor de toate felurile de prin colțuri. Baronul ceruse să fie lăsat fiecare la locul său, neputîndu-se obișnui cu o tăcere de care totdeauna, noaptea, i-a fost frică. Din salon abia se auzea, prin ușile închise, pendula cea mare bătînd miezul nopții. O lună ciuntită și tîrzie, șticloasă în lumina ei albă și în ger, se revărsa pe acoperișurile caselor scunde din jurul curții celei mari. Iar Dîmbovița, abia închegată de sloiuri, se vedea în lung, prin zăpadă, ca un drum aprins. În

casă razele cădeau și se frîngeau, ajungînd pînă la patul pe care urcau încet. Nimeni nu mai vorbea, cînd deodată bolnavul începu să geamă și să bolborosească ceva nelămurit. Într-o clipă toți au fost lingă el. Povara unei zăceri fără conștiință se risipea de pe chipul său. Ochii luptau cu pleoapele grele, să se desfacă. Mîinile începeau să se miște, și din ce în ce mai iute fugeau pe plapumă, înfrigurate, de parcă ar fi căutat ceva. Gura se stringea și se destindea cu putere, umflînd coardele gîtului, iar capul, neliniștit pe perină, se zbătea dintr-o parte în cealaltă, ca și cum ar fi vrut să spună un : „Nu!” hotărît la cine știe ce întrebare. Cînd se oprea, bolnavul astfel zbuciumat, încerca să se ridice. Pentru cei din jurul său, obișnuiți să-l audă gemînd la cea mai mică mișcare sau atingere, lucrul părea minunat. Întrezăreau aproape o nădejde, în afară de doctorul Matei Sintu, care, la capătul patului, întunecat și foarte atent, urmărea toate mișcărilor bătrînului baron.

În cele din urmă, pleoapele au rămas deschise, și bolnavul a privit în jurul său. Căuta să recunoască pe cei din casă, zîmbind fiecăruia dintre ei. Cînd a ajuns la Bubi, a stăruit îndelung. A încruntat din sprîncene, a căutat să se ridice mai sus, mai aproape, apoi a zîmbit iar și a șoptit încet :

— Bubi !

Nu era obișnuit să-l vadă noaptea alături de el. Apoi a închis ochii și s-a întunecat. Era supărat pe ceva și era crunt. Și, în înfățișarea aceasta severă, a început să vorbească, din ce în ce mai dezlegat, din ce în ce mai limpede, din ce în ce mai tare. Nu spunea decît un singur cuvînt, numele fiului său :

— Bubi ! Bubi ! Bubi ! Bubi !

Și pe măsură ce vorbea, ce repeta și striga, se ridica. A ajuns să șadă în pat. Apoi i-a fost cald și a aruncat plapuma în lături. Acum privea țintă la fiul său. Peste brațul îngrijitoarei, care a sărit să-l țină, a lovit puternic cu pumnul. Lui Iancu, apropiat și vrînd să-i vină în ajutor, i-a băgat o mîină sub guler, a tras și a coborît drept alături de patul său. Gulerul lui Urmatecu s-a sfîșiat cu cravată cu tot și i-a rămas bolnavului între degetele strînse. La atingere, pielea lui era caldă, dogo-

ritoare, iar ochii sticloși, ca de nebun. Bubi, îngrozit, se dădu pas cu pas înapoi, în umbra iconostasului. Bătrînul încercă să umble și căzu pe marginea patului. Dar se ridică iute și porni prin casă. Atunci i-a ieșit înaintea doctorul Sintu. L-a luat în brațe și l-a strîns de umeri, ca să-l potolească. Bolnavul se zbătea și se frămînta cu o putere pe care nimeni nu i-ar fi bănuț-o. Doctorul îl luă pe sus și îl întinse iarăși în pat. Și a început atunci o zvîrcolire în care n-a mai vorbit și nici n-a mai încercat să coboare. Se incolăcea, se lungea, se zbătea, nemulțumit nici o clipă cu poziția în care se afla. Se întorcea cu capul înspre picioarele patului, lovea în perine, le împrăstia prin casă și nu scotea decît gemete surde. Potolit, din cînd în cînd, deodată zvicnea în sus și cădea iar, de parcă ar fi fost azvîrlit, pe partea cealaltă... Doctorul a încercat să-i dea o doctorie, dar n-a izbutit. Se mulțumea să-i pună, pe apucate, prosoape reci pe frunte... Și a ținut chinul acesta pînă aproape de ziuă. Nimeni nu vorbea. Numai patul suna din toate încheieturile lui de bronz, frămîntat de neliniștea bolnavului, și aceeași pendulă vestea de departe, prin atîtea uși închise : unu, doi, trei, patru... Tirziu, a rămas incolăcit, fără un geamăt, fără o mișcare. După cîtva timp de liniște, cei din casă s-au uitat cu groază unul la celalt. Atunci doctorul Sintu vorbi cel dintîi :

— Nu, n-a murit ! A fost criza pe care o așteptam ! De-acum se va potoli !

Și luîndu-l iarăși în brațe, îl culcă frumos într-un pat improspătat cu perinele bine bătute și răcorite.

Cînd a deschis iarăși ochii, baronul avea o față senină și liniștită.

— De acum nu se va mai chinui ! Numai inima îl mai ține ! Adevărata viață însă s-a stins ! zise doctorul și se duse să-și ia locul pe sofaua din fundul odăii.

Toți cei din casă erau obosiți. S-au așezat prin colțuri, în întuneric, de unde vegheau. Luna întinsese pătutul ferestrei deasupra patului. Așezat, numai el, în lumina aceasta albă, ca pe un catafalc de lumină, baronul Barbu părea singur în odaie și poate așa a simțit și el de a început să vorbească încet, șoptit, rar, dar limpede și cu șir :

— Mare lucru în viață n-am făcut!... Mor însă liniștit! N-am făcut nici un rău nimănui, zise el. Datoria mi-am împlinit-o față de toți, iar pe Bubi, pe care l-am ținut multă vreme departe de mine, l-am iubit... Și pe fratele meu Ștefan... și pe Natalia... și pe Iancu... l-am chinuit, dar i-am iubit pe cit am putut... Să mă ierte și ei și să mă ierte toți... Eu atît m-am priceput... Să facă Bubi mai mult decît mine...

Și bătrînul Barbu, albit de razele care îl țineau ca sub un polog, se căzni și, cu greu, făcînd încet semnul crucii, închise ochii și adormi.

Așa i-a prins ziua pe toți, ghemuiți pe unde i-a biruit somnul pe fiecare. Cel dintîi s-a trezit Iancu. Găsindu-și haina deschisă și gulerul rupt, el nu s-a dumerit la început. Apoi, cu încetul, printr-un fel de amețeală și durere la tîmple, își aminti de noaptea trecută.

În curte începuse zgomotul dimineții, căci soarele, lup-tîndu-se cu cețurile unei zile senine, dar reci, de sfîrșit de februariei încerca să învie toate colțurile. Un car cu lemne intra pe poartă, pentru multele guri de sobă din casa baronului. Oprit de șanț, carul o lua greu din loc, în încordarea unor căluți mărunți și slabi, pe care-i mișcau bicele și înjurăturile rumânilor.

Ici-colea, cite un servitor grăbit trecea prin curte și sufla în degetele înghețate. Conu Barbu, trezit, auzea toate acestea. Și cînd Urmatecu s-a întors, i-a făcut un semn ușor cu mîna, chemîndu-l:

— Iancule, s-a sfîrșit!... șopti el. De acum într-o săptămînă, zece zile... Simt eu mai bine decît voi... Și, mai odihnindu-se puțin, adăugă: Să ai grijă de Bubi!

În bătrînul baron, prin care, în cei aproape șaptezeci de ani, au trecut multe patimi, groaze, nădejdi, bucurii și dureri acum, mai mult ca oricînd, nu mai rămăsese decît o minte rece și indiferentă, ascuțită tot mai mult de apropierea morții. Mărturisirile de dragoste le făcea din amintiri și pentru că știa că atunci simțise astfel. Acum însă toate lucrurile se explicau și se orînduiau numai într-o singură așezare, pentru el cu un singur țel: așteptarea din ce în ce mai încordată. Tot ce simțise odinioară vedea și era limpede. Era atît de limpede, încît cîteodată,

din amestecul de oameni urmăriți aievea prin cameră și amintirile lui, începea o lunecătoare și pierdută uitare, cu o brumă deasă pe ea, de unde bolnavul își revenea însă ușor. Tot mai mult bătrînul baron simțea, și nu o spunea nimănui, gura deschisă din spatele iconostasului, care ducea sub pămînt. Și în cele din urmă, cu ochii aceștia ascuțiți ai așteptării, a ajuns s-o vadă. Era ca un cap de balaur. Printre dintîi rinjiți intrau și ieșeau: domnița Natalia, Bubi, Iancu Urmatecu, doctorul Sîntu, îngrijitoarea și, odată cu ei, niște copii, flăcăi și fete, numai tinerețe, în haine largi, ușoare, felurit colorate făcînd anumite semne înțelese numai de baron. Erau întîmplările vieții lui întregi, coborîte pentru el, printre oameni, printre ai lui, cu care se amestecau și de la care acum, cu fiecare clipă, își lua rămas bun. Toți umblau neliniștiți și toți priveau din cînd în cînd în ochii roșii, mari cît două luni pline la răsărit, ai balaurului. De acolo trebuia să vină ceva ce aștepta baronul Barbu cel dintîi. Și pe măsură ce vremea trecea, forfoteala asta se limpezea. Se alegeau oamenii de o parte, și amintirile, de alta, de parcă bolnavul se rupea în două, cu tot ce purta în el, ca în fața unei judecăți, așa cum văzuse el, încă de pe cînd era copil, pe zidurile tuturor bisericilor de pe moșiile lor, în pridvorul cărora s-a jucat, a iubit și în temelia cărora a cititorit.

XIV

Balul la care ținea cu orice preț să meargă Jurubița era unul dintre nenumăratele baluri mascate date de societățile de binefacere ale doamnelor din lumea mare din București. Venea societatea cea mai bună, pentru că intrarea era foarte scumpă și balul avea loc la Teatrul Național. Sala se unea cu scena, dînd astfel o încăpere de o mare adîncime. La toate etajele lojilor erau atîrnate covoare scumpe, iar pe alocurea, cite o benuară era căptușită ca o grotă, cu moliciuni de catifele și foșnete de mătăsuri. Și în fiecare se improvizase cite o negustorie

fantazistă. Astfel, se ridica taraba pretentioasă a unor glume cu multe înțelesuri, tipărite pe bucăți de atlas alb sau ceruliu, vândute de Ovidiu al lui Vasile Alecsandri, sau întunecata celulă a lui Hamlet, în care eroul lui Shakespeare împărțea țigări dintr-o hircă de porțelan. Boierii veneau cu pași leneși, voit lunecători și îndrăzneți, cu o obrăznicie și o ținută purtate numai la asemenea baluri! Fracul se puneă cu cravată neagră, iar în timpul balului și în fumoar, nu se scotea jobenul și nu se lăsa din mână bastonul cu mînerul de aur. O rînduială veche, rămasă, spuneau cei mai pricepuți, de pe vremea tricornurilor cu pene, în mijlocul acestei lumi ce se ascundea sub mască, unde cinstea și închinarea nu se puteau da omului necunoscut, nu obliga la nici un fel de politețe față de nimeni. Astfel apărați, domnii erau bucuroși să spună ceea ce credeau sau simțeau unor anumite doamne pe care le-au recunoscut ușor, iar doamnele erau fericite să asculte cît mai multe necuviințe de la cunoscuți și necunoscuți. Era un fel de lege nescrisă a balurilor mascate, căreia lumea bună i se supunea cu mai multă plăcere decît cealaltă. Cînd au sosit Gună și Jurubița, era puțin după miezul nopții. Pe două rînduri, la intrare, curioșii stăteau să vadă costumele. După ce au ocolit împreună sala, Jurubița a hotărît că trebuie să se despartă, pentru a nu fi recunoscuți. Și cînd s-a depărtat Gună, Jurubița, l-a privit lung și cu plăcere pe tînăr, de bine ce-i venea costumele de drac. Cum era înalt și subțire, tricoul roz de mătase îi scria trupul frumos, de i se vedea fiecare mușchi. Umerii largi se simțeau puternici sub pelerină, iar masca, dîndu-i siguranța nerecunoașterii, îl îmbia să zburde ca un copil. Cîtă deosebire, gîndea femeia, de Bubi, îngreunat, leneș și veșnic doritor de altceva decît de tinerețe și de petrecere! Și Jurubița își simți o clipă bucuria de a-l avea pe Gună, de a-l ști al ei și de a-l dezmiarda fie chiar în taină. Apoi se pierdu și ea în mulțimea măștilor, lăsîndu-se întrebată sau strînsă prin colțuri de îndrăzneala vreunui domino, a unui cavalier sau chiar numai a unui frac foarte bine purtat de către un domn cărunț. Bucurîndu-se de revărsarea luminilor și nebunia culorilor, Jurubița nu

rătăcea totuși la voia întîmplării. Ea căuta ceva, ținea să descopere pe cineva în mulțimea costumelor.

Știa că balul acesta, fiind o petrecere de lume foarte bună, în care era aproape o cinste să poți intra, n-ar fi cu neputință să întîlnească pe procurorul Hangiu. Cu simțul ei ascuțit de femeie isteată, ea deslușise la procuror înclinarea de a petrece onorabil și cu folos. Mica poveste de dragoste cu Amelica, în care, dealtfel, nici ea nu credea i-a folosit atît cît să vadă acest lucru. Deși nimic din firea și înfățișarea lui nu-l mînau pe Hangiu spre baluri mascate, el se găsea totuși acum în anul cunoștințelor și al încercărilor. Un om care ținea neapărat să-și facă o situație sigură și o familie potrivită cu ea nu trebuia să lipsească, își spunea Jurubița, de la balul acesta, unde, cu toată neseriozitatea lui, putea să întîlnească pe un viitor cumnat, sau pe orice altă mai îndepărtată rudă bărbătească din partea unei viitoare soții, rudă ce avea să-l prețuiască de două ori : și ca pe un om vesel, și ca pe un om de lume bună.

Acum Jurubița stătea într-un colț și se chinuia să bănuiască sub ce costum ar putea să vină Hangiu. S-a gîndit mai întîi la lucrul cel mai simplu : la un frac. În curînd, însă, și-a dat seama că e o cale greșită. Un om ca procurorul, care avea atîtea cuvinte să vie la un asemenea bal mascat, nu va pierde folosul cel mai mare pentru sfîiciunea și mai ales interesul său de a vedea, a cîntări și a rămîne nevăzut cît timp va dori : masca. Apoi, își dădu seama că masca, fără costum, ar fi nefolositoare pentru statura grăsuță și îndesată, lesne de recunoscut, a lui Hangiu. Deci, dacă e, sigur că trebuie să fie travestit. Și aci Jurubița cădea în valul nesfîrșit al necunoscuților, care creștea neîncetat în jurul ei.

O muzică îndepărtată începuse să cînte arii săltărețe. Din cauza înghesuiei, aproape nu se dansa. Nu era loc. Lumea se mulțimea să petreacă vorbind, plimbîndu-se și tachinînd. Nu lipseau nici perechile mai îndrăznețe care se sărutau prin colțuri, sau se legau doi cîte doi, cu lungi serpentine culese de pe jos. Confetile plouau. Mulțimea veselă și îmbătăită de libertate petrecea. Un singur om, într-un costum mult prea strîmt pentru el,

ședea stingher sub o lojă, privind. Ținea brațele încrucișate pe piept, ceea ce făcea ca minciunile prea scurte să i se ridice pînă înspre coate, lund astfel din solemnitatea și seriozitatea costumului. Era un hatman de oaste, nobil și sever, desprins din paginile cronicilor moldovenești. Așa cum era purtat costumul, cu pieptul scos, cu capul dat pe spate, căutînd parcă slavă și dreptate, nu părea a costum, ci a om adevărat, pierdut din alte veacuri și din altă țară. Însă nu după mîndria aceasta, ci după haina care plesnea pe făptura lui dolofană l-a recunoscut Jurubița pe procurorul Hangiu.

Ascunzîndu-și bărbia cît mai bine în gulerul înfioțat și scrobît de paiată, ea se apropie de hatman, îl privi provocator, se învîrte în jurul său, îl atinse cu un deget, încercă să-i smulgă hangerul din briul roș, ce-i strîngea șalele și burta umflată, și-i spuse, după această lungă cercetare, cu o voce pițigăiată :

— Bună seara, mască !

Hatmanul, în mîndria și izolarea lui, se simți aproape insultat. El făcu doi pași și vru să se strecoare în mulțime dacă paiata albă nu s-ar fi ținut morțiș după el. În cele din urmă, Jurubița, văzînd că îl pierde, se hotărî să ridice pentru o clipă masca și să-i spună aproape gură în gură :

— Bună seara, domnule procuror !

Întîlnirea pentru Hangiu era cu totul neașteptată. La masa și în intimitatea lui Bubi Barbu, pe care l-ar fi dorit liber în lumea lui, unde l-ar fi putut și el folosi mai bine pentru relații, tînărul procuror găsea că Jurubița e o piedică aproape personală. De aceea nu se legase cu ea printr-o prietenie mai adîncă și mai firească pentru tinerețea lor. Aci, însă, cu buzele umede și zîmbitoare, mirosind a floare și a carne, femeia îl ispitea. Mai ales după ce i-a spus că Bubi n-a vrut să vie și, cu un anumit gînd, i-a mărturisit că Licureanu o lasă singură, încercîndu-și norocul pe la alte măști, Hangiu s-a oferit de îndată să petreacă seara împreună. Jurubița a primit bucuros și, părăsind sala, au urcat scara cea mare, ascunzîndu-se la o masă din fundul fumuarului. Aci, procurorul, ieșindu-și din măsura lui

obișnuită, a comandat șampanie. Și cu paharele lungi, subțiri și reci, pe buza cărora foșnea spuma întepătoare, au ciocnit, privindu-se adînc în ochi. La a doua sticlă, procurorul era neobișnuit de vorbăreț. Se trăsese cu scaunul foarte aproape de Jurubița, explica, se frămînta și, din cînd în cînd, într-un gest ce voia să fie mai convingător, apuca, prin faldurile bogate ale costumului, genunchiul rotund al femeii, sau coapsa plină ce i se oferea discret și nu se sfia, stînd picior peste picior.

Ceea ce spunea procurorul erau lucruri menite să o facă pe Jurubița să-l admire. În primul rînd, deplîngea mizeria și sărăcia balului în care se găseau. Așa ceva văzuse el de multe ori ; dar adevărate baluri nobile și elegante ea nu văzuse încă. Și firește că toate minunățiile astea procurorul le întîlnise la Paris. Însă, hotărît, din ce în ce mai mult, în seara aceasta lui Hangiu îi plăcea femeia. O descoperea, în sfîrșit ! Simțea una din nerăbdătoarele lăcomii pentru care dai totul, în tinerețe mai ales, numai să ai și să stăpînești. Cu mîinile și cu risipa el dovedea acest lucru, nu însă și cu vorba. N-a izbutit, în toată aprinderea lui, să găsească un cuvînt de apropiere, de mîngîiere sau de dorință.

N-a putut să născocească un compliment, n-a rostit o admirație, pentru că, așa făcut și crescut cum era, procurorul Hangiu nu se putea uita pe sine. Din tot ce spunea, parcă ar fi poruncit Jurubiței să-l placă și să-l iubească. Firește cu purtarea lui lua o cale ocolită, prin fel de fel de povestiri cu el și despre el. Ce-a spus, de pildă, femeilor întîlnite prin trenuri, care nu s-au mai coborît în gările pentru care au plecat, ci mergeau mai departe ; cum a explicat odată Parisul unei nemțoaice sosite de curînd, de care apoi n-a mai putut să scape ; cum a sfătuit-o el odată pe o cîntăreață să se îmbrace pentru un bal de la Opera Mare și a avut succes și a fost premiată... toate întîmplările astea, și erau multe, veneau unele după altele, întovărășite neîncetat de mîngîieri, de întîrzieri de mîini pe brațele, pe umerii Jurubiței, care zîmbea, nu se sfia și îl asculta. Dar nici o linguseală, nici o drăgălășenie, cum se spun de obicei femeilor ! Deși aprins, Hangiu nu putea să uite situația inferioară în care el o așezase, după multe judecări, pe

Jurubița. O biată femeiușcă fără nume, simplă și necitită !
Și acum, când, în sfârșit, o dorea, nici nu putea să-i treacă prin minte că femeia nu s-ar grăbi să se lase iubită. El cu purtarea i-o dovedea, dar atît. Familia, creșterea și mai ales funcțiunea lui de procuror îl împedica de la altceva. Ea trebuia să priceapă și să se grăbească !

De partea ei, Jurubița îl cîntărise. Vedea, și nu se înșela, că are în față un stingaci înfumurat, arzînd acum de un foc de paie. Dealtfel așa bănuise mai demult, și pentru ceea ce urmărea, se bucura. Oamenii ăștia plini de ifose și plini de ei, cînd se aprind, sînt mai ușor de înșelat (dîndu-le impresia că se întîmplă ceea ce vor) decît un sălbatic în felul lui Urmatecu, sau un sentimental în felul lui Bubi. De aceea, lăsîndu-se în voie mîngîiată, provocînd chiar îndrăznelile, ea simți că ceea ce trebuie să-i dovedească mai întîi lui Hangiu e că-l ascultă, că petrece cu povestirile lui și că-l admiră. Din cînd în cînd numai, lungea după cum voia timpul de care avea nevoie (pe care procurorul l-ar fi tăiat bucuros cu o plecare) cu cite un liniștitor : „Fii cuminte !” care nici nu supăra, nici nu îndepărta, ci numai amîna. Astfel lămurită, Jurubița încercă să se apropie de țelul urmărit și începu ea cu laudele pentru Hangiu. Acoperea totul cu tonul unor mărturisiri sfioase, de mult reținute, care se bucurau de neașteptata împrejurare din astă-seară pentru a se putea dezvălui. De ceea ce s-a ferit procurorul se folosea ea acum, cu multă siguranță. I-a spus mai întîi că l-a cunoscut de îndată după costum. Un om ca el nu putea fi îmbrăcat în alt fel ! Și cum îi vine ! Și cum îl poartă ! Apoi, că niciodată n-ar fi dorit să se sfîrșească serile cînd e și el la ei, în casa lui Gună și la masa lui Bubi. Firește că de asemenea n-a uitat să vorbească de rău pe cei doi prieteni : Gună era flușturistic, iar Bubi, fără voință. Și deși mărturisea că ea e numai o femeie fără pricepere și fără prea multă carte, spunea că poate să-și dea seama că nici un viitor nu-i așteaptă pe cei doi prieteni. Și, în același timp, pentru a nu scădea nădejdea poftelor și pentru a da un semn că ceea ce el dorea are să se întîmple, începu să-l mîngîie pe Hangiu. Acesta se lega

mai mult de femeie și prin ceea ce i se făgăduia, dar și prin surprinzătoarea judecată pentru viitor, neașteptată pentru el la Jurubița și pe care o găsea adevărată. Femeia știa că viitorul altora are să-l intereseze, mai ales prevăzut în rău și era sigur că viitorul lui o să-l înflăcăreze chiar mai mult decît lăcomia de sînul și șoldurile ei, dealtfel neprecupețite sub mîngîieri.

De aceea simți cum trece ca o răceală și o greutate peste procuror. Se cumpăneau în citeva clipe aprinderea dorințelor și ale vinului cu grija cea mare și năzuința lui de fiecare clipă. Și într-un om uscat și bine hotărnicit sufletește, numai cu rîvnă de a ajunge ca Alexandru Hangiu, nici tinerețea, nici femeia n-au putut birui. Se lăsă iute prins de dulceața laudei, și, fără să vrea, în puține clipe se găsi în fața Jurubiței nu bărbatul, ci magistratul. Și omul se minună iarăși, și mai mult, de cite era în stare să înțeleagă muierușca aceasta.

Pentru procuror, deci, și pentru alte vremi mai bune, lipsite de nedreptăți și hatîruri, Jurubița își ridică paharul. Ea bău pentru dreptatea pe care avea să o aducă omul acesta rar și cîstit, care avea nevoie numai de o împrejurare prielnică pentru a se dovedi cine e. Tînărul plin de rîvnă era lovit în adîncul inimii sale. Ar fi plecat acum din bal, cît mai iute, nu ca adineaori, cu o femeie pe care o dorea, ci cu o ființă care îl sporea și îl încuraja. Se simțea cuprins de focul unei înțelegeri și al unei admirații, și Hangiu n-a cunoscut niciodată fericire mai mare decît atunci cînd se vorbea bine despre el și era lăudat.

— Un prilej, cît de mic, și uimești Bucureștii, domnule procuror, așa cum ești dumneata ! reveni femeia, întărind speranțele care-l îmbătau.

— Cred că ai dreptate ! îi răspunse el, cu o umbră de melancolie. Dar unde să găsești prilejul acesta ? De mărunțișul dosarelor noastre nu se agață nici unul dintre cei mari. Ei, cînd fac ceva, au grijă să nu treacă prin, sitele legii. Iar întrucît privește politica, unii îi acoperă pe ceilalți !

— Ce-ai zice să prinzi un fir care să treacă prin toate deodată ? întrebă ea.

— Aș spune că am noroc! se grăbi să răspundă procurorul, rămânând însă nedumerit.

— Și dacă norocul acesta ți-ar ieși în cale aci, astă-seară, când te aștepți mai puțin?

— Aș spune că nu cred! și desfăcându-se deodată din încordarea în care se găsea, Hangiu, aproape dezamăgit, își reaminti de femeie.

Turnă iarăși șampanie în pahare, și mai îndrăzneț decît la început, încercă să-și apropie buzele de obrazul ei. Dar Jurubița de data aceasta păru mai puțin dispusă pentru mîngieri. Ea întoarse capul și se depărtă. Apoi, desfăcându-și cu grijă costumul, scoase o hîrtie lunguiată, ridicînd-o cu două degete deasupra paharelor.

— Dacă nu te-aș fi găsit astăzi aici, mîine veneam la tribunal! M-ai fi primit, nu e așa?

De data aceasta procurorul revenea, uimit și cuprins de o mare curiozitate:

— Ce-i asta? întrebă el, privind-o neîncercător.

— Un denunț! răspunse simplu femeia.

Hangiu întinse mina. Jurubița se feri.

— Nu! făcu ea. Mai e timp; acum, cînd nu știi încă despre ce e vorba și despre cine, poți să te mai gîndești! N-ai decît să te faci că n-ai văzut, și hîrtia dispare! Și deschizînd iarăși costumul, se prefăcu a o ascunde în faldurile lui.

Magistratul, înciudat, insistă:

— Dacă e ceva serios, dă-mi-o!

— E împotriva cuiva foarte tare! zise ea.

— N-are de-a face!

— E ceva foarte greu!

— Cu atît mai bine!

— Ia seama, e primejdios! și a fost duioasă în cuvintele acestea.

— Meseria mea e numai primejdie, de aceea e și frumoasă! răspunse el solemn, regăsînd tot ifosul și patima sa profesională.

Se adăuga însă pentru el și o anumită presimțire că femeia nu minte și că într-adevăr o întîmplare neobișnuită îi ieșea în cale.

— Poftim, zise femeia, și noroc! Și-i întinse coala împăturită.

Procurorul desfăcu hîrtia și-i citi cu lăcomie cuprinsul. Apoi se opri o clipă și spuse:

— Asta e povestea veche a grecului! Să fie oare așa?

— Te mai îndoiești? Nu are semnătura?

— Cine e acest Ivanciu P. Cristu? Adresa o văd; există însă cu adevărat?

— Te poți convinge oricînd! răspunse ea. E negustor bătrîn și onorabil! Îl cunosc!

Și rămase zîbind la Hangiu, care nu-și mai putea lua ochii de pe șirurile unui scris stingaci și coborîtor. Cînd s-a spart însă balul și au fost să plece acasă, Jurubița și l-a căutat pe Gună și s-a pierdut cu el în mulțime, deși procurorul o sărutase de cîteva ori pe umăr, și ea nu se ferise.

Din seara în care tot Alexandru Hangiu i-a povestit întîlnirea cu familia Urmatecu, la balul de la palat, Jurubița n-a mai avut liniște. Viața ei alături de Bubi i-a deschis nu numai înțelesuri pentru întîmplări nouă, dar i-a răstălmăcit și o mulțime de lucruri din trecut, pe care ea le simțea cu adevărat într-un anumit fel, dar nu pe de-a-ntregul. Abia acum legătura ei de atît amar de vreme cu Urmatecu o supăra prin tot ce dăduse și prin cît de bună, de modestă și de încrezătoare a fost. Și erau anii cei mai buni ai tinereții sale! Mai ales tot ceea ce lăncu n-a vrut să-i arate ca prețuire, felul lui de a o face să simtă neîncetat că îi e ibovnică și că i se cuvine mai puțin și mai prost decît soției, acum, după atîta timp, o mîniau încă. Și cu atît mai mult cu cît ea se știa și mai deșteaptă și mai pricepută decît coana Mița. Apoi mai crescuse alături de dușmana ei și Amelica, leită maică-sa, ba mai rău. Închisă, proastă, la vîrsta ei fără un gînd de dragoste și deci fără iertare, pricepere și îngăduință, Amelica aceasta și-a schimbat de îndată prietenia copilăriei față de ea în ură. De cum a simțit că se petrece ceva neobișnuit între tatăl ei și Jurubița, n-a încetat să o gelozească, să o urmărească și să o sîcîie. Mai ales o chinuia cu trăsura: n-a fost împrejurare în care să dorească și ea, ca femeie tină, să se plimbe cu trăsura lui lăncu, și după multe rugăminți, să o dobîndească, fără ca Amelica să nu prindă de veste, să nu stăruiască pe lingă tatăl ei, și în ultima clipă să i-o ia. În legătura ei cu Urmatecu, gîndea Jurubița, dacă ar mai

fi ținut, ar fi ajuns o zdreanță, de care toată lumea putea să-și bată joc ! Și lucrul acesta, acum, cînd se găsea în siguranță, nu putea să i-l ierte. Vrajmășiile n-au încetat, dovadă cele întîmplate la doamna Blanche, modista. Ba, dimpotrivă, au crescut și s-au adîncit. Astfel, Jurubița era sigură că tot lui Iancu, mînat de femei, îi datorește intriga de la baron și chiar de la Bubi. De vreme ce cunoașterea ei nu putea trece totuși de o anumită măsură, ea își închipuia că nu putea să fie altă piedică în refuzul lui Bubi de a o prezenta și al bătrînului baron de a voi să o cunoască (ceea ce i-ar fi deschis un drum — cine știe ? — înspre mai mult) decît tot intrigile femeiești.

De aceea, o înclina și o neliniștea tot ce auzea de bine din partea cealaltă. Cînd a aflat, de pildă, că Iancu a cumpărat Bălășoienii, o lună de zile n-a mai vrut nici rochii, nici pălării, nici obișnuitele ei nimicuri pe care azvîrlea banii. Și-a strîns mîna, ca pe vremea lui Urmatecu, și o amintea la fiecare pas : „Azi am văzut o umbreluță cu mînerul de mărgean ! spunea, de pildă, cu un ton așezat și copilăros. Și era, dragule, ca o spumă ! Dar n-am luat-o, că banii sînt scumpi și ne trebuiesc la lucruri mai mari !” Și toată vremea făcea numai fapte cuminți și înțelepte, pe care le răstălmăcea cu nevinovăție, doar se va arăta părtașă la necaz.

Dar toate acestea pînă într-o zi, cînd i-a spus lui Bubi că vrea și ea o moșie cît de mică. Ar putea să fie chiar numai un petec de vie sau de livadă pe numele ei. Iar la răspunsul lui Bubi că averea nu e a lui, ci a tatălui său, că el nu are mai mult decît îi dă și că așa au mîncat aproape banii pentru fabrică, Jurubița, uitînd pentru o clipă toate cînstirile după care alerga și simțînd aprig și cu lăcomie numai interesul și dorința de a nu-l scăpa, răspunse :

— Prost plătește baronul Barbu nevoile de om tînăr ale fiului său !

Și amărăciunile pentru ea nu încetau, ci se schimbau numai. Iar ahtierea ei încerca toate drumurile !

Cînd voia bani, cînd voia prețuire ! Și în afară de risipa pe lucruri mărunte, cu care iarăși începuse și nu se mai mulțumea, deocamdată viața și împrejurările nu-i

mai dădeau nimic. Femeia astfel se învrăjbea în adîncul ei, și din cea mai mică întîmplare izbucnea.

E adevărat că în frămîntarea asta își îngăduise o plăcere : pe Gună Licureanu. Tînărul o făcea să uite necazurile și înfrîngerile, de care însă nu se despărțea, mai avînd încă nelămurite nădejdi. Și în zilele astfel nesigure, chinuite de poftă și ambiții neîndestulate, a venit vestea, puțin după Bălășoieni, a balului de la palat. Pentru Jurubița a fost împlinirea tuturor răbdărilor. Dacă ar fi putut să dea în toți deodată, și în fiecare pentru că ținea sau îl acoperea pe celălalt, ar fi fost fericită. Gusta mai dinainte bucuria unui rău pe care să-l facă lui Urmatecu pentru că e el și pentru că a ajuns ; Miței și Ameliicăi, pentru că le ura ; baronului, pentru că n-a vrut să știe de ea, și lui Bubi, pentru că nu e cu totul în puterea ei și pentru că e fiul baronului !

Încă foarte încurcată, i se învîrtea în minte povestea auzită la masă de la Potamiani și chestia falsurilor și a cumpărării Bălășoienilor. Păstrase numai gîndul că s-ar putea scoate ceva de aci, dar trebuia să i se explice iarăși, să poată și ea înțelege toate încurcăturile astea avocățești. De aceea, într-o după-amiază l-a întîlnit în Cîșmigiu pe grec, întotdeauna dornic de un scandal, în care, cît de cît, să fie amestecat conu Barbu și oamenii săi. Gazetarul i-a explicat că vînzarea e bună și că asupra ei nu s-ar mai putea reveni de vreme ce cel interesat, vînzătorul, boier Lefter, se mulțumise cu banii luați. Firește că vestea aceasta a fost o mare dezamăgire pentru Jurubița. Ceea ce ar fi vrut ea mai întîi ar fi fost să vadă zburînd moșia din ghearele lui Urmatecu, și după aceea să mai vină și alte pedepse. „Dar mai pot fi și alți interesați“, îi lămură mai departe Potamiani. Oameni care să fi avut cît de cît o cunoaștere a împrejurărilor, oameni serioși, al căror cuvînt să tragă greu, să dorească dreptatea și cîntea și să dea pe față hoția de la fundul lucrurilor ! Aștia însă sînt greu de găsit, pentru că sau nu știu, sau nu vor să știe. Dacă s-ar găsi, ei ar fi cei „interesați“ despre care vorbea procurorul, interesați nu în vînzări sau cumpărări negustorești, ci cu un gînd mai înalt, de curățenia morală și limpezimea vieții tuturor. Jurubița rămăsese pe gînduri. Începuse să prindă și să întrezărească rostul tre-

burilor, dar nu vedea încă cine ar putea să știe ceva și să aibă curajul în toată povestea aceasta. Potamiani, însă, văzînd-o nehotărîtă, nu a părăsit-o pînă ce nu i-a descris încă o dată frumusețea biruinței și mai ales dulceața răzbunării. Cu vorbe aprinse și destul de bine ticluite, el i-a înfățișat un baron deznădăjduit, un Urmatecu rugător și un Bulbi gata să dea orice satisfacție pretențiilor Jurubiței!

Cîtva timp femeia a căutat, neliniștită, pe omul potrivit, pînă ce, în cele din urmă, își aminti de Ivanciu. Ținea minte de mult, de la o masă la Urmatecu, de pe vremea unei negustorii pentru care cei doi bărbați nu erau înțeleși. Auzea parcă amenințarea lui Iancu și vedea, ca acum, mutra nemulțumită a lui Ivanciu încă o bucată de vreme cît îl mai întîlnise prin casă. Nu se putea ca Ivanciu ăsta să-l iubească și nu se putea să nu aibă și el vreun dinte împotriva lui Urmatecu. Știa că și acum mai sînt prieteni, dar asta nu făcea nimic! „Uri vechi mocnesc în tot locul, și între părinți și copii, dar între prieteni, și încă de ăștia! își spunea Jurubița. Totul e să știi să le aprinzi și să știi să momești pe cel de care ai nevoie!“ Și, cu asemenea gânduri, a pornit să-l întîlnească pe Ivanciu.

Negustoria lui era departe, tocmai la Obor, o chiristigerie veche. Cînd a sosit Jurubița, singură, înfălăcită în blănuri, în sania lui Licureanu, cu cai, numai zurgălăi, acoperiți cu valtrapuri lungi, din fel de fel de lîni colorate, împodobite cu cozi de vulpi, s-au speriat băieții și au alergat să dea de veste jupînului. Ivanciu a ieșit în pragul unei căsuțe din fund, ascunsă printre blăni de brad așezate în șiruri lungi, a pus mîna streasînă la ochi și s-a uitat bine la cucoana asta care venea spre el. Cînd a fost la cîțiva pași, a recunoscut-o și a poftit-o înăuntru. Aici era un birou mic, cu multe catastife, cu sobă cu mangal și un ceainic cu țuică fiartă. Un miros dulceag de scorțîșoară și mirodenii plutea prin încăperea, amestecat cu iuțul de la cizmele unor argați cu care Ivanciu stătea de vorbă. Cînd au rămas singuri, negustorul zîmbi și tăcu, după obiceiul lui de veche neîncredere. Mai turnă țuică într-o ceașcă, trase de cîteva ori pe nas aburii parfumați, o întinse Jurubiței și așteptă.

— Ne cunoaștem de mult, boierule! încercă femeia să lege vorba.

— Hi! Hi! făcu Ivanciu, cu ochii în jos, prudent, rușinos și intimidat de eleganța și frumusețea ei.

— Pe vremea aia eu eram o nimica toată, iar dumneata aveai necazuri cu nenea! Că aflu și noi, că d-ăia eram prin casă!

— Ihi! afirmă Ivanciu fără să rostească nici un cuvînt, dînd din cap.

— Ei, multe s-au schimbat de atunci! începu ea, lîngînd cu un oftat vorba, pentru a da bătrînului timpul să prindă încredere.

Și amîndoi tăcură iar. Ivanciu era greu de momit; Jurubița nu știa bine care drum duce mai lesne în sufletul lui. De aceea, mai făcu o încercare:

— Pe noi doi ne-a ajutat Al-de-Sus destul! Să nu-l miniem! Dar de nenea Iancu ce zici?

— Ei! răspunse Ivanciu ridicînd sprîncenele și privind într-o parte.

Putea fi și mirare, și admirație, și aprobare. Bulgarul scăpa prin mormăieli și gesturi nelămurite.

— Mă gîndesc la moșie, la Bălășoieni! adăugă femeia, privindu-l țintă. Cum de ți-a scăpat dumitale printre degete, că doar dăduseși și dumneata bani buni în ipoteca baronului?...

Fără să vrea, ea a ridicat glasul, ca și cum ar fi vorbit cu un surd, doar o înțelege și o răspunde. De data aceasta Ivanciu răspunse numai: „Da, da!“ și îi sticliră ochii de cîte avea pe suflet.

Jurubița își dădu atunci seama că e undeva o piedică. Oricît ar fi el de șiret și oricît s-ar feri să se dea prins, avea în el mai mult decît o prudență: era o teamă. Femeia se gîndi puțin să vadă ce ar putea fi. Apoi, deodată, zise fără a se sfii:

— Știi că bărbatul meu a murit și că nu mai sînt cu nenea! Parcă o să mă mai ascund de dumneata?! Uită-te la mine: putea el să mă îmbrace așa?

Argumentul era hotărîtor acum, după ce i-a atras luarea-aminte. Într-adevăr, din cîte știa Ivanciu despre Urmatecu, greu i-ar fi venit să creadă că el a îmbrăcat-o pe Jurubița în blănuri. Va să zică, ea nu venea din partea

lui Iancu să-l iscodească pentru cine știe ce. Și o piatră i se luă de pe inimă ! Dar atunci pentru ce venea ? O bănuială nouă, mai ușoară, își făcu loc în mintea lui. Oricum, omul se deschise la față și începu să ridice, cu priviri scurte ochii asupra femeii. Aceasta a simțit că nu s-a înșelat.

— Da, da, boierule, așa e, cum gîndești ! zise ea pentru ca să nu lase nici o clipă să se risipească din ce-a strîns. Că n-o să facă toată viața ce-o vrea ! Să mai simtă din cînd în cînd că nici alții nu dorm și nu uită !

Și sorbi din ceașcă și așteptă. În sfîrșit, Ivanciu văzu pe ce drum apucă femeia. Era vorba tocmai pe dos de ce credea el. Poate de o răzbunare împotriva lui Urmatecu. Ce o fi avut Jurubița pe suflet, treaba ei, dar de ce se gîndise și la el ? De aceea el răspunde liniștit și cu nevino-văție :

— Cusururi multe o fi avînd, dar Iancu mi-e prieten vechi, și bulgarul, prevăzător, dădea înapoi de la cel dintîi pas ce i se păru primejdios.

— Prieten ! El, cu dumneata ? răspunse iute Jurubița. Dar de ce vrei să uiți cîte ți-a făcut ?

Și ea înșiră iute pagubele, mai mult bănuite decît știute. Livada de la Pietroșița și Bălăsoienii, înghițite pe nesimțite de Urmatecu, țineau locul de frunte. Ivanciu, însă, care își aducea aminte mai bine ce cîștigase de pe urma lui Iancu, nu se lăsă dus de ispită, mai ales că nici nu vedea limpede despre ce e vorba. Atunci Jurubița începu să-i povestească ce a prins și pe ce cale se află. Îi lămurii cît putu ea mai bine înșelăciunea lui Urmatecu la vînzare ; îi spuse că știe ea pe un procuror care ar fi gata să pornească cercetarea și-l asigură, în cele din urmă, că n-ar fi vorba chiar de o pedepsire, ci mai mult de un fel de sperietoare, cu care să-l domolească pe Urmatecu din pornirile lui, ce nu se mai opresc, batjocoresc pe toată lumea și de nimeni și nimic nu se tem.

Astfel desfăcute, gîndurile se apropiau și mișcau și în Ivanciu lucruri adormite de mult. Pentru pagubă nu s-ar fi gîndit niciodată să se pornească împotriva lui Iancu, pentru că nu o avusese. Pentru frica însă care îi era de el ; pentru tot ce și-a ris întreaga viață arhivarul de mintea lui mai greoaie ; pentru teama în care îl arunca de

nu se putea apăra decît cu tăceri și vicleșuguri, și mai ales că nu era vorba de un proces cu condamnare, ci numai de un fel de început, Ivanciu parcă s-ar fi simțit atras să intre și el în joc ! Cînd a aflat însă că e vorba de o hîrtie, de scris și de semnat, prin care să-l dea de gol pe Iancu, și că hîrtia asta are să rămînă în dosare, și că oricînd Urmatecu ar putea să o vadă, iarăși l-a apucat frica și i-a spus Jurubiței că el nu iscălește.

Frica de Iancu nu putea să o alunge. În cele din urmă, Jurubița mai încercă o vorbă :

— Nu vrei, va să zică boierule, să-l ai la mînă ? ! Bine ! Odată și odată o să te aibă el pe dumneata, și atunci are să-ți pară rău !

A trebuit amenințarea asta, găsită la voia întîmplării, pentru ca în mintea înceată a lui Ivanciu să înceapă să se facă lumină.

Da' cum să nu-l aibă Iancu la mînă ! Îl avea de mult, că de-acolo i se trage toată frica, precum și din neprevăzutul născocirilor lui drăcești. Că de cîte ori îi vine bine lui Urmatecu, îi scoate scrisoarea, cu încurcătura omorului din pădure, și i-o pune sub nas ! Și de cînd tot încearcă să scape de ea ! Dacă ar izbuti de data asta ? ! Și acum parcă ar putea ! Și pentru prima oară, nesigur pe judecățile lui, dar nevrînd să piardă ocazia din mînă, Ivanciu se deschise, în sfîrșit, și ființa care i-a ieșit înainte a fost tocmai Jurubița. Îi inspirase încredere cu istețimea ei, și apoi, gîndul acesta nou, întrezărit de Ivanciu, de curînd venit, îl grăbea. La toate neîncrederea pe care le avea încă, femeia, înviorată, spunea :

— Tii ! Da' cum nu te gîndiși mai devreme, boierule ? ! Pentru așa necaz făcea să alergi dumneata după mine ! Da' las' că-i bine și-asa, că Dumnezeu e bun și are grijă de toate ! Să vezi cum o să vină să te roage să primești scrisoarea și să-l ierți !

Și plimbîndu-se agitată prin biroul strîmt al chiristigeriei, Jurubița nici n-a simțit, în bucuria ei, că și-a sfișiat cîteva volane de mătase de pe clopotul înfioat al fustei în așchiile de brad ce se agățau de ea. Ivanciu, cu ochelarii murdăriți de degete slinoase, clătinați pe virful nasului, scria denunțul împotriva lui Urmatecu. Din cînd în cînd se oprea, încă neîncredător, încă înfricoșat, și

întreba cînd o să aibă scrisoarea pe care o dorea de atîta vreme

— De cum l-o chema procurorul, o scui pă ! răspunse femeia cu un cuvînt mai tare, pentru ca să fie și mai bine pe înțelesul bulgarului.

Și cînd acesta, peste cîteva minute, iar s-a oprit, cuprins de aceleași temeri, și a întrebat cine o să-i aducă scrisoarea, Jurubița a răspuns, cu o otravă în glas :

— Nenea ! De-a bușilea, uite-aici ! Și dacă n-o veni el, că o fi închis, ți-o aduc eu, cu procurorul !

Și Ivanciu a scris iarăși liniștit. Spunea în slove stîngace și în cuvinte mîncate, că a fost și el dintre împrumutătorii nemărturișiți ; că au fost amînați de Urmatecu la termene ; că știe că el a falsificat procesul-verbal de situație ; că el, Ivanciu, vreo pretenție bănească n-are, dar că pentru limpezirea și cinstea lucrului dă de veste și iscălește, cu numele întreg : Ivanciu P. Cristu. A tras, în sfîrșit, un I întortocheat, cu melci, și un C cu mai multe caturi, a pus strada și data și apoi a suflat pe hîrtie, privind-o de departe, Jurubița abia aștepta să i-o ia dinainte... Cînd a fost sigură de denunț, ea împături jalba, o băgă în manșon și, fără să mai întîrzie, plecă, dînd un bună ziua scurt și grăbit.

Lăsat singur, Ivanciu s-a așezat iar la masă, și-a luat capul în mîini și n-a știut bine ce e cu el. Ca atunci cînd a fost să-i arate ultima oară Urmatecu scrisoarea veche despre omorul pădurarului, a început să simtă în jur, aproape, ca niște boturi de cîini, care mirăiau și se dădeau la el. Și a rămas să se gîndească multă vreme dacă a greșit sau nu.

Înainte de a porni cercetările, procurorul Alexandru Hangiu a stat să cumpănească : ce pierdea și ce cîștiga lăsîndu-se „sesizat“, cum își spunea el. Încredere prea mare n-avea în speță. Dacă lua chestiunea în mîini și nu se mișca nimeni, ceea ce nu credea, era bine ; dacă da însă curs denunțului, și Urmatecu începea să strige, și sărea și conu Barbu, și nu era pe placul conservatorilor, era poate și mai bine. În orice caz, el, ca procuror, era epărat de datoria meseriei lui. Nu era ținut să știe cine e Urma-

tecu, iar gîndurile de căsătorie le mai amînase, și figura Ameliicăi de la balul de la palat se ștersese de cînd avea o ispită mai apropiată, pe Jurubița. Chiar dacă va ieși cu scandal, cui va tot are să-i prindă bine : liberalilor. Și deși Hangiu știa că larma și lupta se vor duce dîncolo de biroul său și că el nu va putea fi amestecat în nici un fel, se bucura și socotea că e o înțeleaptă mișcare pentru el să folosească în felul acesta onest și îndepărtat partidul liberal, pentru metodele practice ale căruia avea înțelegere. Pe conservatori i-a simțit întotdeauna străini și de firea, și de convingerile lui. Mai ales acum în urmă, de cînd cu ultimele întîmplări și întărirea partidului conservator cu fracțiunea junimistă, Hangiu nu numai că nu avea încredere în boierii ăștia, dar zîmbea de cîte ori se gîndea la ei. Politică nu putea să facă. Credea însă că se pricepe, și mai ales că vede realitățile, și că știe încotro e drumul bun și sănătos. Cîțiva dintre miniștrii cei noi și întregul grup junimist veneau din altă lume : erau niște domni cu preocupări literare și artistice. Și asta pentru Hangiu era hotărîtor ! Literatură nu citise niciodată, nici chiar în străinătate, pe vremea studenției, și a rămas cu o amintire ciudată, de lucru inutil, despre literatură de cînd văzuse o piesă a lui Victor Hugo, demult, la Paris. Detesta pe toți avocații, mai ales pe cei tineri, care, după obiceiul vremii, își împănau pledoariile cu versuri învățate pe dinafară, și nu avea respect decît pentru marele maestru al barei, vestitul civilist State Iacomîn, o minte strict juridică, construind și demonstrînd numai în cuprinsul textelor, deși avea o frumoasă cultură. În serile în care era obosit de dosare, Hangiu recîtea codurile cu plăcere. Lua cîte un articol, din codul civil mai ales, îi păstra cuprinsul proaspăt în minte, închidea ochii, privea codul cu toate împărțirile lui de la înălțime și sărea în el, cu articolul, tocmai unde trebuia, ascultînd parcă îmbucătura precisă a principilor de drept ca pe închizătorul unei carabine ! Pentru un om astfel croit, oratoria înaltă a miniștrilor junimiști n-avea nici farmec, nici dreptate. Iar vorbele lor usturătoare și de duh nu erau decît obrăznicii ciocoiești. Prefera îndrăznelile lui Potamiani, mai la îndemîna celor mijlocii, după cum și răsplata liberalilor, în bani buni,

pentru cei care lucrau pentru ei. Dealtminteri, Hangiu fi socotea pe liberali ca fiind singurii în stare să se organizeze serios în clientela lor politică și la guvern, și în opoziție. De aceea, se hotări și, în cele din urmă, el se lăsă sesizat.

De la primele cercetări, au fost dezamăgite ura Juru-biței și nădejile lui Ivanciu: Urmatecu a declarat că n-are nici un fel de cunoștință despre neexacta redactare a procesului-verbal de situații, iar Manolache Tîrcă, mai curajos decît s-ar fi crezut și mai devotat nașului său decît acesta însuși ar fi putut să nădăjduiască, a spus că a greșit de muncă multă și de oboseală. Astfel încît nu i-a rămas mai nimic în mîini procurorului, care visa dreptate împotriva celor mari și ținea mult mai sus decît la un biet funcționar fără nici un fel de însemnătate și care, sigur, nu era autorul principal. Marele scandal politic dorit de toți, de Potamiani mai ales, nu mai avea de unde să pornească. Totuși, întîrziind, dar cu inima îndoită, procurorul nu putea să închidă cercetările. Pe capul lui Tîrcă plutea o primejdie sub care funcționarul stătea liniștit, îmbărbătat mai ales de cuvintele lui Urmatecu. Soția lui însă, Lisaveta, era înnebunită de groază. Nu mai minca, nu mai dormea și nu-și mai găsea locul. Blestema pe boieri și pe dușmani și era toată ziua în bucătăria coanei Mița, unde plîngea și se tînguia. Era o femeie între două vîrste, muncită, pe trupul căreia nu mai rămăsese nimic din tinerețea de odinioară. Sub rochia ei de chembrică fumurie, sîinii, burta și șoldurile erau ca niște desagi, unii peste alții. Pricepea greu lucrurile cele mai simple, avea privirea ștearsă și neliniștită și frămînta mereu în mină o batistă mare, plină de lacrimi, din care mușca din cînd în cînd, astupîndu-și plînsul.

Pentru coana Mița, procesul lui Tîrcă era numai al lui. Nici nu-i trecea prin minte că, într-un fel sau altul, Iancu ar fi putut fi amestecat. De aceea îi privea pe bieții oameni, pe Tîrcești, cu milă și cu depărtare. Și, în fiecare zi, nu înceta să-l roage pe Urmatecu să facă ce-o ști și să-i scoată de sub urgia căzută pe capul lor.

La primul interogatoriu, Iancu a răspuns scurt și precis și a cerut să vadă denunțul. Cînd a citit iscălitura lui

Ivanciu, a strîmbat din colțul gurii, de parcă ar fi voit să muște, cum făcea de obicei, și n-a rostit nici un cuvînt. Seara, însă, cînd s-a întors acasă, i-a spus într-o deară soției sale:

— Ascultă, Mițo! Ce mai face căzătura aia de nea Ivanciu, că de mult nu l-am văzut?! Nu știu, mă obișnuisem cu el, așa nărod cum e! Mai trimite-l pe Toma să-l cheme la masă!

Și Toma s-a dus, și Ivanciu a venit. La început s-a temut că-l cheamă să dea socoteală. Pe urmă, însă, omul s-a liniștit, văzînd că nu se întîmplă nimic. Au mîncat, au băut, s-au veselit și nici nu s-a pomenit măcar de întîmplare. Bătrînul negustor și-a luat nădejdea de la scrisoare, a crezut că toată povestea n-a fost decît o prostie încurcată de un cap de femeie și a fost bucuros că Iancu fie că n-a aflat cine a iscălit denunțul, fie că l-a iertat. Și apoi a tot venit, ca de obicei.

Totuși, Urmatecu își dădea seama că nu poate să lase chestiunea încurcată. Foile liberale începuseră să facă aluzii, strecurate pe la diferite rubrici. *Săgețile lui Achille*s puneau fel de fel de întrebări unui tînăr procuror, menite să stîrnească vîlvă și curiozitate, și acum în urmă apăruse un articol îndrăzneț și lipsit de orice fel de cuvință, neiscălit, intitulat: *Tîrcă, cel fără de prihană*. Vorbea la început de frumusețea și sfințenia datoriei împlinite, pentru ca să arate apoi că în țara românească nimeni nu-și face datoria. Funcționarul mic, lăsător și leneș era botezat Tîrcă, generalizat, înmulțit și risipit ca lîndre-nii pe trupul țării, de unde din putreziciune vine răul, pentru ca apoi același Tîrcă să fie iertat și scuzat atît timp cît și cei mari sînt la fel. Și aci se țesea cu litere groase o ticăloșie fără pereche împotriva bătrînului baron. Într-un chenar negru, ca de mort, se scria că ministrul e rău bolnav, se deplîngea boala nemiloasă, dar se deplîngea și țara, arătînd ce e de vină neamul să aibă guvern și să n-aibă ministru de justiție! Se sublinia că boala e o chestie personală a domnului ministru, oricît de crudă și de gravă ar fi, și se cerea remanierea guvernului. A fost silit președintele de consiliu, drept răspuns, să solidarizeze Camera cu un prilej bine ales și să provoace o aclamare de simpatie pentru conu Barbu, pentru a arăta poziția

guvernului față de ticăloșiile strecurate, afirmându-se în același timp corectitudinea și destoinicia funcționarului public. Iancu a ținut și el o ședință de mulțumire, la societate.

Acestea toate, precum și deznădejdea Lisavetei și grija unei afaceri neînchise l-au făcut pe Urmatecu să se ducă să-l vadă pe procurorul Alexandru Hangiu. De data aceasta, însă, ținea să se simtă încă de la început calitatea în care venea. După ce a trecut cu ifos pe sălile tribunalei, aruncând în dreapta și în stînga câte un „bună ziua, băieți“, cînd a fost poftit să aștepte în anticamera procurorului, privind, prin fereastra țesută cu stele de ger, Cișmigiul încărcat cu zăpadă, a mai rostit o dată cine e, tocmai cînd se deschidea ușa dinspre procuror. Și-a dat răspicat numele în grija aprodului :

— Domnul avocat Urmatecu, președintele funcționarilor publici, vine din partea domnului ministru al justiției ! Spune-i așa, mă bălatule ! și a strecurat, pe la spate, o monedă în mîna omului.

— Bine, coane Iancule ! făcu aprodul, puțin mirat de câte auzea, el, care îl cunoștea de treizeci de ani.

Cînd a intrat la Hangiu, avocatul Urmatecu a fost prietenos, dar deosebit de grijuliu pentru Tîrcă, de parcă ar fi fost clientul său.

— Ce facem cu becisnicul ăla de Tîrcă, domnule procuror ? întrebă el familiar și-i întinse mîna magistratului.

— Anchetă, după cum știți ! îi răspunse tinărul, pof-tindu-l să ia loc.

— Și-o să mai țină mult ?

— Pînă ce vom avea toate dovezile !

— Care dovezi ? Că n-oți fi găsit și martori ?

— Sint !

— Ei nu, pe ăștia aș dori să-i văd și eu ! și Iancu începu să ridă și să petreacă. Apoi, deodată, regăsindu-și aerul său serios : Știi, dragă procurorule, că a aflat și ministrul de chestia asta și găsește că faci oarecum exces de zel ? Chiar azi-dimineață am vorbit despre dumneata ! Și rămase să-l privească lung, peste birou, pe Hangiu, adău-gînd : Bine, nene, cu un pirlit ca Tîrcă v-ați găsit ? !

— Asta mi-am spus-o și eu ! îi răspunse celalt, dar ce să fac dacă mi-a rămas numai el în mînă și a și recunoscut ?

— Din prostie !

— Ba, culmea, domnule avocat, eu cred că din cinste !

— Ei, bravo, așa-mi placi ! Vezi că m-ai liniștit ? Acum miros eu încotro ai s-o iei !

— Nici eu nu știu pînă ce nu voi avea dosarul încheiat !

— Lasă, lasă, că știu eu, și-o să știe și alții, și o să fie bine !

Și Urmatecu se ridică. Își căuta un timp de cîștigat și o schimbare de vorbă. Pe cînd își arunca ochii prin odaie, Hangiu îl privea curios, avînd și el, în sfîrșit, în față pe omul acesta, despre care auzise atîtea, și aproape numai rău. Viclenia, deșteptăciunea și fărîma de abilitate i le deslușise din cîteva cuvinte, dar și (oricît ar părea de necrezut) o naivitate de modă veche. Se simțea că omul, gîndea magistratul, a împletit numai fire mărunte, a urzit numai intrigi de casă, cu fini, cu nepoți, cu prieteni de chef și boieri încrezători. Cîteodată a izbutit să-și șteargă urmele și din fața justiției, pentru că se pricepea la hîrtii și încurcături. N-avea însă nimic din cel ce aruncă lațul departe, cu prevedere, cu îndrăzneală și lasă să prindă după mai mult timp. N-avea stofă politică, într-un cuvînt ! „Dar de simpatic e tare simpatic, gîndi Hangiu, și te trage ceva înspre el, și trebuie să fie foarte plăcut cînd nu-ți aduce neîncredere și vrea să-ți fie prieten. Și omul acesta ar fi putut să-mi fie socru dacă aș fi vrut !“ gîndi procurorul și nu i se păru ciudat.

Pe o farfurie ascunsă între dosare, ochiul lui Urmatecu descoperi două mere și își spuse că Hangiu trebuie să fie lacom, și iar se uită la el că e gras. Iar pe o etajeră cu cărți, o statueta de bronz, așteptînd, dădea impresia, fiind împachetată pe jumătate, că e în drum spre locuința magistratului. Stătea într-adevăr numai în trecere *Pescărița* închipuită de statuie, turnată cine știe de cîte ori, într-o fabrică din Germania, și atît de grosolan, încît se vedeau picăturile de tuci nerase bine de pe la încheieturile celor două jumătăți care o alcătuiau.

— Iți plac statuile, dragă procurorule, după cite îmi dau seama, zise Urmatecu.

— Foarte mult, mai ales cînd sînt artistice ! răspunse Hangiu, mîngîind *Pescărița*, mîndru și bucuros că s-a văzut.

— Și mie ! Știi că la mine e aproape un muzeu ? Strîng de douăzeci de ani !

Și Iancu ascultă iarăși, cu o curiozitate nedumerită, ca atunci cînd la nevoie i-a vorbit frumos despre femeii baronului, vorba asta nouă pe care o rostea. Nu o mai spusese niciodată. O agonisise picătură cu picătură din umbra lui conu Barbu, și acum îndrăzne să-i dea drumul pentru prima oară. Incepea și el să poarte, în sfîrșit, lucruri din lumea altora, care, cu încetul, începea să fie și lumea lui. Și se uită vesel împrejur, ca și cum ar fi scăpat de o mare încercare. Că izbutise, asta s-a văzut din felul în care celalt s-a prins. De partea lui, Hangiu era tot atît de mulțumit cu răspunsul dat. Socotea că omul i-a putut prețui gusturile alese și subțiri. Și dacă pînă la urmă nu-i va fi el socru, o să fie altul ca el, și în nici un caz nu strică să se știe ce fel de om e el, cu atît mai mult cu cît, pentru colegi și vizitatori neașteptați, cumpărarea statuiei presupunea știrbirea bugetului pe două luni.

Urmatecu socoti în cele din urmă că așa se face treaba, cu schepsis, și se descurcă un fir înnodat, fără să-l atingi. Se găsea într-un fel de prietenie cu Hangiu ; vorbise de Tîrcă nu mai mult decît trebuia ; îl apăraseră așa, pe de departe ; adusese și umbra ministrului între ei și încheiasă discutînd ca boierii despre statui. Pentru astăzi cumpăni că e de ajuns. Ce-o mai fi, de acum, cîtva timp, va trebui lucrat pe nevăzute. Cînd va fi nevoie, are să mai vie, că băiatul e curățel, nu mînîncă pe nimeni, după cum i s-a spus, deși știa că altfel nici n-ar fi mers cu el.

— Apoi, domnule procuror, se hotări cu oarecare solemnitate pentru încheiere Urmatecu, tare mi-a părut bine că te-am cunoscut ! Auzisem multe lucruri bune despre dumneata. Pentru a doua oară voi vorbi astăzi cu ministrul ! Dealminteri, nădăjduiesc să te văd și pe la mine, pe la masă. Știi, fără mofturi, ca între noi ! Te aștept să-ți arăt muzeul !

Și-i strînse mîna puternic și cu prietenie lui Hangiu. Acesta îl conduse pînă la ușă, cu multă atenție și plăcere. Ca de obicei, farmecul lui Urmatecu, de om sigur pe el, îl cîștigase și pe magistrat. Iancu se mai opri însă în prag, se întoarse și, folosind la plecare deosebirea de vîrstă dintre ei, spuse pe neașteptate :

— Și vezi, mă flăcăule, ce faci cu nepricopsitul ăla de Tîrcă ! și se depărtă.

Hangiu, mulțumit pînă atunci, avu deodată impresia că a fost furat de ceva și căută să se dezmeticească. Îi lipsea încheierea, așa după cum ar fi vrut-o el, la întrevederea aceasta, care, dealtfel, nu i-a dispăcut. Și se simțea astfel biruit, pentru că vorba de la urmă și puterea ei le luase Iancu Urmatecu cu el.

Acesta, cînd a sosit acasă, a găsit iar stăruința coanei Mița și bocetul Lisavetei. De data asta, însă, le-a muștrat amarnic pe femei :

— După ce faceți prostiile, tot eu să alerg să vă scap ! zise el mai mult mucalit decît cu necaz.

Nici una din cele două femei însă n-au putut să prindă înțelesul ascuns al vorbelor. Îl știa numai el, și era mulțumit.

— Că așa cum credeți voi, n-o să meargă. O să fie și bani de dat ! Dar nu proteste, cum vă închipuiți, ci cu rost și cu dichis ! mai spuse Iancu.

— Dăm, nașule, dăm cît o trebui, numai să ne vedem luminați ! se tînguia Lisaveta, care își și ridicase o fustă să ajungă la buzunarul de sub a doua.

— Nu așa, femeie ! Las', că fac eu toate cum e mai bine, și la urmă mă socotesc cu finul ! Dacă n-ai avea bani, mi-ți da iar o poliță, că nu e capul lui crai !

Și coana Mița o liniști pe Lisaveta, îi spuse să aibă încredere în nașul ei și o luă la bucătărie.

Chiar în ziua aceea, Toma al lui Urmatecu, băiat deștept și cu încrederea lui Iancu de cînd izgonise ciinele care s-a întors, urca iar cele trei etaje de la *l'Indépendance*, ducînd cu grijă o cutie frumos împachetată. Pe treptele de lemn, murdare, trosnind sub pași, luminate în întuneceala după-amiezii de iarnă de cîte un bec de gaz aerian, cu o flacără albastră, cu miros greu, omul căuta locuința procurorului. Ca și Papillon, Hangiu făcea parte dintre românii

care, după ce au trăit într-o sărăcie studentască de prin mansardele Parisului, căutau să-și păstreze amintirile la București, fugind de casele tihnite, joase și cu boltă de viță. De aceea, se cuibăreau prin podurile celor câteva clădiri din centrul capitalei, unde întunericul, scările, o duhoare de curte interioară și zgomotul străzii să le aducă aminte de Apus și de tinerețea lor liberă și generoasă. Toma avea poruncă să revină de atâtea ori, să sune și să bată pînă ce îl va găsi pe Hangiu. Atunci, să-i dea cutia și o carte de vizită și să-i spună : „Conu Iancu vă urează poftă bună !“ și să plece. Bacșiș să nu aștepte și nici să nu se întoarcă dacă o fi chemat. Și Toma a făcut întocmai ! Urmatecu era mulțumit, cînd, o oră după aceea, un aprod de la tribunal aduse cutia, fără nici o altă vorbă. Iancu se miră la început, apoi se grăbi să desfacă pachetul. Vreo zece pere cit pumnul, galbene și lucii, ca ceara, așa cum numai marile băcănii și cofetăriile le vindeau, frumos așezate în vată, stăteau neatînse, după cum le trimisese. Urmatecu simți o supărare ce semăna a minie. Tinerelul ăsta, aproape îndrăzneț, avea aerul că îi dă lui pildă de măsură și dovedea apoi că Iancu nu putea fi chiar atît de sigur de el cum credea azi-dimineață, după vizita pe care i-a făcut-o. Aceasta a fost cea dintîi părere. Stînd însă și cugetînd, liniștindu-se și sfătuiindu-se pe sine, din tot ce știa despre lume, președintele funcționarilor publici își reaminti că procurorul e un om cu ifos mare, de modă nouă și foarte încrezut de persoana lui, uitîndu-se nu numai la ce, dar și la cît i se trimite. Tăcerea în care Hangiu a învăluit neprimirea darului putea fi răstălmăcită oricum. Și Urmatecu, voind să se asigure că asta e calea cea bună a înțelegerii, trimise a doua zi o cutie de două ori mai mare. De data asta, Hangiu nu-l lăsă pe Toma să plece. Deschise cutia în fața lui, se bucură de priveliștea celor douăzeci de pere, dar o dădu iarăși omului, rugîndu-l să-i mulțumească stăpînului său și să-i spună că pe el, procurorul Hangiu, l-a învățat tatăl său să mănînce pere cînd sînt doi bani litra, iar nu în inima iernii.

De data aceasta, lucrul era lămurit : procurorul nu voia să primească nimic de-ale mîncării ! I se părea, de bună seamă, că e prea puțin și că seamănă a plocon ! De aceea, Iancu, înciudat pe el însuși că nu deslușise bine de la

început, căutînd să-și dovedească totuși dreptatea gîndurilor și încrederea că nu poate să fie cineva care să refuze un dar dezinteresat, se călăuzi după ce mai văzuse în jurul lui Hangiu. Și, în felul acesta, își aduse aminte de statuia *Pescăriței*. „Va să zică, astea îi plac !“ își spuse el și căută să-l înțeleagă pe procuror, dîndu-i oarecum dreptate. Dacă e vorba să primească ceva, apoi să fie un lucru care să rămînă ! Și găsi că băiatul nu-i prost.

Și iarăși a fost silit să ia drumul prăvăliei lui Schweickert, în calitate de cumpărător. Vinezul, de cum l-a văzut și a aflat pentru ce a venit, s-a speriat, crezînd că iar a mai murit cineva. După ce însă Urmatecu l-a liniștit, au început să caute împreună un obiect, să semene a statuie, și să fie și de folos. Și au găsit o lampă. Era o femeie goală, ținîndu-se pe virful picioarelor pe o scoică. Subțire și lucie ca un fus, cu toate amănuntele feței, ale degetelor și ale pletelor năclăite în grosolănia aceluiași tuci în care era turnată, deși avea o poleială de bronz, ea ridica un braț foarte lung, ținînd în mînă un vas de alamă, cu fitil și sticlă, bun pentru uleiul de rapiță. Un glob mare albatru cit jumătate din statuie îi întregea frumusețea. Urmatecu socoti că foarte greu ar putea cineva să refuze un asemenea dar, și, sub forma unui pachet voluminos, lampa luă și ea calea locuinței lui Hangiu, în brațele lui Toma. Nenumărate drumuri a fost silit să facă omul, urcînd de cite două-trei ori pe zi scările de la *l'Indépendance*. După ordinul lui Iancu, a și așteptat de citeva ori cite un ceas la ușa procurorului. Totul a fost în zadar. Ușa nu s-a mai deschis. I s-a părut chiar lui Toma că o dată a auzit pe cineva tiptil pe dinăuntru, care a venit, s-a oprit și a umblat la clanță, ca și cum s-ar fi uitat prin gaura cheii ; iar altă dată, pe cînd aștepta, a văzut că o umbră urcînd scările și topindu-se de îndată ce a dat ochii cu el. Amîndouă întîmplările servitorul le-a povestit stăpînului său. S-a mai lăsat să treacă o zi, și Toma a fost trimis iarăși, și, pentru că procurorul să fie luat prin surprindere, omul a primit ordin să se ducă o dată dis-de-dimineață, iar altă dată noaptea tîrziu, și tot n-a fost nimic de făcut. Veșnic a dat de aceeași ușă închisă, de parcă nu mai locuia nimeni acolo. Urmatecu s-a lămurit, în cele din urmă, că Hangiu nu poate fi mituit, și aceasta l-a pus pe gînduri, cu atît

mai mult cu cât lucrurile nu se linişteau. Lisaveta nici nu mai pleca de la ei şi începuse să spună prostii întemeiate pe cine ştie ce cuvinte scăpate de Tîrcă numai ei la vreme de necaz : că el nu plăteşte acum numai pentru faptele lui şi că cine l-a băgat în iadul ăsta trebuie să-l şi scoată ! Coana Miţa le auzea, le aducea seara soţului ei şi tot nu pricepea. Apoi, atacurile în foile liberale s-au întehit.

În fiecare zi ticălosul de la *Săgeţile lui Achilleus* mai aducea câte ceva nou. Azi, numărul hectarelor ; mâine, he-leşteul ; poimîine, acareturile, „din minunata vînzare a unei preafrumoase moşii de un prea bine cunoscut domn către umbra lui“, după cum spunea cel care scria. Iar în altă parte, sub titlul *Uite-o, nu e !* se vorbea, tot aşa, de o moşie ascunsă sub basmaua unui scamator, care o făcea mică, mică, şi o băga în buzunarul vestei. Şi ticăloşiile nu mai încetau ! Ceea ce era însă mai grav în toată povestea aceasta, ce se învenina din ce în ce, era faptul că, zorit, Urmatecu nu mai vedea nici o scăpare pentru Tîrcă şi nici o linişte pentru el. Şi soluţia trebuia găsită curînd, înainte de moartea lui conu Barbu, şi numai la adăpostul lui. Iar bătrînul era din zi în zi mai rău.

În fiecare dimineaţă, cînd intra Urmatecu la el în odaie — în ultimul timp din cauza zbuciumelor nu mai putuse să rămînă peste noapte acolo — bolnavul, liniştit din noaptea crizei celei mari, îl privea cu ochii strălucitori şi rotunzi, din faţa lui uscată şi galbenă, îi zîmbea blind şi îi spunea, cu un glas din ce în ce mai scăzut : „Bună dimineaţa, Iancule ! Mai am cinci... sau mai am trei zile de trăit !“ Apoi îl chema alături şi-i mîngia tăcut şi încet mîna.

Nesiguranţa timpului scurt, în care trebuia să se zbată l-a făcut pe Urmatecu să nu-şi poată duce singur îngrijorarea şi s-a destăinuit soţiei sale. Coana Miţa l-a ascultat cu capul plecat, ridicînd privirea înspre el numai cînd faptele o mirau sau cînd afla că Iancu se găsea în cutare sau cutare împrejurare, unde ea bănuise pe altcineva. Şi după ce îl dojeni încă o dată de mamzel Hélène, pe care nu o uitase, şi se răzbuna astfel tîrziu şi cu alt prilej, ca orice femeie, coana Miţa a plecat fără să spună un cuvînt.

Iancu a crezut fie că nu se mai poate bizui pe tovărăşia ei, supărată de toate pe care i le-a făcut, fie că situaţia

lui e atît de gravă, încît singur nu-şi mai poate da seamă de ea. Şi o zi întreagă a fost ca un condamnat fără nici o scăpare.

Ca de obicei, coana Miţa şi-a văzut de treabă. A tăiat carnea la bucătărie ; a măsurat săpunul spălătoresei ; a dat cu degetul pe lucruri, să încerce dacă fata a uitat sau nu să şteargă praful şi pe faţa ei liniştită nimic nu se putea vedea. Totuşi, în ea, cu voinţă şi cu trecere pe o lunecare de gînduri chemată stăruitor, femeia călătorea şi întreba. Atinsese cu degetul mijlociu icoanele, aprinsese candela şi aruncase în jar, pe o lopăţică, miruri vechi şi cîteva boabe de smîrnă, lăsînd prin casă o mireasmă grea de altar. Şi i s-a părut că în puterea fumului acesta a simţit de cîteva ori filfiituri grăbite zbătîndu-se prin încăperi şi căutînd o ieşire. Casa se curăţa de duhurile cuibărite în ea, credea coana Miţa, aduse de cine ştie ce duşman cu ochi negri, şi mai ales de fel de fel de femei, din care Iancu, nepotolit cum era, scosese rău şi-l oploşise la ei.

Coana Miţa săvîrşea toate pe cîte le credea de cuviinţă pentru a putea asculta mai uşor în ea glasul care de atîţia ani nu o înşelase. Îi vorbise adevărat şi nu numai pentru ea, ci pentru toţi ai casei şi viitorul lor. De aceea, seara, înainte de culcare, robotînd de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat, cînd a trecut pe lângă Iancu, căzut pe gînduri, atît i-a spus :

— Tot ei se-afundă ! Că să le fie frică ăloră de-ţi vor răul dumitale !

Şi s-a dus apoi şi s-a culcat în altă parte, într-o odaie mică de lângă cămară.

Pentru ceea ce aştepta Urmatecu era destul. În împrejurările grele din viaţă el s-a încrezut întotdeauna în presimţirile soţiei sale. Şi atunci, Iancu, aprig de obicei, căuta o vorbă bună, ca un copil. Acum el mai număra pe toţi acei care i-au voit răul şi au căzut pe drum, după cum spunea nevastă-sa, şi începu să nădăjduiască.

Noaptea i-a fost însă plină de zbucium. În afară de Miţa, care vedea poate o lumină departe, dar nu ştia să-i spună ce drum să apuce, lui Urmatecu îi trebuia un om priceput şi cinstit, căruia să i se mărturisească,

să-i dea un sfat și să nu-l pîndească mai tîrziu în cineștie ce împrejurare. Prin lumea lui așa ceva nu se putea găsi. În cei de la tribunal, pe care-i cunoștea, nu avea încredere, iar cu conu Barbu nu se mai putea vorbi. Un singur om, gîndi fostul arhivar, ar putea să-i fie de ajutor, după cum îl cunoștea : State Iacomin. Pe vremuri, îi fusese și Iancu de folos în cîteva treburî mărunte ; apoi îl întîlnise de multe ori în jurul baronului, și niciodată nu i-a arătat decît prietenie, n-a avut decît vorbe bune pentru el, fără să facă să se simtă depărtarea dintre ei, de la un om deștept, dar necîtit, pînă la cel mai învățat și renumit avocat al baroului. Gîndul i se păru bun lui Iancu, și a doua zi a fost printre cei dinții care, la locuința avocatului, așteptau să-i vorbească.

State Iacomin locuia, pe strada Batiștei, una din acele clădiri care minunau pe trecători la București. Pe lîngă căsuțele cu doi ochi în stradă sau casele boierești, cu un cat, fără înflorituri, largi cît niște conace, cu magazii, pivnițe și grădini, în mijlocul tîrgului erau risipite, ici și colea, și cîteva locuințe într-un stil mai deosebit, după gustul celor care și le-au zidit. Era, de pildă, un palat din piatră și cărămidă roșie, strîmt și cocoțat, sus, pe Podul Mogoșoaiei, croit ca în Renașterea franceză ; era, pe Dorobanți, o casă mare elvețiană, cu cerdacuri de lemn ; era pe Popa Tatu o casă vopsită în verzuu, dar în stil arab, și toate deosebeau, printr-o fantezie abia realizată, pe locuitorii sau foștii lor proprietari de ceilalți bucureșteni.

Casa lui Iacomin avea un brîu de piatră deasupra temeliei. Era îngustă și înaltă și se împodobeau cu turnuri și turnulețe, cu geamuri lungi, cu vitralii colorate, dînd oarecum înfățișarea unui castel medieval. La intrare, străjuia o armură de cavalier între două tufe de trandafir, și numai grajdurile strîceau înfățișarea aceasta boierească, din altă lume, cu zidurile lor galbene și cu podul de fin, deasupra căruia era înfipt, din ipsos, un cap de cal.

Urmatecu a fost primit de un fecior bătrîn, umblînd încet, fără să se grăbească să deschidă și să anunțe, și a fost poftit să aștepte în bibliotecă, unde o lumină stînsă

și colorată juca pe miile de cărți strînse în rafturi ce urcau pînă în tavan. Rar, ici-colea, pe fișile de pereți lăsate libere, atîrnau cîteva picturi. Erau portrete de femei cu părul lîns și ochii limpezi, cu medalioane de smalț la gît, pe care și florile de argint erau pictate, după cum erau portrete de bărbați cu mustățile lungi și sprîncenele stufoase, cu o cărare abia tăiată în vilvoiiul părului, dar eleganți și cu funde mari.

De bună seamă, erau rude sau strămoși de-ai avocatului, toți oameni cum nu se vedeau prin București. Se bănuia ușor că sînt din altă lume și că viața lor fusese altfel trăită decît la noi. Familia lui Iacomin era, într-adevăr, de origine străină, piemonteză, de-acolo unde, prin împrejurimile Turinului, singele italian e foarte amestecat cu cel francez. Și-abia avocatul (botezat de un boier român, care i-a dat numele său) a tăiat ultimul i din numele de familie, pentru că, înaintea lui, toți iscăleau Iacomini. Maestrul cunoștea puțin lumea și limba italiană. Fusese crescut și învățase în Franța, ca și tatăl și bunicul său, constructor, venit de mult la București. Dealtfel, pentru un ochi priceput, biblioteca ar fi putut face dovada. Moștenită, fără îndoială, ea păstra la loc de cinste, într-o ediție mare, în foarte multe volume, un Voltaire complet. Spiritul acesta fusese continuat de trecuții cititori cu aproape toți scriitorii enciclopediști și cu acele opere numeroase, moarte demult, cum ar fi, de pildă, Marmontel, care umpleau rafturi întregi. Franța filozofiei, a romanului, a teatrului nejuțat, poate și uitat, dar mai ales a povestirilor morale era strînsă aci și lăsată ca dar al unor anumite suflete ce s-au croit după ea. Firește, biblioteca era completată de actualul ei stăpîn cu toate numele unei literaturi mai apropiate, și mai ales cu multe cărți de specialitate. Nesfîrșitele compendii de jurisprudență Sirey și volume de doctrină întregneau bogăția aceasta a unui mare cărturar.

Cu neliniștea și îndoiala lui, mărînd și luminînd din nădejdi chipul lui Iacomin, de la care aștepta scăparea, Iancu Urmatecu se găsea pentru prima dată singur într-o asemenea încăpere căptușită cu cărți. La conu Barbu, cele cîteva dulapuri uitate într-un colț al salonului, pierdute printre lucruri, blănuri și panoplii, niciodată nu

1-au atras prea mult luarea-aminte, iar în altă parte nu a avut unde să mai vadă odăi din acestea mari, omorite numai cu rafturi înșirate. Abia acum el se apropia de ele și le simțea în legătură cu omul și stăpînul lor. Cineva intrase înaintea lui alături, în camera de primire, și Urmatecu, în liniște, a trebuit să aștepte. Toată lumea știa că Iacomin era unul dintre cei mai mari avocați. Asta o știa și Iancu de mult, căci la tribunal toți îl respectau și se temeau de el. Auzise că în procese el îl strînge pe adversar ca într-un clește, că îi îngustează tot mai mult drumul pe care se zbate celalt și că, în cele din urmă, nu-i lasă decît o potecă în discuții, încotro vrea el. Se vorbea, ca de o neobișnuită putere, de mintea lui ageră și de soluțiile găsite acolo unde alții nu întrezăreau nimic, și chiar și dușmanii cei mai bine pregătiți știau că nu e ușor de luptat cu Iacomin, care, în afară de o mare știință a dreptului, aducea și un dar și cunoștințe multe dintr-o frumoasă cultură. Și despre toate acestea, cunoscute de ani îndelungați de el din auzite, Urmatecu încerca astăzi să aibă un cuprins și să găsească o înțelegere.

Gîndul său a alergat mai întîi pe amintiri în împrejurări risipite în viața de tribunal. Din aceste amintiri mărunte a încercat să facă un om mare, ca Iacomin, și n-a izbutit. Nu se lega și rămînea mai ales tot așa cum a fost și pînă atunci pentru el: o vorbă goală, iar nu ca acum, o ființă pe care o simțea, o admira și de care încerca să se apropie. Și pentru ca Urmatecu să înțeleagă și mai bine, nu s-a sfiit să se gîndească, în neliniștita lui căutare, chiar la el. Știa că nu e de lepădat. Se știa (și nu măsurat după becisnicii lui de acasă, ci după oamenii făcuți și întîlniți în viață) sprinten la minte, văzînd și el mai departe și mai ales prinzînd ușor lucrurile din fapte și vorbe pe jumătate rostite. Și se gîndea că, la începutul vieții lui, Iacomin ceva cam așa trebuie să fi fost și el. Dar fiecare, el și Iacomin, au trăit apoi în alt chip. Fiecare a avut alte griji, alte greutăți. Unul numai le-a biruit, ca să trăiască el; celalt a pufuit să și sporească, avocatul. Și timpul liberat de necazuri, fără grijă de pîine, timpul în care crește boierul și în care acum în urmă a văzut crescînd pe doctori, pe ingineri,

pe avocați, i se înfățișa lui Urmatecu în toată bogăția lui. Îl simțea cu aceeași putere de belșug și de preschimbare cu care îl zugrăvisese cîndva lui boier Lefter pentru Amelica lor. Atunci era mult mai tulbure în el ca acum, și totuși putuse să-l citească printre umbre abia desluite, să se convingă și să-l folosească. Astăzi, însă, îl simțea abia în toată puterea lui. Și Iancu Urmatecu, pentru această presimțire timpurie, verificată acum, avu iarăși un sentiment de mîndrie despre mlădierea minții lui, și din nou el s-a așezat fără frică, într-un început de tinerețe, alături de State Iacomin. Mai rămînea însă, și Urmatecu vedea din ce în ce mai limpede, nu numai timpul liber, ci și ceea ce avocatul a pus în el. Și iată-l pe Iancu pentru prima oară apropiindu-se de cărți cu o presimțită și adevărată înțelegere. Ce scria în ele, el nu știa și nu putea să le deosebească pe cele de sus de cele de jos, și-și mărturisea că la cărți nu se gîndise aproape niciodată. Dar acum, cînd aștepta să între la omul din mintea căruia cerea lumina lui, și aștepta printre cărțile sale, Urmatecu își dădu seama că ele sînt cele care îi lipsesc și că tot ele deosebesc mult pe oameni între ei. Și, în felul acesta, putu să vadă lămurit că timpul liber fără cărți dă oameni ca bătrînul baron: cu maniere, politicoși, buni, poate, dacă s-au născut așa, dar fără putere în viață, fără vlagă, fără rosturi, ajunși, în cele din urmă, pentru administrarea propriei lor averi, să aibă nevoie de d-alde el, de Iancu; și, dimpotrivă, timpul folosit de cărți dă oameni ca Iacomin, puternici și luminați. Ca orice idee simplă — din neobișnuite și îndepărtate preocupări — sosită tîrziu în mintea unui om deștept, dar fără cultură, și gîndul acesta a pus deodată stăpînire pe Urmatecu, înflăcărîndu-l, aducîndu-i o nouă încredere în el. I se părea că el e cel dintîi care judecă în acest fel, că a descoperit un lucru nou, și mîndria lui creștea neîncetat, o dată cu admirația pentru bibliotecă!

Neavînd nici cea mai mică orientare în cultură, necunoscînd faptele, evoluțiile, nuanțele, legăturile și desfacerile ideilor, și puterea, și schimbarea ce se desprind din ele, el simțea cartea ca pe o hotărîre bună de luat pentru viitor. Iancu Urmatecu trăia acum una din acele

clipe atit de însemnate pentru un neam ca al lui, ce-și căuta un loc mai bun în lume ! De-acum încolo Urmatecu avea să recomande cartea tuturor, ba, ceva mai mult, avea să o ceară și să o impună urmașilor săi. Și în atitea spițe care creșteau o dată cu a lui, într-o nouă lume românească, se va fi trăit sigur — în fiecare — de către un strămoș, o clipă ca aceasta, adusă de cine știe ce împrejurări, cînd cartea, fără autor și fără cuprins, numai pentru că era carte, înmulțită și înșirată în rafturi, a intrat deodată într-o acceptare tirzie și a rămas ca o moștenire fără cuprins, aducătoare însă de năzuințe și orgolii nouă.

Astfel descoperea, se împodobeau cu gânduri și se înviora pentru viitorimile lui, Iancu Urmatecu, între cărți, cînd o ușă scundă de stejar s-a deschis, și în pragul ei, plecîndu-se cu greu, a apărut State Iacomin. Era un om urît și înalt, trecut de șaizeci de ani. Un cap mare, chel, în care ochii vioi și negri se ascundeau după ochelarii legați în aur, îi cădea în piept. Buze groase și răsfrînte, numai cu cîteva fire de mustață, care nici la bătrînețe nu se împlinea pe figura lui de spin, îi dădeau o ciudată și fioroasă expresie. Avea un glas gros și miini mari și osoase, veșnic neliniștite pe un țigaret lung de chihlimbar, din care fuma neîncetat. Era destul însă ca Iacomin să vorbească pentru a-ți da seama că era un om bun și înțelegător. Pe Iancu l-a apucat de umeri, ca pe un prieten vechi, și l-a trecut dincolo. Încăperea de aci era mai mică și încărcată și ea cu cărți, dar împodobită și cu cîteva obiecte de mare preț, pentru că, lucru rar pentru vremea aceea la București, avocatul era și priceput și avea și gust. În mijlocul camerei atîrna un candelabru de bronz cu sute de cupe albastre, de Sèvres, în care gheare mărunte primeau luminările. Un pupitru de lemn înalt, dintr-o sculptură veche, și un mapamond uriaș împlineau podoabele. Biroul și scaunul erau de abanos, cu vulturi săpați pe speteze.

O scoică veche, dintr-o piatră lucie cu vine negre, ducea scrumul zecilor de țigări arse, ascunsă sub vraful dosarelor și al cărților deschise. Covoare moi și blînde la călcat și la privit îți înecau pasul. Ferestrele colorate puneau pete peste tot.

— Ce vînt te-aduce pe la mine, Iancule ? îl întrebă Iacomin, cu vocea lui groasă, dar caldă, după ce s-au așezat.

— Necazurile unora și bunătatea altora, coane, răspunse Urmatecu, că sînt trimis de conu Barbu, și pentru un om de al lui vin !

Avocatul se sprijini în coate și, întinzîndu-se peste birou, întrebă cu interes :

— Da' Barbu ce face ? Am auzit că-i greu bolnav și n-am vrut să cred !

— Ba, din păcate, așa e ! afirmă celalt.

— Săracu de el ! A fost om bun, Iancule, zise Iacomin și rămase pe gânduri.

Deși mai tînăr decît baronul, deși liberal, Iacomin îi era prieten. Se întîlneau din cînd în cînd pe la club și la cîte o masă mai mare dată de domnița Natalia. La început se certau. Pe măsură însă ce îmbătrîneau amîndoi, politica nu-i mai supăra. Conu Barbu își aștepta ministeriatele, care veneau din cînd în cînd, iar Iacomin se mulțumea numai cu deputăția, în opoziție sau la putere. Nu voise niciodată, nici pe vremea lui Iancu Brătianu, să intre în guvern, deși le-a fost întotdeauna de mare folos liberalilor.

— Ei, și cine e ăl cu necazurile ? întrebă după un timp avocatul, cu bunăvoință, aprinzînd țigară de la țigară.

— Un biet român, coane, un pirlit de slujbaș, om vechi de-al nostru, dar care s-a încurcat pînă peste urechi, din prostie !

Și Urmatecu începu să povestească totul, cu de-amănuntul. Se jeluia mai ales că în legătură cu cumpărarea moșiei, care trecuse asupra lui, se întîmplase greșala de neiertat a lui Tîrcă. Arăta ce oameni răi i s-au pornit împotriva, după cum scriau în denunț, dar că el, după cum bine se vede, nu putuse fi amestecat în nici un fel și că era păcat și de ticălosul ăla becisnic, și ține conu Barbu să-l scape cu orice preț.

— Și cine e procurorul care s-a apucat de-o asemenea anchetă ? întrebă zîmbind avocatul.

— Domnul Hangiu ! răspunse Urmatecu, așteptînd.

— Aha ! făcu Iacomin, tinerelul ăla întors ca un ceasornic, închipuindu-și că legea, cu cât o fi mai strimță, cu atât e mai bună ! Văd, cu împlinirea asta, că e și tare grăbit !

Și se ridică și începu să se plimbe prin odaie. Din toate cîte auzea și vedea, Iancu parcă desprindea o nădejde, dar ce va fi pînă la sfîrșit, tot nu putea să presimțea.

— D-apoi bine, mă Iancule, ce fel de oameni ai legii sînteți voi, că e limpede ca lumina zilei ! spuse în cele din urmă avocatul și se opri deodată în loc și se așeză. Apoi, ridicînd un braț, împreună două degete și începu să bată în aer toate argumentele pe care le rostea : — Să presupunem, Iancule, că o greșală a fost, și a fost a lui Tîrcă, la început ! Să presupunem că această greșală a fost chiar voită și că tu chiar l-ai fi împins să o facă, după cum spune denunțul !

Iancu protestă, apărîndu-se.

— Să presupunem, am zis, continuă avocatul. Ia să vedem, care acte nu se potrivesc ? Poate din fraudă, poate din simplă greșală, cum spune Tîrcă : actul de ipotecă și procesul-verbal de situația moșiei ! Vînzarea însă s-a făcut ? Desigur ! Prin licitație ? Da ! Există deci o sentință a tribunalului. Firește ! Sentința care să consfințească adjudecarea moșiei asupra ta ! Cine ar putea să protesteze împotriva ei ? Numai pe cale civilă, cei interesați, sau ăștia nu există ! Barbu nici nu s-a gîndit vreodată ; împrumutătorul, nici atît ; e mulțumit cu banii pe care i-a luat, iar tu... ce, ai înnebunit ? Și de ce ? Dar vor să vadă unii în vînzarea asta, la fundul ei, și o faptă penală. Și poate a fost. Mai are dreptul însă cineva să pornească înspre ea și s-o învie ? Și un procuror, dacă se sesizează, mai poate să meargă pînă la judecată și la condamnare ? Nu, categoric nu ! Și pentru ce ? Pentru că justiția s-a rostit cu privire la întreaga chestiune în care fapta era cuprinsă. Și justiția, Iancule, nu se înșală niciodată !

Iacomin se ridică. Urișenia lui se schimbase. O înșeninare i se lăsase pe față. Iar ultimele cuvinte le-a rostit cu un ton înalt, de evlavie. Se simțea că nu vrea să-l impresioneze cu vreun cuvînt tieluit și făcut pe Urma-

tecu, ci numai o convingere puternică și respectul ei puseseră stăpînire pe el, dîndu-i înfățișarea aceasta. De altminteri, după ce s-a rostit astfel, trecu pînă la o bibliotecă, luă un volum mare, îl răsfoi, citi și, dînd din cap, mormăi ca pentru el : „Sigur, eu am dreptate !“ de cîteva ori. Și amîndoi bărbații au tăcut apoi. În cele din urmă, cu un ton mult mai prietenos, Iacomin zise :

— Vino colea ! Stai la masă și scrie !

Iar el, ducîndu-se cu pași rari înspre fereastră, trăgînd fum după fum, dictă :

— „Avînd în vedere că prin însăși sentința de adjudecare justiția s-a rostit, ordonăm încetarea oricărei cercetări, de vreme ce justiția nu poate să se înșele niciodată !“ Ministru... Subliniază ultimele cuvinte ! adăugă el, apăsător. Și iată cum, printr-o rezoluție, Barbu poate să-și scape omul la care ține. Tu du-te acasă. Dă-i lui Tîrcă să facă jalba și pune pe cineva, cu slova frumoasă, să scrie pe un colț cuvintele pe care ți le-am dictat. Barbu nu mai are decît să iscălească !

Și avocatul, cu miinile încrucișate pe piept, îl privi liniștit pe Urmatecu. Gîndurile pe care Iancu le purta în el, cu cîteva clipe mai înainte în bibliotecă, au revenit. Văzuse minunea împlîndu-se sub mîna lui Iacomin. Și mulțumind frumos în numele baronului, căruia avocatul îi trimitea multă sănătate, Iancu a plecat alt om, liniștit, făgăduindu-și să crească pe copiii Amelicăi în dorul și în puterea cărții, în care de-acum credea mai presus de orice.

Lămuriri n-a vrut să dea de nici un fel nimănui. Numai că, ajungînd acasă, a fost aspru și hotărît cu coana Mița, iar pe Lisaveta a înjurat-o. Pe Tîrcă l-a pus să facă o petiție prin care să ceară încetarea urmăririi și nici lui nu i-a spus mai mult. Iar rezoluția i-a scris-o casierul Serian, jos, lîngă casele cu bani. Serian scria frumos și era mormînt : nimeni n-ar fi putut scoate de la el vreo vorbă, după cum nu scotea nici un ban fără ordinul lui Urmatecu. Apoi s-a urcat, ca de obicei, în camera lui conu Barbu.

Lîngă bolnav nu era decît doctorul Matei Sintu. Bubi și domnița Natalia întîrziaseră.

Cu același glas slab, cu aceeași liniște, bolnavul îi spuse de îndată ce-l văzu :

— Bună dimineața, Iancule. Mai am poate o zi ! Azi, la noapte... pregătiți-vă !

Urmatecu căută să nu creadă vorbele bătrînului, ba să se și supere. De aceea zise :

— Păcatele mele, coane ! Că ai să vezi dumneata cum ți-ai încurcat bobii, că mai ai multe, foarte multe zile înainte !

Conu Barbu de data asta zîmbi, într-adevăr, și mișcă încet capul dintr-o parte în cealaltă, în semn că nu e adevărat ce spune Iancu.

Acesta căută să-l ia pe doctor la o parte.

— Parcă aş crede că are dreptate ! Ce zici, doctore ?

— Simte cu o siguranță uimitoare ! răspunse Sintu, Pe curînd trebuie să ne așteptăm la sfîrșit...

— Aș avea ceva cu el de seamă ! E vorba de întreaga avere ! Ar putea să-mi dea o iscălitură ?

— Cu greu ! Dar, cine știe ? Poate... și doctorul, discret, fără să mai fie rugat, trecu în camera de alături.

Urmatecu se apropie de patul bolnavului. Își trase un scaun și luă în mîinile lui mîna uscată și caldă a lui conu Barbu.

— Peste cîteva zile, coane (că o să dea în primăvară curînd), trebuie să plec la Beizdad, știi unde, sus, în Dîmbovița, să văd de conac, începui el. Acolo ai să te duci după boală. N-o să fie nimeni să te supere ! O dată pe săptămînă vin și eu, cu toate hîrțile de la minister, și stăm de vorbă așa cum îți place dumatule. Toți Bucureștii ți-i aduc în sac și-ți povestesc cine cu cine se mai are...

Conu Barbu parcă nu înțelegea. Cu ochii mari deschiși, se uita departe, și nimic nu se putea citi pe figura lui. Urmatecu îl privi cu atenție.

— Și o să vină și domnița, și conu Bubi, să stea acolo, că așa ne-am vorbit după acum ! adăugă el.

Bolnavul era neclintit. Urmatecu se neliניști.

— Și-apoi, ai să vii iar la București, și iar ai să începi să umbli... în toate părțile... și ai să înțilnești...

Iancu rărea din ce în ce cuvintele, apropiindu-se de bătrîn. Nici o mișcare, nici o clipire, nici un răsuflet.

Îl auzea ? Trăia ? Și Urmatecu, tot mai aproape, înfii cu spaimă, apoi cu deznădejde, începu aproape să-i strige :

— Coane Barbule ! Ce faci ? M-auzi ? Ticăloși ăia se țin de capul meu și vor să mă tîrască pe la judecăți. S-au pornit împotriva nenorocitului de Tircă, ca să dea în mine ! Fără dumneata sînt pierdut !... Nu mă lăsa, coane Barbule, că te-am slujit cu credință o viață întreagă !

Spuse și se opri, ca să asculte și să vadă. Baronul nu s-a mișcat. A închis numai ochii puțin. Apoi, deschizîndu-i, și-a îndreptat, pieziș, privirea înspre el. Îl auzise. Poate nu mai putea sau nu mai voia să vorbească. Urmatecu, mai liniștit, continuă :

— Mă zbat de o săptămînă ! Am alergat în toate părțile, și numai la conu State am găsit cheia ! Îți urează multă sănătate ! (Și aci Iancu strigă aproape în urechea baronului.) Totul este aranjat. Trebuie numai iscălitura dumatule de ministru !... Iscălești ?... Vrei să iscălești ?

Conu Barbu închise iarăși ochii și rămase așa cîțva timp. De data aceasta Urmatecu a fost cuprins de groază. Aproape neștiind ce mai face, dincolo de cuvîntă și de milă, începu, luîndu-l în brațe și zguduindu-l pe bolnav :

— Iscălește, coane Barbule ! Nu mă lăsa așa ! Iscălește !

Ar fi făcut orice, numai să fie lăsat în pace.

Slovele au ieșit tremurate și o pată mare de cerneală a stropit foaia pe care, grăbit, Iancu i-a întins-o pe-o perină și pe-o carte. Totuși, din aplecarea literelor și din B-urile înalte și subțiri, oricine putea să recunoască semnătura autentică a ministrului. Bolnavul, însă, la urmă, obosit, a scăpat tocul. Urmatecu, văzînd hîrtia iscălită, a lăsat-o pe pat, a ingenuncheat și a sărutat mîna bolnavului, ducînd-o la frunte. Era aspră și ardea. Apoi, împăturînd petiția, Iancu îl așeză frumos pe conu Barbu între perini, îl mîngîie pe frunte și ieși.

La minister chiar el a dat-o în mîna secretarului general, pentru executare, adăugînd că bolnavului îi merge mai bine, după ce, firește, și-a păstrat o ciornă și pentru el. De-acum era liniștit și s-a hotărît să nu se mai miște de lîngă conu Barbu. În timpul zilei, bolnavul nu a mai

făcut nici un gest și n-a vrut să vorbească. Numai seara a cerut să fie împărțășit. A deschis gura mare, a luat toată lingurița de aur, dăruită de el cîndva bisericii, și a ținut mîna preotului așa cîteva clipe, pentru ca să nu piardă nici o picătură.

La sfînta împărțășanie, baronul Barbu a dovedit o lăcomie trupească ce nu era decît semnul îngrijorării pentru pacea sufletului său. Apoi a adormit, și noaptea de iarnă s-a lăsat, ca toate celelalte, cu tăcere și cu temeri pentru cei din casă, cuibăriți pe unde o obișnuință de cîteva săptămîni i-a învățat.

Tîrziu, Iancu s-a dus să se culce și el într-o odaie de la subsol, de sub iatacul baronului, și a adormit iute, de zbucium și de oboseală.

Și a visat ceva ciudat și fără nici o legătură cu gîndurile lui. Se făcea că pe masa cea mare din sufrageria caselor boierești era un cuibar uriaș, pe care stătea o găină cît un struț. În jurul ei, numai ouă, dar mari cît pepenii. Deodată, găina aceasta uriașă răcni ca un om. Atunci pieptul i s-a desfăcut, și din el îi ieși inima umflată de sînge. Era ușoară și încerca să se înalțe. Găina își plecă însă capul spre rană și, cu vîrfurile ciocului, își înțepă inima. Un val de sînge țîșni, sînge ce se risipea și din care creșteau flăcări. Și în cîteva clipe totul a fost numai scrum, cuibar, cameră, tot. În clipa aceea Iancu, înspăimîntat, se trezi. Lîngă el, mama Mitana, bătrîna casei, încerca să-l scoale. Doctorul și conu Bubi au trimis-o după el, pentru că bătrînul Barbu s-a sfîrșit de cîteva minute.

Urmatecu, trezindu-se greu din vis și din somn, s-a uitat în jurul său și a rămas cu privirea pironită în tavan. Știa că deasupra lui, într-un pat așezat tocmai ca acesta în care dormea, murise conu Barbu, poate tocmai în clipa în care găina din vis își înțepa inima cu ciocul. Și Urmatecu s-a cutremurat. Apoi, uitînd că n-a văzut niciodată mort, el urcă iute în iatacul boierului.

Conu Barbu era așa cum îl găsisse moartea. Cu un braț pe piept, cu celalt întins de-a lungul trupului, cu ochii mari deschiși, privind departe prin frunzișul de lemn al iconostasului.

— E cald încă pe frunte ! spuse doctorul, închizîndu-i ochii.

În clipa în care și-a dat duhul nu era nimeni lîngă el. Toți erau risipiți prin casă. Îngrijitoarea, după ce a venit, a ascultat puțin și a văzut că nu mai respiră, s-a speriat și l-a vestit pe Sîntu, iar acesta le-a spus c-a murit. Rînd pe rînd, Bubi și domnița Natalia au îngennuncheat lîngă pat și au sărutat mîna mortului. Iancu a trebuit să facă la fel. Mîna nu mai era ca atunci cînd a iscălit : începuse să întepenească și era rece ca o plită de piatră sau ca un plumb. Urmatecu s-a îngrozit și, fără să mai spună vreo vorbă, a ieșit din odaie. Abia acum frica lui de morți s-a întors, sporită de ceea ce văzuse și simțise. Ca să nu se bage de seamă, s-a dus jos la administrație, a deschis casa de bani, a răsfoit catastife și a început să facă socoteli, mușcîndu-și neîncetat buzele, pentru a și le încălzi.

Cînd s-a luminat de ziuă, au început să vină și funcționarii, și să bată de cîte trei ori, într-o dimineață ce-țoasă și rece, clopotul de la Sfîntul Dumitru, de peste drum. Atunci, Urmatecu l-a chemat pe Serian, casierul, pentru socotelile cele mari. Trebuia să știe și el cîți bani are în casă. Și Iancu, lucrînd, a început să ridă și să glumească, din frică și din zbucium, cu casierul, care scria, socotea și era uimit.

— La moartea mea, mă, să-mi puneți toate tarafurile din București și să mă plîngă toate papinele ! spunea Urmatecu, spre surprinderea și tristețea lui Serian, om liniștit și cu frica lui Dumnezeu, sorbind din ceaiul lui tăiat cu rom.

Tîrziu, dimineața, cînd a vrut să treacă înspre birou, să pună ordine în hîrtii, în antreu Iancu s-a împiedicat de coșciugul lui conu Barbu, adus de curînd.

— Ptiu ! Mi-au ieșit cu gol ! zise el dricarului.

— Golul se umple, coane Iancule ! îi răspunse omul, care, prin meseria lui, înțelegea glumele astea și nu era prost.

Drept răspuns, Iancu îi trase o înjurătură și trecu mai departe, în salonul cel mare, unde, cu mulți ani în urmă, îl primise baronul pentru prima oară cînd l-a che-

mat. Nici un lucru nu era schimbat de la locul său, și era, ca și atunci, o dimineață de iarnă. Singur, Iancu Urmatecu rămase pe gânduri, dându-și seama de ceea ce a pierdut, într-adevăr. Îi părea rău de conu Barbu, îi părea rău și de el. De acum se simțea descoperit, pentru că, deși îi mersese vestea de om tare, el nu se socotea în siguranță decât în umbra bătrînului baron. De acolo săvîrșea totul, și nu numai pentru a-i face pe ceilalți să asculte de hotărîrile lui, dar pentru a lăsa să se creadă că și cel care îl proteja are voința lui. Era o întregire din urzeala însăși a temperamentelor lor, din cea mai adîncă rostuire a lucrurilor, pe care moartea venea să o strice. În anii împlinirii, Iancu simțise cum a crescut lingă baron. Firește că acum frică nu-i mai putea fi în nici un fel, pentru că se știa sigur pe așezările sale, dar i se deschidea în jur un pustiu fără liman. Și toate simțămintele astea el crezu că sînt dureri pentru conu Barbu, și se privi singur cum le poartă, și se mîndri că le are. Din această a sa greșită înțelegere de sine, nevoind sau nepuțin să se răstălmăcească întocmai, Iancu a plămădit cîteva cuvinte, cu care avea să-l pomenească de-acum, întotdeauna și față de toți, pe baron. „Adevăratul meu părinte!“ sau: „Sufletul cel mai bun, odihnească-se în pace!“, astea toate erau vorbe care i-au venit acum din nesiguranță, din noutate și dintr-o grijă de viitor. Dacă ar fi trecut însă atunci pe lingă el, în singurătatea reculeasă a casei funebre, o femeie, cu sinii ciocniți între brațe, cu șoldurile mișcătoare — așa cum îi plăceau — Iancu s-ar fi lăsat ispitit, atît loc mai era încă pentru viață în durerea și tristețile lui de jalnic. Mai mult căpăta buna-cuviință o față decât inima, și Urmatecu socoti că este de ajuns.

Cel dintîi care a venit să-l tulbure a fost doctorul Sintu. Își lua rămas bun. Iancu i-a mulțumit pentru toți ceilalți, i-a dat un plic cu cîteva mii de lei și l-a asigurat de prietenia lui și de bucuria de a-l fi întîlnit. Apoi îl rugă stăruitor să poftască și pe la el.

— Casa mea fîi e deschisă, doctore! îi spuse. Cine știe? Deși ești învățat și plin de putere, poate nu-ți va prinde rău vreodată un sfat și un ajutor prietenesc!

Matei Sintu a mulțumit și a plecat cu o amintire bună despre Urmatecu, iar acesta s-a uitat lung după el, ca și cum ar fi voit să-l facă, din privire, să nu uite și să vie.

Urmatecu i-a predat lui Bubi în fața domniței Natalia și lui Serian, casierul, toate cheile și socotelile de cifre mari, încheiate provizoriu. Unicul moștenitor al baronului le luă liniștit și-i strînse mina, fără să spună vreun cuvînt. Apoi plecă, să se îngrijească de îmbrăcămîntea lui de doliu, rugîndu-l pe Iancu să-i primească pe cei ce vor veni, mai ales pe miniștri și pe prietenii politici ai tatălui său.

Și, într-adevăr, salonul încăpător a început să se umple încetul cu încetul. În fața casei caretele și sâniile se strîngeau în șiruri lungi, iar la intrare filfiau două steaguri mari negre și un polog cernit, răsturnînd jobelele celor care, solemn și gravi, veneau neîncetat. Acum, alături de Iancu, sedea și primea lumea și conu Ștefan, neobișnuit de frumos în gherocul său lung, în cravată neagră și guler înalt. Parcă el era adevăratul moștenitor al atîtor bogății și al unui nume mare! Mai toți cei grăbiți să arate durerea aveau aceeași vorbă: „A fost o figură, Dumnezeu să-l ierte!“ La care și conu Ștefan, și Iancu dădeau încet din cap, ca și cum ar fi vrut să spună: „A fost“. Aproape de miezul zilei, a apărut, mărunț, grăsuț, înfășurat în negru, și procurorul Hangiu. De cum l-a zărit, Iancu s-a uitat stăruitor la el, voind să deslușească dacă l-a ajuns sau nu l-a ajuns ordinul ministrului. Hangiu a venit cu pași rari, s-a prezentat lui conu Ștefan, a spus ceva, și s-a înclinat apoi adînc în fața lui Urmatecu. Acesta i-a strîns mina cu tristețe, a șoptit, răspunzînd cuvintelor procurorului: „Dumnezeu să-l ierte!“ și s-a gîndit: „L-a ajuns“.

Un gazetar — neliniștit ca toți gazetarii, un fel de Potamiani al conservatorilor, dar mult mai puțin citit și isteț decât grecul, pe numele lui Bombonel Zizin, deși era om trecut, boiernaș scăpătat, trăind între clubul de cărți și clubul politic, chel, cu obraji căzuți de nopți pierdute la bacara, purtînd o veștedă elegantă — se învîrtea prin casă, umblînd după ceva senzațional pentru gazetă. Agitat, în cele din urmă Zizin se dădu pe lingă Iancu și-i șopti la ureche:

— Dumneata, coane Iancule, multe știi și multe mi-ai putea spune ! N-ai avea așa, ceva, care să fie ca o bombă la catafalcul mortului ?

Iancu îl privi cu neîncredere și cu o umbră de dojană.
— Nu ! Că nu e ce crezi dumneata ! se grăbi să lămurească improvizatul gazetar. La naiba ! Doar și eu sînt conservator ! Dimpotrivă, ne trebuie ceva mare, ceva frumos, ceva care să nu se mai fi făcut ! Vreo ultimă dorință, vreo danie, vreo ultimă vorbă de-a mortului !

Urmatecu rămase cîteva clipe pe gînduri. Apoi, privind în mulțimea ce se înghesuia la ieșire, văzu făptura mică și încurcată a procurorului Hangiu și-și aduse aminte de jalba lui Tircă. Se căută în buzunar și găsi ciorna pe care i-o dictase State Iacomin.

— Uite ! Asta e ultima rezoluție pusă de bietu conu Barbu, odihnească-l Cel-de-sus ! Ca să vedeți cine era, că nimeni nu l-ați cunoscut ! zise Urmatecu, vorbind înspre ureche, să nu fie văzut și dînd pe sub mînă peticul de hîrtie.

Într-o clipă, el își făcuse socoteala că nu e rău, pentru mai multă siguranță, să iasă rezoluția și la gazetă, ca o chestie de principiu.

Bombonel Zizin își aruncă ochii pe cele cîteva șiruri și se bucură, cu un guițat mărunț, în spatele lui Urmatecu.

— Admirabil, coane Iancule ! Admirabil ! A fost un suflet mare, Dumnezeu să-l ierte, și dumneata, omul lui !

Și, peste cîteva ceasuri, toate ziarele conservatoare apăreau cu titluri în litere de-o șchioapă :

„Baronul Barbu a murit strigînd : „Justiția nu se înșală niciodată !“ — „Țara și partidul pierd un mare om și un jurist luminat !“ — „Ultima rezoluție a fostului ministru de justiție !“

Și, cu litere mai mici :

„Unui biet funcționar i se face dreptate cu o omenie adevărat boierească !“ povestind fără nume chestiunea Tircă și interpretînd viziunea juridică a baronului.

Era un răspuns hotărît pentru toate ticăloșiile foilor liberale și mai ales pentru veninul lui Potamiani. Se aflau lucruri necunoscute despre răposat, și conu Barbu, abia

plecat dintre cei vii, creștea deodată și în ochii dușmanilor, și ai partidului. Iar Iancu Urmatecu, liniștit, cu conștiința împăcată, socoti că s-a plătit, la moarte, de tot ce făcuse protectorul său, în viață, pentru el.

XV

Trecuseră șase săptămîni de la moartea baronului Barbu. În ciuda vorbelor mari și a paradei de la înmormîntare, numele lui începea să se uite. Îl mai pomeneau domnița Natalia, în salonașul ei, în serile lungi de iarnă, printre colivii și tablouri, și coana Mița, care credea că-i face plăcere soțului său.

În casele bătrînești de pe Podul Mogoșoaiei se mutase Bubi cu Jurubița, și totul se rostuisse în alt fel. Mesele se dădeau acum la ei, iar în grajdurile neîntrebuîțate de bătrîn, două perechi de cai, unii albi și alții murgii, se auzeau nechezînd de departe. Îi cumpărase Jurubița, fără ca Bubi nici măcar să-i vadă ; se pricepea Gună și pentru el. Iar la Obor, trecînd de la un geambaș la altul și alergînd, se întîlnise din nou femeia cu Ivanciu. Cînd l-a zărit, s-a făcut că nu-l vede. Negustorul însă i-a luat urma. Ferindu-se de picioarele cailor, care frămîntau nerăbdători pămîntul în loc și trăgeau de căpestre, prin mulțime, bulgarul a ajuns-o. Fără să-i dea bună ziua, a apucat-o de braț, a întors-o către el, a scuipat în fața ei pămîntul și a trecut apoi liniștit mai departe, să-și cumpere o iapă cu mînz, pentru nevoile chiristigeriei sale. Jurubița s-a uitat cu groază în jur, să nu cumva s-o fi văzut Gună. Și cînd a fost sigură că tinărul cerceta tocmai copitele murgilor, s-a oprit o clipă, și-a umflat pieptul, și-a ridicat manșonul și a plecat veselă și zîmbitoare, căutînd să se depărteze cît mai mult de bulgar.

Pe Urmatecu l-a chemat Bubi la vreo săptămînă după înmormîntare, rugîndu-l să-i dea toate socotelile, lucru care s-a și făcut. Și de atunci oamenii nu s-au mai văzut. Afla Iancu din cînd în cînd, că totul s-a schimbat. Dacă ar fi fost singur, Bubi nu s-ar fi despărțit de Urmatecu.

Jurubița însă i-o cerea cu orice preț, vorbindu-i în toate felurile. Și, în cele din urmă, Bubi a primit. O lume nouă începea !

Primăvara, la București, se simțea în ghiocel, în urzici și-n iarbă-mare, venind o dată cu postul Paștelui. Băcăniile atârnavă la intrare șirurile lungi de minătarci și caracatițe uscate ; racii și melcii mișcau încet în sacii umezi, proaspeți veniți de la iaz, iar uleiul de nucă mirosea greu, hrănindu-te numai cu mireasma. Roadele primăverii începeau. Urmatecu strângea maldăre mari în bucătăria coanei Mița, de unde porneau saramurile, iahniile și scordolelele, pentru prînzurile ce se prelungeau în liniște și în siguranță pînă tirziu cu un vin spirtos, cu cafele și portocale, în bătaia căldută a soarelui abia încropit.

De cîtva timp, doctorul Matei Sîntu era nelipsit de la masa lui Urmatecu. Povestea fel de fel de lucruri, pe care Iancu le asculta cu plăcere. Acum începuse să aibă timp și pentru el. Și vrea să-l folosească de la băiatul ăsta tînăr, foarte învățat. Cartea, despre care Urmatecu credea tot mai mult că este lucrul cel mai de preț, dar pe care nu o cumpăra pentru că nici nu i-ar fi trecut prin minte, o vedea și o asculta prin doctorul Sîntu.

Acum, ca și altădată, prînzul se prelungea.

— Da' mai stai, doctore, și mai spune ceva, că nu dau turcii ! zise Iancu, în vreme ce Sîntu se uita, de vreo jumătate de oră, îngrijorat la ceasornic. Ce dracu ! E simbătă. Mai lasă-i s-aștepte !

— Da' boala n-așteaptă niciodată, răspunse medicul.

Trebuia să plece și îi părea rău și lui. Se simțea bine în casa asta primitoare, unde mesele erau îmbelșugate, unde era ascultat cu atenție și simțea că fiecare cuvînt spus prinde. Și mai era și un interes nelămurit încă nici pentru el, ce venea din trecerea Amelicăi în cele cîteva clipe scurte, cît o întîlnea.

— Am să mă întorc, că nu-i departe ! Un biet bolnav ca baronul, dar sărac ! Vă mai găsesc ? zise Sîntu ridicîndu-se.

— Da-ncotro s-o luăm ? Că mai bine ca aici unde e ? răspunse liniștit Urmatecu.

Și doctorul plecă.

O liniște se făcu. Cei rămași priveau în pahare cum cade și se topește, în vin, cîte un ghem de lumină.

— Bun băiat ! spuse în cele din urmă Iancu.

— Bun ! făcu Ivanciu și sorbi.

— Știi, mă nea Ivanciule, că mă gîndesc la fată ! Ce-ai zice să iasă ? !

— Ce să zic ? Aș spune că bine te-ai gîndit !

Și cei doi prieteni vorbeau mai departe, rar, cumpănit, temeinic, așteptîndu-l pe doctor, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat între ei. Dacă l-ar fi întrebat cineva pe Iancu ce crede despre Ivanciu, i-ar fi spus că e un tilhar primejdios, și același lucru ar fi răspuns celalt despre el. Și, totuși, Urmatecu n-a mai scos nici o vorbă despre cele întîmplate, că îi era peste mină singur și fără bulgar, iar acesta a crezut că a uitat. I-a trecut o dată prin minte să-i povestească întîmplarea cu Jurubița, de la Obor. În urmă, însă, s-a răzgîndit, fiindu-i teamă să nu scormonească cine știe ce și să i se întîmple lucruri pe care nu le putea întrezări. Cu Iancu nu era de glumit și nici sigur nu erai. Le născocea, le încurca și își bătea joc de tine, de te pomeneai în cine știe ce bucluc. Mai bine să rămînă așa, împrieteniți în liniște, la un pahar de vin, că de limpezimi prea mari în tovărășie n-aveau nevoie nici unul, nici celalt. Ani lungi de cunoștință îi legau, și ei nu trebuiau discutați, pentru ca să țină. Deși era o deosebire de vîrstă între ei, și deși Iancu văzuse mult mai multe în viață decît Ivanciu și mai ales rivnise, și învățase, și își aruncase ținta și calea mai sus, acum, în pragul bătrînătăii, cînd prin averea lor și siguranța ei simțeau că reprezintă aproape aceeași lume amîndoi, iarăși se apropiau. Iancu mai mult, Ivanciu mai puțin, se interesau de lucruri de care n-au avut timp pînă atunci. Folos din ele știau că de acum nu mai pot trage, dar aveau o înțelegere și o nerăbdare în a afla. Iancu pricepea mai iute, și trebuia ; Ivanciu, mai greu, și asculta. Iar cel care le vorbea era doctorul Matei Sîntu. Amîndoi îl prețuiau pe tînărul acesta. Pusese ochii pe el și Ivanciu. Avea și el doar avere și o fată de măritat. Dar nici nu se gîndea să încerce ceva. Urmatecu îi spusese că l-a ales pentru Amelica, și negustorul nu îndrăznea să-i încurce drumul. Știa

că e primejdios și se mîngîia cu gîndul că s-o mai găsi și un altul la fel pentru Marica lui.

Și, într-adevăr, doctorul s-a reîntors. Amurgul, deși foarte devreme sosit, era mult mai străveziu și mai ușor în aceste zile tinere de primăvară. Un fel de subțirime de aer și de singe începuse să neliniștească și să obosească. Și citeva ceasuri tihnite și domoale prindeau bine oricui. Pe negustorul și funcționarul acesta, oameni greoi și simpli, doctorul îi înțelesese de mult, dar numai pe deasupra. El, care nu se pricepea în afaceri și nu știa cum se fac, nici nu le bănuia puterea și viclesugul, îi vedea că au avere, că sînt buni cu el, potoliți și prietenoși, și-i prețuia. Apoi, față de ei avea și mindria lucrurilor pe care el le știa și pe care ceilalți le cereau, și bucuria că scăpase, de la moartea baronului, de cînd se împrietenise cu Urmatecu, și de micile birturi economice, cu mîncărurile sleite, și făcea economii. Deocamdată îi era de ajuns. Că ziua de mîine ar putea să mai aducă și altceva, el se gîndea din cînd în cînd, și aștepta liniștit.

Ceea ce plăcea mai ales bătrînilor să asculte în povestirile lui era istoria, despre care ei habar nu aveau. Alegînd la voia întîmplării, de ici, de colea, după nume și după anecdote, făcîndu-i să înțeleagă anii și popoarele cu numărători și vorbe simple, doctorul le dădea lui Iancu și lui Ivanciu un fel de ameteală care creștea de la o zi la alta, o dată cu un interes tot mai mare.

Simțeau ca un fel de gol sub ei, minunat, de întîmplări și plin de bogăție. Din cînd în cînd, Sîntu aducea și cite o poză din alte vremi, oameni îmbrăcați în alt fel, cu alte haine, sau desenul vreunei bătălii. Iancu abia atunci lega, tîrziu, ceea ce i se înfățișa de cite un tablou văzut pe la baron sau aiurea, și deodată, simțind o lumină în minte, bătea foaia cu degetul și striga bucuros :

— Mă, drăcia dracului ! Bravo, doctore !

Ivanciu, fără nici o legătură posibilă în el, sta liniștit și asculta. El se mira, pe tăcute, și aștepta, cu prudență, ce are să mai fie. Entuziasmele lui Iancu erau de multe ori zgomotoase și ar fi vrut atunci să strîngă toată casa pe lîngă el, să le povestească ce a aflat. Pe coana Mița mai ales, trecînd cu treburi de femeie prin fața sufra-

geriei, o chema adeseori să vină să asculte. Iar cucoana spunea nerăbdătoare și grăbită :

— Lasă-mă, Iancule, că toate astea nu-s de mine ! Cheam-o pe fiică-ta !

— Amelica le știe ! răspundea Urmatecu, mîndru de presupusa cultură a odraslei sale, și privea spre doctor cu înțeles.

Acesta suridea, modest și încrezător.

Din toată lumea împăraților și regilor, care, în mintea lui Iancu, nu-și urmau nici unul celuilalt și erau ca într-un bilci, strînși toți la un loc, fără hotare de timp și de țări, purtători numai de cite o vorbă sau o faptă, unul mai ales era pe placul inimii sale : Napoleon Bonaparte. Îi plăcea mai întîi pentru că pornise de jos și ajunsese împărat. Parcă din cauza asta îl înțelesese mai bine. Îi plăcea apoi pentru că era mai aproape de el, trăise pe timpul lui taică-su (și a și scăpat o dată o vorbă : „Să fi știut tata că trăia Napoleon !...“), și apoi mai aflase că de la el rămăsese codul. Prin acest fapt l-a putut apropia mai bine și măsura după mărimea lui. Dealtfel în micile povestiri de istorie, doctorul Matei Sîntu cu împăratul a și început chiar puțin după și în legătură cu moartea baronului Barbu. Vorbind iarăși despre suferința bătrînului, doctorul a arătat că și Napoleon a murit de aceeași boală. Pentru Iancu, întîi a fost ca și cum ar fi vorbit despre oricare mort. Cu încetul, însă, și pe măsură ce-l cunoștea mai bine, Urmatecu a început să protesteze împotriva nedreptăților care i s-au făcut, l-a urît pe doctorul englez care l-a lăsat să se chinuiască și s-a dus la Schweickert să-și cumpere bustul împăratului și să-l așeze în salon.

— Fi-ți-ar coroanele ale dracului, mă neamțule ! l-a certat pe vienez Urmatecu, pe jumătate glumind. Să nu-mi spui tu, de atîta amar de vreme, că îl ai pe Napoleon ? !

Schweickert, care se pricepea la mai mult decît Iancu și nu putea să uite vulturii imperiali de la Schönbrunn, îi răspunse întunecat :

— A fost un mare ticălos !

— Taci, că ești un prost ! Ce știi tu, mă Lică ? !

Și, bosumflat, neamțul a scos, în cele din urmă, de după niște coroane, bustul prăfuit al împăratului, pentru prietenul său.

O singură întrebare îl mai chinuia însă pe Iancu, de când cu noile sale cunoștințe, și își spunea :

„De unde știa, înaintea mea, de Napoleon, nagoda de Lefterică, că era timpit ? !“

Și o încludare tirzie îl cuprindea împotriva fostului său cumnat.

Dar nu numai cunoștințe istorice aducea doctorul Sintu la mesele lui Urmatecu. El vorbea adeseori și despre sate și țărani. Și în vorba lui erau amintiri despre obiceiuri, zicale, snoave și înțelepciuni de cîmp și de pădure, cu știință de anotimpuri, de buruieni și păsări călătoare, dar și cu răzvrătiri de nedreptate și un vechi amar de sărăcie. Povestea cum apucase din copilărie, în noiembrie, sub zăpadă, coșarele goale, pătulele fără un bob de porumb și bucatele încă pe cîmp nedijmuite și pe jumătate putrede. O ură mocnită împotriva ciocoilor și a cațaonilor nu și-o putea stăpîni, și atunci ochii lui albaștri și blinzi aveau o căutătură tăioasă. Moștenise mai ales o pornire împotriva grecilor și străinilor arendași, iar viața lui de la orașe și în special timpul studenției de la București nu făcuse decît să i-o întărească. Vorbea aspru de casa micului mahalagiu prin care fusese nevoit să treacă și să rabde. Îl descria ca fiind fără suflet, grăbit să ajungă și lacom, fără omenie și timp. Murdar pe el și în ale lui, bețiv și stricat. Și Urmatecu, ascultîndu-l, parcă vedea adesea închipuirile lui, peste care cădeau o încercare de a uita și toate deprinderile, lucrurile și trudele de-o viață întreagă, ascunzînd în belșugul și îngăduința de astăzi, zilele aprige de cînd a pornit la drum. Împotriva vederilor lui Sintu n-a spus niciodată nici un cuvînt, dar nici nu le-a aprobat, pentru că își da seama că nu se vor putea înțelege. De partea lui, Iancu nu-l iubea pe țaran. Îl credea lenes, șiret și rău. De cîte ori se întîlnise cu el, pe moșiile baronului, vorbă multă nu făcuse, ci îi dăduse numai porunci. Și atunci nu-i plăcea felul întunecat al țaranului de a nu răspunde în nici un chip, de a se depărta cu capul în jos, de a-și răsuci căciula în

mină și de a da din umăr. I se păreau lui Urmatecu că pe țaran nu-l poți cunoaște și că nu știi de unde să-l iei ca să te apropii de el. Toată priceperea lui de oameni, care-l făcea să treacă printre boieri și tîrgoveți, aci nu prindea, și nu din vreo împotrivire, ci din tăcerea asta și din liniște, pe care el nu o pricepea. De vreo cîteva ori, dacă i s-a întîmplat să aibă neînțelegeri, ba răzvrătire chiar (și acum, ascultîndu-l pe Sintu, își aducea aminte de ele), pentru Urmatecu nu fusese țaranul pe care el l-a nedreptățit, ci Marin al Saftei sau Niculae Palmagiu, cutare soi rău din Glina sau din Bălășoieni. Numai atît vedea ; pe fiecare dintre ei ca pe un om îndrîjit sau înrăit de o întîmplare, și atunci era stîngaci și nepriceput să vorbească. Dimpotrivă, doctorul Sintu, depărtat, aprins de un dor mocnit, indignat de nedreptăți, vedea pe țaran ca pe un neam, pe toți la un loc, cu sărăcia și cu viața lor grea, pe care îi apăsau birurile și nedreptățile, și mai ales cu măsura și cuviința lor, despre care vorbea frumos, dar și cu dirzenia și aprinderea lor.

Acum, însă, în fața științei doctorului, Urmatecu se întorcea cu înțelepciunea strînsă de-a lungul vieții și căuta să limpezească vechile sale credințe și uri și să îndrepte greșala. Vedea că nu numai timpul, liberat de bani, care face pe boieri, după cum credea el, sau, același timp, frămîntat de carte în ușorul său, crește pe învățați, stă la temelia oamenilor de lume nouă, tobă de învățătură, ci și o rivnă, un soi și o putere care luptă și ajunge. Și așa ceva era doctorul Sintu, pornit de la țară. Iancu stătu să numere cîți tîrgoveți de-ai lui, cu grijă de viață înlesnită în cine știe ce negustorie de a părinților, au învățat și au răzbit ? Mai nici unul. Care cum se marea și dădea de zile ușoare era furat fie de lene, fie de muieri, fie de cine știe ce dușucheare. Să biruie și să învețe, atunci, pe vremea tinereții lui, rar se găseau cîțiva ! E adevărat că el a avut putere și a ajuns ; dar el era el, și apoi tot neînvățat a rămas. Parcă tîrgoveții erau mai slabi la minte și la ispită. Ș-asta a priceput-o de la tînelelui de azi.

Iancu a simțit cum, mai dirz, mai puternic, cu jertfă mai mare, și de aceea poate mai bun, doctorul Matei Sintu seamănă totuși cu el și îi stă aproape. A văzut cum,

fiecare cu păcatele lui (căci auzise despre doctor că, așa tânăr cum era, strîngea banii, își omora de multe ori poftele și era înclinat spre zgîrcenie), amîndoi fac parte din aceeași spiță de oameni de nădejde, și s-a bucurat și s-a gîndit tot mai mult să-și altoiască singele răzbătător și dornic de a se ridica prin puterea omului așa din altă parte, cu alte apucături, dar cu rivne asemănătoare. De aceea, cu toată neînțelegerea lui pentru alte lucruri țărănești, din doctorul Sîntu, Iancu multe a iertat mai dinainte, încercînd să-l apropie. Zi cu zi, și gîndurile lui se prefăceau lingă tînărul doctor, care și el căuta ceva în preajma casei lui Urmatecu. Iancu parcă învăța tîrziu la o școală de pe urma căreia profita repede. Și nu numai cunoștințe nouă a aflat, ci a început să și simtă în alt chip și să rostească în treburi la care niciodată nu s-ar fi gîndit înainte. Astfel, s-a pomenit spunînd cîteodată vorbe ce păreau copilăroase în neștiința sau naivitatea lor, dar care dovedeau o frămîntare și o nouă muncă a minții, pentru că darul lui Urmatecu, între altele, era și acesta: să rămînă chiar și înspre bătrînețe deschis pentru toate încercările faptelor și ale gîndului. Astfel, după multe prînzuri prelungite și cafele sorbite în tovărășia doctorului, după fel și fel de chestiuni nebănuite aduse de acesta, cum ar fi, de pildă, și obîrșia, și tulpina cuvintelor, la care Urmatecu nu se gîndise niciodată, și care l-au mirat, l-au minunat, l-au pasionat, fostul om de încredere al baronului Barbu, trecut de la gustul lucrurilor învățate cu degetele și cu ochii în diminețile leneșe din iatacul boierului la învățătura vorbelor, s-a pomenit deodată spunînd o judecată caraghioasă pentru orice om mai luminat în ale cărții, dar vie pentru el, care abia minuia asemănările de sunete și de înțelesuri:

— Adică de ce, doctore, nu ne-am îndrepta vorba și cuvintele greșite? Și de ce le-am spune țărani numai celor de la sat și n-am fi țărani cu toții, pentru că locuim în aceeași țară?

Copilăria asta Urmatecu a spus-o senin, cu nevinovăția și mîndria bătrîneții lui care abia învăța. Doctorul a zîmbit, a aruncat un: „Da, poate!” lunecător, să nu supere și să nu jighească, și a trecut mai departe. În

realitate, Urmatecu ticluise fraza și cu un anumit înțeles, ca o delicatețe pentru originea tînărului, pe care voia să-l cîștige în toate felurile.

La rîndul său, doctorul se vedea la o răscruce de drumuri. Sărac, cu o meserie, în care se știa priceput, își dădea bine seama că pentru rivnele lui avea nevoie de un ajutor și de o avere. Mulți colegi i-o luaseră înainte pe calea asta. Familiile negustorești sau ale unei burghezii mai răsărite și mai înjghebate așteptau cu fete cumînți pe tinerii cu carte. Vremea de atunci așa lega tinerețea orașelor pentru căsnicii temeinice. Și doctorul Sîntu simțea pe nerostite și la Urmatecu asemenea gînduri, și-i vedea bunăvoințele.

Cu Amelia Sîntu vorbea puțin, dar îi plăcea, tăcută cum era, ascunsă totdeauna undeva și prinsă, atît cît putea el să o vadă, în roboteli mărunte de ale casei. Acesta a fost un semn bun în ochii tînărului medic. El avea o icoană mai dinainte făcută despre cum trebuie să fie viitoarea lui tovarășă. Încercările de a se întîlni, în vizitele lui tot mai dese în casa lui Iancu, aveau să fie înlesnite de primăvara care venea. De multe ori, Sîntu, astăzi unul de-ai casei, lăsa pe boieri la paharele lor și se ducea să se plimbe prin peticul de grădină a lui Urmatecu. Florile de vară nu răsăriseră, trandafirii erau de-abia dezgropați, dar cei cîțiva pomi erau în floare. Un măr și doi piersici arătau, cu spuma gingașă de pe ramuri, bucuria de soare între ziduri. Doctorul a întîrziat pe gînduri, răsucind între degete o floare de măr, cînd Amelia o dată s-a apropiat. Alerga să-l întrebe ce-ar fi de făcut pentru cea mai bună privighetoare a lor (privighetoriile erau marea patimă a lui Urmatecu). Pasărea tînjea de cîteva zile și nu minca. Și doctorul, bucuros de prilej, a cerut să vadă pe bolnavul acesta înaripat. În fundul curții, într-un colț de lumină, amîndoi tinerii cercetau cu multă luare-aminte pasărea. Așa i-a văzut coana Mița. Și femeia s-a oprit o clipă, i-a privit cu ochii înseninați, le-a zîmbit și a fost mulțumită. Ei însă nu știau nimic, aplecați asupra privighetorii.

Doctorul luă pasărea bolnavă, picotind, și crezu că n-ar fi nepotrivit să spună ceva:

— Știi, domnișoară, că la țară, de unde sint eu, privighetoarea e pasărea dragostei? zise el și o privi stăruitor pe Amelica.

— Da? răspunse fata. Apoi, mult mai interesată de ceea ce o preocupa, adăugă: Ce-o fi avînd?

Matei Sîntu închise pumnul, ca Amelica să nu mai vadă privighetoarea, și șopti ca pentru el:

Vezi, mamă, ce mă doare! și pieptul mi se bate.

Mulțimi de vinețele pe sîn mi se ivesc.

Un foc s-aprinde-n mine...

.....

...Ori ce să fie asta?... O fi vrun zburător!...

O fi! Și, poate, un Sburător adevărat, domnișoară! zise doctorul.

Amelica păru că nu înțelege nici versurile, nici apropierea tainică.

— Săraca pasăre! deschide mîna, deschide iute, că o înăbuși! spuse ea cu nerăbdare.

Poezia încercată de Sîntu n-a prins. Și cei doi tineri s-au despărțit, fără ca privirile lor să se întâlnească și fără să se fi legat ceva între ei.

A doua zi însă, privighetoarea a murit. De data aceasta, împrietenîți, fata l-a căutat pe doctor și a venit înspre el cu pasărea în palmă.

Au stat unul lîngă celalt privind-o, cînd Sîntu avu un gînd bun:

— Ce ar fi dacă am vedea de ce a murit? zise el.

— Se poate? întrebă foarte interesată Amelica.

— Sigur că se poate!

— Atunci, vreau numaidecît!

Și spiritul ei practic și curios găsi o cale care rămăsese închisă versurilor din ajun.

Masa de anatomie a fost numaidecît improvizată în grădină, la soare. Pe o bucată de scîndură, privighetoarea a fost bătută în cuie, cu fața în sus. Cîteva ace țineau loc de pense, iar un briceag ascuțit sluja drept bisturiu. După ce-i smulse fulgii de pe gît și de pe piept, doctorul făcu o largă creștătură de la cioc în jos și puse degetul

pe un tub plăpînd, trandafiriu, cu inele cenușii. Totul era mic și gingaș, gata să se rupă la orice atingere.

— Uite traheea! Pe aici respiră! explică Sîntu.

Amelica nu mai văzuse niciodată așa ceva. Școala nu o învățase prea multe, iar desenele de prin cărți și de pe pereți au fost ca și cum nu le-ar fi văzut. Nu o interesau, deci nu le-a privit. Și chiar dacă și-ar mai fi adus aminte, sau erau prea mari, sau erau altfel colorate, sau prea lămurit explicate. Și niciodată n-ar fi fost în stare să lege, să privească și să-și lămurească, ajutată de închipuire, și să vadă în grosime și în adînc, cum vedea acum, toate organele așezate unele sub celelalte, împachetate după anumite rosturi și după anumite legi. O surprindeau moliciunile, formele, culorile și mai ales îndeminarea doctorului de a le găsi și a le numi.

— Uite inima!... Uite plămîinii!... spunea Sîntu, umblînd ușor, desfăcînd cu virful cuțitului, scoînd din privighetoare organele și fixîndu-le cu ace pe tabla de lemn.

Cu fiecare explicație, cu fiecare gest, curiozitatea Amelicăi era tot mai mare. Tăcea și se uita cînd la pasăre, cînd la doctor, care, aplecat, își urmărea lucrarea. Frunțile celor doi tineri s-au atins o clipă și au zîmbit, și astfel i-a găsit coana Mița cînd s-a apropiat de ei.

— Doamne, doctore, da' ce te-ai apucat să faci?! zise ea rîzînd și privind spre degetele lui, care umblau cu delicatețe și pricepere. Ce? Vrei să-i arăți Amelicăi măruntăile? Da' ce știe ea, că nu o primesc niciodată la bucătărie. Să cînte la pian și să citească, nu să curețe găinile!

Și coana Mița se uită mîndră la fiica ei și vru să o mîngîie. Amelica însă se feri.

— Lasă-ne, mamă! spuse ea enervată, apropiîndu-se de Sîntu.

Acesta se opri și o privi cu bucurie și recunoștință. Mama, simțînd că aci se petrece un lucru pe care ea nu poate să-l înțeleagă și că fiica ei ar putea apuca în felul ăsta o cale pe care ea nici nu o bănuia, ca să nu strice nici prietenia tinerilor, nici alte rosturi, se depărtă, glumind:

— Pe mine să mă înveți, doctore, ce e într-o rață, să vedem care e mai tare! și se pierdu după treburi.

Lecția de anatomie a lui Sintu a izbutit să-i dea o preocupare și o curiozitate Amelicăi. În fiecare zi doctorul trebuia să-i deseneze și să-i explice ce e în om. Ba au mers și mai departe și au vorbit despre funcțiunile organelor și legăturile dintre ele. Aci însă Amelica nu mai putea să fie atentă. O plictisea și o obosea. Mintea ei, neobișnuită cu încordările și cu urmăriri mai adânci și mai amănunțite, se oprea. Îi era destul cît știa pentru nevoia ei de a vedea, de a pipăi și de a învăța limpede, dar puțin. Ceea ce a atras-o iarăși, mai în urmă, au fost bolile. Învățase că scarlatina vine cu dureri de gît și de cap și cu o spușeală; că tifosul dă o fierbințeală mare, după cum aflase că la o tăietură trebuie să legi strîns vinele de deasupra rănii. Și de cîte ori putea, cu servitorii lor mai ales, își încerca învățătura. Pe coana Mița o minuna schimbarea Amelicăi și o încînta. Fata începea să prindă o știință la care ea nu se gîndise niciodată și-i povestea de toate acestea lui Iancu. Urmatecu răspundea ca și cum ar fi știut dinainte:

— Ce-ți spuneam eu?! E grozav băiatul ăsta, numai de nu s-ar opri aci! spunea omul întotdeauna.

După primii pași, însă, lenea Amelicăi n-a vrut să meargă mai departe. Cunoștințele cele noi ea le-a trecut la un loc cu ce făcea și știa mai dinainte, și de-acum erezurile se împleteau iarăși ciudat cu cele învățate de la doctorul Sintu. Fără putere și fără minte, ea încurca lucrurile precise cu cele închipuite și le credea cu o încăpăținare din care nimeni nu ar fi putut-o urni.

Și în curînd Amelica s-a închis iarăși în singurătatea ei, de unde nu dădea nici un semn, nici de-al sufletului, nici de-al virstei, pe care îl așteptau și părinții, și doctorul Sintu.

După cîtăva vreme, totuși, doctorul s-a folosit de Ivanciu pentru a întreba pe Urmatecu dacă îi îngăduie să ceară mîna fiicei sale. Și cînd i s-a răspuns că s-ar primi cu bucurie, el s-a înfățișat într-o vizită de după-amiază, în gheroc nou, cu mînuși albe și cu joben. Urmatecu i-a răspuns că ar fi fericit să-l aibă drept ginere, dar că totul depinde numai de fată și că în nici un fel el nu ar hotărî pentru ea. Zestrea erau Bălășoienii, bine legați cu foaia dotală. Administrarea urma să o facă tot

Iancu, iar înșurăței primeau doar un venit. Casa lui însă era și a lor. Și Urmatecu se obliga să-i țină cu toate cele de nevoie, de la slugi pînă la trăsură, caretă și sanie, după cum cerea meseria lui Matei Sintu.

Doctorul, în așteptarea răspunsului, a crezut că este de cuviință să nu dea cîteva zile pe la părinții Amelicăi. Trăia iarăși cu puțin și chibzuit în camera lui mare, dar scundă, într-o stradă pierdută de lingă biseria Antim, unde acum, seară de seară, venea să-l vadă Irma, o legătură veche de cîtiva ani. Supraveghetoare la spitalul Brîncovenesc, Irma era un amestec de bucovineancă și poloneză. Și era o minune de femeie! Înaltă, puternică, plină în sîn și în șolduri, cu ochii verzi mari, puțin oblici, ceea ce îi dădea un permanent zîmbet al privirii, cu dinții lucii și albi și o gură cărnoasă, ea îl iubea pe Matei și i-o arăta de multă vreme. Dealtfel, nici tînărul nu și-a precupețit vreodată dragostea. Și Irma avea toate farmecele care-i lipseau Amelicăi. De ani de zile, perechea asta sănătoasă, pe care socotelile lumii și viitorul doctorului mai ales, nu o lăsau să ajungă soț și soție (și amîndoi o știau), își petrecea dragostea inimii și a simțurilor în bucuriile anotimpurilor și ale tinereții lor. Semelele dragostei lor erau la fel și în spital, la căpătiul bolnavilor sau în alaiuri lungi prin săli și coridoare în halelate albe, urmînd din pat în pat pe profesorul Florea Petre, ca și în grădinile unde, economicos, împărțeau o masă modestă. Demult, liniștită, hotărîtă cînd nici nu era vorba de așa ceva, Irma îl mîngîia pe Matei, îl săruta și îi spunea, lipindu-și obrazul lingă al lui: „Cînd o să vină ziua în care va trebui să ne despărțim, dragule, căci tu trebuie să te însori cu o fată bogată, pe mine ai să mă găsești întotdeauna!“

Matei nu-i răspundea niciodată, o strîngea în brațe și-și ascundea obrazul în sinul ei.

Și iată că ziua aceea a venit. Irma știa că doctorul a cerut mîna Amelicăi. Demult el i-a povestit totul: cine e fata și mai ales cum e presupusa lui viitoare soție. Irma l-a ascultat, n-a spus nici un cuvînt, dar s-a zbatut nopți întregi, și de atunci, mereu, în alte rosturi și în alte vorbe, ea punea unele întrebări, care veneau pe neașteptate. Oriunde s-ar fi găsit, chiar la spital, chiar cînd

vorbea profesorul, ea se apropia deodată de Matei și-l întreba :

„E mai înaltă ca mine?“ sau : „Ce culoare de ochi are?“ sau : „Tu crezi că te iubește cit de puțin, Matei?“ lucruri la care doctorul nu răspundea, ci se depărta sau dădea din umeri. Pentru el, gândul că s-ar putea însura nu aducea nimic nou și mai ales nu aducea bucurie de suflet, ci una de lucruri și de așezări. Învățase că așa trebuie să facă pentru ca să se ajute în viață, și cu nimic nu-și tulbura inima, pentru că nici nu se gândea că se va despărți de Irma. Fata lui Urmatecu îi va fi soție, și atât. Credea că pentru asta avea toate calitățile. Și siguranța i-o dădea tocmai ciudățenia și lipsa ei de aprindere și de dragoste. Și el tocmai asta căutase. De aceea, așteptarea lui era liniștită și purtată cu o convingere adincă de om încrezător în el. Despre Amelica el își făcuse toate socotelile de când cu mica lecție de anatomie și credea că va putea să o trezească atât cât va trebui, oricând, lăsând-o apoi, după cum el va dori, să adoarmă iarăși, în lenea minții ei și în greutatea celor învățate în familie, care i se așezau în jur în răsfaț și neînțelegere, nelăsând-o să ajungă într-adevăr o femeie cu simțuri, cu dragoste sau cu o neînfrîntă hotărâre.

De partea cealaltă, însă, vremea trecea mai puțin liniștită. La început, Amelica a spus că nu se mărită, că ea n-are nimic împotriva doctorului, ba că, din toți oamenii pe care i-a cunoscut, îi e cel mai plăcut, dar ea se simte bine la casa părinților ei și că nu vrea să-i părăsească. Atunci, Urmatecu i-a spus mai întâi că-l lipsește de-o mare bucurie a vieții, și Amelica s-a făcut că nu aude, ca și cum i-ar fi răspuns, fără vorbe, că știe și că îl lipsește. Iancu s-a supărat, și după ce a arătat meritele lui Matei Sintu și a pus întrebări după întrebări, toate fără răspuns sau cu vorbe nealese sau capricioase, încheiate de Amelica, Urmatecu a început să strige. Și convorbirea între tată și fiică s-a sfârșit, și acum, pe o neînțelegere ca întotdeauna. Atunci, a trebuit să încerce coana Mița să smulgă hotărârea copilei sale. Au vorbit seri întregi, mama arătându-i fetei ce se cuvine, că acum sint cele mai bune împrejurări pentru căsătorie, cântărite de părinți, și a lăsat-o să întrevadă bucuriile de a fi mi-

reasă, ceea ce e atât de însemnat în viața unei femei. Coana Mița vorbea cu un anumit curaj, pentru că știa că Amelica nu iubește pe nimeni. Pricepuse cucoana că nu trebuie să taie calea unei îndrăgostite, ci să trezească numai cit de cit o curiozitate și o bucurie de femeie în sufletul întirziat al fiicei sale. Cîteva zile Amelica n-a voit să răspundă. În cele din urmă, însă, ea a început să discute cu părinții ei.

Ceea ce îi venea greu era să se știe legată de un străin, și numai de el, pentru că, în nici un chip, nici inima, nici trupul nu-i ușurau apropierea aceasta și nu doar de doctorul Sintu, dar de nici un alt bărbat. De aceea, chiar dacă s-ar fi măritat, Amelica nu primea cu nici un preț să părăsească pe părinți, casa lor, și mai ales Bucureștii. Din restul țării ea nu cunoștea nici un alt oraș, în afară de cîteva mici localități de munte unde fusese vara cu ai ei. Totul i se părea departe, întunecat, trist și străin și nu putea să sufere „provincia“, despre care o idee limpede nu avea, dar simțea că e în cuvîntul acesta ca un iz de sărăcie și de inferioritate. Ei rude în provincie nu aveau, ci numai cîțiva prieteni, care veneau din cînd în cînd să-i vadă. Și Amelica știa că sînt cei mai sfioși, cei mai prost îmbrăcați, cei mai speriați de vorbe și purtările de la București, și mai ales de glasul tare și îndrăzneț al lui Urmatecu, ce cunoștea măcar această trecere și prețuirea în ochii fiicei sale, de a fi neaș Bucureștean. Apoi Amelica nu putea renunța la vaza cu care fusese obișnuită alături de părinții ei, și nu la aceasta nouă de acum, de cînd tatăl său, ajuns și avut, le scosese într-o lume unde fata, cu toată strălucirea, nu se simțea legată, ci la cinstirea mai veche, negustorească, în care fusese crescută. Pentru că după lumea chiabură a negustorilor, mai mult decît după aceea a funcționarilor, a politicienilor de care îi era frică și a liberilor-profesioniști (înțelese așa cum putea ea), se ținea Amelica în obiceiuri și în prețuiri. Îi plăceau vorbele domoale și sigure, poftelile, îmbierile la cumpărături de tot felul și acel sincer și excepțional „pentru dumneavoastră“ al negustorilor vechi și cunoscuți, care îi umpleau inima de mîndrie. Deși crescuse, deși altfel trebuia să vadă și să simtă, pentru ea, ea și în copilărie, cînd se ducea și își explica singură fel de

fel de lucruri în dugheana lui, pentru ea, tot boier Lefter rămăsese icoana cea mai vie. Văzuse în toate prăvăliile mari din București, unde erau cunoscuți și respectați, că tatăl său sau mama se aveau întotdeauna reduceri, mici, ce e drept, dinainte, la toate prețurile. Și i se lămurise, când a întrebat, că nu reducerea, care nu însemna mai nimic în bani, e temeiul, ci bunăvoința și respectul negustorului pentru mușteriu, ascunse în ea. Și mușterii din aceștia, mindri de trecerea lor, bucuroși de vază pe prețuri, fie la băcănie, fie la pinzării, fie oriunde, erau Urmatecii. Iancu se fălea mereu cu asta, spunând că el cumpără tot tirgul pe un bilețel, și nici coana Mița nu era nesimțitoare la o asemenea cinste. Iar Amelica, alături de un străin fără gustul, voia sau obișnuința cumpărăturilor, în cine știe ce dughene intunecoase din fundul unei provincii, unde ar fi intrat ca o necunoscută dintr-o mie, unde nu e vază, nici bunăvoință, nici scădere de preț, n-ar fi primit niciodată să meargă și să se lipsească de bucuriile Bucureștilor, care pentru ea erau familie și magazine înainte de orice.

Acestea au fost dorințele fetei, care, dealtfel, se potriveau și cu ale părinților. Nici ei nu ar fi dorit s-o știe instrăinată. De aceea, când Iancu Urmatecu l-a chemat pe doctorul Sintu și i-a spus că e mulțumit, pentru că Amelica primește, i-a făgăduit că va pune în joc toată trecerea lui pentru a face gustul fetei și a-l păstra întotdeauna cu serviciul la București. Matei Sintu a mulțumit, și din ziua aceea tinerii au fost ca și logodiți.

Amelica s-a bucurat la gândul tuturor prăvăliilor în care avea să intre și să vadă de trusou și rochia ei de mireasă. Și abia îi sărutase doctorul mina și o sărutase pe frunte în fața părinților zîmbitori, că fata s-a și întors către mama ei, spunându-i cu veselie:

— Da' pe toate eu le aleg și le cumpăr, mamă, nu e așa?

— Tu, maică, tu! răspunse coana Mița și-și sărută fata, fericită.

Logodna adevărată, însă, fusese plănuită de Paști, la Bălășoieni.

Înspre moșia aceasta, în afară de valoarea ei și mîndria că o are, nimic nu-l atrăgea pe Urmatecu. El la munci nu se pricepea, iar cu oamenii nu-i plăcea să stea

de vorbă. Amelica, de asemeni, încercase și rămăsese străină de bucuriile conacului. Și ei, ca și lui Iancu, îi trebuia orașul, cu uruituri de birji, cu înghesuiele, cu parăzi, cu întimplări de stradă și gură-cască, și mai ales cu vitrine luminate și lucruri de ales, pentru ca să nu se plictisească. Aceste uscăciuni de târgoveți erau poate cea mai mare asemănare între tată și fiică. Adevărata administrare a moșiei, cu socoteli cu logofeții, cu înțelegeri cu oamenii, cu grija curții, a grajdurilor și a pătuțelor, o făcea coana Mița. De aceea, în ultimul timp, de cum s-a deprimăvărat, ea era mai mult la țară. Pleca, venea, ziua, noaptea, pe orice fel de vreme, cu trăsura plină de lucruri. Iar la conac robotea pînă în amurg, intrînd peste tot, și în inima livezilor și a unei pădurici, fără nimeni, că nu-i era frică. Dealtminteri, în toată casa de la Bălășoieni dormea singură. Slugile și Păuna erau tocmai în fundul curții, lucru pe care nici Urmatecu, nici Amelica nu l-ar fi făcut. Amîndoi erau fricoși. Greoi și stingaci cum era, Iancu nu s-ar fi priceput să se apere și avea groază de urît și de singurătate. Acasă, la București, când rămînea fără Mița, pune pe cineva să doarmă în a doua odaie și lăsa toate ușile deschise. Se temea de tilhari sau numai de sperieturi și-i plăcea să audă suflul de om lîngă el. Și de vreo cîteva luni păzitoarea lui era Paulina Zehi.

După ce i se întimplase supărarea cu Păuna, la țară, Iancu s-a gîndit la ceastăaltă și i-a spus soției sale că nu-i place să o vadă ostenindu-se atît, mai ales acum, cînd se împarte între casă și moșie, și că trebuie să-și ia pe cineva de ajutor. Și au vorbit cu săsoaica, nelipsită duminica de la masă, și au chemat-o la ei. În realitate, Iancu își căuta o mîngiere, cum o fi, de cele întimplare, iar coana Mița, după povestea cu mamzel Hélène, nici nu bănuia măcar că urîta asta de nemțoaică ar putea să mai fie bună și la altceva decît la roboteala casei.

De cum a venit, Paulina Zehi a început să-i dea lui Iancu semne că a înțeles de ce a adus-o, și era fericită. Ea, atît de sfioasă de obicei, sprijinită în dragostea ei de o tălmăcire ce nu putea să se înșele, credea ea, față de glumele fără perdea ale lui Urmatecu, îndrăznește ceea

ce niciodată nu și-ar fi închipuit. Astfel, ea l-a sărutat cea dintâi într-o seară și s-a strâns lângă el.

Iancu a închis ochii, n-a spus nimic și, voind să o prindă cu brațul, a simțit, la o mișcare a Paulinei, osul cum a jucat sub pielea uscată și citeva mosoare din șira spinării, și s-a îngrozit. De atunci s-a jurat că nici nu o s-o mai lase să se apropie de el, și nici el nu are să o mai mîngie. Se mulțumea cu vorbele ei cîntate și îndulcite, la orice răspuns, pentru orice întîmplare, fie că i-ar fi cerut ceva, fie că ar fi pus-o să-i tragă cizmele, și cu privirea ei caldă, de ciine bătut, din ochii negri fără gene și nelineștiți.

Era adevărat că, în poște, Urmatecu se mai răcise, și acum îi era de ajuns să nu se gindească la ele. Se mulțumea numai să vadă cum se prăpădește o femeie după el. Asta îi făcea bine, îl înviora. Îi plăcea să-și spună că întotdeauna era cineva gata la orice și oricînd ar fi vrut, ar fi avut dragostea, dar că el nu voia. Atunci se simțea împăcat, mîngiat de un gînd peste rănirea dureroasă pe care i-o adusese Păuna, și pentru rostul acesta, după cum se gîndise din prima clipă, era bună și Paulina Zehi. I-ar fi plăcut numai să o vadă și pe ea puțin geloasă. Asta i-ar fi sporit și siguranța în el, și mîngierea. Dar nu avea nici timp, nici prilej, și apoi era greu pentru cît era de orbită și de supusă noua lui dragoste. De aceea, se mulțumea și cu atît. De partea ei, însă, Paulina ajunsese la un fel de nerăbdare. Aflase de toate isprăvile lui Iancu, de toate odăile ținute prin oraș, pentru fel de fel de ibovnice, și ar fi vrut ca și cu ea să se petreacă la fel. Căutase, găsise și închiriasse chiar, din micile ei economii, o asemenea cameră. Trebuia numai să-l convingă pe Iancu să vină.

Prima dată cînd i-a spus, Urmatecu a rămas uimit. Era mai mult decît se aștepta. Simțea o bucurie pe care nu i-o dăduse pînă atunci nici o femeie. Nu a îndrăznit să răspundă numaidecît, dar a umblat mindru și fericit cîteva zile. S-a gîndit însă în cele din urmă că are și ceva de spus Paulinei, care aștepta. Și a voit să-i spună că o iubește, dar n-a putut! Îl îngrozea gîndul că o să rămînă singur cu femeia asta, care, cînd era dragăstoasă, era stîngace, se strimba îngrozitor și era și mai urîtă,

Odată a și făcut-o să aștepte și nu s-a dus, iar cînd s-au întîlnit acasă, i-a dat bani să plătească chiria, i-a mărturisit că s-a gîndit bine și că n-ar fi frumos din partea lui, pentru că o știa fecioară. Paulina a roșit de fericire. A alergat la el, i s-a aruncat în brațe, a început să-i sărute mîinile, șoptindu-i : „Pentru dumneata mai sînt !“ Și Urmatecu iarăși s-a îngrozit. În clipa aceea însă erau să fie surprinși de cineva. Femeia, cu o sprinteneală pe care i-o dădea bucuria vorbeii celei mari, s-a desprins alergînd, rizînd și întorcînd din cînd în cînd capul. Pașii ei greoi și încălecați și picioarele mari se împleteceau prin odaie. Și Urmatecu a închis ochii, să nu mai vadă fuga asta fericită cu picioarele ei de urs !

În anul acela Paștele cădea în vară. Logodnicii se-deau ceasuri întregi în grădinița din fundul curții, unde cîteva trandafiri și pansellele au apărut peste tot. Cei cîteva trandafiri erau îmbobociți iar globurile de sticlă fuseseră înfipte în betele date proaspăt cu verde. Barca din mijlocul bazinului, vopsită și ea de curînd, arunca un fir de apă subțire, care-i cădea în boabe ușoare pe penele de tuci. Din casă se auzeau sticleții și cîntezeii lui Urmatecu ciripind, și toate ferestrele erau deschise să intre soarele. Sărbătorile se așteptau cu liniște și cu bucurie. Numai coana Mița nu mai prididea de griji. Trebuia să pregătească de logodnă, acolo, la țară ; trebuia să ducă tot rostul casei aci, și, ca de obicei, se și împărtășea de Înviere. Între Paulina Zehi și Păuna, ea își împărțea ordinele și supraveghea pregătirile. Iancu măsura mereu o listă de musafiri, la care, în fiecare zi, adăuga vreo doi-trei, deși de data aceasta nu voia să cheme decît de-ai lor. Pentru boierii cei mari păstrase nunta, care avea să se facă la București. Căuta însă să-și aducă acum aminte rudele cele mai îndepărtate și prietenii cei mai vechi, căci voia să-i aibă pe toți la o asemenea împrejurare. Toți aveau să vină la Bălășoieni, pe socoteala lui, în ziua întîii de Paști, care era și ziua logodnei. Chiar și el, și tinerii. Pînă atunci la țară va fi numai coana Mița, care va pregăti. Iancu voia să petreacă, nu glumă, și nu voia să uite nimic. Avea să vie taraful lui Iliuță Pupăză, țiganul, care de douăzeci de

ani îi ieşea înainte la toate chefurile, şi aveau să vină şi nebunii, să-i mai înveselească. Nebunii, copiii lui popa Gose, erau din ce în ce mai mohoriţi, mai greoi şi mai murdari, dar de lătrat, tot lătrau, ca în tinereţe. Dădeau pe la casa lui Iancu în fiecare săptămână, după gologani şi câte o mâncare. Ionică, mai din moştenire trupească a părinţilor, mai din beţie, damblagise. Dar după ce a zăcut câteva luni în bordeiul de sub pământ, se îndreptase ca prin minune, şi acum putea iar să umble. Tira numai piciorul stîng şi mîna îi era căzută, ca o aripă de pasăre împuşcată. Mariţica şi Vasilica albiseră şi erau bătrîne, grase şi zdrenţuite. Dar tot mai săltau, mai scheunau, şi acum, în urmă, cine ştie de la cine, învăţaseră şi măscări. Le cîntau în felul lor şi aveau şi un joc nou : Ionică, nemaiputîndu-se ţine bine pe picioare, se ghemuia deodată între ele, iar surorile lui se repezeau, dădeau din braţe şi îl piguleau cu cîte trei degete în creştetul capului, strigînd : „Vin ciorile ! Vin ciorile !” Iancu făcea mult haz de ei şi le arunca bani, după voie, asmuţînd de multe ori, cu cîte o bucată mai bună sau cu o băncuţă, pe unul împotriva celui alt. Dar, în nebunie, se spunea de cîţva timp că ajunseseră primejdioşi. Undeva, o femeie o dată le-a strigat vorba lor : „Zbughie !” Şi-atunci s-au infuriat. S-au năpustit cîteşitrei asupra femeii, dîndu-i cu pumnii în cap şi muşcînd-o de obraz. Şi numai cu greu a putut să fie scoasă din mîna lor.

Astfel se pregăteau sărbătorile, şi zilele erau din ce în ce mai calde şi mai frumoase. La Bălăşoieni, coana Miţa n-avea însă numai grija logodnei, ci şi a bisericii, de care, de cum a intrat pe moşie, se hotărîse să vadă. Biserica era la margine de sat, sub dîmbul conacului, şi nu ajungea cu turlle nici pînă la vîrfurile plopilor care o străjuiau. Tablele de tinichea de pe acoperiş şi clopotniţă luceau în bătaia soarelui şi la lună plină, că erau nouă, schimbate de curînd, din grija cucoanei. Popa Niculaie, un moşneag mărunt, cu ochelari legaţi cu sfoară, groşi şi tulburi la sticlă şi aproape nefolositori, că nici ei nu-i mai ajutau la slujbă, atît îi era de prăpădită vederea, mulţumea toată ziua şi se căznea să ţină curat,

să nu supere pe cei de la curte. Sfinţii de pe pereţii bisericii nu erau frumoşi şi erau zugrăviţi numai în două culori : în verde şi în vişiniu : iar icoanele, nouă şi ele, miroseau a vopsea. Dar pentru că popa Niculaie văzuse că, după boierul cel mare, care nu dădea niciodată pe la moşie, venise acum un boier nou, cu rost şi cu nevastă, şi că mereu au să fie aci, ca să-i bucure, pusese să vopsească sub sfinţi şi pe deasupra stranelor un che-nar roş, galben şi albastru, să fie mai arătos şi să-şi spună şi el astfel credinţa şi mulţumirea.

La denii, coana Miţa s-a dus cu sfinţenie şi a ascultat în picioare slujba, în partea stîngă a bisericii, după cum e datina femeilor. În jurul ei, la cîţiva paşi, erau strînse nevestele şi fetele satului, dintre care cucoana pe multe le cunoştea. La ieşire, întirzia printre ele, întrebîndu-le pe fiecare de necazuri şi de copii. În felul acesta, deşi nou venită, soţia lui Urmatecu a izbutit să-şi facă drum prin sufletele ţăranilor, care o preţuiau şi o respectau. Pentru epitaful din Vinerea mare, cucoana a trimis sfeş-nice frumoase de alamă şi zambile, iar în după-amiaza aceleiaşi zile, s-a mărturisit la popa Niculaie.

După ce i-a citit molifta şi i-a ridicat patrafirul de pe umeri, popa n-a ştiut ce s-o întrebe. Nu-şi mai simţea harul, nici puterea lui, văzînd că are în faţă pe cucoana de la curte. Mîinile lui neliniştite închideau şi deschideau cartea molitfelnicului, gura îi juca în loc şi nu lega cuvinte, ochii, speriaţi, lunecau priviri pe de lături, şi mormăia, şi mesteca, şi se schimba de pe un picior pe celalt. Coana Miţa, cu sufletul pe buze, avea nevoie de limpezimi ! Se ştia curată şi plecată bărbatului, copilului şi casei, şi totuşi parcă erau în ea unele îndoieli. Avea nevoie să fie întrebată şi ajutată. S-au privit aşă cîţva timp unul pe celalt, şi popa se simţea tot mai sfios. Coanei Miţa, îi trecu o clipă prin minte că l-a speriat pe popă, dar deîndată singură s-a dojenit şi s-a înspăimîntat de îndrăzneala şi necuviinţa ei. Şi îi păru rău atunci că nu s-a dus la duhovnicul ei de la Bucureşti. În cele din urmă, ea spuse, după o mai lungă aşteptare :

— Da' întreabă-mă ceva, părinte Niculaie !

Și bătrînul atunci se liniști puțin și o întrebă iute dacă a postit. Cucoana, folosindu-se de acest început, s-a pornit să spună tot ce avea pe suflet și nu l-a mai lăsat pe popă să vorbească. Acesta asculta cu ochii în jos, încurcat și rușinat, de parcă el s-ar fi mărturisit la coana Mița. Cînd femeia tăcu, a fost bucuros că a scăpat, i-a dat dezlegarea, i-a cetit molitfa și s-a înveselit cînd a simțit, după pipăitul degetelor, cît i-a pus cucoana în palmă. Era o monedă de argint mare, cum nu mai primise el niciodată la spovedanie. După cucoană, a venit șirul lung al bătrînelor și al femeilor din sat. Și popa Niculaie a început să le întrebe, cu glas tare, mult mai tare ca de obicei și de cuviință, ce păcate au făcut. Răsună biserica de vorba lui pentru că popa Niculaie își găsise iar toată puterea harului și închinarea supusă a enoriașelor.

Pentru cucoană, însă, firul gîndurilor aduse de mărturisire nu s-a oprit aci. Urcînd încet dîmbul dinspre conac, se gîndea mai ales la logodna de mîine. Și închipuirea ei, deprinsă să alerge și să întrezărească, acum se întretăia cu fel de fel de vedenii la răscrucea vieții lor, în care stătea Amelica. Un neam nou începea cu ea. Cine știe ce va aduce străinul ăsta, doctorul Sintu, pe care cucoana îl cunoștea puțin, îl plăcea, ce e drept, dar care îi rămînea departe și tănuț? Și, în tot ce era să vină, va fi el mai tare, sau ei, prin Amelica? se întreba ea. Cum vor fi copiii? Cu cine vor semăna? Și, mai ales, noroc au să aibă? Acest gînd al norocului o frămînta mult pe coana Mița, pentru că ea credea în el ca în puterea cea mai mare a vieții, asupra căruia nimeni nu e stăpîn. Il ai, sau nu il ai, își spunea și, dacă s-a arătat, cît ține? Și acum, pentru prima dată, liniștea ei de ani de zile, venită dintr-un abur din jurul și dinaintea înțimplărilor și lucrurilor pe care, tăcută și increzătoare, le-a deslușit întotdeauna pentru Iancu, liniștea aceasta se tulbura. Norocul trebuia să treacă drumul! își spunea ea. Și coana Mița nu era sigură dacă îl va trece. Ceața obișnuită cu care era deprinsă și care îi dădea putere se risipise, și totul era prea limpede și prea lămurit. Femeia îi vedea pe toți ca printr-un ochean răsturnat: de-

parte și limpede, dar numai în carnea și hainele lor, în casele, pe străzile, pe căile lor, și de limpezimea asta îi era frică, și era nesigură dacă norocul lor va mai ține sau s-a sfîrșit în altoiul acesta străin...

Pînă noaptea, tîrziu, s-a lăsat dusă de gînduri și a robotit. Apoi s-a culcat puțin, ca să-și capete liniștea înainte de înviere și împărtășire.

La douăsprezece noaptea, Hristos a înviat în pragul bisericii, unde era lumină strînsă din toate boabele lumînărilor. Coana Mița, frămîntată de neliniști, căuta în jurul ei răspunsuri. Și pe cînd se citea *Evanghelia* în curte, s-a uitat de jur împrejur, doar o vedea vreun semn numai pentru ea, vreo poartă în cer sau o lumină pe dealuri. Și n-a văzut nimic. În afară de biserică, totul era stins și încremenit în întuneric. Măgelele cerului pîlpăiau aprinse, ca în fiecare seară; dîmburile erau încremenite; cîinii lătrau, departe; frunza nouă din plopi foșnea, și doar oamenii vegheau. Hristos învia numai între ei. Pădurile și apele nu voiau să știe de bucuria aceasta, și coana Mița, prinzîndu-se cu astfel de cuget, se scutură ca de un val de fierbințeală necurată. Ca niciodată, grija logodnei Amelicăi o lega de oameni, și numai de ei, și-i dădea gînduri pămîntesti, din care nu putea să se rupă. Era mai liberă, mai mlădioasă altădată, cînd țesea ciorapii și vedea pentru Iancu, în nesiguranțele lui, decît acum, în ușa bisericii! Și femeia oftă adînc de muncă sufletească și deznădejde.

Afară începuse să se reverse de ziuă cînd a ajuns în fața ușilor împărătești, la altar, așteptînd cu luminarea în mînă, în fruntea șirului lung de femei, de copii și de bătrîni, care veneau încet să ia împărtășania. Și cînd Popa Niculaie a ales din sfîntul potir cele cîteva picături de vin bun și firimituri de pîine cu lingurița de argint prelungită cu o cruce de aur, coana Mița s-a bucurat și de clipa asta mare la care lua parte, și de darul pe care s-a învrednicit să-l facă. Lingurița aceasta nouă ea o adusese, și ea era cea dintîi de buzele căreia avea să se atingă. În clipa împărtășirii, cucoana a închis ochii. Și-a oprit gîndurile și și-a dat drumul în gol, ca într-o prăpastie. Știa că o să simtă miini puternice întinse să o

prindă, să n-o lase să se ducă la fund. Și așa a și fost ! Din clipa aceea, ea s-a îmbrăcat ca într-o mare ușurință și mulțumire. Un zîmbet s-a așezat pe buzele ei, și s-a tras la o parte, să privească la toți cei ce se vor împărtași la fel cu ea. Și au venit, rînd pe rînd, copiii, care se uitau în ochii popii Niculaie cînd deschideau gura și nu înțelegeau bine ce fac ; femeii, care cătau în sus, spre cer, și oftau ; bătrîni, care își mai ștergeau încă o dată, înainte de a lua împărtașania, mustățile stufoase cu podul palmei, privind în jos și închinîndu-se. Cînd s-a isprăvit slujba, dimineața sosise de-a binelea, cu rouă și cu rumeneală de zori. Coana Mița a răspuns la toată lumea : „Adevărat a înviat !“, a ciocnit cîteva ouă în curtea bisericii și a plecat înspre conac, să-și aștepte musafirii. Acum abia, pornită iarăși prin viață și printre oameni, ea își dădea seama de puterea sfintei împărtașanii. Era ca și cum i-ar fi curățit cineva ochii și gîndurile ! Se simțea sprintenă și deschisă pentru bucurii. Îndoelile s-au topit, și limpezime era, dar o limpezime sigură, bună, liniștită, la fundul căreia creșteau toate nădejtile ! Satul, cu gardurile lui încîlcite din nuiiele și spini, i s-a părut curat ; pomii parcă erau spălați cu lumină ; aerul, afinat, se bea cu plăcere. Era proaspăt și cu arome, iar ziua care stătea înainte era ușoară în ceasurile ce nu se simt și puternică în așezarea ei în vreme. Era prima zi de Paști și ziua logodnei ! Iar logodna nu o mai înspăimînta. Coana Mița se simțea vrednică și curată ! Dar închisă în fericirea ei, ea n-a simțit săgetătura ochilor lui Voicu Strapalea cînd a trecut prin dreptul casei lui. Ologul a privit-o lung, prin ochiul de geam aburit, și, înrăit fără leac de chinurile prin care trecuse, zdrobi în dimineața asta de Paști, otrăvită pentru el, o înjurătură în urma cucoanei alei noi de la conac.

În casa întinerită și dereticată a Bălășoienilor, toate lucrurile așteptau ca cei ce vor sosi să se veselească. Pe mese întinse creșteau maldărele de ouă roșii. Cozonacii și pâștile cu fragedă și dulce brînză de vaci, frămîntată cu stafide și presărată cu mac, luceau de rumeneli potrivite ; flori de cîmp țineau culorile în uscăciunea lor prin ulcele, și miroseau înecăcios a fin de mai, iar peste

tot era un iz de mușețel, de zambilă și de vanilie. Albi-nele, plecate devreme să strîngă, intrau și ieșeau pe ferestrele deschise în care băteau perdelele de borangic. Coana Mița, reîntoarsă la grija și mîndria gospodăriei, povestea Păunei toată făptura lui Dumnezeu, încă o dată prefăcută de ea în mîncăruri și în gusturi.

— Am găsit, Păuno, niște știuculițe, ca argintul, cu icre grase, ce cresc ca o spumă sub lingură, spunea ea. Și am luat de toate, să fie, că le-am găsit proaspete și bune ! Racii sînt cît palma ; din vițel curge lapte, nu altceva, iar gîștele sînt fragede, că le-am ținut în vin !

Și ea însăși, în pridvorul caselor, după atîta post, gustă și așteaptă.

De la conac se vedea departe, pînă în lunca Argeșului. Și tocmai de acolo s-a zărit alaiul venind. Soarele urcase pe cer și începuse să încălzească cînd au intrat trăsurile în curte. Din faetonul casei au coborît Iancu, Amelica, doctorul și Paulina Zehi. Brecul lui Friț era plin cu prieteni și rude : firește, Schweickertii, în primul rînd, și boier Lefter. Cîteva birje din oraș aduceau pe lăutari, cu Pupază în frunte, un țigan gras și mare, cu o voce subțire, de tenor, apoi pe nebunii lui popa Gose și altă lume mai mărunță. Ivanciu venise cu cabrioleta lui, la care inhămasese un roib cumpărat de curînd, și cu Marica, fiică-sa, înfoiată într-o rochie albă, tînră, dar cu un aer de tristețe, pe care i-l dădeau sprîncenele căzute și un nas lung și subțire. Toată lumea s-a îmbrățișat și toată lumea ridea. Amelica, ea însăși, era veselă. De cum a văzut-o, coana Mița a luat-o deoparte, i-a mai îngrijit părul, a sărutat-o de multe ori și a întreat-o :

— E mulțumită fata mamei ?

— Da, mamă ! a răspuns Amelica.

Și, pentru prima oară, glasul ei a sunat limpede și tinerește. Doctorul căuta să cunoască și să se lege de rudele și de prietenii cei noi. Trecînd apoi încet, de unul singur, prin toate odăile, privind lucrurile, privind pe feastră livada, lacul, ogoarele, încerca să-și dea seama de zestrea pe care a luat-o. Din cînd în cînd, își aducea aminte de Amelica, cerceta să o afle, mergea înspre ea zîmbind, îi spunea cîte o vorbă și îi săruta miinile. Cîteva înțelegeri tainice se și legaseră între ei. Dar erau numai vorbe

despre bani și despre lucruri. Se și hotărâseră ce să facă în cutare odaie și cu anumite mobile. Și Amelica prețuia la el grija aceasta și priceperea. Bucurie nouă nu avea decât cînd spunea „logodnicul meu“ și îl privea. Dar nu era pentru om, ci mai mult pentru cuvînt și neobișnuitul său.

La sfîrșitul mesei, Iancu Urmatecu le-a schimbat inequality. Apoi s-a bătut șampanie, și logodna s-a făcut. După aceea s-a pornit cheful.

Din noaptea vijelioasă de ianuarie, Iancu nu mai fusese pe la moșie și nici n-o mai văzuse pe Păuna. Acum o privea pe furis cum servea la masă. Nu-și pierduse nimic din farmec și încă îi plăcea. Pe lingă ea, Paulina Zehi era Muma-Pădurii. Și Iancu se gîndi că dacă Păuna a avut dreptate într-adevăr și el e așa cum îl crede ea, apoi zadarnic își mai caută mîngîiere pe lingă fel de fel de uriciuni. Și îi părea rău de ceea ce se întîmplase, și mai ales acum, în aprinderea vinului, simțea cum pofta îl trage iarăși spre iubita lui de altădată. De partea ei, nici Păuna nu uitase dragostea lor. Îl mîngîia cu privirea, îl servea numai pe el și îi umplea prea des paharul.

Ziua caldă și luminoasă trebuia cinstită așa cum se cuvine. Și la o hotărîre a lui Iancu, masa întreagă s-a strămutat în livada de lingă casă. Au pornit țărâncuțe, cu salbe la gît, purtînd bunătățile înjumătățite; rîndașii trăgeau cu greu hîrdaiele cu sticle îngropate în gheață, și s-au cărat scaunele, fotoliile, ba și divanurile. Pomii sunau de gîze. Rîndunelele piuiau, cînd sus, cînd jos, dîndu-se peste cap în albastru, și era liniște peste tot, de la heleșteu, unde se vedeau cîțiva oameni trăgînd o luntre, dar nu se auzeau, pînă la zaplazurele curții pe după care se vorbea și erau strînse femei și fete, și se așezau numai jumătăți de fețe, prin gard, și ochii curioaselor. În liniștea adîncă a Paștilor, în livada curții se petrecea și chiuia. Și pentru ca zgomotul să fie mai mare, Iancu își pusese logofătul cu pușca lui cea bună să tragă focuri în aer din cînd în cînd. În capul mesei, Urmatecu, între Ivanciu, Schweickert și Friț, bea, bea mereu și fuma. Vorbea tare, glumea cu femeile, le amenința cu vorbe late, fără perdea, și injura. În fața ochilor îi juca totul și îi era bine. Simțea cum leapădă anii din el și grijile și cum e tot mai

ușor. Vinul, cu care era obișnuit, nu-l obosea, ci-l sprîntea și la duh, și la trup. Din ameteală nu se putea desluși decât felul ciudat cum întîrzie și tabără cu vorba răstită sau glumeată pe cîte un prieten sau o rudă, care nu mai scăpa din mîna lui. Deodată, însă, îi ieși înainte lăutarul. I se păru că urechile îi sînt infundate și că taraful cîntă prea departe. Și l-a chemat atunci la el pe Iliuță Pupăză. L-a cinstit cu un pahar, cu două, l-a pus să-i cînte un cîntec vechi: *La Turnu-Măgurele...* și i-a poruncit să se urce în pom.

— Că de ești pasăre, în pom trebuie să cînti, țigane, nu la masă și cot la cot cu mine! rosti el apăsător și bătut cu pumnul de săriră paharele în loc și nu vru să asculte de nimeni. — Aici eu poruncesc! strigă Urmatecu și chemă argatul, să-i ajute lăutarului.

Era la cîțiva pași un cires bătrîn, vestit la curte pentru rodul său. Era un cires alb, care abia legase. Dintr-o tulpină groasă, cu boabe mari de clei prăjit de soare, cam la un stat de om, se desfăceau crengi puternice. Acolo îl găsisese Iancu loc lui Pupăză. S-au căznit trei flăcăi să urce în pom grăsimca țiganului, care, nepriceput și stîngaci, luneca printre frunze. Cînd țăranii au luat mîna de pe el, țiganul a început să urle.

— Stai bine, stai bine, pasăre! făcea Iancu, bătînd din palme. Dați-i să-și pună cuib! striga el rîzînd și aruncînd cu perinele în Pupăză, fluturînd însă în același timp cîteva hîrtii de cîte o sută, la rădăcina pomului.

Lăutarului îi sticliră ochii. Se cumîntă, tăcu și încercă să se așeze. Apoi i s-a dat și vioara. Și Iliuță Pupăză a început să cînte din cires, ofînd prelung din versuri bătrînești, de se auzea pînă departe, peste sat. La picioarele pomului, nebunii lui popa Gose stăteau ghemuiți cîteșitrei și înginau.

— Așa, vezi! Să știi și tu ce e aia chef, mă neamțule! îi zise Iancu, mîndru, lui Schweickert, care făcea niște ochi mari și speriați.

— *So ein Bengel!* rosti îngrozit vienezul și se duse în fundul livezii, să guste liniștit bucuriile naturii.

Ca la orice chef care ține mai mult, comesenii s-au împărțit după firi și înțelegeri. Coana Mița, cunoscîndu-și bărbatul, îl lăsă să petreacă. Trecuse iarăși în casă, la

răcoare, cu Mili și Mali, care se țineau una de alta. Amîndouă erau înfioate în rochii liliachii, cumînți și înspăimîntate de năzbitiile lui Iancu. Logodnicii se ascunseseră undeva spre lac, vorbind de casa lor, de cîte slugi o să aibă și de fel de fel de lucruri folositoare. Iar ceilalți erau risipiți după lăcomie sau curiozități.

Cu înserarea și cu prelungirea băuturii, care nu se mai sfîrșea, o oboseală începea să se lase. Iancu însă era tot mai aprig, tot mai aprins de ceea ce purta cu el : de pofte, de bucurii, ba chiar și de uri vechi, pe care nu le putea uita și pe care vinul le scotea la iveală. Păuna se ținea de el ca o umbră, dar nu vorbea. Și asta îl scormonea din adînc. Semn era că se întoarce, dar nici nu putea să-și lămurească bine purtarea, și nici nu se cădea ca acum să-și dea drumul la pornirea veche. În orice caz, dacă ea vine, însemnează că-i e dor, și dacă îi e dor, tot ce a spus atunci la minie și la gelozie nu e adevărat ! Și Iancu se simțea iar tînăr și sigur de el și bucuros nu de ce se petrece acum, ci mai mult de ceea ce are să se mai petreacă în viitor. Se deschisese iarăși drumul spre obișnuitele lui plăceri și mindrii, fără de care n-ar fi putut să trăiască. Că încercase din iarnă să fie altfel și se simțise înjumătățit ! Toate parigoriile nu-i folosiseră la nimic. Tot ce a fost de atunci i se păreau neguri și greutate, iar Paulina Zehi, care se învîrtea mută și tristă împrejurul mesei, împletindu-și și mai stingaci pașii ei mari prin iarbă, i se păru urîtă, de cum n-a fost niciodată.

Astfel, Iancu, deschis la bucurii de ziua asta mare, de cum nu se știuse din tinerețe, se gîndea la el și scotea din ani și bunul și răul, amestecîndu-le. Amețeala paharelor lasă de multe ori goluri cînd se desface sufletul și nechemate vin amintirile. Se leagănă și se clatină atunci, totul, ca deasupra unei prăpastii, între bucurie și întristare. Și cel ce petrece, și țipă, și cîntă, și joacă se oprește deodată, și amețește, și cade ca plumbul, privind în el. Împrejur, la Ivanciu și la Friț, beția era mai grea și fără răsunet. La cel dintîi, din toropeală, nu mai rămăsese decît gustul acrișor al vinului, răcoreala și setea ; la cel de al doilea, cîntecul, un cîntec din ce în ce mai încîlcit, de limbă grea, de pislă, gemete mai mult ce se legau tărăgănat, leneș și strident de lălăitul leneș al lui Pupază din

copac. Iancu, pornit pe gînduri, cheful parcă adormea, în lătrături omenеști, obosite și rușinoase.

Deodată, însă, după cum îi era obiceiul, se trezi. Se uită în dreapta și în stînga și privi tovarășii pe jumătate adormiți. Și neliniștea limpede a gîndului său, care vinzolea anii și-l purta în clipa de față și iar pleca și nu înceta, întretăie iute întîmplări de altădată. Friț îi aduse aminte, cu breclul lui, de înmormîntarea lui Lefterică. Erau alte vremuri atunci, era Jurubița ! Și parcă Iancu simțea și acum, în golul palmei, șoldul ei plin și mijlocul grăsuț din clipa în care a prins-o, a aruncat-o și a plecat la o altă petrecere, altfel pornită, mai tristă, dar cu mai sigură zi de bucurie a trupului după ea. Jurubița mai era pe vremea aceea plăcerea fără umbră și fără îndoială. Dar e mult de atunci, și ochii îi căzură pe Ivanciu. O vedea parcă iar pe Jurubița, de data asta cum se depărtează, cu lăcomia în ea după banii baronului, și cum îl urăște pe el, dorind numai să fie sigură că scapă și că nu o urmărește. Se înrăia, fără ceartă, numai pentru bani. Și nu se poate ca asta să nu o fi ajutat și să nu se fi văzut ! Și totul se trase în lături deodată din mintea lui Iancu. Se făcu un gol și de oameni, și de lucruri, și de fapte. Și nu-și mai aminti decît de frica denunțului. Venea parcă de departe, și se făcea tot mai mare, și i s-a oprit sub ochi semnătura bulgarului de pe hîrtia de la procuror. O vedea limpede, și literele pîlpiau, aveau ca o viață în ele. Trăiau atîta vreme cît trăia și cel care le-a făcut. Că sînt acum într-un dosar uitat, n-are de-a face. Dar au fost. Și el, Urmatecu, l-a iertat pe Ivanciu și l-a chemat la logodna fetei sale !...

Deodată Urmatecu rînji, și un gînd îi trecu prin minte. Apoi rîse de-a binelea.

— Sculați, măi ! răcni el și îi apucă de ceafă și pe Ivanciu, și pe Friț.

Oamenii se treziră speriați. Iancu ceru să se umple iarăși paharele. Își aruncă vinul cald pe lăutarul din pom și începu să cînte. Cheful se înviora. Ivanciu, dezmeticit de bruma paharului pe care și-l duse la frunte, începu să se înduioșeze :

— Să-ți trăiască, măi Iancule, fata și să trăiască și a mea și să se mărite! zise el.

— Să dea Dumnezeu, rablă! Vino să te pup! îi răspunse Urmatecu, și cei doi prieteni vechi se îmbrățișară.

Apoi Iancu mai strigă o dată, să fie sigur că s-a trezit toată lumea. Și apucându-l pe Ivanciu de umeri, se ridică în picioare împreună cu el. Era ca și cum ar fi vrut să vorbească, să spună ceva frumos și cu înțeles despre dragoste și prietenie. Ivanciu se lăsă moale și mulțumit. Cei doi oameni, mițați de voința lui Iancu, făcură câțiva pași înspre pomul sub care săltau și grohăiau nebunii lui popa Gose.

— Drepti, nebunilor! țipă Iancu.

Ionică, Marițica și Vasilica ridicară capetele, ca niște zăvozi pe care îi fluieri.

— Zbughie! răzni Urmatecu deodată pe cât putu. Zbughie! și îl împinse înainte pe Ivanciu, de parcă l-ar fi aruncat în apă, și-l arătă cu degetul.

Atunci, o tăcere se făcu. O clipă, nebunii se uită unii la alții și săriră deodată în sus. Marițica, cea mai aprigă, împietri, și ochii îi scintelară cu răutate. Apoi, cu un glas subțire, zgîriat și înalt, de copil care țipă, începu să strige înspre Ivanciu:

— El, zbughie, Ionică! El, zbughie!

Și se repezi. Ceilalți doi au venit după ea.

Într-o clipă, bulgarul a fost trântit la pământ, iar nebunii au tăbărit pe el ca o haită. Îi cărau cu pumnii în cap, îl mușcau, nechezau, lătrau, se zgîriau între ei. Ivanciu se pierduse sub miinile și picioarele lor. Din când în când scotea numai câte un urlat scurt și un strigăt de ajutor. Se strînsese toată curtea. Friț și cu Schweickert au sărit cei dintii și au vrut să se repeadă să despartă pe nebuni. Iancu însă i-a oprit. Numai el, cu două sticle de vin, s-a apropiat și a început să toarne pe maldărul ăsta de oameni încăierăți, ca apa pe cîinii turbați. Văzînd că bătaia nu se potolește, el lovi cu sticlele în capul nebunilor, de le făcu țandări. Ionică ameți repede. Vasilica se mai îndemna, sughițînd: „El, zbughie, Ionică! El, zbughie!“ pînă ce Iancu o potoli și pe ea cu un picior în coaste. Ivanciu leșinase de mult. Rămăsese sub pom

un morman de oameni amestecați, la care Pupăză se uita cu groază dintre crengi.

— Să vină doctorul să-i ia, că d-aia mi-am măritat fata cu un doctor! strigă Urmatecu, încercînd să ridă.

În pumni ținea încă strîns gîturile de la sticlele sparte, în care se tălase puțin. Voind să se întoarcă la scaunul său, n-a mai putut. Se împleticea. Sîngele i s-a urcat la inimă, iar vinul, la cap! A căzut în iarbă, a adormit și a și început să sforăie.

Cînd s-au aprins stelele, în casa de la Bălășoieni se îngrijeau răniții. Nu se mai auzeau nici chiote, nici țambal în seara de primăvară. Cheful s-a spart deodată. Doar femeii grăbite alergau prin casă, cu lighene mari, cu ștergare însingerate și cu bucăți de gheață, pentru a răcori capetele ameteite și înfierbîntate de băutură. Doborit, în-suși Iancu Urmatecu dormea și parcă încerca, din cînd în cînd, să răcnească prin somn.

XVI

Înainte de a se socoti cu Iancu, Bubi o ascultase o noapte întreagă pe Jurubița. Femeia i-a vorbit aprins, cu planuri îndrăznețe pentru averea asta mare, lîncedă și imputînată, după cum spunea ea, de nepăsarea bătrînului și necinstea lui Urmatecu. Tînărul baron a lăsat-o să vorbească, fără să spună vreun cuvînt, și apoi a plecat singur, pentru cîteva zile, de-a lungul moșiilor sale. Voia să încerce să-și simtă averea, voia să vadă dacă într-adevăr bucuria proprietății se leagă undeva în om. În afară de cele dintii zile de patimă pentru Jurubița, pe care o dorea și nu se sătura, după cum i-ar fi fost foame ori sete, Bubi se obișnuise de mult să judece și să privească din afară toate împrejurările vieții. Era ca o agerime în el, care mai mult lega lucrurile decît le simțea, dar și o răceală și o nepăsare. Cînd i-au trebuit bani mulți, și-a dorit clipa aceasta. Acum, că-i avea, uitase nevoia, pentru că lipsa nu venise niciodată la el cu dez-

nădejde și fără leac. Erau strîmătorări și încludări ale cli-pelor de restrîște, prin care a trecut cîteodată, dar la fundul lor era totdeauna siguranța unui gînd, că, orice s-ar întîmpla, prin averea de la tatăl său va găsi o ieșire. Iar acum, stăpin pe toate, avea în sfîrșit o experiență de făcut. Un lucru de seamă, pe care Bubi nu-l știa, din toată frămîntarea aceasta, era că el nu cunoștea viața, ci numai strîmbăturile ei. Căci strîmbătura era la el și bunătatea, și asprimea, și tristețea, și dragostea, pentru că niciodată nu fusese lăsat singur cu ele, niciodată nu arsesse pînă la cenușă și niciodată n-a încercat să se ridice din ea prin propriile lui puteri.

În cîteva zile a vizitat tot ce avea. A fost primit peste tot de logofeți, a dormit în conacele sale pe unde nu mai fusese de cînd era copil și a primit rapoarte. A văzut vite, acareturi, lucruri și mai ales fotografii peste tot. Și ele îl furau și nu-l lăsau să se închege după cum ar fi vrut, pentru că Bubi simțea că peste toată averea aceasta trebuia un gînd de rînduială, ca un fel de joc, în care fiecare moșie să vină la rîndul ei, să aducă și să se lege cu celelalte. Și tocmai gîndul acesta el nu-l găsea! Fiecare amintire îl momea, îl îndepărta, și averea, care era, aștepta. Dar, lipsită de voința stăpinului, nu învia! Așa cum o simțea Bubi, ea sta mai mult pentru gusturi, care, dacă erau mai mari și mai costisitoare, trebuiau să se sfîrșească și la el, ca și la tatăl său, cu vînzări, iar nu cu lucru și organizată putere. Pentru a se convinge de ființa lui ca proprietar, Bubi a cerut peste tot să vadă hotarele, mai mult ca să-și simtă vecinii și strînsoarea altora, și astfel să se bucure și să învie în ce e al lui. Și astfel a făcut călătorii lungi, cu brișca sau cu trăsura, cu opriri la movile de vecinătăți, sau la maluri de riuri, sau la gene de păduri, după cum se afla. Și nicăieri Bubi nu se putea întregi într-un simț al proprietății. Peste tot, lucrurile închipuirii sau idei uscate veneau să-l amețească. Moșiile, pentru el, nu erau prelungirea și întregirea ființei lui, cum se căznea să le simtă, după tipicul așa-zişilor proprietari adevărați pe care îi cunoscuse cîndva și pe care acum, într-o rivnă gospodărească, încerca să-i ajungă, ci erau natură, pri-

veliști, din care ar fi putut să cadă trupuri întregi fără să-l doară, cum nu l-a durut nici pe tatăl său. Dar asta pentru gusturile lui, firește. Căci nu i-ar fi dat prin minte, cu toate ideile înaintate, că aceleași trupuri de moșii ar fi putut să cadă pentru ridicarea altora din ticăloșie și mizerie. Cîteva seri, rămînînd cu el singur prin iatacele scunde de la conace, a căutat să se lămu-rească. Și i s-a părut că toată această lipsă de simț al proprietății, care era atît de aprig la alții cînd aveau bunurile, sau luptau pentru a le dobîndi prin orice mijloace, ca Jurubița, de pildă, la el, după judecata lumii în care trăia, se arăta ca o infirmitate. În realitate, era o lene și o lipsă de putere care erau așezate fără cîntîrire la fundul firii lui Bubi.

Tînărul baron Barbu a petrecut, în singurătatea călătoriei sale, cîteva zile bune. Pe măsură ce stăruia însă în cercetarea ființei sale, Bubi obosea. Și, într-o seară, lipsa aceasta de faptă, de luptă și de viață vie îl sili pe Bubi să se coboare în el și să se privească așa cum era, cu aprinderi, dar fără încordare, fără legătură, fără putere, fără voință. A trebuit să recunoască, în afară de toate nădejtile pe care a încercat să le poarte, cine e. S-a simțit fără putere și fără gînd limpede de a gospodări și struni toată averea asta mare, care îl înspăimînta cu trudele și răspunderile ei. Și atunci a făcut iute o socoteală, să vadă cît îl va ține averea asta, așa cum îl slujise și pe tatăl său, în prelungirea unei vieți mai tinere, a lui. Și s-a hotărît să trăiască, bucurîndu-se de liniște și de muzică, fără să se mai cerceteze. Cînd s-a reîntors la București, era pregătit pentru răspunsul pe care îl avea de dat Jurubiței. I-a spus lui Iancu, mulțumindu-i, că nu mai are nevoie de el, iar femeia n-avea decît să-și încerce planurile de cine va voi! Și dacă lucrurile se vor îndrepta, cu atît mai bine! De seamă era pentru Bubi faptul că astfel i se vor lua toate grijile. Pentru că și la el, ca și la tatăl său, era amestecată ciudat, în nepăsarea pentru avere, în rosturile ei mari, o groază de a nu pierde și a nu strica în amănuntul lucrurilor pe care le stăpînea. În risipa lor era un fel de zgîrcenie. Boierii Barbu, cu averi prea mari pentru ei, aveau suflete de

gospodari mărunți, cu grijă să nu le ardă o casă, să nu le moară vitele sau să piardă vreun obiect. Și de aceea, pe lângă groaza de luptă pe care o aveau, mai bine înstrăinau orice decît să vadă cum se یرهște sau se ruinează. O asemenea mîhnire inima lor n-ar fi îndurat, întocmai ca la cei ce nu pot asista la o operație. Și sarcina aceasta și-a luat-o Jurubița, iar Bubi era bucuros.

În cîteva luni numai, au apărut pe unele dintre moșii îmbunătățiri care aveau să dea roadele mult mai tîrziu, dar și vînzări și ipotecări de alte trupuri. Jurubița și Gună erau de părere că, înainte de orice, trebuie să aibă bani mulți, pentru a putea face față oricărei împrejurări și mai ales pentru a investi în condițiile cele mai avantajoase în noile lucrări. S-a hotărît de asemeni că se va continua fabrica începută de Bubi, însă ca o întreprindere mult mai mare.

— Boierii cînd fac o fabrică se gîndesc la oglinzi, iar nu la sticle de lampă! spunea Jurubița, însemnînd în acest fel, și de multe ori, cu orice împrejurare, nepriceperea fostei administrații.

O înviorare era peste tot, neîndoios. Gună se ocupa de moșii, de arături, de însămințări și de întreaga gospodărie. Jurubița lucra la București. Alerga, controla, cerea socotelile în fiecare seară lui Serian și, mai ales, comanda. Iar Bubi semna împrumuturile și vînzările.

Toată munca aceasta Jurubița și Gună o făceau fără să se fi hotărît un ban pentru ei. Lăsau la voia lui Bubi, iar Bubi nu se gîndea la așa ceva. I se părea firesc și nu simțea așteptarea celorlalți. Cu încetul, însă, starea aceasta de lucruri a schimbat ceva în legăturile între cei trei oameni. Deși Bubi era stăpînul, ceilalți l-au făcut să simtă strădania și gîndul cel nou, care era al lor. De aceea, un fel de ton glumeț, de ușoară bătaie de joc întovărășea mereu purtările lor. Baronul își dădea seama și nu îndrăznea să răspundă. Iar pentru a-și păstra întreaga mîndrie, se închidea singur cu cărțile lui, în patina pentru muzică, unde nici Jurubița, nici Gună nu puteau să-l ajungă. Și astfel viața se putea trăi.

În aceste mari prefaceri, cu îndrăzneli și proiecte pentru viitor, din care abia se vedeau începuturile, fosta

avere a bătrînului Barbu semăna cu un uriaș șantier. Erau sorți de cîștig, dar în timp și în desăvîrșire. Acum, însă, totul era șubred, înjumătățit, deschis. Dacă ar fi venit o împrejurare neprielnică, averea s-ar fi prăbușit, și cine știe ce s-ar fi ales de ea!

În casa bătrînească a Barbilor, lumea nouă a Jurubiței adusese deprinderi de dincolo de gusturile și mulțumirile lui Bubi. Mesele din gospodăria lui Licureanu s-au mutat aci, și, cu ele, nelipsitul Potamiani și, din cînd în cînd, și procurorul Hangiu. O apropiere se făcea tot mai mare între procuror și Jurubița, mai ales după înfrîngerea lor prin hotărîrea de pe patul de moarte a bătrînului Barbu. Oamenii aceștia intrau acum în casa lui, unde bătrînul trăise o viață întreagă, unde amintirea lui mai era în lucruri și în duhul încăperilor. Și-i simțeau cum urmăresc să dezlege tainele locului acesta, care le-a fost oprit. Bubi îi îngăduia, le vorbea puțin și-i părăsea iute. Chiar în casa lui își găsise o singurătate și se refugia în ea.

Strecurarea celor doi străini de orice rost în moștenirea boierească a Barbilor a fost la început sfioasă. Ea s-a făcut pe cîte o vorbă aruncată în fața vreunei fotografii sau unui tablou de familie, pe prețuirea unui lucru, luat de la locul său, cîntărit și așezat iarăși cu oarecare grijă, însă și cu un zîmbet, sau pe vorbe cu două înțelesuri, aruncate în sonoritatea încăperilor mari, care le prelungeau ca un ecou. De la o zi la alta, oamenii îndrăzneau însă din ce în ce mai mult: mai șters, mai discret, Hangiu; mai obraznic și înrăit, Potamiani. La acestea toate, se adăuga și critica tîrzie, de după moartea bătrînului Barbu, pe care Jurubița o avea mereu pe buze cu orice lucru nou și nepriceput sau lăsător descoperit în administrarea averii. Femeia nu-l ierta în nici o împrejurare pe fost stăpîn. Se răzbuna și se prețuia în același timp. Și, în felul acesta, Jurubița, Potamiani și Hangiu (Gună mai puțin, și după fire, și după duioșia amintirilor din copilărie), bucurîndu-se de averea Barbilor, de la o masă întinsă pînă la o mai mare chiverniseală, nu încetau o clipă de a vorbi de rău sau de a-și bate joc de fostul stăpîn.

Față de Bubi, firește, lucrurile se domoleau oarecum, căpătînd oarecare cuviință. Numai Panaiotache nu se putea abține și, din cînd în cînd, scăpa cîte o vorbă despre cine știe ce întîmplare din trecutul familiei sau despre ridicolul vreunei fotografii. Atunci baronul se întuneca. Jurubița se trezea numaidecît, făcea un semn de îngrijorare grecului, și acesta, cu o îndeminare prefăcută, pentru care nu-și dădea o prea mare silință, încerca să îndrepte cu alte vorbe. Ceea ce însă nu se fereau să-i arate lui Bubi neîncetat era deosebirea de avere între el și ei. El era „bogatul fără griji“, „fericitul“, „asiguratul“, Ei erau oamenii deschiși la toate întîmplările vieții și nesigurantele !

„Cînd ai la spate bani să-i mînci cu lingura, ce-ți mai pasă de ceilalți ? !“ spuneau cînd unul, cînd altul dintre cei trei.

Era o stăruitoare acțiune de răspundere și de rușinare a lui Bubi. Și, pînă în cele din urmă, au izbutit. Nelegat în nici un fel, cum se simțea, de bogățiile lui ; obosit de gîndul unei rînduiei ; înspăimîntat de ideea de a risipi și de a rămîne pe drumuri, dar dorindu-se și liber „chiriaș al vieții“, cum ar fi vrut să fie, după o vorbă pe care o auzise cîndva și care îi plăcuse, Bubi, frămîntat de toate simțirile acestora contradictorii și mai ales bun și delicat, muștrîndu-se amarnic de orice amărăciune ar fi adus oricui, ținea să aibă în jurul său mulțumirea sufletelor și bucurii statornice și nesupărătoare. Ca toți oamenii slabi, el năzuia, pentru el și pentru alții, la o scurgere senină de vreme. Nedreptatea adusă de viață, ca și lupta, grija, supărarea, înmăsurarea îl făceau să sufere. Și vina aceasta de a fi bogat, care i se arunca deschis în fiecare zi, pe toate tonurile, și la care el nu răspundea, îl rodea adînc. Ajunsese și el să se simtă vinovat, în cele din urmă, și vinovat mai ales față de cei mai de aproape de el, pentru că, în afară de Potamiani, pe toți ceilalți baronul și-i credea prieteni. Izbutiseră, cu toată agerimea lui de vedere, să-i lase această impresie, fiind săritori în cine știe ce împrejurare mărunță, așezîndu-se între el și grijile vieții, sau la cine știe ce vorbă din afară, sau primejdie, spunînd „noi“ și stringîndu-se îm-

prejurul lui Bubi. Și această mică apărare personală pe tînar îl liniștea și îl încălzea. Simțămîntul acesta de comunitate, cu grijă de el, îl bucura, trezindu-i recunoștința.

În felul acesta, Bubi ajunsese într-o bună zi la gîndul unui dar pentru Jurubița. Își aminti astfel de vechile trupuri de moșii despre care fusese vorba demult, cînd cu fabrica și banii pe care îi căutau. Zidurile și Gliganul erau tocmai ce-i trebuia. Cu același cusur ca și atunci, stînd peste mîna pentru o bună gospodărire (i-o spusese și Gună de curînd), peticele astea de pămînt nu erau o înstrăinare prea mare, și totuși la un loc nu erau de lepădat. Să fi făcut cinci sute de pogoane împreună, și atît era destul pentru o femeie. Pe sub nepăsarea lui obișnuită, mai era în Bubi o grijă și o zgîrcenie. Își simțea singur mîna strînsă și frica, de multe ori. Dar pentru munca și devotamentul Jurubiței, și mai ales pentru dragostea lor de odinioară, din care rămăsese pentru baron o duioșie molcomă, fără nici o bănuială și cu încredere, femeia merita această bucurie. Actul de danie s-a făcut în aprobarea tuturor. Gună mai ales era fericit. După socoteala lui, își aștepta și el rîndul. Iar Bubi, de mulțumire, își ieșise din tăcere și întunecare, și, ca odinioară, el însuși se îngriji de o masă bună, prin care să se prăznuiască întîmplarea aceasta. Așteptau cina, tot ei, cei obișnuiți, în sufrageria cea mare, îmbrăcată în stejar, luminată de lămpi înalte de bronz la cele patru colțuri. Jurubița avusese grijă să întindă serviciile de zile mari și întreaga argintărie grea, cu stema în aur, a baronului. S-a mîncat bine, s-a băut și s-a ris. În salonul portretelor trecuseră la cafele și lichioruri.

Pe masa de marmură trandafirie, în jurul căreia s-au strîns odinioară prietenii politici ai bătrînului Barbu așteptînd jurămîntul, se lumina ca și atunci cu sfeșnice mari. Sticlele de lichioruri prindeau razele în culorile lor, felurite și străvezii. Potamiani, ahtiat și setos, se așeză lingă ele, alegînd pentru fiecare un păhărel. Și o convorbire domoală începu.

S-a vorbit și despre politică, și despre gospodărie. Panaiotache, nepotolit, cu limba lui înveninată, povestea ultimele întîmplări de la club, și despre nepriceperea

conservatoare, și intrigile liberale. Jurubița, aducându-și aminte de cine știe ce ordin de dat, sau scrisoare de scris la furnizori sau vreunui antreprenor, îi poruncea deodată lui Gună să nu uite, și Gună asculta. Hangiu povestea de câte un caz de la tribunal, și fiecare, din lumea lui, aducea vești și păreri. Peste toți, însă, din ce în ce mai tăios, cu glasul mai tare, aproape fără cuviință, revenea Potamiani. Ceea ce spuneau ceilalți el nu auzea, și de unul singur își urma firul gândului. Mai ales că, de la o vorbă la alta, se simțea cum păhărelele golite cu nesaț urcă în el și îl înfierbîntă.

— Să trăiești, frumoso! Iată-te și proprietăreasă! Că de acum numai noi am mai rămas golani! zise el, bînd în cinstea Jurubiței.

Aceasta roși de bucurie și mulțumi.

— Că baronetul o fi cum o fi, dar inimă bună are! mai zise grecul sorbind.

De foarte multă vreme, din seara în care Bubi îl pusese la locul lui, Potamiani nu mai îndrăznise să vorbească despre Bubi spunîndu-i baronet. Bubi îl iertase, crezînd că și-a îndreptat pentru totdeauna greșala. Tinărul boier știa ce se ascunde sub vorba asta batjocoritoare în mintea gazetarului. Și pentru disprețul și pentru insulta pe care le arăta, nu i-o îngăduia, căci Bubi, cu toate promisiunile lui tinerești și ideile nouă, ținea la titlul pe care-l purta mai mult chiar decît la avere. În ce-l privea pe Potamiani, cu interes de mese bune și băuturi scumpe, se ferise cu grijă de a mai rosti cuvîntul supăscumpe, deși îi stătuse pe buze de multe ori. Acum, de bună seamă tăria lichiorurilor înghițite cu lăcomie îl făcuse să uite măsura. Jurubița, de cum l-a auzit, a încercat să-l oprească. I-a făcut semne, a schimbat vorba și l-a rugat pe Bubi să le cînte ceva la pian, mai ales că-l văzuse întunecîndu-se și privind cu un ochi aspru pe gazetar. Dar clipa mocnită de multă vreme își făcea drum. Bubi nu avea de gînd să lase să treacă ușor cuvîntul spus, găsind prilej de răfuială cu Potamiani pentru tot timpul neplăcut cît a fost silit să-l îndure, iar Panaiotache, amețit, avînd poftă să spună adevărul și să-și curețe sufletul de povara invidiei și clevetirii, părea gata de luptă. De aceea,

făcîndu-se că nu înțelege semnele Jurubiței, el repetă cu nepăsare:

— E băiat bun baronetul! Zău că e bun!

De data aceasta, însuși procurorul Hangiu interveni:

— Prietenul meu Barbu își are, domnule Potamiani, îngăduințele lui, după cum și mintea și inima lui le arată! Și e bine, cred, să ne respectăm unii pe alții și să nu depășim măsura, spuse el cu un glas hotărît.

O enervare tot mai vădită însă pusese stăpînire pe gazetar. Simțea cum i se umple gura de vorbe care își căutau șirul și voia să înceapă fraze lungi, cu usturătoare cuvinte vii, legate și pornite iute, de cum îi era obiceiul, ca nimeni să nu-l poată întrerupe și să-i stea împotrivă. Dacă ar fi fost să-și asculte pornirea, ar fi trebuit să fie violent, moșic chiar, și își mai dădea încă seama că așa ceva nu se cade. Îi trebuia însă o idee în jurul căreia să adune tot ce avea de spus. Și privind nesigur împrejur, ochii i se opriră pe stema de baronie, așezată de ani de zile sub sticla în care se păstra. Și lui Potamiani i se păru că a găsit ideea, făcută pe măsura lui, pe care numai el ar fi putut să o minuiască, pentru că avea deprinderea și cunoștințele necesare. Și, de aceea, ca și cînd, foarte atent, ar fi vrut să prindă și să deslușească o nuanță, își șopti singur, dar destul de tare, cuvintele, pentru a fi ascultate:

— Baron — baronet! Hm! Mare deosebire nu e! Unde vedeți voi nenorocirea?! Că în heraldică mă pricep eu mai bine decît voi!

O dată cu obrăznicia și perfidia grecului, creștea însă și minia lui Bubi. Abia dacă brațul întins al Jurubiței l-a putut opri să nu sară.

— Să stăm, mă rog, și să judecăm heraldicește! zise Potamiani și se porni. Să citim semnele și să vedem ce e în spatele lor! Și se sculă, se apropie de stemă și începu să arate cu degetul: — Văd într-un prim pătrar, cum se zice, spuse el, un snop de grîu! Înțeleg: astea sînt moșiile! Văd apoi un trident; o înțeleg și pe asta: e o furcă în coasta rumânilor; la dreapta, apoi, stă o apă: e semn că neamul se trece; iar licorna, care e animalul simbolic

al curăteniei și al nevinovăției, dumneata să ni-o lămu-
rești, duduie !

Și după această necuviință, Panaiotache Potamiani se
intoarse către Jurubița și începu să ridă tare, cutremurin-
du-se, lărgind gura lui udă de băutură, cu gingiile des-
culțe și dinții mari și lați, îngălbeniți de tutun.

Ca niciodată atunci, Jurubiței și prietenilor ei le-a fost
dat să vadă minia tânărului baron dezlănțuită.

— Ieși afară ! Să ieși numaidecît din casa mea, că
de unde nu, pun slugile pe tine ! începu Bubi să strige,
stăpînindu-se cu greu.

În necuviința lui, Panaiotache a voit să mai întîrzie.
Bubi s-a și îndreptat către el cu cîțiva pași. Atunci a sărit
procurorul și, luîndu-l de braț pe gazetar, a ieși cu el și
au plecat împreună. Gună, fără să rostească o vorbă, a
părăsit camera pe nesimțite. Jurubița a alergat după el
și au stat mult de vorbă pe scară. Cînd s-a întors, l-a gă-
sit pe Bubi palid, ghemuit într-un fotoliu. Și n-a avut
nici un cuvînt de prietenie și de apropiere pentru el. Ba,
dimpotrivă, după o lungă tăcere, ea spuse cu un glas ne-
ted, de parcă i-ar fi adus o veste :

— Ai să plătești scump nesocotința asta : Potamiani
e rău și nu iartă ! și apoi iarăși a tăcut.

Bubi ridică ochii înspre ea și o privi ca și cum ar
fi văzut-o pentru prima oară. Îl stăpînea o mirare și o
neînțelegere.

— Ce-ai spus ? întrebă el, ca și cum n-a priceput ceea
ce a auzit.

— Că o să te coste mult nebunia ta de a-l da pe Po-
tamiani afară din casă ! răspunse ea.

— Bine, zise Bubi nedumerit, dar a fost necuviincios !

— Era beat !

— A fost obraznic cu tine !

— Eu mi-am dat seama și, după cum ai văzut, n-am
spus nici un cuvînt ! făcu Jurubița cu o plictiseală vă-
dită. Astăzi, ifosele nu mai folosesc la nimic ! Ai auzit
ce crede el despre boierie ! Dar, la urma urmelor, tu ai
să pătimești, și ce-mi pasă mie ? mai adăugă femeia și se
ridică să plece.

Bubi, din cîțiva pași, a fost lîngă ea. Simțea cum se
încarcă de o putere tulbure, minioasă, pentru că simțea
că în Jurubița se ascunde o ființă nouă, necunoscută și
rea. Orice ar fi crezut, numai că, după scena întîmplată,
Jurubița ar putea să nu fie alături de el, asta nu și-ar
fi închipuit niciodată ! De aceea, întorcînd-o din drum,
o sili să vorbească.

— Dacă tu ai poftă să te cerți cu toată lumea, n-ai
decît ! începu ea să spună cu tonul cu care, în sfîrșit, se
dezvăluiesc adevărurile. Eu însă mai am nevoie de oa-
meni. Și, apoi, la Potamiani știi bine că țin ! Cu mine a
fost întotdeauna cuviincios și nu înțeleg să gonești ast-
fel prietenii din casa noastră !

— Casa ta ? ! țipă deodată Bubi, de parcă ar fi fost
lovit.

— Și a mea ! răspunse Jurubița, apropiindu-se de
el, înfruntîndu-l și privindu-l aspru și cu îndrăzneală.

— Asta, niciodată ! făcu baronul. La moșii, fă cît oi
pofti pe stăpîna, că așa vreau eu ! Aci, însă, sînt la
mine acasă !

Jurubița șuiera o frază înjumătățită de minie.

— Ai început să prinzi curaj și să ridici capul ? !

— Niciodată nu l-am plecat !

— Și nu l-ai avut !

Și o ceartă aprinsă, cu uri vechi, cu insulte, cu acu-
zări, cu hotărîri mari pentru viitor, începu între cei doi
oameni. Bubi era violent, dar era de bună-credință. De
aceea, de cîteva ori a știut să se înfrîneze, să coboare,
să ia cuvinte și tonuri mai blînde, să caute chiar o ier-
tare și o împăcare. Jurubița, însă, era de neînduplecat.
Și de cîte ori bunătatea și îngăduința lui Bubi erau
aproape să stingă mîniile, și cuvintele lui erau gata să
așeze iar lucrurile în vechile lor rosturi de înțelegere,
reaua-credință, încăpătînarea și toanele Jurubiței aprin-
deau iarăși ura și cearta dintre ei. Femeia amenința și
batjocorea. Și nu vrea să se împace. Iar Bubi nu vedea
și nu înțelegea. Noaptea, tîrziu, s-au despărțit cu ultime
amenințări. Jurubița n-a mai venit în dormitor. Și-a gă-
sit loc într-o altă încăpere, iar Bubi, înainte de a adormi,
a auzit pași prin casă, în camerele goale de deasupra lui,

și duduielei parcă pe scări și mai multe glasuri de slugi trezite din somn. Înciudat, n-a mai voit să cerceteze. Și-a închipuit că sau Jurubița nu se simte bine, sau își pregătește o cameră în care să se culce. Și, zburciurnat, cu sufletul greu, plin de dezgust, dar și de neliniști, a adormit.

A doua zi dimineată s-a trezit cu o rază de soare pe ochi, furișată printre perdelele de catifea. Și-a adus aminte de cele petrecute noaptea și a încercat să-și dea bine seama că nu a visat. Dintr-o fire blajină ca a lui, odihna spulberase înrăirile și mîniile. Se simțea iarăși liniștit și îi părea rău de tot ce spusese și făcuse. Iarăși o mare nevoie de înțelegere, de prietenie și încredere creșteau în el.

Dealtfel, și dimineata aceasta de primăvară tîrzie — era la sfîrșit de mai — cu lumina ei îi aducea uitarea și voioșia. Fără a mai păstra nici un parapon, fără a mai avea nici un gînd ascuns, se pregătea de împăcare. Cu nerăbdare, zîmbind la gîndurile bucuriei pe care o va face, el căută într-o cutie veche de piele printre diferite giuvaeruri și găsi un inel prelung, cu o peruzea mare, împrejmuită de briliante.

Era prețul împăcării. Ieși în antreu și culese de pe toate mesele florile așezate, în ajun, prin glastre, pentru sărbătoarea dată în cinstea Jurubiței, proprietară pe Zidurile și Gliganul. Și încercîndu-și brațele cu stînjenei și cu bujori, el începu să alerge prin casă, căutîndu-și iubită în camera în care se va fi ascuns. O striga prelung, cu duioșie, așteptînd să-i răspundă.

Cînd cobora scara, din umbră, s-a desprins însă mama Mitana și i-a tăiat drumul.

— Conița nu mai e nicăieri, spuse ea, pentru că a plecat! și privi în jos, rușinată.

— Ce?! strigă Bubi. A plecat? Cînd? Unde? Cum? Cu cine?

— Cu conu Gună, să fie o jumătate de ceas! adause bătrîna. Am auzit cînd au poruncit vizitiului să-i ducă la gară.

— Avea și cufere cu ea?

— Vreo trei!

— Și nu ți-a spus nimic, nici un cuvînt pentru mine?

— Ba da! Mi-a spus să vă las să dormiți cît de mult, că v-ați culcat tîrziu și trebuie să fiți obosit!

Lui Bubi i-au căzut florile din brațe. O clipă, și-a lăsat capul pe un umăr, și mama Mitana și-a prins stăpînul în brațe, liniștindu-l.

Apoi, el spuse deodată, trezindu-se:

— Să-mi vină trăsura! Mă duc la gară! și alergă să se îmbrace.

Căldura zilei de mai învia Bucureștii cu o verdeață fragedă și o mireasmă proaspătă de pămînt. Străzile erau pline de oameni care alergau după treburi, dar se și bucurau de primăvară. La Gara de Nord, de unde plecau trenuri puține, cheiurile erau încărcate de munți de cufere, aruncate cu strigăte și larmă de hamali. În fața vagoanelor cu destinații îndepărtate stăteau grupuri de oameni ce-și vorbeau iute, cu nerăbdarea și neliniștea plecării. Unii rîdeau. Alții îi priveau stăruitor și lung pe cei ce rămîneau. Cîțiva plîngeau.

Bubi căuta, încercînd să nu fie văzut, spunîndu-și mereu același lucru:

„Ce curios... Nici nu m-aș fi gîndit că am să viu astăzi la gară!“

Și în nedumerirea aceasta a lui Bubi era și mirare, și mîhnire, și curiozitate, și aprindere. În sfîrșit, așteptînd cu emoție clipa în care îi va recunoaște, i-a zărit, în cele din urmă, la vreo cîțiva pași departe de el. S-a ascuns deîndată după un maldăr de bagaje, pentru ca să-i privească mai bine și să nu fie văzut. Jurubița și Gună erau fericiți, după semne și după purtări. Ea stătea la fereastra vagonului și primea toate lucrurile pe care Gună i le cumpăra neîncetat: bomboane, fructe și flori... El se apropiase mult de vagon, întinsese mîna, o prinsese pe a ei prin fereastră și își vorbeau lucruri pe care numai ei le auzeau. Bubi a crezut o clipă că Gună nu pleacă. Și atunci a încercat să se ierte singur de bănuială. Ba încă mai întrevedea și o bucurie: să plece și el, și pe drum să se ducă pînă la compartimentul Jurubiței, care, sigur, va fi cu perdele trase, să bată la ușă politicos și să întrebe: „E voie, doamnă?“

Așa se mai gîndea Bubi cînd s-a dat semnalul de plecare. Atunci a auzit-o lămurit pe Jurubița, cu un glas pe care îl cunoștea foarte bine, spunînd :

— Urcă-te, dragule ! Să nu ți se întîmple ceva !

Și Gună, sprinten, mlădios, se agăță de scara vagonului. Trenul porni încet, spre nedumerirea lui Bubi. Bine, nici el nu știa ce are de făcut. Cîteva vagoane trecură pe lîngă el. Și trenul era aproape să fugă pentru totdeauna, cînd Bubi se agăță de ultima scară. De ce s-a urcat, nu știa, dar simțea că trebuie să facă așa. A găsit un loc într-un compartiment, unde doi domni bătrîni discutau ceva, ceea ce, peșemne, el nu trebuia să audă, de vreme ce au tăcut la intrarea lui. Trenul sărea peste ace și începuse cîntecul său obișnuit, clătînînd pe cei trei călători pe locurile lor.

Orașul se sfîrșea rărit, în case scunde, ce se risipeau, se desfăceau tot mai mult unele de celelalte, pregătînd parcă trecerea înspre cîmpia în care se pierdeau. Stațiile cu nume cunoscute erau tot atîtea opriri. La toate, Bubi alerga dintr-o parte în cealaltă a compartimentului, pentru a privi și a se asigura că Jurubița și Gună n-au coborît. Cei doi domni, după ce l-au privit lung, au început iarăși conversația întreruptă. Vorbeau aspru despre moravurile nouă, averile mari care se duceau și odată cu ele și despre o anumită lume, și vorbeau mai ales despre femei, despre necredința și lăcomia lor, a celor mai de jos mai ales, care voiau să ajungă. Gîndeau la alte vremi, poate și cu apucături de stăpîni, cărora nimeni nu îndrăznea să li se împotrivească, poate și cu ciude vechi de pe urma unor întîmplări pe care fiecare le ascundea. Credeau și într-un friu tare, ce trebuie să stea în mîna bărbatului, căci numai lui îi e dat să știe încotro să o apuce.

— Femeia e ca vrabia ! spunea unul. Se hrănește cu firimituri. Dacă-i dai pîinea întreagă, o spurcă !

— Că bine grăiși ! îi răspundea celălalt.

Și urmau apoi pilde peste pilde de averi irosite, de femei ticăloase și de bărbați lăsați. La început Bubi a crezut că vorbesc pentru el, și singele i-a năvălit în obraz. În curînd, însă, după tonul lor molcom și îndepărtat, își

dădu seama că se înșală. Că l-ar fi putut lua drept unul dintre cei mulți, poate, dar de asta puțin îi pasă ! Nu-l cunoșteau, nu-i cunoștea. Și ascultînd la ei, începu să creadă că au dreptate.

Cei doi domni erau bătrîni, greoi și stingaci. Se vedea după felul cum își aprindeau singuri țigările sau căutau un obiect de care aveau nevoie. Dar erau curați, cu hainele și buzunarele bine rostuite. Se deslușea, după grija fularelor, a batistelor, tabacherelor și a pungilor, fiecare lucru hotărît la locul său, că n-au plecat de acasă la voia întîmplării, aruncînd cum dă Dumnezeu lucrurile unele peste altele, ba mai și uitînd și pierzînd. Se simțea că lîngă ei a stat cineva, cu grijă, cu dragoste pentru nimicurile și rosturile vieții lor, cineva care nu le-a dat drumul în lume pînă ce nu le-a pus la îndemînă tot ce le trebuie, pentru drumurile scurte și aceleași ale zilei.

În pachete frumos legate, se vedea că aceleași griji acum, la drum mai lung, trecuseră dincolo de tot ceea ce, monoton, devotat, simplu și cu o anumită gingășie, femeia (poate tovarășa de o viață întreagă) trebuie să știe să dea soțului ei. Bubi se gîndea acum cine sînt toate femeile care sînt alături de bătrînii aceștia. Flice, surori, soții poate ? Și tînărul baron a înțeles că, dacă vorbesc astfel, bătrînii nu pot jigni, nici scădea pe femeie. Căci femeie, pentru ei, însemna trăinicie, grijă, devotament și recunoștință. Tot ce nu ajunsese pînă acolo era lepădătură, cum îi scăpase unuia o vorbă mai aspră, și Bubi se gîndi la Jurubița, la dragostea lor, la slăbiciunea lui și la îndrăznelile ei, și fu rușinat și trist. Convoieră celor doi bătrîni îl domolise din aprinderile lui necurate. Atunci, dacă ar fi putut să coboare și să se întoarcă, ar fi făcut-o bucuria.

Trenul urca din greu. Se auzea gifiitul mașinilor în valea care îl înmulțea ca un ecou, după cum fișitul Prăhovei, spumoasă printre stîncile de lîngă linie aducea un frig în căldura încă plăpîndă a soarelui de primăvară. Se apropiau de Sinaia. Indiferența și cumînțenia, trecută cîtva timp prin sufletul lui Bubi, ce-și găsisese numai o cumpănă trecătoare, s-au risipit. Era aproape sigur că aici vor coborî Gună și cu Jurubița. Și o emoție îl cu-

prinsese iar, și cu ea o nesiguranță. Ce are de făcut? Să se ducă la ei, să le vorbească, sau numai să-i urmărească, să-i lase să se așeze și apoi să-i caute, să le arunce în față mișelia lor și să le ridice toată încrederea lui? O gheară i se prinsese de piept și îl supăra, și o neliniște îl agita.

La Sinaia au coborît cei doi domni. Le-a ieșit înaintea un grup de domnișoare vesele și o doamnă bătrână, de bună seamă soția unuia dintre ei, înconjurată de fiice sau nepoate. S-au îmbrățișat și de îndată s-au reîntors la viața lor obișnuită. Drumul rupsesse numai câteva ore din ea. Și, veseli, au pornit spre trăsuri, fără să mai ia seama la nimeni. Bubi a rămas singur pe peron, cu ochii ațintiți la vagonul pe care îl urmărea. Nici o mișcare. Toți călătorii, veniți pînă aci, plecaseră. În jurul trenului se făcuse iar liniștea de dinainte de sfîrșitul opririi. Și Bubi a văzut la fereastră capetele îndrăgostiților, cu tîmplele lipite, cu aceleași zîmbete de fericire, aplecate puțin, să privească munții și să se bucure. La pornire, singur în compartimentul său, el nu a mai putut să stea locului. Se plimba neliniștit, fuma, frămîntat mai ales de neînțelegere. Au trecut iute prin cele câteva localități de unde Carpații creșteau tot mai înalți. Răcoarea și prospețimea aerului intrau prin ferestrele deschise, ajutîndu-i respirația grea, apăsată ca de povară, cînd trenul se opri, înțepenindu-se pe frîne, la Predeal.

Tinărul baron a sărit de îndată pe peronul neobișnuit de lung al gării de graniță. Doi soldați umblau liniștiți pe lîngă vagoane, iar la capătul celalt al cheiului fluturau drapelele maghiare. Bubi își aduse aminte că tot așa a cunoscut-o pe Jurubița, la o altă margine de țară. Cît timp trecuse de atunci și, cîte lucruri s-au schimbat! Era numai o simplă potriveală, gîndi el. Apoi socoti că foștii lui prieteni s-au ferit de Sinaia pentru a fi mai greu de găsit. Predealul, mai departe, mai puțin cercetat, avea căsuțe pierdute sub brazi, în care o dragoste vinovată se poate ascunde mai bine. Și Bubi, cu sufletul la gură, în așteptarea hotărîrii lor, îi pîndea. Tinerii au coborît cei din urmă. Veneau după ei doi hamali, care duceau cu greu o mulțime de geamantane. Un al treilea

primise de la Gună o hirtie pentru bagajele cele mari. Erau semne de drum lung, în care Bubi tot nu voia să creadă. Gună, luînd-o de braț pe Jurubița, care mergea încet, întîrziînd să privească toate lucrurile acestea nouă pentru ea, s-a îndreptat spre vamă, unde pe un pod, bătut cu șine de fier, îi așteptau geamantanele pentru revizie. Bubi trecuse de atîtea ori granița și cunoștea bine toate formele acestea. Acum trebuia să creadă: Gună și Jurubița plecau, fugeau mai degrabă, în străinătate. Unde? Poate la Viena, poate mai departe, cu fericirea de a nu mai fi supărați de nimeni și mai ales de el. Baronul își dădu seama că tot ar mai fi în puterea lui să-i întoarcă. Dacă ar voi, ar răsări între ei, cerîndu-le socoteală de faptele lor, denunțîndu-i ca hoți, pentru a convinge poliția să nu-i lase să plece. Și o clipă, nu a fost uriciune pe care poftea de răzbunare a lui Bubi să nu și-o închipuise. Mai era încă atît de tare încît să le poată zădărnici bucuria și plecarea. Acum îl durea mai mult batjocura decît dragostea și prietenia înșelate. Era o durere cum Bubi nu mai încercase niciodată! Parcă l-ar fi pămuit cineva în lume, iar în jurul lui se strînseseră oameni mulți și rideau de el. Nici mărturisirile făcute cîndva Jurubiței, nici banii pierduți, nici daniile, nici dîrîoșiile lui de odinioară nu se întorceau atît de cumplit împotriva-i ca rușinea aceasta. Vreme îndelungată el se crezuse cel care trebuie respectat și pentru averea, și pentru numele său și mai ales pentru tot ce purta cu el, în suflet și în minte. Dacă se simțise bine cîndva, între Gună și Jurubița, era tocmai pentru acest lucru. Pe ea o iubea, iar la el ținea. Și-i plăcea să se simtă mai mare și mai sus decît ei, plătind cu generozitate o supunere, o ascultare și un respect. Și era atît de sigur de acești doi tovarăși găsiți de el în viață, încît acum prăbușirea venea cu minie și cu lăaturalnice și închipuite acuzări, în care poate dreptate nu avea, dar pe care gîndul silit în împrejurări grele să recunoască un fapt ce nu se mai poate schimba le născocoște, ca pe tot atîtea ușurări. Îi acuza de a nu-i fi vorbit deschis; ba de a nu-i fi spus Jurubița că nu-l mai iubește, și de a nu-i fi cerut un ajutor în dragostea ei cea nouă. Lucrurile pe care niciodată nu le-ar fi în-

teles sau admis, acum toate i se păreau mai limpezi, mai firești decît ceea ce i se întîmplă. Și, furat astfel de ceea ce ar fi trebuit să fie și mai ales neuitînd nici o clipă cine e, Bubi se îndepărtă de minie și de sfaturile ei, simțînd puterea să nu-și găsească răzbunarea în cine știe ce gest nesocotit.

Mașinile fluierau ascuțit, primînd răspunsuri din văile îndepărtate. În zornăit de lanțuri și smucituri de vagoane, trenul se rupea și se alcătuia din nou, dincolo de închipuita graniță a țării, pe pămînt străin. De-acum Bubi n-ar mai fi putut ajunge nici la el, nici la îndrăgostiți. Pe după un grilaj înalt, care tăia în două peronul gării, se trecea în străinătate. Și Bubi i-a văzut iarăși, dincolo de această despărțitură, strînși unul lingă celalt, pe Gună și pe Jurubița, cum, veseli, înconjurați de geamantane și de oameni pe care îi plăteau, căutau locuri și se urcau în trenul pregătit să-i ducă departe. Deodată, a voit să îi strige, să le rostească numele. Dar s-a oprit. S-a apucat cu amîndouă mîinile de zăbrele, a închis ochii și a sugrumat, cît a putut, tăria fierului. Apoi, după cîteva fluierături scurte, trenul s-a pus în mișcare și a pornit ușor, scăpat de povara urcușului, dîndu-și drumul în lume, pe valea de dincolo de creasta Carpaților. Iar Bubi, obosit, părăsi gara și luă drumul pădurii, ducîndu-se să-și caute un loc singuratic, unde să poată să plîngă în voie.

Nunta doctorului Matei Sintu și a Amelicăi fusese hotărîtă pentru luna septembrie.

— Logodnele lungi nu sînt bune! spusese coana Mița. Dacă avem bani să ne îngrijim de toate, și, slavă Domnului, avem, de ce să mai aștepte copiii?

Toată vara, Amelica a stat cu tatăl ei la București și s-a ocupat de trusou și de rochii. Doctorul aducea în fiecare zi fie flori, fie bomboane. Petreceau ceasuri lungi împreună și o prietenie se legase între cei doi tineri. Nașii aleși au fost profesorul Petre, șeful lui Matei, și domnița Natalia.

— Unul de-al băiatului, și unul de-al fetei, că prinde bine! spusese Urmatecu.

Avea să fie nuntă mare. Urmatecu poțtea pe toți cunoscuții; doctorul Sintu, cîțiva colegi, că bruma de familie pe care o avea îi era departe și n-ar fi primit să vină la o nuntă boierească. Nașii însă erau rugați să cheme pe cine voiau, și, la fel, și unul din cei mai de seamă musafiri: State Iacomîn.

Cu ocazia nunții, Iancu Urmatecu ținea să-i între în casă tot ce era mai de seamă la București. Era folositor și pentru însurăței, iar pentru el era o răsplată meritată după o viață întreagă de rîvnă și de muncă. Baronul Barbu nu fusese uitat nici el. De cînd cu fuga Jurubiței de acum cîteva luni, ceea ce făcuse vilvă mare în tot orașul, Iancu nu-l mai văzuse, dar din lume află vești despre el. Se pare că nu era mulțumit. Se lupta din greu cu o avere primejduită de toate planurile îndrăznețe ale celor care au plecat, și Bubi nu se pricepea să le înfăptuiască. Pentru a se limpezi, Iancu aflase că Bubi pierdea la fiecare afacere cîte o parte din avere. De bună seamă, trăia retras, de vreme ce nu se vedea nicăieri. Se nădăjduia că nu va lipsi de la nuntă. Urmatecu a scris o scrisoare politicoasă, caldă, plină de vorbe frumoase și recunoscătoare pentru amintirea tatălui său, stăruind, rugîndu-l să vină, prețuindu-l ca pe un prieten vechi, ce-i face cinste la o zi mare pentru ai lui.

Săptămîna nunții a dat peste cap rosturile vechi ale casei. Se mîncă ce se găsea, pe cîte un colț de masă, pentru că, marile pregătiri nu îngăduiau apucăturile obișnuite. S-au scos toate mobilele din odăi și s-au urcat în pod. De asemenea, portretele de familie n-aveau ce căuta, în afară de al lui boier Grigore, mai arătînd în hainele lui negre, cu cravata bine făcută și favoritele bine îngrijite. Pianul de la Papillon a fost adus la loc bun. N-avea să fie nevoie de el, pentru că erau două tarafuri de lăutari, dar era o mobilă frumoasă și rară și era bine să se vadă. Iancu a stat zile întregi și a căutat în lucrurile pe care le avea de la conu Barbu ce i s-a părut mai de preț. Astfel, pe etajerele din pereți a păstrat, ici-colo, cîte o farfurie veche, cîte o narghilea de cristal, sau cîte un ou de struț legat în argint. Fotografiile bătrînului Barbu — și erau multe și de toate, cu semnături — au fost alese și așe-

zate la îndemina curioşilor, pe mesele rămase prin colţuri. Parchetul a fost frecat şi ceruit ca pentru dans; lămpile au fost schimbate cu altele, grele, de bronz, imprumutate de la Schweikert, şi o zi întreagă camioane au cărat scaune închiriate. Erau toate poleite, uşoare, ca pentru o sală de bal, şi îmbrăcate în catifea vişinie. Ficusii şi leandri, în hîrdaie ascunse, au fost aşezaţi lângă uşi, iar în sufragerie, pe mai multe mese întinse, s-a îngrijit bufetul, cu de-amănuntul. „Fialkovski“, cea mai renumită casă a Bucureştilor, avea să întindă aci toate bunătăţile, şi şampania avea să curgă din belşug.

Pe măsură ce se apropia duminica hotărîtă pentru cununie, frămîntarea creştea. În fiecare dimineată, la deşteptare, primul gînd al Amelicăi era să privească afară, să vadă dacă mai ţine vremea bună. Şi într-adevăr, un noroc de lungă şi frumoasă toamnă bucureşteană era ca un semn de fericire. Soarele era luminos şi domolit din vipile lui, cerul înalt, iar pomii, încă stufoşi, încă plini de frunze, obosiţi totuşi de vară, presimţeau, în cîteva pete, arama sfîrşitului lor. Belşugul toamnei intra în căruţe pline de la ţară şi se oprea la toate răspîntiile oraşului. Se auzeau ferăstraiele tăietorilor prin curţi. Prin pivniţi se aruncau butucii, iar afară se clădeau stîljenii de lemne încă verzi, aducînd un parfum de pădure. Un miros dulceag plutea din ogrăzi şi de-a lungul străzilor, din cazane mari, care clocoteau de bulioane şi de magiun. În anotimpul cel mai ispititor al gospodăriei Amelica îşi simţea bucuriile viitoare ei căsnicii. Ştia că tot ce nu i-a fost îngăduit, de-acum îi va fi o datorie. Şi era fericită că se mărită, pentru că nimeni nu va mai putea să o împiedice (sub cuvînt că o domnişoară nu trebuie să se îndeletnicească decît cu lucruri frumoase şi curate) să intre în bucătărie să dea porunci, să gătească şi să păstreze bogăţia asta după pofta inimii ei şi cu un gînd bun de economie.

Îşi dorea ca ea şi doctorul Sintu să ducă mai departe averea strînsă de Urmatecu, ale cărui strădanii abia acum i se desluşeau, căci, mai degrabă decît în sentimente, sufletul ei se risipea pe lucruri şi bogăţii.

Ziua cununiei sosi. Ca pentru orice nuntă de lume bună, se alesese Domniţa Bălaşa, la o oră mai tîrzie, de seară. Caretele, în şiruri lungi, aşteptau, cu bicele lor albe şi felinarele aprinse, pe nuntaşi. În biserică era cald şi mirosea a flori şi a trupuri parfumate de femei elegante. Slujeau un arhiereu şi cinci preoţi. Profesorul Florea Petre, în frac, părea un ministru străin; domniţa Natalia, cu un zîmbet luminos pe faţă, cu bogatele ei podoabe de safire, de la diademă pînă la inele, era coborîtă ca dintr-o cadră, frumoasă încă, dar dintr-o lume care apunea. Iancu era solemn, iar coana Miţa, emoţionată, cu lacrimile în gene.

Cînd arhiereul a luat cununia şi a închinat cu ea fruntea lui Matei, logodindu-i pe tineri, s-a auzit un ţipăt în tăcerea bisericii. Cîteva capete s-au întors, iar coana Miţa a spus ca pentru ea:

— I-a venit cuiva rău de căldură!

Aproape de ieşire, lângă un stîlp, Irma se prăbuşise. N-a putut să se ţină de cuvînt, după cum îi făgăduise chiar în dimineaţa aceea lui Matei, care a rugat-o să nu vină la biserică. Ajutată de cîţiva tineri, femeia şi-a revenit numaidecît, s-a ruşinat şi a plecat plîngînd.

Şi nimeni n-a aflat niciodată cine a fost!

La sfîrşitul slujbei, cînd au sărutat cununile şi *Evanghelia*, coana Miţa a închis ochii ca la împărtăşanie şi a mulţumit în gînd pentru toate. Iancu s-a împiedicat şi era cît pe-aci să scape o înjurătură printre dinţi, dar nu s-a băgat de seamă, lumea strîngîndu-se tot mai mult.

Mirii s-au urcat în caretă. Lumînările mari, cît un stat de om, împodobite cu trandafiri albi, ardeau cu flacără plină în noaptea liniştită de toamnă. Şi toate cucoanele şi mătuşile îşi spuneau una celeilalte că e un semn bun. Şi caretă a plecat să ocolească oraşul, vizitiul avînd a se feri, după cum i se dăduse în grijă, să nu se încrucişeze cu o altă nuntă, ceea ce, după cum iarăşi se spunea, ar fi fost un semn rău.

În casa lui Urmatecu, între timp, soseau musafirii. Iancu îi primea. Veniseră cîteva boieroaice, aduse de domniţa Natalia. Se puteau recunoaşte după felul cum umblau, cum vorbeau şi după bijuterii. Prefectul poliţiei sosise şi

el, și erau și cîțiva deputați și senatori. După moartea baronului Barbu, Iancu își păstrase cu daruri și vizite legăturile vechi. Toți doctorii mari din București veniseră și pentru naș, și pentru ginere, iar cîțiva magistrați de la curte și avocați renumiți erau invitații lui Iacomin.

O liniște și o politețe la care Urmatecu ținea foarte mult făceau boieria acestei soare. Chelnerii de la „Fialkovski“ serveau șampanie pe tăvi mari de argint, iar bufetul, încărcat de la pescăriile cele mai fine, ascunse în aspicuri, de la icre moi, prin toate felurile de vînături și brînzeturi, pînă la prăjituri, înghețate, piersici zemoase și struguri de chihlimbar, îmbia cu bogăția lui. Buchetele înfloreau peste tot, mai ales din trandafiri galbeni și roșii, florile triste de toamnă, fără parfum, fiind îndepărtate cu grijă. Lăutarii cîntau valsurile la modă, și după sositrea miresei, dansurile au început în odăile încăpătoare.

În treacăt, Iancu auzi o cucoană, din lumea cea mai bună, spunînd domniței Natalia :

— Frumoașă nuntă ! Ce oameni bine !

Și inima lui s-a înveselit ca de o bucurie pe care o aștepta de mult. Biruise pînă la sfîrșit ! Coana Mița avea ochi în toate părțile. Zimbea, mulțumea și se strecura modestă și mulțumită în umbra soțului ei. Familia și cei mai mărunți petreceau în altă parte, prin odăile din fundul curții. Înțeleseseră și ei că nu se cade să se amestece cu lumea mare. Și apoi și Iancu le spusese la toți că ar fi mai bine așa, și le făgăduise, după aceea, un chef pînă la ziuă. Ca să nu-i jignească, se arătase plictisit chiar și împovărat de îndatoririle lui, adăugînd că e greu să duci vaza lumii. Acolo erau Schweickertii și Friț ; acolo petreceau Jean și cu Mau, Paulina Zehi, Păuna, Tîrcă și cu Lisaveta. Firește, fiecare după rostul său, dar putînd să se înțeleagă între ei. Și mai erau și rude îndepărtate, pe care nu le mai văzuse de mult. Numai Ivanciu lipsea. De la logodnă, n-a mai dat prin casa lui Urmatecu și nici nu a fost poftit. Se sfîrșise cu el ! În schimb, apăruse un chip nou : o fină, văduvă, de-a coanei Mița. A început iar să vină prin casă acum, cu treburile nunții, să mai dea o mînă de ajutor. Era o femeie durdulie, sprintenă, cu sprîncene îmbinate și o față albă ca laptele.

Se îmbrăcase frumos, într-o rochie simplă, care o prindea bine, și cînd alerga, avea șoldul rotund, pasul sprinten și piciorul tare. Risipea în jurul ei o impresie de tinerețe, de voiciune și putere. O chema Tudora.

Tîrziu, printre musafirii de vază, a apărut și Bubi. Își purta frumos fracul. Slăbise și era palid. Trimisese de cu ziuă un vas de argint plin cu garoafe roșii și cu cîteva cuvinte, prin care mulțumea și vestea că va veni. De cum a intrat, s-a îndreptat spre Iancu :

— Le urez tinerilor o viață bună și mult noroc ! zise el cu un glas blajin. Iar dumitale, numai bine... și, oprindu-se o clipă și ținînd mîna lui Urmatecu în mîinile lui, adăugă : Iar nu știu cum să-ți spun !

— Spune-mi Iancule ! răspunse celalt. Sintem doar vechi prieteni.

— Poate... Doar mă știi de cînd eram copil. Mai bine, nene Iancule !

— Fie și așa, coane Bubi ! Tare îmi pare bine că te văd !

Și Urmatecu îl strînse de braț și îl întovărăși înspre domnița Natalia, pe care Bubi a regăsit-o cu bucurie. Apoi, luîndu-și un scaun, s-a așezat lîngă ea și au început să vorbească îndelung.

Petrecerea și belșugul deși încălziseră pe toată lumea, se păstra totuși o măsură și o vorbă scăzută, întovărășită de gesturi largi și sigure, după care se putea recunoaște creșterea și purtările celor strînși laolaltă. Urările se făceau cu ușoare ridicări de pahar și mai mult din zîmbet decît din cuvînt. Convorbirile nu lîncezeau, și oricare dintre invitați găsea iute ceva de spus care să lege și să înviorzeze. Urmatecu prindea frînturile de laudă aici-colea și era fericit că toate acestea se petreceau la el în casă, la nunta Amelicăi.

Și, după cîtva timp, îl întîlni pe Bubi lîngă bufet. Musafirii se răriseră.

— De multă vreme nu ne-am mai văzut, coane Bubi ! Îți duceam dorul ! spuse Urmatecu și se simțea că nu se preface.

— Și eu, nene Iancule ! îi răspunse tînarul baron. Multe s-au întîmplat de atunci...

Și o tăcere se făcu. Cei doi bărbați se temeau parcă să vorbească de același lucru. Urmatecu întinse un pahar lui Bubi și îl ridică pe al lui.

Au băut fără să rostească vreo urare. Apoi deodată Iancu rupse tăcerea ;

— Ești tare mihnit ! Duci o povară grea. Nu e așa ? Baronul făcu semn că da.

— Știu, continuă Urmatecu, să nu crezi că n-am căutat să aflu tot ce s-a petrecut cu dumneata. E o nebunie ! Cum de ai putut să-ți lași averea să ajungă aici ? !

Bubi dădu din umeri, ca și cum ar fi vrut să arate zădărnicia oricărei dojene și încercări.

— Nu s-au mulțumit numai cu ce le-ai dat și cu cât te-au jefuit, urmă Iancu, au vrut cu răutate să-ți desfacă din încheieturi tot ce-ți mai rămânea și să te lase în sapă de lemn ! Se mai poate scăpa ceva ?

— Știu eu ? Deocamdată văd că totul se duce ! răspunse baronul.

— Ai cel puțin situația limpede ? Ai putea să știi tot ce ai de făcut ?

— Am încercat. Acum cred că am prins toate firele. Cunosc toate cheltuielile și pe toți creditorii ! răspunse Bubi.

— Creditori ? Dumneata ai avut nevoie de creditori ?

— Se pare... Planurile erau atât de mari...

— Și de ticăloase ! făcu Urmatecu, regăsindu-și glasul obișnuit, de voință și de putere.

O tristețe și o oboseală întunecau fața tinărului baron. Cuvintele lui Iancu însă i-au dat o îndrăzneală și o nouă aprindere. Încrederea, pe care, neîncetat, încă din copilărie, o simțea lângă el, i-a revenit. Și, deschis iarăși pentru o prietenie în care nădăjduia, Bubi îndrăzni să rostească iute, uitându-și pentru o clipă mândria, vorba cea mare care îl chinuia :

— Dacă nu mai pot scăpa bruma ce mi-a rămas, în trei luni de zile sînt sărac ! Pierd și casele părintești !

— Aici ai ajuns ? făcu Urmatecu îngrozit. De ce n-ai trimis după mine ? Acum, de cînd ai rămas singur, te așteptam !

— N-am îndrăznit. Credeam că mă urăști, știi pentru ce...

— Dar coane Bubi, cum se poate să te pierzi în asemenea copilării ? Nici o femeie nu merită atîta jertfă, și ea, mai puțin decît toate !

Și Urmatecu îl luă în brațe pe Bubi și-l îmbrățișă.

— De mine trec eu la cîrmă ! Mă primești ? zise el.

— Nene Iancule, cum să-ți mulțumesc ?...

Și cu ochii înlăcrimați de bucurie și recunoștință, Bubi își găsi un zîmbet tîrziu, strîngînd cu prietenie mîna lui Urmatecu.

Trecuse mult de miezul nopții. Musafirii plecau unul cîte unul. În cele din urmă, și baronul s-a retras, fericit. Casa se golea, lămpile se micșorau, și Urmatecu a rămas între ai lui. Insurăteii trecuseră să se odihnească puțin. A doua zi porneau într-o călătorie, care avea să-i ducă departe.

Iancu își părăsi pentru cîteva clipe prietenii. Îl supăra fracul. Cînd s-a întors, în haine obișnuite, era din nou înviorat, vesel și pus pe petrecere.

Taraful a început să cînte ca pentru ei ; vinul a început să curgă, și glumele, să se țină lant. Cînta Pupăză de inimă albastră și cînta și Friț de-ale lui, nemțești ; Schweickert își dansa surorile pe rînd, iar boier Lefter clipea din ce în ce mai des. Cucoana Mița, obosită, se prăbușise pe un scaun, zîmbind ca în vis.

Acum abia o văzu Iancu mai bine pe Tudora. Îi plăcea. Femeia era vioaie, deșteaptă și bună la chef. A chemat-o lingă el, a îmbrățișat-o cu toate bunătățile, apropiindu-se tot mai mult de ea, adulmecîndu-i umerii și părul. Vinul și femeia sporeau în el bucuria și viața, care nu voiau să moară și nu se dădeau bătute.

Prin ferestrele deschise, prospețimea dimineții intra cu o lumină palidă, în care, din ce în ce, pe stradă, se limpezeau casele, iar prin grădini se desprindeau pomii din umbrele nopții... Veselia lui Iancu creștea neîncetat. Deodată el se ridică, strigînd :

— Drepti ! Ce-ați adormit ? Toată lumea după mine !

Și coborînd scara cea mare, ieși la poartă, unde aștepta breclul lui Friț. Nuntașii se apropiau sfioși.

— Hai ! Ce-mi stați ? Vreau, mă nemților, s-o lungim cum știm noi, că o dată se mărită Amelica !

Și punind mîna pe după mijlocul Tudorei, care venise lîngă el, o urcă dintr-o smucitură de braț, strigîndu-i :

— Aruncă-te !

Ceilalți se urcară și ei.

De departe, Paulina Zehi văzu că se pregătesc de plecare. Inima ei, dornică de veselie, o mîna înspre petrecerea aceasta, care avea să se lungească undeva în aer liber. Iar dragostea ei pentru Iancu, acum, după ce nu l-a mai văzut o noapte întreagă, o ispitea să plece la drum. De aceea, alergă pe cît putu, pe picioarele ei grele și îndurerate, să ajungă la brec.

Cînd a fost lîngă scară, Urmatecu tocmai se pregătea să se urce pe capră, să ia hățurile. Stătea cu mîinile prinse de trăsură, tăindu-i drumul Paulinei. Femeia se apropie de brațul lui, privindu-l galeș și rugător. Parcă ar fi vrut să spună : „Ia-mă !“ Bărbatul se uită lung la ea, de data aceasta fără nici o umbră în ochi, și deodată, cu o smucitură :

— Nia, urito ! îi zise, dînd-o la o parte cu cotul.

Rizînd, sări sus de pe roată, struni hățurile și porni.

Și pocnind din bici, el o luă înspre Herăstrău, să scoată soarele din lac de fericit ce era !

REPERE ISTORICO-LITERARE

ȘERBAN CIOCULESCU : Cu *Sfârșit de veac în București*, Ion Marin Sadoveanu se așază pe linia marii teme istorice a romanului nostru trasată de N. Filimon. D-sa cercetează din nou raporturile dintre marii proprietari care nu-și administrează moșiile, fără a fi absenteiști, și oamenii lor de afaceri (vechili, cum se numeau altădată), pe seama cărora se lasă cu totul. Ancheta sa e însă mai obiectivă decât aceea a înaintașilor săi, din filiera lui Filimon, care au făcut cu prilejul ei un fel de profesiune de credință în favoarea vechii clase privilegiate, atât de nedrept spoliată de prepușii ei. La d. Ion Marin Sadoveanu, pentru întâia oară, romanul nu se întoarce în satiră împotriva parvenitismului și în elegie pentru reprezentanții crepusculari ai marii proprietăți rurale. D-sa conturează fizionomiile, pune oamenii să răspundă, îi lasă pe urmă să acționeze potrivit logicii interioare individuale și nu intervine în nici un fel ca să-și trădeze preferința pentru vreunul sau altul. N-am citit poate de la Ion de Liviu Rebreanu un roman românesc așa de obiectiv ca *Sfârșit de veac în București*. Și tot așa, de la Ion încoace, n-am mai întâlnit la noi un alt romancier cu atita putere de creație obiectivă ca Ion Marin Sadoveanu. Parvenitul său, noul Dinu Păturică, pe nume Iancu Urmatecu, depășește toate modelele sale autohtone; prin complexitatea caracterului și puterea de viață este de-a dreptul balzacian, fără să amintească precis pe vreunul din protagoniștii *Comediei umane*. [...] Urmatecu are preciziunea unei mașini de calculat, precizie din fericele sădită pe un trunchi uman sănătos, exuberant, de o neobișnuită vitalitate; din familia spi-

rituală a lui Rastignac, Hulot și Falstaff, e personajul cel mai viguros al romanului, pe lângă care celelalte par pe nedrept mai șterse, deși fiecare e excelent schițat și viu în felul său.

Vreo două duzini de personaje, pe care spațiul nu ne îngăduie să le caracterizăm (Baronul și Natalia, domnița lui, Ștefan, fratele Baronului și Bubi „baronetul“, Mița, soția lui Iancu, și Amelica, fiica lor, Jurubița și soțul ei, fratele Miței, Lefterică, alt frate al ei, și „boierul“ Lefter, zaraful, unchiul Miței, Paulina Zehi, guvernanta Amelicăi, și Păuna, iscoadă și metresă a lui Iancu, Dorodan, sluga boierească credincioasă, perechea de copii degenerați ai răposatului preot Gose, Ivanciu, prietenul lui Iancu, Manolache Tîrcă, portărelul, Alexandru Hangiu, procurorul, Gună Licureanu și gazetarul Panaiotache Potamiani, prietenii Jurubiței, Schweickert, fabricantul de coroane artificiale, avocatul State Iacomîn, doctorul Matei Sintu, ginerele lui Iancu), gravitează în jurul acestuia, constituind ambianța familială și socială, în chipul cel mai veridic cu putință.

Romanul se desfășoară și se amplifică printr-o creștere interioară desăvîrșită, fără nici o bruscare. După modelul tehnicii teatrale, mai fiecare din cele 17 capitole au câte un moment dramatic, de puternică încordare, prin care se menține mereu trează atenția cititorilor. Într-un cuvînt, romancierul e inventiv, posedînd darul de înprospătare a acțiunii înmulțind cu socoteală conflictele secundare și păstrînd secretul soluțiilor sale finale. Ca-ntr-un roman de senzație, neprevăzutul își are rolul său determinant.

La Ion Marin Sadoveanu, interioarele caselor trăiesc, ca și în romanele balzaciene, cu o viață proprie; apoi, romancierul are simțul scenariului în care se desfășoară capitolul; s-ar spune că tehnica dramatică l-a învățat și arta decorativă, și regizura discretă (personajele sînt dominate de legea acordului dintre gest, cuvînt și simțire; psihologia lor se exteriorizează plastic și elocvent). Apoi fiecare erou e creionat ca să-l vedem și noi așa cum l-a văzut autorul. Iată personajul cel mai episodic al cărții, frățușoalca Hélène, angajată de Iancu pe lângă Amelica: „Era una din acele femei care dogoresc de cum le întîlnești; te lovește, din întreaga lor ființă, o căldură ca dintr-o gură de cuptor. Înaltă, bine făcută, blondă, cu o gură cărnoasă și ochii verzi, umbriți de gene dese și negre, cu un sîn bogat, cu miini albe și degete subțiri, cu un picior mic, frumos, îmbrăcată și cu gust, ea avea o înfățișare elegantă și ispititoare. Vorbea o românească destul de

limpede, cu un puternic accent, și era de o mare blîndețe și sfîclicune.“ Impresia sintetică precede aici amănuntele portretistice.

Ion Marin Sadoveanu a înfruntat lingvistic o grea experiență, evitînd sistematic neologismele, formîndu-și uneltele puriste, fără elemente arhaice sau provinciale, și încercînd a dovedi că înseși subtilitățile gîndirii pot fi exprimate în limbajul comun.

Sfîrșit de veac în București e un monumental roman social obiectiv relevînd la maturitate adevărata vocație a scriitorului. Avem în Ion Marin Sadoveanu un nou meșter al genului epic. (*Cronica literară: Ion Marin Sadoveanu — „Sfîrșit de veac în București“*, în „Ecoul“, an. II, 23 februarie 1944, nr. 63, p. 2.)

POMPILIU CONSTANTINESCU: Interesantul profil literar al d-lui Ion Marin Sadoveanu, de critic dramatic, poet, dramaturg și conferențiar, se modifică într-o adevărată figură literară prin apariția romanului *Sfîrșit de veac în București*.

În fine, tipul arivistului, atît de frecvent în romanul nostru social, de la Filimon pînă la cel mai recent prozator care a intenționat să-i dea o identitate literară, a fost reabilitat de d. Ion Marin Sadoveanu! Este vorba, firește, de o reabilitare artistică, provenită din acea tainică simpatie față de „erou“ și din stăpînirea de sine a scriitorului, care-a renunțat să mai facă un proces etic și social al timpului într-o cronică romanțată vecină cu rechizitorul.

Iancu Urmatecu — fost arhivar și devenit om de încredere și de afaceri al baronului Barbu, boier conservator, ursit să se ruineze, în etape, prin oboseală biologică și incapacitate de a-și descurca propria avere — are toate tarele morale ale arivistului. Egoist, violent, prost-crescut, afemeiat, acaparator prin mijloace necinstite, fudul și incult, viclean și capabil să-și înlăture adversarii ce se pun în calea poftelor lui, cu brutalitate, iubitor de chefuri năstrușnice, corupător de conștiințe și cîinos cu amantele, Urmatecu este un instinctiv, ajutat de o inteligență practică excepțională. Cu dragoste nealterată de viață și de toate plăcerile ce i le poate smulge, este alcătuit din pasta oamenilor tari, născuți să biruiască.

Procesul ascensiunii lui se petrece, în ordinea socială, dar și în suflet, atît cît poate recepta un rudimentar; Urmatecu e dor-

nic de confort, de o ambianță agreabilă, de ascensiunea nu numai a lui, ci și a familiei. Coana Mița, soția (ce tip viu, creat din acte reflexe și din umbrele subconștientului ei de femeie care se identifică cu rolul de mamă și soție!), și Amelica, fiica, sînt solidare cu toate aspirațiile lui sociale, alcătuiind o celulă indestructibilă. Urmatecu are un sentiment inalterabil al familiei, iar satisfacțiile lui extraconjugale sînt numai o formă a lăcomiei lui de viață. Își caută un ginere harnic, deștept, în doctorul Matei Sîntu, băiat de la țară, crescut în aprige nevoi și stimat pentru înasuirea lui de cărturar; Urmatecu aspiră și la ordinea morală și intelectuală, prețuind manierele, sentimentele și cultura clasei sociale în care vrea să intre, deși formația lui este cristalizată și nu se mai poate depăși. Strînge, minte, înșală pentru familie, pe care o vrea la nivelul la care el nu se poate ridica. Este un ambițios de mare clasă, dar își îngrădește ambiția în interesul total al familiei. Vaza lui personală e dobîndită cu ajutorul baronului Barbu, care, jumătate ironic, jumătate din recunoștință pentru omul lui de afaceri, care-l jecmănește, dar și-l admiră, este mai mult un aspect al procesului de adaptare la un nou mediu decît o vanitate stearpă.

Personagiul central, de mare amploare, de variate game și de structură solidă, progresiv dezvoltată, Urmatecu este pivotul întregii lumi care iese în jurul lui.

De-o bogăție excepțională de personaje, expuse în mai multe planuri, romanul d-lui Ion Marin Sadoveanu este o frescă vie, în care individualitățile au o precisă stare civilă și psihologii bine determinate. [...]

Culoarea de epocă se trădează în manierele, în limbajul, în gustul, în mentalitatea oamenilor, fără ca romancierul să utilizeze pitorescul exterior; sîntem la sfîrșitul veacului trecut, într-un București care nu apare descriptiv, topic, ci numai în constituția lui morală și într-o aură de subtilă psihologie.

Aș folosi o formulă aproximativă ca să indic natura romanului d-lui Ion Marin Sadoveanu: un material, în parte, de Matei Caragiale, ca pitoresc moral, utilizat însă în planul creației obiective, și sporit în volum cu o minuțioasă, deși poate cam abstractă analiză psihologică. (*Cronica literară: Ion Marin Sadoveanu — „Sfîrșit de veac în București”, în „Vreimea”, an. XIV, 26 martie 1944, nr. 742, p. 9.*)

OCTAV ȘULUȚIU: Creație variată și complexă, *Sfîrșit de veac în București* este în același timp un roman psihologic, un roman social, un roman de atmosferă și totodată un roman artist în sensul că este scris cu o artă deosebită a stilului [...]

Puterea banului trăiește în acest roman ca în literatura lui Balzac — și apropierea de marele creator de viață se poate face de mai multe ori, căci *Sfîrșit de veac în București*, are și structură și tipuri balzaciene — nu numai subsecvent, în afacerile pe care le mașinează Urmatecu, sau în opulența de care el se înconjoară, nu numai prin interesul pe care-l arată acesta pentru avere sau în dezinteresul și nepriceperea baronului Barbu, pentru care problema banului nici nu se pune, dar în prezentarea manipulării lui efective, în împrumutul pe care Urmatecu îl face la Boer Lefter, în cheltuielile nebunești ale lui Bubi, risipind fondul destinat fabricii. Banul circulă viu în această carte, este o realitate, palpabilă, aproape un personaj. La fel de convingătoare sînt afacerile, cu tot substratul de viclenie și șantaj pe care-l ascund; ce puternică este bunăoară povestirea cumpărării livezii de la Pietroșița, de către Ivanciu, în toate etapele ei: discuția preliminară cu Urmatecu, intervenția acestuia la boier și păcălirea lui, după care șantajarea bulgarului de la care scoate un comision dublu cit prețul de cumpărare însuși, boierul cîștigînd 5 000 de lei, iar Urmatecu 10 000 (e vorba de lei de la 1890 bine-nțeleși).

Bani, afacerile, moșiile, la care se adaugă politica cu dedesubturile ei, gazetăria, venală și odioasă, reprezentată de tipul abject al grecotelului Panafotache Potamianț, apoi intervenția justiției în afacerea vînzării moșiei Bălășoeni, cu încercarea ratată de mituire a procurorului, balul de la Palat, toate converg în a crea o neîntrecută frescă socială, subliniind tema fundamentală a romanului. Roman al începuturilor burgheziei române și în același timp al conflictelor materialiste, *Sfîrșit de veac în București* se împlinește astfel sub specia socialului.

Roman psihologic este opera lui Ion Marin Sadoveanu, însă nu în sensul în care a fost dirijat acest gen în ultimele decenii, adică acela de minuțioasă introspecție proustiană, de tăiere în patru a firului sentimentelor unui om, sau de sondaj în subconștient. Acest roman influențat mai ales de Marcel Proust s-ar putea numi mai degrabă psihologist, spre a-l deosebi de romanul psihologic de tip balzacian. Romanul psihologistic, în care

analiza sufletească este dusă pînă la exagerare, îndrumă cercetările spre trăsăturile cele mai particulare și mai unice ale individului; pe cînd în romanul psihologic analiza este înlocuită prin construirea de caractere, mai mult pe baza manifestărilor externe, ca gesturi, vorbe ale lor, decît prin incursiunea în culisele gîndului, simțirii și subconștientului lor. [...] Și modul de a crea personagiile din *Sfirșit de veac* este cel balzacian, deși, pe alocurea, unele sondagii directe în intimitatea lor sufletească arată că scriitorul a știut să folosească și noile metode de investigație literară.

Ca toate romanele de structură balzaciană și acesta are un personaj principal în jurul căruia este centrată întreagă acțiunea și asupra căruia s-a concentrat toată atenția creatorului. Acesta este Iancu Urmatecu, tip de proporții și de originalitate deplină. Ceea ce nu înseamnă că autorul neglijează pe ceilalți eroi ai săi cantonîndu-i într-o penumbră de al doilea plan. Dimpotrivă, toate personagiile romanului circulă într-o puternică lumină și cu o viață personală netă, în același prim-plan unde se mișcă și Urmatecu și cu o aceeași perfectă diferențiere individuală. Pot afirma fără greș că personagiile cele mai neînsemnate aparent și cele mai episodice au aceeași tăietură accentuată de contururi, aceeași unică proprietate care nu îngăduie nici o asemănare cu celelalte. Bogăția și varietatea de aspecte psihologice a eroilor lui Ion Marin Sadoveanu îl apropie de asemenea de Balzac, cu a cărui sagacitate în făurirea de stări civile are multă atingere.

Iancu Urmatecu face parte din familia de ariviști a lui Dinu Păturică sau Tănase Scatiu, fără puțință însă de a fi apropiat de ei pe latura specific individuală. Mult mai schematici, eroii lui N. Filimon și ai lui Duiliu Zamfirescu erau mai mult reduși la proprietățile tipice ale cupidității unei oarbe parveniri materiale. Prima oară cînd aspirația de a se ridica este deplasată, în literatura noastră, din domeniul pur material pe un plan spiritual, e în cazul lui Mihnea Băiatu a lui Gib I. Mihăescu, erou înzestrat cu alte calități și ambiții de parvenire decît simpla situație financiară sau socială.

Mihnea Băiatu încearcă o depășire de sine pe plan pur sufleteș, arivismul său fiind de nobilă esență, iar structura lui psihologică mai complexă. Eroul lui Ion Marin Sadoveanu n-are asemănare cu ceilalți decît în punctul de plecare. El este mult mai complex și mai perfect individualizat decît eroii lui N. Fili-

mon și Duiliu Zamfirescu, deosebindu-se în nuanțe și particularități și de acela a lui Gib I. Mihăescu.

Construit dintr-o voință extraordinară, ajutată de o inteligență neobișnuită îndrumată nu numai spre practicarea afacerilor dar și spre cunoașterea sufletească a oamenilor, scheletul psihologic al lui Urmatecu este îmbrăcat într-o sumă de caracteristice și nuanțe care însuflețesc și umanizează portretul său literar. [...]

Ca o replică a lui Urmatecu este Baronul Barbu, total lipsit de voință, comod, îngrozit de orice i-ar putea complica existența sau i-ar cere efortul unei hotărîri, dezinteresîndu-se pînă și de ceea ce ar trebui să-l preocupe în primul rînd, propria-i avere, a cărei fărîmîtare nu-l afectează întru nimic. Sînt extrem de caracterizante două scene: prima, aceea în care el ezită să fixeze prețul livezii de la Petroșița pe care i-o vinde lui Ivanciu și din lipsa de cunoaștere exactă a valorii lucrului, dar și din lășitatea de a lua o hotărîre; a doua, cînd se sperie de revelațiile pe care Lefterică i le-ar putea aduce asupra cinstei lui Urmatecu, silindu-l să se despartă de omul lui de încredere, care vine la timp să înlăture orice dificultate prin îndepărtarea fără greutate a delatorului, incapabil de a-și formula în mod concret acuzațiile. Baronul Barbu trăiește într-o inactivitate fantomală, înconjurat de obiecte ciudate și de animale, nedespărțit de cățeaua Fantoche, purtată pînă și în biroul ministerial și pe culoarele Camerii. Viața lui nefirească, într-un aer rarefiat ca sub un clopot, nu e străbătută decît de pasiunea lui pentru Domnița Natalia, pasiune constantă și cimentată numai de frecvente accese de gelozie senile și de certuri repede aplanate de inteligența șireată și cochetă a femeii răsfățate. [...]

Barbu încarnază tipul în care s-a adunat toată vlăguirea unei clase sociale [...] și ideea este cu atît mai accentuată în fiul său, reproducerea fidelă a tatălui său, într-o variantă mai tînă, cu aceeași apatie, întreruptă doar cu un moment de scurtă trezire a mîndriei boierești, combinată cu reminiscența educației politice căpătată la Viena, încercînd o afacere cu fabrica de oglinzi, repede abandonată. Pînă și în pasiunea pentru femeie fiul îi seamănă tatălui, iubirea sa pentru Jurubița reflectînd pe plan mai jos sentimentul mai pur dintre tatăl lui și Domnița Natalia. Singura deosebire dintre tată și fiu este că pe cînd primul prezintă declinul lent, al doilea precipită procesul catastrofal.

Cu tot atîta grijă este urmărită psihologia Jurubiței, suflet lipsit de complicații și de nuanțe, ascunzînd o nestăvilită putere de a ajunge, voință de putere rar întîlnită la o femeie, nu însă neverosimilă. Neputînd să-și învingă adversarul mult superior — Urmatecu — ea se mulțumește să izbîndească pe plan material, consumînd averea lui Bubi Barbu. Cochetă și vicleană, ambițioasă și stăruitoare, aceeași lipsă de scrupule, întîlnită de obicei mai ales la bărbați, o mîină. Suflet ușor schimbător, Jurubița știe să simuleze gingășia și tandreța pentru a-și ajunge scopurile, dar atunci cînd este sigură pe ele nu se sfiește de a-și arăta proveniența mahalagească ajungînd la situații ca aceea a cersei de la modistă [...]

Ar fi greu să insist în spațiul restrîns al unei cronici asupra psihologiei tuturor personajelor, așa cum am făcut-o pentru cei patru eroi de primă mărime, de mai sus. Cititorul va găsi însă în forma umană a cărții satisfacțiile oferite și o bogăție de individualități rare. [...] Este o colecție de tipuri unică, al cărui echivalent nu poate fi găsit în literatura noastră decît în literatura lui Caragiale I. Luca, Mihail Sadoveanu din *Frații Jderi*, Hortensia Papadat-Bengescu și G. Călinescu din *Enigma Otiliei*, operă cu care *Sfîrșit de veac în București* se înrudește și în structura internă și în modalitatea epică.

În aceeași măsură în care este un admirabil roman social și psihologic, *Sfîrșit de veac în București* este și un roman de atmosferă, el reconstituind cu multă culoare și pitoresc epoca de la finele secolului trecut, în București. [...]

Este în paginile descriptive ale lui Ion Marin Sadoveanu o viziune picturală a vieții, reținută și sobră, dar cu linii net delimitate și colori armonioase. Scriitorul realizează în bună măsură descrierea, pe care romanul contemporan a trecut-o în magazia de rebut a elementelor literare dar pe care știe să o folosească I. M. Sadoveanu, alternînd-o cu pasajele de narațiune și acelea de analiză sufletească. Cred că apropierea care s-a făcut între Ion Marin Sadoveanu și *Craii de Curtea-Vechi* ai lui Matei Caragiale nu stă în picioare, latura evocativă nefiînd suficientă pentru o comparație. Proza lui Matei Caragiale este mai mult muzicală și substanța operei lui de un amărui parfum morbid, ideea lui e de a accentua delirul unei lumi, crepusculul unui mod de a fi, pe cînd I. M. Sadoveanu este plastic și analitic, romanul său se axează pe elanul unei lumi care se naște și al unui mod de a fi care se formează (ceea ce îl apropie mai mult de *Enigma*

Otiliei a lui G. Călinescu). (Pe margini de cărți: Ion Marin Sadoveanu — „Sfîrșit de veac în București“. Roman. Ed. Socec, în „Revista fundațiilor regale“, an. XI, iulie 1944, nr. 7, p. 171—183.)

I. NEGOITĂSCU: Acestui roman i s-a făcut, în urmă cu vreo cîțiva ani, o excepțională primire critică, încît e firesc ca cine îl citește abia acum, în a doua lui tipărire, să fie însoțit de aceea atmosferă de caldă faoare, care s-a creat la întîia apariție a cărții. Iată de ce autorul acestor rînduri se simte îndemnat la o nouă lectură de emoția generală a celor care au scris despre romanul lui Ion Marin Sadoveanu.

Și cum să nu fii curios și îndboldit să citești o carte ce se așează în tradiția romanului românesc, pe linia care a reușit să impună o temă caracteristică a epocii noastre? În afara cauzelor morale, istorice ori sociale, care au făcut dintr-o astfel de temă un loc predilect și de însemnată tradiție al prea recente noastre literaturi, ne interesează deocamdată doar semnificația estetică a problemei. Dar într-un sens mai complex: tocmai pentru că aceste rînduri vin mai tîrziu, ele nu s-ar justifica doar printr-o simplă relatare de cronicar. Lectura de acum invită la o mai largă meditație, în care obiectul propriu-zis al cronicii nu e decît un moment.

Romanul avînd ca temă decăderea clasei boierești și înlocuirea ei prin cea nouă, arivist-burgheză, roman care în această idee a lui umple, ca preocupare, realitatea socială cea mai tipică a întîiului secol de civilizație română, ispitește pe scriitorii noștri cu o frecvență ce probabil nu se va epuiza încă, suscitînd totodată interesul constant al criticilor, — și întrecă această convergență pornește dintr-un motiv care din punct de vedere artistic ni se pare hotărîtor.

Depășind cadrul strict estetic, epica modernă — și cu aceasta am spus romanul (căci nuvela e o formă literară prea riguros artistică, prea tehnică, și de aceea totdeauna dificilă și, ca realizare, mai rară) — se desface uneori aproape monstruos, în opere de un interes extrem de bogat și care răspund unor necesități extraestetice multiple ale spiritului nostru. Chiar în opera marelui Stendhal s-a produs o despicare deosebit de interesantă, împărțînd pe cititorii săi în două tabere: cei care exaltă *La Chartreuse de Parme*, pe de o parte, cei care îi preferă *Le Rouge et le Noir*, pe de alta. Primul roman reprezintă fantezia, aventura,

deliciul narativ, epica propriu-zis estetică. Al doilea reprezintă problematica, drama personalității, o temă umană propusă și dezvoltată. Pe această din urmă linie, romanul modern a mers atât de departe, încât s-a realizat într-o uluitoare operă care a zguduit la un moment dat conștiința europeană, operă adeseori neestetică, chiar senzațională: cea a lui Dostoievski. Dar interesul ei uman, adîncul tulburare a conștiinței ce o provoacă s-au dovedit mult mai importante decît deficiențele estetice.

Cu gustul lor pentru teorie, pentru teme și idei care străbat citeodată în mod primejdios operele lor literare, germanii au cultivat încă de la început, într-o formă declarată, romanul supraestetic (să-i spunem așa). De la Goethe pînă la Thomas Mann, germanii au frecventat cu pasiune genul de literatură căruia i-au găsit numele de *Bildungsroman*, adică operă literară epică menită nu atît să aducă desfătarea noastră, cît să ne învețe ceva despre ceva. *Bildungsromanul* are o funcție pedagogică primordială, numai în aparență convertită estetic, tinzînd nu atît la realizarea pură a esteticului, cît la echilibrarea esteticopedagogică, în favorul declarat al spiritului de cultură ce depășește pe cel estetic. La Goethe, romanul tricotomic al lui Wilhelm Meister e un roman de personalitate, zugrăvind formarea personalității, și se încheie într-o atît de cuprinzătoare viziune socială, încît corespunde în mod profetic timpului nostru, interesat cu preeminență de categoria socialului. La Thomas Mann, *Bildungsromanul* are o valoare de document social-moral-istoric, el e marele roman social nu de dragul artei poetice creatoare, care dă viață estetică lumii (ca la Tolstoi), ci de dragul reprezentării cvasi-documentare a unei societăți. *Casa Buddenbrook* te învață, te cultivă mai bine ca opera uscată a unui sociolog, fiindcă în fond chimeni nu ne poate învăța cu atîta profunzime vie și cu atîta adecvare ca un mare artist. Thomas Mann nu e niciodată „dus” de eroii săi, de destinul acestor eroi pe care nu-i poartă viața estetică gratuită. Ei nu au aripi proprii cu care să zboare, ei nu au o viață autonomă în afară de ceea ce sînt destinați să probeze. În acest sens, există azi din ce în ce mai vie tendința de a considera arta deplin realizată în măsura în care probează mai mult și mai multe. Drept este totuși că suma a ceea ce arta probează trebuie să stea sub unghiul vigilant al principiului estetic, dar acest principiu pare că se manifestă cu o mai mare vigoare, dînd măsura sa întreagă atunci cînd își verifică imperiul într-un complex extraestetic. Și criticul nu poate rămîn străin de lupta pentru

stăpînire ce o dă principiul estetic într-o operă literară, căci criticul este interesat nu numai de valorile strict estetice ale unei opere, ci și de complexul celorlalte, supuse unei ordini speciale.

Iată în ce mod, ca să revenim, se poate explica succesul răsunător al romanului lui Ion Marin Sadoveanu: valorile lui extraestetice sau cel puțin sugestia acestor valori a contribuit în primul rînd la favoarea critică. Deoarece pe linia romanului cu tematică socială, de la Filimon și Duiliu Zamfirescu încoace, ne găsim pe o linie de *Bildungsroman* românesc.

Era nevoie de această explicație, deoarece ca valoare estetică *Sfîrșit de veac în București* ni se pare un roman doar în parte reușit, și în tot cazul încă distanțat de realizarea cea mare a *Bildungsromanului* nostru, pe linia cu tradiția înfiripată. De la Filimon încoace tot așteptăm și ne bucurăm de cîte ori întrezărim posibilitatea realizării finale.

În romanul lui Ion Marin Sadoveanu se întîlnesc față în față, conform tradiției, cei doi reprezentanți ai momentelor opuse: boierul și arivistul care-l sapă. Iar dacă întîiul apare într-un contur vag, mai mult de sugestii mentale decît de planuri epice, al doilea nu poartă îndeajuns accentul tematic, în opera sa de minare a puterii boierești și de constituire a propriei poziții substitutive. E adevărat că Urmatecu a fost văzut de autor într-o lumină umanizată, și din acest punct de vedere trebuie să subliniem sensibila evoluție în istoria tipului, dar în latura economică și socială a caracterului său (latură aici esențială, adevărat mobil epic), trăsătura e lipsită de vigoare. În definitiv, într-un roman de acest gen interesează extraordinar de mult, cel mai mult poate, procesul de descompunere a clasei pe care o reprezintă unul din eroi, ca și organizarea paralelă a clasei celeilalte, intruchipată de eroul opus.

Desigur, totul poate fi înlocuit prin structurile puternice ale eroilor, a căror capacitate expresivă dispensează pe autor de descrierea procesului economic în fluxul și refluxul său (e ceea ce se întîmplă în *Casa Buddenbrook*). Renunțînd însă de a pune în valoare epică un destin economic, Ion Marin Sadoveanu nu are nici puterea de a crea mari tipuri, mari caractere, care să umple cele două simboluri. Lucrul ni se pare cu atît mai vrednic de semnalat, cu cît acestei opere nu-i lipsesc, de altfel, momentele epice interesante, presimțite de un adevărat artist, scenele puternice, chiar violente, patetice, dintre care momentul cel mai

bun și care ni se pare locul cel mai însemnat al romanului lui Ion Marin Sadoveanu, este fără îndoială acela când agonicului boier Barbu, Urmatecu îi smulge semnătura salvatoare. Dar o dovadă că romancierul nu-și stăpânește încă mijloacele găsim chiar în inexperiența de a valorifica momentele vii, care se închid în sine, se autonomizează, fără ca — așa cum ar fi necesar aici — să dea impuls narațiunii (destul să amintim: moartea lui Lefterică, cea a lui Dorodan, scena dintre Urmatecu și Păuna, la conac; însăși descoperirea falsului lui Urmatecu nu e adusă îndeajuns în actualitatea narativă). Acestui autor îi plac rezonanțele epice largi (înmormântarea lui Dorodan amintește de aceea a Siei din *Concertul bengescian*). Dacă prima pagină a romanului te cucerește ca și pagina cu care începe *Enigma Otiliei* a lui G. Călinescu, punctul său culminant e ratat: ar fi trebuit poate să fie în coincidența balului de la Palat — care e momentul cel mare în cariera de arivist a lui Urmatecu — și descoperirea falsului, scandalul apărut la orizont, dezvăluind adevărata față a lucrurilor. Dar noului romancier îi lipsește încă arta înlăturirii efectelor, a consecutivului palpitant, încât eroii acestor întâmplări apar mereu ca printr-o perdea așternută între cititor și profilul sau actele lor. (*Cronica literară*: Ion Marin Sadoveanu — „Sfârșit de veac în București”, în „Fapta”, an. V, 9 iunie 1947, nr. 820, p. 2; reluat în *Scriitori moderni*, Editura pentru literatură, 1966, p. 277—280, de unde reproducem.)

AL. PHILIPPIDE: Țesătura compactă a romanului o formează numeroasele episoade care ajută la definirea personajelor precum și descrierile amănunțite în care se înfățișează societatea bucureșteană de acum cincizeci-șaizeci de ani. Interesul romanului stă în mare măsură aici, în evocarea unei epoci trecute și a unei societăți care a dispărut în bună parte și care, de atunci, s-a transformat mult, mai ales în ce privește formele exterioare de viață. În ce privește caracterele descrise, fără îndoială că ele sau multe din ele dăinuiesc, sub aspecte deosebite, și în societatea de azi. Urmatecu este un parvenit jovial, *bon enfant*, nu lipsit de generozitate și chiar de cinste, cu dorința fermă de a-și îmbunătăți existența și cu respect pentru învățătură și civilizație, capabil el însuși de o evoluție morală și dornic de-a se ridica. Aceste trăsături nu-l fac antipatic, spre

deosebire de ambițioșii și parveniții de felul lui Dinu Păturică și Tănase Scatiu. Autorul n-a vrut să facă din Urmatecu un tip sinistru de parvenit și a evitat schematismul și generalizarea și bine a făcut. Urmatecu, mai puțin tipic, este mai viu, fiind totodată și un exemplar de mic burghez român de la 1890 dar și de astăzi.

Cartea este scrisă într-un stil masiv și echilibrat, minuțios și precis, cu descrierți lungi, uneori încărcate pînă la exces de amănunte. Dialogurile însă nu exprimă decît esențialul, după metoda lui Flaubert, fiecare personaj fiind caracterizat prin felul lui de a se exprima și avînd stilul său propriu. Masivitatea descrierților și concizia dialogului cer o lectură pe îndelete, cu pauze și reluări. Unele pasaje, cum ar fi lungile descrierți amănunțite de icoane atunci cînd se arată puternica credință religioasă a tînărului baron, apar ca niște digresiuni, pline de culoare desigur, dar care opresc în loc atenția. Dar aceste opriri sînt compensate de episoade puternice cum ar fi acela al morții bătrînului Barbu, sau acelea în care bătrînul Dorodan, fostul administrator al baronului și pe care Urmatecu l-a înlocuit ca-lomnindu-l, moare sfîșiat de cîinii acestuia. (*Cronica literară*: Ion Marin Sadoveanu: „Sfîrșit de veac în București”. Ed. Cultura națională, în „Semnalul”, an. X, 12 iulie 1947, nr. 1561, p. 1—2.)

PERPESSICIUS: Impresia aceasta de lung și laborios travaliu, pe care numai romancierii predestinați îl pot întreprinde și duce la bun sfîrșit, ca pe o călătorie în jurul propriului lor univers, este printre cele dintîi și printre cele mai puternice ale romanului de față.

Ea se impune cu necesitate și nu are nevoie de demonstrații. Dar dacă totuși, dornic de experiențe, un cititor ar voi să surprindă diferența dintre un sunet plin și unul mai puțin consistent, să compare *Sfîrșit de veac în București* cu un roman, de care o superficială atenție s-ar socoti îndreptățit să-l apropie, de pildă cu *Ciocoi vechi și noi*. Examenul ar fi dintre cele mai instructive, chiar dacă, forțînd similitudinile pe linii mari, el ar afla oarecari corespondențe între Iancu Urmatecu, baronul Barbu și Jurubița (tîltoarea lui Urmatecu și metresa de după aceea a lui Bubi Barbu, feciorul întors din străinătate al baronului) și între Dinu Păturică, postelnicul Andronache Tuzluc și Kera Duda din romanul lui Filimon. Evident, la suprafață, oamenii

se aseamănă între ei, și destinele lor de asemenea. Priviți însă cu oarecare atenție și veți vedea cât de mult aparențele înșală. Fără să mai spunem că ceea ce deosebește sau apropie pe un scriitor de altul nu este nici subiectul, nici stratul social din care-și recrutează eroii, nici chiar mobilurile sufletești care animă, cât unghiul sub care fiecare din ei își consideră făpturile, fiorul metafizic pe care li-l injectează, viziunea, cu un cuvânt, întregii lui construcții narative, care dictează și stilul, tiparul expresiv în care-și toarnă ficțiunea. Și din acest punct de vedere nu sînt două romane mai depărtate unul de altul, atît de mult încît par să țină de două continente, ca *Ciocoi vechi și noi și Sfirșit de veac în București*. Este deosebirea și distanța dintre o pledoarie, indiferent cîtă virtuozitate risipește avocatul, și un studiu migălos, urmărit cu trudă și tenacitate, ca forajul unei fîntîni la mare adîncime. Preocupat să demonstreze, Nicolae Filimon își urmărește eroii, îi încarcă de păcate sau de virtuți, îi condamnă sau îi căinează, după cum cer regulile jocului dinainte chibzuit, și dacă smulge adevărul cetitorului, e pentru că o face nu numai cu regia decorativă de rigoare, dar și cu netăgăduită vervă de pamfletar. În timp ce d-l Ion Marin Sadoveanu este un romancier din rasa marilor creatori de ficțiuni, ascuns tot timpul de ochii lumii și a căruia prezență o măsori numai după grandoarea edificiilor durate. E drept că o dată sau de două ori, în timp ce-și asistă eroul și-l contemplă evoluînd cu abilitate printre dificultăți, d-l Ion Marin Sadoveanu își îngăduie să-l califice. „Și ca să nu se piardă nici o clipă puterea acestei indignări (a baronului), vicleanul om zise iute...“, stă scris într-un loc (p. 218), și raportat la context și la economia episodului, cu greu s-ar putea spune dacă ne aflăm în fața unui epitet infamant, sau dimpotrivă, a unui de reverență. Căci fără doar și poate, d-l Ion Marin Sadoveanu își iubește eroul, cu acea afecțiune lucidă și critică, pe care orice creator o are pentru făptura fanteziei lui. (*Mențiuni critice. Cronica romanelor; Ion Marin Sadoveanu — „Sfirșit de veac în București“, în „Revista fundațiilor regale“, an. XIV, decembrie 1947, nr. 12, p. 74—75.*)

S. DAMIAN: intenția artistică a romanului *Sfirșit de veac în București* rămîne de a dezvălui profund și unilateral psihologia eroului central. Romanul nu scontează pe o dinamică a subiectului, pe o intrigă încordată și unitară. În ritmul agale al

povestirii se deapănă scene molcome, abuzînd de popasuri ispititoare, pentru descrierea privilegiilor sau a moravurilor epocii. Realizarea chipului complex a lui Iancu Urmatecu susține însă întreaga arhitectură a cărții.

Nu asistăm la toate fazele propășirii sociale a eroului, de la faza ciubucului boieresc în apogeul chivernisirii, cum se întîmplă la N. Filimon, ci doar la etapa de înflorire, cînd Urmatecu se află în deplinătatea puterii și influenței. În special fizionomia spirituală și morală îl preocupă pe meticolosul scriitor, care reface cu migală un complicat țesut sufleteș de slujbaş.

Arendașul boierului Barbu se remarcă prin aceeași tenacitate, robustețe, voință de a ajunge și de a acapara prin care s-au distins și predecesorii săi. Din întreaga lui înfățișare, cu mustață lungă mătăsoasă, ce-i cădea peste obrajii cărnoși și congestionați, peste buzele roșii și veșnic umede, se degaja o violență a poței, caracteristică unei pături sociale avide să se înfrupte chiar animalic din ospățul claselor avute. Fiu al unui umil măcelar, fostul funcționar anonim de la tribunal, devenit om de încredere al boierului Barbu, își modela cu strășnicie existența conform noii situații. Prin respect fătarnic, Iancu îl lingusea pe stăpîn („să trăiești, coane Barbule, că bun mai ești !...“) și-i mulțumea sărutîndu-i cu evlavie mina, iar prin agerimea minții, prin priceperea verificată în administrarea bunurilor se făcea indispensabil în casa lui.

Mimarea obiceiurilor și capriciilor aristocrate este surprinsă cu perspicacitate în reacțiile ambițiosului arhivar. Această pecete proprie parvenirii capătă nuanțe distincte, corespunzătoare individualității eroului. Și Urmatecu strîngea fără alegere obiecte vechi, antichități primite în dar de la stăpîn și încerca să simuleze declinul boierului la atingerea lor. Greoiul slujbaş imita — după cum înțelegea el — felul boieresc de a acționa, aprinderile mari, încăpățînările bruște, mișcările bătoase și umflate. Mimarea dă însă adesea un timbru diferit faptelor care compromit pînă la urmă intențiile lui Urmatecu, iar contrastul devine o sursă continuă a satirei. [...]

Fizionomia personajului principal relevă precis conținutul istoric, explicînd artistic cum condițiile noi sociale, asalturile burgheziei pentru puterea deplină, pretind alte forme ale arivismului.

Luciditatea l-a oprit pe Urmatecu în pragul unei ere noi. Cu subtilitate, autorul sugerează ideea neputinței conștiente a lui Urmatecu de-a rezista vremurilor în prefăcere rapidă. El nu înțeie-

gea proiectul entuziast al fiului baronului de înjghebare a unei fabrici și nu era dispus să depășească stadiul rudimentar bănesc al afacerilor sale cu câștiguri mici și îndesate.

Pentru perioada când burghezia se înalță cu moderație, păstrându-se la exploatarea moșiilor, la comerțul cu grâne, Urmatecu, prin tenacitatea și abilitatea realizării micilor tertipuri, prin pasiunea drumului întortocheat de lupte și înșelăciuni mărunte, se arăta omul potrivit. Nu avea însă stoffa șarlatanului de anvergură aruncând lațul la distanță apreciabilă și pîndind cu riscuri enorme ivirea victimei, ca Tănase Vasilescu Luminăraru, care își bate joc de orice prevedere sau șovăire lasă. Deși se introdusese în politică și își scrisese cu litere apăsate firma proaspătă „Ioan Gr. Urmatecu — avocat“, el nu îndrăznește prea mult în larg, mai ales cînd nu zărea țărnuțul, pe care se considera sigur și de nebiruit. Această conștiință a limitei puterii conturează tipul unei anumite epoci, amenințat cu perimarea tocmai prin ridicarea precipitată a clasei sale.

Iancu Urmatecu se recunoștea greoi, vulgar, necizelat și își dădea seama că fără cultură, fără știință de a minui afacerile grandioase și de a cocheta cu politica primejdioasă a burgheziei nu putea sălta mai departe. El era încă adeptul fortificațiilor minuțioase, al calculului exact în elaborarea loviturilor, realizate lent și sigur, ceea ce corespundea mai curînd fazei anterioare de dezvoltare a capitalismului. Orgolios și impertinent la nevoie nu avea totuși tupeul lui Gorică Pirgu, care, devenit moștenitorul unei averi fabuloase, se plimba cu monoclu, măsurînd în aer cu bastonul și dînd din umeri: „Mais, voyons, mais, voyons...“, sau afișîndu-și erudiția cu un zîmbet înduioșat: „Ei, oricum, Montaigne e draguț, are părțile lui“, repudiînd vechile locuri de petrecere: „Vous devenez agaçant avec vos Arnoteano; mai dà-i... Voyons, il faut être sérieux“.

Consolidându-se pentru mărginirea puterii sale, Urmatecu urmărea pașii stingaci în lume ai fetei sale, Amelica, îngrijorat de destinul ei, decis s-o pregătească pe dînsa pentru a înfuleca nestingherit din bunătățile pe care el nu le putuse digera. Dar se necăjea observînd că fiica lui are inima rece și mintea greoaie, ca o destindere a sorții după firea agitată, nepotolită a tatălui. În dragostea pentru Amelica, deși la nivelul frămîntărilor și iluziilor burgheze, pîlpîie un licăr de omenie. (*Cronica literară*;

„Sfîrșit de veac în București“ de Ion Marin Sadoveanu, în „Gazeta literară“, an. II, 19 mai 1955, nr. 20, p. 2; reluat în Prefața la ediția a IV-a, Editura pentru literatură, 1962, de unde reproducem.)

LEON BACONSKY: Ca și Goethe sau, mai ales, Thomas Mann — cei mai apropiați poate dintre afinii săi literari — scriitorul pare să adere la formula unui fel de roman-eseu, specie deloc hibridă, în cazul său, care-i permite — în măsură mai mică poate în *Sfîrșit de veac în București* și în raport precumpănitor în *Ion Sintu* — să-și aplice strălucit și talentul de observator realist și desăvîrșit stilist, și inteligența îndelung exercitată în studiu și infinitesimale disocieri, și prodigioasa cultură filozofică și artistică (= *inteligența altora*, cum ar fi spus M. Ralea). Sub unghiul acestei particularități, observația mai veche a unui critic, care descifra din romanul lui I. M. Sadoveanu „un narator neconvîns și un poet refutat“, ne pare discutabilă, specificul artei scriitorului neputînd fi definit, în nici un caz, prin ceea ce criticul numea „o teamă nemărturisită de episod și de situație“, și nici poezia analogată evocărilor „de ghid“. Autorul *Sfîrșitului de veac* nu evită, pur și simplu, episodul, cum i-ar putea apărea unui cititor grăbit, exercitat în lectura romanelor de acțiune, ci are un fel al său, personal, de a-l relata estompîndu-l, eventual, prin adoptarea narațiunii indirecte și a perifrizei minuțios analitice, dar și lărgindu-i semnificația, prin alternarea scenei și a portretului, cu divagația asociativă și, uneori, considerația filozofică și chiar apoftegma. De unde și acea impresie de „lung și laborios travaliu“, pe care o mărturisea Perpessicius, remarcînd „minuțiozitatea de ceasornicar“ a creatorului atît de singularei figuri a lui Iancu Urmatecu. (Ion Marin Sadoveanu, în „Steaua“, an. IX, 1958, nr. 5, p. 59—67; republicat în vol. *Marginalii critice și istorico-literare*, Editura pentru literatură, 1968, p. 64, de unde reproducem.)

DUMITRU MICU — NICOLAE MANOLESCU: I. M. Sadoveanu umple schema tradițională nu atît cu date noi sub raport tipic, cît cu o mare complexitate și vigoare în ordinea existențelor particulare. E întîi o sensibilitate la mișcarea timpului, la vibrația lumii și aerului, la unele clipe ale zilei sau nopții, la obiecte, care dezvăluie în autor voluptățile omului modern. Impresia de obiectivitate nu e însă anulată de această participare

foarte vie a autorului la lumea pe care a produs-o. Într-un București de sfârșit de secol XIX, cu livezi și maldane rar împrejmuite, se cheltuiește imensa energie acaparatoare a lui Iancu Urmatecu, fiul lui Gherasie, măcelarul, și al unei moașe, găsită moartă, din beție, într-o magazie de cărbuni. Urmatecu e un personaj excepțional. Funcționar la „trebonal“, umblind călare prin mahala pentru a tulbura sufletele femeiuștilor, el își descoperă adevărata vocație după ce intră ca om de încredere la baronul Barbu. Înlăturând repede concurența bătrînului Dorodan, rudă mai nouă a vătăfului Gheorghe din *Ciocoi vechi și noi*, Urmatecu se îmbogățește pe socoteala boierului, își face case în centrul Bucureștiului, ajunge proprietar de moșie și om politic, în ultimii ani. Averea baronului o administrează magistral, pentru că insul are o abilitate ieșită din comun. Chiar bănuindu-l de combinații subterane, baronul nu se poate dispensa de mina lui de fier. Cînd, după moartea bătrînului, fiul acestuia, Bubi, renunță la serviciile lui Urmatecu, averea se risipește în cîteva luni. Intuirea procesului social e foarte sigură în roman. Dar observația autorului nu se rezumă la atita. Urmatecu are o viață sufletească foarte complexă. Iubește femeile, mesele îmbelsugate, vinul, senzațiile violente, e, cu alte cuvinte, un voluptuos, de-o vitalitate extraordinară. Fermecătoare sînt escapadele pe la circiumi mărginașe cu lăutari țigani, mesele date rudelor sărace din partea nevestei, prilej pentru Urmatecu de a batjocori, de a-și arăta orgoliul și puterea nemăsurată, înmormîntările fastuoase pentru cine știe ce cumnat prăpădit. În firea lui Urmatecu se ciocnesc ambiția teribilă cu generozitatea, spiritul practic și exact cu sentimentalismul, fățarnicia cu sinceritatea cea mai surprinzătoare — dar totdeauna pornirile pozitive ies biruite. Omul e nu o dată cuceritor, alteori degustător și finețea autorului e de a păstra armonia interioară a acestui suflet contradictoriu. În întreprinderile sale, Urmatecu are, fără discuție, geniu și o intuiție a firii oamenilor cu adevărat neașteptată la lipsa lui de rafinament și de cultură. Iată-l mergînd la baron cu vreo afacere delicată, într-un anumit ceas al dimineții pe care l-a simțit favorabil. Sau iată-l într-una din scenele foarte subtile ale romanului, primind cu interes derutant propunerile tînărului Bubi privitoare la clădirea unei fabrici de oglinzi și flatîndu-l pe acesta că a avut o idee strălucită. O discretă sugestie de ipotecare a unei moșii, acolo unde tînărul nu vede altă puțință decît vînzarea, și entuziasmul lui Bubi pen-

tru omul din fața lui devine nemăsurat, acoperind perfect combinația foarte exactă pe care Urmatecu o plănuiește. *Sfîrșit de veac în București* e un roman solid, pe nedrept ignorat astăzi, reușind în afara personajului principal (care poate sta, prin relief, alături de Mara lui Slavici), o pictură extrem de vie și de nuanțată a atmosferei bucureștene în anii 80—90. (*Literatura română de azi. 1944—1964*, Editura Tineretului, 1965, p. 232—234.)

CORNEL REGMAN: Cu privire la *Sfîrșit de veac în București*, critica n-a întîrziat să se pronunțe favorabil, considerîndu-l un excelent roman de moravuri, un tablou de epocă al arivismului burghez; personajul principal este aici Iancu Urmatecu, ultimul sosit dintr-o falangă de creații tipologice memorabile, care a debutat cu Dinu Păturică, a continuat cu Tănase Scatiu — și unul și altul, tipuri odioase întrupînd sceleratețea — pentru a se diferenția, într-o perioadă mai nouă, în cîteva variante care exploatează de preferință pitorescul moral, cum sînt Lică Trubadurul, acea specie de fluieră-vînt din romanele Hortensiei Papadat-Bengescu, Gore Pirgu din strania evocare de epocă a lui Matei Caragiale, sau Stănică Rațiu, volubilul Mitică asasin din *Enigma Otiliei*. I-am numit doar pe cei mai reprezentativi, care exprimă în stare aproape pură ideea de parvenire legată și de acumularea materială, căci, altfel, proza noastră realistă cunoaște numeroase forme și mobiluri derivate de escaladare socială, precum snobismul (larg analizat de Hortensia Papadat-Bengescu) sau rîvna plebeiană, cu ceva sportiv într-însa, de a cuceri pieptiș piscuri erotice inaccesibile (unii eroi ai lui Camil Petrescu și Gib. I. Mihăescu).

Noutatea — în cazul creației amintite a lui Io. Marin Sadoveanu — își are izvorul în faptul că autorul restabilește, după multă vreme, gravitatea în aprecierea actelor eroului și introduce studiul psihologic minuțios în cercetarea evoluției sale. Lucrul acesta se impunea, de altfel, să fie făcut și pentru faptul că, spre deosebire de Pirgu și ceilalți confrăți ai săi din promoția tipologică mai nouă, toți eroi de-al doilea plan, Iancu Urmatecu reprezintă obiectul de bază al observației scriitorului. Obiect care, în viziunea lui bine cumpănită, nu este nici împovărat inutil de subiectivismul spumegător și justițiar, propriu într-un fel atît lui Filimon cît și lui Duiliu Zamfirescu, dar nici tratat ca exemplar

însolit al faunei sociale, pînă la a-și pierde ponderea și consistența specifică. (E ceea ce se întâmplă în genere cu cazurile de excepție, pitorești prin amoralitate, de felul lui Gore Pirgu, Stănică Rațiu sau Lică Trubadurul.) Un atare regim de caracterizare ce restituie pe hulițul ciocoi zonei sale omenești, firescului și cotidianului, dar care obligă și la confruntări și motivări mai strînse pe plan social și moral, avea asigurate toate condițiile să ducă la adîncirea tipului, la investigarea în direcții necercetate a individualității sale. Și într-adevăr, Iancu Urmatecu este cel mai deplin și mai omenește adînc caracterizat din galeria de eroi pe care o reprezintă. Unii recenzenți, îndată după apariția romanului, s-au simțit îndemnați să aplaude această poziție, identificînd-o cu încercarea de a reabilita într-un fel modelul istoric, alții, pornind de la aceeași confuzie, au schițat gesturi de reproș, imputînd scriitorului un anume obiectivism în tratarea figurii centrale. În realitate, ne găsim în fața unei formule de realism în care tipul nu apare nici pe departe ca un dat definitiv încheiat (cărui nu i-ar rămîne decît să-și dezvăluie una după alta fațetele). El este privit — am spune — dintr-o perspectivă genetică și explicativă, contemplat din unghiul cel mai favorabil înregistrării sporurilor treptate cu care experiența lui se îmbogățește, ceea ce se va reflecta ulterior în mișcări și atitudini mai libere, în noi deprinderi și obișnuințe. Un parvenit meditănd, chiar și mai sporadic, la condiția lui, la „greaua misie“ de a se ciopli, dispus să învețe din greșeli și eșecuri și mai ales să nu le repete, sau încercînd să pătrundă cu priceperea taine ale sensibilității care cer totuși, spre a fi sesizate, o prealabilă șlefuire — iată, într-adevăr, o perspectivă mai puțin obișnuită în prezentarea acestei figuri tradiționale a epicii noastre. Dacă adăugăm și faptul că observațiile despre sine și despre alții ale eroului se însoțesc cu observațiile și contrapunctările destul de abundente ale autorului însuși, care meditează la rîndu-i cu privire la stările de lucruri și de spirit întîlnite, căpătăm și o imagine destul de fidelă a ceea ce este romanul în practica de creație a lui Ion Marin Sadoveanu: narațiune, fără îndoială, cu eroi bine și clasic conturați și cu conflicte, dintre care unele foarte dramatice, dar în același timp și operă de moralist și de eseist. (Prefață la *Sfîrșit de veac în București*, ediția a șasea, Editura pentru literatură, 1966, p. VIII—X.)

OV. S. CROHMALNICEANU: Talentul epic scriitorul și l-a arătat cu volumul *Sfîrșit de veac în București*. Ca și G. Călinescu, Ion Marin Sadoveanu se întoarce deliberat la formula romanului tradițional cu convingerea că aceasta nu s-a istovit deloc. Autorul reia tema *Ciocoilor vechi și noi*; romanul său e, de fapt, istoria înăvuirii și ridicării, pe ruina familiei baronului Barbu, a lui Iancu Urmatecu, arhivar obscur la tribunal, ieșit din lumea mahalalei bucureștene, netrecut prin școli, dar înzestrat cu un viguros instinct arivist[...]

S-ar părea că nu se adaugă mare lucru acestei vechi scheme, regăsite în atîtea opere din literatura noastră. Chiar de la început, însă, o optică inedită duce la efecte surprinzătoare. Mecanismul arivismului social apare demontat în cele mai intime detalii ale angrenajelor sale omenești, cu o răbdare extraordinară și o atenție analitică excepțională. Factorul psihic, hazardul, inerțiile mediului intră în jocul determinărilor cu ponderi nici o clipă neglijabile. Urmatecu e rugat de Ivanciu, negustor chiabur, veche cunoștință a sa cu care mai făcuse afaceri, să intervină pe lângă baronul Barbu ca boierul să-i vîndă un teren. Perfectarea afacerii devine o admirabilă scenă psihologică. Urmatecu își pregătește propunerea cu o strategie savantă, ca o deschidere într-o partidă de șah, pîndește reacțiile stăpînului, dîndu-i mereu sentimentul că îi păzește vigilent averea. Pe baron îl fascinează operația vînzării, dar numai sub forma ei abstractă de joc pur financiar. Cînd Urmatecu, dibaci, îl lasă să fixeze singur prețul, se simte pierdut, nu e în stare să realizeze mintal cît valorează efectiv terenul, fiindcă a ajuns să nu mai aibă asemenea reprezentări practice, spune o cifră la întîmplare, numărînd păianjenii dintr-un glob de cristal așezat pe birou. Ideea că acum va urma tocmeala îl îngrozește; așteaptă ca Urmatecu să-l scape de această fază penibilă a tranzacției; îi rămîne recunoscător pentru adresa cu care știe să i-o evite și nici nu bănuiește că a cerut un preț derizoriu. Toată această scenă e descrisă cu o putere de observație fascinantă; romancierul nu scapă nici o coordonată a desfășurării episodului, biroul unde are loc discuția, mobilierul auster, peisajul matinal și toamnătesc de afară, gîndurile baronului, fugărind o amintire din tinerețe, scrisoarea domniței Natalia, nerăbdătoare să primească orlozii tocmii geambașului Ilie, pînda bulgarului, temătoare și opacă.

Tema ascensiunii păturilor burgheze reprezentate de Urmatecu și a declinului unei aristocrații vlăguite capătă în romanul

lui Ion Marin Sadoveanu și dimensiuni morale inedite. Personajele centrale ca și cele secundare își dezvăluie o complexitate sufletească absentă în modelele lor anterioare. Urmatecu nu e numai arivistul îndemînat, stăpînit de dorința ajungerii. În el sălășluiesc o forță vitală elementară și o inteligență nativă autentică. Cunoscător neîntrecut de oameni, eroul ghicește fulgerător caracterele și le cîntărește slăbiciunile. Fără vreo educație, posedă un tact perfect, învață repede cum să se poarte cu cei mari; intuiește valoarea culturii și ține ca Amelica să și-o însușească, trăiește o secretă și înduioșată satisfacție, cînd descoperă primele fraze scrise de ea în franțuzește. E dur, fără să fie rău; nu-și cruță adversarii, dar are și un fel de mărinimie a omului puternic. Adună în juru-i o liotă întrecută de rubedenii sărace. Il amuză să-i ia de sus pe „ăia“, frații și surorile coanei Mița, nevastă-sa, le ține însă casa deschisă și-i hrănește. Bogăția nu-l amețește și nici nu-i atrofiază instinctele. Îi place să petreacă, are mai multe țifoare, dar la capitolul succeselor lui virile nu acceptă compromisuri și caută să cucerească într-adevăr femeile. Aceasta îi dă senzația plenară a vieții, iar trecerea ei grăbită o presimte obscur și-i stîrnește momente de frică. Lui Urmatecu, egoismul nu i-a anihilat încă simțul moral. La Coana Mița ține și, cu toate că o înșală, înțelege să o respecte ca soție; pe Amelica o iubește cu fanatism și, cînd aude că și-a fracturat un picior, amenință că-i va face doctorului felul și se va omorî apoi dacă fata rămîne oloagă. Actele lipsite de scrupul le îndeplinește cu ezitări și numai după ce le găsește diverse justificări interioare. În comportările sale își caută mereu un echilibru compensator. Obținînd înainte de moartea baronului, ajuns ministru al justiției, o semnătură care-l scoate dintr-o grea încercătură, dar pe care presa o prezintă ulterior drept o răsplătă meritată, socotește că i-a achitat dispărutului tot ceea ce îi datora. Cînd fiul boierului, Bubi, e jefuit de Jurubița (fosta metresă a eroului) și de un prieten trădător, Gună Licureanu, Urmatecu nu-i poartă pică fiindcă renunțase să-i mai ceară concursul și acceptă să revină la cirna averii boierești spre a salva din ea măcar ultimele rămășițe. Personajul apare astfel puternic umanizat, ca și bătrînul baron famelic, cu geloziiile lui infantile și totala-i dezarmare, cu delicatețea-i comică pusă în orice gest, cu adîncu-i atașament pentru cățelușa Fantoche, purtată sub gheroc pînă și în incinta Camerei, cu dragostea-i tîrzie închinată Domniței Natalia. Cuplul biruitorului și învinsului alcătuiește o complementaritate fatală. Procesul substituției sociale

se împlinește prin acțiunea unor legi inexorabile, cărora autorul izbuteste să le sugereze efectele multiple în cele mai variate planuri ale existenței. Grație ascutimii și fineței, analiza străpunge aspectele imediate economice și face transparentă o filozofie a istoriei. [...]

Urmărirea minuțioasă a motivării actelor eroului nu sărăcește epica romanului. În el, zeci de destine se întrec, cunosc reversuri neașteptate și autonome. Cartea foiește de viață și are o nescăzută încărcătură dramatică. Lefterică încearcă să se răzbune pe Urmatecu, pentru că l-a făcut de ris în fața unei femei care îl atrăgea, și-l denunță baronului că fură. Pira e primită însă fără nici o plăcere, ba chiar cu iritare. Baronul nu vrea să afle lucruri care-i tulbură liniștea și-i reclamă intervenția. E fericit cînd Urmatecu, sosind, îl oprește pe Lefterică să mai continue. Acesta pierde într-un incendiu, salvînd viața Amelicăi și încăpătînîndu-se apoi să scoată din foc o figurină bizară pe care o botezase „patul lui Napoleon“ și la care se dovedește a fi ținut extraordinar.

Păuna are o izbucnire isterică de gelozie, cînd Urmatecu ajunge stăpînul Bălăsoenilor și o tratează ca pe o slugă. Fuge nebună, unde o duc picioarele, după ce-și amenință fostul ibovnic și-i rănește mîndria virilă. Ivanciu, îndemnat de Jurubița, schitează și el un act vindicativ întîrziat. Dă o declarație scrisă, în care arată cum moșia a fost cumpărată prin falsificarea actelor ei de proprietate. Urmatecu lasă multă vreme gestul dușmănos neplătit, se poartă cu fostul lui tovarăș de afaceri prietenește, ca mai înainte. La nunta Amelicăi, unde Ivanciu e invitat, își amintește că are de încheiat o răfuială și-i asmută pe nebunii lui popa Gose asupra bulgarului, strigîndu-le „zbughe“. Se împlinește astfel o datorie mai veche, avariția chiristigiului fiind cauza nenorocirii părintelui și a smintirii copiilor săi.

Pe căpitanul Tudor îl ucide, într-o criză de furie, tatăl lui și al Coanei Mița, boier Grigore, care fusese închis la Mărcuța, după ce-și pierduse averea și mințile. Ofițerul, făcut bine (băuse o zi întreagă într-o circiumă prin Pantelimon), se simte subit cuprins de sentimente filiale; îi face o vizită internatului la balamuc, dar acesta îl izbește cu capul de pereți, acuzîndu-l că i-a furat aurul. Întîmplarea, de un umor sinistru, aduce iar intervenția fatalității în viața personajelor, impunîndu-i cotituri dramatice imprevizibile.

De o factură balzaciană (ca temă și caracterologie), romanul își are mai degrabă modelul în *Familia Buddenbrook* a lui Thomas Mann. Pe Ion Marin Sadoveanu îl apropie de factura particulară a acestor vaste construcții epice o evidentă vizuire artistică. Tablourile ni se înfățișează pictate cu o deosebită grijă de compoziție. Culorile sînt alese savant, autorul stăruind asupra efectelor de contrast și armonie. Cum remarcă foarte bine Paul Georgescu (*Incercări critice*), Ion Marin Sadoveanu e un Ghica trecut prin școala germană a „Kunstprosei”. Găsim în romanul lui o evocare uimitor de vie a Bucureștiului, la sfîrșitul veacului al XIX-lea. Cartierele, arhitectura, vegetația, interioarele, toate sînt descrise cu o mare pasiune pentru reconstituirea exactă. Poezia textului nu vine însă, ca la Mateiu Caragiale, din deformarea fantastică, ci din finețea precisă a desenului și virtuozitatea dispunerii culorilor.

Fiecare amănunt — geamlicurile caselor, zăplazurile prăbușite și înecate de bălării, rufele înșirate pe frînghii prin curți, umbrele prăfuite ale pomilor, vitrinele dughenelor, gangurile întunecate, tinicheaua acoperișurilor, tarabele negustorilor, turlele bisericilor, grilajul porților — apar tratate pictural cu o atenție niciodată plictisită.

Iată-l pe Bubi descoperind farmecul Bucureștilor: „De la el de acasă, din capătul de lîngă apă al Podului Mogoșoaiei, cîți pe malurile Dîmboviței, unde căruțele venite de cu noapte în oraș poposiseră. Un fel de tîrg se înșirase în stradă printre paie risipite, aducînd un miros de sat, în care coșuri cu ouă ușoare și limpezi, doniți cu bradul din care erau făcute încă ud și verde, scoarțe cu țesătura aspră și bătătoare la ochi se întindeau printre pașii călătorului, ca o piață ce nu încăpea în Piața Mare, înspre care Bubi se îndrepta acum. Pe dreapta și pe stînga erau numai mărfuri; din ele se umpleau cu vîrf coșurile oltenilor, ce porneau apoi pe străzi, cu gura mare, plescînd de pietre tîlpile goale. Erau acolo de toate. Maldăre de dovlecei cu floarea galbenă, fragedă și neruptă; morcovii lemnoși și cărămizii, cartofii cu miros de pămînt; verze înfoiate, tighelite pe frunze cu picături de rouă; cireșe sticloase; crape cu burțile pline de icre, cu aramă pe solzi și cereuri roșii împrejurul ochilor; linii pămîntii cu o mireasmă de iaz; plevușcă bună de ciorbă, bibani de saramură și coșuri multe cu plăși pe ele, sub care țopăiau și coteodăceau găinile în mirosul lor înecăcios de pene și praf...”

„În drumul său, Calea Moșilor se strîmta și se întortochea.

După un luminis, la întretăierea cu bulevardul, strada se limpezea din lipsa prăvăliilor. Incepeau curțile, care, fără să fie boierești, erau tihnite și încăpătoare, cu aceleași case, ca și ale lui Urmatecu, ridicate de la pămînt, cu intrare de piatră și fiare pintecile la ferestrele subsolului...

În calea lui Bubi, biserica Olari răsări deodată. Bine așezată la rîspîntie, cu loc mult în jur pentru ocolirea din Vinerea-Mare, închidea în soare tare de vară întunecimile sale. Din ușă, mulțimea luminărilor aprinse părea mai mult belșug decît semn de credință în apele icoanelor de aur...”

Sentimentul „prozei artistice” îl dă și fraza lucrată, cu periade lungi, legănate, și încrustări de orfevriere, dar caracterologia precisă și pictura amănunțită a ambianței sociale sînt balzaciene. (*Recitînd „Sfîrșit de veac în București”, în „Tribuna”, serie nouă, an. XI, 8 iunie 1967, nr. 23, p. 3; reluat în Literatura română între cele două războaie mondiale, Editura pentru literatură, 1967; reproducem din ediția a II-a, vol. I, Editura Minerva, 1972, p. 563—568.*)

AL. PIRU: S-a făcut mult caz, la apariție, de *Sfîrșit de veac în București*, întîiul volum dintr-o plănuită serie. [...] Tema apusului clasei boierești este de esență sămănătoristă, și nu-i o întimplare că autorul își așază acțiunea pe la 1890, adică tocmai în momentul cînd începe să se deplîngă ruina boierimii feudale. În literatura lui Sandu-Aldea, vina cade pe vechil (ciocoiul nou al lui Filimon și Duiliu Zamfirescu), Ion Marin Sadoveanu explică decăderea neamurilor prin lipsa lor funciară de energie vitală. Astfel, baronul Barbu, nobil cu titlu austriac, apare cu totul docil la asalturile managerului său, nedîndu-se în lături de a-l numi „președinte al funcționarilor publici” și a-l introduce în balul de la palat. După o perioadă de rivalitate, baronetul Bubi va accepta, de asemenea, în urma morții tatălui său și a trădării Jurubiței, serviciile lui Urmatecu, ce va pune mîna cu timpul pe toată moștenirea defunctului. Lămurind Jurubiței blazonul familiei Barbu, ziaristul Potamiani întrevăzuse ironic viitorul:

„— Văd într-un prim pătrar, cum se zice, un sноп de griu! Înțeleg: astea sînt moșiile. Văd apoi un trident: o înțeleg și pe asta: e o furcă cu coasta rumînilor; la dreapta apoi stă o apă: e semn că neamul se trece, iar licorna, care e animalul simbolic

al curăteniei și al nevinovăției, dumneata să ne-o lămurești, duduie!“

Este tema tratată de Mihail Sadoveanu în *Venea o moară pe Siret*. Însă ambițiile lui Ion Marin Sadoveanu par mai mari. *Sfârșit de veac în București* năzuiește a fi o evocare în frescă a societății românești după modelul romanului balzacian. În acest sens, mijloacele autorului sînt mult mai mici. Psihologia diverșilor ariviști, în frunte cu Iancu Urmatecu, nu dispune de resursele unui Rastignac și nici de acelea ale lui Julien Sorel, care sînt mînați, în romanul lui Balzac și Stendhal, de pasiuni violente. Omul de afaceri al baronului Barbu e un om de afaceri oarecare, *bon enfant, bon vivant*, cu o mică patimă de flori și cai, bun tată și bun soț, cu toate aventurile erotice pe care și le îngăduie din cînd în cînd cu slugile sau cumnatele sale. Una din acestea din urmă, Jurubița, fiind măritată cu un căpitan de pompieri, promite la început a repeta cazul doamnei Bovary. Autorul o scu-tește de cazuistica eroinei lui Flaubert, împingînd-o din brațele lui Urmatecu în acelea ale lui Bubi și apoi în brațele lui Gună Licureanu, amicul lui Bubi. Cînd Jurubița, voind să se răzbune pe Urmatecu, îndeamnă pe Hangiu să ancheteze modul în care s-a făcut ipotecarea Bălășoienilor, ne-am crede în fața unei *cousine Bette*. Autorul dă însă o altă soluție evenimentelor, și Jurubița rămîne o amantă plată, triumfînd nu datorită iscusinței sale, ci imbecilității baronetului. Toate celelalte personaje, inclusiv baronul Barbu, care-și poartă pe Fantoche, cățelușa sa, după reverul gherocului, pînă și pe culoarele Parlamentului, sînt șterse sau cu totul secundare. Imaginea „fin du siècle“ a Bucureștiului se pierde în amănunte nesemnificative, comunicate într-un stil incolor. Moravurile citadine și provinciale apar inconsistent. Ca să dăm o pildă, la logodna doctorului Matei Sintu cu Amelia, în Bălășoieni, un lăutar e pus să cînte dintr-un pom (aluzie la porecla „cioară“):

„— Stai bine, stai bine, pasăre! făcu Iancu bătînd din palme. Dați-i să-și pună cuib, striga el rîzînd și aruncînd perinele în Pupăză, fluturînd în același timp cîteva hîrtii de cîte o sută, la rădăcina pomului. Și Iliuță Pupăză a început să cînte din cîreș, oftînd prelung din viersuri bătrînești, de se auzea pînă departe peste sat. La picioarele pomului, nebunii lui popa Gore stăteau ghemuiți cîteșitrei și înginau.

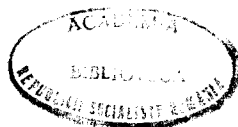
— Așa, vezi?! Să știi tu ce e aia chef, mă neamțule, îi zise Iancu, mîndru, lui Schweickert, care făcea niște ochi mari și speriați.

— *So ein Bengel!* rosti îngrozit vienezul și se duse în fundul livezii să guste liniștit bucuriile naturii...”

O compoziție mai degrabă trudnică și un ritm încetinit fac lectura prozei lui Ion Marin Sadoveanu dificilă. (*Ion Marin Sadoveanu, în Panorama deceniului literar românesc 1940—1950, Editura pentru literatură, 1968, p. 269—272.*)

I. OPRÎȘAN: Stînd mai puțin în atenția scriitorului — dat fiind gîndul ce și-l dorea reliefat în trilogie — cealaltă latură socială cuprinsă în carte, aceea a decăderii lumii boierilor, este reprezentată doar printr-o singură familie: baronul Barbu B. Barbu, moștenitor al unui înalt titlu de noblețe vienez, Ștefan, fratele său — „deşucheatul“ — ținut într-o anume penumbră pe tot cuprinsul romanului, sentimentalul Bubi, feciorul, și domnița Natalia. Asta nu înseamnă însă că imaginea de ansamblu a agoniiei întregii clase boierești este mai palidă sau lipsește! Restrîngîndu-și observațiile numai la cîteva persoane, I. M. Sadoveanu întreprinde o investigație în adîncime. Și figura atît de neajutorată a baronului este o creație deosebită, simbolizînd pînă și fiziologic sterilizarea lumii cu care apune. Posesor al unor averi pe care doar le-a fotografiat, după un obicei nemțesc, dar a căror înțindere și localizare îi sînt necunoscute, iubitor de muzică și cînt, „tatăl derbedeilor și mama cățelilor“, cum îl caracterizează o revistă, ministeriabil de umplutură în tot felul de formule guvernamentale de ocazie, om al tabietelor de interior, fiindu-i groază să se arate în public, Barbu B. Barbu vegetează asemeni unui păianjen într-un imens palat de pe cheiul Dimboviței. Lipsit de grijile administrative și de oricare altele, ducîndu-și existența mai mult în lumea viselor, sîcîit de orice lucru ce-i cere un cît de mic efort intelectual, baronul nu amintește decît foarte vag că trăiește, și asta doar prin repetabile scene „de noblețe“, de goliciunea cărora Urmatecu își dă seama imediat. Aproape o caricatură, însă cu destule trăsături ce ne trezesc simpatia, figura baronului Barbu se memorează ușor, uimindu-ne mai ales prin lipsa de vlagă și neputință devenite boală incurabilă. Ca și în cazul burgheziei — unde analizase indivizii prin prisma trăsăturii ce-i leagă pe toți: parvenirea — scriitorul se oprește și aici

cu deosebire asupra „morbului” comun întregii lumi vechi, pe care îl urmărește în două generații consecutive : la baronul Barbu B. Barbu și la fiul acestuia, Bubi. Plin de energie și gânduri umanitare câștigate prin școlile vieneze, dornic de acțiune și afirmare — încă de la sosirea în țară începe construirea unei fabrici de oglinzi — Bubi pare a fi alcătuit dintr-un material mai rezistent decât tatăl său. Când întâlnește, însă, femeia în persoana Jurubiței — dăruindu-se cu trup și suflet dragostei, cheltuindu-și fondurile fabricii, dedându-se lenevirii și vieții non active — ne dăm seama că viciile s-au transmis ereditar și că nu există întoarcere de pe drumul completei destrămări. Dovada ne-o furnizează însăși evoluția faptelor. După ce, mai mult împins de la spate, Bubi o rupe cu Iancu, în final, acesta se simte nevoit să-i ceară din nou ajutorul, spre a mai salva ceva din averea întoarsă pe dos de cei doi uzurpatori : Gună Licureanu și Jurubița. Viața își spusese cuvântul, iar romanul consemna victoria deplină a lui Iancu Urmatecu”. (Prefață la *Ion Marin Sadoveanu : Scrieri*, vol. I, Editura pentru literatură, 1969, p. XLIX—L.)

CUPRINS

SFÎRȘIT DE VEAC ÎN BUCUREȘTI : : 5

REPERE ISTORICO-LITERARE

Șerban Cioculescu : 419 ; Pompiliu Constantinescu : 421 ; Octav Șuluțiu : 423 ; I. Negoieșcu : 427 ; Al. Philippide : 430 ; Perpessicius : 431 ; S. Damian : 432 ; Leon Baconsky : 435 ; Dumitru Micu-Nicolae Manolescu : 435 ; Cornel Regman : 437 ; Ov. S. Crohmălniceanu : 439 ; Al. Piru : 443 ; I. Oprișan : 445.

Lector : MIHAI DASCĂLU
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

Bun de tipar 27.1.1975. Tiraj 22 610 ex. Brosate
20 545 ex. Legate 1/4 2 065 ex. Coll. ed. 25,57.
Coll. tipar 28

Tiparul executat sub comanda
nr. 40 751 la Combinatul Poligrafic
„Casa Scintei”, Plata Scintei nr. 1
Bucuresti

Republica Socialistă România

001246 * 1975. DEZLEGAL